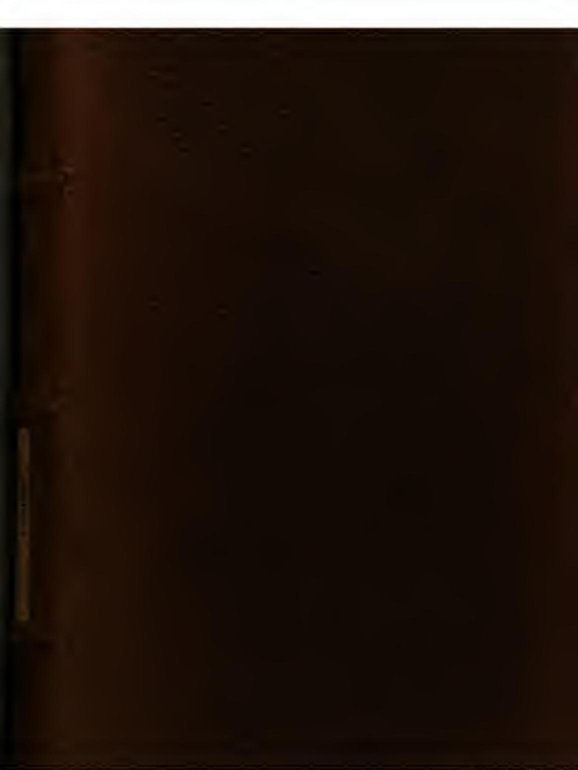
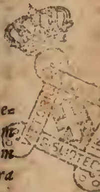

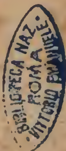

ADDITA SVETONIO IN uita C. Iulij Cæsaris, per Viuem.

De gente Iulia.

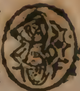
GEntem Iuliam pro indubitato creditur ab Iulo Aeneæ filio manasse, qui Lauinio relicto Albā longam cōdidit, in qua & regnauit. Eo mortuo, cùm ad Ascanium Lauiniæ atq; Aeneæ filiū Latinum redisset regnum, cura sacrorū ceremoniarúmque Latinæ ac Troianæ gētis penes sobolem Iuli mansit, ex qua sunt Iulij. Hos cum alijs quibusdam nobilissimis Latij familijs Tullus Hostilius Romanus rex, postquàm Albam diruisset, Romam transtulit, ac in * partes cooptauit. Serò ad magistratus emerserunt: nempe inter Patritios maiorum gentium ferè postremi, anno v.c. altero & trecentesimo Cn. Iulio Decemuiro legibus scribendis priore eiusce magistratus lectione. Omnis dehinc generis honores nacta, mansit in patriciatu & ordine senatorio, mediocribus opibus, nullo insigniter præstanti uiro, factísque præclaris illustrior.

* patres

Cæsarum familia.

IN Iulia gente familia fuit Cæsarum: qua ratione cognominis, haud liquet, nec cui primùm cōtigerit. Nam ante Cæsarem Dictatorē, patremq; eius, & auum Iulij Cæsares fuerunt: ut ille qui Punico bello secundo, à Senatu ad Crispinum Consulem de Dictatore dicendo missus est. Cæsares uerò consueuit Romanus sermo cognominare eos, qui uel cæso matris utero, uèl cum cæsarie nascerentur, uel oculis essent cæsijs. Addunt quidam de elephanto in Africa occiso, quem indigenæ Cæsarem uocent: eámque ob causam cognomen hoc primùm auo Dictatoris contigisse. Sed qui hoc

hoc tradunt, infimæ sunt autoritatis: nempe Spartianus, & Seruius. Neque enim sola illius progenies ex Iulijs hoc cognomen habuit: sed alij, & ante eum multò, & cum eo gentiles illius plerique. Consules ante Dictatorem fuerũt, Sext. Iulius Cæsar, cum L. Martio Philippo, initio belli socialis. Sequẽti anno L. Cæsar, cum Rutilio Lupo. nec ante hos clarus quisquam fuit Cæsarum, aut summo magistratu Romæ functus. Multis pòst annis Consulatum ex eadem familia adeptus est L. Cæsar Sext. filius, frater patruelis L. Iulij Cæsaris, qui dictatorem progenuit. hic ad præturam tantum peruenit. Pisis dum manè calciaretur extinctus, nullo manifesto morbo.

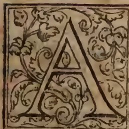
Ortus Cæsaris, & educatio.

NAtus est Cæsar Romæ, C. Mario, & L. Valerio Flacco COSS. ad IIII. Idus Quintileis, qui mẽsis post eius mortem lege Antonia Iulius est ea caussa dictus: educatus apud Aureliam matrem C. Cottæ filiam, & Iuliam Amitam Marij coniugem. Vnde illi patritio amor plebeiæ factionis, & odium Syllæ. Literas Latinas Græcásque, tũ & præcepta dicendi edoctus est à M. Antonio Gniphone, homine Gallo, qui magno ingenio uir, ac singulari memoria, præterea moribus comis, & natura facilis; primò in ædibus L. Cæsaris patris Græcam Latinámque Grammaticam & Rhetoricen docuit: hinc in suis ipsius, multa discentium liberalitate consequutus, cùm nunquam pacisceretur de mercede. Fuit Cæsar admirabili docilitate, & ad dicendi facultatem appositus sermo eius Latinus, excultus est domestica consuetudine ab Aurelia matre, quæ purè ac elegãter Romanè loquebatur, ut Mutiæ, Læliæ, Corneliæ, & aliæ primariæ matronæ: in quarum familijs insignes oratores extiterunt.

C. SVETONII TRANQVILLI XII. CAESARES.

*

D. IVLIVS CAESAR.

NNVM *agens Cæsar* XVI. *patrem amisit: sequentibúsque* COSS. *Flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodũ dives Prætextato desponsata fuerat, Corneliam Cinnæ* IIII. COS. *filiam duxit uxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neque ut repudiaret illam compelli à Dictatore Sylla ullo modo potuit. Quare & sacerdotio, & uxoris dote, & gentilitijs hæreditatibus mulctatus, diversarum partium habebatur: ut etiam discedere è medio, & (quanquam morbo quartanæ aggravante) propè per singulas noctes commutare latebras cogeretur: séque ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per virgines Vestales, pérq; Mamercum Aemylium, & Aurelium Cottam propinquos & affines suos, veniam impetravit. Satis constat Syllam (cum deprecantibus amicissimis, & ornatissimis viris aliquandiu denegasset, atque illi pertinaciter contenderent) expugnatum tandem proclamasse, sive divinitus, sive aliqua coniectura vincerent, ac sibi haberent: dummodo scirent eum, quem incolumem tantopere cuperent, quandoque optimatium partibus (quas secum simul defendissent) exitio futurũ. Nam Cæsari multos Marios inesse.*

Prima

Prima Cæſaris militia. 2

fecit ſtipẽdia, pro meruit.

STipendia prima in Aſia fecit, Marci Thermi Prætoris cõtubernio, à quo ad accerſendã claſſem in Bithyniam miſſus, deſedit apud Nicomedem, non ſine rumore proſtratæ regi pudicitiæ: quem rumorem auxit intra paucos rurſus dies, repetita Bithynia per cauſam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti ſuo. Reliqua militia, ſecundiore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum, ciuica donatus eſt.

ciuica, ſine adito ſubſtãtiuo ſubaudias corona, quo modo & aliàs ſæpe loquitur.

Secunda eius militia, & ipſius ad vrbem reditus. 3

MEruit & ſub Seruilio Iſaurico in Cilicia, ſed breui tempore. Nam Syllæ morte comperta, ſimul ſpe nouæ diſſenſionis, quæ per M. Lepidum mouebatur, Romam properè rediit, & Lepidi quidem ſocietate (quanquam magnis conditionibus inuitaretur) abſtinuit: cùm ingenio eius diffiſus, tum occaſione, quam minorem opinione offenderat.

Accuſatio Dolabellæ. 4

CAeterùm cõpoſita ſeditione ciuili, Cornelium Dolabellam conſularem & triumphalem uirum, repetundarum poſtulauit: abſolutóque, Rhodum ſecedere ſtatuit, & ad declinandam inuidiam, & ut per otium ac requiem Apollonio Moloni clariſſimo tunc dicẽdi magiſtro operam daret. Huc dum hybernis iam mẽſibus traiicit, circa Pharmacuſam inſulam à prædonibus captus eſt: manſitque apud eos non ſine ſumma indignatione propè XL. dies cum uno medico, & cubiculariis duobus. Nam comites, ſeruóſque cæteros in initio ſtatim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiſerat. Numeratis deinde L. talentis, expoſitus in litore non diſtulit, quin è ueſtigio claſſe deducta, perſequeretur abeuntes: ac redactos in poteſtatẽ, ſupplicio quod illis ſæpe minatus inter iocũ fuerat, afficeret. Vaſtãte regiones proximas Mithridate, ne deſidere in diſcrimine

Dimiſerat, pro alium aliò miſerat.

ſocior

sociorum uideretur, ab Rhodo, quò pertenderat, transit in Asiam: auxilijsq; contractis, & præfecto regis prouincia expulso, nutanteis ac dubias ciuitates retinuit in fide.

Tribunatus militum eius, & alia per eum gesta. 5

TRibunatu militum (qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit) auctores restituendæ tribunitiæ potestatis, cuius uim Sylla diminuerat, enixissimè iuuit. Lucio etiam Cinnæ uxoris fratri, & qui cum eo ciuili discordia Lepidum secuti, post necem COS. ad Sertorium confugerant, reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit, habuitq; & ipse super ea re concionem.

Quæstura eius, & alia gesta. 6

QVæstor Iuliam amitam, uxorẽque Corneliã defunctas laudauit è more pro Rostris: sed in amitæ quidẽ laudatione, de eius ac patris sui utraq; originè sic refert: Amitæ meæ Iuliæ maternũ genus ab regibus ortũ, paternũ cum dijs immortalibus coniunctũ est. Nã ab Anco Martio sunt Martij reges, quo nomine fuit mater: à Venere Iulij, cuius gẽtis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plurimũ inter homines pollent: & ceremonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliæ autẽ locum Pompeiam duxit Qu. Pompeij filiam, L. Syllæ neptẽ: cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus à Publio Clodio: quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam muliebri ueste tam constans fama erat, ut Senatus quæstionem de pollutis sacris decreuerit.

Gemitus Cæsaris apud statuam Magni Alexandri, eiusq; somnium de matris concubitu. 7

QVæstori ulterior Hispania obuenit: ubi cùm mandato P. R. iure dicundo conuẽtus circumiret, Gadeisque uenisset, animaduersa apud Herculis tẽplum Ma-

gni Alexãdri imagine, ingemuit: & quasi pertæsus ignauiam suam, quòd nihildum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam Alexander orbem terrarũ subegisset, missionem continuò efflagitauit ad captandas quàm primùm maiorum rerum occasiones. In urbe etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam uisus erat per quietem matri stuprum intulisse) coniectores ad amplißimã spem incitauerunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: quando mater, quam subiectam sibi uidisset, non alia esset, quàm terra, quæ omnium parens haberetur.

Nihilum, pro, nihil adhuc.

Gesta per eum in vrbe. 8

D*Ecedens ergo ante tempus, colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adijt: & ad audeudum aliquid concitasset, nisi* COSS. *conscriptas in Ciciliam legiones paulisper ob idipsum retinuissent: nec eò secius maiora mox in urbe molitus est.*

Suspicio coniurationis eius cum Crasso & Sylla. 9

S*I quidem ante paucos dies, quàm Aedilitatẽ iniret, uenit in suspicionem conspirasse cũ M. Crasso consulari, item P. Sylla, & L. Antronio, post designationem consulatus, ambitus condemnatis, ut principio anni Senatum adorirẽtur, & trucidatis, quos placitũ esset, Dictaturam Crassus inuaderet: ipse ab eo magister equitũ diceretur, constitutáque ad arbitrium Rep. Syllæ & Antronio consulatus restitueretur. Meminerũt huius cõiurationis Tanusius Geminus in historia, Marc. Bibulus in edictis, C. Curio pater in * orationibus. De hac significare uidetur & Cicero in quadam ad Attic. epistola, referens Cæsarem in Consulatu confirmasse regnũ, de quo ædilis cogitarat. Tanusius adijcit Crassum pœnitentia uel metu diem cædi destinatum non obijsse: & idcirco ne Cæsarem quidem*

* oratoribus

signum

ſignum quod ab eo dari conuenerat, dediſſe. Conueniſſe autem Curio ait, ut togam de humero deijceret. Idem Curio, ſed & M. Actorius Naſo autores ſunt conſpiraſſe eũ etiam cum Cn. Piſone adoleſcente: cui ob ſuſpicionem urbanæ coniurationis prouincia Hiſpania ultro extra ordinem data ſit: pactúmq;, ut ſimul foris ille, ipſe Romæ ad res nouas conſurgerent, per Lambranos & Tranſpadanos: deſtitutum utriuſque conſilium morte Piſonis.

Aedilitas eius, & geſta in ea. 10

A*Edilis, præter comitium ac forũ, baſilicáſque, etiam Capitoliũ ornauit porticibus ad tempus extructis: in quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem ludóſque & cum collega, & ſeparatim edidit: quo factum eſt, ut communium quoque impenſarum ſolus gratiam caperet. Nec diſsimularet collega eius M. Bibulus eueniſſe ſibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro conſtituta, tantum Caſtoris uocaretur, ita ſuam, Cæſaríſque munificentiã, unius Cæſaris dici. Adiecit inſuper Cæſar etiam gladiatorum munus, ſed aliquãtò paucioribus, quàm deſtinauerat, paribus. Nã quum multiplici undique familia comparata, inimicos exterruiſſet, cautũm eſt de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere Romæ liceret.*

Geſta per eum in vrbe. 11

C*Onciliato populi fauore, tentauit per partem Tribunorum, ut ſibi Aegyptus prouincia plebiſcito daretur, nactus extraordinarij Imperij occaſionẽ, quòd Alexandrini regem ſuum, ſocium atque amicum à Senatu appellatum expulerant, réſque uulgò improbabatur: nec obtinuit, aduerſante optimatum factione: quorũ autoritatem, ut quibus poſſet modis inuicem diminueret, trophæa C.*

b 2 Marij

Marij de Iugurtha, déq; Cimbris atq; Theutonis, olim à Sylla disiecta, restituit: atque in exercēda de sicarijs quæstione, eos quoque sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant, quanquam exceptos Cornelijs legibus.

De eiusdem gestis. 12

S*Vbornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diē diceret: quo præcipuo adiutore, aliquot ante annos Lucij Saturnini seditiosū Tribunatū Senatus coërcuerat: ac sorte iudex in reū ductus, tam cupidè cōdēnauit, ut ad populū prouocāti nihil æquè ac iudicis acerbitas profuerit.*

Pontificatus eius maximus. 13

D*Eposita prouinciæ spe, Pontificatum maximū petijt, non sine profusißima largitione. In qua reputās magnitudinem æris alieni, quum manè ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, domum se nisi pōtificem non reuersurum. atque ita potentißimos duos competitores, multúmque ætate ac dignitate antecedētes, superauit, ut plura ipse in eorū tribubus suffragia, quàm uterque in omnibus, tulerit.*

Prætura eius, & gesta alia. 14

P*Rætor creatus, detecta coniuratione Catilinæ, Senatúque uniuerso in socios facinoris ultimā statuēte pœnam, solus municipatim diuidēdos custodiendósque publicatis bonis censuit. Quin & tantum metū iniecit asperiora suadentibus, identidē ostentans, quanta eos in posterum à plebe Romana maneret inuidia, ut Deciū Syllanū COS. designatū nō piguerit sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, uelut grauius atque ipse sensisset exceptā: obtinuissetque, adeò transductis ad se iā pluribus, & in his Ciceronis Consulis fratre, nisi labantē ordinem*

nem cõfirmasset M. *Catonis oratio. Ac ne sic quidẽ impedire rẽ destitit, quoadusq; manus equitũ Romanorũ, quæ armata præsidij causa circũstabat, immoderatius perseuerãti necẽ cõminata est: etiã strictos gladios usque eò intẽtans, ut sedẽtẽ unà proximi deseruerint, uix pauci cõplexu togáque obiecta protexerint. Tũc planè deterritus nõ modò cessit, sed etiam in reliquũ anni tempus curia abstinuit.*

Eius gesta in officio præturæ. 15

P*Rimo Præturæ die Qu. Catulũ de refectione Capitolij ad disquisitionẽ populi uocauit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat. Verùm impar optimatũ conspirationi, quos, relicto statim nouorũ Consulũ officio, frequentes obstinatósque ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.*

Priuatio eius à prætura, & item restitutio. 16

C*Aeterũ Cæcilio Metello Trib. Pleb. turbulẽtissimas leges aduersus collegarũ intercessionem ferenti, autorem propugnatorémque se pertinacissimè præstitit, donec ambo administratione Reip. decreto patrum summouerẽtur. Ac nihilominus permanere in magistratu, & ius dicere ausus, ut comperit paratos, qui ui, ac per arma prohiberẽt, dimissis lictoribus, abiectáque prætexta, domũ clã refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinẽ quoque biduo pòst sponte, & ultro confluentem, operámque sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem, cõpescuit. Quod cùm præter opinionẽ euenisset, Senatus ob eundẽ cœtum festinatò coactus, gratias ei per primores uiros egit: accitúmq; in curiam, & amplissimis uerbis collaudatũ, in integrum restituit, inducto priore decreto.*

Actio eius ob coniurationem Catilinæ. 17

R*Ecidit rursus in discrimẽ aliud, inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouiũ Nigrũ Quæstorẽ à*

Lucio Vectio indice, & in Senatu à Qu. Curio, cui (quòd primus cõsilia coniuratorũ detexerat) constituta erãt publicè præmia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat. Vectius etiam chirographũ eius Catilinæ datũ pollicebatur. Id uerò Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cùm implorato Ciceronis testimonio, quædã se de coniuratione ultro ad eũ detulisse docuisset, ne Curio præmia darentur, effecit. Vectiũ pignoribus captis, & direpta supellectile male mulctatũ, ac pro rostris in cõcione penè discerptum, coniecit in carcerem. Eôdem Nouium Quæstorem, quòd compellari apud se maiorẽ potestatem passus esset.

Vlterior Hispania ei sorte data post Præturam. 18

EX *Prætura ulteriorem sortitus Hispaniã, retinentes creditores interuentu sponsorum remouit: ac neque more, neque iure, antequam prouinciæ ordinarentur, profectus est: incertum, metúne iudicij, quod priuato parabatur, an quò maturius socijs implorantibus subueniret: pacatáque prouincia, pari festinatione, non expectato successore, ad triumphũ simul, Consulatúmque decessit. Sed cum editis iam comitijs ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introisset urbem: & ambienti ut legibus solueretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne Consulatu excluderetur, dimittere.*

Consulatus eius cum Bibulo. 19

E *Duobus Consulatus competitoribus, Lucio Lucceio, Marcóque Bibulo, Lucceium sibi adiunxit: pactus ut is, quoniã inferior gratia esset, pecuniáque polleret, nummos de suo communi nomine per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu concordi, & consentiente collega, autores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi:*

di: ac pleriq; pecunias contulerunt, ne Catône quidem abnuente eam largitionem è Repub. fieri. Igitur cum Bibulo Consul creatus est. Eandem ob causam opera optimatibus data est, ut prouinciæ futuris coss. minimi negotij, id est syluæ, calléſque decernerētur. Qua maximè iniuria instinctus, omnibus officijs Cn. Pompeium assectatus est, offensum patribus, quòd Mithridate rege uicto, cunctantius cõfirmarentur acta sua: Pompeióque M. Crassum recõciliauit, ueterem inimicũ ex Consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem cum utroque iniit, ne quid ageretur in Repub. quod displicuisset ulli è tribus.

Offensus patribus: pro, inuisus.

Gesta per eum in Cõsulatu. 20

INito honore, primus omnium instituit, ut tam Senatus quàm Populi diurna acta conficerentur & publicarentur. Antiquum etiam retulit morem, ut quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores ponè sequerētur. Lege autē agraria promulgata, obnuntiantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in Senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre, aut cēsere aliquid auderet, qualia multa sæpe in leuioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, ut quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quàm per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in Republica & ad arbitrium administrauit: ut nonnulli urbanorum, quum quid per iocum testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio & Cæsare c o s s. actum scriberent, bis eundem præponentes, nomine atq; cognomine: útque uulgò mox ferrētur hi uersus:

Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum est.
Nam Bibulo fieri Consule nil memini.

Campum Stellatē maioribus consecratũ, agrúmque Cam-

Inire honorē, pro suscipere, imò gerere incipere.

Morē retulit: pro instaurauit.

Nihil aliud, pro duntaxat, more Græco, μηδὲν ἄλλο.

b 4 panum

panum ad subsidia Reipu. uectigalem relictũ, diuisit extra sortem, ac uiginti millibus ciuium, quibus terni plures'ue liberi essent. Publicanos remißionen petẽtes, tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum uectigalium immoderatius licitarẽtur, propalam monuit. Cætera itẽ quæ cuiq; libuissent, dilargitus est contradicente nullo: ac, si conaretur quis, absterrito. M. Catonẽ interpellantem extrahi curia per lictorem, duciq; in carcerẽ iußit. L. Lucullo liberius resistenti tantũ calumniarum metũ iniecit, ut ad genua ultro sibi accideret. Cicerone in iudicio quodam deplorante temporũ statum, P. Clodium inimicũ eius frustra iampridẽ à patribus ad plebẽ transire nitentẽ, eodem die horaq; nona traduxit. Postremò in uniuersos diuersæ factionis inductũ præmijs, ut se de inferenda Pompeio nece solicitatum à quibusdã profiteretur, productusq; pro Rostris autores ex cõpacto nominaret, sed uno atq; altero frustra, nec sine suspicione fraudis nominatis, desperãs tã præcipitis consilij euentũ, intercepisse ueneno indicẽ creditur.

Libuissent, vt, Non te hæc pudent?

Dilargiri, pro diuersis dare.

Traducere, nõ pro diuulgare, sed in diuersam partem ducere.

Calpurniam ducit vxorem, & Iuliam suam Pompeio tradit. 21

SVb idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam, successuri sibi in consulatu, duxit uxorem, suamq; Iuliã Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore sponso Seruilio Cæpione, cuius uel præcipua opera paulò antè Bibulum impugnauerat. Ac post nouam affinitatẽ, Pompeiũ primùm rogare sententiam cœpit, quum Crassum soleret: essetq; consuetudo, ut quem ordinẽ interrogandi sentẽtias COS. Calend. Ianuarijs instituisset, eum toto anno conseruaret.

De Imperio Galliarum ei concesso post Consulatum. 22

SOcero igitur generóque suffragantibus, ex omni prouinciarum copia Gallias potißimùm elegit, cuius emolum

lumēto & opportunitate idonea sit materia triūphorum: & initio quidem Galliā Cisalpinam, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per Senatum Comatā quoq;: ueritis patribus, ne si ipsi negassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus non tēperauit, quin paucos post dies frequēti curia iactaret, inuitis & gementibus aduersarijs adeptū se quæ cōcupisset: proinde ex eo insultaturū omniū capitibus: ac negāte quodā per cōtumeliā, facile hoc ulli fœminæ fore, respōderit, quasi alludēs, in Assyria quoq; regnasse Semiramim, magnāque Asiæ partē Amazonas tenuisse quōdā. Vlli fœminæ, pro cuiuis fœminæ.

Accusatio gestorum Consulatus eius. 23

F*Vnctus Consulatu, C. Memmio, Lucióque Domitio Prætoribus, de superioris anni actis referentibus, cognitionē Senatui detulit: nec illo suscipiente, triduóque per irritas altercationes absumpto, in prouinciam abijt: & statim Quæstor eius in præiudiciū aliquot criminibus arreptus est. Mox & ipse à L. Antistio Tribuno plebis postulatus, appellato demū collegio, obtinuit (quū Reip. causa abesset) reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis, in magno negotio habuit, obligare semper annuos magistratus, & è competitoribus non alios adiuuare, aut ad honorē pati peruenire, quàm qui sibi pepigissent propugnaturos absentiam suam: cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurandum, atq; etiam syngrapham exigere.*

De Domitio minante Cæsari, & gestis per eum in Gallia. 24

S*Ed quum L. Domitius Consulatus candidatus palàm minaretur* C O S. *se effecturū, quod Prætor nequisset, ademturūq; ei exercitus, Crassum, Pōpeiumq; in urbem prouinciæ suæ Lucam extractos, compulit, ut detrudendi Domitij causa Consulatum alterum peterent: perfecitque*

hoc tradunt, infimæ sunt autoritatis: nempe Spartianus, & Seruius. Neque enim sola illius progenies ex Iulijs hoc cognomen habuit: sed alij, & ante eum multò, & cum eo gentiles illius plerique. Consules ante Dictatorem fuerũt, Sext. Iulius Cæsar, cum L. Martio Philippo, initio belli socialis. Sequẽti anno L. Cæsar, cum Rutilio Lupo. nec ante hos clarus quisquam fuit Cæsarum, aut summo magistratu Romæ functus. Multis pòst annis Consulatum ex eadem familia adeptus est L. Cæsar Sext. filius, frater patruelis L. Iulij Cæsaris, qui dictatorem progenuit. hic ad præturam tantum peruenit. Pisis dum manè calciaretur extinctus, nullo manifesto morbo.

Ortus Cæsaris, & educatio.

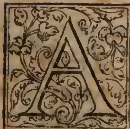
Natus est Cæsar Romæ, C. Mario, & L. Valerio Flacco COSS. ad IIII. Idus Quintileis, qui mẽsis post eius mortem lege Antonia Iulius est ea causa dictus: educatus apud Aureliam matrem C. Cottæ filiam, & Iuliam Amitam Marij coniugem. Vnde illi patritio amor plebeiæ factionis, & odium Syllæ. Literas Latinas Græcásque, tũ & præcepta dicendi edoctus est à M. Antonio Gniphone, homine Gallo, qui magno ingenio uir, ac singulari memoria, præterea moribus comis, & natura facilis, primò in ædibus L. Cæsaris patris Græcam Latinámque Grammaticam & Rhetoricen docuit: hinc in suis ipsius, multa discentium liberalitate consequutus, cùm nunquam pacisceretur de mercede. Fuit Cæsar admirabili docilitate, & ad dicendi facultatem appositus sermo eius Latinus, excultus est domestica consuetudine ab Aurelia matre, quæ purè ac elegãter Romanè loquebatur, ut Mutiæ, Læliæ, Corneliæ, & aliæ primariæ matronæ: in quarum familijs insignes oratores extiterunt.

C. SVE

C. SVETONII
TRANQVILLI XII.
CAESARES.

*

D. IVLIVS CAESAR.

NNVM *agens Cæsar* XVI. *patrem amisit: sequentibúsque* COSS. *Flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodũ diues Prætextato desponsata fuerat, Corneliam Cinnæ* IIII. COS. *filiam duxit uxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neque ut repudiaret illam compelli à Dictatore Sylla ullo modo potuit. Quare & sacerdotio, & uxoris dote, & gentilitijs hæreditatibus mulctatus, diuersarum partium habebatur: ut etiam discedere è medio, & (quanquam morbo quartanæ aggrauante) propè per singulas noctes commutare latebras cogeretur: séque ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per uirgines Vestales, pérq; Mamercum Aemylium, & Aurelium Cottam propinquos & affines suos, ueniam impetrauit. Satis constat Syllam (cum deprecantibus amicissimis, & ornatissimis uiris aliquandiu denegasset, atque illi pertinaciter contenderent) expugnatum tandem proclamasse, siue diuinitus, siue aliqua coniectura uincerent, ac sibi haberent: dummodo scirent eum, quem incolumem tantopere cuperent, quandoque optimatium partibus (quas secum simul defendissent) exitio futurũ. Nam Cæsari multos Marios inesse.*

Primá

4

Prima Cæsaris militia. 2

Fecit ſtipēdia, pro meruit.

STipendia prima in Aſia fecit, Marci Thermi Prætoris cõtubernio, à quo ad accerſendã claſſem in Bithyniam miſſus, deſedit apud Nicomedem, non ſine rumore proſtratæ regi pudicitiæ: quem rumorem auxit intra paucos rurſus dies, repetita Bithynia per cauſam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti ſuo. Reliqua militia, ſecundiore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum, ciuica donatus eſt.

Ciuica, ſine addito ſubſtãtiuo vt ſubaudias corona, quo modo & aliàs ſæpe loquitur.

Secunda eius militia, & ipſius ad vrbem reditus. 3

MEruit & ſub Seruilio Iſaurico in Cilicia, ſed breui tempore. Nam Syllæ morte comperta, ſimul ſpe nouæ diſſenſionis, quæ per M. Lepidum mouebatur, Romam properè rediit, & Lepidi quidem ſocietate (quanquam magnis conditionibus inuitaretur) abſtinuit: cùm ingenio eius diffiſus, tum occaſione, quam minorem opinione offenderat.

Accuſatio Dolabellæ. 4

CAeterùm cõpoſita ſeditione ciuili, Cornelium Dolabellam conſularem & triumphalem uirum, repetundarum poſtulauit: abſolutóque, Rhodum ſecedere ſtatuit, & ad declinandam inuidiam, & ut per otium ac requiem Apollonio Moloni clariſſimo tunc dicẽdi magiſtro operam daret. Huc dum hybernis iam mẽſibus traiicit, circa Pharmacuſam inſulam à prædonibus captus eſt: manſítque apud eos non ſine ſumma indignatione propè XL. dies cum uno medico, & cubiculariis duobus. Nam comites, ſeruóſque cæteros in initio ſtatim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiſerat. Numeratis deinde L. talentis, expoſitus in litore non diſtulit, quin è ueſtigio claſſe deducta, perſequeretur abeuntes: ac redactos in poteſtatẽ, ſupplicio quod illis ſæpe minatus inter iocũ fuerat, afficeret. Vaſtãte regiones proximas Mithridate, ne deſidere in diſcrimine

ſen. ex ℓ. f. [illegible] Plut.

Dimiſerat, pro alium aliò miſerat.

ſocior

ſociorum uideretur, ab Rhodo, quò pertenderat, tranſit in Aſiam: auxilijsq; contractis, & præfecto regis prouincia expulſo, nutanteis ac dubias ciuitates retinuit in fide.

Tribunatus militum eius, & alia per eum geſta. 5

TRibunatu militum (qui primus Romam reuerſo per ſuffragia populi honor obtigit) auctores reſtituendæ tribunitiæ poteſtatis, cuius uim Sylla diminuerat, enixiſſimè iuuit. Lucio etiam Cinnæ uxoris fratri, & qui cum eo ciuili diſcordia Lepidum ſecuti, poſt necem COS. ad Sertorium confugerant, reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit, habuitq; & ipſe ſuper ea re concionem.

Quæſtura eius, & alia geſta. 6

QVæſtor Iuliam amitam, uxorēque Corneliā defunctas laudauit è more pro Roſtris: ſed in amitæ quidē laudatione, de eius ac patris ſui utraq; originè ſic refert: Amitæ meæ Iuliæ maternū genus ab regibus ortū, paternū cum dijs immortalibus coniunctū eſt. Nā ab Anco Martio ſunt Martij reges, quo nomine fuit mater: à Venere Iulij, cuius gētis familia eſt noſtra. Eſt ergo in genere & ſanctitas regum, qui plurimū inter homines pollent: & ceremonia Deorum, quorum ipſi in poteſtate ſunt reges. In Corneliæ autē locum Pompeiam duxit Qu. Pompeij filiam, L. Syllæ neptē: cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus à Publio Clodio: quem inter publicas ceremonias penetraſſe ad eam muliebri ueſte tam conſtans fama erat, ut Senatus quæſtionem de pollutis ſacris decreuerit.

Gemitus Cæſaris apud ſtatuam Magni Alexandri, eiusq; ſomnium de matris concubitu. 7

QVæſtori ulterior Hiſpania obuenit: ubi cùm mandato P. R. iure dicundo conuētus circumiret, Gadeisque ueniſſet, animaduerſa apud Herculis tēplum Ma-

gni Alexādri imagine, ingemuit: & quasi pertæsus igna-
Nihilum, pro, nihil adhuc. *uiam suam, quòd nihildum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam Alexander orbem terrarū subegisset, missionem continuò efflagitauit ad capatandas quàm primum maiorum rerum occasiones. In urbe etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam uisus erat per quietem matri stuprum intulisse) coniectores ad amplißimā spem incitauerunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: quando mater, quam subiectam sibi uidisset, non alia esset, quàm terra, quæ omnium parens haberetur.*

Gesta per eum in vrbe. 8

DEcedens ergo ante tempus, colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adijt: & ad audendum aliquid concitasset, nisi COSS. *conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob idipsum retinuissent: nec eò secius maiora mox in urbe molitus est.*

Suspicio coniurationis eius cum Crasso & Sylla. 9

*SI quidem ante paucos dies, quàm Aedilitatē iniret, uenit in suspicionem conspirasse cū M. Crasso consulari, item P. Sylla, & L. Antronio, post designationem consulatus, ambitus condemnatis, ut principio anni Senatum adorirētur, & trucidatis, quos placitū esset, Dictaturam Crassus inuaderet: ipse ab eo magister equitū diceretur, constitutáque ad arbitrium Rep. Syllæ & Antronio consulatus restitueretur. Meminerūt huius cōiurationis Tanusius Geminus in historia, Marc. Bibulus in edictis, C. Curio pater in * orationibus. De hac significare uidetur* *oratoribus
& Cicero in quadam ad Attic. epistola, referens Cæsarem in Consulatu confirmasse regnū, de quo ædilis cogitarat. Tanusius adijcit Crassum pœnitentia uel metu diem cædi destinatum non obijsse: & idcirco ne Cæsarem quidem

signum

ſignum quod ab eo dari conuenerat, dediſſe. Conueniſſe autem Curio ait, ut togam de humero deijceret. Idem Curio, ſed & M. Actorius Naſo autores ſunt conſpiraſſe eũ etiam cum Cn. Piſone adoleſcente: cui ob ſuſpicionem urbanæ coniurationis prouincia Hiſpania ultro extra ordinem data ſit: pactúmq;, ut ſimul foris ille, ipſe Romæ ad res nouas conſurgerent, per Lambranos & Transpadanos: deſtitutum utriuſque conſilium morte Piſonis.

Aedilitas eius, & geſta in ea. 10

AEdilis, præter comitium ac forũ, baſilicáſque, etiam Capitoliũ ornauit porticibus ad tempus extructis: in quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem ludóſque & cum collega, & ſeparatim edidit: quo factum eſt, ut communium quoque impenſarum ſolus gratiam caperet. Nec diſsimularet collega eius M. Bibulus eueniſſe ſibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro conſtituta, tantum Caſtoris uocaretur, ita ſuam, Cæſaríſque munificentiã, unius Cæſaris dici. Adiecit inſuper Cæſar etiam gladiatorum munus, ſed aliquãtò paucioribus, quàm deſtinauerat, paribus. Nã quum multiplici undique familia comparata, inimicos exterruiſſet, cautum eſt de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere Romæ liceret.

Geſta per eum in vrbe. 11

COnciliato populi fauore, tentauit per partem Tribunorum, ut ſibi Aegyptus prouincia plebiſcito daretur, nactus extraordinarij imperij occaſionẽ, quòd Alexandrini regem ſuum, ſocium atque amicum à Senatu appellatum expulerant, réſque uulgò improbabatur: nec obtinuit, aduerſante optimatum factione: quorũ autoritatem, ut quibus poſſet modis inuicem diminueret, trophæa C.

Marij de Iugurtha, déq; Cimbris atq; Theutonis, olim à Sylla disiecta, restituit: atque in exercēda de sicarijs quæstione, eos quoque sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant, quanquam exceptos Cornelijs legibus.

De eiusdem gestis. 12

SVbornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diē diceret: quo præcipuo adiutore, aliquot ante annos Lucij Saturnini seditiosū Tribunatū Senatus coërcuerat: ac sorte iudex in reū ductus, tam cupidè cōdēnauit, ut ad populū prouocāti nihil æquè ac iudicis acerbitas profuerit.

Pontificatus eius maximus. 13

DEposita prouinciæ spe, Pontificatum maximū petijt, non sine profusissima largitione. In qua reputās magnitudinem æris alieni, quum manè ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, domum se nisi pōtificem non reuersurum. atque ita potentissimos duos competitores, multúmque ætate ac dignitate antecedētes superauit, ut plura ipse in eorū tribubus suffragia, quàm utraque in omnibus, tulerit.

Prætura eius, & gesta alia. 14

PRætor creatus, detecta coniuratione Catilinæ, Senatúque uniuerso in socios facinoris ultimā statuēte pœnam, solus municipatim diuidēdos custodiendósque publicatis bonis censuit. Quin & tantum metū iniecit asperiora suadentibus, identidē ostentans, quanta eos in posterum à plebe Romana maneret inuidia, ut Deciū Syllanū COS. designatū nō piguerit sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, uelut grauius atque ipse sensisset exceptā: obtinuissétque, adeò transductis ad se iā pluribus, & in his Ciceronis Consulis fratre, nisi labantē ordinem

nem cõfirmasset M. *Catonis oratio. Ac ne sic quidẽ impedire rẽ destitit, quoadusq; manus equitũ* Romanorũ, *quæ armata præsidij causa circũstabat, immoderatius perseuerãti necẽ cõminata est: etiã strictos gladios usque eò intẽtans, ut sedẽtẽ unà proximi deseruerint, uix pauci cõplexu togáque obiecta protexerint. Tũc planè deterritus nõ modò cessit, sed etiam in reliquũ anni tempus curia abstinuit.*

Eius gesta in officio præturæ. 15

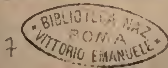
P*Rimo* P*raturæ die* Qu. *Catulũ de refectione* C*apitolij ad disquisitionẽ populi uocauit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat.* V*erùm impar optimatũ conspirationi, quos, relicto statim nouorũ* C*onsulũ officio, frequentes obstinatósque ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.*

Priuatio eius à prætura, & item restitutio. 16

C*Aeterũ Cæcilio* M*etello* T*rib.* P*leb. turbulẽtissimas leges aduersus collegarũ intercessionem ferenti, autorem propugnatorémque se pertinacissimè præstitit, donec ambo administratione* R*eip. decreto patrum summouerẽtur. Ac nihilominus permanere in magistratu, & ius dicere ausus, ut comperit paratos, qui ui, ac per arma prohiberẽt, dimissis lictoribus, abiectáque prætexta, domũ clã refugit, pro conditione temporum quieturus.* M*ultitudinẽ quoque biduo pòst sponte, & ultro confluentem, operámque sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem, cõpescuit.* Q*uod cùm præter opinionẽ euenisset,* S*enatus ob eundẽ cœtum festinatò coactus, gratias ei per primores uiros egit: accitúmq; in curiam, & amplissimis uerbis collaudatũ, in integrum restituit, inducto priore decreto.*

Actio eius ob coniurationem Catilinæ. 17

R*Ecidit rursus in discrimẽ aliud, inter socios* C*atilinæ nominatus, & apud* N*ouiũ* N*igrũ* Q*uæstorẽ à*

Lucio Vectio indice, & in Senatu à Qu. Curio, cui (quòd primus cõsilia coniuratorũ detexerat) constituta erãt publicè præmia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat. Vectius etiam chirographũ eius Catilinæ datũ pollicebatur. Id uerò Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cùm implorato Ciceronis testimonio, quædã se de coniuratione ultro ad eũ detulisse docuisset, ne Curio præmia darentur, effecit. Vectiũ pignoribus captis, & direpta supellectile male mulctatũ, ac pro rostris in cõcione penè discerptum, coniecit in carcerem. Eòdem Nouium Quæstorem, quòd compellari apud se maiorẽ potestatem passus esset.

Vlterior Hispania ei sorte data post Præturam. 18

EX Prætura ulteriorem sortitus Hispaniã, retinentes creditores interuentu sponsorum remouit: ac neque more, neque iure, antequam prouinciæ ordinarentur, profectus est: incertum, metúne iudicij, quod priuato parabatur, an quò maturius socijs implorantibus subueniret: pacatáque prouincia, pari festinatione, non expectato successore, ad triumphũ simul, Consulatúmque decessit. Sed cum editis iam comitijs ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introisset urbem: & ambienti ut legibus solueretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne Consulatu excluderetur, dimittere.

Consulatus eius cum Bibulo. 19

E Duobus Consulatus competitoribus, Lucio Luceio, Marcóque Bibulo, Luceium sibi adiunxit: pactus ut is, quoniã inferior gratia esset, pecuniáque polleret, nummos de suo communi nomine per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu concordi, & consentiente collega, autores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi:

di: ac pleriq; pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è Repub. fieri. Igitur cum Bibulo Consul creatus est. Eandem ob causam opera optimatibus data est, ut prouinciæ futuris COSS. *minimi negotij, id est syluæ, callésque decernerētur. Qua maximè iniuria instinctus, omnibus officijs Cn. Pompeium affectatus est, offensum patribus, quòd Mithridate rege uicto, cunctantius cõfirmarentur acta sua: Pompeióque M. Crassum recõciliauit, ueterem inimicũ ex Consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem cum utroque iniijt, ne quid ageretur in Repub. quod displicuisset ulli è tribus.*

Offensus patribus: pro, inuisus.

Gesta per eum in Cosulatu. 20

INito honore, primus omnium instituit, ut tam Senatus quàm Populi diurna acta conficerentur & publicarentur. Antiquum etiam retulit morem, ut quo mense fasces non haberet; accensus ante eum iret, lictores ponè sequerētur. Lege autẽ agraria promulgata, obnuntiantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in Senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre, aut cẽsere aliquid auderet, qualia multa sæpe in leuioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, ut quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quàm per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in Republica & ad arbitrium administrauit: ut nonnulli urbanorum; quum quid per iocum testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio & Cæsare COSS. *actum scriberent, bis eundem præponentes, nomine atq; cognomine: útque uulgò mox ferrētur hi uersus:*

Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum est.
Nam Bibulo fieri Consule nil memini.

Campum Stellatẽ maioribus consecratũ, agrúmque Cam-

Inire honorẽ, pro suscipere, imò gerere incipere.

Morẽ retulit. pro instaurauit.

Nihil aliud, pro duntaxat, more Græco, μηδὲν ἄλλο.

panum ad ſubſidia Reipu. uectigalem relictũ, diuiſit extra ſortem, ac uiginti millibus ciuium, quibus terni pluresue liberi eſſent. Publicanos remiſſionem petẽtes, tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum uectigalium immoderatius licitarẽtur, propalam monuit. Cætera itẽ quæ cuiq; libuiſſent, dilargitus eſt contradicente nullo: ac, ſi conaretur quis, abſterrito. M. Catonẽ interpellantem extrahi curia per lictorem, duciq; in carcerẽ iuſſit. L. Lucullo liberius reſiſtenti tantũ calumniarum metũ iniecit, ut ad genua ultro ſibi accideret. Cicerone in iudicio quodam deplorante temporũ ſtatum, P. Clodium inimicũ eius fruſtra iampridẽ à patribus ad plebẽ tranſire nitentẽ, eodem die horaq; nona traduxit. Poſtremò in uniuerſos diuerſæ factionis inductũ præmijs, ut ſe de inferenda Pompeio nece ſolicitatum à quibuſdã profiteretur, productusq; pro Roſtris autores ex cõpacto nominaret, ſed uno atq; altero fruſtra, nec ſine ſuſpicione fraudis nominatis, deſperãs tã præcipitis conſilij euentũ, intercepiſſe ueneno indicẽ creditur.

Libuiſſent, vt, Non te hæc pudent?

Dilargiri, pro diuerſis dare.

Traducere, nõ pro diuulgare, ſed in diuerſam partem ducere.

Calpurniam ducit vxorem, & Iuliam ſuam Pompeio tradit. 21

SVb idem tempus Calpurniam L. Piſonis filiam, ſucceſſuri ſibi in conſulatu, duxit uxorem, ſuamq; Iuliã Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore ſponſo Seruilio Cæpione, cuius uel præcipua opera paulò antè Bibulum impugnauerat. Ac poſt nouam affinitatẽ, Pompeiũ primùm rogare ſententiam cœpit, quum Craſſum ſoleret: eſſetq; conſuetudo, ut quem ordinẽ interrogandi ſentẽtias COS. *Calend. Ianuarijs inſtituiſſet, eum toto anno conſeruaret.*

De Imperio Galliarum ei conceſſo poſt Conſulatum. 22

SOcero igitur generóque ſuffragantibus, ex omni prouinciarum copia Gallias potiſſimùm elegit, cuius emolum

lumēto & opportunitate idonea ſit materia triūphorum: & initio quidem Galliā Ciſalpinam, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per Senatum Comatā quoq;: ueritis patribus, ne ſi ipſi negaſſent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus non tēperauit, quin paucos poſt dies frequēti curia iactaret, inuitis & gementibus aduerſarijs adeptū ſe quæ cōcupiſſet: proinde ex eo inſultaturū omniū capitibus: ac negāte quodā per cōtumeliā, facile hoc ulli fœminæ fore, reſpōderit, quaſi alludēs, in Aſſyria quoq; regnaſſe Semiramim, magnāque Aſiæ partē Amazonas tenuiſſe quōdā. Vlli fœminæ, pro cuiuis fœminæ.

Accuſatio geſtorum Conſulatus eius. 23

FVnctus Conſulatu, C. Memmio, Lucióque Domitio Prætoribus, de ſuperioris anni actis referentibus, cognitionē Senatui detulit: nec illo ſuſcipiente, triduóque per irritas altercationes abſumpto, in prouinciam abijt: & ſtatim Quæſtor eius in præiudiciū aliquot criminibus arreptus eſt. Mox & ipſe à L. Antiſtio Tribuno plebis poſtulatus, appellato demū collegio, obtinuit (quū Reip. cauſa abeſſet) reus ne fieret. Ad ſecuritatem ergo poſteri temporis, in magno negotio habuit, obligare ſemper annuos magiſtratus, & è competitoribus non alios adiuuare, aut ad honorē pati peruenire, quàm qui ſibi pepigiſſent propugnaturos abſentiam ſuam: cuius pacti non dubitauit à quibuſdam iuſiurandum, atq; etiam ſyngrapham exigere.

De Domitio minante Cæſari, & geſtis per eum in Gallia. 24

SEd quum L. Domitius Conſulatus candidatus palàm minaretur COS. ſe effecturū, quod Prætor nequiſſet, ademturūq; ei exercitus, Craſſum, Pōpeiumq; in urbem prouinciæ ſuæ Lucam extractos, compulit, ut detrudendi Domitij cauſa Conſulatum alterum peterent: perfecítque

utrunq; , & ut in quinquenniū sibi imperium prorogaretur. Qua fiducia ad legiones, quas à Republica acceperat, alias publico, alias priuato sumptu addidit: unā etiam ex transalpinis conscriptā, uocabulo quoq; Gallico (Alauda enim appellabatur) quam disciplina cultúque Romano institutam & ornatam, postea uniuersam ciuitate donauit. Nec deinde ulla belli occasione, ne iniusti quidem, ac periculosi abstinuit, tam fœderatis quàm infestis, ac feris gentibus ultro lacessitis: adeò ut Senatus quondam legatos ad explorandū statum Galliarum mittēdos decreuerit, ac nonnulli dedendū eum hostibus censuerint. Sed prosperè decedentibus rebus, & sæpius & plurium quàm quisquā unquam dierum supplicationes impetrauit.

' Decedentibus rebus, pro exeuntibus, siue euenientibus.

Alia gesta per eum in Gallia. 25

GEssit autem IX. annis (quibus in Imperio fuit) hæc ferè: Omnem Galliam, quæ à saltu Pyrenæo Alpibúsque & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patétque circumitu ad bis & tricies centū millia passuum, præter socias ac benemeritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit, eiq; in singulos annos stipendij nomen imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus & Britannos ignotos anteà, superatisque pecunias & obsides imperauit. Per tot successus ter, nec amplius, aduersum casum expertus: in Britannia, classe ui tēpestatis propè absumpta: & in Gallia, ad Gergouiam legione fusa: & in Germanorum finibus, Titurio & Arunculeio legatis per insidias cæsis.

Mors matris, filiæ, & neptis eius, & alia gesta per eum. 26

EOdem temporis spatio matrem primò, deinde filiam, nec multo pòst neptē amisit. Interímque consternata

P.Clo

P. Clodij cæde Republica, quum Senatus unum COS. nominatímque Cn. Pompeium fieri censuisset, egit cum Tribunis plebis collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrēt, ut absenti sibi, & quandocūque Imperij tempus expleri cœpisset, petitio secundi Consulatus daretur: ne ea causa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus est, altiora iam meditans, & spei plenus, nullum largitionis, aut officiorū in quenquam genus publicè, priuatímque omisit. Forum de manubijs inchoauit: cuius area super HS. millies constitit. Munus populo epulúmque pronūtiauit in filiæ memoriā, quod ante eū nemo fecit. Quorū ut quàm maxima expectatio esset, ea quæ ad epulum pertinerent, quamuis macellarijs oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, ui rapiendos reseruandósque mandabat. Tyrones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiā per senatores armorum peritos erudiebat, precibus enitens (quod epistolis eius ostenditur) ut disciplinam singulorum susciperent, ipsíque dictata exercētibus darēt. Legionibus stipendium in perpetuum duplicauit. Frumentū, quoties copia esset, etiam sine modo, mensuráque præbuit, ac singula interdum mancipia, & prædia uiritim dedit.

Affinitas eius cum Pompeio reuocata, & alia gesta. 27

AD retinēdam autem Pompeij necessitudinem ac uoluntatem, Octauiam sororis suæ neptē, quæ C. Marcello nupta erat, conditione ei detulit: sibíque filiā eius in matrimonium petijt, Fausto Syllæ destinatam. Omnibus uerò circa eum, atque etiam parte magna Senatus, gratuitò, aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere, uel inuitatos, uel spōte ad se cōmeantes uberrimo

congia

10

congiario prosequebatur: libertos insuper, seruulósque cuiusque, prout domino patronóue gratus quis esset. Tum reorũ aut obæratorũ, aut prodigæ iuuẽtutis subsidiũ unicum, ac promptissimũ erat: nisi quos grauior criminũ, uel inopiæ, luxuriæ ue uis urgeret, quàm ut subueniri posset à se. His planè palàm bello ciuili opus esse dicebat.

Amicitia regum & prouinciarum allecta per eum: cum decreto Senatus contra eum facto. 28

N*Ec minore studio reges atque prouincias per terrarum orbem alliciebat, alijs captiuorum millia dono offerens, alijs citra Senat. Pop. q; autoritatem quò uellẽt, & quoties uellent, auxilia submittẽs: supérque Italiæ, Galliarúmque & Hispaniarũ, Asiæ quoque & Græciæ potẽtissimas urbes præcipuis operibus exornans: donec attonitis iam omnibus, & quorsum illa tenderent reputantibus, M. Claudius Marcellus* COS. *edicto præfatus de summa se* * *Rep. acturũ, retulit ad Senatũ, ut ei succederetur ante tẽpus: quoniam bello cõfecto pax esset, ac dimitti deberet uictor exercitus: & ne absentis ratio comitijs haberetur, quãdo ne plebiscito Põpeius postea abrogasset. Acciderat autem, ut is legem de iure magistratuum ferens, eo capite, quo à petitione honorũ absentes submouebat, ne Cæsarem quidem exciperet per obliuionem: ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorẽ. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari & priuilegium eripere, retulit etiam ut colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur, quòd per ambitionem, & ultra præscriptum data esset.*

Supérq;, pro prӕter. nam legimus in uetustissimo codice.

* *Reipub.*

Prouisio Cæsaris contra decretum Senatus. 29

C*Ommotus his Cæsar, ac iudicãs (quod sæpe ex eo auditum ferũt) difficilius se principẽ ciuitatis à primo ordine in secundũ, quàm ex secundo in nouissimũ detrudi,*

summa

summa ope restitit, partim per intercessores Tribunos, partim per Seruiū Sulpitiū alterum Consulem. Insequenti quoque anno, C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in Consulatu successerat, eadē tentante, collegam eius Aemiliū Paulum, Caiúmque Curionē uiolentissimum Tribunorum ingenti mercede defensores parauit. Sed cùm obstinatius omnia agi uideret, & designatos etiam COSS. è parte diuersa, Senatū literis deprecatus est, ne sibi beneficiū populi adimeretur: aut ut cæteri quoque Imperatores ab exercitibus discederent, confisus (ut putant) facilius se simul atque libuisset ueteranos conuocaturum, quàm Pompeium nouos milites. Cum aduersarijs autem pepigit, ut dimissis octo legionibus, Transalpináque Gallia, duæ sibi legiones, & Cisalpina prouincia, uel etiam una legio cum Illyrico concederetur, quoad COS. fieret.

Causæ ciuilium bellorum Cæsaris. 30

VErùm neq; Senatu interueniente, & aduersarijs negantibus ullam se de Republ. facturos pactionem, transijt in citeriorem Galliam: conuentibúsque peractis Rauennæ substitit, bello uindicaturus, si quid de Tribunis plebis intercedentibus pro se, grauius à Senatu constitutū esset. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Causas autem alias fuisse opinantur. Cn. Pompeius ita dictitabat, quòd neque opera consummare quæ instituerat, neque populi expectationem, quam de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset, turbare omnia ac permiscere uoluisse. Alij timuisse dicunt, ne corū quæ primo consulatu aduersus auspicia, legésque & intercessiones gessisset, rationem reddere cogeretur: quum M. Cato identidem, nec sine iureiurando denuntiaret, delaturum se nomen eius, simul ac primū exercitū dimisisset: quúmque

uulgò

*uulgò fore prædicaret, ut si priuatus rediisset, Milonis exemplo circumpositis armatis causam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie cæsos profligatósque aduersarios prospicientē, hæc eū ad uerbum dixisse referens: Hæc uoluerunt: tantis rebus gestis, C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxiliū petiissem. Quidā putāt captū Imperii consuetudine, * pensitatisque suis & inimicorum uiribus, usum occasione rapiendæ dominationis, quā ætate prima concupisset. Quod existimasse uidebatur & Cicero, scribens de Officiis tertio libro, semper Cæsarē in ore habuisse eos in Phœnissis,*

* pensatis

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν. τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών.

Euripidis uersus, quos sic ipse conuertit,

Nam si uiolandum est ius, Imperii gratia
Violandum est: aliis rebus pietatem colas.

Progressus eius à Rauenna in Rubiconem. 31

Qvum ergo sublatam Tribunorum intercessionem ipsósque urbe cessisse nuntiatum est, præmissis confestim clàm cohortibus, ne qua suspicio moueretur, & spectaculo publico per dissimulationem interfuit, & formā, qua ludum gladiatorium erat ædificaturus, cōsiderauit, & ex consuetudine conuiuio se frequenti dedit. Dein post solis occasum, mulis è proximo pistrino ad uehiculū iunctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est: & quū luminibus extinctis decessisset uia, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per angustissimos tramites pedibus euasit: consecutúsque cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paulùm constitit: ac reputans quantum moliretur, conuersus ad proximos, Etiam nūc (inquit) regredi possumus: quòd si ponticulum

tran

transierimus, omnia armis agenda erunt.

Ostentum factum apud Rubiconem Cæsari dubitanti. 32

CVnctanti ostentum tale factum est: Quidam eximiæ magnitudine & forma, in proximo sedens repentè apparuit arundine canens: ad quem audiendũ, cùm præter pastores, plurimi etiã ex stationibus milites cõcurrissent, intérque eos & æneatores, rapta ab uno tuba prosiluit ad flumen: & ingenti spiritu claßicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar, Eatur (inquit) quò Deorum ostēta, & inimicorũ iniquitas uocat: Iacta est alea, inquit.

Aeneatores. i. tubicines.

Suspicor legendum, Iacta esto alea. Sic enim citatur à plutarcho πὰς ἐρρίφθω κύβος.

Transitus Rubiconis, & eius concio. 33

*ATq; ita traiecto exercitu, adhibitis Tribunis Pleb. *qui pulsi superuenerant, pro concione fidem militum flens, ac ueste à pectore disciſſa, inuocauit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, quod accidit opinione falsa. Nam cùm in alloquēdo exhortandóque sæpius digitum læuæ manus ostentans, adfirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, anulum quoq; æquo animo detracturũ sibi extrema concio, cui facilius erat uidere concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod uisu suspicabatur, promissúmque ius anulorũ cum millibus CCCC. fama distulit.*

* *qui & ipsi sup.*

Aduentus eius in vrbem, & alia gesta. 34

ORdo & summa rerum, quas deinceps geßit, sic se habent: Picenum, Vmbriam, Hetruriam occupauit: & L. Domitio, qui per tumultum succeßor ei nominatus, Corfinium præsidio tenebat, in deditionem redacto atq; dimiſſo, secundum superum mare Brundusium tetendit, quò COS. Pompeiúsque confugerant, quàm primùm transfretaturi: hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter conuertit: appellatisque de Repub. patribus, ualidißimas Pōpeij copias, quæ sub tribus

legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit, professus antè inter suos, ire se ad exercitum sine duce, & inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et quanquam obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat, summáque frumentariæ rei penuria retardante, breui tamen omnia subegit.

Victoria eius contra Pompeium, Ptolemæum, & quosdam alios. 35

Hinc urbe repetita, in Macedoniã transgressus, Pompeium per quatuor penè menseis maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico prælio fudit: & fugientem Alexandriam persecutus, ut occisum deprehendit, cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoque insidias tendi uidebat, bellum sanè difficilimum gessit: neq; loco, neque tempore æquo, sed hyeme anni, & intra mœnia copiosissimi ac solertissimi hostis, inops ipse rerum omnium, atq; imparatus. Regnum Aegypti uictor, Cleopatræ fratrique eius minori permisit: ueritus prouinciam facere, ne quandoq; uiolentiorem præsidem nacta, nouarum rerum materia esset. Ab Alexandria in Syriam, & inde Pontum transijt, urgentibus de Pharnace nuntijs: quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, iámque multiplici successu praferocẽ intra quintũ (quàm adfuerat) diem, quatuor, quibus in conspectũ uenit, horis, una profligauit acie, crebrò commemorans Pompeij felicitatem, cui præcipu a militiæ laus de tã imbelli genere hostiũ cõtigisset. Dehinc Scipionẽ ac Iubã reliquias partium in Africa refouenteis deuicit, Põpeij liberos in Hispania.

Eius & legatorum suorum clades. 36

Omnibus ciuilibus bellis nullam cladem, nisi per legatos suos passus est: quorum C. Curio in Africa perijt: C.

ijt: C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem: P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrimè semper, ac ne ancipiti quidem unquam fortuna, præterquàm bis dimicauit: semel ad Dyrrhachium, ubi pulsus, non instante Pompeio, negauit eum uincere scire: iterum in Hispania ultimo prælio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitauit.

Triumphi Cæsaris. 37

C*Onfectis bellis, quinquies triũphauit, post deuictum Scipionem quater eodem mense, sed interiectis diebus, & rursus semel post superatos Pompeij liberos. Primum & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticũ, huic proximum Africanum, nouissimum Hispaniensem, diuerso quenque apparatu & instrumento. Gallici triumphi die Velabrum præteruehẽs, penè curru excussus est, axe defracto. Ascenditque Capitoliũ ad lumina, quadraginta elephãtis dextra atq; sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter pompæ fercula trium uerborum prætulit titulum, Veni, Vidi, Vici, non acta belli significantem, sicut cæteris, sed celeriter confecti notam.*

Lychnuchos legẽdũ ex vetustissimo codic. suntque hi, qui portant lucernas, qui quidẽ ab elephãtis gestabantur.

De præmiis veteranis, & liberalitate populo per eum exhibitis. 38

V*Eteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina* H-S. *(quæ initio ciuilis tumultus numerauerat) in equites uicena quaterna millia nũmûm dedit. Assignauit & agros, sed non continuos, ne quis possessorũ expelleretur. Populo præter frumẽti denos modios, ac totidem olei libras, *tricenos quoq; nũmos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuisit: & hoc amplius, centenos*

Tricenos, pro singulis centũ. *trecentos

pro mora. Annuam etiam habitationem Romæ usq; ad bina millia nummûm, in Italia non ultra quingenos sestertios remisit. Adiecit epulũ ac uiscerationem, & post Hispaniensem uictoriam duo prandia. Nam quum prius parcè, neq; pro liberalitate sua præbitum iudicaret, quinto post die aliud largißimum præbuit.

Quingenos, pro singulis quingentos.

Varia spectacula per eum edita. 39

EDidit spectacula uarij generis: munus gladiatorum: ludos etiã regionatim urbe tota, & quidẽ per omniũ linguarũ histriones. Item Circẽses, athletas, naumachiam. Munere in foro depugnauit Furius Leptinius stirpe prætoria, & A. Calpenus Senator quondam, actórque causarum: Pyrrhicam saltauerũt Asiæ Bithyniæq; principum liberi. Ludis *Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit: donatúsque est quingentis sestertijs, & anulo aureo. Sessum in quatuordecim scena per soliũ orchestrã trãsiit. Circensibus, spatio Circi ab utraque parte producto, & in gyrum euripo addito. Quadrigas, bigásque, & equos desultorios agitauerunt nobilißimi iuuenes. Troiam lusit turma duplex, maiorum, minorúmque puerorũ. Venationes editæ per dies quinque: ac nouißimè pugna diuisa in duas acies: quingenis peditibus, elephantis uicenis, tricenis equitibus hinc & inde cõmißis. Nam quò laxius dimicaretur, sublatæ metæ, ínque earum locum bina castra ex aduerso constituta erãt. Athletæ, stadio ad tempus extructo, in regione Martij campi certauerunt per triduum. Nauali prælio in morem cochleæ defosso lacu, biremes, ac triremes, quadriremésque, Tyriæ, & Aegyptiæ classes, magno pugnatorũ numero cõflixerũt. Ad quæ omnia spectacula tantum undique confluxit hominum, ut pleriq; aduenæ aut inter uicos, aut inter uias tabernaculis positis

*Decius

mane

manerent:ac ſæpe præ turba eliſi, exanimatíque ſint plurimi,& in his duo Senatores.

Ordinatio anni,& faſtorum dierum per eum facta. 40

CONuerſus hinc ad ordinandum Reipu. ſtatum, faſtos correxit, iampridem uitio Pontificũ per intercalandi licentiam adeò turbatos, ut neque meßium feriæ æſtate, neq; uindemiarũ autumno competerẽt. Annúmque ad curſum Solis accommodauit, ut CCCLXV. dierum eſſet: & intercalario menſe ſublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quò autem magis in poſterum è Kalendis Ianuarijs nobis tẽporum ratio congrueret, inter Nouembrem ac Decembrẽ menſem, interiecit duos alios: fuítque is annus, quo hæc conſtituebantur, XV. menſium, cum intercalario, qui ex conſuetudine in eum annum inciderat.

Senatus ac officiorum ſupplementum & ordinatio. 41

SEnatum ſuppleuit, patritios allegit: Prætorum, Aedilium, Quæſtorum, minorum etiam magiſtratuum numerum ampliauit: nudatos opere cenſorio, aut ſententia Iudicũ de ambitu condemnatos reſtituit. Comitia cũ populo partitus eſt, ut exceptis Cõſulatus cõpetitoribus, de cætero numero candidatorũ, pro parte dimidia, quos populus uellet, pronuntiarentur: pro parte altera, quos ipſe dediſſet. Et edebat per libellos circum tribus miſſos ſcriptura breui: Cæſar dictator illi tribui. Cõmendo uobis illũ, & illum, ut ueſtro ſuffragio ſuam dignitatẽ teneant. Admiſit ad honores & proſcriptorũ liberos. Iudicia ad duo genera iudicũ redegit, equeſtris ordinis, ac Senatorij. Tribunos ærarios, quod erat tertium, ſuſtulit. Recenſum populi, nec more, nec loco ſolito, ſed uicatim per dominos inſularum egit: atque ex uiginti trecentíſque millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit.

Opere cẽſorio, pro, functione cenſuræ.

14

Ac ne qui noui cœtus recensionis causa moueri quandoq; possent, instituit, ut quotannis in demortuorum locum ex his qui recensiti non essent, subsortitio à prætore fieret.

Recẽsui, à recẽseo. Subsortitio, pro suffectio.

Sanctiones per eum editæ. 42

Octoginta autem ciuiũ millibus in transmarinas colonias distributis, ut exhaustæ quoq; *urbis frequentia suppeteret, sanxit: Ne quis ciuis maior annis uiginti, minórue decem, qui sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abesset: neu quis Senatoris filius, nisi cõtubernalis, aut comes magistratus, peregre proficisceretur: néue hi qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent. Omnésque medicinam Romæ professos, & liberaliũ artium doctores, quò libentius & ipsi urbem incolerent, & cæteri appeterent, ciuitate donauit. De pecunijs mutuis, disiecta nouarũ tabularum expectatione, quæ crebrò mouebatur, decreuit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent, per æstimationem possessionum, quanti quasque ante ciuile bellum comparassent, deducta summa æris alieni, si quid usuræ nomine numeratum, aut perscriptum fuisset: qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cũcta collegia, præter antiquitus constituta, detraxit. Pœnas facinorũ auxit: & quum locupletes eò facilius scelere se obligarẽt, quòd integris patrimonijs exulabant, parricidas (ut Cicero scribit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte mulctauit.

* urbi

Labor eius in iure dicendo, & leges per eum editæ. 43

Ius laboriosissimè, ac seuerissimè dixit: Repetundarum conuictos etiam ordine Senatorio mouit. Diremit nuptias Prætorij uiri, qui digressam à marito post biduum statim duxerat, quãuis sine probri suspicione. Peregrinarum mercium portoria instituit. Lecticarum usum, item

Digressa dicitur, quæ diuortium cum marito fecit.

conch

conchyliatæ uestis, & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies, ademit. Legem præcipuè sumptuariã exercuit: dispositis circa macellũ custodibus, qui obsonia contra uetitũ retinerẽt, deportaréntque ad se, submißis nonnunquam lictoribus atque militibus, qui siqua custodes fefellissent, iam apposita è triclinio auferrent.

Festinatio eius in ornanda vrbe, & Imperio ampliando. 44

N*Am de ornanda instruendáque urbe, item de tuendo ampliandóque Imperio plura ac maiora in dies destinabat. In primis Martis tẽplum, quantum nusquam esset extruere, repleto, & complanato lacu, in quo naumachiæ spectaculum ediderat, theatrúmque summæ magnitudinis Tarpeio monti accubans Ius ciuile ad certũ modum redigere, atque ex immẽsa diffusáque legũ copia, optima quæq; & necessaria in paucißimos conferre libros. Bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximas posset, publicare, datã M. Varroni cura comparandarũ ac dirigendarum. Siccare Pontinas paludes: emittere Fucinũ lacũ: uiam munire, à mari supero per Apennini dorsum ad Tyberim usque: perfodere Isthmum: Dacos, qui se in Pontũ & Thraciam effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec nisi antè expertos aggredi prælio. Talia agentem, atque meditantem mors præuenit: de qua prius quàm dicam, ea quæ ad formã & habitum, & cultũ & mores, nec minus quæ ad ciuilia & bellica eius studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.*

Destinabat, absolutè, pro proposuit.

Quas maximas pro quàm maximas, siue quantas maximas.

Statura & cultus corporis eius. 45

F*Visse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulò pleniore, nigris uegetisq; oculis, ualetudine prospera: nisi quòd tẽpore extremo repentè animo linqui, atque etiam per somnium exterreri solebat.*

Comitiali quoque morbo bis inter res gerẽdas correptus est. Circa corporis curam morosior, ut non solùm tonderetur diligenter ac raderetur, sed uelleretur etiã: ut quidã exprobrauerũt. Caluitij uerò deformitatẽ iniquißimè ferre, obtrectatorũ sæpe iocis obnoxiã expertus: ideòque & deficientẽ capillum reuocare à uertice assueuerat: & ex omnibus decretis sibi à Senatu populóque honoribus, nõ aliud aut recepit aut usurpauit libẽtius, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandæ. Etiã cultu notabilẽ ferũt. Vsum enim lato clauo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter quàm super eum cingeretur, & quidẽ fluxiore cinctura: unde emanasse Syllæ dictum constat, optimates sæpius admonentis, ut male præcinctum puerum cauerent.

Habitatio eius, & statuta villarum eius. 46

HAbitauit primò in Suburra modicis ædibus: post autem Põtificatũ maximum, in sacra uia domo publica. Mũditiarũ lautitiarúmq; studiosißimũ multi prodiderũt. Villam in Nemorensi à fundamentis inchoatã, magnóque sumptu absolutã, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quanquã tenuẽ adhuc & obæratum: in expeditionibus tessellata & sectilia pauimenta circũtulisse.

Cupiditas eius circa gemmas, margaritas, & signa operis antiqui. 47

BRitãniã petisse spe margaritarũ, quarũ amplitudinẽ cõferentẽ, interdũ sua manu exegisse põdus. Gẽmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosißimè cõparasse: seruitia recẽtiora politioráq; imẽso pretio, & cuius ipsũ etiã puderet, sic ut rationib. uetaret inferri.

Comparare, pro emere.

De conuiuiis, & domestica disciplina suorum. 48

COnuiuatũ aßiduè per prouincias duobus triclinijs: uno quo sagati palliatíue, altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Domesticam di-

sciplin

ſciplinam in paruis ac maioribus rebus diligẽter adeò, ſe-ueréq́ue rexit, ut piſtorem, alium quàm ſibi panem conui-uis ſubijcientem, compedibus uinxerit: libertum gratiſſi-mum, ob adulteratam equitis Romani uxorem (quamuis nullo querente) capitali pœna affecerit. Adulterata, pro, adulterio ſtuprata.

Pudicitia eius proſtrata apud Nicomedem regem. 49

P*Vdicitiæ eius famam, nihil quidem præter Nicome-dis contubernium læſit, graui tamen & perenni op-probrio, & ad omnium conuicia expoſito. Omitto Calui Licinij notiſſimos uerſus:*

Bithynia, quicquid & pædicator Cæſaris
Vnquam habuit:

*Prætereo actiones Dolabellæ, & Curionis patris: in qui-bus eum Dolabella pellicẽ reginæ, ſpondã interiorẽ regiæ lecticæ, ac Curio ſtabulum Nicomedis, & Bithynicũ for-nicem dicũt. Miſſa etiam facio edicta Bibuli, quibus pro-ſcripſit collegam ſuum, Bithynicam reginã, eíque regem antea fuiſſe cordi, nunc eſſe regnum. Quo tempore, ut M. Brutus refert, Octauius etiam quidã, ualetudine mẽtis li-berius dicax, cõuentu maximo quum Pompeium regẽ ap-pellaſſet, ipſum reginam ſalutauit. Sed C. Memmius etiam ad cyathũ, & uinum Nicomedi ſtetiſſe obiecit cũ reliquis exoletis, pleno cõuiuio accubantibus nõnullis urbicis ne-gotiatoribus, quorũ refert nomina. Cicero uerò non con-tentus in quibuſdam epiſtolis ſcripſiſſe, à ſatellitibus eum in cubiculũ regium *eductum, in aureo lecto, ueſte purpu-rea decubuiſſe, floremq́; ætatis à Venere orti, in Bithynia contaminatũ. *Quodam etiam in Senatu defendenti enixè cauſam filiæ Nicomedis, beneficiáque regis in ſe cõmemo-ranti, Remoue (inquit) iſthæc oro: quãdo notũ eſt, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico deniq́; triũpho mi-*

* deductum

* Quõdam

16

lites eius inter cætera carmina, qualia currũ proſequẽtes, iocülariter canũt: etiã uulgatißimũ illud pronũtiauerunt,

Gallias Cæſar ſubegit, Nicomedes Cæſarem.
Ecce Cæſar nunc triumphat, qui ſubegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui ſubegit Cæſarem.

Luxuria & libido eiuſdem. 50

PRonum & ſumptuoſum in libidines fuiſſe conſtans opinio eſt, plurimáſque & illuſtres fœminas corrupiſſe, in quibus Poſthumiã Seruij Sulpitij, Lolliam Auli Gabinij, Tertullã M. Craßi, etiã Cn. Pompeij Mutiam. Nam certè Pompeio, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratũ eſt, quòd cuius cauſa poſt tres liberos exegiſſet uxorẽ, & quam gemens Aegyſthũ appellare conſueſſet, eius poſteà filiã potẽtiæ cupiditate in matrimoniũ recepiſſet. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrẽ Seruiliã: cui & proximo ſuo Cõſulatu ſexagies H-S. *margaritã mercatus eſt: & bello ciuili ſuper alias donatiões, amplißima prædia ex auxionib. haſtæ *minimo addixit. Quũ quidem pleriſq; uilitatẽ mirãtib. facetißimè Cicero, Quò melius (inquit) emptũ ſciatis, Tertia deducta eſt: exiſtimabatur enim Seruilia, etiã filiam ſuã Tertiam Cæſari conciliare.*

*Beroal. nũmo legẽdum putat.

Luxuria eius in prouinciales matronas. 51

NE prouincialibus quidem matrimonijs abſtinuiſſe, uel hoc diſticho apparet iactato æquè à militibus, per Gallicum triumphum:

Vrbani ſeruate uxores, mœchum caluum adducimus.
*Auro in Gallia *ſtuprum emiſti: hîc ſumpſiſti mutuum.*

*aliàs, effutuiſti.

Luxuria eius in varias reginas. 52

*DIlexit & reginas, inter quas Eunoën Mauram Bogudis uxorẽ: cui, maritóque eius plurima & immenſa tribuit, ut *Vaſa ſcripſit: ſed maximè Cleopatram: cum qua & conuiuia in primam lucem ſæpe protraxit, & ea-*

*Mancinel. Naſo legit.

dem

dem naue Thalamego penè Aethiopia tenus Aegyptũ penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denique accitam in urbem, nõ nisi maximis honoribus, præmijsq; auctam remisit, filiúmque natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem nonnulli Græcorũ similem quoque Cæsaris & forma, & incessu tradiderunt. M. Atonius agnitum etiã ab eo, Senatui affirmauit: quæ scire C. Martium, & C. Oppium reliquósque Cæsaris amicos: quorũ C. Oppius, quasi planè defensione, ac patrocinio res egeret, librum edidit, non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat. Helius Cinna Trib. Pleb. *plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratámque legem, quã Cæsar ferre iußisset, quũ ipse abesset, uti uxores liberorũ quærendorum causa, quas, & quot ducere uellent, liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, & impudicitiæ eum, & adulteriorũ flagrasse infamia, Curio pater, quadam eum oratione, omnium mulierum uirum, & omnium uirorum mulierem, appellat.*

Librum edidit, non esse: pro eo quod est, libro edito testatus est.

Parsimonia eius in cibo & potu. 53

VIni parcißimum, ne inimici quidẽ negauerunt. Verbum M. Catonis est: Vnum ex omnibus Cæsarem, ad euertendam Remp. sobrium accessisse. Nam circa uictum C. Oppius adeò indifferentem docet, ut quondam ab hospite conditum oleum, pro uiridi appositum, aspernantibus cæteris, solum etiam largius dicat appetisse, ne hospitem aut negligentiæ, aut rusticitatis uideretur arguere.

Indifferés, pro eo, qui non discernit aut curat.

Rapacitas eius. 54

ABstinentiam neque in imperijs, neque in magistratibus præstitit. Vt enim quidã monumentis suis testati sunt, in Hispania à Proconsule, & à socijs pecunias accepit emendicatas in auxilium æris alieni: & Lusitanorum quædam oppida, quanquam nec imperata detrectarent, &

aduenienti portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gal lia fana templáque deûm donis referta expilauit: urbes diruit, sæpius ob prædam, quàm ob delictum: unde factum, ut auro abundaret, ternísque millibus nummûm in libras promercale, per Italiã prouinciásque diuenderet. In primo Consulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantũdem inaurati æris reposuit. Societates ac regna pretio dedit: ut qui uni Ptolemæo propè sex millia talentorũ suo Pompeiique nomine abstulerit. Postea uerò euidentissimis rapinis, ac sacrilegijs, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum, ac munerum sustinuit impendia.

Eloquentia & ars oratoria eiusdem. 55

E*Loquẽtia militari, qua re aut æquauit præstantissimorum gloriã, aut excessit post accusationẽ Dolabellæ, aut dubiè principibus patronis annumeratus est. Certè Cicero ad Brutum oratores enumerãs, negat se uidere cui Cæsar debeat cedere: aítque eum elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam, ac generosam quodam modo rationem dicendi tenere. & ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis sententijs aut acutior, aut crebrior? Quis uerbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus uidetur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur pro Sardis, ad uerbum nõnulla transtulit in Diuinationem suam. Pronuntiasse autem dicitur, uoce acuta, ardẽti motu, gestúque non sine uenustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam feruntur: pro Qu. Metello, quam non immeritò Augustus existimat magis ab actuarijs exceptam, male subsequentibus uerba dicentis, quàm ab ipso editam. Nam in*

Actuarii, ab actis. Subsequi, pro παρακολουθεῖν.

quib

quibusdam exemplaribus inuenio, ne inscriptam quidem pro Metello, sed quam scripsit Metello, quum ex persona Cæsaris sermo sit, Metellũ, seque aduersus cõmunium obtrectatorum criminationes purgãtis. Apud milites quoque in Hispania, idem Augustus orationẽ esse uix ipsius putat, quæ tamen duplex fertur: una quasi priore habita prælio: altera posteriore, quo Asinius Pollio ne tempus quidẽ concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

Libri, commentaria & epistolæ per eum editæ. 56

RElinquit & rerum suarum cõmentarios, Gallici, ciuilisq; belli Põpeiani. Nã Alexandrini, Africique & Hispaniensis, incertus autor est. Alij enim Oppium putant, alij Hircium: qui etiam Gallici belli nouißimum, imperfectúmque librũ suppleuerit. De commentarijs Cæsaris Cicero in eodem libro, sic refert: Commentarios scripsit ualde quidem probandos: nudi sunt, recti, & uenusti omni ornatu orationis, tanquam ueste detracta: sed dum uoluit alios habere, paratam unde sumerent, qui uellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa uolunt calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit. De ijsdem commentarijs Hircius ita prædicat: adeò probantur omnium iudicio, ut prærepta, non præbita facultas scriptoribus uideatur. Cuius tamen rei maior nostra, quàm reliquorũ est admiratio. Cæteri enim quàm bene atque emendatè, nos etiã quàm facilè atque celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parũ diligenter, parúmque integra ueritate cõpositos putat: quum Cæsar pleraque & quæ per alios erant gesta, temere crediderit, & quæ per se uel consultò, uel etiam memoria lapsus, perperam ediderit. Existimátque rescripturum, & correcturum fuisse. Reliquit & de Analogia libros duos, & Anti-

Commentarij rerũ, & cõmentarij Cæsaris.

Rescripturum. pro, denuo scripturum.

cato

catones totidē, ac prætereà poëma quod inscribitur Iter. Quorum librorum primos in transitu Alpium, quum ex citeriore Gallia conuentibus peractis, ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mundensis prælij fecit: nouißimū dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem IIII. & XX. die peruenit. Epistolæ quoque eius ad Senatum extant, quas primùm uidetur ad paginas & formam memorialis libelli conuertisse, quum antea COSS. & duces non nisi transuersa charta scriptas mitterent. Extant & ad Ciceronem item ad familiares domesticis de rebus: in quibus siqua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum uerbum effici posset: quæ si quis inuestigare & persequi uellet, quartam elementorum literam, id est, d, pro a, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo quædam scripta: ut laudes Herculis, tragœdia Oedipi: item dicta collectanea: quos omnes libellos uetuit Augustus publicari in epistola, quam breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.

Libellus memorialis, scriptum memoriæ causa paratum.

Pueritia & labor eius in armis. 57

ARmorum & equitādi peritißimus, laboris ultra fidem patiens erat: in agmine nonnunquā equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longißimas uias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena paßuum millia in singulos dies, si flumina morarentur nando traijciens, uel innixus inflatis utribus, ut persæpe nuntios de se præuenerit.

Conficere vias, pro itinera.

Cautela & audacia eius in expeditionibus. 58

IN obeundis expeditionibus, dubium cautiórne, an audentior. Exercitū neq; per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorū situs: neque in Britāniam

trans

transuexit, nisi antè per se portus & nauigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obsessione castrorum in Germania nuntiata, per stationes hostiũ Gallico habitu penetrauit ad suos. A Brundusio Dyrrhachiũ inter oppositas classes hyeme trãsmisit. Cessantibúsque copijs, quas subsequi iusserat, cũ ad accersendas frustra sæpe misisset, nouißimè ipse clàm noctu paruulum nauigiũ solus obuoluto capite conscendit: neque aut quis esset antè detexit, aut gubernatorem cedere aduersæ tempestati passus est, quàm penè obrutus fluctibus. Transmittere pro traiicere ma.

Despectus prodigiorum eidem occurrentium. 59

NE *religione quidẽ ulla à quoquã incepto absterritus unquã, uel retardatus est. Quum immolanti aufugisset hostia, profectionem aduersus Scipionem & Iubam non distulit. Prolapsus etiã in egressu nauis uerso ad melius omine, Teneo te (inquit) Africa. Ad eludendas autem uaticinationes, quibus felix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectißimũ quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium uitæ, Salutioni cognomen erat, secum in castris habuit.* ae. L

Præliorum assumptio locis & temporibus inopinatis etiam apud suos. 60

PRælia *non tantùm destinatò, sed ex occasione sumebat, ac sæpe ab itinere statim, interdum spurcißimis tempestatibus, quum minimè quis moturum putaret: nec nisi tẽpore extremo ad dimicandũ cunctantior factus est. Quò sæpius uicisset, hòc minùs experiendos casus opinans, nihilq; se tãtũ acquisiturũ uictoria, quãtũ auferre calamitas posset. Nullum unquam hostem fudit, quem non castris quoque exueret: ita nullũ spatium perterritis dabat. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum, quò maior*

ior pmanēdi neceßitas imponeretur auxilio fugæ erepto.

De equo eius insigni, cum pedibus propè humanis. 61

VTebatur autē equo insigni, pedibus propè humanis, & in modum digitorum ungulis fißis: quem natum apud se, quum aruspices Imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent, magna cura aluit, nec patientem sessoris alterius, primus ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis posteà dedicauit.

Instar, pro signo substantiuè. Pro æde, ante ædem.

Virtus eius in acie inclinata reparanda. 62

INclinatam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinénsque singulos, & cōtortis faucibus cōuertens in hostem: & quidē adeò plerunque trepidos, ut aquilifero moranti cuspide sit comminatus, alius in manu detinentis reliquerit signum.

Constantia, & seueritas eius contra Caßium. 63

NOn minora illa cōstantiæ eius, imò maiora etiā indicia fuerūt: Post aciem Pharsalicā quum, præmissis in Asiam copijs, per angustias Hellespōti uictor nauicula traijceret, L. Caßium partis aduersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi, neque refugit: & cominus tendens, ultrò ad deditionem hortatus, supplicē ad se recepit.

Mira euasio eius nando. 64

ALexandriæ circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita cōpulsus in scapham, pluribus eodē præcipitantibus cùm desilisset in mare, nando per ducentos passus euasit ad proximam nauem, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent: paludamentū mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.

Probatio, & disciplina eius in milites. 65

MIlitē neq; à moribus, neq; à fortuna probabat, sed tātū à uiribus: tractabatq; pari seueritate, atq; in-

dulgen

dulgentia. Non enim ubique, ac semper, sed cùm hostis in proximo esset, coërcebat: tum maximè exactor grauißimus disciplinæ: ut neque itineris, neque prælij tẽpus denuntiaret: sed paratũ, & intentũ momentis omnibus, quò uellet, subitò educeret. Quod etiã sine causa plerunque faciebat, præcipuè pluuijs, & festis diebus. Ac subinde obseruandum se admonens, repẽtè interdiu, uel nocte subtrahebat: augebátque iter, ut serius subsequentes defatigaret.

De eodem. 66

F*Ama uerò hostilium copiarum perterritos nõ negando, minuẽdo'ue: sed insuper amplificãdo, emẽtiẽdoque cõfirmabat. Itaque quũ expectatio aduẽtus Iubæ terribilis esset, cõuocatis ad cõcionẽ militibus, Scitote (inquit) paucißimis his diebus regẽ affuturũ cũ x. legionibus, equitum x x x. leuis armaturæ c. millibus, elephãtis c c c. Proinde desinãt quidã quærere ultrà, aut opinari, mihíque (qui cõpertum habeo) credãt: aut quidẽ uetustißima naue impositos, quocunque uento, in quascũque terras iubebo auehi.*

Coërcitio & cultus militum eius. 67

D*Elicta neque obseruabat omnia, neque pro modo exequebatur: sed desertorum, ac seditiosorum & inquisitor, & punitor acerrimus, cõniuebat in cæteris. Ac nonnunquã post magnã pugnã, atque uictoriã, remisso officiorũ munere, licentiã omnẽ paßim lasciuiendi permittebat: iactare solitus, milites suos etiã unguẽtatos bene pugnare posse: nec milites eos pro cõcione, sed blãdiori nomine cõmilitones appellabat: habebátque tã cultos, ut argento, & auro politis armis ornaret: simul & ad speciẽ, & quò tenaciores eorũ in prælio essent metu dãni. Diligebat quoque usqueadeo, ut audita clade Tituriana, barbam, capillũq; summiserit: nec antè dẽpserit, quàm uindicasset. Quibus*

bus rebus & deuotißimos sibi, & fortißimos reddidit.

Amor & fidelitas militum ad eum. 68

INgresso ciuile bellum, Centuriones cuiusque legionis singulos equites è uiatico suo obtulerunt: & uniuersi milites gratuitam, & sine frumento, stipendióque operam: quum tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent. Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino desciuit: plerique capti concessam sibi sub conditione uitam, si mili tare aduersus eũ uellent, recusarunt. Famem, & cæteras necessitates, non quum obsiderentur modò, sed etiã si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabãt, ut Dyrrhachina munitione Pompeius, uiso genere panis ex herba (quo sustinebantur) cũ feris sibi rem esse dixerit: amouerique ocyus, nec cuiquam ostẽdi iusserit: ne patiẽtia, & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, quòd aduerso semel apud Dyrrhachium prælio, pœnam in se ultro depoposcerunt: ut consolandos eos magis Imperator, quàm puniendos habuerit. Cæteris prælijs innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facilè superauerunt. Denique una sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeij legiones per aliquot horas sustinuit, penè omnis confixa multitudine * hostilium sagittarum, quarum C. ac XXX. millia intra uallum reperta sunt. Nec mirum, si quis singulorum facta respiciat, uel Caßij Scæuæ Centurionis, uel C. Acilij militis. Ne de pluribus referam: Scæua excusso oculo, transfixus femore, & humero, C. & XX. ictibus scuto perforato, custodiam portæ commißi castelli retinuit. Acilius nauali ad Maßiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud Græcos Cynegiri exemplum

* hastilium, & sagittarũ,

plum

plum imitatus, transiliuit in nauem, umbone obuios agẽs.

Labor eius contra seditionem militarem. 69

SEditionẽ per decem annos Gallicis bellis nullã omnino mouerunt, ciuilibus aliquas: sed ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quàm autoritate. Nõ enim cessit unquam tumultuãtibus: atq; etiam obuiam semper ijt: & nonam quidem legionẽ apud Placentiam, quãquam adhuc in armis Pompeius esset, totam cum ignominia missam fecit: ægréque post multas, & supplices preces, nec nisi exacta de sontibus pœna, restituit.

Facilis reconciliatio militum iratorum. 70

DEcumanos autem Romæ cum ingẽtibus minis, summoq; etiã urbis periculo missionem, & præmia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neq; adire cunctatus est, quanquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed una uoce, qua Quirites eos, pro militibus appellarat, tam facilè circumegit, & flexit, ut ei milites esse confestim responderint. & quamuis recusantem ultrò in Africam sint secuti: ac sic quoq; seditiosissimum quenque, & prædæ, & agri destinati tertia parte mulctauit.

Fides, & studium eius erga clientes, 71

STudium, & fides erga clientes ne iuueni quidem defuerũt. Masintham nobilẽ iuuenẽ, cùm aduersus Hiempsalẽ regẽ tam enixè defendisset, ut Iubæ regis filio in altercatione barbam inuaserit, stipendiariũ quoque pronunciatũ, & abstrahẽtib⁹ statim eripuit, occultauitque apud se diu, & mox ex prætura proficiscẽs in Hispaniã, inter officia statim prosequẽtiũ, fascesq; lictorum lectica sua auexit.

Cultus, & dilectio amicorum eius. 72

*AMicos tanta semper facilitate, indulgentiaq; tractauit, ut C. Oppio comitãti se per syluestre iter, correptóque subita ualetudine, & in diuersorio *loco, quod unũ* *locato,

21

erat, cesserit: ac ipse humi, ac sub dio accubuerit. Iam autem rerũ potens, quosdam etiã infimi generis ad amplißimos honores prouexit. Quum ob id culparetur, professus est palàm: si grassatorum, & sicariorum ope in tuẽda sua dignitate usus esset, talibus quoq; se parẽ gratiã relaturũ.

Odiorum facilis remißio eiusdem. 73

SImultates contra nullos tam graues excepit unquam, ut nõ occasione oblata libẽs deponeret. C. Mẽmij, cuius asperrimis orationibus, non minore acerbitate rescripserat, etiã suffragator mox in petitione Consulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrammata de reconciliatione per amicos agenti, ultro ac prior scripsit. Valeriũ Catullũ, à quo sibi uersiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dißimulauerat, satisfacientem eadem die adhibuit cœnæ: hospitióque patris eius, sicut consueuerat, uti perseuerauit.

Lenitas, & mansuetudo eius in vlciscendo iniurias illatas. 74

SEd & in ulciscẽdo natura lenißimus: piratas, à quibus captus est, quũ in deditionẽ redegißet, quoniam suffixurum se cruci antè iurauerat, iugulari prius iußit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quondã nocturnas insidias æger, ac latens, ne perduceretur ad Syllam, uix præmio dato euaserat, nũquam nocere sustinuit. Philemonem à manu seruũ, qui necem suam per uenenum inimicis promiserat, non grauius, quàm simplici morte punijt. In P. Clodium Pompeiæ uxoris suæ adulterũ, atque eadẽ de causa pollutarum ceremoniarũ reum, testis citatus, negauit se quicquã comperisse: quãuis & mater Aurelia, & soror Iulia, apud eosdẽ iudices, omnia ex fide retulissent. Interrogatúsque, cur igitur repudiasset uxorẽ? Quoniã, inquit, meos tã suspicione, quàm crimine iudico carere oportere.

Sustinuit nocere, pro voluit, siue animũ induxit, aut certe potuit, vt Græci ἐθέλημα not.ũquam dicunt.

Moderatio,& clementia eiusdem. 75

Moderationem uerò, clemẽtiámque, tum in administratione, tum in uictoria belli ciuilis admirabilem exhibuit. Denũtiãte Pompeio, pro hostibus se habiturum, qui Reipu. defuissent, ipse medios, & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiauit. Quibus autem ex cõmendatione Põpeij ordines dederat, potestatẽ transcundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Hilerdam deditionis conditionibus, quum assiduo inter utrasque partes usu, atq; cõmercio, Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Iulianos subita pœnitentia interfecissent, admissam in se perfidiã non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamauit, ut ciuibus parceretur: deincépsque, nemini nõ suorum, quẽ uellet unum, partis aduersæ seruare concessit: nec ulli periisse, nisi in prælio reperiũtur, exceptis duntaxat Afranio, & Fausto, & L. Cæsare iuuene: ac ne hos quidem uoluntate ipsius interemptos putant. Quorũ tamẽ & Afranius, & Faustus priores post impetratã ueniã rebellauerunt: & Cæsaris libertis, seruísque eius ferro, & igni crudelẽ in modũ enectis, bestias quoque ad munus populi comparatas contrucidauerãt. Denique tempore extremo etiã quibus nondum ignouerat, cunctis in Italiam redire permisit, magistratúsque, & Imperia capere: sed & statuas L. Syllæ, atque Pompeij, à plebe disiectas, reposuit. Ac si qua posthac, aut cogitarentur grauius aduersus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm uindicare. Itaque & detectas cõiurationes, cõuentúsque nocturnos, non ultrà arguit, quàm ut edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbè loquentibus satis habuit pro concione denuntiare, ne perseuerarent. Aulíque Cecinnæ criminosissimo libro, & Pitholai carminibus maledicentissimis, laceratam existima-

22

tionem suam ciuili animo tulit.

Abusus dominationis, & potestatis eiusdem. 76

Prægrauāt, absolutè pro præpollēt, siue præponderant.

PRægrauant tamen cætera facta, dictáque eius, ut & abusus dominatione, & iure cæsus existimetur. Non enim honores modò nimios recepit, ut continuum Consulatum, perpetuam Dictaturam, præfecturámque morum, insuper prænomen Imperatoris, cognomen patris patriæ statuam inter reges, suggestum in orchestra, sed & ampliora etiā humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali, thensam, & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra iuxta Deos, puluinar, flaminem, lupercos, appellationem mensis è suo nomine, ac nonnullos honores ad libidinem cepit, & dedit. Tertium, & quartum Consulatū titulo tenus gessit, contentus Dictaturæ potestate decretæ cum Consulatibus simul: atque utroque anno binos Consules substituit sibi in ternos nouissimos menses: ita ut medio tempore comitia nulla habuerit, præter Tribunorum & Aedilium plebis: præfectósque pro Prætoribus constituerit, qui præsente se res urbanas administrarent. Pridie autem Kal. Ian. repentina Cons. morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia spreto patriæ more, magistratus in plures annos ordinauit. Decem prætorijs uiris Consularia ornamenta tribuit. Ciuitate donatos, & quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in curiam. Præterea monetæ, publicisq; uectigalibus peculiares seruos præposuit. Triū legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam, & Imperium Rufioni liberti sui filio, suo exoleto, demandauit.

Medio tēpore, pro μεταξὺ, siue interea.

Abusus, & arrogantia eiusdem. 77

NEc minoris impotentiæ uoces propalàm edebat, ut T. Amprius scribit: nihil amplius Rempub. esse, appella

pellationem modò, sine corpore, ac specie: Syllam nescisse literas, qui dictaturam deposuerit: debere homines consideratius iam loqui secum, ac pro legibus habere quæ dicat. Eóque arrogantiæ progressus est, ut Aruspice tristia, & sine corde exta sacro quondam nuntiante, futura diceret lætiora, quum uellet: nec pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset.

Inciuilitas, & indignatio eiusdem. 78

*VErùm præcipuã, & *inexpiabilem sibi inuidiã hinc maximè mouit. Adcũtes se cũ pluribus, honorificentißimisque decretis, uniuersos P.C. sedẽs pro æde Veneris genitricis excepit. Quidã putant retentũ à Cornelio Balbo, quum conaretur assurgere: alij ne conatũ quidẽ omninò, sed etiã admonentem C. Trebatiũ, ut assurgeret, minus familiari uultu respexisse. Idq; factum eius tantò intolerabilius est uisum, quòd ipse triũphanti, & subsellia tribunitia præteruehenti sibi unum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse, adeò indignatus sit, ut proclamauerit: Repete ergo à me Aquila Remp. Tribunus: & nec destiterit per continuos dies quicquam cuiquam nisi sub exceptione polliceri, si tamen per Pontium Aquilam licuerit.* *exitiabilẽ

De eodem, & regni affectatione. 79

ADiecit ad tam insignem despecti Senatus contumeliam, multò arrogantius factum. Nam quum sacrificio Latinarũ reuertente eo inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidam è turba statuæ eius coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset: & Trib. plebis Epidius Marullus, Cæsetiúsque Flauus coronæ fasciam detrahi, hominémque duci in uincula iußissent, dolẽs seu parum prosperè motam regni mentionem, siue, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, Tribunos grauiter

increpitos potestate priuauit: neque ex eo infamiam affectati etiam regij nominis discutere ualuit: quanquàm & plebi regem se salutanti, Cæsarem se, non regem esse responderit: & Lupercalibus, pro Rostris à COS. Antonio admotum sæpius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitoliũ Ioui Opt. Max. miserit. Quinetiam uaria fama percrebuit migraturum Alexandriã uel Ilium, translatis simul opibus Imperij, exhaustáque Italia: delectibus & procuratione urbis amicis permissa. Proximo autẽ Senatu percrebuit fama, L. Cottam XV. uirum sententiam dictũrum: ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos, nisi à rege, non posse uinci, Cæsar rex appellaretur.

Conspiratorum coniuratio in eum. 80

QVæ causa coniuratis maturãdi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim antea habita, & quæ sæpe bini, ternive ceperãt, in unũ omnes contulerunt: ne populo quidem iam præsenti statu læto, sed clàm palámque detrectante dominationem, atque assertores flagitante. Peregrinis in Senatum allectis libellus propositus est: Bonum factum, ne quis Senatori nouo curiam monstrare uelit. & illa uulgò canebantur: Gallos Cæsar in triumphum ducit: Iidem in curia Galli braccas deposuerunt, latum clauum sumpserũt. Qu. Maximo suffecto, trimestrique COS. theatrum introëunte, quum lictor animaduerti ex more iussisset, ab uniuersis conclamatũ est: nõ esse Consulẽ eum post remotos Cæsetium & Marullum Tribunos. reperta sunt proximis comitijs cõplura suffragia, COSS. eos declarantium. Subscripsere quidã L. Bruti statuæ, Vtinam uiueres. Item ipsius Cæsaris statuæ:

Bonum factũ, pro recte fiet.

Trochaici.

Brutus, quia reges eiecit, COS. primus factus est.
Hic quia COSS. eiecit, rex postremò factus est.

Consp

Conspiratũ est in eum à L X. *amplius, C. Caßio, Marcóque & Decio Bruto principibus conspirationis. Qui primùm cunctati, utrum'ne illũ in cãpo per comitia tribus ad suffragia uocantem, partibus diuisis è ponte deijcerent, atque exceptum trucidarent: an in sacra uia, uel in aditu theatri adorirentur: postquàm senatus Idibus Martijs in Pompeij curiam edictus est, facilè tempus, & locum prætulerunt.*

Sexaginta amplius, pro plures sexaginta.

Prodigia præcedentia mortem eius. 81

SEd *Cæsari futura cædes euidentibus prodigijs denuntiata est. Paucos ante menses quum in colonia Capua deducti lege Iulia coloni ad extruendas uillas sepulchra uetustißima disijcerent: idque eò studiosius facerent, quòd aliquantũ uasculorũ operis antiqui scrutãtes reperiebant: tabula ænea in monumẽto, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuẽta est conscripta literis, uerbísque Græcis hac sententia: Quando ossa Capys detecta essent, fore ut Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur: magnísque mox Italiæ cladibus uindicaretur. Cuius rei, ne quis fabulosam, aut commentitiam putet, autor est Cornelius Balbus, familiarißimus Cæsaris. Poximis diebus equorum greges, quos in traijciendo Rubicone flumine consecrarat, ac uagos sine custode dimiserat, comperijt pertinacißimè pabulo abstinere, ubertímque flere. Et immolantẽ Aruspex Spurina monuit, caueret periculũ quod nõ ultra Martias Id⁹ proferretur. Pridie autẽ easdem Idus auẽ regaliolũ cum laureo ramulo Põpeianæ curiæ se inferentem, uolucres uarij generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea uerò nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi uisus est per quietẽ interdũ supra nubes uolitare, aliàs cũ Ioue dextras iũgere. Et Calpurnia uxor imaginata est, collabi fastigiũ domus, maritúmque in gre-*

Regaliolus auis.

Nocti illuxit dies, quæ secuta est proximè.

Vxor imaginata est, pro, vxori visum est per somnium.

mio suo cōfodi: ac subitò cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul, & ob infirmam ualetudinem diu cunctatus, an se contineret, & quæ apud Senatum proposuerat, agere differret: tandem * Decimo Bruto adhortante, ne frequentes, ac iamdudum opperienteis destitueret, quinta ferè hora progressus est: libellúmque insidiarum indicem, ab obuio quodam porrectum, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuit. Dein pluribus hostijs cæsis, cùm litare non posset, introyt curiam, spreta religione: Spurinámque irridens, & ut falsum arguens, quòd sine ulla noxa Idus Martiæ adessent: quanquàm is uenisse quidem eas diceret, sed non præterijsse.

*Decio

Cædes, & mors Cæsaris. 82

Assidentem conspirati, specie officij cricunsteterunt: ilicóque Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit: renuentíque, & gestu in aliud tempus differenti, ab utroque humero togam apprehēdit: deinde clamantem, Ista quidem uis est: alter Casca aduersum unlnerat paulùm infra iugulum. Cæsar Cascæ brachium abreptū graphio traiecit: conatúsque prosilire, alio uulnere tardatus est. Vtq; animaduertit undiq; se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quò honestius caderet, etiam inferiore corporis parte uelata. Atq; ita tribus & uiginti plagis cōfossus est, uno modò ad primum ictū gemitu sine uoce edito. Etsi tradiderūt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, καὶ σὺ τέκνον; Exanimis diffugientibus cūctis aliquandiu iacuit, donec lecticæ impositū, dependente brachio, tres seruuli domū retulerunt. Nec in tot uulneribus, ut * Antistius medicus existimabat, letale ullū repertū est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat.

Κ σὺ τέκ. Etu fili?

*Antius

rat. Fuerat animus coniuratis, corpus occisi in Tyberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Anton. Consulis, & Magistri equitum Lepidi, destiterũt.

Testamentum eius recitatum. 83

*POstulante ergo L. Pisone socero, testamentum eius aperitur: recitatúrque in Antonij domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat, demandauerátque uirgini Vestali Maximæ. Qu. Tubero tradit, hæredem ab eo scribi solitum ex Consulatu ipsius primo, usq; ad initiũ ciuilis belli, Cn. Pompeiũ: idq; militibus pro concione recitatum. Sed nouissimo testamẽto tres instituit hæredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Qu. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera. C. Octauiũ etiam in familiam, noménque adoptauit: * pluresque percussorum in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur, nominauit. Decimum Brutum etiam in secundis hæredibus. Populo hortos circa Tyberim publicè, & uiritim trecenos sestertios legauit.*

Sororum nepotes, pro ex sororibus nepotes.

* plerosque

Sestertius nummus, genere masculino.

Funereus rogus, & pompa exequiarum eius, cum luctu publico. 84

FVnere indicto, rogus extructus est in Martio campo iuxta Iuliæ tumulum: & pro Rostris aurata ædes ad simulachrum templi Veneris genitricis collocata: intráque lectus eburneus, auro ac purpura stratus: & ad caput trophæum, cum ueste, in qua fuerat occisus. Præferentibus munera (quia suffecturus dies non uidebatur) præceptum est, ut omisso ordine, quibus quisque uellet itineribus urbis, portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quædam ad miserationem, & inuidiam cædis eius, accommodata ex Pacuuij Armorum iudicio,

Mén' me seruasse, ut essent qui me perderent?

*Accij Et ex Electra *Attilij ad similẽ sententiam. Laudationis loco COS. Antonius per praeconem pronuntiauit Sen. consf. quo omnia ei diuina simul, atq; humana decreuerat. Item iusiurãdum, quo se cuncti pro salute unius adstrinxerant, quibus perpauca à se uerba addidit. Lectum pro rostris in forum magistratus, & honoribus functi detulerunt. Quem quum pars in Capitolini Iouis cella cremare, pars in curia Pompeij destinaret, repentè duo quidam gladijs succincti, ac bina iacula gestantes, ardentibus cereis succenderũt: confestímque circunstantium turba uirgulta arida, & cum subsellijs tribunalia, quicquid praeterea ad manum aderat, congeßit: deinde tibicines, & scenici artifices uestem quam ex instrumento triumphorum ad praesentem usum induerãt, detractam sibi, atque discissam iniecere flammae: & ueteranorũ militum legionarij arma sua, quibus exculti funus celebrabãt. Matronae etiam pleraeq; ornamẽta sua, quae gerebãt, & liberorum bullas: atque praetextas. In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim suo quaeque more lamentata est: praecipuéque Iudaei, qui etiam noctibus continuis bustum frequẽtarunt.

Honores ei mortuo per plebem collati. 85

PLebs statim à funere ad domum Bruti, & Caßij cum facibus tetendit: atque aegrè repulsa, obuium sibi Helium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius esset is, quẽ grauiter pridie cõcionatum de Caesare requirebat, occidit: capútque eius praefixum hastae circuntulit. Postea solidam columnam propè XX. pedum lapidis Numidici in foro statuit: scripsitq;, PARENTI PATRIAE. Apud eam longo tempore sacrificare, uota suscipere, controuersias quasdam interposito per Caesarem iureiurando distrahere perseuerauit.

Suſpicio, quam ſuis Cæſar reliquit. 86

SVſpicionem Cæſar quibuſdam ſuorum reliquit, neque uoluiſſe ſe diutius uiuere, neque curaſſe: quòd ualetudine minus proſpera uteretur: ideóque & quæ religiones monerẽt, & quæ renũtiarẽt amici, neglexiſſe. Sunt qui putent cõfiſum eũ nouiſsimo illo Senatuſc. ac iureiurãdo, etiã cuſtodias Hiſpanorũ cũ gladijs inſpectantiũ ſe remouiſſe. Alij è diuerſo opinantur, inſidias undique imminẽtes ſubire ſemel conſeſſum *ſatius eſſe, quàm cauere ſemper. Alij ferunt dicere ſolitum, non tam ſua, quàm R. P. intereſſe, uti ſaluus eſſet: ſe iampridem potentiæ, gloriæq; abundè adeptum: Remp. ſi quid ſibi eueniret, neque quietam fore, & aliquantò deteriore conditione ciuilia bella ſubituram.* Abunde potentiæ gloriæque, pro ſatis.

Genus optatum mortis illatæ per eum. 87

*ILlud planè inter omnes ferè cõſtitit, talẽ ei mortẽ penè ex ſententia obtigiſſe. Nam & quondã cũ apud Xenophontẽ legiſſet, Cyrũ ultima ualetudine mandaſſe quædam de funere ſuo, aſpernatus ĩ lẽtũ mortis genus, ſubitã ſibi, celerémque optauerat. Et pridie quàm occideretur, in ſermone natoſuper cœnã apud M. Lepidũ, quiſnã eſſet finis uitæ cõmodiſsimus, repẽtinũ, inopinatúmque *prætulerat.* *retulerat.

Aetas eius, ac ſtella comata: & locus, ac dies mortis eius. 88

PErijt ſexto & quinquageſimo ætatis anno: atque in Deorũ numerũ relatus eſt, nõ ore modò decernẽtiũ, ſed & perſuaſione uulgi. Siquidẽ ludis, quos primò conſecratos ei hæres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies cõtinuos fulſit, exoriens circa undecimã horã. Creditúmque eſt, animã eſſe Cæſaris in cœlũ recepti: & hac de cauſa ſimulacro eius in uertice additur ſtella. Curiam, in qua occiſus eſt, obſtrui placuit: Idúſque Martias parricidium nominari, ac ne unquam eo die Senatus ageretur.

Mors

26

Mors occisorum Cæsaris. 89

PErcussorum autem ferè, neque triennio quisquam amplius superuixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu perijt: pars naufragio, pars prælio: nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem uiolauerant, interemerunt.

C. SVETONII TRANQVILLI D. OCTAVIVS CAESAR AVGVSTVS.

GENTEM Octauiam Velitris præcipuam olim fuisse, multa declarant. Nã & uicus celeberrima parte oppidi iampridẽ Octauius uocabatur: & ostendebatur ara Octauio consecrata, qui bello dux finitimo, quum forte Marti rem diuinam faceret, nuntiata repente hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit, atque ita prælium ingressus, uictor redijt. Decretum etiam publicum extabat, quo cauebatur, ut quoque anno in posterum simili modo exta Marti redderentur, reliquiæq; ad Octauios referrentur.

Finitimum bellum, quod cum finitimis geritur.

Origo prosapiæ maiorum Octauij. 2

EA gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes allecta in Senatum mox à * Seruio Tullio in patritias transducta, procedente tẽpore ad plebem se contulit: ac rursus magna ui per D. Iulium in patritiatũ redijt. Primus ex hac magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is Quæstorius Cn. & C. procreauit: è quibus duplex

* Seruilio

Patritiatus, pro ordine, siue dignitate patritiorum.

duplex Octauiorum familia defluxit, conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honoribus summis. At Caius eiúsque posteri, seu fortuna, seu uolūtate, in equestri ordine cōstitēre, usque ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo Punico bello, stipendia in Sicilia Tribunus militū fecit, Aemilio Pappo Imperatore. Auus municipalibus magisterijs cōtentus, abundante patrimonio, trāquillißimè senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius, quàm equestri familia ortum se scribit, uetere, ac locuplete, & in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinū ei proauum exprobrat Restionem, ex pago Thurino, auum argentarium. Nec quicquam ultrà de paternis Augusti maioribus reperi.

De patre Octauij. 3

OCtauius pater à principio ætatis, & re, & æstimatione magna fuit: ut equidem mirer, hūc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operásque campestres proditū. Amplis enim innutritus opibus, honores & adeptus est facilè, & egregiè administrauit. Ex prætura Macedoniam sortitus, fugitiuos residuam Spartaci, & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negotio sibi in Senatu extra ordinē dato. Prouinciæ præfuit, non minore iustitia, quàm fortitudine. Nanque Beßis, ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractauit: ut epistolæ M. T. Ciceronis extent, quibus Qu. fratrem eodem tempore parum secunda fama Proconsulatum Asiæ administrantem hortatur & monet, imitetur in promerendis socijs uicinum suum Octauium.

Mors patris Octauij, & de filiis eius. 4

DEcedens Macedonia, prius quàm confiteri se candidatum Consulatus posset, morte obijt repentina, superstitibus liberis, Octauia maiore, quam ex Ancharia,

& Octauia minore, item Augusto, quos ex Accia tulerat. Accia, M. Accio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris, genita est. Balbus paterna stirpe Aricinus, multis in familia Senatorijs imaginibus, à matre Magnum Pōpeium arctißimo contingebat gradu: functúsque honore Præturæ inter xx. uiros, agrum Campanum plebi Iulia lege diuisit. Verùm M. Antonius despiciēs etiam maternam Augusti originem, proauum eius Afri generis fuisse, & modò unguentariam tabernam, modò pistrinum Ariciæ exercuisse, obijcit. Caßius quidem Parmensis quadam epistola, non tantū ut pistoris, sed etiam ut nummularij nepotē, sic taxat Augustum: Materna tibi farina siquidem ex crudißimo Ariciæ pistrino, hanc pinsit manibus colybo decoloratis Nerulonensis mensarius.

Tempus & locus natiuitatis Octauij. 5

NAtus est Augustus, M. T. Cicerone, & Antonio COSS. IX. Kal. Octobris, paulò ante Solis exortū, regione palatij, ad capita bubula: ubi nūc sacrarium habetur, aliquanto pòst, quàm excesit, constitutum. Nam ut Senatus actis continetur, cùm C. Lectorius adolescens patritij generis, in deprecāda grauiore adulterij pœna, præter ætatem, atque natales, hoc quoque patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac uelut æditituum soli, quod primum D. Augustus nascens attigisset: peterétque donari, quasi proprio suo, ac peculiari Deo: decretum est ut ea pars domus consecraretur.

Locus vbi nutritus fuit. 6

NVtrimentorum eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano iuxta Velitras permodicus, & cellæ penuariæ instar: tenétque uicinitatem opinio, tanquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessariò, & castè, religio est:

*est: concepta opinione ueteri, quasi temerè adeuntibus horror quidam, & metus * obijciatur: sed & mox confirmata est. Nam cùm possessor uillæ nouus, seu forte, seu tentandi causa cubitum se eò contulisset: euenit, ut post paucißimas noctis horas exturbatus inde subita ui, & incerta, penè semianimis cũ strato simul ante fores inueniretur.* * adijciatur:

Nomina, & cognomina eius cum causis ipsorum. 7

INfanti cognomen Thurino inditum est in memoriam maiorum originis: uel quòd in regione Thurina, recẽs eo nato pater Octauius aduersus fugitiuos prosperè rem gesserat. Thurinum cognominatum satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam eius æream ueterẽ, ferreis, ac penè iam exolescentibus literis hoc nomine inscriptam, quæ dono à me principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliã sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quàm mirari se rescribit, pro opprobrio nomẽ prius sibi obijci. Posteà C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit: alterum, testamento maioris auunculi: alterum, Munatij Planci sententia, cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem urbis, præualuisset ut Augustus potius uocaretur, nõ tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine: quòd loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, uel ab auium gestu, gustúue, sicut etiam Ennius docet scribens:

Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.

Breuis descriptio totius vitæ, & gestorum eius. 8

QVadrimus, patrem amisit: duodecimum annũ agens, auiam Iuliã defunctam pro cõcione laudauit. Quadriennio pòst uirili toga sumpta, militaribus donis trium-

pho

*pho Cæsaris Africano donatus est: quanquam expers belli, propter ætatem. Profectum mox auunculum in Hispanias, aduersus Cn. Pompeij liberos, uix tum firmus à graui ualetudine, per infestas hostibus uias paucißimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus magnopere demeruit, approbata citò etiam morum indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante, præmissus Apolloniam, studijs uacauit. Vtq; primùm occisum eum, hærédémque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium, ut præceps, immaturúmque omisit. Cæterùm urbe repetita, hæreditatẽ adijt, dubitante matre; uitrico uerò * Martio Philippo consulari multùm dissuadente. Atq; ab eo tempore exercitibus comparatis, primùm cum M. Antonio, Marcóque Lepido, dein tantùm cum Antonio per duodecim ferè annos, nouißimè per quatuor & X L. solus Rempub. tenuit.*

*Marco

Quinque bella ciuilia per eum gesta. 9

P*Roposita uitæ eius uelut summa, partes singillatim neque per tempora sed per species exequar: quò distinctius demonstrari, cognoscique poßint. Bella ciuilia quinq; geßit, Mutinense, Philippense, Perusinũ, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum, ac nouißimum aduersus M. Antonium: secundum aduersum Brutum, & Caßium: tertium aduersum L. Antonium Triumuiri fratrẽ: quartum aduersus Sex. Põpeium, Cn. Põpeij filium. Omnium bellorum initium, & causam hinc sumpsit, nihil conuenientius ducens, quàm necem auunculi uindicare, tueríque acta.*

Bellum Mutinense, & alia gesta eiusdem. 10

C*Onfestim ut Apollonia redijt, Brutum, Caßiúmque etiam nec opinantes, & quia præuisum periculum*

subt

ſubterfugerant, legibus aggredi, reóſque cædis abſentes deferre ſtatuit. Ludos autem uictoriæ Cæſaris non audētibus facere, quibus obtigerat id munus, ipſe edidit. Et quò conſtantius cætera quoque exequeretur, ad locum Tribun. Plebis fortè demortui candidatum petitorem ſe oſtendit: quanquam Patritius, necdum Senator. Sed aduerſante conatibus ſuis M. Antonio Conſule, quem uel præcipuum adiutorem ſperauerat: ac ne publicum quidem, & tranſlatitiū ius ulla in re ſibi ſine pactione grauiſsimæ mercedis impertiente, ad optimates ſe cōtulit: quibus eum inuiſum ſentiebat, maximè quòd D. Brutum obſeſſum Mutinæ, prouincia à Cæſare data, & per Senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis, percuſſores ei ſubornauit. Hac fraude deprehenſa, periculum inuicē metuens, ueteranos ſimul in ſuum, ac Reip. auxilium quāta potuit largitione, cōtraxit. Iuſſusque comparato exercitui pro Prætore præeſſe, & cum Hirtio, ac Panſa, qui Conſulatum ſuſceperant, D. Bruto opem ferre, demandatū bellum tertio menſe confecit duobus prælijs. Priore Antonius eum fugiſſe ſcribit: ac ſine paludamento equóque poſt biduum demū apparuiſſe. ſequenti ſatis conſtat non modò ducis, ſed etiam militis functum munere: atque in media dimicatione, aquilifero legionis ſuæ grauiter ſaucio, aquilam humeris ſubijſſe, diuque portaſſe.

De eodem, & morte Conſulum. 11

*HOc bello cùm Hirtius in acie, Panſáque *pòſt ex uulnere periſſent: tumor increbuit, ambos opera eius occiſos: ut Antonio fugato, Rep. COSS. orbata, ſolus uictores exercitus occuparet. Panſæ quidem adeò ſuſpecta mors fuit: ut Glyco medicus cuſtoditus ſit, quaſi uenenum uulneri indidiſſet. Adijcit his Aquilius Niger, alterum è* *paulò

COSS. *Hirtium in pugnæ tumultu ab ipso interemptum.*

Secta optimatium per eum deserta. 12

S*Ed ut cognouit, Antonium post fugam à M. Lepido receptum, cæterósque duces, & exercitus consentire pro patribus, causam optimatium sine cunctatione deseruit, ad prætextũ mutatæ uolũtatis dicta, factáque quorundam calumniatus: quasi alij se puerum, alij ornandum, tollendúmque iactassent: ne aut sibi, aut ueteranis par gratia referretur. Et quò magis pœnitentiam prioris sectæ approbaret, Nursinos grandi pecunia, & quam pendere nequirent, mulctatos extorres egit oppido: quòd Mutinensi acie interemptorum ciuium tumulo publicè extructo adscripserant, pro libertate eos occubuisse.*

Bellũ Philippense, & Imperiũ eius Antonio dimissum. 13

I*Nita cum Antonio, & Lepido societate, Philippense quoque bellum, quanquam inualidus, atq; æger, duplici prælio transegit. Quorum priore castris exutus, uix ad Antonij cornu fuga euaserat: nec successum uictoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris summitteretur, in splendidißimum quéque captiuum, non sine *uerborum contumelia sæuit. Vt quidem uni suppliciter sepulturã precanti respondisse dicatur, Iam istam in uolucrum potestatem fore: alios patrem, & filium pro uita roganteis, sortiri, uel dimicare iußisse, ut alterutri concederetur: ac spectasse utrunque morientem, quum patre, qui se obtulerat, occiso, filius quoque uoluntaria occubuisset nece. Quare cæteri, & in his M. Fauonius ille Catonis æmulus, cùm catenati producerentur, Imperatore Antonio honorificè salutato, hũc fœdißimo cõuitio coram proscideriũt. Partitis post uictoriam officijs, cùm Antonius Orientem ordinandum, ipse ueteranos in Italiam reducendos*

*uerberum

dos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neque ueteranorum, neq; * possessorũ gratiã tenuit: alteris pelli se, alteris non pro spe meritorum tractari querentibus.*

* conuocandos
*priorum

Bellum Perusinum. 14

Quo tempore L. Antoniũ fiducia Consulatus, quem gerebat, ac fraternæ potentiæ res nouas moliẽtem confugere Perusiam coëgit, & ad deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis & ante bellum, & in bello discriminibus. Nam cùm spectaculo ludorum gregarium militẽ in XIIII. ordinibus sedentẽ excitari per apparitorẽ iußisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox discruciatum necasset: minimum abfuit, quin periret concursu, & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quòd qui desiderabatur, repẽtè cõparuit incolumis, ac sine iniuria. Circa Perusinũ autẽ murũ sacrificãs, penè interceptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.

Dilato rumore, pro diuulgato.

Pœna inflicta captiuis in bello Perusino. 15

Perusia capta, in plurimos animaduertit: orare ueniã uel excusare se conantibus una uoce occurrens, Moriendum esse. Scribunt quidam, trecentos ex dedititijs electos utriusque ordinis, ad aram diuo Iulio extructam, Idibus Martijs hostiarum more mactatos. Extiterũt qui traderent, consultò eum ad arma isse, ut occulti aduersarij, & quos metus magis, quàm uoluntas, contineret, facultate L. Antonij ducis præbita, detegerentur: deuictisque his, & confiscatis, promissa ueteranis præmia soluerentur.

Consultò, data opera, decõposito: sic enim scriptum colligebatur ex vestigiis vetustæ scripturæ.

Bellum Siculum, & alia gesta eius. 16

Bellum Siculũ inchoauit in primis, sed diu traxit intermissum sæpius: modò reparandarũ claßium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat: modò pace facta, flagitante populo ob

interclusos commeatus, faméumque ingrauescentem: donec nauibus ex integro fabricatis, ac x x. seruorū millibus manumißis, & ad remum datis, portum Iulium apud Baias, immisso in Lucrinum, & Auernū lacum mari, effecit. In quo cum hyeme tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas, & Naulochum superauit: sub horam pugnæ tam arcto repentè somno deuictus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur. Vnde præbitam Antonio materiā putem exprobrandi, ne rectis quidē oculis eum aspicere potuisse instructam aciem. Verùm * supinum cœlum intuentem stupidū cubuisse, nec prius surrexisse, ac militibus in conspectum uenisse, quàm à M. Agrippa fugatæ sint hostium naues. Alij dictum, factúmque eius criminātur, quasi claßibus tempestate perditis exclamauerit: etiam inuito Neptuno, uictoriā se adepturum. Ac die Circensium proximo solenni pompæ simulacrum Dei detraxit: nec temerè plura, ac maiora pericula ullo alio bello adijt. Traiecto in Siciliam exercitu, cùm partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare, & Apollofane præfectis Pompeij, uno demum nauigio ægerrimè effugit. Item cùm præter Locros Rhegium pedibus iret, & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, penè exceptus est. Tunc etiam per deuios tramites refugientem, seruus Aemilij Pauli comitis eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, & quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeij fugam, collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem x x. legionū fiducia, summásque sibi partés terrore ac minis uindicantem, spoliauit exercitu: supplicémque cōcessa uita Circeios in perpetuū relegauit. Marci Anto

Ad remum dare.

* supremum

*Antonij ſocietatem ſemper dubiam, & incertam, reconciliationibúſque uarijs malè *focillatam abrupit tandem.* Et *quo magis degeneraſſe eum à ciuili more approbaret, teſtamentum, quod is* Romæ *etiam de* Cleopatræ *liberis inter hæredes nuncupatis reliquerat; aperiendum, recitandúmque pro concione curauit.* Remiſit *tamē hoſti iudicato neceſſitudines, amicóſq; omnes: atque inter alios* C. Soſiū, & T. Domitium *tūc adhuc* COSS. Bononienſibus *quoque publicè quod in* Antoniorum *clientela antiquitus erant, gratiam fecit cōiurandi cum tota* Italia *pro partibus ſuis.* Nec *multò pòſt nauali prælio apud* Actium *uicit, in ſerū dimicatione protracta, ut in naui uictor pernoctauerit.*

*fulcitam

Gratiam fecit coniurādi, pro permiſit coniurare.

In ſerum, pro in veſperam.

Bellum Actiacum, & Alexandrinum: cum eius in Antonium, & Cleopatram victoria. 17

AB Actio *cùm* Samum *inſulam in hyberna ſe recepiſſet, turbatus nuntijs de ſeditione militū, præmia & miſsionem poſcentium, quos ex omni numero confecta uictoria* Brunduſium *præmiſerat, repetit* Italiam, * *tempeſtate in traiectu bis conflictatus: primò inter promontoria* Peloponneſi, *atque* Aetoliæ: *rurſus circa montes* Ceraunios: *utrobique parte* Liburnicarum *demerſa: ſimúlque eius in qua uehebatur, fuſis armamentis, & gubernaculo diffracto.* Nec *amplius quàm ſeptē &* XX. *dies, donec deſideria militum ordinarentur,* Brunduſij *cōmoratus,* Aſiæ, Syriæq; *circuitu* Aegyptum *petit.* Obſeſſáque Alexādria, *quò* Antonius *cū* Cleopatra *confugerat, breui potitus eſt.* Et Antonium *quidem ſeras conditiones pacis tentantē ad mortem adegit, uidítque mortuū.* Cleopatræ, *quam ſeruatā triūpho magnoperè cupiebat, etiam* Pſyllos *admouit, qui uenenū ac uirus exugerēt: quòd perijſſe morſu aſpidis putabatur.* Ambobus *cōmunem ſepulturæ honorē tribuit, ac*

*alia tempeſtate

e 3 tumul

31

tumulum ab ipsis inchoatum perfici iußit. Antonium *iu-uenem maiorem de duobus* Fuluia *genitis, simulacro diui* Iulij, *ad quod post multas, & irritas preces confugerat, abreptum interemit.* Item *Cæsarionem, quem ex Cæsare patre* Cleopatra *concepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit.* Reliquos *Antonij, reginæq́; cõmunes liberos, non secus, ac necessitudine iunctos sibi, & conseruauit, & mox pro conditione cuiusque sustinuit, ac fouit.*

Gesta per eum in Aegypto. 18

P*Er idem tempus conditoriũ, & corpus* Magni Alexandri, *cum prolatum è penetrali subiecisset oculis, corona aurea imposita, ac floribus aspersis ueneratus est: consultúsque, num &* Ptolemæũ *inspicere uellet, regẽ ait se uoluisse uidere, non mortuos.* Aegyptum *in prouinciæ formã redactam, ut feraciorẽ, habilioremque annonæ urbicæ redderet, fossas omnes, in quas* Nilus *exæstuat, oblimatas longa uetustate, militari opere detersit. Quóque* Actiacæ *uictoriæ memoria celebratior in posterum esset, urbem* Nicopolim *apud* Actiũ *cõdidit: ludósque illic quinquennales constituit; & ampliato uetere* Apollinis *tẽplo, locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum naualibus spolijs,* Neptuno, *ac* Marti *consecrauit.*

Oblimatas, id est, limo oppletas.

Coniurationes, & conspirationes contra eum. 19

T*Vmultus post hæc, ac etiam rerum nouarum initia, coniurationésque cõplures prius quàm inualescerẽt indicio detectas cõpreßit, & alias alio tẽpore:* Lepidi *iuuenis, deinde* Varronis Murænæ, & Fãnij Cepionis, *mox* M. * Egnatij, *exin* Plautij Rufi, Lucijq́; Pauli *progeneri sui, ac præter has* L. Andasij *falsarũ tabularũ rei, ac neque ætate neque corpore integri,* Themasini Epicadi *ex gente* Parthica Hybridæ, *ad extremum* Telephi *mulieris serui nomenc*

* Genati, exin Plãci.

Progener, generi pater.

mēclatoris. Nam ne ultimæ quidem sortis hominū conspiratione, & periculo caruit. Andasius, atque Epicadus Iuliam filiam, & Agrippā nepotem ex insulis, quibus continebantur, rapere: ad extremū Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum, & Senatū aggredi destinauerant. Quinetiā quondam iuxta cubiculū eius lixa quidam ex Illyrico exercitu, ianitoribus deceptis, noctu deprehēsus est, cultro uenatorio cinctus: impósne mētis, an simulata demētia, incertū. Nihil enim exprimi quæstione potuit.

Bella externa per eum gesta. 20

EXterna bella duo omnino per se gëssit: Dalmaticum adolescens adhuc: & Antonio deuicto, Cantabricum. Dalmatico etiam uulnera *excepit. una acie dextrum genu *accepit.
lapide ictus, altera autem & crus, & utrunque brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administrauit: ut tamen quibusdā Pannonicis, atque Germanicis, aut interueniret, aut non longè abesset, Rauennam, uel Mediolanum, uel Aquileiam usque ab urbe progrediens.

Prouinciæ per eum domitæ, & item aliæ in amicitiam receptæ. 21

DOmuit autem partim ductu, partim auspicijs suis, Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhetiam, & Vindelicos, ac Salassos gentes Alpinas: coërcuit & Dacorum incursiones, tribus eorū ducibus cum magna copia cæsis, Germanósque ultra Albim fluuium summouit: ex quibus Sucuos, & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocauit. Alias itē nationes male quietas, ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine iustis, & necessarijs causis bellum intulit. Tātúmque abfuit à cupiditate quoquo modo Imperium, uel bellicam gloriam augendi, ut quorundam Barbarorum principes in æde Martis ulto-

ris iurare coëgerit, mansuros se in fide, ac pace quam peterent: à quibusdam uerò nouum genus obsidum fœminas exigere tentauerit: quòd negligere marium pignora sentiebat: & tamen potestatem semper omnibus fecit, quoties uellent, obsides recipiendi. Neque aut crebrius, aut perfidiosius rebellantes grauiore unquam mulctatus est pœna, quàm ut captiuos sub lege uenundaret, ne in uicina regione seruirent, néue intra tricesimum annum liberarentur. Qua uirtutis, moderationísque fama, Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos pellexit ad amicitiã suam, populíque Romani ultrò per legatos petendam. Parthi quoq; & Armeniam uendicanti facilè cesserunt: & signa militaria, quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant, reposcenti rediderunt: obsidésque insuper obtulerunt: denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobauerunt.

Mulctatus est pœna, pro puniit.

Quondam, pro quodã tẽpore.

Ianus per eum clausus: necnon triumphi & ouationes eius. 22

I*Anum Quirinum semel, atque iterum à condita Vrbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiore temporis spatio, terra, marique pace parta, tertiò clausit. Bis ouans ingressus est urbem, post Philippense, & rursus post Siculũ bellum. Curules triumphos treis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo* omnes.

De duabus cladibus eidem illatis. 23

G*Raues ignominias, cladésque, duas omnino, nec alibi, quàm in Germania, accepit Lolianam, & Varianam: sed Lolianam maioris infamiæ, quàm detrimenti, Varianam penè exitiabilem, tribus legionibus cum duce, legatisque & auxilijs omnibus cæsis. Hac unntiata excubias per urbẽ indixit, ne quis tumultus existeret: & præsidibus prouinciarum propagauit Imperium, ut & à pe*

Exitiabilis clades, pro internecina.

ritis,

*ritis, & assuetis socij * continerentur. Vouit & magnos ludos Ioui Opt. Max. si Remp. in meliorem statum uerti sset: quod factum Cymbrico, Marsicóque bello erat. Adeò * nanque consternatum ferunt, ut per continuos menses barba, capillóque summisso, caput interdum foribus illideret, uociferans: Quintili Vare, legiones redde: diémque cladis quotannis mœstum habuerit, ac lugubrem.* * commonerentur. *denique

Disciplina eius circa rem militarem. 24

IN *re militari & commutauit multa, & instituit: atque etiam ad antiquum morẽ nonnulla reuocauit: disciplinã seuerißimè rexit, ne legatorũ quidem cuiquã, nisi grauatè, hybernisq; demum mẽsibus permisit uxorem interuisere. Equitẽ Ro. quòd duobus filijs adolescentibus, causa detrectãdi sacramẽti pollices amputasset, ipsum, bonaq; eius subiecit hastæ: quem tamẽ, quòd imminere emptioni publicanos uidebat, liberto suo addixit, ut relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimã legionem cõtumacius parentem cũ ignominia totam * diuisit: itẽ alias immodestè mißionem postulãtes, citra cõmoda emeritorũ præmiorum exautorauit: cohortes, si quæ ceßissent loco, decimatas hordeo pauit: Centuriones statione deserta itidẽ, ut manipulares capitali animaduersione punijt: pro cætero delictorum genere uarijs ignominijs affecit: ut stare per totum diẽ iuberet ante Prætorium: interdum tunicatos, discinctósque nõnunquam cum decempedis, uel etiam cespitem portantes.* *dimisit:

Gesta eius circa rem militarem. 25

NEque *post bella ciuilia, aut in concione, aut per edictum ullos militum cõmilitones appellabat, sed milites. Ac ne à filijs quidem, aut priuignis suis Imperio præditis aliter appellari passus est: ambitiosius id existimans, quàm aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua do-*

musque suæ maiestas postularet. Libertino milite præterquam Romæ incendiorũ causa, & si tumultus in grauiore annona metueretur, bis usus est: semel ad præsidium coloniarũ Illyricũ cõtingentium: iterũ ad tutelam ripæ Rheni fluminis: eósque seruos adhuc uiris, fœminisq; pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore uexillo habuit, neque aut cõmistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquãtò facilius, phaleras, & torques, quicquid auro argentóque constaret, quàm uallares, ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè, & sine ambitione, ac sæpe etiã caligatis tribuit. Marcũ Agrippam in Cilicia post naualem uictoriam cæruleo uexillo donauit. Solos triumphales, quanquã & socios expeditionum, & participes uictoriarum suarum, nunquam donis impertiendos putauit: quòd ipsi quoque ius habuissent tribuendi ea, quibus uellent. Nil autẽ minus in perfecto duce, quàm festinationem, temeritatemq; cõuenire arbitrabatur. Crebrò itaq; illa iactabat: Σπεῦδε βραδέως. ἀσφαλὴς γὰρ ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης. Et, Sat celeriter fieri quicquid fiat satis bene. Præliũ quidem, aut bellum suscipiendum omnino negabat nisi cum maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.*

*Sicilia

Versus est trochaicus tetrameter, nisi quòd στρατηλάτης addidit de suo. Id est. Festina lẽte. Tutus est enim melior, quàm temerarius imperator.

De Consulatibus, & aliis gestis per eum. 26

M*Agistratus, atque honores & ante tẽpus, & quosdam noui generis, perpetuósque cepit. Consulatum uigesimo ætatis anno inuasit: admotis hostiliter ad urbem legionibus, missísque qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cùm quidem cunctante Senatu, Cornelius Centurio*

turio princeps legationis, reiecto ſagulo oſtendens gladij capulum, non dubitaſſet in curia dicere, Hic faciet, ſi uos non feceritis. Secundũ conſulatum poſt IX. annos: tertium, anno interiecto geßit: ſequẽtes uſque ad undecimum continuauit. Multiſque mox cùm deferrẽtur, recuſatis, duodecimum magno, id eſt, ſeptendecim annorum interuallo, & rurſus tertiũdecimũ biennio pòſt ultro petijt: ut Caium & Luciũ filios ampliſsimo præditos magiſtratu, ſuo quenque tyrocinio deduceret in forũ. Quinque medios Cõſulatus à ſexto ad undecimũ annuos geßit: cæteros autem ſex, aut nouẽ, aut ſex, aut quatuor, aut tribus menſibus, ſecundum uerò paucißimis horis. Nã die Kalendarum Ianuarij, cùm mane pro æde Capitolini Iouis paululũ curuli ſella præſediſſet, honore abijt, ſuffecto alio in locum ſuum. Nec omnes Romæ, ſed quartum * Conſulatum in Aſia, quintũ in inſula Samo, octauum & nonum Tarracone inijt. * conſulem

Geſta per eum in officiis Triumuiratus, & Tribunitiæ poteſtatis. 27.

TRiumuiratum Reip. conſtituendæ per decem annos adminiſtrauit: in quo reſtitit quidem aliquãdiu collegis, ne qua fieret proſcriptio, ſed incœptam utroque acerbius exercuit. Nãque illis in multorum ſæpe perſonam per gratiam, & preces exorabilibus ſolus magnopere contendit, ne cui parceretur: proſcripſitque etiam C. Toranium tutorem ſuũ, eundémque collegã patris ſui Octauij in ædilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit, cum peracta proſcriptione, M. Lepidus in Senatu excuſaſſet præterita, & ſpem clementiæ in poſterum feciſſet: quoniam ſatis pœnarum exactũ eſſet, hunc è diuerſo profeſſum, ita modum ſe proſcribendi ſtatuiſſe, ut omnia ſibi reliquerit libera: in cuius tamen pertinaciæ pœnitentiam, poſtea T. Iunium

Iunium Philopœmenem, quòd patronũ suum proscriptum
*honorauit. celasse olim diceretur, equestri dignitate * decorauit. In eadem hac potestate multiplici flagrauit inuidia. Nam & Pinarium equitem Ro. cùm concionante se admissa turba paganorum apud milites subscribere quædam animaduertisset, curiosum, ac speculatorem ratus, corã se confodi imperauit. Et Tedium Afrum COS. designatum, quia factũ quoddam suum maligno sermone carpsisset, tantis perterruit minis, ut is se præcipitauerit. Et Quintum Gallũ Prætorem, in officio salutationis, tabellas duplices ueste tectas tenẽtem, suspicatus gladium occulere: nec quicquã statim, ne aliud inueniretur, ausus inquirere, paulò post per Centuriones militum raptum è tribunali, seruilem in modum torsit: ac fatentem nihil, iußit occidi, prius oculis eius sua manu effoßis: quem tamẽ scribit colloquio petito insidiatũ sibi, cõiectúmque à se in custodiam, deinde urbe interdicta dimissum, naufragio, uel latronum insidijs perijsse. Tribunitiã potestatẽ perpetuã recepit: in qua semel, atq; iterum per singula lustra collegam sibi cooptauit. Recepit & morum, legúmque regimen æquè perpetuum: quo iure, quanquam sine censuræ honore; censum tamen populi ter egit: primum, ac tertium cum collega, medium solus.

Pagani homines non militantes, tametsi vrbani.

Cogitatio resignandi Imperium, & ornatus vrbis. 28

DE reddenda Republ. bis cogitauit: primò post oppressum statim Antoniũ, memor obiectũ ab eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret, ne redderetur: ac rursus tædio diuturnæ ualetudinis, cũ etiam magistratibus, ac Senatu domum accitis, rationariũ Imperij tradidit. Sed reputãs & se priuatum non sine periculo fore, & illam plurium arbitrio temerè cõmitti, in retinenda perseuerauit: dubiũ euentu meliore, an uoluntate: quã uoluntatẽ cũ præsidens

ident

identidem præ se ferret, quodã etiã edicto his uerbis testatus est: Ita mihi s.duã, ac sospitem Remp sistere in sua sede liceat, atque eius rei fructum percipere, quem peto, ut optimi status autor dicar, & moriens, ut feram mecum spem, mansura in uestigio suo fundamenta R. P. quæ iecero. Fecitque ipse se compotem uoti, nisus omni modo, ne quem noui status pœniteret. Vrbem nanque pro maiestate Imperij ornatã, & inundationibus, incendijsq; obnoxiam, excoluit adeò, ut iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quã lateritiã accepisset. Tutam uerò, quantũ prouideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit.

Opera publica per eum & alios instructa. 29

P*Vblica opera plurima extruxit, ex quibus uel præcipua, forum cum æde Martis ultoris, templum Apollinis in palatio, ædem tonantis Iouis in Capitolio. Fori extruendi causa fuit hominũ, & iudiciorũ multitudo, quæ uidebatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque festinantius, necdũ perfectã Martis æde publicatũ est, cautúmque, ut separatim in eo publicia iudicia, & sortitiones iudicũ fierẽt. Aedem Marti bello Philippensi pro ultione paterna suscepto uouerat. Sanxit ergo, ut de bellis, triumphísque hic cõsuleretur Senatus: prouincias cũ Imperio petituri, hinc deducerẽtur: quíq; uictores rédissent, huc insignia triumphorũ inferrent. Tẽplum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictã desiderari à Deo aruspices pronuntiarant. Addita porticus cũ bibliotheca Latina, Græcáque: quo loco iã senior sæpe etiam Senatum habuit, decuriásque iudicum recognouit. Tonanti Ioui ædẽ consecrauit, liberatus periculo, cùm in expeditione Cãtabrica, per nocturnũ iter lecticã eius fulgur*perstrinxisset, seruúmque prælucentem exanimasset.*

* *præstrinxisset,* Prælucere dicitur, qui præcedit cũ lumine.

Quædam

Quædam etiam opera ſub nomine alieno, nepotum ſcilicet & uxoris, ſororiſque fecit: ut porticũ, baſilicámque Lucij & Caij: item porticus Liuiæ, & Octauiæ, theatrúmque Marcelli. Sed & cæteros principes uiros ſæpe hortatus eſt, ut pro facultate quiſque monumentis uel nouis, uel refectis, & excultis urbẽ adornarent. Multáque à multis extructa ſunt: ſicut à Martio Philippo ædes Herculis, & Muſarũ: à Lucio Cornificio, ædes Dianæ: ab Aſinio Pollione, atrium Libertatis: à Munatio Plãco, ædes Saturni: à Cornelio Balbo, theatrũ: à Statilio Tauro, amphitheatrum: à M. uerò Agrippa, complura, & egregia.

De diuiſione vrbis, templiſque, & viis per eum inſtauratis, item & Tyberi ampliato. 30

SPatium urbis in regiones, uicóſque diuiſit: inſtituítq́; ut illas annui magiſtratus ſortitò tuerẽtur: hos magiſtri è plebe cuiuſque uiciniæ electi. Aduerſus incẽdia excubias nocturnas, uigiléſque cõmetus eſt: ad coërcẽdas inundationes, alueum Tyberis laxauit, ac repurgauit, completum olim ruderibus, & ædificiorũ prolapſionibus coarctatũ. Quo autẽ facilius undique urbs adiretur, deſumpta ſibi Flaminia uia Arimino tenus muniẽda, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia ſternendas diſtribuit. Aedes ſacras uetuſtate collapſas, aut incendio abſumptas refecit: eáſque, & cæteras opulentiſsimis donis adornauit: ut pote qui in cellam Capitolini Iouis XVI. millia pondo auri, gemmáſque, ac margaritas quingenties HS. una donatione contulerit.

Manubialis pecunia.

Geſta per eum in pontificatu maximo. 31

POſtquàm uerò Pontificatũ maximũ, quem nunquam uiuo Lepido auferre ſuſtinuerat, mortuo demum ſuſcepit: quicquid fatidicorũ librorũ Græci, Latinique generis, nullis, uel parũ idoneis autoribus, uulgò ferebatur,

Suſtinuerat, pro volucrat, vt ante.

ſupra

supra duo millia contracta nudique cremauit: ac solos retinuit Sibyllinos. Hos quoq; delectu habito, cōdiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Annum à diuo Iulio ordinatum, sed posteà negligētia conturbatum, atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cuius ordinationem Sextilem mensem è suo cognomine nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quia hoc sibi & primus Consulatus, & insignes uictoriæ obtigissent. Sacerdotum, & numerum, & dignitatem, sed & cōmoda auxit: præcipuè Vestaliū uirginum. Cúmque in demortuæ locum aliam capi oporteret, ambiréntque multi ne filias in sortem darent: adiurauit, si cuiusquā neptium suarū competeret ætas, oblaturū se fuisse eā. Nonnulla etiā ex antiquis ceremonijs paulatim abolita restituit: ut Salutis auguriū, Diale flaminium, sacrum Lupercale, ludos seculares, & compitalitios: Lupercalibus uetuit currere imberbes. Item secularibus ludis iuuenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequētare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales Lares ornare bis in anno instituit, uernis floribus, & æstiuis. Proximū à Dijs immortalibus honorē memoriæ Ducum præstitit, qui imperium populi Rom. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cuiusq;, manētibus titulis, restituit: & statuas omniū triumphali effigie in utraque fori sui porticu dedicauit. Professus est edicto, cōmentum id se, ut ad illorū uelut exēplar, & ipse dum uiueret, & insequētium ætatū principes exigerētur à ciuibus. Pōpeij quoque statuam cōtra theatri eius regiam, marmoreo Iano supposuit, translatam è curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus.

Correctio eius, & reformatio abusuum, & excessuum. 32

Pleraque

PLeraq; peßimi exempli correxit, quæ in perniciem
publicam, aut ex consuetudine, licentiáque bellorum
ciuilium durauerant, aut per pacem etiam extiterant.
Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebãt succincti
ferro, quasi tuendi sui causa: & rapti per agros uiatores
sine discrimine, liberi, seruique ergastulis possessorum sup=
primebantur, & plurimæ factiones titulo collegij noui,
ad nullius non facinoris societatem coibãt. Igitur grassato=
res, dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit:
ergastula recognouit: collegia, præter antiqua & legi=
*uelut tima dissoluit: tabulas ueterũ ærarij debitorum, *uel præ=
*excußit: cipuam calumniandi materiã *exußit: loca in urbe publi=
ca iuris ambigui possessoribus adiudicauit: diuturnorum
reorum, & ex quorũ sordibus nihil aliud quàm uoluptas
inimicis quæreretur, nomina aboleuit: cõditione proposi=
ta, ut si quẽ quis repetere uellet, par periculũ pœnæ subi=
ret. Ne quod autem maleficium, negotium'ue impunitate,
*ampliatos uel mora elaberetur, triginta * amplius dies, qui honora=
Actui rerũ. pro agendis rebus. rijs ludis occupabantur, actui rerũ accõmodauit. Ad tres
iudicum decurias, quartã addixit ex inferiore censu: quæ
ducenariorum uocaretur, iudicarétque de leuioribus sum=
mis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit: id est, quin=
quennio maturius, quàm solebant. At plerisque iudicandi
munus detrectantibus, uix concessit, ut singulis decurijs
per uices annua uacatio esset: & ut solitæ agi Nouembri
ac Decembri mense res omitterentur.

Modus eius, & mos in iure dicendo. 33

IPse ius dixit aßiduè, & in noctem nonnunquam: si pa=
rum corpore ualeret, lectica pro tribunali collocata,
uel etiam domi cubãs. Dixit autem ius non diligẽtia mo=
dò summa, sed & lenitate. Siquidem manifesti parricidij

reum, ne culeo insueretur, quòd non nisi confeßi afficie=bātur hac pœna, ita fertur interrogasse: Certè patrē tuū nō occidisti? Et cùm de falso testamento ageretur: omnesq; *signatores lege Cornelia tenerētur: non tantum duas tabellas, damnatoriam, & absolutoriā simul cognoscentibus dedit: sed tertiam quoq;, qua ignosceretur ijs, quos fraude ad signandum, uel errore inductos constitisset. Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum Prætori delegauit urbano: at prouincialium consularibus uiris quos singulos cuiusque prouinciæ negotijs præposuisset. *parentem *Senatores

De legibus per eum sancitis, & aliis retractatis. 34

LEges retractauit, & quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam, & de adulterijs, & de pudicitia, de ambitu, de maritādis ordinibus. Hanc cū aliquantò quàm cæteras seuerius emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit: nisi adempta demum, lenitáue parte pœnarū: & uacatione triennij data, auctísque præmijs. Sic quoque abolitionem eius, publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptósque partim ad se, partim in patris gremium ostentauit: manu, uultúque significans, ne grauarētur imitari iuuenis exemplum. Cumq; etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione uim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coarctauit: diuortijs modum imposuit.

Perferre legem non potuit, pro ad finem, siue ad plenum ferre cū cœpisset.

Reformatio Senatus, & modus conueniendi eiusdem. 35

SEnatorum affluentem numerum deformi, & incōdita turba (erant enim super mille, & quidam indignißimi, & post necem Cæsaris per gratiā, & præmiū allecti, quos *abortiuos uulgus uocabat) ad modū pristinum, & splendorē redegit duabus lectionibus: prima ipsorum arbitratu, quo uir uirum legit: secunda suo, & Agrippæ,

Super, siue supra, pro plusquàm.

*Orcinos

quo tempore æstimatur lorica sub ueste munitus, ferróque
Valéuissimi, robustissimi. cinctus præsedisse, decem ualentißimis Senatorij ordinis amicis sellam suã circunstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidẽ tunc quenquam Senatorum, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se uerecundiã compulit: seruauitque etiã excusantibus insigne uestis, & spectãdi in orchestra, epulãdíque publicè ius. Quo autẽ lecti, probatíque & religiosius, & minore molestia
Fungi munera, pro muneribus. senatoria munera fungerẽtur, sanxit, ut prius quàm considerет quisquã, ture, ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur: & ne plus quàm bis in mẽse legitimus Senatus ageretur, Calendis scilicet & Idibus: néue Septẽbri, Octobri'ue mense ullos adesse alios necesse esset, quàm sorte ductos, per quorũ numerũ decreta confici possent: sibíque instituit cõsilia sortiri semestria, cũ quibus de negotijs ad frequentẽ Senatum referendis antè tra-
*atque ctaret. Sentẽtias de maiore negotio, nõ more, *neque ordine, sed prout libuisset, prærogabat: ut perinde quisq; animũ intenderet, ac si censendum magis, quàm assentiendũ esset.

De eodem. 36

AVtor & aliarũ rerũ fuit: in queis ne acta senatus publicarentur: ne Magistratus deposito honore statim in prouincias mitterẽtur: ut Proconsulibus ad mulos, & tabernacula quæ publicè locari solebant, certa pecunia constitueretur: ut cura ærarij à Quæstoribus urbanis, ad Prætorios, Prætorésue trãsiret: ut cẽtumuiralem hastam, quam Quæstura functi cõsueuerant cogere, decemuiri cogerent.

Officia per eum excogitata. 37

QVoq; plures partem administrandæ Reipublicæ caperent, noua officia excogitauit: curam operum publicorum, uiarum & aquarũ, aluei Tyberis, frumenti populo

pulo diuidẽdi: præfecturam urbis: Triumuiratum legendi Senatus: & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescunque opus esset. Censores creari desitos longo interuallo creauit, numerum Prætorum auxit. Exegit etiã, ut quoties Consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cũctis satis maiestatem eius imminui, quòd honorem eum non solus, sed cum altero gereret.

Recognoscere turmas, pro recensere.

Bellica virtus per eum honorata. 38

NEc parcior in bellica uirtute honorãda, *super triginta ducibus iustos triumphos, & aliquãto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. Liberis Senatorũ, quò celerius Reipub. assuescerent, protinus uirilem togam, latum clauũ induere, & curiæ interesse permisit: militiámque auspicãtibus, nõ Tribunatum modò legionum, sed & præfecturas alarum dedit. At ne quis expers castrorum esset, binos plerunque Laticlauios præposuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more transuectionis. Sed neque detrahi quenquam in trasuehendo ab accusatore passus est: quod fieri solebat. Et senio, uel aliqua corporis labe insignibus permisit, præmisso in ordine equo, ad respondendum quoties citarẽtur, pedibus uenire: mox reddendi equi gratiam fecit eis, qui maiores annorũ quinque, & triginta retinere eum nollent.

* supra

Laticlauij, lato clauo insignes.

Ratio vitæ exacta per eũ ab vnoquoque equite Romano. 39

IMpetratísque à Senatoribus decẽ * adiutoribus, unumquenque equitũ rationem uitæ reddere coëgit: atq; improbatis alios pœna, alios ignominia notauit: plures admonitione, sed uaria. Leuißimum genus admonitionis fuit * traditio coràm pugillarium, quos taciti, & ibidem statim

* adiuratoribus,

*tradito coram pugillarium, quo.

f 2 statim

ſtatim legerent. Notauítque aliquos, quòd pecunias leuioribus uſuris mutuati, grauiore fœnore collocaſſent.*

Quædam eius ordinationes circa Rempublicam. 40

Comitijs Tribunitijs ſi deeſſent candidati, Senatores ex equitibus Romanis creauit: ita ut poteſtate tranſacta, in utro uellent ordine, manerent. Cum autem plerique equitum, attrito bellis ciuilibus patrimonio, ſpectare ludos è quatuordecim nō auderent, metu pœnæ theatralis, pronūtiauit, nō teneri ea, quibus ipſis, parentibúſue equeſter cenſus unquam fuiſſet. Populi Romani cenſus uicatim egit. Ac ne plebs frumentationum cauſa frequentius à negotijs auocaretur, ter in annum quaternûm menſiū teſſeras dare deſtinauit: ſed deſideranti conſuetudinem ueterem cōceßit rurſus, ut ſui cuiuſque mēſis acciperet. Comitiorum quoque priſtinum ius reduxit: ac multiplici pœna coërcito ambitu, Fabianis, & Scaptenſibus tribulibus ſuis die comitiorū, ne quid à quoquam candidato deſiderarēt, ſingula millia nummûm à ſe diuidebat. Magni præterea exiſtimans ſyncerum, atque ab omni colluuione peregrini, ac ſeruilis ſanguinis incorruptū ſeruare populum: & ciuitatem Romanam parcißimè dedit, & manumittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente Græco petenti reſcripſit: non aliter ſe daturum, quàm ſi præſens ſibi perſuaſiſſet, quàm iuſtas petēdi cauſas haberet. Et Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti, ciuitatem negauit, immunitatem obtulit: affirmans, ſe facilius paſſurum fiſco detrahi aliquid, quàm ciuitatis Romanæ uulgari honorē. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iuſta remouiſſe: cùm & de numero, & de conditione ac differentia eorum, qui manumitterētur, curioſè cauiſſet, hoc quoq; adiecit: ne uinctus unquā, tortúſue quis ullo liberta-

E quatuordecim ſubaudi gradibus.

tis

tis genere ciuitatẽ adipiſceretur. Etiã habitũ, ueſtitúmque priſtinum reducere ſtuduit. Ac uiſa quondã pro concione pullatorum turba, indignabundus, & clamitans, En, ait,

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Negotium Aedilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro, circóue, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere.

Liberalitas eiuſdem. 41

LIberalitatem omnibus ordinibus per occaſiones frequenter exhibuit. Nam & inuecta urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tãtam copiã nummariæ rei effecit, ut fœnore diminuto, plurimũ agrorum pretijs acceſſerit. Et poſteà quoties ex dãnatorum bonis pecunia ſuperflueret: uſum eius gratuitũ ijs, qui cauere in duplum poſſent, ad certũ tẽpus indulſit. Senatorum cenſum ampliauit: ac pro octingẽtorum milliũ ſumma duodecies HS. taxauit, ſuppleuítque nõ habentibus. Congiaria populo frequẽter dedit, ſed diuerſæ ferè ſummæ: modò quadringenos, modò tricenos: nonnunquam ducenos, quinquagenóſque nũmos ac nec minores quidem pueros præterijt, quãuis nõ niſi ab undecimo ætatis anno accipere cõſueſſent. Frumẽtũ quoq; in annonæ difficultatib. ſæpe leuiſſimo, interdũ nullo pretio uiritim admẽſus eſt, teſſeráſque nummarias duplicauit. Admenſus eſt. pro dedit.

Seueritas eius in reprimendis populi uoluptatibus indiſcretis. 42

*SEd ut ſalubrẽ magis quàm ambitioſum principem ſcires, querẽtem de inopia & caritate uini populum, ſeueriſſima coërcuit * uoce: ſatis prouiſum à genero ſuo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines ſitirẽt. Eidem populo promiſſum quidem congiarium repoſcẽti, bonæ fidei ſe eſſe reſpondit. Non promiſſum autem flagitanti, turpitudinem, & impudentiam * edicto exprobrauit:* * oratione: * dicto

affirmauítque, nõ daturũ se, quamuis dare destinarat. Nec *minore grauitate, atque cõstantia, cùm proposito cõgiario multos manumissos, insertósque ciuiũ numero cõperisset, negauit accepturos, quibus promissum non esset: cæterísq; minus quàm promiserat, dedit, ut destinata summa sufficeret. Magna uerò quondam sterilitate, ac difficili remedio, cùm uenalitias, & lanistarũ familias, peregrinósq; omnes, exceptis medicis, & præceptoribus, partémq; seruitiorũ urbe expulisset: ut tãdẽ annona cõualuit, impetũ se cepisse scribit, frumẽtationes publicas in perpetuũ abolendi, quòd earũ fiducia cultura agrorũ cessarat: neq; tamẽ pseuerasse, quia certũ haberet posse per ambitionẽ quãdoque restitui. Atq; ita post hãc rem tẽperauit, ut nõ minorẽ * aratorum, ac negotiantium, quàm populi rationem * deduceret.*

* arantium
* duceret.

Spectacula varij generis per eum edita. 43

SPectaculorum & assiduitate, & uarietate, atque magnificẽtia omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro alijs magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & uicies. Fecítque nonnũquã uicatim, ac pluribus scenis per omniũ linguarum histriones: non in foro modò, nec amphitheatro, sed in circo & in septis, & aliquãdo nihil præter uenationẽ * edidit. Athletas extructis in campo Martio sedilibus ligneis: itẽ nauale prælium circa Tyberim cauato solo, in quo nũc Cæsarum nemus est. Quibus diebus custodes in urbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obnoxia esset. In circo aurigas, cursorésque, & cõfectores ferarũ, & nonnunquã ex nobilissima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludũ edidit frequentissimè, magnorũ, minorúmue puerorũ delectu: prisci, decoríque moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro Caium Nonium Asprenatem lapsu

* dedit.

debil

debilitatum, aureo torque donauit: passúsque est ipsum, posterósque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edēdi, Asinio Pollione oratore grauiter, inuidioséq; in curia questo * Aßernini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque, & gladiatorias operas etiam equitibus Romanis aliquando usus est: uerùm prius quàm Senatusconsulto interdiceretur. Posteà nihil sanè, præterquàm adolescentulũ Lucium honestè natum, exhibuit: tantũ ut ostenderet, quod erat bipedali minor librarum septendecim, ac uocis immensæ. Quodam autem muneris die, Parthorũ obsides tunc primùm missos, per arenam mediam ad spectaculũ induxit: *supérque se subsellio secundo collocauit. Solebat etiã citra spectaculorum dies, si quando quid inusitatum, dignúmque cognitu aduectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare: ut rhinocerotẽ, apud septa: tigrim, in scena: anguem quinquaginta cubitorum, pro comitio. Accidit uotiuis Circensibus, ut correptus ualetudine, lectica cubans, thensas deduceret: rursus commißione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, euenit, ut laxatis sellæ curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, cùm consternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset, transijt è loco suo, atque in ea parte consedit, quæ suspecta maximè erat. Spectandi confusißimum, ac solutißimũ morem correxit, ordinauítque: motus iniuria Senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat.

Torques aureus, genere masculino.

* Beroal. legit Esernini

* supra

Ordo subselliorum in spectaculis. 44

FActo igitur decreto patrum, ut quoties quid *spectandum usquam publicè ederetur, primus subselliorũ ordo uacaret Senatoribus: Romæ legatos liberarum, sociarùmque

* spectaculi

40

rúmque gentium uetuit in orchestra considere: cùm quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines aßignauit: prætextatis cuneum suum, & proximum pædagogis: sanxítque ne quis pullatorũ media cauea sederet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiscuè spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare conceßit. Solis uirginibus Vestalibus locũ in theatro separatim, & contra Prætoris tribunal dedit. Athletarum uerò spectaculo muliebrem sexum omnem adeò submouit, ut Pontificalibus ludis pugilum par postulatum, distulerit in sequentis diei matutinum tempus: edixerítque, mulieres ante horam quintam uenire in theatrum, non placere.

Solenne, pro solitum.

Cõtra tribunal, pro è rigione tribunalis.

Loca, & tempus vnde ipse spectacula cernebat. 45

IPse Circenses ex amicorum ferè, libertorúmque cœnaculis spectabat, interdum è puluinari. Et quidem cum coniuge, ac liberis sedens, spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat: petita uenia, commẽdatisque, qui suam uicem præsidendo fungerentur. Verùm quoties adesset, nihil præterea agebat: seu uitãdi rumoris causa, quo patrem Cæsarem uulgò reprehensum cõmemorabat, quòd inter spectandũ epistolis, libellísque legendis, ac rescribendis uacaret: seu studio spectandi, ac uoluptate, qua teneri se neque dißimulauit unquam, & sæpe ingenuè professus est. Itaque corollaria, & præmia alienis quoq; muneribus, ac ludis & crebra, & grandia de suo offerebat. Nullique Græco certamini interfuit, quo non, pro merito certantiũ, quenque honorauerit. Spectauit autem studiosißimè pugiles, & maximè Latinos: nõ legitimos atq; ordinarios modò, quos etiã cõmittere cũ Græcis solebat, sed & cateruarios oppidanos inter angustias uicorum pugnantes temere

ac sine

ac sine arte. Vniuersum denique genus, operas aliquas publico spectaculo præbentium, etiam cura sua dignatus est: Athletis, & cõseruauit priuilegia, & ampliauit. Gladiatores sine mißione, edi prohibuit. Coercitionem in histriones, Magistratibus in omni tempore, & loco, lege uetere permissam, ademit: præterquã ludos, & scenã: nec tamen eo minus aut xysticorum certationes, aut gladiatorum pugnas seuerißime semper exegit. Nam histrionum licentiam adeò compescuit, ut Stephanionem * togatarium cui in puerilem habitum circuntonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra uirgis cæsum relegauerit: Hylam pantomimum, querente Prætore, in atrio domus suæ, nemine excluso, flagellis uerberauerit: Et Pyladem urbe, atque Italia submouerit, quòd spectatorem, à quo exibilabatur, demonstrasset digito, conspicuúmque fecisset.

*togatarum, cui

Ordinatio Italiæ facta per eum. 46

ADhũc modũ urbe, urbanísque rebus administratis Italiã duodetriginta coloniarum numero deductarum ab se frequentauit: operibúsque, ac uectigalibus publicis plurifariam instruxit, etiam iure ac dignatione urbi quodã modo pro parte aliqua adæquauit: excogitato genere suffragiorum, quæ de Magistratibus urbicis Decuriones colonici, in sua quisque colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. Ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles equestrem militiam petentis, etiam ex commendatione publica cuiusq; oppidi ordinabat. At ijs, qui è plebe regiones sibi reuisenti filios, filiásue approbarent, singula nummorum millia per singulos diuidebat.

Colonici Decuriones, qui coloniarum sunt,

Ordinatio aliarum prouinciarum. 47

PRouincias ualidiores, & quas annuis magistratuum

imperijs regi nec facile, nec tutum erat, ipse suscepit: cæteras Procõsulibus sortitò permisit: & tamẽ nõnullas commutauit interdum: atque ex utroq; genere plerasq; sæpius adijt. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites libertate priuauit: alias aut ære alieno laborantes leuauit, aut terræmotu subuersas denuo condidit, aut merita erga populum Romanũ allegantes, Latinitate, uel ciuitate donauit. Non est (ut opinor) prouincia, excepta duntaxat Africa, & Sardinia, quam non adierit. In has fugato Sexto Pompeio, traijcere ex Sicilia apparantem, continuæ, & immodicæ tempestates inhibuerunt: nec mox occasio, aut causa traijciendi fuit.

Latinitas, Ius Latij, vt ciuitas, ius vrbis.

Mox, pro deinde

Ordinatio regnorum. 48

REgna, quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut ijsdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis cõtribuit. Reges, socios etiam inter semetipsos necessitudinibus mutuis iunxit: promptissimus affinitatis cuiusque, atque amicitiæ conciliator, & fautor: nec aliter uniuersos, quàm membra, partésque Imperij curæ habuit. Rectorem quoque solitus est apponere ætate paruis, ac mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educauit simul cum suis, & instituit.

Mente lapsi, mente capti.

Ordinatio legionum, & militum. 49

EX militaribus copijs legiones, & auxilia prouinciatim distribuit: classem Miseni, & alterã Rauennæ ad tutelã superi, & inferi maris collocauit. Certũ numerum partim in urbis, partim in sui custodiã allegit: dimissa Calaguritanorũ manu, quã usq; ad deuictũ Antoniũ: itẽ Germanorũ, quã usque ad cladẽ Varianã, inter armigeros circa se habuerat. Neque tamẽ unquã plures quàm tres cohortes in urbe esse passus est: eásque sine castris, reliquas in hyberna

berna, & aestiua circa finitima oppida dimittere assuerat. Quicquid autẽ ubique militũ esset, ad certã stipendiorum, praemiorúmque formulã astrinxit: definitis pro gradu cuiusq;, & temporibus militiae, & cõmodis missionũ: ne aut aetate aut inopia post missionẽ solicitari ad res nouas possent. Vtq; perpetuò, ac sine difficultate sumptus, ad tuẽdos eos, prosequẽdósque suppeteret, aerariũ militare cũ uectigalibus nouis constituit. Et quo celerius, ac sub manum annuntiari, cognoscique posset, quid in prouincia quaque gereretur: iuuenes primò modicis interuallis per militares uias, dehinc uehicula disposuit. Commodius id uisum est, ut qui à loco eidẽ perferrent literas, interrogari quoque, si quid res exigerent, possent.

Sub manum pro prompte.

Sigilli eius, & datae, quibus in epistolis vtebatur. 50

IN diplomatibus, libellísque, & epistolis signãdis, initio Sphinge usus est: mox imagine Magni Alexandri: nouissimè sua, Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta, nec diei modò, sed & noctis, quibus datae significarentur, addebat.

Clementia, & seueritas eiusdem. 51

*CLementiae, ciuilitatísque eius multa, & magna documenta sunt. Ne enumerẽ quot, & quos diuersarum partium uenia, & incolumitate donatos, principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit: Iunium Nouatum, & Cassium Patauinum è plebe homines, alterum pecunia, alterum leui exilio punire satis habuit: cũ ille Agrippae iuuenis nomine, asperrimam * de se epistolam in uulgus edidisset: hic conuiuio pleno proclamasset, neque uotum sibi, neque animum deesse confodiendi eum. Quadam uerò cognitione cùm Aemilio Eliano Cordubẽsi inter caetera crimina uel maximè obijceretur, quòd malè opinari de Cae-*

* de eo

sare soleret: cõuersus ad accusatorẽ, cõmotóq; similis: Velim, inquit, hoc mihi probes: faciã, sciat Elianus & me linguã habere: plura enim de eo loquar. Nec quicquã ultrà: aut statim, aut postea inquisiuit. Tiberio quoq; de eadẽ re sedulò uiolẽtius apud se per epistolã cõquirẽti, ita rescripsit: Aetati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimiũ indignari, quẽquã esse, qui de me malè loquatur. Satis est enim, si hoc habemus, ne quis nobis malè facere poßit.

Honores ei collati, & spreti per eum. 52

TEmpla quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere: in nulla tamẽ prouincia, nisi cõmuni suo Romæq; nomine recepit. Nam in urbe quidẽ pertinacißimè abstinuit hoc honore, atque etiam argenteas statuas olim sibi positas conflauit omnes: ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Dictaturam magna ui offerente populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore, deprecatus est.

De eodem, & ciuilibus gestis eiusdem. 53

*DOmini appellationẽ, ut maledictũ, & opprobrium semper exhorruit. Cùm spectante eo ludos, pronuntiatum esset à mimo, O' Dominum æquum, & bonum: & uniuersi quasi de ipso dictum exultantes comprobassent: statim manu, uultúque indecoras adulationes repreßit, & insequenti die grauißimè corripuit edicto: dominúmque se posthac appellari, ne à liberis quidem, aut nepotibus suis, uel seriò, uel ioco passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere urbe, oppidóue ullo egressus, aut quoquã ingressus est: nisi * uespere, aut noctu: ne quem officij causa inquietaret. In Cõsulatu pedibus ferè, extra Cõsulatum sæpe * adoperta sella per publicũ inceßit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem*

Corripuit, pro castigauit.

* *uespera,*

Inquietare, pro molestum esse.

**adaperta*

bem: tanta comitate adeuntiū desideria excipiens, ut quendam ioco corripuerit, quòd sic sibi libellū porrigere dubitaret, quasi elephanto stipē. Die Senatus nūquam patres, nisi in curia, salutauit, & quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente, & discedens eo modo sedentibus singulis uale dicebat. Officia cū multis mutuò exercuit: nec prius dies cuiusque solennes frequentare desijt, quàm grandior iam natu, & in turba quondam sponsaliorū die uexatus. Gallum Terrinum Senatorē minus sibi familiarem, sed captum repentè oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad uitam. Frequentare dies.

Patientia eius in contradictores. 54

IN Senatu uerba facienti dictum est, Non intellexi: & ab alio, Cōtradicerē tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptantiū è curia per iram se proripienti quidam ingesserunt, Licere oportere Senatoribus de Republica loqui. Antistius Labeo Senatus lectione, cùm triumuirū legeret Marcum Lepidum, hostem olim eius, & tunc exulantem legit: interrogatúsq; ab eo, an essent alij digniores, suum quenque iudiciū habere respondit. Nec ideò libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

Libelli famosi contra eum facti. 55

ET iam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem autoribus id modò censuit, cognoscendum posthac de ijs, qui libellos, aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant. Requirere autores, pro exigere, siue poscere.

Moderatio, & ciuilitas eiusdem in agendo. 56

IOcis quoque quorundā inuidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne Senatus quicquā constitueret, intercessit. Quoties magistratuū comitijs interesset, tribus

cum

cum cādidatis suis circuibat: supplicabátque more solēni: ferebat & ipse suffragium in tribu, ut unus è populo. Testem se in iudicijs & interrogari, & refelli æquißimo animo patiebatur. Forū angustius fecit, nō ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunquam filios suos populo cōmēdauit, ut nō adijceret, Si merebūtur. Eisdē prætextatis adhuc assurrectū ab uniuersis in theatro, & à stantibus plausum, grauißimè questus est. Amicos ita magnos, & potētes in ciuitate esse uoluit, ut tamē pari iure essent, quo cæteri, legibúsque iudiciarijs æquè tenerentur. Cùm Asprenas Nonius arctius ei iunctus, causam ueneficij, accusante Caßio Seuero, diceret: cōsuluit Senatū, quid officij sui putaret. Cūctari enim se, ne si superesset, eriperet legibus reū: sin deesset, destituere, ac prædānare amicum existimaretur. Et consentientibus uniuersis, sedit in subsellijs per aliquot horas: uerū tacitus, ac ne laudatione quidē iudiciali data. Affuit & clientibus, sicut scutario cuidam, euocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. Vnum omnino è reorum numero, ac ne eum quidē, nisi precibus, eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione Murænæ cognouerat.

Vt nō, pro nisi. Assurrectū impersonaliter.

Superesse, pro adesse, hoc est, patrocinari.

Dilectio Romanorum ad eum. 57

PRo quibus meritis quantoperè dilectus sit, facile est æstimare. Omitto Senatuscōsulta, quæ possunt uideri uel neceßitate expressa, uel uerecundia. Equites Romani natalem eius sponte atque consensu, biduo semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex uoto pro salute eius stipem iaciebant. Item Kalendis Ianuarijs strenam in Capitolio etiam absenti: ex qua summa pretiosißima deorum simulachra mercatus, uicatim dedicabat: ut Apollinem Sandaliarium, & Iouem Tragœdū, aliáque

in rest

*in restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ. Veterani, decuriæ, tribus, atq; etiã singulatim è cætero genere hominũ, libentes, ac pro facultate quisque pecunias contulerunt: delibãte tantummodo eo summarũ aceruos, neque ex quoquam plus denario auferente. Reuertẽtem ex prouincia, non solùm *faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur. Obseruatum etiam est, ne quoties introiret urbem, supplicium de quoquam sumeretur.* *festis omnibus

Honor eidem collatus per Senatum, populumq́ue Romanum. 58

PAtris patriæ cognomen uniuersi repẽtino, maximoq; consensu detulerũt ei. Prima plebs legatione Antium missa: dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequẽs, & laureata, mox in curia Senatus: neque decreto, neque acclamatione, sed per Valerium Messalam id mandantibus cunctis: Quod bonum, inquit, faustúmque sit tibi, domuíque tuæ, Cæsar Auguste. (Sic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicæ, & læta huic precari existimamus) Senatus te consentiens cum populo Romano, consalutat patriæ patrem. Cui lacrymans respondit Augustus his uerbis (ipsa enim sicut Messalæ posui) Compos factus uotorum meorum, patres conscripti, quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum uestrum ad ultimum uitæ finem mihi perferre liceat? Habeo precari, pro habeo quid precer.

Honores eidem collati per singulares ciues Romanos. 59

MEdico Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo conualuerat, statuam, ære collato, iuxta signum Aesculapij statuerunt. Nonnulli patrumfamiliarum testamento cauerunt, ut ab hæredibus suis prælato uictimæ titulo in capitoliũ ducerentur, uotúmque pro se solueretur, quòd superstitẽ Augustũ reliquissent. Quædã Italiæ ciuitates diẽ, quo primũ ad se uenisset, initiũ anni fecerũt. Pro-

uincia

uinciarum pleræque super templa, & aras, ludos quoque quinquennales penè oppidatim constituerunt.

Honor ei collatus. 60

REges amici, atque socij, & singuli in suo quisque regno, Cæsareas urbes condiderunt. Et cuncti simul ædem Iouis Olympici Athenis antiquitus inchoatã, perficere communi sumptu destinauerunt, Geniòque eius dedicare: ac sæpe regnis relictis, non Romæ modò, sed prouincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientum præstiterunt.

Interior, & familiaris vita eiusdem. 61

QVoniã qualis in Imperijs ac magistratibus, regendaq; per terrarũ orbẽ pace, belloq; Republica fuerit, exposui: referã nunc interiorẽ, ac familiarẽ eius uitam: quibúsque moribus atq; fortuna domi, & inter suos egerit, à iuuenta usq; ad supremũ uitæ diem. Matrẽ amisit in primo Consulatu: sororem Octauiam quinquagesimum & quartũ agẽs ætatis annũ. Vtrique cùm præcipua officia uiuæ præstitisset, etiam defunctæ honores maximos tribuit.

Sponsæ, & vxores eius. 62

SPonsam habuerat adolescẽs Publij Seruilij Isaurici filiam: sed reconciliatus post primã discordiã Antonio, expostulantibus utriusque militibus, *ut ex necessitudine aliqua iungerentur, priuignam eius, Claudiam Fuluiæ ex Publio Clodio filiam duxit uxorem uixdum nubilem. Ac simultate cum Fuluia socru exorta, dimisit intactam adhuc, & uirginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptã antè duobus cõsularibus, & ex altero etiam matrem. Cum hac etiã diuortiũ fecit, pertæsus, ut scribit, morum peruersitatem eius: ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantẽ abduxit, dilexitq;, ac probauit unicè, ac perseueranter.

*ut ei

De

De filia & matrimoniis eius. 63

EX Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorum tulit, cùm maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus est editus. Iuliã primùm Marcello Octauiæ sororis suæ filio, tantúmque pueritiam egresso: deinde ut is obijt, Marco Agrippæ *nuptui dedit: exorata sorore, ut sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis, ac diu, etiam ex equestri ordine, circũspectis conditionibus, Tiberium priuignũ suum elegit: coëgitque prægnantẽ uxorem, & ex qua iam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit, primùm eum Antonio filio suo despondisse Iuliam: dein Cotisoni Getarum regi, quo tempore sibi quoque inuicem filiam regis in matrimonium petijsset. *nuptum

De nepotibus eius ex Iulia. 64

NEpotes ex Agrippa, & Iulia tres habuit, Caium, Lucium, & Agrippam: neptes duas, Iuliam, & Agrippinam. Iuliam Lucio Paulo Censoris filio, Agrippinam Germanico sororis suæ nepoti collocauit. Caium & Lucium adoptauit domi, per assem, & librã emptos à patre Agrippa: tenerósque adhuc ad curam Reipub. admouit: & Consules designatos circũ prouincias exercitúsque dimisit. Filiam, & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret: uetarétque loqui, aut agere quicquã, nisi propalàm, & quod in diurnos commẽtarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeò prohibuit, ut Lucio Tucinio claro, decoróque iuueni scripserit: Quondam parum modestè fecisse eum, quòd filiam suam Baias salutatum uenisset. Nepotes & literas, & natare, aliáque rudimenta per se plerunque docuit: ac nihil æquè elaborauit, quàm ut imitarentur chirographum suum. Neq; cœnauit unà, nisi

o L

Aequè quàm pro ęquè atque.

ut in imo lecto aßiderent: neque iter fecit, nisi ut uehiculo anteirent, aut circa adequitarent.

Circa, pro circiter.

Infortunium eius circa sobolem descendentium. 65

SEd lætum cum atque fidentem, & sobole, & disciplina domus, fortuna destituit. Iulias filiã, & neptem omnibus probris contaminatas relegauit. Caium, & Lucium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lycia, Lucio Maßiliæ defunctis, Tertium nepotẽ Agrippam, simúlque priuignũ Tiberiũ adoptauit in foro, lege curiata, Ex quibus Agrippam breui, ob ingenium sordidum, ac ferox abdicauit, sepofuitque Surrentũ. Aliquãto autẽ patientius mortẽ, quàm dedecora suorum tulit. Nã Caij, Luciíque casu non adeò fractus, de filia, absens, ac libello per Quæstorẽ recitato notũ Senatui fecit: abstinuitq; congressu hominũ diu, præ pudore: etiam de necãda deliberauit. Certè cùm sub idem tẽpus una ex conscijs liberta Fœde nomine, suspendio uitã finisset: maluisse se ait, Fœdes patrem fuisse. Relegatæ usum uini, omnémque delicatiorem cultũ ademit: neque adiri à quoquã libero, seruóue, nisi se cõsulto permisit: & ita ut cerior fieret, qua is ætate, quã statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, uel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in cõtinentẽ, lenioribúsque paulò conditionibus, transtulit eam. Nã ut omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit. Deprecanti sæpe populo Rom. & pertinacius instanti, tales filias, talésque coniuges pro concione imprecatus est. Ex nepte Iulia post damnationẽ editum infantẽ agnosci, alíque uetuit. Agrippam nihilò tractabiliorem, imò in dies amentiorem in insulam transportauit, sepsítque insuper custodia militum. Cauit etiam Senatusconsulto, ut eodem loco in perpetuum contineretur: atque ad omnẽ & eius, & Iuliarũ mentionẽ

Notũ fecit, pro significauit. ἐδήλωσε, siue ἐγνώρισε.

ingem

ingemiſcens, proclamare etiam ſolebat : Αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμμεναι, ἄγονός τ' ἀπολέσθαι. Nec aliter eas appellare, quàm treis uomicas, aut tria carcinomata ſua.

Hoc eſt, O vtinã quàm debui & ſine vxore eſſe, & ſine liberis periſſe.

Receptio & cultus amicitiarum eius. 66

A*Micitias neque facilè admiſit, & conſtantiſsimè retinuit. Et non tantũ uirtutes, ac merita cuiuſquẽ dignè proſecutus ſed uitia quoque, & delicta dũtaxat modica perpeſſus. Neq; enim temere ex omni numero in amicitia eius afflicti reperirẽtur præter Saluidenũ Rufum, quẽ ad Cõſulatũ uſq;, & Corneliũ Gallũ, quẽ ad Præfecturam Aegypti, ex infima utrunque fortuna prouexerat. Quorũ alterũ res nouas molientẽ, damnandũ Senatui tradidit: alteri ob ingratũ, & maleuolum animũ, domo, & prouincijs ſuis interdixit. Sed Gallo quoque & accuſatorũ denũtiationibus, et Senatuſcõſultis ad necẽ cõpulſo, laudauit quidẽ pietatẽ tantopere pro ſe indignantiũ: cæterùm & illacrymauit, & uicẽ ſuã conqueſtus eſt, quòd ſibi ſoli non liceret amicis, quatenus uellet, iraſci. Reliqui potẽtia, atq; opibus ad finẽ uitæ ſuæ cuiuſq; ordinis principes floruerũt: quanquam & offenſis interueniẽtibus. Deſiderauit enim nonnunquã, ne de pluribus referam, & Marci Agrippæ patientiã, & Mecœnatis taciturnitatẽ: cũ ille ex leui rigoris ſuſpicione, & quòd Marcellus ſibi anteferretur, Mitylenas ſe, relictis omnibus cõtuliſſet, & hic ſecretũ de cõperta Murenæ cõiuratione, uxori Terẽtiæ prodidiſſet. Exegit & ipſe inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam, tam à defunctis, quàm à uiuis. Nam quãuis minimè appeteret hæreditates, ut qui nunquam ex ignoti teſtamento capere quicquam ſuſtinuerit: amicorũ tamẽ ſuprema iudicia moroſiſsimè penſitauit: neque dolore diſsimulato, ſi parcius, aut citra honorem uerborũ: neque gaudio, ſi gratè pièque*

frigoris M.

Suſtinuerit capere, pro voluerit.

g 2 quis

46

quis se prosecutus fuisset. Legata, uel partes hæreditatum, & à quibuscunque parẽtibus relicta sibi, aut statim liberis eorũ concedere, aut si pupillari ætate essent, die uirilis togæ, uel nuptiarũ, cum incremento restituere consueuerat.

Seueritas, & clementia eius erga libertos. 67

PAtronus, dominúsq; non minus seuerus, quàm facilis, & clemens, multos libertorũ in honore, & usu maximo habuit: ut Licinium Enceladum, alióſque Cosinium seruum grauißime de se opinantem, non ultrà quàm compedibus coërcuit. Diomedem dispẽsatorẽ, à quo simul ambulante, incurrenti repentè fero apro per metum obiectus est, maluit timiditatis arguere, quàm noxæ: rémque nõ minimi periculi, quia tamẽ fraus aberat, in iocũ uertit. Idem Proculum ex acceptißimis libertis mori coëgit, cõpertum adulterare matronas. Thallo à manu, quòd pro epistola prodita denarios quingẽtos accepisset, crura effregit. Pædagogũ, ministrósque Caij filij per occasionẽ ualetudinis, mortísque eius, superbè, auaréq; in prouincia * grassantes, oneratos graui põdere ceruicibus, præcipitauit in flumen.

Non vltra quã, pro tantùm.

*grassatos oneratis

Infamia dedecorum primæ iuuentutis eius. 68

PRima iuuenta uariorũ dedecorum infamiam subijt. Sextus Pompeius eum, ut effœminatũ, insectatus est. Marcus Antonius adoptionem auunculi stupro meritum: item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare, Aulo etiam Hirtio in Hispania CCC. millibus nummûm substrauerit: solitúsque sit crura suburere nuce ardenti, quò mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam uniuersus ludorum die & accepit in contumeliã eius, & assensu maximo comprobauit uersum in scena pronuntiatum de Gallo matris Deûm tympanizante:

Vidésne, ut cinædus orbem digito temperat?

Adult

Adulterium,& libido eiuſdem. 69

ADulteria quidem exercuiſſe,ne amici quidē negant: excuſantes ſanè non libidine,ſed ratione commiſſa, quò facilius conſilia aduerſariorum, per cuiuſque mulieres exquireret. Marcus Antonius ſuper feſtinatas Liuiæ nuptias obiecit,& fœminam conſularem è triclinio uiri coràm in cubiculum abductam,rurſus in conuiuiū rubētibus auriculis,incomptiore capillo reductā: & dimiſſam Scriboniam,quia liberius doluiſſet nimiā potentiā pellicis: & conditiones quæſitas per amicos, qui matresfamiliâs, & adultas ætate uirgines denudarēt,atque perſpicerēt,tāquā Thoranio māgone uēdēte.Scribit etiā ad ipſum hoc familiariter adhuc,necdum plenè inimicus,aut hoſtis: Quid tè mutauit? quòd reginam ineo?uxor mea eſt.Nunc cœpi, an abhinc annos nouem? tu deinde ſolam Druſillam inis? ita ualeas, uti tu hanc epiſtolam cùm leges, non inieris Tertullam,aut Terentillam,aut Ruffillam, aut Saluiam Citiſceniam,aut omnes. An'ne refert ubi, & in quam arrigas?

Super feſtinatas,pro præter.

De cœna eius,& diſcumbentibus in apparatu Deorum. 70

*COena quoq; eius ſecretior in fabulis fuit, quæ uulgò δωδεκάθεος uocabatur,in qua Deorū, Dearúmque habitu diſcubuiſſe conuiuas,& ipſum pro Apolline ornatum,non Antonij modò epiſtolæ ſingulorum nomina amariſſimè * annumerantis exprobrant,ſed & ſine autore notiſſimi uerſus:*

In fabulis eſſe, produci opinione hominum.

δωδεκάθεος. Id eſt, duodecim Deorum.

* *aliàs, enumerantis*

Cùm primùm iſtorum conduxit menſa choragum,
Sexq; Deos uidit Mallia,ſexq; Deas:
Impia dum Phœbi Cæſar mendacia ludit,
Dum noua Diuorum cœnat adulteria:
Omnia ſe à terris tunc numina declinarunt,
Fugit & auratos Iuppiter ipſe thronos.

47

Auxit cœnæ rumorē summa tūc in ciuitate penuria, ac fames. Acclamatúmque est postridie, frumentum omne Deos comedisse, & Cæsarē planè esse Apollinē: sed & tortorē: quo cognomine is Deus quadā in parte urbis colebatur.

Nota pretiosæ supellectilis eius, & aleæ lusus per eum dilectus. 71

Vasorum scilicet ex Corintho.

Notatus est & ut pretiosæ supellectilis, Corinthiorūq; præcupidus, & aleæ indulgens. Nā & proscriptionis tempore ad statuam eius adscriptum est:

Pater argentarius, ego Corinthiarius:

Cùm existimaretur, quosdam propter uasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma uulgatum est:

Postquàm bis classe uictus naues perdidit,
Aliquando ut uincat, ludit aßiduè aleam.

Ex quibus siue criminibus, siue maledictis, infamiam impudicitiæ facilimè refutauit, & præsentis, & posteræ uitæ castitate. Item lautitiarum inuidiam, cùm & Alexandria capta, nihil sibi præter unum myrrhinum calicem, ex instrumento regio retinuerit, & mox uasa aurea aßiduißimi usus conflauerit omnia. Circa libidines hæsit. Postea quoque (ut ferunt) ad uitiandas uirgines promptior, quæ sibi undique etiā ab uxore conquirerentur. Aleæ rumorē nullo modo expauit: lusitque simpliciter, & palàm oblectamenti causa etiam senex: ac; præterquàm Decembri mense, alijs quoque festis, profestísque diebus. Nec id dubium est autographa quadam epistola: Cœnaui (ait) mi Tiberi cū ijsdem. Accesserunt conuiuæ Vinitius, & Syluius pater. Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri, & hodie. Talis enim iactatis, ut quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in mediū conferebat: quos

Instrumentum pro supellectile positum uidetur.

Id est, seniliter.

tollebat

tollebat uniuersos, qui Venerem iecerat. Et rursus alijs literis: Nos mi Tiberi Quinquatrijs satis iucundè egimus: Lusimus enim per omnes dies forúmque aleatorium calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multũ, sed ex magnis detrimentis præter spem paulatim retractus est. Ego perdidi uiginti millia nũmmũm meo nomine: sed cùm effusè in lusu liberalis fuissem, ut soleo plerunque. Nam si quas manus remisi cuique exegissem, aut retinuissem, quod cuiq; donaui, uicissem uel L. millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cœlestem gloriam efferet. Scribit ad filiam: Misi tibi denarios CCL. quos singulis conuiuis dederam, si uellent inter se inter cœnam uel talis, uel par impar ludere.

Continentia, & habitationes eiusdem. 72

IN cæteris partibus uitæ continentissimũ fuisse constat, ac sine suspicione ullius uitij. Habitauit primò iuxta Romanum forum supra scalas annularias, in domo, quæ Calui oratoris fuerat: posteà in Palatio: sed nihilo minus ædibus modicis Hortensianis, & neque laxitate, neq; cultu conspicuis: ut in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum, & sine marmore ullo, aut insigni pauimento conclauia. Ac per annos amplius XL. eodem cubiculo hyeme, & æstate mansit: quamuis parum salubrem ualetudini suæ urbem hyeme experiretur, assiduéque in urbe hyemaret. Si quando quid secretò, aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas, & τεχνόφυον uocabat. Huc transibat, aut in alicuius libertinorum suburbanum: æger autem in domo Mecœnatis cubabat. Ex secessibus præcipuè frequentauit maritima, insulásque Campaniæ, aut proxima urbi oppida, *Lanuuium, Præneste, Tibur: ubi etiam in porticibus

Hyemare, pro affligi incómodo hyemis, q̃d perperã interpretatus est Beroaldus. Hanc vocem in Sallustio notauit Seneca.

*Lauinium,

Herculis templi persæpe ius dixit. Ampla, & operosa prætoria grauabatur, & neptis quidem suæ Iuliæ profuse ab ea extructa etiam diruit ad solum. Sua uerò, quamuis modica, non tam statuarum tabularúmque pictarum ornatu, quàm xystis, & nemoribus excoluit, rebúsque uetustate ac raritate notabilibus: qualia sunt Capreis immaniũ beluarum, ferarúmque membra prægrãdia, quæ dicuntur gigantum ossa & arma Heroum.

Grauabatur, pro fastidiebat.

Notabiles res dixit, in bonã partẽ, pro insignes.

De parsimonia, supellectili, & vestimentis eius. 73

INstrumenti eius, & supellectilis parsimonia apparet, etiam nunc, residuis lectis, atque mensis, quorum pleraque uix priuatæ elegantiæ sint. Ne thoro quidem cubuisse aiunt, nisi humili, & modicè instrato. Veste non temere alia quàm domestica usus est, ab uxore, & sorore, & filia neptibúsque confecta. Togis neq; restrictis, neque fusis. Clauo nec lato, nec angusto: calceamentis altiusculis, ut procerior, quàm erat, uideretur. Et forensia autem, & calceos nunquam nõ intra cubiculum habuit ad subitos repentinósque casus parata.

Residuos lectos dixit, pro reliquos.

Forensia, vestes quibus in foro vtebantur.

Conuiuia, & cœnæ eiusdem. 74

*COnuiuabatur aßiduè, nec unquam nisi recta: non sine magno ordinum, hominũq; delectu. Valerius Messala tradit, neminem unquã libertinorum adhibitum ab eo cœnæ, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Post *proditam Sexti Pompeij classem, ipse scribit inuitasse se quendam, in cuius uilla maneret, qui *speculator suus olim fuisset. Conuiuia nonnunquam & serius inibat, & maturius relinquebat, cũ conuiuæ & cœnare inciperent, priusquàm ille discũberet, & permanerẽt digresso eo. Cœnam ternis ferculis: aut, cùm abũdantißimè, senis præbebat, ut nõ nimio sumptu, ita summa comitate. Nam & ad commu*

*perditam

*spiculator

nionem sermonis tacetes, uel submißim fabulates prouocabat, & aut acroamata, & histriones, aut etiã triuiales ex circo ludos interponebat, ac frequentißime aretalogos.

Cõmunio sermonis, procommuni confabulatione.

Aretalogi, placidè loquentes.

Celebratio festorum & solennium dierum. 75

FEstos, & solennes dies profusißimè nonnunquam iocülariter tantum celebrabat. Saturnalibus, & quando aliâs libuisset, modò munera diuidebat, uestem, & aurum, & argentum: modò nummos omnis notæ, etiam ueteres regios, ac peregrinos: interdum nihil præter cilicia, & spongias, & rutabula, & forpices, atque alia id genus titulis obscuris, & ambiguis. Solebat & inæqualißimarũ rerum sortes, & auersas tabularum picturas in conuiuio uenditare: incertóque casu spem mercantium uel frustrari, uel explere: ita ut per singulos lectos licitatio fieret, & seu iactura, seu lucrum communicaretur.

Communicare lucrum, pro cõmune facere.

Cibi eius & comedendi horæ. 76

CIbi (nam ne hoc quidem omiserim) minimi erat, atq; uulgaris ferè. Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficos uirides biferas maximè appetebat: uescebatúrque & ante cœnam quocunque tempore, & loco, quo stomachus desiderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt: Nos in essedo panẽ, & palmulas gustauimus. Et iterũ: Dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cũ paucis acinis uuæ duracinæ comedi. Et rursus: Ne Iudæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter sabbatis ieiunium seruat, quàm ego hodie seruaui: qui in balneo demum post horam primam noctis duas *bucceas manducaui prius, quàm ungi inciperem. Ex hac obseruantia nonnunquam uel ante initũ, uel post dimissum cõuiuium solus cœnitabat, cùm pleno conuiuio nihil tangeret.

Ficos biferas nouè dixit, pro fructu arboris biferæ.

*buccas

Parsimonia eius in potu. 77

Vini quoq; natura parcißimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super cœnam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. Postea quoties largißime se inuitaret, senos sextantes non excesßit: aut si excesßisset, reijciebat. Et maximè delectatus est Rhetico, neque temere interdiu bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, uel lactuculæ thyrsum, aut recens * acidúmue pomum succi uinosioris.

Inuitauit se largißimè, pro multum bibit.

*aridum

Quid post cibum agebat. 78

POst cibum meridianum ita ut uestitus, calceatúsque erat, retectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A cœna se in lecticulam lucubratorià recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius cùm plurimum quàm septem horas dormiebat: ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spatio ter, aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare (ut euenit) non posset, lectoribus aut fabulatoribus accersitis, resumebat, producebátque ultra primam sæpe lucem. Nec in tenebris uigilauit unquam, nisi aßidente aliquo. Matutina uigilia offendebatur: ac si uel officij, uel sacri causa maturius uigilandũ esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cuiuscunque domesticorũ cœnaculo manebat. Sic quoque sæpe indigens somni, & dum per uicos deportaretur, & deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

Cum plurimũ, pro ad summũ.

Fabulator, pro collocutore.

Statura corporis, & membrorum eius. 79

FOrma fuit eximia, & per omnes ætatis gradus uenustißima: quanquàm & omnis lenocinij negligens: & in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modò tonderet, modò

raderet

raderet barbam: eóque ipso tẽpore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat uel in sermone, uel tacitus adeò trãquillo, serenóque, ut quidã è primoribus Galliarũ, confessus sit inter suos, eo se inhibitũ, ac remollitũ, quo minus ut destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquij propius admissus, in præcipitiũ propelleret. Oculos habuit claros, ac nitidos: quibus etiam existimari uolebat inesse quiddã diuini uigoris: gaudebátq; si quis sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem solis uultum submitteret. sed in senecta sinistro minus uidit. Dentes raros, & exiguos, & scabros: capillum leuiter inflexum, & subflauum, supercilia cõiuncta, mediocres aures, nasum & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem inter aquilum candidúmque, staturã breuem: quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum, & dodrantis fuisse tradit, sed quæ commoditate, & æquitate membrorum occuleretur: ut nõ nisi ex comparatione astantis alicuius procerioris intelligi posset.

Remollitus, aut remollitus: ex vetusto exemplari, pro placatus.

Maculæ, & membra inualida corporis eius. 80

Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus, atq; aluum genitiuis notis, in modũ, & ordinem, ac numerum stellarum cœlestis Vrsæ: sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduóque & uehemẽti strigilis usu, plurifariam *contractis, ad impetiginis formam. Coxendice, & femore, & crure sinistro, non perinde ualebat, ut sæpe etiam inde claudicaret: sed remedio arenarum, atque arundinum cõfirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem, tam imbecillum interdum sentiebat: ut torpentem contractúmque frigore, uix cornei circuli supplemẽto scripturæ admoueret. Questus est & de uesica, cuius dolore, calculis demum per urinam eiectis leuabatur.

Genitiuæ notæ.

*concretis,

Salutaris digitus, qui pollici est proximus qui & Index dicitur.

Infirm-

50

Infirmitates eiusdem. 81

GRaues, & periculosas ualetudines per omnẽ uitã aliquot expertus est: præcipuè Cantabria domita: cùm etiã distillationibus, iecinore uitiato, ad desperationẽ redactus, contrariam, & ancipitẽ rationẽ medendi necessariò subijt: quia calida fomẽta nõ proderãt, frigidis curari coactus: autore Antonio Musa. Quasdã & anniuersarias, ac tẽpore certo recurrẽtes experiebatur. Nã sub natalẽ suum plerunq; lãguebat: & initio ueris præcordiorũ inflatione tentabatur: austrinis autẽ tẽpestatibus grauedine. Quare quassato corpore, neq; frigora, neq; æstus facilè tolerabat.

Grauedo capitis.

Cultus corporis eius in via, & itinere. 82

HYeme quaternis cum pingui toga tunicis, & subuculæ thorace laneo, & feminalibus, & tibialibus muniebatur: Aestate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristylo saliente aqua; atque etiã uentilante aliquo cubabat. Solis uerò ne hyberni quidem patiens, domi quoq; nõ nisi petasatus sub dio spatiabatur. Itinera lectica, & noctibus ferè, eáque lẽta, ac minuta faciebat, ut Præneste, uel Tibur biduo procederet. Ac si quò peruenire mari posset, potius nauigabat. Verùm tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lauandi raritate. Vngebatur etiã sæpius, sudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua uel sole multo * calefacta. At quoties neruorum causa, marinis, Albulisq; calidis utendum esset, contentus hoc erat, ut insidens ligneo Solio, quod ipse Hispanico uerbo duretam uocabat, manus ac pedes alternis iactaret.

* tepefacta,

Exercitia eiusdem. 83

EXercitationes campestres equorum, & armorum statim post ciuilia bella omisit: & ad pilam primò, folliculúmque transijt: mox nihil aliud quàm uectabatur,

Nihil aliud quàm pro tãtũ.

& deam

& deambulabat: ita ut in extremis spatijs subsultim decurreret, * sestertio uel lodicula inuolutus. Animi laxãdi causa, modò piscabatur hamo: modò talis, aut * oscillatis, nucibúsque ludebat cũ pueris minutis, quos * facie, & garrulitate amabiles undique conquirebat, præcipuè Mauros, & Syros. Nã pumilios, atque distortos, & omnis generis eiusdem, ut ludibria naturæ, malíque ominis abhorrebat. * Sesticula aut xysto *cellatis, *facilitate,

Eloquentia eius, & ars oratoria. 84

ELoquentiam, studiáque liberalia ab ætate prima cupide, & laborioris ßimè exercuit. Mutinensi bello in tãta mole rerũ, & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidie traditur. Nam deinceps neque in Senatu, neque apud populum, neque apud milites locutus est unquam, nisi meditata, & composita oratione: quamuis nõ deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriæ adiret, aut in ediscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoque cũ singulis, atque etiam cum Liuia sua grauiores, non nisi in scriptis, & e libello habebat: ne plus, minúsue loqueretur ex tempore. Pronuntiabat dulci, & proprio quodam oris sono: dabátque aßiduè phonasco operam: sed nonnunquam infirmatis faucibus, præconis uoce ad populum concionatus est.

Libri, & opuscula per eum edita. 85

MVlta uarij generis prosa oratione composuit: ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, uelut in auditorio recitauit: sicut rescripta Bruto de Catone. Quæ uolumina cùm iam senior ex magna parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Itẽ hortationes ad Philosophiã: & aliqua de uita sua, quã tredecim libris Cantabrico tenus bello, nec ultrà exposuit. Poëticam summatim attigit. Vnus liber extat scriptus ab eo hexametris uersibus,

51

bus, cuius & argumentũ & titulus est, Sicilia. Extat alter *æquè modicus epigrammatũ, quæ ferè tẽpore balnei meditabatur.* Nã *tragœdiã magno impetu exorsus nõ succedẽte stylo aboleuit: quærentibúsque amicis quidnam* Aiax *ageret, respondit* Aiacem *suum in spongiam incubuisse.*

Stylus, & genus loquendi eiusdem. 86

G*Enus eloquẽdi secutus est elegans, & temperatum: uitatis sententiarũ ineptijs, atque inconcinnitate, & reconditorum uerborum, ut ipse dicit, fœtoribus.* Præci*puámque curã duxit, sensum animi quàm apertißimè exprimere.* Quod *quò facilius efficeret, aut necubi lectorem, uel auditorem obturbaret, ac moraretur: neque præpositiones uerbis addere, neque coniunctiones sæpius iterare dubitauit, quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent.* Cacozelos, & *antiquarios, ut diuerso genere uitiosos, pari fastidio spreuit.* Exagitabat *nonnunquã in primis* Mecœnatem *suum, cuius mirobrecheis (ut ait) cincinnos usquequaque persequitur, & imitando per iocũ irridet.* Sed *ne* Tiberio *parcit, & exoletas interdũ, & reconditas uoces aucupanti.* Marcũ *quidem* Antonium*, ut insanum, increpat: quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines, quàm intelligant.* Deinde *ludens malum, & inconstans in eligẽdo genere dicendi ingeniũ eius, addidit hæc:* Túq; *dubitas* Cimberne Annius, *an* * Verrius Flaccus *imitandi sint tibi: ita ut uerbis, quæ* Crispus Sallustius *excerpsit ex originibus* Catonis, *utaris: an potius* Asiaticorũ *oratorum inanibus sententijs, uerborum uolubilitas in nostrum sermonem transferẽda?* Et *quadam epistola* Agrippinæ *neptis ingenium collaudans,* Sed *opus est, inquit, dare te operam, ne molestè scribas, aut loquaris.*

* *aliàs,* Veranius

Vsurpatio quorundam sermonum eiusdem. 87

Quot

QVotidiano sermone quædã frequentius, & notabiliter usurpasse eum, literæ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidẽ cum aliquos nunquã soluturos significare uult, Ad calendas Græcas soluturos ait: & cùm hortatur ferenda esse præsentia, qualiacũque sint, Contenti simus hoc Catone: & ad exprimendam festinatæ rei uelocitatem, Velocius quàm asparagi coquantur. Ponit assiduè & pro stulto, *baceolum: & pro pullo, pulleiaceum: & pro cerito, uacerosum: & uapidè sese habere, pro malè: & betizare, pro languere: quod uulgò lachanizare dicitur. Item simus, pro sumus: & domos genitiuo casu singulari, pro domus. Nec unquam aliter hæc duo, ne quis mendam magis quàm consuetudinem putet. Notaui & in chirographo eius illa præcipuè, non diuidere uerba, nec ab extrema parte uersum abundantes literas in alterum transfert, sed ibidem statim subijcit, circunducítque.

*Vide num sit baccelum legendum: nam Græci βάκηλον vocant stupidum, ac ridiculum.

Orthographia, & modus scribendi eiusdem. 88

ORthographiam, id est, formulam, rationémque scribendi à grammaticis institutam, non adeò custodijt: ac uidetur eorũ sequi potius opinionẽ, qui perinde scribendum, ac *loquendum existiment. Nam quòd sæpe non literas modò, sed syllabas aut permutat, aut præterit, cõmunis hominum error est. Nec ego id notarem: nisi mihi mirum uideretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse, ut rudi, & indocto, cuius manu ixi pro ipsi scriptum animaduerterit. Quoties autem per notam scribit b, pro a: c, pro b, ac deinceps eadem ratione sequentes literas ponit. Pro x, autem duplex aa.

*loquimur

Peritia eius, & vsus Græcarum literarum, cum benigna audientia aliorum. 89

NE Græcarum quidem disciplinarum leuiore studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter,

magist

*magiſtro dicendi uſus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu, Apolloniam quoque ſecum ab urbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditione uaria repletus Sperarci Philoſophi, filiorúmque eius Dionyſij, & Nicanoris contubernium inijt: non tamen ut aut loqueretur expedite, aut componere aliquid auderet. Nam & ſi quid res exigeret, Latine formabat, uertendúmque alij dabat. Sed plane poëmatum quoque non imperitus, delectabatur etiã comœdia ueteri, & ſæpe eã exhibuit publicis ſpectaculis. In euoluendis utriuſque linguæ autoribus, nihil æque *ſectabatur, quàm præcepta, & exẽpla publice uel priuatim ſalubria: eáque ad uerbũ excerpta, aut ad domeſticos aut ad *exercituũ prouinciarúmque rectores, aut ad urbis magiſtratus plerũq; mittebat: prout quiq; monitione indigerent. Etiam libros totos & Senatui recitauit, & populo notos per edictum ſæpe fecit: ut orationes Q. Metelli de prole augẽda, & Rutilij de modo ædificiorum: quò magis perſuaderet, utrãque rem non à ſe primò animaduerſam, ſed antiquis iam tunc curæ fuiſſe. Ingenia ſeculi ſui omnibus modis fouit. Recitantes & benigne, & patienter audiuit: nec tantũ carmina, & hiſtorias, ſed & orationes & dialogos. Componi tamẽ aliquid de ſe, niſi & ſeriò, & à præſtantiſſimis, offendebatur: admonebátque Prætores, ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſoleſieri.*

Repletus eruditione, vt Græci ἀνάπλεως.

Formare, pro miniſtrare thema & argumẽtum.

* *ſpectabat,*

**exercitum*

Obſeruatio religionum eius. 90

Circa religiones talem accepimus: Tonitrua, & fulgura paulò infirmius expaueſcebat: ut ſemper, & ubique pellem uituli marini circũferret, pro remedio: atq; ad omnem maioris tempeſtatis ſuſpicionem in abditum, & concameratum locum ſe reciperet: conſternatus olim per nocturnum iter tranſcurſu fulguris, ut ſuprà diximus.

Obſer

Obseruatio somniorum eius. 91

*Somnia neque sua, neq; aliena de se negligebat. Philippensi acie quamuis statuisset non egredi tabernaculum, propter ualetudinem: egressus est tamen * medici somnio* *amici *monitus: cessitque res prosperè, quando captis castris, lectica eius, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostiũ confossa, atque lacerata est. Ipse per omne uer, plurima, & formidolosissima, & uana, & irrita uidebat: reliquo tempore rariora, & minus uana. Cùm dedicatam in Capitolio ædẽ tonanti Ioui assiduè frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem cultores sibi abduci: sèque respõdisse, Tonantem pro Ianitore ei appositum: ideóque mox tintinabulis fastigium ædis redimiuit, quòd ea ferè ianuis dependebãt. Ex nocturno uisu etiã stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manũ asses porrigentibus præbens.*

Obseruatio auspiciorum eius. 92

*Auspicia, & omina * quidem pro certissimis obseruabat.* *quædam *Si manè sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero induceretur, ut dirum: si terra maríue ingrediente se longinquam profectionem, fortè rorasset, ut lætum, maturíque, & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipuè mouebatur. Enatam inter iuncturas lapidum ante domum suam palmam, in compluuium Deorum penatium transtulit: útque coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam Capreas, ueterrimæ ilicis demissos iam ad terram, languentésque ramos conualuisse aduentu suo, adeò lætatus est, ut eas cum republica Neapolitanorum permutauerit, Aenaria data. Obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie * nundinas quoquam proficisceretur: aut Nonis quicquam* *nonas *rei seriæ inchoaret: nihil in hoc quidem aliud deuitans, ut ad Tiberium scribit, quàm δυσφημίαν ominis.* Id est, malam ominationem.

Obseruatio peregrinarum ceremoniarum eius. 93

*receptas

*PEregrinarum ceremoniarum: sicut ueteres ac *præceptas reuerentissimè coluit, ita cæteras contemptui habuit. Namque Athenis initiatus, cùm postea Romæ pro tribunali de priuilegio Sacredotum Atticæ Cereris cognosceret: & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio, & corona circunstantium, solus audijt disceptantes. At contrà non modò in peragranda Aegypto paulò deflectere ad uisendum Apin supersedit: sed & Caium nepotem, quòd Iudæam præteruehens apud Hierosolymam non supplicasset, collaudauit.*

Septendecim præsagia, per quæ eius felicitas prænosci potuit. 94

E*T quoniam ad hoc uentum est, non ab re fuerit subtexere, quæ ei prius, quàm nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps euenerint: quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas sperari, animaduertíque posset. Velitris antiquitus tacta de cœlo parte muri, responsum est, eius oppidi ciuem quãdoque rerum potiturum: qua fiducia Velitrini, & tunc statim, & posteà sæpius pene ad exitium sui cũ populo Romano belligerauerant: serò tandem documentis apparuit, ostentũ illud Augusti potentiã portendisse. Autor est Iulius Marathus, ante paucos quàm nasceretur menses, prodigium Romæ factum publicè, quo denuntiabatur regem pop. Ro. Naturam parturire: Senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur: eos qui grauidas uxores haberent, quo ad se quisque spem traheret, curasse, ne Senatusconsultũ ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Mendetis* Θεολογουμένων *libris lego, Acciam, cùm ad solenne Apollinis sacrum media nocte uenisset, posita in tẽplo lectica, dum cæteræ matronæ dormirẽt, obdormisse: draconémq; repentè irrepsisse ad eam,*

Autor est, non pro suadet, sed pro, narrat.

paul

*pauloque post egressum: illamq; expergefactā quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore eius extitisse maculā, uelut depicti draconis: nec potuisse unquam *eximi, adeò ut mox publicis balneis perpetuò abstinuerit. Augustū natum mense decimo, & ob hoc Apollinis filiū existimatū. Eadē Accia prius quàm pareret, somniauit intestina sua ferri ad sidera, explicarique per omnē terrarum & cœli ambitū. Somniauit & pater Octauius, utero Acciæ iubar Solis exortū. Quo natus est die, cùm de Catilinæ cōiuratione ageretur in curia, & Octauius ob uxoris puerperium serius adfuisset, nota ac uulgata res est, P. Nigidium cōperta moræ causa, ut horam quoque partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natū. Octauio postea cū per secreta Thraciæ exercitū duceret, in Liberi patris luco barbara ceremonia de filio consulenti, idē affirmatum est à sacerdotibus, quòd infuso super altaria mero tantum flammæ emicuisset, ut supergressa fastigium tēpli ad cœlum usque ferretur: unique olim omnino Magno Alexandro apud easdē aras sacrificāti, simile prouenisset ostentū. Atque etiam sequenti nocte statim uidere uisus est filium mortali specie ampliorē, cum fulmine, & sceptro, exuuiisque Iouis Opt. Max. ac radiata corona super laureatū currū, bissenis equis candore eximio trahētibus. Infans adhuc, ut scriptū apud Caium Drusum extat, repositus uespere in cunas à nutricula loco plano, postea luce nō comparuit: & diu quæsitus tandem in altißima turri repertus est, iacens contra Solis exortū. Cùm primū fari cœpisset, in auito suburbano obstrepentes fortè ranas silere iußit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem Campanæ uiæ, in nemore prandenti, ex improuiso aquila panē ei è manu rapuit: & cum altißimè uolasset,*

* exigi.

Vespere, pro vesperi.

Luce, pro luci.

rurſus ex improuiſo leniter delapſa reddidit. Quintus Catulus poſt dedicatum Capitolium duabus continuis noctibus ſomniauit: Prima Iouem Opt. Max. è prætextatis compluribus circum aram ludẽtibus, unum ſecreuiſſe, atque in eius ſinum ſignũ Reipub. quod manu geſtaret, repoſuiſſe: atq; inſequẽti animaduertiſſe, ſe in gremio Capitolini Iouis eundem puerũ: quem cùm detrahi iuſsiſſet, prohibitum monitu Dei, tanquã is ad tutelam Reipub. educaretur. Ac die proximo obuium ſibi Auguſtum, cùm incognitum aliâs haberet, non ſine admiratione contuitus, ſimilimum dixit puero, de quo ſomniaſſet. Quidam prius ſomnium Catuli aliter exponũt, quaſi Iupiter cõpluribus prætextatis tutorem à ſe poſcentibus, unum ex eis demonſtraſſet, ad quem omnia deſideria ſua referrẽt: eiúſque oſculũ delibatũ digitis ad os ſuum retuliſſet. Marcus Cicero Caium Cæſarem in Capitoliũ proſecutus, ſomnium priſtinæ noctis familiaribus fortè narrabat: Puerũ facie liberali, demiſſum cælo, catena aurea ad fores Capitolij conſtitiſſe, eíque Iouem flagellum tradidiſſe: deinde repentè Auguſto uiſo, quẽ ignotum adhuc pleriſque auunculus Cæſar ad ſacrificandũ acciuerat, affirmauit ipſum eſſe, cuius imago ſecundum quietem ſibi obuerſata ſit. Sumenti uirilem togam, tunica lati claui reſuta ex utraq; parte, ad pedes decidit. Fuerũt, qui interpretarentur, non aliud ſignificari, quàm ut is ordo, cuius inſigne id eſſet, quãdoq; ei ſubijceretur. Apud Mundam D. Iulius caſtris locum capiens, cum ſyluam cæderet, arborẽ palmæ repertam, cõſeruari, ut omen uictoriæ, iuſſit. Ex ea cõtinuò enata ſoboles, adeò in paucis diebus adoleuit, ut nõ æquipararet modò matricem, uerùm etiam obtegeret, frequentaretúrque columbarum nidis: quamuis id auium genus duram, & aſperam frondem maximè uitet.

Secundum quiete, pro per quietem.

Matrix, arbor primũ conſita, vnde ſylueſcunt cæteræ.

Illo

Illo & præcipuè ostento motum Cæsarem ferũt, ne quem alium sibi succedere, quàm sororis nepotẽ uellet. In successu Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat: cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna, & penè incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec uelle edere, perseuerabat: metũ, ac pudore, ne minor inueniretur. Qua tamẽ post multas adhortationes uix & cunctanter edita, exiliuit Theogenes, adorauítque eũ. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum uulgauerit, nummúmque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit.

Prodigia quæ post necẽ Iulij ipsi Augusto euenerunt. 95

Post necem Cæsaris reuerso ab Apollonia, & ingrediente eo urbem, repentè liquido, ac puro sereno, circulus ad speciem cœlestis arcus, orbẽ Solis ambijt, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem Cõsulatu ei augurium capienti, duodecim se uultures, ut Romulo, ostenderunt: & immolanti omnium uictimarũ iecinora replicata intrinsecus ab ima fibra patuerunt, nemine peritorum aliter coniectante, quàm læta per hæc, & magna portendi.

Prodigia, per quæ præsensit euentum bellorum suorum. 96

Qvin & bellorũ omniũ euẽtus antè præsensit. Cõtractis ad Bononiam Triumuirorũ copijs, Aquila tentorio eius supersedens, duos coruos hinc, & inde infestantes, afflixit, & ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quãdoq; inter collegas discordiã talẽ, qualis secuta est, ac exitũ præsagiẽte. In Philippis, Thessalus quidam de futura uictoria nuntiauit, autore D. Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurrisset. Circa Perusiã, sacrificio non litante, cum augeri hostias imperasset: ac subita eruptione

Ad terrã dedit, pro abiecit.

Nõ litãre, id est, ex voto minimè succedente.

hostes omnẽ rei diuinæ apparatũ abstulissent: cõstitit inter Aruspices, quæ periculosa, & aduersa sacrificanti denunciata essent, cuncta in ipsos recasura, qui exta haberent. Neque aliter euenit. Pridie quàm Siciliensem pugnã classe committeret, deambulanti in litore, piscis è mari exiluit, & ad pedes iacuit. Apud Actium descendenti in aciem, asellus cum asinario occurrit: Eutychus homini, bestiæ Nicon erat nomen. Vtriusque simulachrum æneum uictor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum uertit.

Asinarius, pro agasone. Nicon, Græcè vincens, νικῶν.

Ostenta prænuntiantia mortem eius. 97

MOrs quoque eius, de qua dehinc dicam, diuinitásq; post mortẽ, euidentißimis ostentis præcognita est. Cùm lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum sæpius circumuolauit: transgressáque in uicinam ædem, super nomẽ Agrippæ, ad primã literam sedit. Quo animaduerso, uota, quæ in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare iußit. Nam se, quanquam conscriptis, paratísque iam tabulis, negauit susceptur ũ, quæ non esset soluturus. Sub idem tẽpus ictu fulminis ex inscriptione statuæ eius prima nominis litera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac uicturum, quem numerum C litera notaret, futurúmque ut inter Deos referretur, quòd æsar, id est, reliqua pars è Cæsaris nomine, Hetrusca lingua Deus uocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, & Beneuentum usq; prosecuturus, cùm interpellatores alijs atque alijs causis in iure dicendo detinerent, exclamauit, quod & ipsum mox inter omina relatum est: Non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romæ futurum. Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: & inde, præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ euectus est.

Causæ

Causæ infirmitatis eius, & gesta in eadem. 98

*CAusam ualetudinis cōtraxit ex profluuio alui. Tunc Campaniæ ora, proximisq́; insulis circuitis, Caprearum quoque secessui quatriduum impendit: remißißimo ad otium, & ad omnē comitatē animo. Fortè Puteolanū sinū præteruehēti, uectores, nautæq́; de naui Alexādrina, quæ tunc quidem appulerat, candidati, coronatíque, & tura libantes, fausta *omnia, & eximias laudes congesserant: Per illum se uiuere, per illum nauigare, libertate atque fortunis per illum frui. Qua re admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuisit: iúsque iurandum, & cautionē exegit à singulis, non aliò datam summā, quàm in emptionem Alexandrinarum merciū absumpturos. Sed & cæteros cōtinuos dies inter uaria munuscula, togas insuper, ac pallia distribuit: lege proposita, ut Romani Græco, Græci Romano habitu, & sermone uterentur. Spectauit aßiduè & exercētes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex uetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulū in conspectu suo præbuit, permissa, imo exacta iocandi licentia, diripiēdique pomorū, & obsoniorū, rerumq́; mißilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinā Capreis insulā ἀπραγόπολιν appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis unū Masgabam nomine, quasi conditorem insulæ, κτίστην uocare cōsueuerat. Huius Masgabæ, ante annum defuncti, tumulum cùm ex triclinio animaduertisset, magna turba, multisque luminibus frequentari, uersum compositum ex tempore clarè pronuntiauit:*

*omina

Id est, conditorem.

Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Id est, conditoris tumulū ardentem conspicio.

Conuersúsque ad Thrasyllum Tiberij comitem contrà accubantem, & ignarum rei interrogauit, cuiusnam poëtæ putaret esse. Quo hæsitante, subiecit alium:

Id est, Vides luminibus honestatum Masgabam.

Sustulit cachinnum, pro clarè risit.

Ὁρᾷς φάεσι μασγάβαν τιμώμενον.

De hoc quoque cõsuluit. Cùm ille nihil aliud responderet, quàm cuiuscunque essent, optimos esse: cachinnum sustulit, atque in iocos effusus est. Mox Neapolim traiecit, quanquã & tum infirmis intestinis morbo uariãte: tamẽ & quinquẽnale certamẽ gymnicum honori suo institutũ perspectauit: & cum Tiberio ad destinatũ locũ contẽdit. Sed in redeundo, aggrauata ueletudine, tandem Nolæ succubuit: reuocatúmque ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit; neque pòst ulli maiori negotio animum accõmodauit.

Mors eius, & gesta per eundem. 99

*Supremo die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas * labentes sibi corrigi præcepit. Et amicos admissos percontatus: ecquid his uideretur mimum uitæ commodè transegisse: adiecit & clausulam:*

*labantes

Versum hunc trochaicũ tetrametrũ ex uetustissimi codicis qualibuscũque uestigiis, ita, vt est, restituimus, cuius sensus est: Date plausũ, & omnes vos cum gaudio plaudite. Præcesserũt hunc versum aliquot verba Græca, sed non quiuimus è vestigiis quicquã certi diuinare. εὐθανασίαν, id est, facilimam, & paratißimã mortem.

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

Omnibus deinde dimißis, dũ aduenientes ab urbe de Drusi filia ægra interrogabat, repentè in osculis Liuiæ, & in hac uoce defecit: Liuia nostri coniugij memor uiue, ac uale: sortitus exitũ facilem, & qualẽ semper optauerat. Nam ferè quoties audisset, citò, ac nullo cruciatu defunctũ quempiam, sibi & suis εὐθανασίαν similem (hoc enim & uerbo uti solebat) precabatur. Vnum omninò ante efflatam animam signum alienatæ mentis ostendit, quòd subitò pauefactus, à quadraginta se iuuenibus abripi questus est. Id quoque magis præsagiũ, quàm mentis diminutio fuit: siquidem totidẽ milites prætoriani extulerunt eum in publicum.

Dies mortis eius, & ætas, & exequiæ eiusdem. 100

Obijt in cubiculo eodem, quo pater Octauius: duobus Sextis, Pompeio, & Apuleio COSS. *decimoquarto*

Calend

*Calend. Septēbris, hora diei nona, LXX. & VI. ætatis anno, diebus V. & XXX. minus. Corpus Decuriones municipiorū, & coloniarū à Nola Bouillas usque deportarunt: noctibus propter anni tempus, cùm interdiu in basilica cuiusque oppidi, uel in æde sacrarū maxima reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit, urbíque intulit, atque in uestibulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam funus triumphali porta ducendū, præcedēte Victoria, quæ est in curia, canentibus næniam principū liberis utriusque sexus. Alij exequiarū die ponendos anulos aureos, ferreósque sumēdos: nōnulli legēda ossa per Sacerdotes summorū collegiorum. Fuit & qui suaderet appellationē mensis Augusti in Septēbrem *transferendam: quòd hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, ut omne tempus à primo die natalis usque ad exitum eius, seculū Augustum appellaretur, & ita in fastos referretur. Verùm adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est: Pro æde diui Iulij à Tiberio: & pro Rostris sub ueteribus, à Druso Tiberij filio, ac Senatorū humeris delatus in campum, crematúsque. Nec defuit uir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cœlum uidisse iuraret. Reliquias legerūt primores equestris ordinis, tunicati, & discincti, pedibúsque nudis, ac in mausoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiā uiam, ripámque Tyberis, sexto suo consulatu extruxerat: circumiectásque syluas, & ambulationes in usum populi tūc i[illegible]ublicarat.*

*transferrent,

Testamentum, & suprema voluntas eiusdem. 101

TEstamentum L. Planco, C. Silio Cōsulibus, III. Nonas Aprilis ante annum & IIII. menses quàm decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius,

57

partim libertorum Polybij, & Hilarionis manu scriptum, depositúmque apud sex uirgines Vestales, cum tribus signatis æque uoluminibus protulerunt. Quæ omnia in Senatu aperta, atque recitata sunt. Hæredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & sextante, Liuiam ex parte tertia, quos & ferre nomẽ suum iußit: Secundos Drusum Tiberij filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberósque eius tres sexus uirilis: Tertio gradu, propinquos, amicósque complures. Legauit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies HS. Prætorianis militibus singula millia nummorum, Cohortibus urbanis quingenos, Legionarijs trecenos nummos, quam summam repræsentari iußit. Nam & confiscatam semper, repositámque habuerat. Reliqua legata uarie dedit. Produxítque quædam ad uicena sestertia, quibus soluendis annuũ diem finijt, excusata rei familiaris mediocritate: nec plus peruenturum ad hæredes suos, quàm millies & quingenties professus: quamuis x x. proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset: quod penè omne cũ duobus paternis patrimonijs, cæterísque hæreditatibus in Rempublicã absumpsisset. Iulias filiã neptémque si quid his accidisset, uetuit sepulchro suo inferri. *De tribus uoluminibus, uno mandata de funere suo complexus est: altero indicem rerũ à se gestarum, quem uellet incidi in æneis tabulis, quæ ante mausoleum statuerentur: tertio breuiarium totius Imperij, quantum militum sub signis ubique *essent, quantum pecuniæ in ærario, & fiscis, & uectigaliorum residuis. Adiecit & libertorum, seruorúmque nomina, à quibus ratio exigi posset.

*aliàs, tribus

Breuiariũ, compendium.

*aliàs, esset,

C. SVE

C. SVETONII TRANQVILLI TIBERIUS CAESAR.

ATRITIA gēs Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potētia minor, nec dignitate) orta est ex Regillis, oppido Sabinorū. Inde Romā recēs cōditā, cū magna cliētū manu cōmigrauit, autore Tito Tatio consorte Romuli: uel, quod magis constat, * Appio Claudio gentis principe, post reges exactos, sexto ferè anno, à patribus in patritios cooptata. Agrum insuper trans Aniene cliētibus, lucúmq; sibi ad sepulturā sub Capitolio publicè accepit. Deinceps procedēte tēpore, duodetriginta Cōsulatus, Dictaturas quinq; Cēsuras septē, triūphos sex, duas ouationes adepta est. Cùm prænominibus, cognominibúsq; uarijs distingueretur, Lucij prænomē cōsensu repudiauit, postquā è duob⁹ gētilib⁹ præditis eo, alter latrocinij cædis alter cōuictus est. Inter cognomina autē, & Neronis aßūpsit, quo significatur lingua Sabina fortis, ac strenuus.

* Tatio

Gens Claudiorum, & eorum gesta. 2

MVlta multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in Rempublicam extāt. Sed ut præcipua cōmemorem, Appius Cæcus societatē cum rege Pyrrho, ut parum salubrem iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe transiecto, Pœnos Sicilia expulit. * Claudius Nero aduenientem ex Hispania cum ingentibus copijs Asdrubalē, prius quàm Annibali fratri coniungeretur, oppreßit. Contrà Claudius Appius Regillanus decemuir legibus scribendis uirginem ingenuam per uim,

* aliàs, Tiberius

ibidē

*libidinis gratia, in seruitutem asserere conatus, causa fuit plebi secedēdi rursum à patribus. Claudius Drusus statua sibi cum diademate ad Appij forū posita, Italiā per clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcher apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, ut biberent, quandò esse nollent, prælium nauale inijt, superatúsque, cùm Dictatorem dicere à Senatu iuberetur, uelut iterū illudens * crimini publico, Iliciam uiatorem suum dixit. Extant & fœminarum exempla diuersa: Aequè siquidem gentis eiusdem utraque Claudia fuit, & quæ nauem cum sacris matris Deûm Ideæ adhærentem Tyberino uado extraxit, precata propalam, ut ita demū se sequeretur, si sibi pudicitia cōstaret: & quæ nouo more iudicium maiestatis apud populum mulier subijt, quòd in conferta multitudine ægrè procedente carpēto, palàm optauerit, ut frater suus Pulcher reuiuisceret, atque iterum classem amitteret, quò minor turba Romæ foret. Præterea notissimum est Claudios omnes, excepto duntaxat P. Clodio, qui ob expellendum urbe Ciceronem, plebeio homini, atque etiam natu minori in adoptionem se dedit, optimates, assertorésque unicos dignitatis, ac potentiæ patritiorum semper fuisse, atque aduersus plebem adeò uiolentos ac contumaces, ut ne capitis quidē quisquam reus apud populum mutare uestem, aut deprecari sustinuerit: nonnulli in altercatione, & iurgio trib. pleb. pulsauerint. Etiam uirgo Vestalis fratrem iniussu populi triumphantē, ascenso simul curru, usque in Capitolium prosecuta est, ne uetare, aut * interdicere fas cuiquam Tribunorum esset.*

*aliàs, discrimini

* aliàs, intercedere

De qua stirpe Tiberius genus traxit. 3

Trahere genus, pro ducere.

EX hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem utrunque: paternum à Tiberio Nerone, maternum

num ab Appio Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ, adoptato in eam materno auo. Quæ familia, quanquam plebeia, tamen & ipsa admodum floruit octo Cõsulatibus, Censuris duabus, triumphis tribus: Dictatura etiam, ac Magisterio equitũ honorata: clara & insignibus uiris, ac maximè Salinatore, Drusisq́; . Salinator uniuersas tribus in Censura notauit leuitatis nomine, quòd cùm se post priorem Consulatũ multa irrogata condemnassent, C O S. iterum Censorémq́; fecissent. Drusus hostium duce Drauso cominus trucidato, sibi posterísque suis cognomen inuenit. Traditur etiam pro Prætore ex prouincia Gallia retulisse aurũ, Senonibus olim in obsidione Capitolij datũ: nec (ut fama est) extortum à Camillo. Eius abnepos, ob eximiam aduersus Gracchos operam patronus Senatus dictus, filiũ reliquit, quem in simili dissensione multa uariè molientem, diuersa factio per fraudem interemit.

Diuersa factio ꝑ aduersis partibus.

De patre Tiberij. 4

PAter uerò Tiberij Quæstor Caij Cæsaris, Alexandrino bello classi præpositus, plurimum ad uictoriã contulit. Quare & Pontifex in locum Publij Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbona, & Arelate erant, missus est. Tamen Cæsare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de præmijs tyrannicidarum referendũ censuit. Prætura deinde functus, cùm exitu anni discordia inter Triumuiros exorta esset, retentis ultra iustũ tempus insignibus, Luciũ Antoniũ Cõsulẽ Triumuiri fratrẽ ad Perusiam secutus, deditione à cæteris facta, solus permansit in partib. ac primò Præneste, inde Neapolim euasit: seruísq́; ad pileum frustra uocatis, in Siciliam profugit. Sed indi-

gne ferens, nec statim se in conspectũ Sexti Põpeij admissum, & fascium usu prohibitum, ad Marcũ Antoniũ traiecit in Achaiam. Cum quo breui reconciliata inter omnes pace, Romã redijt, uxorémque Liuiam Drusillã, & tunc *aliàs, filiũ grauidam, & antè iam apud se *Tiberium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multò pòst diem obijt, utroque liberorum superstite, Tiberio, Drusóque Neronibus.

Locus, & tempus natiuitatis Tiberij. 5

Tiberium quidam Fundis natũ existimauerunt, secuti leuem coniecturam, quòd materna eius auia Fundana fuerit, & quòd mox simulachrũ felicitatis ex senatusconsulto publicatum ibi sit. Sed ut plures, certioresq; tradunt, natus est Romæ in palatio, decimosexto Kalendas Decemb. M. Aemilio Lepido iterum, & Munatio Planco *aliàs, per COSS. *post bellũ Philippense. Sic enim in fastos, actáq; publica relatum est. Nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hirtij ac Pansæ, partim insequente, Seruilij Isaurici, Antonijq; Consulatu genitum eum scribant.

Infantia & pueritia Tiberij. 6

INfantiam, pueritiámque habuit luxuriosam, & exercitatã: Comes usquequaque parentũ fugæ, quos quidem apud Neapolim sub irruptionẽ hostis nauigium clàm petentes, uagitu suo penè bis prodidit: semel, cum à nutricis ubere: itẽ cum à sinu matris raptim auferretur ab ijs, qui pro necessitate temporis mulierculas leuare onere tentabant Per Siciliã quoque, & Achaiã circũductus, ac Lacedæmonijs publicè qui in tutela Claudiorũ erant, demãdatus, digrediens inde itinere nocturno, discrimen uitæ adijt: flamma repentè è syluis undique exorta, adeóq; omnẽ comitatũ circumplexa, ut Liuiæ pars uestis, & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeia Sexti Põpeij sorore

in Sicilia donatus est, chlamys, & fibula, itẽ bullæ aureæ durant, ostendũtúrque adhuc Baijs. Post reditum in urbem à Marco Gallio senatore testamẽto adoptatus, hæreditate adita, mox nomine abstinuit: quòd Gallius aduersarũ Augusto partium fuerat. Nouẽ natus annos, defunctũ patrem pro rostris laudauit: Dehinc pubescens, Actiaco triumpho currũ Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cùm Marcellus Octauiæ filius dexteriore ueheretur. Præsedit & Actiacis ludis, & Troianis Circensibus, ductor turmæ puerorum maiorum.

Funalis equus, qui fune trahitur.

Adolescentia, & vxores eius. 7

*Virili toga sumpta, adolescentiam omnem spatiúq; insequentis ætatis usque ad principatus initia, per hæc ferè transegit. Munus gladiatorium in memoriam patris, & alterum in aui Drusi dedit, diuersis temporibus, ac locis. Primum in foro, secundũ in Amphitheatro, rudiarijs quoque quibusdam reuocatis, autoramento centum millium. Dedit & ludos, sed absens: cuncta magnificè, impensa matris, ac uitrici. Agrippinam Marco Agrippa genitam, neptem Pomponij Attici equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit uxorem: sublatóque ex ea filio Druso, quanquàm bene cõuenientem, rursúmque grauidam dimittere, ac Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere, non sine magno angore animi: cùm & Agrippinæ consuetudine teneretur, & Iuliæ mores improbaret, ut quam sensisset, sui quoque sub priore marito appetentem, quod sanè uulgò etiã existimabatur. Sed Agrippinam & abegisse post diuortium doluit: & semel omnino ex occursu uisam, adeò contentis & * tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum eius posthac ueniret. Cum Iulia primò concorditer,*

Primum, pro prius, cùm de duobus agat.

alijs, cõtumentibus. Fortè legendum continentibus, pro fixis. Vide num sit legendum coniuencntibus.

& amore

Diſſedit, pro diuortium fecit. Vetus tamen codex habet diſceſsit.

& amore mutuo uixit, mox diſſedit, & aliquanto grauius, ut etiam perpetuò ſecubaret, intercepto communis filij pignore, qui Aquileiæ natus infans extinctus eſt. Druſum fratrem in Germania amiſit, cuius corpus pedibus toto itinere prægrediens, Romam uſque peruexit.

Ciuilia officia eius. 8

Ciuilium officiorum rudimentis regem Archelaum, Trallianos & Theſſalos, uaria quoſque de cauſa Auguſto cognoſcente defendit. Pro Laodicenis, Thyatirenis, Chijs terræmotu afflictis, opémque implorantibus, Senatum deprecatus eſt. Fannium Cepionem, qui cum Varrone Murena in Auguſtum conſpirauerat, reum maieſtatis, apud iudices fecit, & condẽnauit. Intérque hæc duplicem curam adminiſtrauit: annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergaſtulorum, quorum domini in inuidiam uenerant: quaſi exceptos ſupprimerent, non ſolùm uiatores, ſed & quos ſacramenti metus ad huiuſmodi latebras compuliſſet.

Condemnauit, pro uicit, ſiue condẽnari fecit.

Militia eius, & bella per eum geſta, & honores adminiſtrati. 9

Stipendia prima expeditione Cãtabrica Tribunus militum fecit: deinde ducto ad oriẽtem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit. Recepit & ſigna, quæ Marco Craſſo ademerant Parthi. Poſt hæc comatam Galliam anno ferè rexit, & Barbarorum incurſionibus, & principum diſcordia inquietam. Exhinc Rheticum, Vindelicúmque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum geſsit. Rhetico, atque Vindelico, gentes Alpinas: Pannonico, *Breucos, & Dalmatas ſubegit. Germanico XL: millia dedititiorum traiecit in Galliã, iuxtáque ripam Rheni ſedibus aſsignatis collocauit: quas ob res, & ouans, & curru urbem ingreſſus

*Brennos

est primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo, nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magistratus & maturius inchoauit, & penè iunctim percucurrit, Quæsturam, Præturã, Consulatum: interpositóque tempore, COS. iterum, etiam Tribunitiam potestatem in quinquennium accepit.

Secessus eius ex vrbe, & causæ. 10

TOt prosperis confluentibus, integra ætate, ac ualetudine prospera, statuit repentè secedere, séque è medio quàm longißimè amouere. Dubiũ, uxorísne tædio, quam neque criminari, aut dimittere auderet, neq; ultrà perferre posset: an ut uitato aßiduitatis fastidio, autoritatem absentia tueretur, atque etiam augeret, si quando indiguisset sui Respublica. Quidam existimant adultis iam Augusti liberis, loco, & quasi poßeßione, usurpati à se diu secundi gradus, sponte ceßisse exẽplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit: ne aut obstare, aut obtrectare aliquid præsens uideretur. Quam causam & ipse, sed posteà, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiẽ laborum prætendens, commeatum petijt. Neque aut matri suppliciter precanti, aut uitrico, deseri se etiam in Senatu conquerenti, ueniam dedit. Quin & pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore, & filio, confestim Hostiam descendit: ne uerbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucósque admodum in digreßu osculatus.

Dimittere, pro repudiare.

Mora eius apud Rhodum, & gesta ibidem. 11

AB Hostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paulũ substitit. Sed & increbrescente rumore, quisi ad occasionem maioris spei commoraretur,

Tantũ non, pro propemodum.

tantum non, aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit, amœnitate, & salubritate insulæ iam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Hic modicis contentus ædibus, nec multò laxiore suburbano, genus uitæ ciuile admodũ instituit: sine lictore, aut uiatore, gymnasio interdum obambulans: mutuáque cum Græculis officia usurpans, propè ex æquo. Fortè quondam in disponendo die, manè prædixerat, quicquid ægrorum in ciuitate esset, uisitare se uelle: Id à proximis aliter exceptũ est: iußique sunt omnes ægri in publicam porticum deferri, ac per ualetudinum genera disponi. Perculsus ergo inopinata re diu quid ageret incertus, tamẽ singulos circuit: excusans factũ etiã tenuißimo cuique, & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neq; præterea quicquam notatum est, in quo exercuisse ius Tribunitiæ potestatis uisus sit. Cùm circa scholas, & auditoria professorum aßiduus esset, moto inter Antisophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eũ interuenientẽ, & quasi studiosiorẽ partis alterius conuicio incesseret. Sẽsim itaque regressus domum, repentè cum Apparitoribus prodijt citatumq; pro tribunali, uoce Præconis, conuiciatorem rapi iußit in carcerem. Comperit deinde Iuliam uxorem ob libidines, atque adulteria damnatã, repudiumq; ei suo nomine, ex autoritate Augusti, remissum: & quanquam lætus nuntio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrem frequentibus literis, & uel utcunque meritæ quicquid unquã dono dedisset, cõcedere. Transacto autem tribunitiæ potestatis tẽpore, confessus tandem nihil aliud secessu deuitasse se, quàm æmulationis cum Caio, Lucióque suspicionẽ: petijt, ut sibi securo iam ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facilè tutantibus, permitteretur reuisere neceßitudines, quarum desiderio teneretur.

Laxum, sumit pro, spatiosum & capax.

Officij duxit, pro putauit officium, absolutè.

Sed

Sed neque impetrauit: ultróq; etiã admonitus est, * *dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupidè reliquisset.* *dimittere

Item gesta apud Rhodum. 12

REmansit ergo Rhodi, contra uoluntatẽ: uix per matrem consecutus, ut ad uelandam ignominiã, quasi legatus ab Augusto, abesset. Enimuero tunc non priuatum modò, sed etiam obnoxium, * *& trepidum egit mediterraneis agris abditus, uitánsque prænauigãtiũ officia, quibus frequentabatur aßiduè, nemine cũ imperio, aut magistratu tendente quoquã, quin diuerteret Rhodum. Et accesserunt maioris solicitudinis causæ. Nanque priuignum Caium Orienti præpositum, cùm uisendi gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis, & rectoris eius. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones, à cõmeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad nouas res uiderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, nõ cessauit efflagitare aliquẽ cuiuslibet ordinis custodẽ factis, atq; dictis suis.* *aliàs, se

De eodem, eiusq; in vrbem reditu. 13

EQui quoque, & armorũ solitas exercitationes omisit: redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas: atque in tali statu biennio ferè permansit, contemptior in dies, & inuisior: adeò ut imagines eius & statuas Nemausenses subuerterint: ac familiari quodã conuiuio mẽtione eius orta, extiterit, qui Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rhodum nauigaturũ, capútque exulis (sic enim appellabatur) relaturum. Quo præcipuè, non iam metu, sed discrimine, coactus est, tã suis, quàm matris impẽsißimis precibus reditum expostulare: impetrauítq;, adiutus aliquantũ etiã casu. Destinatum Augusto erat, nihil

62

hil super ea re, nisi ex uoluntate maioris filij, statuere. Is *forte tūc* M. Lollio *offensior, facilis, exorabilisq; in uitricum fuit.* Permittente ergo Caio, *reuocatus est: uerùm sub conditione, ne quam partem, curámue* Reip. *attingeret.*

Offensior, pro iratus.

Præsagia futuri principatus eius. 14

R*Edijt octauo post secessum anno, magna, nec incerta spe futurorum, quam & ostentis, & prædictionibus ab initio ætatis conceperat.* Prægnans enim Liuia, *cùm an marem editura esset, uarijs captaret ominibus, ouum incubanti gallinæ subductum, nunc sua, nunc ministrarum manu per uices usque eò fouit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante* Scribonius *mathematicus præclara spopondit: etiam regnaturum quandoq;, sed sine regio insigni, ignota scilicet tūc adhuc Cæsarum potestate.* Et *ingresso primam expeditionem, ac per* Macedoniā *ducente exercitum in* Syriam, *accidit, ut apud* Philippos *sacratæ olim uictricium legionum aræ, sponte* **subitis* *collucerent ignibus: & mox cùm* Illyricum *petens, iuxta* Patauium *adisset* Geryonis *oraculū, sorte tracta, qua monebatur, ut de cōsultationibus in* Aponi *fontem talos aureos iaceret, euenit, ut summum numerū iacti ab eo ostenderent: hodiéq; sub aqua uisuntur hi tali.* Ante *paucos uerò, quàm reuocaretur, dies, aquila, nunquā antea* Rhodi *conspecta, in culmine domus eius* * *assedit: & pridie quàm de reditu certior fieret, uestimenta mutanti tunica ardere uisa est.* Thrasyllum *quoque mathematicum, quē ut sapientiæ professorem contubernio admouerat, tunc maximè expertus est, affirmantē naue prouisa gaudium afferri: cùm quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus, ut falsum, & secretorū temere conscium, eo ipso momento, dum spatiatur unà, præcipitare in mare destinasset.*

* *subductis*

Sortē trahere, pro ducere.

* *adsidit:*

Adop

Adoptio de eo facta ab Augusto. 15

Romam reuersus, deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompeiana domo, Esquilias in hortos Mecœnatianos transmigrauit: totúmque se ad quietem contulit, priuata modò officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio, & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa: coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare. Nec quicquam posteà pro patrefamiliâs egit: aut ius, quod adoptione amiserat, ex ulla parte retinuit. Nam neque donauit, neque manumisit: ne hæreditatẽ quidem, aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret accepta: nihil ex eo tempore prætermissum est, ad maiestatem eius augendam. Ac multò magis postquàm, Agrippa abdicato, atque seposito, certum erat, uni spem successionis incumbere.

Incumbit illi spes, p eo quod imminet, aut manet illum.

Illyricum per eum domitum. 16

Data rursus potestas Tribunitia in quinquẽniũ: delegatus pacandæ Germaniæ status: Parthorum legati, mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoque adire in prouinciam iussi. Sed nũtiata Illyrici defectione, transijt ad curam noui belli, quod grauissimum omnium externorum bellorũ, post Punica, per xv. legiones, parémque auxiliorum copiam, triennio gessit: in magnis omnium rerũ difficultatibus, summáque frugum inopia. Et quanquam sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit: metuens, ne uicinus, & præualens hostis instaret ultrò cedentibus. Ac perseuerantiæ grande pretium tulit: toto Illyrico (quod intra Italiam, regnúmque Noricum, & Thraciã, & Macedoniam, intérque Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet) perdomito, & in ditionem redacto.

Honores eidem à Senatu decreti. 17

Cui gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nã sub id ferè tẽpus Quintilius Varus, cum tribus legionibus in Germania perijt: nemine dubitante, quin uictores Germani iuncturi se Pannonijs fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multique & magni honores. Censuerunt etiam quidã, ut Pannonicus, alij ut inuictus, nonnulli ut Pius cognominaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittẽs, quod se defuncto suscepturus esset. Triũphũ ipse distulit, mœsta ciuitate, clade Variana. Nihilominus urbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit: positúmq; in septis tribunal, Senatu astante, cõscẽdit: ac medius inter duos COSS. cũ Augusto simul sedit: unde, populo consalutato, circum tẽpla deductus est.

Repromittere, pro promittere: quũ tamẽ in antiquo legatur, eo cõtentũ eũ promittens.

Gesta eius in Germania. 18

Proximo anno repetita Germania, cùm animaduerteret, Varianam cladem temeritate, & negligentia ducis accidisse, nihil non de concilij sententia egit: semper aliàs sui arbitrij, contentúsque se uno, tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicauit: Curam quoque solito exactiorem præstitit. Traiecturus Rhenum, commeatum omnem ad certam formulam astrictum non antè transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset uehiculorum onera: ne qua deponerentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenum uerò eum uitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet: sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris iniungẽdum esset, per libellos daret: addita monitione, ut de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete quacunque uel noctis hora uteretur.

Concilium pro cõciliariis ipsis.

Iniungere, pro mandare, ἐπιτάττειν.

Disciplina eius in re militari. 19

Disciplinam acerrimè exegit: animaduersionum, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis: atque etiam legato legionis, quòd paucos milites cum liberto suo trans ripam uenatum misisset, ignominia notato. Prælia, quamuis minimum fortunæ, casibúsque permitteret, aliquantò constantius inibat, quoties lucubrante se subitò, ac nullo propellente, decideret lumen, & extingueretur. confidens (ut aiebat) ostento, sibi, ac maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prosperè gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodam occideretur: cui inter proximos uersanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris.

Triumphus Illyricus, & alia gesta eius. 20

A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac prius quàm in Capitolium flecteret, descēdit è curru, seque præsidenti patri ad genua submisit. Bationem Pannonium ducem ingentibus donatum præmijs, Rauennam transtulit: gratiā referēs, quòd se quondam cum exercitu iniquitate loci circunclusum, passus esset euadere. Prandium dein populo mille mensis, & congiarium tricenos nummos uiritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem. Item Pollucis & Castoris, suo, fratrísque nomine, de manubijs.

Gesta eius, ac testimonia Augusti, & principatus eiusdem. 21

AC non multò pòst lege per C O S S. lata, ut prouincias cum Augusto communiter administraret, simúlque censum ageret, condito lustro, in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere reuocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit: fuítque unà secretò, per totū diem. Scio uulgò persuasum,

64

*quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, uox Augusti per cubicularios excepta sit: miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis * erit. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palàm nec dißimulanter morum eius diritatem adeò improbasse, ut nonnunquã remißiores, hilarioresque sermones superueniente eo abrumperet: sed expugnatum precibus uxoris adoptionem non abnuisse: uel etiam ambitione tractum, ut tali successore desiderabilior ipse quandoq; fieret. Adduci tamen nequeo, quin existimen, circunspectißimum, & prudentissimum principem, in tanto præsertim negotio, nihil temere fecisse: sed uitijs, uirtutibusq; Tiberij perpensis, potiores duxisse uirtutes, præsertim cum & Reipub. causa adoptare se eum pro concione iurauerit: & epistolis aliquot, ut peritißimum rei militaris, utq; unicum P. R. præsidium prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde subieci: Vale iucundißime Tiberi, & rem gere feliciter, ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. Iucundißime, & ita sim felix, uir fortißime, & dux νομιμώτατε. Vale, & ordinem æstiuorum tuorum. Ego uerò mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων non potuisse quenquam prudentius gerere se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoq;, qui tecum fuerunt omnes, confitentur uersum illum in te posse dici:*

*aliàs, edit, aut ederet.

ἐμοὶ καὶ, &c. i. mihi & Musis ducem agens. Vide Alciatum in epistola ad Seluam, in fine Paradox.

νομιμώτατε, i. dux optime, καὶ τοσαύτην, &c. & tantã socordiam militum.

Vnus homo nobis uigilando restituit rem.

Siue, inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius; siue quid stomachor ualde, mediusfidius Tiberium meum desidero: succurritque uersus ille Homericus:

τούτου δὲ, &c. i. Hoc comite & ex media flamma amboreuertamur: quando etiã atq; etiam sapit.

Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περίοιδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cùm audio, &

lego

lego, Dij me perdant, nisi cohorrescit corpus meum: téque rogo, ut parcas tibi: ne si te languere audierimus, & ego, & mater tua expiremus, & de summa imperij sui Popul. Rom. periclitetur. Nihil interest ualeam ipse, nécne, si tu non ualebis. Deos obsecro, ut te nobis conseruent, & ualere nunc, & semper patiantur: si non populum Romanum perosi sunt.

De Agrippa iuuene occiso, & aliis gestis eius. 22

E*Xcessum Augusti nõ prius palàm fecit, quàm Agrippa iuuene interempto. Hunc Tribunus militũ custos appositus occidit: lectis codicillis, quibus ut id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustúsne moriens reliquisset, quò materiam tumultus post se subduceret: an nomine Augusti Liuia, & ea conscio Tiberio, an ignaro dictasset. Tiberius renuntianti Tribuno factũ esse, quod imperasset, neque imperasse se, & redditurũ eum Senatui rationem respõdit, inuidiam scilicet in præsentia uitans. Nam mox silentio rem obliterauit.*

Et ea, pro idq; Græcè magis, quàm Latinè, κỳ ταῦτα.

Gemitus eius ad testamentum Augusti in Senatu recitatum. 23

I*Vre autẽ tribunitiæ potestatis coacto Senatu, inchoatáque allocutione de Republica, derepente uelut impar dolori congemuit: útque non solùm uox, sed ut & spiritus deficeret, optauit: ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admißis signatoribus nisi senatorij ordinis, cæteris extra curiam signa agnoscentibus recitauit per libertum. Testamenti initium fuit: Quoniam sinistra fortuna Caiũ, & Lucium filios mihi eripuit: Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia, & sextante hæres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem ascitum eum neceßitate magis quàm iudicio: quando ita præfari non abstinuerit.*

Abstinuit præfari, cũ infinito.

Acceptio principatus ad preces quasi coacta. 24

PRincipatum, quamuis neq; occupare confestim, neque agere dubitasset, & statione militũ, hoc est, ui & specie dominationis assumpta, diu tamẽ recusauit: impudentißimo animo nunc adhortantes amicos increpãs, ut ignaros quanta belua esset Imperium: nunc precantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens: ut quidam patientiam rumperent, atque unus in tumultu proclamaret, Aut agat, aut desistat: alter coràm exprobraret, Cæteros quod polliciti sint, tardè præstare: seipsum quod præstet, tardè polliceri. Tandem quasi coactus, & querens miseram, & onerosam iniungi sibi seruitutẽ, recepit Imperium: nec tamen aliter quàm ut depositurũ se quãdoque spem faceret. Ipsius uerba sunt hæc: Dum ueniã ad id tẽpus, quo uobis æquum poßit uideri, dare uos aliquam senectuti meæ requiem.

Suspendere, pro ducere, & suspensos habere. Rũpere patiẽtiam, hic patiẽtiam sumit pro μακροθυμία.

Causæ propter quas principatum recusauerat, & alia gesta eius. 25

CVnctandi causa erat, metus undiq; imminentium discriminum: ut sæpe lupum se auribus tenere diceret. Nam & seruus Agrippæ Clemens nomine, non contemnendam manum in ultionem domini compararat: & L. Scribonius Libo uir nobilis res nouas clàm moliebatur: & duplex seditio militum in Illyrico, & in Germania exorta est. Flagitabãt ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, ut æquarentur stipendio prætoriani Germanicianis. Quidã etiã principẽ detrectabant nõ à se datum: summáque ui Germanicum, qui tum his præerat, ad capessendũ Remp. perurgebant, quanquàm obfirmatè resistentem. Quem maximè casum timens, partes sibi, quas Senatui liberet, tuẽdas in Repub. depoposcit: quando uniuersæ sufficere solus nemo posset: nisi cum altero, uel etiam cum

Prouerbiũ quod in re dubia & periculosa dicitur.

Detrectare principẽ, pro recusare, & non ferre.

Obfirmatè, pro pertinaciter.

plurib

pluribus. Simulauit & ualetudinem, quò æquiore animo Germanicus celerem successorem, uel certè societatē principatus opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum, redegit in potestatem: Libonem, ne quid in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in Senatu coarguit, medio temporis spatio tantum cauere contentus. Nam & inter Pontifices sacrificanti simul, pro se cespita plumbeum cultrum subijciendum curauit: & secretum petenti non nisi adhibito Druso filio dedit: dextrámque obambulantis ueluti incumbens, quoad perageretur sermo, continuit.

Ciuilia gesta eius in initio principatus. 26

*VErùm liberatus metu, ciuilem se admodū inter initia, ac paulominus quàm priuatū egit. Ex plurimis, maximísque honoribus, præter paucos, & modicos nō recepit. Natalem suum plebeijs incurrentē Circensibus, uix unius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, Flamines, Sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas, atque imagines, nisi permittēte se poni: permisitq́; ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamēta ædiū ponerentur. Intercesßit & quò minus in acta sua iuraretur: & ne mēsis September Tiberius, October Liuius uocarētur. Prænomē quoque Imperatoris, cognoménque patris patriæ, & ciuicā in uestibulo coronā recusauit. Ac ne Augusti quidem nomen, quanquā hæreditariū, ullis nisi ad reges, ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm * omnino tres Consulatus, unum paucis diebus, alterū tribus mensibus, tertium absens usque in Idus Maias gesßit.*

Paulominus quàm, pro, propemodum, nouè dixit.

*aliàs, mox

Adulationes per eum spretæ, & prohibitæ. 27

ADulationes adeò auersatus est, ut neminem Senatorum, aut officij, aut negotij causa ad lecticam suam admi

Diffedit, pro diuortium fecit. Vetustamen codex habet discessit.

& amore mutuo uixit, mox diſſedit, & aliquanto grauius, ut etiam perpetuò ſecubaret, intercepto communis filij pignore, qui Aquileiæ natus infans extinctus eſt. Druſum fratrem in Germania amiſit, cuius corpus pedibus toto itinere prægrediens, Romam uſque peruexit.

Ciuilia officia eius. 8

CIuilium officiorum rudimentis regem Archelaum, Trallianos & Theſſalos, uaria quoſque de cauſa Auguſto cognoſcente defendit. Pro Laodicenis, Thyatirenis, Chijs terræmotu afflictis, opémque implorantibus, Senatum deprecatus eſt. Fannium Cepionem, qui cum Varrone Murena in Auguſtum conſpirauerat, reum maieſtatis, apud iudices fecit, & condẽnauit. Intérque hæc duplicem curam adminiſtrauit: annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergaſtulorum, quorum domini in inuidiam uenerant: quaſi exceptos ſupprimerent, non ſolùm uiatores, ſed & quos ſacramenti metus ad huiuſmodi latebras compuliſſet.

Condemnauit, pro vicit, ſiue condẽnari fecit.

Militia eius, & bella per eum geſta, & honores adminiſtrati. 9

STipendia prima expeditione Cãtabrica Tribunus militum fecit: deinde ducto ad oriẽtem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit. Recepit & ſigna, quæ Marco Craſſo ademerant Parthi. Poſt hæc comatam Galliam anno ferè rexit, & Barbarorum incurſionibus, & principum diſcordia inquietam. Exhinc Rheticum, Vindelicúmque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum geſſit. Rhetico, atque Vindelico, gentes Alpinas: Pannonico, *Breucos, & Dalmatas ſubegit. Germanico XL: millia dedititiorum traiecit in Galliã, iuxtáque ripam Rheni ſedibus aſſignatis collocauit: quas ob res, & ouans, & curru urbem ingreſſus eſt

*Brennos

est primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo, nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magistratus & maturius inchoauit; & penè iunctim percucurrit, Quæsturam, Præturã, Consulatum: interpositóque tempore, C O S. iterum, etiam Tribunitiam potestatem in quinquennium accepit.

Secessus eius ex vrbe, & causæ. 10

TOt prosperis confluentibus, integra ætate, ac ualetudine prospera, statuit repentè secedere, séque è medio quàm longißimè amouere. Dubiũ, uxorisne tædio, quam neque criminari, aut dimittere auderet, neq; ultrà perferre posset: an ut uitato aßiduitatis fastidio, autoritatem absentia tueretur, atque etiam augeret, si quando indiguisset sui Respublica. Quidam existimant adultis iam Augusti liberis, loco, & quasi possesione, usurpati à se diu secundi gradus, sponte ceßisse exẽplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit: ne aut obstare, aut obtrectare aliquid præsens uideretur. Quam causam & ipse, sed posteà, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiẽ laborum prætendens, commeatum petijt. Neque aut matri suppliciter precanti, aut uitrico, deseri se etiam in Senatu conquerenti, ueniam dedit. Quin & pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore, & filio, confestim Hostiam descendit: ne uerbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucósque admodum in digressu osculatus.

Dimittere, pro repudiare.

Mora eius apud Rhodum, & gesta ibidem. 11

AB Hostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paulũ substitit. Sed & increbrescente rumore, quisi ad occasionem maioris spei commoraretur,

i tantum

61

Tantũ non, pro propemodum.

Laxum, sumit pro, spatiosum & capax.

tantum non, aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit, amœnitate, & salubritate insulæ iam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Hic modicis contentus ædibus, nec multò laxiore suburbano, genus uitæ ciuile admodũ instituit: sine lictore, aut uiatore, gymnasio interdum obambulans: mutuáque cum Græculis officia usurpans, propè ex æquo. Fortè quondam in disponendo die, manè prædixerat, quicquid ægrorum in ciuitate esset, uisitare se uelle: Id à proximis aliter exceptũ est: iussique sunt omnes ægri in publicam porticum deferri, ac per ualetudinum genera disponi. Perculsus ergo inopinata re diu quid ageret incertus, tamẽ singulos circuit: excusans factũ etiã tenuissimo cuique, & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neq; præterea quicquam notatum est, in quo exercuisse ius Tribunitiæ potestatis uisus sit. Cùm circa scholas, & auditoria professorum assiduus esset, moto inter Antisophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eũ interuenientẽ, & quasi studiosiorẽ partis alterius conuicio incesseret. Sẽsim itaque regressus domum, repentè cum Apparitoribus prodijt, citatumq; pro tribunali, uoce Præconis, conuiciatorem rapi iussit in carcerem. Comperit deinde Iuliam uxorem ob libidines, atque adulteria damnatã, repudiumq; ei suo nomine, ex autoritate Augusti, remissum: & quanquam lætus nuntio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrem frequentibus literis, & uel utcunque meritæ quicquid unquã dono dedisset, cõcedere. Transacto autem tribunitiæ potestatis tẽpore, confessus tandem nihil aliud secessu deuitasse se, quàm æmulationis cum Caio, Lucióque suspicionẽ: petijt, ut sibi securo iam ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facilè tutantibus, permitteretur reuisere necessitudines, quarum desiderio teneretur.

Officij duxit, pro putauit officium, absolutè.

Sed

*Sed neque impetrauit: ultróq; etiã admonitus est, * dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupidè reliquisset.* *dimittere

Item gesta apud Rhodum. 12

R*Emansit ergo Rhodi, contra uoluntatẽ: uix per matrem consecutus, ut ad uelandam ignominiã, quasi legatus ab Augusto, abesset. Enimuero tunc non priuatum modò, sed etiam obnoxium, * & trepidum egit mediterraneis agris abditus, uitánsque prænauigãtiũ officia, quibus frequentabatur aßiduè, nemine cũ imperio, aut magistratu tendente quoquã, quin diuerteret Rhodum. Et accesserunt maioris solicitudinis causæ. Nanque priuignum Caium Orienti præpositum, cùm uisendi gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis, & rectoris eius. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones, à cõmeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad nouas res uiderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, nõ cessauit efflagitare aliquẽ cuiuslibet ordinis custodẽ factis, atq; dictis suis.* *aliàs, se

De eodem, eiusq; in vrbem reditu. 13

E*Qui quoque, & armorũ solitas exercitationes omisit: redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas: atque in tali statu biennio ferè permansit, contemptior in dies, & inuisior: adeò ut imagines eius & statuas Nemausenses subuerterint: ac familiari quodã conuiuio mẽtione eius orta, extiterit, qui Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rhodum nauigaturũ, capútque exulis (sic enim appellabatur) relaturum. Quo præcipuè, non iam metu, sed discrimine, coactus est, tã suis, quàm matris impẽsißimis precibus reditum expostulare: impetrauítq;, adiutus aliquantũ etiã casu. Destinatum Augusto erat, ni-*

62

hil ſuper ea re, niſi ex uoluntate maioris filij, ſtatuere. Is

Offenſior, pro iratus.

forte tũc M. Lollio offenſior, facilis, exorabiliſq; in uitricum fuit. Permittente ergo Caio, reuocatus eſt: uerùm ſub conditione, ne quam partem, curámue Reip. attingeret.

Præſagia futuri principatus eius. 14

REdijt octauo poſt ſeceſſum anno, magna, nec incerta ſpe futurorum, quam & oſtentis, & prædictionibus ab initio ætatis conceperat. Prægnans enim Liuia, cùm an marem editura eſſet, uarijs captaret ominibus, ouum incubanti gallinæ ſubductum, nunc ſua, nunc miniſtrarum manu per uices uſque eò fouit, quoad pullus inſigniter criſtatus excluſus eſt. Ac de infante Scribonius mathematicus præclara ſpopondit: etiam regnaturum quandoq;, ſed ſine regio inſigni, ignota ſcilicet tũc adhuc Cæſarum poteſtate. Et ingreſſo primam expeditionem, ac per Macedoniã ducente exercitum in Syriam, accidit, ut apud Philippos ſacratæ olim uictricium legionum aræ, ſponte *ſubitis colluxerent ignibus: & mox cùm Illyricum petens, iuxta Patauium adiſſet Geryonis oraculũ, ſorte tracta, qua monebatur, ut de cõſultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret, euenit, ut ſummum numerũ iacti ab eo oſtenderent: hodiéq; ſub aqua uiſuntur hi tali. Ante paucos uerò, quàm reuocaretur, dies, aquila, nunquã antea Rhodi conſpecta, in culmine domus eius * aſſedit: & pridie quàm de reditu certior fieret, ueſtimenta mutanti tunica ardere uiſa eſt. Thraſyllum quoque mathematicum, quẽ ut ſapientiæ profeſſorem contubernio admouerat, tunc maximè expertus eſt, affirmantẽ naue prouiſa gaudium afferri: cùm quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus, ut falſum, & ſecretorũ temere conſcium, eo ipſo momento, dum ſpatiatur unà, præcipitare in mare deſtinaſſet.

*ſubductis

Sortẽ trahere, pro ducere.

*adſidit:

Adop

Adoptio de eo facta ab Augusto. 15

ROmam reuersus, deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompeiana domo, Esquilias in hortos Mecœnatianos transmigrauit: totúmque se ad quietem contulit, priuata modò officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio, & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa: coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare. Nec quicquam posteà pro patrefamiliâs egit: aut ius, quod adoptione amiserat, ex ulla parte retinuit. Nam neque donauit, neque manumisit: ne hæreditatē quidem, aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret accepta: nihil ex eo tempore prætermissum est, ad maiestatem eius augendam. Ac multò magis postquàm, Agrippa abdicato, atque seposito, certum erat, uni spem successionis incumbere.

Incumbit illi spes, p eo quod imminet, aut manet illum.

Illyricum per eum domitum. 16

DAta rursus potestas Tribunitia in quinqueniū: delegatus pacandæ Germaniæ status: Parthorum legati, mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoque adire in prouinciam iußi. Sed nūtiata Illyrici defectione, transijt ad curam noui belli, quod grauißimum omnium externorum bellorū, post Punica, per XV. legiones, parémque auxiliorum copiam, triennio geßit: in magnis omnium rerū difficultatibus, summáque frugum inopia. Et quanquam sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit: metuens, ne uicinus, & præualens hostis instaret ultrò cedentibus. Ac perseuerantiæ grande pretium tulit: toto Illyrico (quod intra Italiam, regnúmque Noricum, & Thraciā, & Macedoniam, intérque Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet) perdomito, & in ditionem redacto.

63

Honores eidem à Senatu decreti. 17

CVi gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nã sub id ferè tẽpus. Quintilius Varus, cum tribus legionibus in Germania perijt: nemine dubitante, quin uictores Germani iuncturi se Pannonijs fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multique & magni honores. Censuerunt etiam quidã, ut Pannonicus, alij ut inuictus, nonnulli ut Pius cognominaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittẽs, quod se defuncto suscepturus esset. Triũphũ ipse distulit, mœsta ciuitate, clade Variana. Nihilominus urbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit: positúmq; in septis tribunal, Senatu astante, cõscẽdit: ac medius inter duos COS. cũ Augusto simul sedit: unde, populo consalutato, circum tẽpla deductus est.

Repromittere, pro promittere: quũ tamẽ in antiquo legatur, eo cõtentũ eũ promittens.

Gesta eius in Germania. 18

PRoximo anno repetita Germania, cùm animaduerteret, Varianam cladem temeritate, & negligentia ducis accidisse, nihil non de concilij sententia egit: semper aliàs sui arbitrij, contentúsque se uno, tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicauit: Curam quoque solito exactiorem præstitit. Traiecturus Rhenum, commeatum omnem ad certam formulam astrictum non antè transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset uehiculorum onera: ne qua deponerentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenum uerò eum uitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet: sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris iniungẽdum esset, per libellos daret: addita monitione, ut de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete quacunque uel noctis hora uteretur.

Concilium pro cõciliariis ipsis.

Iniungere, pro mandare, ἐπιτάττειν.

Disciplina eius in re militari. 19

Disciplinam acerrimè exegit: animaduersionum, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis: atque etiam legato legionis, quòd paucos milites cum liberto suo trans ripam uenatum misisset, ignominia notato. Prælia, quamuis minimum fortunæ, casibúsque permitteret, aliquantò constantius inibat, quoties lucubrante se subitò, ac nullo propellente, decideret lumen, & extingueretur. confidens (ut aiebat) ostento, sibi, ac maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prosperè gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodam occideretur: cui inter proximos uersanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris.

Triumphus Illyricus,& alia gesta eius. 20

A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac prius quàm in Capitolium flecteret, descēdit è curru, séque præsidenti patri ad genua submisit. Bationem Pannonium ducem ingentibus donatum præmijs, Rauennam transtulit: gratiā referēs, quòd se quondam cum exercitu iniquitate loci cirunclusum, passus esset euadere. Prandium dein populo mille mensis, & congiarium tricenos nummos uiritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem. Item Pollucis & Castoris, suo, fratrísque nomine, de manubijs.

Gesta eius, ac testimonia Augusti,& principatus eiusdem. 21

AC non multò pòst lege per COSS. lata, ut prouincias cum Augusto communiter administraret, simúlque censum ageret, condito lustro, in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere reuocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit: fuítque unà secretò, per totū diem. Scio uulgò persuasum,

*quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, uox Augusti per cubicularios excepta sit: miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis * erit. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palàm nec dissimulanter morum eius diritatem adeò improbasse, ut nonnunquã remissiores, hilarioresque sermones superueniente eo abrumperet: sed expugnatum precibus uxoris adoptionem non abnuisse: uel etiam ambitione tractum, ut tali successore desiderabilior ipse quandoq; fieret. Adduci tamen nequeo, quin existimen, circunspectissimum, & prudentissimum principem, in tanto præsertim negotio, nihil temere fecisse: sed uitijs, uirtutibusq́; Tiberij perpensis, potiores duxisse uirtutes, præsertim cum & Reipub. causa adoptare se eum pro concione iurauerit: & epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, utq́; unicum P. R. præsidium prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde subieci: Vale iucundissime Tiberi, & rem gere feliciter, ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. Iucundissime, & ita sim felix, uir fortissime, & dux νομιμώτατε. Vale, & ordinem æstiuorum tuorum. Ego uerò mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων non potuisse quenquam prudentius gerere se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoq;, qui tecum fuerunt omnes, confitentur uersum illum in te posse dici:*

Vnus homo nobis uigilando restituit rem.

Siue, inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius, siue quid stomachor ualde, mediusfidius Tiberium meum desidero: succurritque uersus ille Homericus:

Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cùm audio, &

lego

*aliàs, edit, aut ederet.

ἐμοὶ καὶ, &c. i. mihi & Musis ducem agens. Vide Alciatum in epistola ad Seluam, in fine Paradox.

νομιμώτατε, i. dux optime, καὶ τοσαύτην, &c. & tantã focordiam militum.

τούτου δὲ, &c. i. Hoc comite & ex media flamma amboreuertamur: quando etiã atq; etiam sapit.

lego, Dij me perdant, nisi cohorrescit corpus meum: téque rogo, ut parcas tibi: ne si te languere audierimus, & ego, & mater tua expiremus, & de summa imperij sui Popul. Rom. periclitetur. Nihil interest ualeam ipse, nécne, si tu non ualebis. Deos obsecro, ut te nobis conseruent, & ualere nunc, & semper patiantur: si non populum Romanum perosi sunt.

De Agrippa iuuene occiso, & aliis gestis eius. 22

Excessum Augusti nõ prius palàm fecit, quàm Agrippa iuuene interempto. Hunc Tribunus militũ custos appositus occidit: lectis codicillis, quibus ut id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustúsne moriens reliquisset, quò materiam tumultus post se subduceret: an nomine Augusti Liuia, & ea conscio Tiberio, an ignaro dictasset. Tiberius renuntianti Tribuno factũ esse, quod imperasset, neque imperasse se, & redditurũ eum Senatui rationem respõdit, inuidiam scilicet in præsentia uitans. Nam mox silentio rem obliterauit.

Et ea, pro idq; Græcè magis, quàm Latinè, καὶ ταῦτα.

Gemitus eius ad testamentum Augusti in Senatu recitatum. 23

Iure autẽ tribunitiæ potestatis coacto Senatu, inchoatáque allocutione de Republica, derepente uelut impar dolori congemuit: útque non solùm uox, sed ut & spiritus deficeret, optauit: ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admißis signatoribus nisi senatorij ordinis, cæteris extra curiam signa agnoscentibus recitauit per libertum. Testamenti initium fuit: Quoniam sinistra fortuna Caiũ, & Lucium filios mihi eripuit: Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia, & sextante hæres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem ascitum eum neceßitate magis quàm iudicio: quando ita præfari non abstinuerit.

Abstinuit præfari, cũ infinito.

Acceptio principatus ad preces quasi coacta. 24

PRincipatum, quamuis neq; occupare confestim, neque agere dubitasset, & statione militũ, hoc est, ui & specie dominationis assumpta, diu tamẽ recusauit: impudentißimo animo nunc adhortantes amicos increpãs, ut ignaros quanta belua esset Imperium: nunc precantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens: ut quidam patientiam rumperent, atque unus in tumultu proclamaret, Aut agat, aut desistat: alter coràm exprobraret, Cæteros quod polliciti sint, tardè præstare: seipsum quod præstet, tardè polliceri. Tandem quasi coactus, & querens miseram, & onerosam iniungi sibi seruitutẽ, recepit Imperium: nec tamen aliter quàm ut depositurũ se quãdoque spem faceret. Ipsius uerba sunt hæc: Dum ueniã ad id tẽpus, quo uobis æquum poßit uideri, dare uos aliquam senectuti meæ requiem.

Suspendere, pro ducere, & suspensos habere. Rũpere patiẽtiam, hic patiẽtiam sumit pro μακροθυμία.

Causæ propter quas principatum recusauerat, & alia gesta eius. 25

CVnctandi causa erat, metus undiq; imminentium discriminum: ut sæpe lupum se auribus tenere diceret. Nam & seruus Agrippæ Clemens nomine, non contemnendam manum in ultionem domini compararat: & L. Scribonius Libo uir nobilis res nouas clàm moliebatur: & duplex seditio militum in Illyrico, & in Germania exorta est. Flagitabãt ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, ut æquarentur stipendio prætoriani Germanicianis. Quidã etiã principẽ detrectabant nõ à se datum: summáque ui Germanicum, qui tum his præerat, ad capessendũ Remp. perurgebant, quanquàm obfirmatè resistentem. Quem maximè casum timens, partes sibi, quas Senatui liberet, tuẽdas in Repub. depoposcit: quando uniuersæ sufficere solus nemo posset: nisi cum altero, uel etiam cum plurib

Prouerbiũ quod in re dubia & periculosa dicitur.

Detrectare principẽ, pro recusare, & non ferre.

Obfirmatè, pro pertinaciter.

pluribus. Simulauit & ualetudinem, quò æquiore animo Germanicus celerem successorem, uel certè societatē principatus opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum, redegit in potestatem: Libonem, ne quid in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in Senatu coarguit, medio temporis spatio tantum cauere contentus. Nam & inter Pontifices sacrificanti simul, pro se cespita plumbeum cultrum subijciendum curauit: & secretum petenti non nisi adhibito Druso filio dedit: dextrámque obambulantis ueluti incumbens, quoad peragere tur sermo, continuit.

Ciuilia gesta eius in initio principatus. 26

*VErùm liberatus metu, ciuilem se admodū inter initia, ac paulominus quàm priuatū egit. Ex plurimis, maximísque honoribus, prӕter paucos, & modicos nō recepit. Natalem suum plebeijs incurrentē Circensibus, uix unius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, Flamines, Sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas, atque imagines, nisi permittētē se poni: permisitq́; ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamēta ædiū ponerentur. Intercesit & quò minus in acta sua iuraretur: & ne mēsis September Tiberius, October Liuius uocarētur. Prænomē quoque Imperatoris, cognoménque patris patriæ, & ciuicā in uestibulo coronā recusauit. Ac ne Augusti quidem nomen, quanquā hæreditariū, ullis nisi ad reges, ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm * omnino tres Consulatus, unum paucis diebus, alterū tribus mensibus, tertium absens usque in Idus Maias gessit.*

Paulominus quàm, pro, propemodum, nouè dixit.

*aliàs, mox

Adulationes per eum spretæ, & prohibitæ. 27

ADulationes adeò auersatus est, ut neminem Senatorum, aut officij, aut negotij causa ad lecticam suam admi

admiserit. Consularem uerò satisfacientem sibi, ac per genua orare conantē, ita suffugerit, ut caderet supinus: atque etiam si quid in sermone, uel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & commutare continuò. Dominus appellatus à quodam, denuntiauit, ne se amplius cōtumeliæ causa nominaret. Alium dicentem, sacras eius occupationes: & rursus alium, autore eo Senatū se adijsse, uerba mutare: & pro autore, suasorem: pro sacris, laboriosas dicere coëgit.

Patientia eius aduersus conuicia, & maledicta. 28

SEd aduersus cōuicia, malósque rumores, & famosa de se, ac suis carmina, firmus, ac patiens subinde iactabat: in ciuitate libera, linguā mētémque liberas esse debere. Et quondam Senatu cognitionem de eiusmodi criminibus ac reis flagitante: Non tantum, inquit, otij habemus, ut implicare nos pluribus negotijs debeamus. Si hāc fenestrā aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omniū inimicitiæ hoc prætextu ad uos deferentur. Extat & sermo eius in Senatu perciuilis: Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operā, ut rationem factorum meorum dictorúmque reddam: si perseuerauerit, inuicem eum odero.

Veneratio eius ad Senatum. 29

ATque hæc eò notabiliora erāt, quòd ipse in appellādis, uenerādísque singulis, & uniuersis, propè excesserat humanitatis modum. Dissentiēs in curia à Q. Haterio: Ignoscas, inquit, rogo, si quid aduersus te liberius, sicut Senator dixero. Et inde omnes alloquens dixit: Et nunc & sæpe aliàs P. C. bonum, & salutarem principem, quem uos tanta, & tam libera potestate instruxistis, Senatui seruire debere, & uniuersis ciuibus, sæpe, & plerumque etiā singulis, neque id dixisse me pœnitet, & bonos & æquos, & fau

& fauentes uos habui dominos, & adhuc habeo.

Priſtina autoritas Senatus per eum ſeruata. 30

*QVi etiam ſpeciem libertatis quandam induxit, conſeruatis Senatui, ac magiſtratibus, & maieſtate priſtina, & poteſtate: neque tam paruum quicquam, neque tã magnum publici, priuatíque negotij fuit, de quo non ad P. C. referretur. De uectigalibus, ac monopolijs, de extruendis, reficiendíſue operibus, etiam de legendo, uel exautorãdo milite, ac legionum, & auxiliorũ deſcriptione: denique quibus Imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid & quam formam * legum literis reſcribi placeret. Præfectum alæ de ui, & rapinis reum, cauſam in Senatu dicere coëgit. Nunquam curiã niſi ſolus intrauit, lectica quondam introlatus æger, comites à ſe remouit.*

*regum

Patientia eius contra obtrectatores. 31

QVædam aduerſus ſententiam ſuam decerni, ne queſtus quidem eſt. Negante eo, deſtinatos Magiſtratus abeſſe oportere, ut præſentes honori acquieſcerent, Prætor deſignatus liberam legationẽ impetrauit. Iterum cenſente, ut Trebianis legatam in opus noui theatri pecuniam ad munitionem uiæ transferre cõcederetur, obtinere non potuit, quin rata uoluntas legatoris eſſet. Cùm SENAT. COS. per diſceſſionem fortè fieret, trãſeuntẽ eum in alteram partem, in qua pauciores erant, ſecutus eſt nemo. Cætera quoque non niſi per magiſtratus, & iure ordinario agebãtur: tãta COSS. autoritate, ut legati ex Africa adierint eos, querentes trahi ſe à Cæſare, ad quem miſſi forent. Nec mirum, cùm palàm eſſet, ipſum quoque eiſdem aſſurgere, & decedere uia.

Cenſente, pro cenſens, Græce poſuit, non Latine, vt ſubaudias eo: nam in emẽdatioribus & peruetuſtis exẽplaribus nõ additur.

Ciuilia & vrbana geſta eius. 32

COrripuit Conſulares exercitibus præpoſitos, quòd non de rebus geſtis Senatui ſcriberẽt: quodq́; de tribuendis

67

buendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent. Prætorem collaudauit, quòd honore inito, consuetudinem antiquam retulisset, de maioribus suis pro cõcione memorãdi. Quorundam illustrium exequias usque ad rogum frequentauit. Parem moderationem minoribus quoque personis, & rebus exhibuit. Cùm Rhodiorum magistratus, quòd literas publicas sine subscriptione ad se dederant, euocasset, ne uerbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos subscribere remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbathis Rhodi solitus, uenientem, ut se extra ordinem audiret, non admiserat: ac per seruulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus astantem, nihil amplius, quàm ut post septimũ annum rediret, admonuit. Præsidibus onerãdas tributo prouincias suadẽtibus, rescripsit: Boni pastoris esse, tondere pecus, nõ deglubere.

Moderatio absolutè, pro lenitate siue modestia.

De eodem, & aliis gestis eius. 33

*PAulatim principem exercuit, præstititque: etsi uariũ diu, commodiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas proniorem. Ac primò eatenus interueniebat, ne quid perperam fieret. Itaque & constitutiones quasdã Senatus rescidit: & Magistratibus pro tribunali cognoscentibus, plerunque se offerebat cõsiliariũ, assidebatq; * mistim, uel ex aduerso in parte primori. Et si quem reorum elabi gratia, rumor esset, subitus aderat: iudicésque aut è plano, aut è quæsitoris tribunali legũ, & religionis, & noxæ, de qua cognoscerent, admonebat: atque etiã si qua in publicis moribus desidia, aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit.*

Eatenus, pro hactenus.

*iuxtim

Impensæ ludorum, ac munerum taxatæ: & alia gesta eius. 34

Ludor

LVdorum, ac munerum impensas corripuit: mercedibus scenicorũ rescißis, paribusq; gladiatorũ ad certum numerum redactis. Corinthiorum uasorum pretia in immensum exarsisse, trésque mulos xxx. millibus nummûm uenisse, grauiter conquestus, adhibendum supellectili modum cēsuit, Annonámque macelli, Senatus arbitratu, quotannis tēperandā: dato Aedilibus negotio, popinas, ganeásque usq; eò inhibendi, ut ne opera quidē pistoria proponi uenalia sinerent. Et ut parsimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, solennibus ipse cœnis pridiana sæpe, ac semesa obsonia apposuit, dimidiatúmque aprum, affirmans, omnia eadem habere, quæ totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto: item strenarũ commercium, ne ultra Cal. Ianuarias exerceretur. Consueuerat quadruplā strenā & de manu reddere: sed offensus interpellari se toto mēse ab ijs qui potestatē sui die festo nõ habuissent, ultrà nõ reddidit.

Quædam bene gesta per eum. 35

MAtronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui maiorum more de communi sententia coërcerent, autor fuit. Equiti Ro. iurisiurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum, antè iurauerat. Fœminæ famosæ, ut ad euitandas legum pœnas iure, ac dignitate matronali exoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: & ex iuuētute utriusque ordinis profligatißimus quisque, quò minus in opera scenæ, arenæque edenda SENATVS COS. tenerentur, famosi iudicij notam sponte subibant. Eos, eásque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exilio affecit. Senatori latum clauum ademit, cùm cognouisset sub Cal. Iulij demigrasse in hortos, quò uilius post diem ædes in urbe conduceret.

Alium

aliàs, è Alium & Quæstura remouit, quòd uxorem pridie sortitione ductam, postridie repudiasset.

Exteræ ceremoniæ & ritus per eum prohibiti. 36

EXternas ceremonias, Aegyptios, Iudaicosq; ritus cõpescuit: coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas uestes cum instrumento omni comburere. Iudæorum iuuentutem, per speciẽ sacramẽti, in prouincias grauioris cœli distribuit: reliquos gentis eiusdem, uel similia sectantes urbe submouit, sub pœna perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent. Expulit & mathematicos. Sed deprecantibus, ac se artẽ desituros promittẽtibus, ueniam dedit.

Desinere artẽ, transitiuè.

Quædam bene gesta per eum tam Romæ, quàm extrà. 37

IN primis tuẽdæ pacis à grassaturis, ac latrociniis, seditionúmque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romæ castra constituit, quibus Prætorianæ cohortes, uagæ ante id tempus, & per hospitia dispersæ, continerentur. Populares tumultus exortos grauissimè coërcuit: & ne orirẽtur, sedulò cauit. Cæde in theatro per discordiam admissa, capita factionum & histriones, propter quos dissidebatur, relegauit: nec ut reuocaret, unquam ullis populi precibus potuit euinci. Cũ Polẽtina plebs funus cuiusdã Primipilaris non prius ex foro misisset, quàm extorta pecunia per uim hæredibus ad gladiatorium munus: cohortem ab urbe, & aliam à Cotij regno, dissimulata itineris causa, detectis repentè armis, cõcinẽtibúsque signis, p diuersas portas in oppidũ immisit: ac partẽ maiorẽ plebis, ac Decurionũ in perpetua uincula coniecit. Aboleuit & ius, morémque asylorũ, quæ usquam erãt. Cyzicenis in ciues R o. uiolentius quædã ausis, publicè libertatẽ ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hostiles motus, nulla posteà expeditione suscepta, per legatos

gatos cõpescuit, nec per eos quidem, nisi cunctanter, & necessariò. Reges infestos, suspectósque comminationibus magis, & querelis, quàm ui repreßit. Quosdã per blanditias atque promissa extractos ad se, non remisit: ut Maraboduũ Germanum, Thrasypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnũ in formam prouinciæ redegit.

Mora eius in vrbe, & quòd prouincias non visitauerit. 38

B*Iennio continuò post adeptum Imperiũ, pedem porta non extulit: sequẽti tempore, præter quàm in propinqua oppida, & cum longißimè. Antio tenus *nusquam abfuit. Idq́; perrarò, & paucos dies: quamuis prouincias quoque, & exercitus reuisurũ se sæpe pronũtiasset: & propè quotannis profectionem præpararet: uehiculis comprehensis, commeatibus per municipia, & colonias dispositis. Ad extremum uota pro itu, & reditu suo suscipi passus, ut uulgò iam per iocum Callipides uocaretur: quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensuram progredi, prouerbio Græco notatum est.*

*al's, nunquam

Mors filiorum eius, & secessus suus in Campaniam. 39

S*Ed orbatus utroq; filio, quorũ Germanicus in Syria, Drusus Romæ obierat, secessum Campaniæ petijt: constanti & opinione, & sermone penè omnium, quasi neque rediturus unquã, & citò mortem etiam obiturus: quod paulominus utrũque euenit. Nam neq; Romam amplius redijt: sed & paucos post dies iuxta Terracinã in Prætorio, cui Speluncæ nomen erat, * incœnante eo, cõplura, & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt: multisque conuiuarum, & ministrorum elisis, præter spem euasit.*

Paulomin⁹, pro propemodum.

*inibi cœnante

Secessus Capreensis, & alia gesta eius. 40

P*Eragrata Campania, cùm Capuæ Capitolium, Nolæ templum Augusti, quam causam profectionis prætenderat*

k tenderat

*tenderat, dedicasset, Capreas se contulit: præcipuè delectatus insula, quòd uno, paruóque litore adiretur, septa undique præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo *maris. Statímque reuocante assidua obtestatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas, supra xx. hominum millia, gladiatorio munere, Amphitheatri ruina perierãt, trãsijt in continentẽ, potestatémq; omnibus adeundi sui fecit: tantò magis quòd ab urbe egrediẽs, ne quis se interpellaret, edixerat, ac toto itinere adeuntes submouerat.*

*mari.

Reipublicæ cura per eum abiecta. 41

REgressus in insulã, Reipublicæ quidem curã usque adeo abiecit, ut posteà non decurias equitũ unquam supplerit: non Tribunos militũ, Præfectósque, nõ prouinciarum Præsides ullos mutauerit: Hispaniam, & Syriam per aliquot annos sine consularibus Legatis habuerit: Armeniã à Parthis occupari, Mœsiam à Dacis, Sarmatísque, Gallias à Germanis uastari neglexerit: magno dedecore Imperij, nec minori discrimine.*

Vitia eius, potus, ac comessationes. 42

CAeterùm secreti licentiam nactus, & quasi ciuitatis oculis remotus, cuncta simul uitia male diu dissimulata, tandem profudit: de quibus singulatim ab exordio referam. In castris tyro etiam tum, propter nimiam uini auiditatem, pro Tiberio, Biberius: pro Claudio, Caldius: pro Nerone, Mero uocabatur. Posteà princeps in ipsa publicorum morum correptione cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, continuúmque biduũ epulando, potandóque consumpsit: quorũ alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam urbis confestim detulit, codicillis quoque iucundissimos, & omnium horarum amicos professus. Sextio Claudio libidinoso, ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia*

*minia notato, & à se ante paucos dies apud Senatum increpito, cœnam ea lege condixit: ne quid ex consuetudine immutaret, aut demeret: utq; nudis puellis ministrantibus cœnaretur. Ignotissimum Quæsturæ cãdidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in conuiuio, propinante se, uini amphoram. Asellio Sabino HS. ducenta donauit, pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamen induxerat. Nouum denique officium instituit à uoluptatibus, præposito equite Ro. * & Censorio Prisco.*

Cõdixit cœnã, pro promisit. Ignotissimus, pro obscurissimus.

* T.Cæsonio

Luxuria eius, ac libido. 43

Secessu uerò Capreensi, etiam sellariã excogitauit, sedẽ arcanarum libidinum: in quam undique cõquisiti puellarum, & exoletorum greges, monstrosiq; cõcubitus repertores, quos Spintrias appellabat, triplici serie connexi, inuicem incestarent se coram ipso, ut aspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis, ac sigillis lasciuissimarum picturarum, & figurarũ adornauit, librisque elephantidis instruxit: ne cui in opera edenda exemplar imparatæ scenæ deesset. In syluis quoque, ac nemoribus passim Venereos locos commẽtus est, prostantésque per antra, & cauas rupes, ex utriusque sexus pube, Paniscorũ, & Nympharũ habitu, palámque iã & uulgato nomine insulæ abutentes, Caprineum dictitabant.

Ineffabilis abusus luxuriæ eius. 44

Maiore adhuc, & turpiore infamia flagrauit: uix ut referri, audiriue nedum credi fas sit. Quasi pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos uocabat, instituerct, ut natanti sibi inter femina uersarentur, ac luderent: lingua, morsuque sensim appetentes, atque etiã quasi infantes firmiores, necdũ tamen lacte depulsos, inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis, & natura

Nedũ, pro tantum abest.

tura, & ætate. Quare Parrhasij quoq; tabulã, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut si argumẽto offenderetur, decies pro ea HS. acciperet, non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri, acerrã præferẽtis, nequisse abstinere, quin penè uixdũ re diuina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simúlque fratrem eius tibicinem: atque utrique mox, quòd mutuo flagitium exprobrabant, crura fregisse.

Illusiones eius ad fœminas. 45

Illudere capitibus, ἐντρυφᾶν.

FOeminarum quoque, & quidem illustrium capitibus quãtopere solitus sit illudere, euidentißimè apparuit Malloniæ cuiusdam exitu: quam perductam, nec quicquam amplius pati constantißimè recusantem, delatoribus obiecit: ac ne ream quidem interpellare desijt, Ecquid pœniteret, donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit, ferróque transegit, obscœnitate oris hirsuto, atque olido seni clarè exprobrata. Vnde nota in Atellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta, percrebruit, Hircum uetulum capreis naturam ligurire.*

Auaritia & tenacitas. 46

PEcuniæ parcus, ac tenax, comites peregrinationum, expeditionumq; nunquam salario, cibarijs tantum sustentauit. Vnam modò liberalitatem ex indulgentia uitrici consecutus, cùm tribus claßibus factis pro dignitate cuiusque, primæ sexcenta sestertia, secũdæ quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quam non amicorum, sed Græcorum appellabat.

Opera publica per eum, & spectacula non facta, & parcitas alimoniarum. 47

PRinceps neque opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionémque

némque Pōpeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit: neque spectacula omnino edidit: & ijs, quæ ab aliquo ederentur, rarißime interfuit, ne quid exposceretur: utique postquàm comœdū Actium coactus est manumittere. Paucorum Senatorum inopia sustentata, *ne pluribus opem ferret, negauit se alijs subuenturum, nisi Senatui iustas neceßitatum causas probaßent. Quo peracto, plerosque modestia, & pudore deterruit: in quibus* Ortalum Qu. Hortensij *oratoris nepotem, qui permodica re familiari, autore* Augusto, *quatuor liberos tulerat.*

Auaritia, & parcitas, & alia gesta eius. 48

P*Vblicè munificentiam bis omnino exhibuit: proposito millies* H S. *gratuito in triennij tempus: & rursus quibusdam dominis insularum, quæ in monte* Cœlio *deflagrarant, pretio restituto. Quorum alterum magna difficultate nummaria populo auxiliū flagitante coactus est facere, cùm per* Senatusconsultum *sanxisset, ut fœneratores duas patrimonij partes in solo collocarent, debitores totidem æris alieni statim soluerent, nec res expediretur: alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficiū tanti æstimauit, ut montem* Cœlium *appellatione mutata uocari* Augustum *iusserit.* Militi *post duplicata ex* Augusti *testamento legata nihil unquam largitus est, præter quàm singula millia denariorū* Prætorianis, *quòd* Seiano *se non accommodaßent. & quædā munera* Syriacis *legionibus, quòd solæ nullam* Seiani *imaginem inter signa coluißent: atque etiam mißiones ueteranorū rarißimas fecit, ex senio mortem, ex morte compēdium captans.* Neque *prouincias quidem ulla liberalitate subleuauit: excepta* Asia, *disiectis terræmotu ciuitatibus.*

Rapinæ, & concusſiones eius. 49

PRocedente mox tempore etiam ad rapinas conuertit animũ. Sat cõstat Cn. Lentulum Augurem, cui cẽsus maximus fuerit, metu, & angore ad fastidium uitæ ab eo actũ, & ut nequo nisi ipso hærede moreretur. Cõdemnatã & generosissimam fœminam Lepidam, in gratiam Quirini consularis prædiuitis, & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post uigesimum annum ueneni olim in se comparati arguebat: præterea Galliarum, & Hispaniarum, Syriæq;, & Græciæ principes confiscatos ob tam leue ac tam impudens calumniarum genus: ut quibusdam non aliud sit obiectum, quàm quòd partẽ rei familiaris in pecunia haberent. Plurimis etiam ciuitatibus, & priuatis ueteres immunitates, & ius metallorum, ac uectigalium adempta. Sed & Vononem regem Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem P. R. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, & occisum.

Dimissa è matrimonio, pro repudiata.

Confiscatus, ad hominem relatum, nõ solùm ad rem, vt confiscata bona.

Odium eius contra consanguineos, & coniunctos. 50

ODiũ aduersus necessitudines, in Druso primùm fratre detexit: prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat: deinde & in reliquis. Iuliæ uxori tantum abfuit, ut relegatæ, quod minimum est, officij, aut humanitatis aliquid impertiret, ut ex constitutione patris uno oppido clausam, domo quoque egredi, & commercio hominum frui uetuerit: sed & peculio concesso à patre, præbitísque annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quòd nihil de his Augustus testamento cauisset. Matrem Liuiam grauatus, uelut partes sibi æquas potentiæ uindicantem, & congressum eius assiduum uitauit: & longiores, secretiorésque sermones, ne eius consilijs, quibus tamen interdum, * & ægrè uti solebat, regi uideretur. Tulit etiam perindignè actum

* & egere, & uti

à Senatu

à Senatu, ut titulis suis quasi Augusti, ita & Liuiæ filius adijceretur. Quare non parentem patriæ appellari, non ullum insignem honorem recipere publicè passus est. Sed & frequenter admonuit maioribus, nec fœminæ conuenientibus negotijs abstineret: præcipuè ut animaduertit Incendio iuxta ædem Vestæ & ipsam interuenisse: populúmque, & milites, quo enixius opem ferrent, adhortatam, sicut sub marito solita esset.

Item odium, & crudelitas in eius matrem. 51

*DEhinc ad simultatem usque processit, hac (ut ferunt) de causa: Instanti sæpius, ut ciuitate donatum in decurias allegeret, negauit alia se conditione allecturum, quàm si pateretur adscribi albo, extortum id sibi à matre. At illa commota, ueteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate, & intolerantia morum eius è sacrario protulit, atque recitauit. Hos & custoditos tandiu, & exprobratos tam infestè, adeò grauiter tulit, ut quidam putēt inter causas secessus hanc ei uel præcipuam fuisse. Toto quidem triēnio, quo uiuente matre abfuit, semel omnino eam, nec amplius, quàm uno die, paucißimis uidit horis: ac mox, neq; ægrè abesse curauit, defunctamq;, & dū aduentus sui spem facit, cōpluriū dierum mora, corrupto demum, & tabido corpore funeratam prohibuit cōsecrari: quasi id ipsa mandasset. Testamentúmque eius pro irrito habuit, omnésque amicitias & familiaritates, etiā quibus ea funeris curam moriēs demādarat, intra breue tempus afflixit: uno ex his equestris ordinis uiro, & in*Latomiā condemnato.*

Afflixit, pro vexauit.

* Antiliam: alij Anticyram.

Crudelitas, & odium eius contra filios. 52

FIliorum neque naturalem Drusum, neque adoptiuum Germanicum patria charitate dilexit: alterius uitijs infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remißiorisque uitæ

Affectus est illi, pro erga illū. *erat. Itaque ne mortuo quidē perinde affectus est: sed tantùm non statim pòst, à funere, ad negotiorum consuetudinem rediit, iustitio longiore inhibito. Quin & Iliensium Legatis paulò serius consolantibus, quasi obliterata iam doloris memoria irridens: se quoque respondit uicem eorum dolere, quòd egregium ciuem Hectorem amisissent. Germanico usqueadeò obtrectauit, ut & præclara facta eius pro superuacuis eleuaret: & gloriosissimas uictorias, ceu damnosas R.P. increparet. Quod uerò Alexandriam, propter immensam, & repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in Senatu. Etiam causa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatū Syriæ creditur. Quem mox huius criminis reum putant quidam mādata prolaturum, nisi ea secreta obstarent, per quæ multifariam increpitum, & per noctes creberrimè acclamatum est: Redde Germanicum. Quam suspicionem cōfirmauit ipse postea: coniuge etiam, ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis.*

Crudelitas, & odium eius contra nurum. 53

N*Vrum Agrippinam, post mortem mariti, liberius quiddam questam manu apprehēdit: Græcóque uersu, Si non dominaris, inquit, filiola, iniuriam te accipere existimas? Nec ullo mox sermone dignatus est. Quondam uerò inter cœnam porrecta à se poma gustare non ausam etiā uocare desiit, simulās, se ueneni crimine accersitum: cū* Præstructū, arte præparatum, & cōposito factū. *præstructū utrunque consultò esset, ut & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certissimum exitium caueret. Nouissimè calumniatus, modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere uelle, Pandatariam relegauit. Conuiciantíque oculū per Centurionē uerberibus excussit. Rursus mori inedia destinanti: per uim ore diducto, infulciri cibum iussit. Sed & perseuerantē, atque ita absumptā, cri-*

minosissi

minoßimè insectatus est, cùm diem quoque natalem eius inter nefastos referendum suasisset. Imputauit etiam, quòd *nõ laqueò strangulatam in Gemonias abiecerit: próque tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur.*

Crudelitas & odium eius contra nepotes. 54

*CVm ex Germanico tres nepotes, Neronem, & Drusum, & Caium: ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum, maximos natu de Germanici filijs Neronem, & Drusum P. C. commendauit: diémque utriusque tyrocinij, congiario plebi dato, celebrauit. Sed ut comperit ineunte anno, pro eorum quoque salute publicè uota suscepta: egit cum Senatu, non debere talia præmia tribui, nisi expertis, & ætate prouectis: atque ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: uariaque fraude inductos, ut & cõcitarentur ad conuicia, & cõcitati perderẽtur, accusauit per literas, amarißimè *cõgestis etiã probris: & iudicatos hostes fame necauit, Neronem in insula Pontia, Drusum in ima parte palatij. Putant Nerone ad uoluntariam mortem coactũ, cũ ei carnifex, quasi ex Senatus autoritate missus, laqueos, & uncos ostentaret: Druso autẽ adeò alimẽta subducta, ut tomentum è culcitra tentauerit mandere: amborum sic reliquijs dispersis, ut uix quãdoque colligi possent.* *coniectis

Crudelitas eius contra amicos. 55

SVper ueteres amicos, ac familiares, x x. sibi è numero principum ciuitatis depoposcerat: uelut consiliarios in negotijs publicis. Horum omnium uix duos, aut tres incolumes præstitit: cæteros, alium alia de causa, perculit. Inter quos cum plurimorum clade Elium Seianum, quem ad summam potentiam, non tam beneuolentia prouexerat,

quàm ut eſſet, cuius miniſterio, ac fraudibus, liberos Germanici circũueniret: nepotémque ſuum ex Druſo filium naturalem ad ſucceßionem Imperij confirmaret.

Crudelitas,& ſæuitia eius in grammaticos,& magiſtros. 56

*Nihilò lenior in conuictores Græculos, quibus uel maximè acquieſcebat, Zenonem quendam exquiſitius ſermocinantem, cùm interrogaſſet, quænam illa tam moleſta dialectos eſſet: & ille reſpondiſſet, Doridem: relegauit *Cynariam: exiſtimans exprobratum ſibi ueterem ſeceſſum, quòd Doricè R hodij loquantur. Item cùm ſoleret ex lectione quotidiana quæſtiones ſuper cœnam proponere: comperiſsétque Seleucum Grammaticũ à miniſtris ſuis perquirere, quos quoque tẽpore tractaret autores, atq; ita præparatum uenire: primùm à contubernio remouit, deinde etiam ad mortem compulit.*

διάλεκτος. *Aenariam:

Crudelitas eius in iuuentute. 57

*Saeua, ac lenta natura ne in puero quidem latuit: quam Theodorus Gadareus, Rhetoricæ præceptor, & proſpexiſſe primus ſagaciter, & aßimilaſſe aptißimè uiſus eſt: ſubinde in obiurgando appellans eum, πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον, id eſt, lutum ſanguine maceratum. Sed aliquantò magis in principe eluxit etiam inter initia, cùm adhuc fauorem *moderationis ſimulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere, clarè mortuo mandarat, ut nuntiaret Auguſto, nondum reddi legata, quæ plebi reliquiſſet, attractum ad ſe recipere debitum, ducique ad ſupplicium imperauit, & patri ſuo uerum referre. Nec multò pòſt in Senatu Pompeio cuidam, equiti Romano, quiddam perneganti, dum uincula minatur, affirmauit fore, ut ex Pompeio Pompeianus fieret: acerba cauillatione ſimul hominis nomẽ inceſſens, ueterémque partiũ fortunam.*

Aßimilare, pro ſimili exprimere.

*hominum

Crimen

Crimen læsæ maiestatis atrociter actum. 58

SVb idem tempus, consulente Prætore, an iudicia maiestatis cogi iuberet: exercendas esse leges respondit, & atrocißimè exercuit. Statuæ quidam Augusti caput demþserat, ut alterius imponeret. Acta res in Senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Dānato reo, * paulatim hoc genus calumniæ eò processit, ut hæc quoque capitalia essent: Circa Augusti simulachrum seruum * cecidisse: uestem mutasse: nummo, uel anulo effigiem impressam latrinæ, aut lupanari intulisse: dictum ullum, factúmue eius existimatione aliqua læsisse. Perijt denique & is, qui honores in colonia sua eodē die decerni sibi passus est, quo decreti & Augusto olim erant.

*confestim

*sedisse

Atrociter gesta per eum, sub specie grauitatis. 59

MVlta prætereà, specie grauitatis, ac morū corrigendorum, sed & magis naturæ obtemperās, ita sæuè & atrociter factitauit: ut nonnulli uersiculis quoque & præsentia exprobrarent, & futura denuntiarent mala:

Asper, & immitis, breuiter uis omnia dicam?
  Dispeream, si te mater amare potest.
Non es eques. quare? non sunt tibi millia centum:
  Omnia si quæras, & Rhodos exilium est.
Aurea mutasti Saturni secula, Cæsar:
  Incolumi nam te, ferrea semper erunt.
Fastidit uinum, quia iam sitit iste cruorem:
  Tam bibit hunc auidè, quàm bibit antè merum.
Aspice felicem sibi, non tibi Romule Syllam:
  Et Marium, si uis, aspice, sed reducem.
Necnon Antoni ciuilia bella mouentis,
  Nec semel infectas aspice cæde manus.
Et dic, Roma perit: regnabit sanguine multo,

Ad

Ad regnum quiſquis uenit ab exilio.

*domini *Quæ primò quaſi ab impatientibus Romæ *dominij,ac nõ tam ex animi ſententia, quàm bile & ſtomacho fingerentur,uolebat accipi. Dicebátque identidem, Oderint, dum probent. Deinde uera planè,certáque eſſe,ipſe fecit fidem.*

Pœnæ grauiſsimæ immeritis,propter modica commiſſa,irrogatæ. 60

IN paucis diebus, quàm Capreas attigit, piſcatori, qui ſibi ſecretum agenti,grandem mullum inopinanter obtulerat,perfricari eodem piſce faciẽ iuſsit:territus,quòd is à tergo inſulæ per aſpera,& deuia erepſiſſet ad ſe. Gratulanti autẽ inter pœnã,quòd non & locuſtã,quã prægrandem ceperat,obtuliſſet: locuſta quoque lacerari os imperauit. Militem prætorianũ,ob ſurreptũ è uiridario pauonem capite punijt. In quodam itinere lectica, qua uehebatur, prætoriarum *uepribus impedita,exploratorem uiæ primarũ cohortium Centurionem ſtratum humi penè ad necem uerberauit.*

Sæuitiæ,& omnia genera crudelitatis eiuſdem. 61

MOx in omne genus crudelitatis erupit, nunquã deficiẽte materia:cùm primò matris,deinde nepotũ, & nurus poſtremò Seiani familiares, atq; etiã notos perſequeretur. Poſt cuius interitũ uel ſæuiſsimus extitit: quo maximè apparuit, nõ tam ipſum à Seiano cõcitari ſolitũ, *Seianum *quàm * Seiano quærenti occaſiones,ſubminiſtraſſe. Etſi cõmentario,quẽ de uita ſua ſummatim, breuitérque cõpoſuit,auſus eſt ſcribere,Seianũ ſe puniſſe, quòd comperiſſet furere aduerſus Germanici liberos filij ſui:quorũ ipſe alterum ſuſpecto iam,alterum oppreſſo demum Seiano interemit. Singulatim crudeliter facta eius exequi longum eſt:* *genera ** generatim, uelut exemplaria ſæuitiæ enumerare, ſat erit. Nullus à pœna hominum ceſſauit dies:ne religioſus*

quidem

quidē, ac facer. Animaduersum in quosdā ineūte anno nouo: accusati, dānatiq; multi cū liberis, atque etiā uxoribus suis. Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent: decreta accusatoribus præcipua præmia, nonnunquam & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptū, etiam paucorū, simpliciúmque uerborū. Obiectū est poëtæ, quòd in tragœdia Agamemnonē probris lacessisset: obiectum & historico, quòd Brutum, Cassiúmque ultimos Romanorū dixisset: animaduersum statim in autores, scriptáque abolita, quāuis probarētur aliquot ante annos, etiam Augusto audiente, recitata. Quibusdam custodiæ traditis, non modò studendi solatiū ademptum, sed etiā sermonis, & colloquij usus. Citati ad causam dicendam, partim se domi uulnerauerunt, certi damnationis, sed ad uexationē, ignominiámque uitandā: partim in media curia uenenū hauserunt, & tamen colligatis uulneribus, ac semianimes, palpitātésque in carcerē rapti. Nemo punitorum nō & in Gemonias abiectus, uncóque tractus. Viginti uno die abiecti, tractíque: inter eos pueri, & fœminæ. Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset uirgines strangulari, uitiatæ prius à carnifice, dein strangulatæ. Mori uolentibus, uis adhibita uiuendi. Nam mortem adeò leue suppliciū putabat, ut cùm audisset unum ex reis Carnulium nomine anticipasse eam, exclamauerit: Carnulius me euasit. Et in recognoscēdis custodijs, precanti cuidam pœnæ maturitatem, respondit: Nondum tecum in gratiam redij. Annalibus suis uir cōsularis inseruit frequenti quondam cōuiuio, cui & ipse affuerit, interrogatū eū subitò, & clarè à quodā nano astante mēsæ inter Capreas, cur Paconius maiestatis reus, tādiu uiueret: statim quidem petulantiā linguæ obiurgasse, cæterùm post paucos dies scripsisse

Senatui

coprias · l
i. Jourras

75

Senatui, ut de pœna Paconij quàm primùm statueret.

Crudelitas, & sæuitia eiusdem aucta. 62

*AVxit, intéditq; sæuitiã, exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi: quem cũ morbo, & intemperantia perijsse existimaret, ut tandem ueneno interemptum fraude Liuillæ uxoris, atque Seiani cognouit, neque tormentis, neque supplicio cuiusquam pepercit: soli huic cognitioni adeò per totos dies deditus, & intentus, ut Rhodiensem hospitem, quem familiaribus literis Romam euocarat, aduenisse sibi nuntiatum torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessarijs quæstioni adesset: deinde errore detecto, & occidi, ne * diuulgaret iniuriam. Carnificinæ eius ostẽditur locus Capreis, unde damnatos, post longa, & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare iubebat: excipiente classiariorum manu, & contis, atque remis elidente cadauera: ne cui residui spiritus quicquam inesset. Excogitauerat autẽ inter genera cruciatus, etiam ut larga meri potione per fallaciam oneratos, repentè ueretris deligatis, fidicularum simul, urinæq; tormento distenderet. Quòd & nisi eũ mors præuenisset, & Thrasyllus consultò (ut aiunt) differre quædam, spe longioris uitæ, compulisset: plures aliquantò necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur: cùm & Caium suspectũ haberet, & Tiberium ut ex adulterio cõceptum aspernaretur. Nec abhorret à uero: nanque identidem felicem Priamum uocabat, quòd superstes omnium suorum extitisset.*

*alias, uulgaret

Suspicio qua vixit inter facinora. 63

QVàm uerò inter hæc nõ modò inuisus, ac detestabilis, sed prætrepidus quoq;, atq; etiã cõtumelijs obnoxius uixerit, multa indicia sunt. Aruspices secretò, ac sine testibus consuli uetuit. Vicina uerò urbi oracula etiam

disiicere

disijcere conatus est: sed maiestate Prænestinarum sortium territus, destitit: cùm obsignatas, deuectásque Romam non reperisset in arca, nisi relatas rursus ad templum. Vnum, & alterum consulares oblatis prouincijs, non ausus à se dimittere, usqueadeò detinuit, donec successores post aliquot annos præsentibus daret: cùm interim manente officij titulo, etiam delegaret plurima: aßiduéque illi per legatos, & adiutores suos exequenda curarent.

Suspicio nurus, & nepotum damnatorum. 64

NVrum ac nepotes nunquam aliter post damnationem, quàm catenatos, obsutáque lectica loco mouit: prohibitis per militem obuijs, ac uiatoribus respicere usquam, uel consistere.

Diffidentia, & suspicio eiusdem. 65

SEianum res nouas molientē, quamuis iam & natalem eius publicè celebrari, & imagines aureas coli paßim uideret: uix tandē & astu magis, ac dolo quàm principali autoritate subuertit. Nam primò, ut à se per speciē honoris dimitteret, collegam sibi assumpsit in quinto Consulatu, quem longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis, ac Tribunitiæ potestatis deceptū, inopinantē criminatus est pudenda, miserādáque oratione: cū inter alia P. C. precaretur, mitterent alterum è Consulibus, qui senē se & solum in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret. Sic quoque diffidens, tumultúmque metuens, Drusum nepotem, quem uinculis adhuc Romæ continebat solui, si res posceret, ducémque constitui præceperat. Aptatis etiam nauibus ad quascunque legiones meditabatur fugā, speculabundus ex altißima rupe identidem: signáque, ne nuntij morarētur, tolli procul, ut quidq; foret factum, mandauerat. Verùm & oppressa conjura-

Speculabūdus, pro subinde speculans.

tione

tione Seiani, nihilo securior, aut constantior, per IX, proximos menses non egressus est uilla, quae uocatur Iouis.

Conuicia & libelli contra eum editi. 66

VRebant insuper anxiam mentem uaria undique conuicia, nullo non damnatorum omne probri genus coràm, uel per libellos in orchestra positos ingerente. Quibus quidem diuersissimè afficiebatur: modò ut prae pudore ignota, & celata cuncta cuperet: nonnunquam eadem contemneret, & proferret ultro, atque uulgaret. Quin & Arthabani Parthorū regis laceratus est literis, parricidia, & caedes, & ignauiā, & luxuriā obijciētis, monentísque ut uolūtaria morte, maximo, iustissimóque ciuiū odio quāprimū satisfaceret. Postremò semetipse pertaesus talis epistolae principio, tantū non summā malorum suorum professus est.

Tantùm non, pro penè.

Epistola, & oratio eius ad Senatum, factum suum pronuntiantis. 67

*QVid scribam uobis P. C? aut quomodo scribam? aut quid omnino non scribam, hoc tempore? Dij me, Deaeq; * poenis perdant, quē quotidie perire sentio, si scio. Existimant quidā, praescisse haec eum peritia futurorū: ac multò antè quāta se quādoque acerbitas, & infamia maneret, prospexisse. Ideoq; ut Imperiū iniret, & patris patriae appellationem, & ne in acta sua iuraretur, obstinatissimè recusasse: ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. Quod sanè & ex oratione eius, quā de utraq; re habuit, colligi potest: uel cùm ait, similem se semper sui futurum: nec unquam mutaturū mores suos, quandiu mentis sanae fuisset: sed exempli causa cauendum, ne se Senatus in acta cuiusquam obligaret, qui aliquo casu mutari posset. Et rursus: Si quando autē, inquit, de moribus meis, deuotoq; uobis animo dubitaueritis: quod prius quàm eueniat, opto, ut me supremus dies huic mutatae uestrae de me*

*aliàs, peius perdāt quā.

Deuotus uobis, pro deditus, in bonā partem.

opin

opinioni eripiat: nihil honoris adijciet mihi patris appellatio: uobis autē exprobrabit, aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstantiam contrarij de me iudicij.

Statura, & membra, & valetudo, & incessus eiusdem. 68

CORpore fuit amplo, atq; robusto: statura, quæ iustam excederet. Latus ab humeris, & pectore: cæteris quoq; membris usque ad imos pedes æqualis, & congruens. Sinistra manu agiliore, ac ualidiore. Articulis ita firmis, ut recēs, & integrū malum digito terebraret; caput pueri, uel etiam adolescentis, talitro uulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submißiore, ut ceruicem etiam obtegeret, quod gentile in illo uidebatur. Facie honesta: in qua tamen crebri, & *subtiles tumores, cū prægrandibus oculis: & qui (quod mirū esset) noctu etiam, & in tenebris uiderent, sed ad breue: & cùm primum à somno patuissent, demum rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida, & obstipa: adducto ferè uultu, plerūq; tacitus: nullo, aut rarißimo etiā cum proximis sermone, eóque tardißimo: nec sine molli quadam digitorū gesticulatione. Quæ omnia ingrata, atque arrogantiæ plena, & animaduertit Augustus in eo, & excusare tētauit sæpe apud Senatum, ac populū: professus naturæ uitia esse, non animi. Valetudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus penè toto propè illæsa: quamuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adiumento, consilióue medicorum. *subiti

Obseruatio religionum. 69

CIrca Deos, ac religiones negligentior: quippe addictus mathematicæ: persuasionisq́; plenus, cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cœlo nunquam non coronam lauream *ceruice gestauit *al's, capite

stauit, quòd fulmine afflari negetur id genus frondis.

Artes, & disciplina eius. 70

ARtes liberales utriusq; generis studiosissimè coluit. In oratione Latina secutus est coruinum Messalam: quem senem adolescens obseruauerat. Sed affectatione, & morositate nimia obscurabat stylum: ut aliquanto ex tempore, quàm à cura, præstantior haberetur. Composuit & carmen lyricum, cuius est titulus, * Conquestio de Iulij Cæsaris morte. Fecit & Græca poëmata, imitatus Euphorionē, & Arrianū, & Parthenium: quibus poëtis admodum delectatus, scripta eorum, & imagines, publicis bibliothecis inter ueteres, & præcipuos autores dedicauit: & ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maximè tamen curauit notitiā historiæ fabularis, usque ad ineptias, atq; derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipuè, ut diximus, appetebat, eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur: Quæ mater Hecubæ, quod Achiri nomē inter uirgines fuisset, quid Sirenes cātare sint solitæ. Et quo primùm die, post excessum Augusti, curiam intrauit: quasi pietati simul, ac religioni satisfacturus: Minois exēplo, ture quidē ac uino, uerùm sine tibicine, supplicauit: ut ille olim in morte filij.

*alìas, Conquisitio

Peritia sermonis Græci, & abstinentia pronuntiatus eius. 71

*alioqui SErmone Græco quanquam * alias promptus, & facilis, non tamen usquequaque usus est. Abstinuitque maximè in Senatu: adeò quidem, ut Monopolium nominaturus, prius ueniam postularit, quòd sibi uerbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrū, cùm ἔμβλημα recitaretur, commutandam censuerit uocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiret

riretur, uel pluribus, & per ambitũ uerborum rem enunciandam. Militem quoque Græcè *testimonium interrogatum, nisi* Latinè *respondere uetuit.*

Infirmitas eius, & quòd ad vrbem rediens retrocefsit. 72

B*Is omnino toto secessus tempore,* Romam *redire conatus, semel triremi usque ad proximos naumachiæ hortos subuectus est: dispositâ statione per ripas* Tyberis, *quæ obuiam prodeuntes submoueret.* Iterum Appia *usque ad septimum lapidem, sed prospectis modò, nec aditis urbis mœnibus rediјt.* Primò *incertum qua de causa, postea ostento territus.* Erat *ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudine manu sua cibaturus, cùm consumptũ à formicis inuenisset: monitus est, ut uim multitudinis caueret.* Rediens *ergo prope* Campaniam Asturæ, *in languorem incidit.* Quò *paulùm leuatus,* Circeios *pertendit.* Ac *ne quam suspicionem infirmitatis daret, castrensibus ludis non interfuit solùm, sed etiam missum in arenam aprũ iaculis desuper petiјt: statímque latere conuulso, &, ut exæstuarat, afflatus aura, in grauiorem recidit morbum.* Sustentauit *autem aliquandiu, quamuis* Misenum *usque deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne conuiuia quidem, ac cæteras uoluptates, partim intemperantia, partim dißimulatione.* Nam Chariclem *medicum, quòd commeatu abfuturus, è conuiuio egrediens, manum sibi osculandi causa apprehẽdisset, existimans tentatas ab eo uenas, remanere, ac recumbere horatus est, cœnámque protraxit.* Nec *abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, astante lictore, singulos ualere dicentes appellaret.*

Cibo illum, pro cibum do illi.

Locus, & tempus mortis eius. 73

l 2 Inter

78

INterim cùm in actis Senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat: pro cõtempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit, non temerè quicquam, nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus, & ingrauescente ui morbi retentus, paulò pòst obijt in uilla Luculliana, octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo Imperij, decimoseptimo Kal. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Portio Nigro coss. Sunt qui putent uenenum ei à Caio datum lentũ atque tabificũ. Alij in remißione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nonnulli puluinum iniectum, cum extractum sibi deficienti anulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptum anulum quasi alicui traditurum parumper tenuisse; dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse: diu immobilem: subitò uocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficiẽtibus uiribus concidisse.

Signa præcedentia mortem eius. 74

SVpremo natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, ut in bibliotheca noui templi poneretur, uiderat per quietẽ affirmantem sibi, non posse se ab ipso dedicari. Et ante paucos, quàm obiret, dies, turris Phari terræmotu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è fauilla, & carbonibus, ad calefaciendum triclinium illatus, extinctus, & iandiu frigidus exarsit repentè prima uespera, atque in multam noctem pertinaciter luxit.

Lætitia Romanorũ in morte eius, & gesta per eum. 75

MOrte eius ita lætatus est populus, ut ad primũ nuntium discurrentes, pars Tiberium in Tyberim cla-

mitar

minitarent: pars terram matrem, Deósque manes orarent, ne mortuo sedem ullam nisi inter impios darent: alij uncum, & Gemonias cadaueri minarentur, exacerbati super memoriam pristinæ crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nã cùm Senatusconsultum actum esset, ut pœna damnatorum in decimum semper diem differretur, forte accidit, ut quorundam supplicij dies is esset, quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia absente adhuc Caio nemo extabat, qui adiri, interpellaríque posset, custodes, ne quid aduersus constitutum facerent, strangulauerunt, abiecerúntque in Gemonias. Creuit igitur inuidia: quasi, etiam post mortem tyranni, sæuitia permanẽte. Corpus ut moueri à Miseno cœpit; conclamantibus plerisque, Atellam potius deferendum, & in Amphitheatro semiustulandum: Romam per milites deportatum est, crematúmque publico funere.

Testamentum & vltima dispositio eiusdem. 76

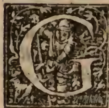
Testamentum duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo: obsignauerátq; etiam humilimorum signis. Eo testamẽto hæredes æquis partibus reliquit, Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes: substituítque inuicem. Dedit & legata plerisque: inter quos uirginibus Vestalibus, ac militibus uniuersis, plebíque Romanæ uiritim, atque etiam separatim uicorum magistris.

*

C. SVETONII TRANQVILLI, C. CAESAR CALIGVLA.

De Germanico patre Caligulæ. 1

GERMANICVS C. Cæsaris pater, Drusi, & iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, quæsturã quinquennio antè, quàm per leges liceret, & post eam, Consulatum statim gessit. Missúsque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones uniuersas Imperatorem Tiberium pertinacissimè recusantes, & sibi summam Reipu. deferentes, (incertum constantia, an pietate maiore) compescuit: atq; hoste mox deuicto, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac prius quàm honorẽ iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ regẽ deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset, annum ætatis agens quartũ & trigesimũ, diutino morbo Antiochiæ obijt: non sine ueneni suspicione. Nam præter liuores, qui toto corpore erant, & spumas, quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cuius ea natura existimatur, ut tinctum ueneno igne confici nequeat.

Excessus, pro obitu.

Germanici mors. 2

OBijt autem (ut opinio fuit) fraude Tiberij: ministerio, & opera Cn. Pisonis. Qui sub idem tẽpus Syriæ præpositus, nec dissimulans offendendum sibi aut patrem, aut filium, quasi planè ita necesse esset, etiam ægrum Germanicũ grauissimis uerborũ, ac rerũ acerbitatibus, nullo adhibito modo, affecit: propter quæ, ut Romam redijt, pe-

ne discerptus à populo à Senatu capitis damnatus est.

Virtutes tam corporis, quàm animi ipsius Germanici. 3

OMnes Germanico corporis, animique uirtutes, & quantas nemini cuiquã contigisse satis constat: Formam, & fortitudinem egregiam: ingenium in utroque eloquentiæ, doctrinæque genere præcellens: beneuolentiam singularem: conciliandæq; hominũ gratiæ, ac promerendi amoris mirum, & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoque paulatim repleta assidua equi uectatione. Post cibum hostem comminus sæpe percussit. Orauit causas etiam triumphaleis: atque inter cætera studiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas. Domi, forisque ciuilis: libera, ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Sic ubi clarorum uirorum sepulchra cõgnosceret, inferias manibus dabat. Cæsorum clade Variana ueteres, ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus colligere sua manu, & comportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescunque, & quantacunq; de causa nactus esset, lenis adeò, & innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu uexanti, non prius succensere in animũ induxerit, quàm ueneficijs quoque, & deuotionibus impugnari se comperisset: ac ne tũc quidem ultra progressus, quàm ut & amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandaretque domesticis ultionem, siquid sibi accideret.

Deuotio, pro execratione.

Renũtiare, pro denuntiare.

Omnium fauor ad eum, & dilectio. 4

QVarum uirtutum fructum uberrimũ tulit, sic probatus, & dilectus à suis, ut Augustus (omitto enim necessitudines reliquas) diu cunctatus, an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dederit. Sic uulgò fauorabilis, ut plurimi tradant, quoties aliquò adueniret, uel sicunde discederet, præ turba occurrẽtium prosequentium

Fauorabilis, pro gratiosus.

tiúmue nonnunquam eum discrimen uitæ adisse: è Germania uerò, post compressam seditionem, reuertenti, prætorianas cohortes uniuersas prodisse obuiam, quamuis pronuntiatum esset, ut duæ tantumodo exirent: Populi autem Romani sexum, ætatem, ordinem omnem usque ad uicesimum lapidem effudisse se.

Præsagia quæ diem mortis Germanici præuenerunt, & luctus barbaricus. 5

TAmen longè maiora, & firmiora de eo iudicia in morte, ac post mortem extitere. Quo defunctus est die, lapidata sunt têpla, subuersæ deûm aræ, Lares à quibusdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expositi. Quin & Barbaros ferunt, quibus intestinum, quibúsque aduersus nos bellum esset, uelut in domestico, communíque mœrore, consensisse ad inducias: Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus: Regum etiam regem & exercitatione uenandi, & conuictu Megistanũ abstinuisse, quod apud Parthos iustitij instar est.

Mœstitia & luctus in vrbe de morte eius. 6

ROmæ equidem, cùm ad primam famam ualetudinis attonita, & mœsta ciuitas sequentes nuntios opperiretur: & repête iam uesperi incertis autoribus conualuisse tandem percrebuisset: paßim cũ luminibus & uictimis in Capitolium concursum est, ac penè reuulsæ templi fores, ne quid gestiêtes uota reddere morarêtur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantiũ uocibus, atq; undiq; concinentium, Salua Roma, Salua patria, Saluus est Germanicus. Et ut demũ fato functum palàm factum est, nõ solatijs ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitque etiam per festos Decêbris mêsis dies. Auxit gloriã, desideriũq; defuncti etiã atrocitas insequentiũ temporum:

eunctis, nec temere opinantibus, reuerentia eius, ac metu repressam Tyberij sæuitiam, quæ mox eruperit.

Vxores & filij Germanici. 7

HAbuit in matrimonio Agrippinã, M. Agrippæ & Iuliæ filiam, & ex ea nouem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus iam puerascens insigni festiuitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur. Cæteri superstites patri fuerunt. Tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla, continuo triennio natæ, totidem mares Nero, & Drusus, & C. Cæsar. Neronem, & Drusum Senatus, Tiberio criminante, hostes iudicauit.

Locus, & tempus natiuitatis C. Cæsaris. 8

CAius Cæsar natus est pridie Kal. Septembres, patre suo, & C. Fõteio Capitone COSS. Vbi natus sit, incertum diuersitas tradentium facit. Cn. Lentulus Getulicus Tiburi genitum scribit; Plinius Secundus in Treueris uico Ambiatino supra confluentes: addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium. Versiculi, imperante mox eo, diuulgati, apud hybernas legiones procreatum indicant:

In castris natus, patrijs nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

Ego in actis Antij ipsum inuenio editum. Getulicum refellit Plinius, quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes iuuenis, gloriosique principis aliquid etiã ex urbe Herculi sacra sumeret: abusúmque audentius mendacio, quod ante annum ferè natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus & ipse C. Cæsar: de cuius amabili pueritia, immaturóque obitu suprà diximus. Plinium arguit ratio

temporum. Nam qui res Augusti memoriæ mandarunt, Germanicum exacto consulatu in Galliam missum consentiunt, iam nato Caio. Nec Plinij opinionem inscriptio aræ quicquam adiuuerit, cùm Agrippina bis in ea regione filias enixa sit: & qualiscunq; partus, sine ullo sexus discrimine, puerperiũ uocetur: quòd antiqui etiam puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitaret. Extat & Augusti epistola ante paucos, quàm obiret, menses, ad Agrippinã neptem ita scripta de Caio *hoc (neque enim quisquam iam alius infans nomine pari tũc supererat) puerũ Caium x v. Kal. Iunij (si dij uolent) ut ducerent Talarius, & Asellius, heri cũ his constitui. Mitto præterea cum eo ex seruis meis medicum, quem scripsi Germanico, si uellet, ut retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operam, ut ualens peruenias ad Germanicum tuum. Abunde arbitror patere, non potuisse ibi nasci Caium; quò propè bimulus demum perductus ab urbe sit. Versiculorum quoque fidem eadem hæc eleuant: & eò facilius, quòd hi sine autore sunt. Sequẽda igitur est (quæ sola actorũ restat) & publici instrumenti autoritas: præsertim cùm Caius Antium, omnibus semper locis atque secessibus prælatum, non aliter quàm natale solum dilexerit: tradatúrque etiam sedem, ac domicilium Imperij tædio urbis transferre eò destinasse.

*aliàs, hæc

Cognomen Caij, & vbi primò educatus fuerit. 9

Caligulæ cognomẽ castrensi *loco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum præterea per hanc nutrimentorum consuetudinem amore & gratia ualuerit, maximè cognitũ est: cùm post excessũ Augusti, tumultuãtes, & in furorẽ usque præcipites, solus haud dubie conspectu suo flexit. Non enim prius destiterũt, quàm *ablegari eum ob seditionis pericu-

*Beroaldus legit, ioco

*aliàs, obligari

lum,

lum, & in proximam ciuitatem demandari animaduertissent. Tunc demum ad pœnitentiam uersi, represso, ac retento uehiculo, inuidiam, quæ sibi fieret, deprecati sunt.

Locus, & apud quos secundò fuerit educatus. 10

Comitatus est patrē & in Syriaca expeditione. Vnde reuersus primùm in matris, deinde ea relegata, in Liuiæ Augustæ proauiæ suæ contubernio mansit: quam defunctam prætexatus etiam tum pro Rostris laudauit. Transiitque ad Antoniam auiam, & undeuigesimo ætatis anno accitus Capreas, à Tiberio unò atq; eodem die togam sumpsit, barbámque posuit: sine ullo honore, qualis contigerat tyrocinio fratrum eius. Hic omnibus insidijs tentatus elicientium, cogentiúmque se ad querelas, nullam unquam occasionem dedit: perinde obliterato suorum casu, ac si nihil cuiquam accidisset: quæ uero ipse pateretur, incredibili dißimulatione transmittens. Tantique in auum, & qui iuxtà erant, obsequij: ut non immeritò sit dictum: Nec seruum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse.

Signa sæuitiæ eius in iuuentute. 11

Naturam tamē sæuam, atq; probrosam, ne tunc quidem inhibere poterat: quin & animaduersionibus, pœnisque ad supplicium datorū cupidißimè interesset: & ganeas, atq; adulteria capillamento celatus, & ueste longa noctibus ambiret: ac scenicas saltandi canendíque artes studiosißimè appeteret: facilè id sanè Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingenium. Quod sagacißimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædicaret exitio suo, omniúmque Caium uiuere: & se natricem (serpentis id genus) Populo Romano, Phaëthontem orbi terrarum educare.

Adulteria pro ipsis prostibulis

Vxor

Vxor eius, & suspicio veneficij in Tiberium. 12

NOn ita multò pòst Iuniam Claudillam M. Syllani nobilißimi uiri filiam duxit uxorē. Deinde Augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quàm inauguraretur, ad Pontificatū traductus est: insigni testimonio pietatis, atque indolis: cum deserta, desolatáque reliquis subsidijs aula, Seiano * uerò tunc suspecto, mox & oppresso, ad spem succeßionis paulatim admoueretur. Quā quò magis cōfirmaret, amissa Iunia ex partu, Enniā Næuiā Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat, solicitauit ad stuprum, pollicitus & matrimonium suum, si potitus Imperio fuisset: déque ea re & iureiurando, & chirographo cauit. Per hanc insinuatus Macroni, ueneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur: spirantíq; adhuc detrahi anulum: &, quoniam suspicionem retinentis dabat, puluinum iußit inijci: atque etiam fauces manu sua opprеßit: liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat, confestim in crucem acto. Nec abhorret à ueritate, cùm sint quidam autores, ipsum posteà, etsi non de perfecto, at certè de cogitato quondam parricidio professum. Gloriatum enim esse aßiduè, in commemoranda sua pietate, ad ulciscendam necem matris & fratrū, introisse se cum pugione cubiculum Tiberij dormientis: & misericordia correptum, abiecto ferro receßisse: nec illum, quanquàm sensisset, aut inquirere quicquam, aut exequi ausum.

* hoste

Autores sunt, qui narrant, nō solū qui suadēt.

Imperium Caij Caligulæ Cæsaris. 13

SIc Imperium adeptus P. R. uel (ut ita dicam) hominum genus, uoti compotem fecit: exoptatißimus princeps maximæ parti prouincialium, ac militum, quòd infantem plerique cognouerant: sed & uniuersæ plebi urbanæ ob memoriā Germanici patris, miserationémque propè afflictæ do

ctæ domus. Itaque ut à Miseno mouit, quamuis lugẽtis habitu, & funus Tiberij prosequens, tamen inter altaria, & uictimas, ardẽteísque tedas, densißimo & lætißimo obuiorum agmine inceßit super fausta nomina, sidus, & pullum, & puppum, & alumnum appellantium.

Gesta eius in initio principatus. 14

INgreßóque urbem, statim consensu Senatus, & irrumpentis in curiam turbæ, irrita Tiberij uoluntate, qui testamento alterum nepotem suũ prætextatũ adhuc cohæredem ei dederat, ius arbitriúmque omnium rerũ illi permissum est, tanta publica lætitia, ut tribus proximis mensibus (ac ne totis quidem) supra centum LX. millia uictimarum cæsa tradantur. Cùm deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset, uota pro reditu suscepta sunt: ne minimã quidem occasionẽ quoquam omittente in testificanda solicitudine, & cura de incolumitate eius. Vt uerò in aduersam ualetudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa palatium, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quíque capita sua titulo proposito uouerent. Acceßit ad immensum ciuium amorẽ notabilis etiã externorũ fauor. Namque Arthabanus Parthorũ rex, odium semper contemptúmque Tiberij præ se ferens, amicitiam eius ultro petijt: uenítque ad colloquium legati consularis: & transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Cæsarúmque imagines adorauit.

Notabilis fauor, pro insigni in bonam partem.

Pia, & ciuilia gesta per eum in initio principatus. 15

INcendebat & ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lachrymis pro concione laudato, funeratóque amplißimè, confestim Pandatariam, & Põtias, ad transferendos matris, fratrisq; cineres festinauit: tempestate turbida, quò magis pietas emineret:

Pontiæ meminit & Hieronymus.

adiítque

*adijtq; uenerabundus, ac per semet in urnas condidit. Nec minore scena Hostiã, præfixo in biremis puppe uexillo, & inde Romã Tyberi subuectos, per splendidißimũ quemque equestris ordinis, medio, ac frequenti die duobus * ferculis mausoleo intulit. Inferiásque his annua religione publicè instituit: & eò amplius matri Circenses, carpentúmque quo in põpa traduceretur. At in memoriã patris, Septembrem mensem Germanicum appellauit. Post hæc, Antoniæ auiæ quicquid unquam Liuia Augusta honorum cepisset, uno SENAT. CONS. congeßit. Patruum Claudium equitẽ Ro. ad id tempus collegam sibi in cõsulatu assumpsit. Fratrem Tiberium die uirilis togæ adoptauit, appellauítque principem iuuentutis. De sororibus autor fuit, ut omnibus sacramẽtis * adijcerẽtur: Neq; me, liberósque meos chariores habeo, quàm Caium, & sorores eius. Itẽ relationibus consulum: Quod bonum felíxque sit C. Cæsari, sororibúsque eius. Pari popularitate dãnatos, relegatósque restituit: criminúmq;, si qua residua ex priore tẽpore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios ad matris, fratrúmque suorũ causas pertinentes, ne cui postmodũ delatori, aut testi maneret ullus metus, conuectos in forum, & antè clarè obtestatus Deos, neque legisse, neque attigisse quicquam, concremauit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens nihil sibi admissum, cur cuiquam inuisus esset: negauítque se delatoribus aures habere.*

*Beroaldus legit, forulis

*addicerentur

Ciuilia eius gesta, ac ipsius moderatio. 15

Spintrias monstrosarum libidinũ ægrè ne profundo mergeret exoratus, urbe submouit. Titi Labieni, Cordi Cremutij, Caßij Seueri scripta Senatusconsultis abolita, requiri, & esse in manibus, lectitaríque permisit: quando maximè sua interesset, ut facta quæq; posteris tradãtur. Rationes

tiones Imperij ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas publicauit: Magistratibus liberam iurisdictionẽ, & sine sui appellatione concessit. Equites Romanos seuerè curiosèque, nec sine moderatione recognouit: palàm adempto equo, quibus aut probri aliquid, aut ignominiæ inesset: eorũ, qui minore culpa tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. Vt leuior labor iudicantibus foret, ad quatuor priores, quintã decuriã addidit. Tẽtauit & comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamẽto Tiberij, quanquã abolito, sed & Liuiæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat, cũ fide, ac sine calũnia repræsentata persoluit. Ducentesimã auctionũ Italiæ remisit. Multis incendiorũ dãna suppleuit: ac si quibus regna restituit, *adiecit & fructũ omnem uectigaliorũ, & rredituum medij temporis, ut Antiocho Comageno HS. millies confiscatum. Quóque magis nullius non boni exempli fautor uideretur, mulieri libertinæ * octingenta donauit, quòd excruciata grauißimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus: quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, Senatu prosequente: nobilibúsque pueris ac puellis, carmine modulato, laudes uirtutum eius canentibus. Decretum autem, ut dies, quo cepisset Imperium, Palilia uocaretur, uelut argumentum rursus conditæ urbis.

Repræsentata, pro exhibita.

*affecit

*octoginta

Consulatus per eum gesti, & liberalitas eius ad populum. 17

Consulatus quatuor gesßit: primum ex Kal. Ianuarijs per duos mẽses: secũdum ex Kalen. Ianuarijs per triginta dies: tertium usque in Idus Ianuarij: quartum usq; in VII. Idus easdem. Ex omnibus duos nouißimos coniunxit. Ter

Tertium autem Lugduni iniјt solus: non, ut quidam opinantur, superbia, negligentiáue, sed quòd defunctū sub Calendarum diem collegā rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit trecenos HS. toties abundantißimum epulum Senatui, equestríque ordini, etiā coniugibus, ac liberis utrorunque. Posteriore epulo forēsia insuper uiris, pueris ac fœminis fascias purpuræ, ac conchylij distribuit. Et ut lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellauítque Iuuenalem.

Forensis vestis genus.

Spectacula per eum edita. 18

*MVnera gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in septis aliquot edidit: quibus inseruit cateruas Afrorum, Campanorúmque pugilum ex utraque regione electißimorū. Neque spectaculis semper ipse præsedit: sed interdum aut magistratibus, aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos & aßiduè, & uarij generis, multifariam fecit: * quondam etiam & nocturnos accensis tota urbe luminibus. Sparsit & mißilia uariarū rerum, & panaria cum obsonio uiritim diuisit. Qua epulatione, equiti Ro. contra se hilarius, auidiúsque uescenti, partes suas misit: sed & Senatori ob eandem causam codicillos, quibus Prætorem eum extra ordinē designabat. Edidit & Circenses plurimos à mane usque ad uesperā, interiecta modò Africanarū uenatione, modò Troiæ decursione, quosdam autem præcipuos, minio, & chrysocolla constrato circo: nec ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. Cōmisit & subitos, *cum lege Luciana apparatū Circi prospicientē pauci ex proximis menianis postulassent.*

*quosdam

Misśilia variarum rerum, pro varias res.

Aliàs, cū elegantiam apparatus circi prospicere pauci ex. Beroaldus Ioniana legit.

Nouum genus spectaculi per eum editum. 19

NOuum præterea, atque inauditum genus spectaculi excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum, & pa

& Puteolanas moles trium millium & sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit, contractis undique onerarijs nauibus, & ordine duplici ad ancoras collocatis, superiectoq; aggere terreno, ac directo in Appiæ uiæ formã. Per hunc pontem ultro citro commeauit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignísque quercica corona, & securi, & cetra, & gladio, aureáque chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculóque bijugi famosorum equorum præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum. Scio plerosque existimasse, talem à Caio pontẽ excogitatum, æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquantò angustiorem Hellespontum contabulauerit. Alios, ut Germaniam, & Britanniam, quibus imminebat alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum, narrãtem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quòd Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in uerum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per Baianum sinum equis discursurum.

Biduum continens, pro perpetuum biduum.

Famosi, in bonam partem.

Contabulare, ponte consternere.

Spectacula per eum peregrè facta. 20

*EDidit & peregrè spectacula: in Sicilia Syracusis *hasticos ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamẽ quoque Græcæ, Latinæq; facundiæ. Quo certamine ferunt uictoribus præmia uictos contulisse, eorundẽ & laudes componere coactos. Eos autem, qui maximè displicuissent, scripta sua, spongia linguáue delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.*

*Atticos

Opera publica per eum edita, & peracta. 21

OPera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti, theatrúmque Põpeij absoluit. Inchoauit autem aquæ

ductum regione Tiburti, & Amphitheatrum iuxta septa: quorum operũ à successore eius Claudio, alterũ peractum, omissum alterum est. Syracusis collapsa uetustate mœnia, deorũque ædes refectæ. Destinauerat & Samij Polycratis regiã restituere. Mileti didymeũ peragere, in iugo Alpiũ, urbẽ cõdere, sed ante omnia Isthmũ in Achaia perfodere. Miserátque iam ad dimetiendũ opus primipilarem Caium.

Peragere, pro reficere: didymeum autẽ videtur templum Apollinis significare.

Vana gloria, & elatio eiusdem. 22

*HActenus quasi de principe, reliqua ut de monstro narranda sunt. Compluribus cognominibus assumptis (nam & Pius, & Castrorum filius, & Pater exercituum, & Opt. Max. Cæsar uocabatur) cùm audiret fortè reges, qui officij causa in urbem aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit, Εἷς κοίρανος ἔςω, εἷς βασιλεύς. Nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret, speciémque principatus in regni formã cõuerteret. Verùm admonitus, & principũ, & regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. Datóque negotio, ut simulacra numinum, religione & arte præclara, inter quæ Olympici Iouis *apportarentur *egregia: quibus capite dempto suum imponeretur, partem palatij ad forum usque promouit, atque æde Castoris, & Pollucis in uestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres deos medium se adorandum adeuntibus exhibebat: & quidã eum Latialem Iouem consalutauerunt. Templum etiam numini suo proprium, & sacerdotes, & excogitatißimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum Iconium. Amiciebatúrque quotidie ueste, quali ipse uteretur. Magisteria sacerdotij ditißimus quisq; et ambitione, & licitatione maxima uicibus cõparabant. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, * tetraones,*

Id est, vnus dominus sit, vnus rex.

*adoptaretur

*è Græcia:

*erithrotaones,

nes, Numidicæ, meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur: & noctibus quidē plenā fulgentémque Lunā inuitabat aßiduè in amplexus atq; cōcubitum. Interdiu uerò cū Capitolino Ioue secretò fabulabatur, modò insusurrans, ac præbens inuicē aures, modò clarius, nec sine iurgijs. Nam uox comminantis audita est:

Ἐις γαῖαν Δαναῶν περάωσε,

Id est, ad terrā Græcorū transferam te.

donec exoratus, ut referebat, & in contubernium ultro inuitatus, super templum diui Augusti ponte transmisso, palatiū, Capitoliúmque cōiunxit. Mox quò propior esset, in area Capitolina nouæ domus fundamenta iecit.

Detractio, & sæuitia eius contra propinquos. 23

Agrippæ se nepotē neque credi, neque dici ob ignobilitatē eius uolebat: succēsebátque, si qui uel oratione, uel carmine, imaginibus eū Cæsarū insererēt. Prædicabat autē matrē suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia commisisset, procreatā. Ac non cōtentus hac Augusti insectatione, Actiacas, singulásque uictorias, ut funestas P.R. & calamitosas uetuit solennibus ferijs celebrari. Liuiam Augustam proauiam Vlyssem stolatum identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad Senatum epistola arguere ausus est, quasi materno auo Decurione Fūdano ortam, cùm publicis monumentis certum sit Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum. Auiæ Antoniæ secretū petenti denegauit, nisi ut interueniret Macro præfectus. Ac per istiusmodi indignitates, & tædia, causa extitit mortis: dato tamen, ut quidam putant, & ueneno. Nec defunctæ ullū honorē habuit: prospexítque è triclinio ardentem rogum. Fratrē Tiberium inopinantē, repentè immisso tribuno militum, interemit. Syllanum itē socerum ad necem, secandásque nouacula fauces compulit: causatus in

* aliàs, conti nuò secut.

utroque quòd hic ingressum se turbatius mare nõ esset * secutus, ac spe occupãdi urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset: ille antidotum aboluisset, quasi ad præcauenda uenena sua sumptum: cum & Syllanus impatientiam nauseæ uitasset, & molestiam nauigandi, & Tiberius propter aßiduam, & ingrauescentem tußim medicamento usus esset. Nam successorem Imperij Claudium patruum non nisi in ludibrium reseruauit.

Libido eius cum omnibus sororibus. 24

CVm omnibus sororibus suis stupri consuetudinẽ fecit: plenóque cõuiuio singulas infra se uicißim collocabat, uxore suprà cubante. Ex his Drusillã uitiasse uirginem, prætextatus adhuc creditur. Atque etiam in concubitu eius quondã deprehensus ab auia Antonia, apud quã simul educabantur. Mox Lucio Caßio Longino consulari collocatam abduxit, & in modum iustæ uxoris propalam habuit. Hæredem quoque bonorũ, atque Imperij æger instituit. Eadem defuncta, iustitiũ indixit: in quo risisse, lauisse, cœnasse cum parentibus, aut coniuge, liberísue, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, cùm repente, noctúque profugisset ab urbe, transcurrissétque Campaniam, Syracusas petijt. Rursúsque inde properè redijt, barba capillóq; promisso. Nec unquam postea quantiscunque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi per nomen Drusillæ deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tãta, nec dignatione dilexit, ut quas sæpe exoletis suis prostrauerit. Quò facilius eas in causa Aemilij Lepidi condemnauit, quasi adulteras, & insidiarũ aduersus se conscias. Nec solùm chirographa omnium requisita fraude ac stupro diuulgauit, sed & tres gladios in necem suam præparatos Marti ultori, addito elogio, consecrauit.

Dignatio, pro reuerentia.

Matr

Matrimonia,& vxores eius. 25

MAtrimonia cõtraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit, nõ est facile discernere. Liuiã Horestillã C. Pisoni nubentẽ, cũ ad officium & ipse uenisset, ad se deduci imperauit, intráque paucos dies repudiatã biẽnio pòst relegauit, quòd repetisse usum prioris mariti tempore medio uidebatur. Alij tradũt, adhibitũ cœnæ nuptiali, mãdasse ad Pisonẽ cõtrà accũbentẽ, Noli uxorẽ meã premere: statímque è cõuiuio abduxisse eã secum, & proximo die edixisse matrimoniũ sibi repertũ exẽplo Romuli, & Augusti. Lolliam Paulinã C. Memmio cõsulari, exercitus regẽti nuptã, facta mentione auiæ eius, ut quondã pulcherrimæ, subitò ex prouincia euocauit, ac perductam à marito coniunxit sibi, breuíque missam fecit, interdicto cuiusquã in perpetuũ coitu. Cæsoniã neque facie insigni, neq; ætate integra, matrémque iam ex alio uiro trium filiarum, sed luxuriæ, ac lasciuiæ perditæ, & ardentius, & cõstantius amauit: ut sæpe chlamyde, peltáque, & galea * comatam, & iuxtà adequitantẽ, militibus ostẽderit: amicis uerò etiã nudã. Quàm enixam uxorio nomine dignatus est, uno atque eodem die professus, & maritum se eius, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Iuliam Drusillam appellatam, per omnium dearam templa circunferẽs, Mineruæ gremio imposuit, alendámque & instituendã commendauit. Nec ullo firmiore indicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis: quæ illi quoque tanta iam tunc erat, ut infestis digitis, ora & oculos simul ludentium infantium incesseret.

Perductã, pro, traductam.
Missam facere, pro repudiare.
Cuiusquam cũ verbo prohibẽdi.
*aliàs, armatam, siue ornatam.
Semen, pro genere.

Crudelitas eius contra propinquos & cæteros. 26

LEue ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicósque pacto tractauerit, Ptolemæum regis Iubæ filium, consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij ex

Helenæ filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam adiutores Imperij, quibus omnibus pro necessitudinis iure, próque meritorũ gratia cruenta mors persoluta est. Nihilò reuerentior leniórue erga Senatum: quosdam summis honoribus functos, ad essedũ sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cœnanti, modò ad pluteum, modò ad pedes stare succinctos linteo, passus est: alios cùm clàm interemisset, citare nihilominus ut uiuos perseuerauit, paucos post dies uoluntaria morte perijsse mentitus. COSS. oblitis de natali suo edicere, abrogauit magistratum, fuítque per triduum sine summa potestate Resp. Quæstorem suum in cõiuratione nominatũ flagellauit ueste detracta, subiectáque militũ pedibus, quò firmè uerberaturi insisteret. Simili superbia, uiolentiáque cæteros tractauit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte occupantiũ, omnes fustibus abegit. Elisiq; per eum tumultum uiginti amplius equites Rom. totidem matronæ super innumeram turbam cæteram. Scenicis ludis, inter plebem, & equitem causam discordiarum ferens, decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoq; occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo Sole uelis, emitti quẽquam uetabat: remotóque ordinario apparatu, rabidis feris uilissimos senio cõfectos, gladiatores quoque pegmares, patresfamiliarũ notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subijciebat. Ac nonnun *induxit *quam horreis præclusis, populo famem* * indixit.

Amplius, pro plusquam. Super, pro præter.

Eiusdem sæuitia, atque crudelitas. 27

*ingenitam *SAeuitiam * ingenij per hæc maximè ostendit. Cùm ad saginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxijs laniandos adnotauit: & custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans,*

ſtans tantummodo intra porticum mediam à caluo ad caluum duci imperauit. Votum exegit ab eo, qui pro ſalute ſua gladiatoriam operã promiſerat: ſpectauitque ferro dimicantem: nec dimiſit niſi uictorem, & poſt multas preces. Alterũ, qui ſe periturum ea de cauſa uouerat, cunctantẽ pueris tradidit uerberatũ, infulatumq; , qui uotum repoſcentes per uicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honeſti ordinis, deformatos prius ſtigmatum notis, ad metalla, & munitiones uiarũ, aut ad beſtias condẽnauit, aut beſtiarum more quadrupedes cauea coërcuit, aut medios ſerra diſſecuit. Nec omnes grauibus ex cauſis, uerum malè de munere ſuo opinatos, uel quòd nunquam per genium ſuum deieraſſent. Parentes ſupplicio filiorum intereſſe cogebat. Quorum uni ualetudinem excuſanti lecticam miſit: aliũ è ſpectaculo pœnæ, epulis ſtatim adhibuit, aque omni comitate ad hilaritatem, & iocos prouocauit. Curatorem munerum, ac uenationum per continuos dies in conſpectu ſuo catenis uerberatum non prius occidit, quàm offenſus putrefacti cerebri odore. Atellanæ poëtam, ob ambigui ioci uerſiculũ, media amphitheatri arena igni cremauit. Equitem Romanũ obiectũ feris, cùm ſe innocentẽ proclamaſſet, reduxit: abſciſſaq; lingua, rurſus induxit.

Deformatos, pro fœdatos, cũ aliàs ſit formare deformare.

Sæuitia eius contra ſuos exules, & ſenatorem. 28

R*Euocatum quẽdam à uetere exilio ſciſcitatus, quidnam ibi facere conſueſſet, reſpondente eo per adulationem: Deos ſemper oraui, ut (quod euenit) periret Tiberius, & tu imperares: opinans ſibi quoque exules ſuos mortem imprecari, miſit circũ inſulas, qui uniuerſos contrucidarent. Cùm diſcerpi Senatorem concupiſſet, ſubornauit, qui ingredientem curiam repentè hoſtem publicum appellantes inuaderent, graphiiſque confoſſum lace-*

randum cæteris traderent. Nec antè ſatiatus eſt, quàm membra, & artus, & uiſcera hominis tracta per uicos, atque ante ſe congeſta uidiſſet.

Atrocia eius dicta. 29

I*Mmanißima facta augebat atrocitate uerborum. Nihil magis in natura ſua laudare ſe, ac probare dicebat, quàm (ut ipſius uerbo utar) ἀδιατρεψίαν, hoc eſt, inuerecundiam. Monēti Antoniæ auiæ, tanquam parum eſſet non obedire, Memēto, ait omnia mihi & in omnes licere. Trucidaturus frarem, quem metu uenenorum præmuniri medicamentis ſuſpicabatur, Antidotum, inquit, aduerſus Cæſarem? Relegatis ſororibus, non ſolùm inſulas habere ſe, ſed etiam gladios minabatur. Prætorium uirum ex ſeceſſu Anticyræ, quam ualetudinis cauſa petierat, propagari ſibi commeatum ſæpius deſiderantem, cùm mandaſſet interimi, adiecit, neceſſariam eſſe ſanguinis mißionem, cui tandiu non *prodeſſet helleborum. Decimo quoque die, numerum puniendorum ex cuſtodia ſubſcribens, rationem ſe purgare dicebat. Gallis, Græcíſque aliquot uno tempore condemnatis, gloriabatur Gallogræciam ſeſe ſubegiſſe.*

Propagare, pro producere, ſiue proferre.

*profuiſſet

Atrocia ac dira eius facta. 30

N*On temere in quenquam, niſi crebris & minutis ictibus animaduerti paſſus eſt: perpetuo, notóque iam præcepto ita fieri, ut ſe mori ſentiat. Punito per errorem nominis alio, quàm quem deſtinauerat, ipſum quoque paria meruiſſe dixit. Tragicum illud ſubinde iactabat:*

Oderint, dum metuant.

Sæpe in cunctos pariter Senatores, ut Seiani clientes, aut matris, ac fratrum ſuorum delatores inuectus eſt: prolatis libellis, quos crematos ſimulauerat, defensáque Tiberij ſæuitia, quaſi neceſſaria, cum tot criminantibus credēdum

eſſet. Equeſtrem ordinem, ut ſcenæ, arenæque deuotum aſſiduè proſcidit. Infenſus turbæ fauenti aduerſus ſtudium ſuum exclamauit: Vtinam P. R. unam ceruicem haberet. Cúmque Tetrinius latro poſtularetur, & qui poſtularent, Tetrinios eſſe ait. Retiarij tunicati quinque numero gregatim dimicantes, ſine certamine ullo totidem ſecutoribus ſuccubuerant: cum occidi iuberentur, unus reſumpta fuſcina, omnes uictores interemit. Hanc ut crudeliſsimam cædem & defleuit edicto: & eos, qui ſpectare ſuſtinuiſſent, execratus eſt.

Execratus, pro male precatus, ſiue deuouit.

Eiuſdem querela contra ſuorum temporum felicitatẽ. 31

QVeri etiam palàm de conditione temporum ſuorum ſolebat: quòd nullis calamitatibus publicis inſignirentur. Auguſti principatum clade Variana: Tiberij ruina ſpectaculorum apud Fidenas memorabile factũ: ſui obliuionem imminere proſperitate rerum. Atque identidem exercituum cædes, famem, peſtilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat.

Proſperitas rerum, nõ ſolùm hominis.

Crudelitas eius in cœnis, ludis, ſpectaculis, & ſacrificiis. 32

ANimum quoque remittenti, ludoq; & epulis dedito, eadem dictorũ, factorúmque ſæuitia aderat. Sæpe in conſpectu prandentis, uel comeſſantis ſeriæ quæſtiones per tormenta habebantur. Miles decollãdi artifex quibuſcunque è cuſtodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo ſignificauimus, cum multos è litore inuitaſſet ad ſe, repentè omnes præcipitauit. Quoſdam gubernacula apprehendenteis, contis, remiſque detruſit in mare. Romæ publico epulo ſeruum, ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confeſtim tradidit, ut manibus abſciſſis, atque ante pectus à collo pendentibus, præcedente titulo, qui cauſam pœnæ indicaret, per

Decollare etiã apud Senecam.

cœtus epulantium circunduceretur. Mirmillonem è ludo
*ruderibus *rudibus secum batuentem, & sponte prostratum confodit
ferrea sica, ac more uictorum cum palma discurrit. admo-
*Poparum ta altaribus uictima, succinctus *pomparum habitu, elato
mauult Bero alte malleo, cultrarium mactauit. Lautiore conuiuio effu-
al. sus subitò in cachinnos, C O S S. qui iuxtà cubabãt, quidnam
rideret, blandè quærentibus: Quid, inquit, nisi uno meo
nutu iugulari utrunque uestrũm statim posse?

Apelles per eum flagellatus, & alia eius gesta. 33

INter uarios iocos, cum assistens simulachro Iouis Apel
lem tragœdum consuluisset, uter illi maior uideretur,
cunctantem flagellis discidit: collaudans subinde uocem
deprecantis, quasi etiam in gemitu prædulcem. Quoties
uxoris, uel amiculæ collum exoscularetur, addebat: Tam
bona ceruix, simulac iussero, demetur. Quin & subinde
*se uel iactabat, exquisiturum *semel fidiculis de Cæsonia sua, cur
eam tantopere diligeret.

Malignitas, & superbia eius contrà omnes, 34

NEc minore liuore, ac malignitate, quàm superbia, sæ
uitiáq; penè aduersus omnis æui homines grassatus
est: statuas uirorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina
area propter angustias in Martium campum collatas, ita
*potuerint. subuertit, atq; disiecit, ut restitui saluis titulis non *ualue-
rint. Vetuitque posthac uiuentium cuiquam usquã statuam,
aut imaginem, nisi consultò se, & autore poni. Cogitauit
etiam de Homeri carminibus abolẽdis. Cur enim sibi non
licere, dicens, quod Platoni licuisset, qui eum è ciuitate,
quam constituebat, eiecerit. Sed & Vergilij, & Titi Li-
uij scripta, & imagines, paulũ abfuit, quin ex omnibus bi-
bliothecis amouerit: quorũ alterum, ut nullius ingenij, mi-
nimæq; doctrinæ: alterũ, ut uerbosum in historia negligen

temque

témque carpebat. De iuris quoq; cõsultis, quasi sciẽtiæ eorum omnem usum aboliturus sæpe iactauit, se (mehercle) effecturum, ne quid respondere poßint præter *æquum. * eum.

Item inuidia eius contra omnes. 35

VEtera familiarũ insignia nobilißimo cuiq; ademit: Torquato torquem: Cincinnato crinem: Cn. Pompeio stirpis antiquæ, Magni cognomen. Ptolemæum, de quo retuli, & accersitum è regno, & exceptum honorificè, non alia dè causa repentè percußit, quàm quòd edente se munus, ingressum spectacula, conuertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit. Pulchros, & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem, & speciem *colosseros dictus. *Fortè colossæos. Hunc è spectaculis detractum, repentè & in arenam deductum, Thraci, & mox hoplomacho comparauit: bísque uictorem constringi sine mora iußit: & pannis obsitũ uicatim circunduci, ac mulieribus ostendi, deinde iugulari. Nullus denique tã abiectæ cõditionis, támque extremæ sortis fuit, cuius non commodis obtrectaret. Nemorensi regi, quòd multos iam annos potiretur sacerdotio, ualidiorem aduersarium subornauit. Cum quodã die muneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam seruum suum manumittenti studiosius plausum esset, ita se proripuit è spectaculis: ut calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans: dominum gentium populum ex re leuißima plus honoris gladiatori tribuentẽ, quàm consecratis principibus, aut præsenti sibi.

Luxuria & libido eiusdem. 36

PVdicitiæ neque suæ, neque alienæ pepercit. Marcum Lepidum, M. Nestorem Pantomimũ, quosdam obsides

des dilexisse fertur, commercio mutui stupri. Valerius Catulus consulari familia iuuenis, stupratum à se, ac latera sibi contubernio eius defessa, etiam uociferatus est. Super sororum incesta, & notissimũ prostitutæ Pyrallidis amorem, nõ temere ulla illustriore fœmina abstinuit: quas plerunque cũ maritis ad cœnã uocatas, prætérque pedes suos transeuntes, diligenter, ac lentè, mercantiũ more considerabat: etiã faciem manu alleuans, si quæ pudore submitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cùm maximè placitam se uocasset, paulò pòst recentibus adhuc lasciuiæ notis, reuersus uel laudabat palã, uel uituperabat: singula numerans bona, maláue corporis, atque concubitus. Quibusdam, absentium maritorum nomine, repudium ipse misit, iußítque in acta referri.

Super, pro præter.

Temere, pro ferè.

Luxuria eiusdem in cœnis, balneis, ædificiis, & aliis operibus. 37

*aliàs, nepotatus

NEpotinis *sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit: commentus nouum balnearum usum, portentosißima genera ciborum, atque cœnarum: ut calidis, frigidísque unguentis lauaretur: pretiosißimas margaritas aceto liquefactas sorberet: conuiuijs ex auro panes, & obsonia apponeret: Aut frugi hominẽ esse oportere dictitans, aut Cæsarẽ. Quin & nummos nõ mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricauit & de cedris liburnicas, gẽmatis puppibus, uersicoloribus uelis, magna thermarũ, & porticuum, & tricliniorum laxitate, magnáque etiã uitium & pomiferarũ arborum uarietate: quibus discumbens de die inter choros, ac symphonias, litora Campaniæ peragraret. In extructionibus prætoriorum, atque uillarũ omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse eff

se effici negaretur. Et *iactæ itaque moles infesto ac profundo mari, excisæ rupes durißimi silicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum moræ culpa capite lueretur.* Ac *ne singula enumerē, immensas opes, totúmque illud* Tiberij *Cæsaris, uicies, ac septies millies* HS. *non toto uertente anno absumpsit.*

Vertente anno pro finito: sicut ineunte.

Rapinæ, & extorsiones eiusdem. 38

E*Xhaustus igitur, atque egens, ad rapinas conuertit animum, uario & exquisitißimo calumniarū, & auctionum, & uectigalium genere.* Negabat *iure ciuitatem* Romanam *usurpare eos, quorum maiores sibi, posterísque eam impetrassent, nisi filij essent.* Neque *enim intelligi debere posteros ultra hunc gradum.* Prolatáque *diuorum* Iulij, & Augusti *diplomata, ut uetera, & obsoleta deflebat.* Arguebat & *perperam editos census, & quibus posteà quacunque de causa quicquam incrementi accesßisset.* Testamenta Primipilariū, *qui ab initio principatus* Tiberij, *neque illū, neq; se hæredē reliquissent, ut ingrata rescidit.* Item *cæterorū, ut irrita, & uana, quoscunque quis diceret hærede* Cæsare *mori destinasse.* Quo *metu iniecto, cū iam & ab ignotis inter familiares, & à parētibus inter liberos palàm hæres nuncuparetur, derisores uocabat: quòd post nuncupationem uiuere perseuerarent, & multis uenenatas* matteas misit.* Cognoscebat *autē de talibus causis, taxato prius modo summæ, ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur.* Ac *ne paululum quidem moræ patiens, super* XL. *reos quondam ex diuersis criminibus una sententia condemnauit, gloriatúsq; est expergefactæ somno* Cæsoniæ, *quantum egisset, dum ea meridiaret.* Auctione *proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit, & uenditauit: exquirēs per se pretia, & usque eò*

Contenderim legendum, mattyas. Est autem cibi genus delicatissimi ex carnibus vnctis, cuius inuentores fuisse dicuntur Macedones. Eius cibi meminit Martialis, & late exponit Athenæus.

extendens, ut quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti uenas sibi inciderēt. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitū à Caio præconem, ne prætorium uirum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec licendi finem factum, quoad XIII. gladiatores HS. nonagies ignoranti addicerentur.

Turpia eius lucra. 39

IN Gallia quoque, cum damnatarū sororum ornamenta, & supellectilem, & seruos, atque etiā liberos, immensis pretijs uēdidisset: inuitatus lucro, quicquid instrumenti ueteris aulæ erat, ab urbe repetijt: comprehensis ad deportandum meritorijs quoque uehiculis, & pistrinensibus iumētis: adeò, ut & panis Romæ sæpe deficeret, & litigatorū plerique, quòd occurrere absentes ad uadimonium non possent, causa caderent. Cui instrumento distrahendo nihil non fraudis, ac lenocinij adhibuit: modò auaritiæ singulos increpans, & quòd non puderet eos locupletiores esse, quàm se: modò pœnitentiam simulans, quòd principalium rerum priuatis copiam faceret. Compererat prouincialem locupletem ducenta HS. numerasse uocatoribus, ut per falaciam conuiuio interponeretur, nec tulerat molestè tam magno æstimari honorē cœnæ suæ. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid friuoli ducētis millibus traderet: diceretq́; cœnaturū apud Cæsarē, uocatu ipsius.

Noua uectigalia, & sordidi quæstus. 40

VEctigalia noua, atque inaudita primùm per publicanos, deinde, quia lucrū exuberabat, per Centuriones, Tribunósque prætorianos exercuit: nullo rerum aut hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. Pro edulijs, quæ tota urbe uenirent, certum statúmque exigebatur. Pro litibus, atq; iudicijs ubicūque cōceptis,*

**Vbicūque, sine uerbo, pro ubiuis.*

quadr

*quadragesima *summæ, de qua litigaretur: nec sine pœna si quis composuisse, uel donasse negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus pars octaua, ex capturis prostitutarum quātum quæque uno concubitu mereret. Additúmque ad caput legis, ut tenerentur publico, & quæ meretricium, *quæ uel lenocinium fecissent: necnon & matrimonia obnoxia essent.*

Quadragesima f. pars.

Meretricium, pro quęstu meretricio.

Item de eodem. 41

*aliàs, qui

HVIusmodi uectigalibus indictis, neq; propositis, cùm per ignorantiam scripturæ multa commissa fierent, tandem flagitante Pop. Rom. proposuit quidem legem: sed & minutißimis literis, & angustißimo loco: uti ne cui describere liceret. Ac ne quod non manubiarum genus experiretur, lupanar in palatio cōstituit: distinctísque, & instructis pro loci dignitate compluribus cellis, in quibus matronæ ingenuíque starent. Misit circum fora, & basilicas nomēclatores ad inuitandos in libidinem iuuenes, senésque: præbita aduenientibus pecunia fœnebris, appositiq; qui nomina palàm subnotarent, quasi adiuuantium Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium sperneus, plus mendacio, atque etiam periurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, demandata uice sua, progressus in atrium domus, cùm prætereuntes duos equites Ro. locupletes sine mora corripi, confiscaríque iußisset: exultans rediјt, gloriánsque nunquam se prosperiore alea usum.

Dos pro nata filia, & streuæ per eum petitæ ac receptæ. 42

FIlia uerò nata, paupertatem, nec iam Imperatoria modò, sed & patria conquerens onera, collationes in alimoniam, atque dotem puellæ recepit. Edixit & strenas ineunte anno se recepturū: stetítque in uestibulo ædiū Kalen. Ianua[illegible] captandas stipes, quas plenis ante eum manibus

Ante eum, pro coram eo.

nibus, ac sinu, omnis generis turba fundebat. Nouißime *cõtrectãdæ pecuniæ cupidine incẽsus, sæpe super immensos aureorum aceruos patentißimo diffusos loco, & nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquandiu uolutatus est.*

Expeditio eius Germanica. 43

Ex destinato, ex proposito, non casu.

M*ilitiam, resq; bellicas semel attigit, neq; ex destinato, sed cùm ad uisendũ nemus, fluménque* Clitumni Meuaniam *processisset: admonitus de supplendo numero* Batauorũ, *quos circa se habebat, expeditionis* Germanicæ *impetũ cepit: neque distulit, sed legionibus, & auxilijs undique excitis, delectibus undiq; acerbißimè actis, cõtracto & omnis generis cõmeatu*quantũ nunquã antè, iter ingressus est: confecítque modò tã festinanter, & rapidè, ut prætorianæ cohortes contra morẽ signa iumẽtis imponere, & ita subsequi cogerẽtur: interdũ adeò segniter & delicatè, ut octophoro ueheretur, atque à propinquarũ urbiũ plebe uerri sibi uias, & cõspergi propter puluerẽ exigerèt.*

*quanto

Gesta per eum in castris. 44

P*ostquàm castra attigit, ut se acrem, & seuerum ducem ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerant, cũ ignominia dimisit. At in exercitu recensendo, plerisque centurionum maturis iam, & nonnullis ante paucißimos, quàm consummaturi essent, dies, primos pilos ademit, causatus senium cuiusque & imbecillitatem: cæterorũ increpita cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summã recidit.* Nihil autem amplius, quàm Admimocino Bellini Batauorum *regis filio, qui pulsus à patre, cum exigua manu trans fugerat, in deditionem recepto: quasi uniuersa tradita insula, magnificas* Romam *literas misit: monitis sæpe latoribus, ut uehiculo ad forum usque, & curiam pertenderẽt, nec nisi*

in æde

in æde Martis, ac frequente Senatu, C O S S. *traderent.*

Sylua per eum truncata, & milites per eum præmiis donati, & alia gesta eius. 45

*Mox deficiente belli materia, paucos de custodia Germanos traijci, occulique trans Rhenũ iußit: ac sibi post prandiũ, quàm tumultuosißimè adesse hostem nunciari. Quo facto, proripuit se cum amicis, & parte equitum prætorianorũ in proximam syluã: truncatisque *arboribus & in modum trophæorũ adornatis ad lumina reuersus, eorum quidẽ, qui secuti nõ essent, timiditatẽ, & ignauiã corripuit: comites autẽ & participes uictoriæ, nouo genere ac nomine coronarum donauit, quas distinctas solis, ac lunæ, syderũq; specie, exploratorias appellauit. Rursus obsides quosdã abductos è literario ludo, clámque præmissos, deserto repẽtè conuiuio cum equitatu insecutus, ueluti profugos ac reprehẽsos in catenis reduxit: in hoc quoq; nimio præter modũ intẽperans. Repetita cœna renũtiantes coactum agmen, sicut erãt, loricatos ad discumbendum adhortatus est. Monuit etiã notißimo Vergilij uersu, Durarent, secundísq; se rebus seruarẽt. Atq; inter hæc absentem Senatum, populúmq; grauißimo obiurgauit edicto, quòd Cæsare præliante, & tantis discriminibus obiecto, intempestiua conuiuia, circum & theatra, & amœnos secessus celebrarent.*

*nemoribus

Apparatus exercitus eius contra Oceanum, & alia eius gesta. 46

Postremò, quasi perpetraturus bellum, directa acie in litora Oceani, ac ballistis, machinísque dispositis, nemine gnaro, ac opinante quidnam cœpturus esset, repentè ut conchas legerent, galeásque, & sinus replerent, imperauit: spolia Oceani uocans Capitolio, Palatióque debita. Et in indicium uictoriæ altißimam turrem excitauit: ex

Gnarus, pro conscio.

Excitare turrim pro erigere.

qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarent: pronuntiatóque militi donatiuo, centenis uiritim denarijs, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus: Abite, inquit, læti, abite locupletes.

Cura triumphi, & alia eius gesta. 47

Conuersus hinc ad curam triumphi, præter captiuos & transfugas barbaros, Galliarũ quoque procerissimũ quenque, &, ut ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit, ac seposuit ad pompam: coëgitque non tantùm rutilare, & submittere comam, sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. Scripsit & procuratoribus, triumphum appararent quàm minima summa, sed quantus nunquam alius fuisset: quando in omnium hominum bona ius haberent.

Id est, dignum triumpho.

Nefarium consilium trucidandi legiones. 48

*PRiusquàm prouincia decederet, consilium inijt nefandæ atrocitatis, legiones, quæ post excessum Augusti seditionem olim mouerant, contrucidandi: quòd & patrem suum Germanicum ducem, & se infantem tũc obsedissent. Vixque à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare uelle perseueraret. Vocatos itaque ad concionẽ inermes, atq; etiã gladijs *depositis, equitatu armato circunsedit. Sed cùm uideret suspecta re, plerosque dilabi ad resumenda, si qua uis fieret, arma: profugit concione: confestímque urbẽ petijt, deflexa omni acerbitate in Senatũ, cui *animaduertẽdos tantorum dedecorũ rumores palàm minabatur: querẽs inter cætera fraudatũ se iusto triũpho, cùm ipse paulò antè, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denuntiasset.*

*depositis,

Circũsedit, pro obsedit, sed al. legunt circundedit.

*ad euertendos

Reditus

Reditus eius ad vrbem, malum eius propositum, & venena reperta. 49

ADitus ergo in itinere à legatis amplißimi ordinis, ut maturaret orantibus, quàm maxima uoce: Veniã inquit, ueniã, & hic mecũ, (capulũ gladij crebrò uerberãs quo cinctus erat) edixit, & reuerti se, sed ijs tantũ, qui optarent equestri ordini & populo. Nã se neque ciuẽ, neque principem Senatui amplius fore. Vetuit etiã quẽquã Senatorũ sibi occurrere: atq; omisso, uel dilato triũpho, ouãs urbẽ natali suo ingressus est. Intráque quartũ mensem perijt, ingẽtia facinora ausus, & aliquãtò maiora moliẽs. Siquidẽ proposuerat Antiũ, deinde Alexandriã cõmigrare, interẽpto prius utriusq; ordinis electißimo quoque. Quod ne cui dubiũ uideatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso titulo, alteri gladius, alteri pugio index erat. Ambo notas & nomina continebãt morti destinatorũ. Inuẽta & arca ingens, uariorũ uenenorũ plena: quibus mox à Claudio demersis, infecta maria tradũtur, nõ sine pisciũ exitio, quos enectos æstus in proxima litora eiecit.

Statura corporis eius ac valetudo. 50

STatura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis & crurum, & oculis, & temporibus concauis, fronte lata & torua, capillo raro, ac circa uerticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacunque de causa capram nominare, criminosum & exitiale habebatur. Vultum uerò natura horridum, ac tetrum etiam ex industria efferabat: componens ad speculum in omnẽ terrorem ac formidinem. Valetudo ei neque corporis, neque animi cõstitit. Puer comitiali morbo uexatus: in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita

defectione ingredi, stare, colligere semet ac sufferre uix posset. Mentis ualetudinem & ipse senserat, ac subinde de secessu, déque purgando cerebro cogitauit. Creditur potionatus à Cæsonia uxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem uerterit. Incitabatur insomnio maximè: neq; enim plus, quàm tribus nocturnis horis quiescebat: ac ne his quidem placida quiete, sed pauida miris rerum imaginibus: ut qui inter cæteras, pelagi quondam speciem colloquentem secum uidere uisus sit. Ideóque magna parte noctis uigiliæ, cubandíque tædio, nũc thoro residens, nunc per lõgißimas porticus uagus, inuocare identidem atque expectare lucem consueuerat.

Potionatus, ueneno affectus.

Valetudo mentis, & contemptus deorum, aliáque eius gesta. 51

NOn immeritò mentis ualetudini attribuerim diuersißima in eodem uitia, summam confidentiã, & contrà nimium metũ. Nam qui Deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua, & fulgura conniuere, caput obuoluere, ad maiora uerò proripere se è strato, sub lectúmq; condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliẽsi, irrisis multorũ locorũ miraculis, repentè à Messana noctu profugit, Aetnæi uerticis fumo, ac murmure pauefactus. Aduersus Barbaros quoque minacißimus, cùm trans Rhenum inter angustias, densúmq; agmẽ iter essedo faceret, dicente quodam, non mediocrem fore consternationem, si cunde hostis appareat, equum illico conscendit: ac properè uersus ad põtes, ut eos calonibus, & impedimentis stipatos reperit, impatiẽs moræ, per manus ac super capita hominũ translatus est. Mox etiã audita rebellione Germaniæ fugã, et subsidia fugæ classes apparabat: uno solatio acquiescens, trãsmarinas sibi superfuturas prouincias, si uictores Alpium

iuga,

iuga, ut Cimbri, uel etiã urbem, ut Senones quondã occuparent. Vnde credo percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterritum.

Vestes, cæterı́que eius habitus. 52

VEstitu, calceatúque, & cætero habitu, neque patrio, neque ciuili, ac ne uirili quidem, ac deniq; nõ humano semper usus est. Sæpe depictas, gẽmatásque indutus penulas, manuleatus & armillatus in publicũ processit, aliquãdo sericatus, & cycladatus: ac modò in crepidis, uel cothurnis, modò in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri, plerũque uerò aurea barba fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum Deorũ insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatũ etiam ante expeditionem aßiduè gestauit: interdum & magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio eius.

In crepidis, pro crepidatus.

Eloquentia eius, & ars oratoria. 53

ET Disciplinis liberalibus minimũ eruditioni, eloquentiæ plurimũ attendit, quantumuis facundus, & promptus: utique si perorandũ in aliquem esset, irato & uerba, & sententiæ suppetebant: pronuntiatio quoque, & uox ut neque eodem loci præ ardore consisteret, & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus strictũ se lucubrationis suæ telum minabatur: lenius comptiúsque scribendi genus adeò contemnens, ut Senecam tum maximè placentem, commißiones meras componere, & arenam esse sine calce diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere, & magnorum in Senatu reorum accusationes defensionésque meditari: ac, prout stylus cesserat, uel onerare sentẽtia sua quenque, uel subleuare: equestri quoque ordine ad audiendum inuitato per edicta.

Eodẽ loci, pro eodem loco.

Eiusdem cantandi ars, saltandi, atque aurigandi. 54

SEd & aliorum generum artes studiosissimè, & diuersissimas exercuit. Thrax, & auriga, idem cantor, atq; saltator batuebat pugnatorijs armis. Aurigabat extructo plurifariam circo. Canendi, ac saltandi uoluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis tẽperaret, quò minus & tragœdo pronuntianti concineret: & gestum histrionis quasi laudans uel corrigens palàm effingeret. Nec alia de causa uidetur eo die, quo perijt, peruigilium indixisse, quàm ut initium in scenã prodeundi licentia tẽporis auspicaretur. Saltabat autẽ nõnunquã etiam noctu. Et quondam tres consulares secunda uigilia in palatium accitos, multáque & extrema metuẽtes super pulpitũ collocauit. Deinde repentè magno tibiarũ & scabellorum crepitu, cum palla tunicáque talari prosiluit, ac desaltato cãtico abijt. Atque hic tam docilis ad cætera, natare nescijt.

Thrax. pro gladiatore.

Studium eius & fauor ad plaudentes, & odium ad impedientes. 55

QVorum uerò studio teneretur, omnibus ad insaniã fauit. Marcum Nestorem Pantominum etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltante eo uel leuiter obstreperet, detrahi iussum manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per centurionem denuntiauit, ut abiret sine mora Hostiam, perferrétque ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: Ei, quem istuc misi, neque boni quicquam, neque mali feceris. Thraces quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonũ armaturas rescidit. Colũbo uictori, leuiter tamen saucio uenenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellauit. Sic certè inter alia uenena scriptum ab eo repertum est. Prasinæ factioni ita addictus, &

ctus, & deditus, ut cœnaret in stabulo assiduè, & maneret. Agitatori *Cythico comessatione quadā in apophoretis uicies HS. contulit. Incitato equo, cuius causa pridie Circenses, ne inquietaretur, uiciniæ silentium per milites indicere solebat, præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit, quò lautius nomine eius inuitati, acciperentur: consulatum quoque traditur destinasse.

*Euthico

Equile.

Coniuratio, & conspiratio contra eum facta. 56

ITa bacchantē atque grassantē, non defuit plerisq; *animus adoriri. Sed una, & altera conspiratione detecta, alijs per inopiā occasionis cūctantibus, duo cōsilium communicauerūt, perfecerúntque: non sine conscientia potentissimorum libertorum, præfectorumq; prætorij: quod ipsi quoq;, etsi falsò, in quadam coniuratione, quasi participes nominati, suspectos tamen se & inuisos sentiebant. Nam & statim seductis magnam fecit inuidiam, districto gladio affirmans sponte se periturum, si & illis morte dignus uideretur: nec cessauit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes committere. Cúmque placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea Tribunus cohortis prætoriæ depoposcit: quam Caius seniorem iam ut mollem, & effœminatum denotare omni probro consuerat: & modò signum petenti, Priapum, aut Venerem dare: modò ex aliqua causa agenti gratias, osculandam manum offerre *formatam, commotámque in obscœnum modum.

*consilium

*Foriatam gam cōmistámq;

Prodigia futuræ cædis eius. 57

FVturæ cædis multa prodigia extiterunt: Olympiæ simulachrum Iouis, quod dissolui, trāsferríque Romam

placuerat, tantum cachinnum repentè edidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint. Superuenítque ilico quidã Caßius quoque nomine, iussum se somnio affirmans immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ Idibus Martijs de cœlo tactum est: item Romæ cella palatina atriensis. Nec defuerunt qui coniectarent altero ostẽto periculum à custodibus domino portendi: altero, cædẽ rursus insignem, qualis eodem die facta quõdam fuisset. Cõsulenti quoque de genitura sua, Sulla mathematicus certißimam necem appropinquare affirmauit. Monuerunt & sortes Antiatinæ, ut à Caßio caueret. Qua causa ille Caßium Longinum Asiæ tum proconsulem occidendum delegauerat, immemor Chæream Caßium nominari. Pridie quàm periret, somniauit consistere se in cœlo iuxta solium Iouis: impulsúmque ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorũ loco habita sunt etiã, quæ fortè illo ipso die paulò prius acciderant. Sacrificãs respersus est phœnicopteri sanguine. Et Pantomimus M. Nestor tragœdiam saltauit, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonũ Philippus occisus est, egerat. Et cum in Laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinẽ uomuit, ut plures secũdarũ certatim experimentũ artis darent, cruore scena abũdauit. Parabatur & in noctẽ spectaculum, quo argumẽta inferorũ per Aegyptios & Aethiopes explicarẽtur.

Cædes, & mors eius. 58

N*Ono Kalendas Februarias, hora quasi septima, cunctatus an ad prandium surgeret, marcescente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. Cùm in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas euocati præpararentur, ut eos inspiceret, hortaretúrque, restitit,*

Ac nisi princeps gregis algere se diceret, redire ac repræsentare spectaculum uoluit. Duplex dehinc fama est: alij tradũt alloquenti pueros à tergo Chæreã ceruicẽ gladio cæsim grauiter percußisse, præmissa uoce: Hoc age. Dehinc Corneliũ Sabinũ, alterum è coniuratis Tribunum, ex aduerso traiecisse pectus: alij Sabinum, submota per conscios Centuriones turba, signum more militiæ petisse, & Caio Iouem dante Chæream exclamasse: Accipe ratum: respicientíque maxillam ictu discidisse. Iacentem, contractísque membris clamitantem se uiuere, cæteri uulneribus xxx. confecerunt. Nam signum erat omnium, Repete. Quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad primũ tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurrerũt: mox Germani corporis custodes, ac nonnullos ex percussoribus, quosdã etiã Senatores innoxios interemerunt.

Repræsentare pro rursus exhibere.

iratum

Funus Caij, & mors vxoris & filiæ eius. 59

VIxit annis uigintinouem, imperauit triennio, & decem mensibus, diebúsque octo. Cadauer eius clàm in hortos Lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustũ leui cespite obrutum est: posteà per sorores ab exilio reuersas erutum, crematum, sepultúmque. Satis constat prius, quàm id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos. In ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam: donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perijt unà & uxor Cæsonia, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa.

Gesta per Senatum post mortem eius. 60

COnditionem temporum illorum etiam per hæc æstimare quiuis poßit. Nam neque cæde uulgata statim creditum est. Fuítque suspicio ab ipso Caio, famã cædis simulatam & emissam: ut eo pacto erga se hominum mẽtes

deprehenderet. Neque cõiurati cuiquam imperium destinauerunt. Et Senatus in asserẽda libertate adeò consensit, ut COSS. primò non in curiam, quia Iulia uocabatur, sed in Capitolium conuocarent. Quidam uerò sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censuerunt. Obseruatum autem, notatúmque est in primis Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro periisse iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C. SVETONII TRANQVILLI, D. CLAVDIVS CAESAR.

De patre Claudij & eius gestis.

PATREM Claudij Cæsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Liuia, cùm Augusto grauida nupsisset, intra mẽsem tertiũ peperit: fuitque suspicio, ex uitrico per adulterij consuetudinem procreatum. Statim certè uulgatus est uersus:

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Id est, felicibus & trimestres filij.

Is Drusus in Quæsturæ, Præturæque honore, dux Rhetici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit: trans Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc Drusinæ uocãtur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actũ, non prius destitit insequi, quàm species Barbaræ mulieris humana amplior, uictorem tendere ultrà sermone Latino prohibuisset. Quas ob res ouãdi ius, & triumphalia ornamẽta percepit: ac post Præturã confestim

festim inito Cōsulatu, atque expeditione repetita, supremū diē morbo obijt, in æstiuis castris, quæ ex eo scelerata sunt appellata. Corpus eius per municipiorum, coloniarúmque primores, suscipientibus obuijs scribarū decurijs, ad urbem deuectū, sepultúmque est in Martio campo. Cæterùm exercitus honorariū ei tumulū excitauit: circa quem deinceps stato die quotānis miles decurreret, Galliarúmq; ciuitates publicè supplicarent. Prætereà Senatus inter alia complura, marmoreum arcum cum trophæis uia Appia decreuit, & Germanici cognomen ipsi posterísque eius. Fuisse autē creditur non minus gloriosi, quàm ciuilis animi. Nam ex hoste super uictorias opima quoque spolia captasse, summóque sæpius discrimine duces Germanorū tota acie insectatus, nec dißimulasse unquam pristinum se Reip. statum, *quandocunque posset, restituturū. Vnde existimo nōnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, reuocatúmque ex prouincia: & quia cunctaretur, interceptum ueneno. Quod equidē magis, ne prætermitterē, retuli, quàm quia uerum aut uerisimile putem: cum Augustus tantopere & uiuum dilexerit, ut cohæredem semper filijs instituerit, sicut quondam in Senatu professus est, & defunctum ita pro concione laudauerit, ut Deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent: sibíque tam honestum quandoque exitum darent, quàm illi dedissent. Nec contentus, elogium tumulo eius uersibus compositis à se insculpsisse, etiam uitæ memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit: uerùm tres omnino reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium.

*aliàs, quandoque

Natiuitas Claudij, & eius infantia. 2

CLaudius natus est, Iulio Antonio, Fabio Africano COSS. Kalend. Augusti, Lugduni, eo ipso die, quo primùm

primũ ara ibi Augusto dedicata est, appellatúsque Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliã familiã adoptato, Germanici cognomen assumpsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne ferè pueritiæ, atq; adolescentiæ tẽpus uarijs & tenacibus morbis cõflictatus est: adeò ut animo simul, & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate, ulli publico priuatóque muneri habilis existimaretur. Diu etiã atq; post tutelã receptam, alieni arbitrij, & sub pædagogo fuit: quẽ barbarum, & olim superiumentarium, ex industria sibi appositũ, ut se quibuscunque de causis quàm sæuißimè coërceret, ipse quodam libello conqueritur. Ob hãc eandem ualetudinẽ, & gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriæ patris edebat, palliolatus nouo more præsedit: & togæ uirilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio, lectica in Capitolium latus est.

Opera eius circa liberaleis disciplinas. 3

Disciplinis tamen liberalibus ab ætate prima nõ mediocrem operam dedit, ac sæpe experimẽta cuiusque etiam publicauit. Verùm ne sic quidem quicquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantùm inchoatum: ac si quem socordiæ argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectißimo semper habuit: non affari, nisi rarißimè: non monere, nisi acerbo, & breui scripto, aut per internuntios solita. Soror Liuilla cùm audisset quandoque imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem pop. Rom. palàm, & clarè detestata est. Nam & auunculus maior Augustus quid de eo in utrãque partem opinatus sit, quò certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

Epistolæ Augusti ad Liuiam, de testimonio Claudij. 4

*COllocutus sum cum Tiberio, ut mādasti, mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciundum esset ludis Martialibus. Consentit autem uterque nostrûm semel esse nobis statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est, ἄρτιος (ut ita dicam) ὁλόκληρος, quid est, quod dubitemus, quin per eosdem articulos & gradus perducendus sit, per quos frater eius perductus fuit? Sin autem ἐλαττῶσθαι sentimus eum, καὶ βεβλάφθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, præbenda materia deridendi & illum, & nos non est hominibus, τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν. Nam semper æstuabimus, si de singulis articulis temporum deliberabimus, μὴ προυποκειμένου ἡμῖν, posse arbitremur eum gerere honores, nécne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus se ab Syllani filio homine sibi affini admoneri, ne quid faciat, quòd *cōspici, & derideri posit. Spectare eum Circenses ex puluinari non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanū montem ire eum, non placet nobis, aut esse Romæ Latinarum diebus. Cur enim non præficitur urbi, si potest fratrem suum sequi in montem? Habes nostras mea Liuia sentētias, quibus placet semel de toto re aliquid cōstitui: ne semper inter spem, & metum fluctuemus. Licebit autem, si uoles, Antoniæ quoque nostræ des hanc partem epistolæ huius legendam. Rursus alteris literis: Tiberium adolescentem ego uerò, dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnam, ne solus cœnet cum suo Sulpitio, & Athenodoro: qui uellem diligentius, & minus μετεώρως deligeret sibi aliquem, cuius motum, &*

habit

ἄρτιος ὁλ. Id est, perfectus absolutus.

καὶ βεβλάφθαι. Id est, imminutum, & corruptum esse cum ad corporis, tum ad animi perfectionem.

τὰ τοιαῦτα σκ. Id est, huiusmodi lacerare & subsannare solitis.

μὴ προυπ. Id est, non antè nobis propositū.

* despici,

Id est, minùs stolidè.

habitum, & incessum imitaretur misellus:

Ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν.

*ubi non aberrauit eius animus, satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Item tertijs literis, Tiberiũ nepotẽ tuum placere mihi declamantẽ potuisse, peream, nisi mea Liuia admiror. Nã qui tã ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cùm declamat, σαφῶς dicere quæ dicenda sunt, nõ uideo. Nec dubium est, quin post hæc Augustus cõstituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis sacerdotij honore impertitum: ac ne heredem quidem, nisi inter tertios, ac penè extraneos * ne parte sexta nuncuparet: legatóque non amplius quàm octingentorum sestertiorum prosecutus.*

ἀτυχεῖ πάνυ. Id est, infortunatè se & habet in his, quæ ad studia.
ἡ τῆς ψυχῆς. Id est, constantia animi egregia indoles.
ἀσαφῶς obscurè, σαφῶς verò perspicuè.
* alias, &

Honor Consulatus eidem per Tiberium negatus, & secessus eius. 5

Tiberius patruus petenti honores, consularia ornamenta detulit. Sed instãtius legitimos flagitãti, id solum codicillis rescripsit quadraginta aureos in Saturnalia & sigillaria se misisse ei. Tũc demũ abiecta spe dignitatis, ad otium concessit, modò in hortis & suburbano, modo in Campaniæ secessu delitescens: atque ex cõtubernio sordidissimorũ hominum super ueterem segnitiæ notam, ebrietatis & aleæ quoque infamiam subijt.

Gratia & fauor eius apud homines. 6

* Cui interim

*CVm * interim (quanquàm hoc modo agenti) nunquam aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit: semel cùm deportandum Romam corpus Augusti humeris suis à COSS. expeterent: iterum cùm oppressum Seianum apud eosdem gratularentur. Quin & spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere solebant. Senatus quoque, ut ad numerum sodali-*

sodalium augustalium sorte ductorum extra ordinem adijceretur, censuit: & mox ut domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicendæque inter consulares sententiæ ius esset. Quod decretum abolitum est, excusante Tiberio imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate sua resarturum pollicente. Qui tamen moriens, & in tertijs hæredibus eum ex parte tertia nũcupatum, legato etiam circa sestertia uicies prosecutus, commendauit insuper exercitibus, Senatui, populóque Rom. inter cæteras necessitudines nominatim.

Circa, pro circiter.

Consulatus eius & gesta per eum. 7

SVb Caio demum fratris filio secundã existimationem circa initia Imperij omnibus lenocinijs colligente, honores auspicatus, Consulatum gessit unà per duos menses. Euenitq; ut primitus ingredienti cũ fascibus forũ, præteruolãs aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est, & de altero Consulatu in quartũ annũ: præseditque nonnunquã spectaculis in Caij uicẽ, acclamante populo, Feliciter, partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.

Secunda existimatio, pro fama prospera.

Contumeliæ eidem per ludum illatæ. 8

*NEc eo minus contumelijs obnoxius uixit. Nam etsi paulò serius ad prædictam cœnæ horam occurrisset, non nisi ægrè, & circuito demum triclinio recipiebatur. Et quoties post cibum *obdormisceret (quod ei ferè accidebat) olearum, ac palmularum ossibus incessebatur: interdum ferula, flagróue uelut per ludum, excitabatur *à tropeis. Solebant & manibus stertentis socci induci, ut repentè expergefactus faciem sibi confricaret.*

*addormisceret

*Fortè legẽdũ àtorpore

Discrimina quæ passus est. 9

SEd ne discriminibus quidẽ caruit: primùm in ipso consulatu, quòd Neronis & Drusi fratrum Cæsaris statuas

tuas segnius locandas, ponendásque curasset, penè honorę submotus est: deinde extraneo, uel etiam domesticorum aliquo deferente, aßiduè, uariéque inquietatus. Cum uerò detecta esset Lepidi, & Getulici coniuratio, missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam uitæ periculum adijt. Indignante ac fremente Caio, patruum potißimùm ad se missum, quasi ad puerum regendum: adeò ut non defuerint, qui traderent, præcipitatum quoque in flumen sicut uestitus aduenerat. Atque ex eo nunquam non in Senatu nouißimus consularium sententiã dixit, ignominiæ causa, post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est, in quo & ipse signauerat. Postremò etiam sestertium octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit, ut quum obligatam ærario fidem liberare nõ posset, in uacuum lege prædiatoria uenalis pependerit sub edicto præfectorum.

Recepta est, id est, deprehensa est.

Initium Imperii Claudij. 10

PEr hæc, ac talia maxima ætatis parte transacta, quinquagesimo anno Imperium cepit, quantumuis mirabili casu. Exclusus inter cæteros ab insidiatoribus Caij, cùm quasi secretum eo desiderante turbam submouerent, in diætam, cui nomen est Hermæum, recesserat. Neque multò pòst rumore cædis exterritus, prorepsit ad solarium proximũ: intérque prætenta foribus uela se abdidit: latentem discurrens fortè gregarius miles animaduersis pedibus è studio sciscitãdi quisnã esset, agnouit: extractúmque, & præ metu ad genua sibi accidentem Imperatorem salutauit. Hinc ad alios cõmilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quàm frementes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia *serui diffugerãt, uicißim succollãtibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserante obuiã turba,*

Nec quicquam quàm, pro tãtũ.

*aliàs, sui

Succollare, collo supposito fulcire.

*quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra uallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquantò minore spe, quàm fiducia. Nam Consules cum Senatu, & cohortibus urbanis forū, Capitoliúmque occuparunt, asserturi cōmunem libertatem: accitúsq; & ipse per Trib. Pleb. in curiam ad suadenda, quæ uiderentur, ui se & necessitate teneri respondit. Postero uerò die, Senatu segniore in exequendis conatibus per tædiū, ac dissensionem diuersa censentiū, & multitudine quæ circunstabat, unum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suum passus est: promisítque singulis *quinadena HS. primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pigneratus.* *quindena Pigneratus pro stipulatus, siue pactus.

Gesta per eum in initio principatus. 11

*IMperio stabilito nihil antiquius duxit, quàm id biduū, quo de mutando Reipublicæ statu hæsitatum erat, memoriæ eximere. Omniū itaque factorū dictorúmque, in eo ueniam, & obliuionem in perpetuum sanxit, ac præstitit: Tribunis modò ac centurionibus paucis è coniuratorū in Caium numero interemptis, exempli simul causa, & quòd suam quoque cædem depoposcisse cognouerat. Conuersus hinc ad officia pietatis, iusiurandū neque sanctius sibi, neq; crebrius instituit, quàm per Augustum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompa currum elephantorum *Augustæo similem decernendū curauit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri Circenses annuos natali die, matri carpentum, quò per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab auia recusatum, ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam. Comœdiam quoque Græcam Neapolitano certamine *dedit, ac de sententia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mentione transmisit: testatus quondam* *Augustino *docuit

o per

per edictum tantò impensius petere se, ut natalem patris Drusi celebrarent, quòd idem esset & aui sui Antonij. Tiberio marmoreum arcum, iuxta Pompeij theatrum, decretum quidem olim à Senatu, uerùm omissum, peregit. Caij quoq;, etsi acta omnia rescidit, diē tamen necis, quamuis exordium principatus sui, uetuit inter *fastos referri.

*festos, siue faustos

Honores per eum spreti, & alia ciuilia gesta eius. 12

AC in semet augendo parcus, atque ciuilis, prænomine Imperatoris abstinuit, nimios honores recusauit, sponsalia filiæ, natalémque geniti nepotis silētio, ac tantum domestica religione transegit. Neminem exulum, nisi ex Senatus autoritate, restituit: ut sibi in curiam Præfectum prætorij, Tribunósque militum secū inducere liceret, útque rata essent, quæ procuratores sui in iudicando statuerent, precariò exegit. Ius nundinarū in priuata prædia à Consulibus petijt: cognitionibus magistratuū, ut unus è *consiliarijs frequenter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens & ipse cum cætera turba, uoce ac manu ueneratus est. Trib. Pleb. adeuntibus se pro tribunali excusauit, quòd propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tantum amoris fauorísque collegit, ut cùm profectum eum Hostiam periisse ex insidijs nunciatum esset, magna consternatione populus & militem quasi proditorem, & Senatum quasi parricidam diris execrationibus incessere non antè desliterit, quàm unus atque alter, & mox plures à magistratibus in Rostra producti, saluum, & appropinquare confirmarent.

*consularibus

Insidiæ & coniurationes contra eum factæ. 13

NEc tamen expers insidiarum usquequaque permansit: sed & à singulis, & per factionem, & denique ciuili bello infestatus est. E plebe homo nocte mēdia iuxta

cul ic-

cubiculum eius cum pugione deprehensus est: reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone, ac uenatorio cultro præstolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantē apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus Pollionis ac Messalæ oratorum nepotes, assumptis cōpluribus libertis ipsius, atque seruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus: uerùm intra quintum diem oppressus est, legionibus, quæ sacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuersis, postquàm denuntiato ad nouum Imperatorem itinere casu quodam, ac diuinitus, neque aquila ornari, neque signa conuelli mouerique potuerunt. Dolon, gladiolus.

Consulatus eius, & gesta in eis. 14

Consulatus super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos iunctim: sequentes per interuallū, quarto quenque anno, semestrem nouissimum, bimestres cæteros, tertium autem nouo circa principem exemplo in locū demortui suffectus. Ius & consul, & extra honorem laboriosissimè dixit, etiam suis, suorúmque diebus solennibus, nonnunquam festis quoque antiquitus, & religiosis. Nec semper præscriptam legum secutus duritiam, lenitatémue mulctarum, ex bono & æquo perinde ut afficeretur, moderatus est. Nam & ijs, qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones, & in maiore fraude conuictos, legitimam pœnam supergressus, ad bestias condemnauit.

Varietas eius in cognoscendo. 15

IN cognoscendo autem, ac decernendo mira uarietate animi fuit: modò circunspectus, & sagax: modò inconsultus, ac preceps: nonnunquam friuolus, amētique similis:

102

Cùm decurias rerum actu expungeret, cum,qui dißimulata uacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, ut cupidum iudicandi dimisit: alium interpellatum ab aduersarijs de propria lite,negātémque,cognitionis rē, sed ordinarij iuris esse, agere causam cōfestim apud se coēgit, proprio negotio documentum daturum, quàm æquus iudex in alieno negotio futurus esset. Fœminam nō agnoscentem filium suum, dubia utrinque argumētorum fide ad confeßionē compulit,indicto matrimonio iuuenis. Absentibus secundum præsentes facilimè dabat, nullo delectu culpæ, nisi quis in aliqua neceßitate cessasset. Proclamante quodam præcidendas falsario manus, carnificē statim acciri cum machæra,mensáque laniona flagitauit. Peregrinitatis reū,orta inter aduocatos leui contētione, togatúmne,an palliatū dicere causam oporteret, quasi æquitatē integram ostentans,mutare habitum sæpius, & prout accusaretur,defenderetúrue,iußit. De quodam etiam negotio, ita ex tabella pronuntiasse creditur secundum eos se sentire, qui uera proposuissent. Propter quæ usque eò euiluit, ut paßim ac propalàm contemptui esset. Excusans quidam testem è prouincia ab eo uocatū, negauit præsto esse posse. Dißimulata diu causa, ac post longas demū interrogationes,mortuus est,inquit, puto, licuit. Alius gratias agens, quòd reum defendi pateretur,adiecit, Et tamen fieri solet. Illud quoque à maioribus natu audiebam, adeò causidicos patiētia eius solitos abuti,ut descendentē è Tribunali non solùm uoce reuocarent,sed & lacinia togæ retenta, interdum pede apprehenso retinerēt. Ac ne cui hæc mira sint, litigatori Græculo uox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρός: id est, & tu senex,& tu stultus es. Equitem quidem Rom. obscœnitatis in fœminas reum, sed falsò & ab

& ab impotentibus inimicis cõficto crimine, satis constat, cùm scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio uideret, graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciem eius, ut genam non leuiter * perstrinxerit.

*pertinxerit

Officium Censuræ, & gesta per eum. 16

Gessit & Censuram intermissam diu post Paulum, Plancúmque Censores: sed hanc quoq; inæqualiter, uarioque & animo, & euentu. Recognitione equitum iuuenem plenum probri, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. Alium corruptelis, adulterijsq; famosum, nihil amplius quàm monuit, ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certè cautius. Addidítque, Quare enim ego scio, quã amicam habeas? Et cùm orãtibus familiaribus dempsisset cuidam appositam notam, Litura tamẽ, inquit, extet. Splendidum uirum, Græciæq; prouinciæ principem, uerùm Latini sermonis ignarum, non modò albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quenquam nisi sua uoce, utcunque quis posset, ac sine patrono rationem uitæ passus est reddere. Notauítque multos, & quosdam inopinantes, & ex causa noui generis, quòd se inscio, ac sine commeatu Italia excessissent: quendam uerò & quòd comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus Rabirio Posthumo, Ptolemæum Alexandriam, crediti seruandi causa secuto, maiestatis crimen apud iudices motum. Plures notare conatus, magna inquisitorum negligentia, sed suo maiore dedecore innoxios ferè reperit, quibuscunque cœlibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret, maritos, patres, opulentos se probantibus, eo quidem, qui sibimet uim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus

Nihil amplius quàm: pro, tantum.

deprehenderet. Neque cõiurati cuiquam Imperium destinauerunt. Et Senatus in asserẽda libertate adeò consensit, ut COSS. primò non in curiam, quia Iulia uocabatur, sed in Capitolium conuocarent. Quidam uerò sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censuerunt. Obseruatum autem, notatúmque est in primis Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro periisse iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C. SVETONII TRANQVILLI, D. CLAVDIVS CAESAR.

De patre Claudij & eius gestis.

PATREM Claudij Cæsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Liuia, cùm Augusto grauida nupsisset, intra mẽsem tertiũ peperit: fuítque suspicio, ex uitrico per adulterij consuetudinem procreatum. Statim certè uulgatus est uersus:

Id est, felicibus & trimestres filij.

Τοῖς εὐτυχοῦσι ϗ τρίμηνα παιδία.

Is Drusus in Quæsturæ, Præturæque honore, dux Rhetici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit: trans Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc Drusinæ uocãtur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actũ, non prius destitit insequi, quàm species Barbaræ mulieris humana amplior, uictorem tendere ultrà sermone Latino prohibuisset. Quas ob res ouãdi ius, & triumphalia ornamẽta percepit: ac post Præturam con-

festim inito Cõsulatu, atque expeditione repetita, supremũ diẽ morbo obijt, in æstiuis castris, quæ ex eo scelerata sunt appellata. Corpus eius per municipiorum, coloniarúmque primores, suscipientibus obuijs scribarũ decurijs, ad urbem deuectũ, sepultúmque est in Martio campo. Cæterùm exercitus honorariũ ei tumulũ excitauit: circa quem deinceps stato die quotãnis miles decurreret, Galliarúmq; ciuitates publicè supplicarent. Prætereà Senatus inter alia complura, marmoreum arcum cum trophæis uia Appia decreuit, & Germanici cognomen ipsi posterísque eius. Fuisse autẽ creditur non minus gloriosi, quàm ciuilis animi. Nam ex hoste super uictorias opima quoque spolia captasse, summóque sæpius discrimine duces Germanorũ tota acie insectatus, nec dissimulasse unquam pristinum se Reip. statum, *quandocunque posset, restituturũ. Vnde existimo nõnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, reuocatúmque ex prouincia: & quia cunctaretur, interceptum ueneno. Quod equidẽ magis, ne prætermitterẽ, retuli, quàm quia uerum aut uerisimile putem: cum Augustus tantopere & uiuum dilexerit, ut cohæredem semper filijs instituerit, sicut quondam in Senatu professus est, & defunctum ita pro concione laudauerit, ut Deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent: sibíque tam honestum quandoque exitum darent, quàm illi dedissent. Nec contentus, elogium tumulo eius uersibus compositis à se insculpsisse, etiam uitæ memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit: uerùm tres omnino reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium.

*aliàs, quandoque

Natiuitas Claudij, & eius infantia. 2

Claudius natus est, Iulio Antonio, Fabio Africano C O S S. Kalend. Augusti, Lugduni, eo ipso die, quo primùm

primũ ara ibi Augusto dedicata est, appellatúsque Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliã familiã adoptato, Germanici cognomen assumpsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne ferè pueritiæ, atq; adolescentiæ tẽpus uarijs & tenacibus morbis cõflictatus est: adeò ut animo simul, & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate, ulli publico priuatóque muneri habilis existimaretur. Diu etiã atq; post tutelã receptam, alieni arbitrij, & sub pædagogo fuit: quẽ barbarum, & olim superiumentarium, ex industria sibi appositũ, ut se quibuscunque de causis quàm sæuißimè coërceret, ipse quodam libello conqueritur. Ob hãc eandem ualetudinẽ, & gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriæ patris edebat, palliolatus nouo more præsedit: & togæ uirilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio, lectica in Capitolium latus est.

Opera eius circa liberaleis disciplinas. 3

DIsciplinis tamen liberalibus ab ætate prima nõ mediocrem operam dedit, ac sæpe experimẽta cuiusque etiam publicauit. Verùm ne sic quidem quicquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantùm inchoatum: ac si quem socordiæ argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectißimo semper habuit: non affari, nisi rarißimè: non monere, nisi acerbo, & breui scripto, aut per internuntios solita. Soror Liuilla cùm audisset quandoque imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem pop. Rom. palàm, & clarè detestata est. Nam & auunculus maior Augustus quid de eo in utrãque partem opinatus sit, quò certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

Epistolæ Augusti ad Liuiam, de testimonio Claudij. 4

*Collocutus sum cum Tiberio, ut mādasti, mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciundum esset ludis Martialibus. Consentit autem uterque nostrûm semel esse nobis statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est, ἄρτιος (ut ita dicam) ὁλόκληρος, quid est, quod dubitemus, quin per eosdem articulos & gradus perducendus sit, per quos frater eius perductus fuit? Sin autem ἐλαττῶσθαι sentimus eum, καὶ βεβλάφθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, præbenda materia deridendi & illum, & nos non est hominibus, τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν. Nam semper æstuabimus, si de singulis articulis temporum deliberabimus, μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν, posse arbitremur eum gerere honores, nécne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus se ab Syllani filio homine sibi affini admoneri, ne quid faciat, quòd *cōspici, & derideri poßit. Spectare eum Circenses ex puluinari non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanū montem ire eum, non placet nobis, aut esse Romæ Latinarum diebus. Cur enim non præficitur urbi, si potest fratrem suum sequi in montem? Habes nostras mea Liuia sentētias, quibus placet semel de tota re aliquid cōstitui: ne semper inter spem, & metum fluctuemus. Licebit autem, si uoles, Antoniæ quoque nostræ des hanc partem epistolæ huius legendam. Rursus alteris literis: Tiberium adolescentem ego uerò, dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnam, ne solus cœnet cum suo Sulpitio, & Athenodoro: qui uellem diligentius, & minus μετεώρως deligeret sibi aliquem, cuius motum, & habit*

ἄρτιος ὁλ. Id est, perfectus absolutus.

καὶ βεβλάφθαι. Id est, imminutum, & corruptum esse cum ad corporis, tum ad animi perfectionem.

τὰ τοιαῦτα σκ. Id est, huiusmodi lacerare & subsannare solitis.

μὴ προυπ. Id est, non antè nobis propositū.

* despici,

Id est, minùs stolidè.

habitum, & incessum imitaretur misellus:

Ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν.

*ubi non aberrauit eius animus, satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Item tertijs literis, Tiberiũ nepotẽ tuum placere mihi declamantẽ potuisse, peream, nisi mea Liuia admiror. Nã qui tã ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cùm declamat, σαφῶς dicere quæ dicenda sunt, nõ uideo. Nec dubium est, quin post hæc Augustus cõstituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis sacerdotij honore impertitum: ac ne hæredem quidem, nisi inter tertios, ac penè extraneos * ne parte sexta nuncuparet: legatóque non amplius quàm octingentorum sestertiorum prosecutus.*

ἀτυχεῖ πα. Id est, infortunatè se habet in his, quæ ad studia.

ἡ τῆς ψυχ. Id est, eius animi egregia indoles.

ἀσαφῶς, obscurè, σαφῶς verò perspicuè.

*aliàs, &

Honor Consulatus eidem per Tiberium negatus, & secessus eius. 5

Tiberius patruus petenti honores, consularia ornamenta detulit. Sed instãtius legitimos flagitãti, id solum codicillis rescripsit quadraginta aureos in Saturnalia & sigillaria se misisse ei. Tũc demũ abiecta spe dignitatis, ad otium concessit, modò in hortis & suburbano, modò in Campaniæ secessu delitescens: atque ex cõtubernio sordidissimorũ hominum super ueterem segnitiæ notam, ebrietatis & aleæ quoque infamiam subijt.

Gratia, & fauor eius apud homines. 6

*Cvm * interim (quanquàm hoc modo agenti) nunquam aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit: semel cùm deportandum Romam corpus Augusti humeris suis à COSS. expeterent: iterum cùm oppressum Seianum apud eosdem gratularentur. Quin & spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere solebant. Senatus quoque, ut ad numerum*

* Cui interim

sodal

ſodalium auguſtalium ſorte ductorum extra ordinem adij-ceretur, cenſuit: & mox ut domus ei, quam incendio amiſerat, publica impenſa reſtitueretur, dicendæque inter conſulares ſententiæ ius eſſet. Quod decretum abolitum eſt, excuſante Tiberio imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate ſua reſarturum pollicente. Qui tamen moriens, & in tertijs hæredibus eum ex parte tertia nũcupatum, legato etiam circa ſeſtertia uicies proſecutus, commendauit inſuper exercitibus, Senatui, populóque Rom. inter cæteras neceßitudines nominatim. Circa, pro circiter.

Conſulatus eius & geſta per eum. 7

SVb Caio demum fratris filio ſecundã exiſtimationem circa initia Imperij omnibus lenocinijs colligente, honores auſpicatus, Conſulatum geßit unà per duos menſes. Euenitq; ut primitus ingredienti cũ faſcibus forũ, prætervolãs aquila dexteriore humero conſideret. Sortitus eſt, & de altero Conſulatu in quartũ annũ: præſeditque nonnunquã ſpectaculis in Caij uicẽ, acclamante populo, Feliciter, partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri. Secunda exiſtimatio, pro fama proſpera.

Contumeliæ eidem per ludum illatæ. 8

NEc eo minus contumelijs obnoxius uixit. Nam etſi paulò ſerius ad prædictam cœnæ horam occurriſſet, non niſi ægrè, & circuito demum triclinio recipiebatur. Et quoties poſt cibum *obdormiſceret (quod ei ferè accidebat) olearum, ac palmularum oßibus inceſſebatur: interdum ferula, flagróue uelut per ludum, excitabatur *à tropeis. Solebant & manibus ſtertentis ſocci induci, ut repentè expergefactus faciem ſibi confricaret. *addormiſceret *Fortè legẽdũ àtorpore

Diſcrimina quæ paſſus eſt. 9

SEd ne diſcriminibus quidẽ caruit: primùm in ipſo conſulatu, quòd Neronis & Druſi fratrum Cæſaris ſtatuas

tuas ſegnius locandas, ponendáſque curaſſet, penè honore ſubmotus eſt: deinde extraneo, uel etiam domeſticorum aliquo deferente, aßiduè, uariéque inquietatus. Cum uerò detecta eſſet Lepidi, & Getulici coniuratio, miſſus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam uitæ periculum adijt. Indignante ac fremente Caio, patruum potißimùm ad ſe miſſum, quaſi ad puerum regendum: adeò ut non defuerint, qui traderent, præcipitatum quoque in flumen ſicut ueſtitus aduenerat. Atque ex eo nunquam non in Senatu nouißimus conſularium ſententiã dixit, ignominiæ cauſa, poſt omnes interrogatus. Etiam cognitio falſi teſtamenti recepta eſt, in quo & ipſe ſignauerat. Poſtremò etiam ſeſtertium octogies pro introitu noui ſacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris anguſtias decidit, ut quum obligatam ærario fidem liberare nõ poſſet, in uacuum lege prædiatoria uenalis pependerit ſub edicto præfectorum.

Recepta eſt, id eſt, deprehenſa eſt.

Initium Imperii Claudij. 10

PEr hæc, ac talia maxima ætatis parte tranſacta, quinquageſimo anno Imperium cepit, quantumuis mirabili caſu. Excluſus inter cæteros ab inſidiatoribus Caij, cùm quaſi ſecretum eo deſiderante turbam ſubmouerent, in diætam, cui nomen eſt Hermæum, receſſerat. Neque multò pòſt rumore cædis exterritus, prorepſit ad ſolarium proximũ: intérque prætenta foribus uela ſe abdidit: latentem diſcurrens fortè gregarius miles animaduerſis pedibus è ſtudio ſciſcitãdi quiſnã eſſet, agnouit: extractúmque, & præ metu ad genua ſibi accidentem Imperatorem ſalutauit. Hinc ad alios cõmilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quàm frementes perduxit. Ab his lecticæ impoſitus, & quia *serui diffugerãt, uicißim ſuccollãtibus in caſtra delatus eſt, triſtis ac trepidus, miſerante obuiã turba, uaſi

Nec quicquam quàm, pro tãtũ.

*aliàs, ſui

Succollare, collo ſuppoſito fulcire.

quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra uallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquantò minore spe, quàm fiducia. Nam Consules cum Senatu, & cohortibus urbanis forũ, Capitoliúmque occuparunt, asserturi cõmunem libertatem: accitúsq; & ipse per Trib. Pleb. in curiam ad suadenda, quæ uiderentur, ui se & necessitate teneri respondit. Postero uerò die, Senatu segniore in exequendis conatibus per tædiũ, ac dissensionem diuersa censentiũ, & multitudine quæ circunstabat, unum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suum passus est: promisítque singulis *quinadena HS. primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pigneratus. *quindena Pigneratus pro stipulatus, siue pactus.

Gesta per eum in initio principatus. II

IMperio stabilito nihil antiquius duxit, quàm id biduũ, quo de mutando Reipublicæ statu hæsitatum erat, memoriæ eximere. Omniũ itaque factorũ dictorúmque, in eo ueniam, & obliuionem in perpetuum sanxit, ac præstitit: Tribunis modò ac centurionibus paucis è coniuratorũ in Caium numero interemptis, exempli simul causa, & quòd suam quoque cædem depoposcisse cognouerat. Conuersus hinc ad officia pietatis, iusiurandũ neque sanctius sibi, neq; crebrius instituit, quàm per Augustum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompa currum elephantorum *Augustæo similem decernendũ curauit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri Circenses annuos natali die, matri carpentum, quò per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab auia recusatum, ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam. Comœdiam quoque Græcam Neapolitano certamine *dedit, ac de sententia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mentione transmisit: testatus quondam *Augustino *docuit

*per edictum tantò impensius petere se, ut natalem patris Drusi celebrarent, quòd idem esset & aui sui Antonij. Tiberio marmoreum arcum, iuxta Pompeij theatrum, decretum quidem olim à Senatu, uerùm omissum, peregit. Caij quoq;, etsi acta omnia rescidit, diẽ tamen necis, quamuis exordium principatus sui, uetuit inter *fastos referri.*

*festos, siue faustos

Honores per eum spreti, & alia ciuilia gesta eius. 12

*AC in semet augendo parcus, atque ciuilis, prænomine Imperatoris abstinuit, nimios honores recusauit, sponsalia filiæ, natalémque geniti nepotis silẽtio, ac tantum domestica religione transegit. Neminem exulum, nisi ex Senatus autoritate, restituit: ut sibi in curiam Præfectum prætorij, Tribunósque militum secũ inducere liceret, útque rata essent, quæ procuratores sui in iudicando statuerent, precariò exegit. Ius nundinarũ in priuata prædia à Consulibus petijt: cognitionibus magistratuũ, ut unus è *consiliarijs frequenter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens & ipse cum cætera turba, uoce ac manu ueneratus est. Trib. Pleb. adeuntibus se pro tribunali excusauit, quòd propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tantum amoris fauorísque collegit, ut cùm profectum eum Hostiam periisse ex insidijs nuntiatum esset, magna consternatione populus & militem quasi proditorem, & Senatum quasi parricidam diris exsecrationibus incessere non antè destiterit, quàm unus atque alter, & mox plures à magistratibus in Rostra producti, saluum, & appropinquare confirmarent.*

*consularibus

Insidiæ & coniurationes contra eum factæ. 13

NEc tamen expers insidiarum usquequaque permansit: sed & à singulis, & per factionem, & denique ciuili bello infestatus est. E plebe homo nocte media iuxta

cubiculum eius cum pugione deprehensus est: reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone, ac uenatorio cultro præstolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantē apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus Pollionis ac Messalæ oratorum nepotes, assumptis cōpluribus libertis ipsius, atque seruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus: uerùm intra quintum diem oppressus est, legionibus, quæ sacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuersis, postquàm denuntiato ad nouum Imperatorem itinere casu quodam, ac diuinitus, neque aquila ornari, neque signa conuelli mouerique potuerunt. Dolon, gladiolus.

Consulatus eius, & gesta in eis. 14

Consulatus super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos iunctim: sequentes per interuallū, quarto quenque anno, semestrem nouissimum, bimestres cæteros, tertium autem nouo circa principem exemplo in locū demortui suffectus. Ius & consul, & extra honorem laboriosissimè dixit, etiam suis, suorúmque diebus solennibus, nonnunquam festis quoque antiquitus, & religiosis. Nec semper præscriptam legum secutus duritiam, lenitatémue mulctarum, ex bono & æquo perinde ut afficeretur, moderatus est. Nam & ijs, qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones, & in maiore fraude conuictos, legitimam pœnam supergressus, ad bestias condemnauit.

Varietas eius in cognoscendo. 15

In cognoscendo autem, ac decernendo mira uarietate animi fuit: modò circunspectus, & sagax: modò inconsultus, ac preceps: nonnunquam friuolus, amētique similis:

Cùm decurias rerum actu expungeret, eum, qui dißimulata uacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, ut cupidum iudicandi dimisit: alium interpellatum ab aduersarijs de propria lite, negãtémque, cognitionis rẽ, sed ordinarij iuris esse, agere causam cõfestim apud se coẽgit, proprio negotio documentum daturum, quàm æquus iudex in alieno negotio futurus esset. Fœminam nõ agnoscentem filium suum, dubia utrinque argumẽtorum fide ad confeßionẽ compulit, indicto matrimonio iuuenis. Absentibus secundum præsentes facilimè dabat, nullo delectu culpæ, nisi quis in aliqua neceßitate cessasset. Proclamante quodam præcidendas falsario manus, carnificẽ statim acciri cum machæra, mensáque laniona flagitauit. Peregrinitatis reũ, orta inter aduocatos leui contẽtione, togatúmne, an palliatũ dicere causam oporteret, quasi æquitatẽ integram ostentans, mutare habitum sæpius, & prout accusaretur, defenderetúrue, iußit. De quodam etiam negotio, ita ex tabella pronuntiasse creditur, secundum eos se sentire, qui uera proposuissent. Propter quæ usque eò euiluit, ut paßim ac propalàm contemptui esset. Excusans quidam testem è prouincia ab eo uocatũ, negauit præsto esse posse. Dißimulata diu causa, ac post longas demũ interrogationes, mortuus est, inquit, puto, licuit. Alius gratias agens, quòd reum defendi pateretur, adiecit, Et tamen fieri solet. Illud quoque à maioribus natu audiebam, adeò causidicos patiẽtia eius solitos abuti, ut descendentẽ è Tribunali non solùm uoce reuocarent, sed & lacinia togæ retenta, interdum pede apprehenso retinerẽt. Ac ne cui hæc mira sint, litigatori Græculo uox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρὸς: id est, & tu senex, & tu stultus es. Equitem quidem Rom. obscœnitatis in fœminas reum, sed fal. ò

& ab

*& ab impotentibus inimicis cõficto crimine, satis constat, cùm scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio uideret, graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciem eius, ut genam non leuiter * perstrinxerit.* *pertinxerit

Officium Censuræ, & gesta per eum. 16

G*Eßit & Censuram intermissam diu post* Paulum, Plancúmque Censores: *sed hanc quoq; inæqualiter, uarioque & animo, & euentu.* Recognitione *equitum iuuenem plenum probri, sed quem pater probatißimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum.* Alium *corruptelis, adulterijsq; famosum, nihil amplius quàm monuit, ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certè cautius.* Addidítque, Quare *enim ego scio, quã amicam habeas?* Et *cùm orãtibus familiaribus dempsisset cuidam appositam notam,* Litura *tamẽ, inquit, extet.* Splendidum *uirum,* Græciæq; *prouinciæ principem, uerùm* Latini *sermonis ignarum, non modò albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit.* Nec *quenquam nisi sua uoce, utcunque quis posset, ac sine patrono rationem uitæ passus est reddere.* Notauítque *multos, & quosdam inopinantes, & ex causa noui generis, quòd se inscio, ac sine commeatu* Italia *exceßissent: quendam uerò & quòd comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus* Rabirio Posthumo, Ptolemæum Alexandriam, *crediti seruandi causa secuto, maiestatis crimen apud iudices motum.* Plures *notare conatus, magna inquisitorum negligentia, sed suo maiore dedecore innoxios ferè reperit, quibuscunque cœlibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret, maritos, patres, opulentos se probantibus, eo quidem, qui sibimet uim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus* Nihil amplius quàm: pro, tantum.

ueste deposita ostentante. Fuerunt & illa in Censura eius notabilia, quòd essedum argenteum sumptuosè fabricatum, ac uenale ad sigillaria redimi concidíque coràm imperauit: quódq; uno die xx. edicta proposuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat, ut uberi uinearũ prouentu bene dolia picarentur: altero, nihil æquè facere ad uiperæ morsum, quàm taxi arboris succum.

Expeditio eius Britannica, & triumphus. 17

EXpeditionẽ unam omnino suscepit, eámque modicã. cùm decretis sibi à Senatu ornamẽtis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulũ arbitraretur, uellétq; iusti triumphi decus, unde acquireret Britanniam potißimùm elegit: neque tentatam ulli post D. Iulium, & tũc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cùm ab Hostia nauigaret, uehementi Circio bis penè demersus est prope Liguriã, iuxtáq; Stœchadas insulas. Quare à Maßilia Gessoriacum usque pedestri itinere cõfecto, inde trãsmisit: ac sine ullo prælio, aut sanguine inter paucißimos dies parte insulæ in deditionẽ recepta, sexto, quàm profectus erat, mense, Romã rediit, triũphauitque maximo apparatu. Ad cuius spectaculũ commeare in urbem nõ solùm præsidibus prouinciarũ permisit, uerùm etiã exulibus quibusdã: atque inter hostilia spolia, naualẽ coronam fastigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti & quasi domiti Oceani insigne. Currũ eius Messalina uxor carpẽto secuta est. Secuti & triũphalia ornamenta eodẽ bello adepti, sed cæteri pedibus & in prætexta, Crassus Frugi equo phalerato, & in ueste palmata, quòd eum honorem iterauerat.

Cura vrbis, & annonæ. 18

al. deribatorio.

*VRbis, annonæq; curã solicitißimè semper egit. Cùm Aemiliana pertinacius arderẽt, in *diribitorio duabus*

*bus noctibus mansit: ac deficiente militum ac familiarum turba, auxilio plebem per magistratus ex omnibus uicis conuocauit: ac positis ante se cũ pecunia fiscis, ad subuenien dum hortatus est, *repræsentaturus pro opera dignam cuique mercedem. Arctiore autẽ annona ob aßiduas sterilitates detentus quondam medio foro à turba, conuiciisque, ac simul fragminibus panis ita *instratus, ut ægrè nec nisi postico euadere in Palatium ualuerit: nihil non ex eo cogitauit ad inuehendos etiam in tempore hiberno cõmeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset: & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda.*

*al's, repræsentans

*al's, infestatus,

Vacationes per eum concessæ. 19

C*Onstituit pro conditione cuiusque ciuis uacationem legi *Papiæ Popeæ, Latinis ius Quiritum, fœminis ius quatuor liberorum, quæ constituta hodie seruantur.*

*Beroal. legit, Põpeiæ.

Opera publica per eum facta. 20

O*Pera magna potius, quàm necessaria quàm multa perfecit: sed uel præcipua, aquæductum à Caio inchoatũ: item emissariũ Fucini lacus, portúmque Hostiensem: quanquam sciret ex his alterum ab Augusto precantibus aßiduè Marsis negatum, alterum à D. Iulio sæpius destinatũ, ac propter difficultatẽ omissum: Claudiæ aquæ gelidos, & uberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio, & Albudino nomẽ est: simúlque riuũ Anienis nouo lapideo opere in urbem perduxit, diuisitque in plurimos & ornatißimos lacus. Fucinum aggressus est, non minus compendij spe, quàm gloriæ, cùm quidam priuato sumptu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri cõcederentur. Per tria autem passuum millia, partim effosso monte, partim exciso canalem absoluit ægrè, & post undecim*

annos, quamuis continuis xx. hominum millibus sine intermißione operātibus. Portum Hostiæ extruxit, circunducto dextra sinistráque brachio, & ad introitū profundo iam solo mole obiecta. Quam quò stabilius fundaret, nauē antè demersit, qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus, cōgestísque pilis superposuit altißimā turrim in exēplum Alexādrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerēt. Congiaria populo sæpius distribuit.

Spectacula per eum edita. 21

SPectacula quoque complura, magnificáque edidit, non usitata modò, ac solitis locis, sed & commētitia, & ex antiquitate repetita, & ubi præterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat, è tribunali posito in orchestra commisit, cùm prius apud superiores ædes supplicasset, pérque mediam caueam sedentibus, ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit & seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos: quamuis ipse in historijs suis prodat intermissos eos, Augustum multo pòst, diligentißimè annorum ratione subducta, in ordinem redegisse. Quare uox præconis irrisa est, inuitantis more solenni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc, qui spectauerāt, & quidam histrionū producti olim, tunc quoque producerētur. Circenses frequēter etiam in Vaticano commisit, nonunquam interiecta per quinos missus uenatione. Circo uerò maximo marmoreis carceribus, auratísque metis, quæ utraque & tophina, ac lignea antea fuerant, exculto, propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis. Ac super quadrigarum certamina Troiæ lusum exhibuit, & Africanas, conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus Tribunis, ipsóque

præfecto: præterea Theſſalos equites, qui feros tauros per ſpatia circi agunt, inſiliúntque defeſſos, & ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariam, ac multiplicia exhibuit. Anniuerſarium in caſtris prætorianis, ſine uenatione apparatúque, iuſtum atque legitimum in ſeptis, ibidem per extraordinarium & breue, dierúmque paucorum, quódque appellare cœpit ſportulam: quia primùm daturum ſe dixerat, uelut ad ſubitam *condictámque cœnulam inuitare ſe populũ. Nec ullo ſpectaculi genere communior aut remiſſior erat, adeò ut oblatos uictoribus aureos, prolatáque ſiniſtra pariter cum uulgo, uoce, digitíſque numeraret, ac ſæpe hortãdo, rogãdóq; ad hilaritatẽ homines prouocaret, dominos identidẽ appellans, immiſtis interdum frigidis, & accerſitis iocis: Qualis eſt, ut cũ palumbum poſtulantibus daturum ſe promiſit, ſi captus eſſet. Illud quoque planè quantumuis ſalubriter, & in tempore, cùm eſſedario, pro quo quatuor filij deprecabantur, magno omnium fauore indulſiſſet, rudẽ tabulã ilico miſit, admonens populum, quantopere liberos ſuſcipere deberet, quos uideret & gladiatori præſidio, gratíæque eſſe. Edidit & in Martio cãpo expugnationẽ, direptionémque oppidi ad imaginẽ bellicam, & deditionem Britanniæ regum, præſeditque paludatus. Quin & emiſſurus Fucinũ lacum, naumachiam antè commiſit. Sed cùm proclamantibus naumachiarijs, Aue Imperator, morituri te ſalutant, reſpondiſſet, Auete uos: neque poſt hanc uocem, quaſi uenia data quiſquam dimicare uellet, diu cunctatus, an omnes igni, ferróq; abſumeret, tandem è ſede ſua proſiluit: ac per ambitum lacus, non ſine fœda uacillatione diſcurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc ſpectaculo claſſis Sicula, & Rhodia concurrerunt, duode-

*alij, cõditã

Cõmunis. pro non ſingularis, aut non exquiſitus.

Indulſiſſet, pro annuiſſet.

narum triremium singulæ, exciente buccina Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerserat.

Institutio, & correctio, & ordinatio quorundam morum, & actuum. 22

QVædam circa ceremonias, ciuilémque, & militarem morem, item circa omnium ordinum statū, domi forisque, aut correxit, aut exoleta reuocauit, aut etiam noua instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus nominauit: obseruauitq; sedulò, ut quoties terra in urbe mouisset, ferias aduocata concione Prætor indiceret: útque ob dira aut in urbe, aut in Capitolio uisa, obsecratio haberetur, eámque ipse iure Max. Pont. commonito pro Rostris populo, præiret. Submotáque operariorum, seruorúmque turba, rerum actum diuisum antea in hybernos, æstiuósque menses coniunxit.

Actus rerum, pro actione causarum.

Instituta & sanctiones eius. 23

IVrisdictionem de fideicommißis quotannis, & tantùm in urbe delegari magistratibus solitam in perpetuum, atque etiam per prouincias potestatibus demandauit. Capiti Papiæ Popeæ legis, à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit. Sanxit, ut pupillis extra ordinem tutores à C O S S. *darētur: útque hi, quibus à magistratibus prouinciæ interdicerentur, urbe quoque, & Italia submouerentur. Ipse quosdam nouo exemplo relegauit, ut ultra lapidem tertium uetaret egredi ab urbe. De maiore negotio acturus in curia medius inter Consulum sellas Tribunitio subsellio sedebat. Commeatus à Senatu peti solitos beneficij sui fecit.*

Potestates. pro magistratib⁹.

Indulgentia, & liberalitas eius. 24

ORnamenta consularia etiam procuratoribus ducenarijs indulsit. Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit. Latum clauum, quamuis

initio

*initio affirmasset non lecturũ se Senatorem, nisi ciuis Ro. abnepotẽ, etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ab equite Ro. adoptatus esset. Ac sic quoque reprehensionem uerens, etiam Appium Cæcum censorem generis sui proautorem, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquãdiu libertinos dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio Quæstorum pro stratura uiarum gladiatorum munus iniũxit: detractáque Hostiensi & Gallica prouincia, curã ærarij Saturni reddidit, quam medio tempore Prætores, aut utique tunc prætura functi sustinuerãt. Triumphalia ornamenta Syllano filiæ suæ sponso nondum puberi dedit. Maioribus uerò natu, tam multis, tàmque facilè, ut epistola communis legionũ nomine extiterit, petentium, ut legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquo modo quærerent. Aulo * Plautio etiam ouationem decreuit: ingressóque urbẽ obuiam progressus, & in Capitolium eunti, & inde rursus reuertenti latus texit. Gabinio Secundo, Caucis gente Germanica superatis, Caucius cognomen usurpare concessit.*

*planco

Latus texit pro ad latus equitauit.

Quædam Ciuilia gesta, & ordinationes eius. 25

E*Questreis militias ita ordinauit, ut post cohortem, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipendiáque instituit, & imaginariæ militiæ genus, quod uocatur super numerum, quo absentes, & titulo tenus fungerentur. Milites domos senatorias salutandi causa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem: aduocatisque eorum negauit, se aduersus libertos ipsor*

ipsorum ius dicturum. Cùm quidam ægra, & affecta mancipia in insula Aesculapij tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionẽ domini, si conualuissent: quòd si quis necare mallet quem, quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis, & Hostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorũ casus collocauit. Peregrinæ conditionis homines uetuit usurpare Romana nomina, duntaxat gentilitia. Ciuitatẽ Romanã usurpantes in campo Esquilino securi percußit. Prouincias Achaiam, & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, Senatui reddidit. Lycijs ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit: Rhodijs ob pœnitentiam ueterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis autoribus tributa in perpetuum remisit: recitata uetere epistola Græca Senatus populíq; Ro. Seleuco regi amicitiã, & societatẽ ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. Iudæos impulso-

*Christo *re * Chresto aßiduè tumultuantes Roma expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum, & fiducia motus, quòd in popularia deducti, cùm animaduertissent Parthos, & Armenios sedẽtes in Senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilò deteriorem uirtutẽ, aut conditionẽ suam prædicantes. Druidarum religionẽ apud Gallos diræ immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictam, penitus aboleuit. Contrà, sacra Eleusina etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templũ quoque in Sicilia Veneris Erycinæ uetustate collapsum, ut ex ærario Po. Ro. reficeretur, autor fuit. Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa, ac uetere fecialium*

præfa-

præfatione adhibita. Sed & hæc & cætera, totúmque adeò ex parte magna principatum non tam suo quàm uxorum libertorúmque arbitrio administrauit: talis ubique plerũque, qualem esse eum aut expediret illis, aut liberet.

Sponsæ, & vxores eius. 26

Sponsas admodum adolescens duas habuit. Aemiliam Lepidam Augusti proneptem: item Liuiam Medullinam, cui cognomen & Camillæ erat, è genere antiquo Dictatoris Camilli. Priorem, quòd parentes eius Augustũ offenderãt, uirginem adhuc repudiauit: posteriorem ipso die, qui erat nuptijs destinatus, ex ualetudine amisit. Vxores deinde duxit Plautiam Herculanillam triumphali, & mox Aeliam Petinam consulari patre. Cum utraque diuortium fecit. Sed cum Petina ex leuibus offensis, cum Herculanilla ob libidinum probra, & homicidij suspicionem. Post has Valeriam Messalinã Barbati Messalæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cùm cõperisset super cætera flagitia, atque dedecora, C. Silio etiã nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit: confirmauítque pro concione apud prætorianos, * quatenus sibi matrimonia malè cederent, permansurũ se in cœlibatu: ac nisi permansisset, non recusaturũ confodi manibus ipsorũ. *quòd Nec durare ualuit, quin de cõditionibus continuò tractaret, etiã de Petinæ, quã olim exegerat, déque Lolliæ Paulinæ, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verũ illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per * ius osculi, & blanditiarum occasiones pellectus in amorem, subornauit proximo Senatu, qui censerent cogendum se ad ducendum eam uxorem, quasi Reipublicæ maximè interesset: dandámque cæteris ueniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus incesta habebantur. Ac uix uno interposito die, confecit nu- *eius

ptias

ptias, non repertis qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari, cuius officium nuptiarum & ipse cum Agrippina celebrauit.

Liberi, & generi eius. 27

Liberos ex tribus uxoribus tulit: ex Herculanilla Drusum, & Claudiã: ex Petina Antoniã: ex Messalina Octauiã, & quẽ primò Germanicũ, mox Britannicũ cognominauit. Drusum Pompeium puberem amisit, pyro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangulatũ, cui & ante paucos dies filiam Seiani despondisset. Quò magis miror fuisse qui traderẽt, fraude à Seiano necatum. Claudiã ex liberto suo Botere conceptam, quamuis ante quintum mensem diuortij natam, alique cœptam, exponi tamen ad matris ianuã, & nudam iußit abijci. Antoniam Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Syllæ nobilißimis iuuenibus, Octauiam Neroni priuigno suo collocauit, Syllano antè desponsatam. Britannicum uigesimo Imperij die, inq; secundo consulatu natum sibi paruulum etiã tum, & militibus pro concione manibus suis gestans, & plebi per spectacula gremio, aut ante se retinens aßiduè cõmendabat, faustisque ominibus eum acclamãtium turba prosequebatur. E generis Neronem adoptauit. Pompeiũ atque Syllanum non recusauit modò, sed & interemit.

Liberti ab eo prædilecti. 28

Libertorum præcipuè suspexit Posidem spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares uiros hasta pura donauit. Nec minus Felicem, quem cohortibus, & alis, prouinciæq; Iudææ præposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocram, cui lectica per urbem uehendi, spectaculáque publicè edendi ius tribuit. Ac super hos Polybium à studijs, qui sæpe inter duos C O S S. ambula-

bulabat. Sed ante omnes Narcissum ab epistolis, & Pallantē à rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmijs modò ingentibus, sed & quæstorijs, prætoriisque ornamentis ornari libenter passus est: tantum prætereà acquirere, & rapere, ut quærente eo quondam de fisci exiguitate, non absurdè sit dictum, Abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperetur.

Maleficia opera libertorum, & vxorum ab eo perpetrata. 29

HIs (ut dixi) uxoribúsque addictus, non principem se, sed ministrum egit. Compendio cuiusque horum, uel etiam studio ac libidine honores, exercitus, impunitates, supplicia largitus est: & quidem insciens plerunque, & ignarus. Ac ne singulatim *minima quæque enumerem, reuocatas libertates eius, iudicia rescissa, suppositos aut etiā palàm immutatos datorum officiorum codicillos, Appium Syllanum consocerū suum, *Liuiásque, alteram Drusi, alteram Germanici filiam crimine incerto, nec defensione ulla data, occidit. Item Cn. Pompeiū maioris filiæ uirum, & L. Syllanum minoris sponsum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Syllanus abdicare se prætura ante quartum Kal. Ianuarias, morique initio anni coactus[Die ipso Claudij & Agrippinæ nuptiarum] in quinque & triginta Senatores, trecentósque amplius equites Rom. tanta facilitate animaduertit, ut de nece consularis uiri renuntiante Centurione, factum esse, quod imperasset, negaret quicquam se imperasse, nihilo minus rem comprobaret, affirmantibus libertis, officio milites functos, quòd ad ultionem Imperatoris ultro procurrissent. Nam illud omnem fidem excesserit, quòd nuptijs, quas Messalina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis

*minora

*Iulias

(:

b ipse

& ipse consignauerit: inductus, quasi de industria simularentur, ad auertendum, transferendúmque periculum, quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.

Forma & statura eius. 30

AVtoritas, dignitasq́; formæ non defuit uel stanti, uel sedenti, ac præcipuè quiescenti. Nam & prolixo, nec exili corpore erat: et specie, canitiéque pulchra, opimis ceruicibus. Cæterum & ingredientem destituebant poplites minus firmi, & remissè quid uel seriò agentem multa dehonestabant. Risus indecens, ira turpior, spumante rictu, humẽtibus naribus: plectra linguæ titubãtia: capútque tum semper, tum in quãtulocunque actu uel maximè tremulum.

Valetudo eius. 31

VAletudine sicut olim graui, ita princeps perprospera usus est, excepto stomachi dolore. Quo se correptum etiam de consciscenda morte cogitasse, dixit.

Conuiuia, & alia gesta eius. 32

COnuiuia agitauit & ampla, & assidua, ac ferè patentissimis locis, ut plerunque sexcenteni simul discumberent. Conuiuatus & super emissarium Fucini lacus, ac penè submersus, cùm emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris, puellísque nobilibus, qui more ueteri ad fulcra lectorũ sedentes uescerentur. Conuiuæ, qui pridie scyphũ aureũ surripuisse existimabatur, reuocato in diem posterum calicem fictilem apposuit. Dicitur etiã meditatus edictum, quo ueniã daret efflatũ, crepitúmque uẽtris in conuiuio emittendi, cùm periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset.

Cibus, potus, somnus & luxuria eius: liber quoque eiusdem de aleæ lusu. 33

*CIbi, uiníque quocunque & tempore, & loco appetentissimus. Cognoscẽs quodã in Augusti foro, *ictúsque* *uictus

nidore

nidore prandij, quod in maxima Martis æde Salijs apparabatur, deserto Tribunali, *ascendit ad sacerdotes, unáq; discubuit. Nec temere unquam triclinio abscesßit, nisi distentus, ac madens: & ut statim supino, ac per somnum hianti *pinna in os inderetur, ad exonerandum stomachum. Somni breuisßimi erat. Nam ante mediam noctem plerũq; uigilabat, ut tamen interdiu nonnunquam in iure dicendo obdormisceret, uixque ab aduocatis de industria uocem augentibus excitaretur. Libidinis in fœminas profusisßimæ, marium omnino expers, *alea studiosisßime lusit, de cuius arte librũ quoque emisit: solitus etiam in *gestatorio ludere, ita essedo, alueóque adaptatis, ne lusus confunderetur. *absceßit *penna *aleam *gestatione

Sæuitia, & crudelitas eius. 34

SAeuum, & sanguinarium natura fuisse magnis, minimisq; apparuit rebus. Tormẽta quæstionum, pœnasq; parricidarum repræsentabat, exigebátque coràm. Cũ spectare antiqui moris supplicium Tiburi concupisset, & deligatis ad palum noxijs carnifex deesset, accitum ab urbe uesperam usque opperiri perseuerauit. Quocunq; gladiatorio munere, uel suo, uel alieno, etiam forte prolapsos iugulari iubebat, maxime retiarios, ut expirantium faciem uideret. Cùm par quoddam mutuis ictibus cõcidisset, cultellos sibi paruulos ex utroque ferro in usum fieri sine mora iusßit. Bestiarijs, meridianisque adeò delectabatur, ut etiam prima luce ad spectaculum descenderet: & meridie, dimisso ad prandium populo, præsederet: præterque destinatos, etiam leui, subitáque de causa, quosdam committerret. De fabrorum quoque ac ministrorum, atque id genus numero, si aut αὐτόματον, uel pegma, uel quid tale aliquid parum cesßisset. Induxit & unum ex nomenclatoribus suis, sicut erat togatus.

Timiditas, ac diffidentia eius. 35

*SEd nihil æquè quàm timidus, ac diffidens fuit. Primis Imperij diebus, quanquàm (ut diximus) iactator ciuilitatis, neque conuiuia inire ausus est, nisi *ut spiculatores* *ubi *cum lanceis circũstarent, militésque uice ministrorum fungerentur: neque ægrum quenquam uisitauit, nisi explorato prius cubiculo, culcitrisq;, & stragulis prætentatis, & excußis: reliquo autem tempore salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbißimos. Serò enim, ac uix remisit, ne fœminæ, prætextatique pueri, & puellæ contrectarentur, & ne cuiuis comiti, aut librario calamariæ, aut graphiariæ thecæ adimerẽtur. Motu ciuili cùm eum Camillus non dubitans etiã citra bellũ posse terreri, contumeliosa, & minaci, & contumaci epistola cedere Imperio iuberet, uitámque otiosam in priuata re agere, dubitauit, adhibitis principibus uiris, an obtemperaret.*

Timor insidiarum, & alia gesta eius. 36

QVasdam insidias temere delatas adeò expauit, ut deponere Imperium tẽtauerit. Quodam (ut suprà retuli) cum ferro circa sacrificantem se deprenso, Senatum per præcones properè cõuocauit: lacrymísque & uociferatione miseratus est conditionẽ suã, cui nihil tuti usquam esset, ac diu publico abstinuit. Messalinæ quoque amorem flagrantißimũ, non tã indignitate cõtumeliarũ, quàm periculi metu abiecit, cùm adultero Silio acquiri Imperium credidisset: quo tẽpore fœdũ in modũ trepidus ad castra cõfugit, nihil tota uia, quàm eßétne sibi saluũ Imperium, requirens.

Pœnæ ob leues suspiciones innocentibus illatæ. 37

NVlla adeò suspicio, nullus autor tam leuis extitit, à quo non mediocri scrupulo iniecto ad cauendũ, ulciscendúmque compelleretur. Vnus ex litigatoribus, seducto

in s-

in salutatione affirmauit se uidisse per quietē, occidi eum à quodam: deinde paulò pòst, quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem aduersarium suum demonstrauit: confestimque is pro deprehēso ad pœnā raptus est. Pari modo oppressum ferunt Appium Syllanum: quem cùm Messalina, & Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante lucem similis attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmans somniasse se, uim ei ab Appio illatam: altera in admirationem formata, sibi quoque eandem speciē aliquot iam noctibus obuersari retulit. Nec multo pòst ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis, ut adesset, præceptum erat, quasi planè repræsentaretur somnij fides, accersi statim, ac mori iussus est. Nec dubitauit postero die Claudius ordinē rei gestæ perferre ad Senatum, ac liberto gratias agere, quòd pro salute sua etiam dormiens excubaret.

Formata in admiratiōnē, pro simulans.

arceri L

Iracundia & stultitia eius. 38

IRæ, atque iracundiæ conscius sibi, utrunque excusauit edicto Distinxitque, pollicitus alterā quidē breuem, & innoxiam, alteram non iniustam fore. Hostiensibus, quia sibi subeunti Tyberim scaphas obuiam non miserint, grauiter correptis, eáque cum inuidia, ut in ordinem se coactum conscriberet, repentè tantum non satisfacientibus ueniam modò dedit. Quosdam in publico parū tempestiuè adeuntes manu sua repulit. Idem scribam quæstorium, itémque prætura functum Senatorem, inauditos, & innoxios relegauit: quòd ille aduersus priuatū se intemperantius affuisset: hic in ædilitate inquilinos prædiorum suorum contra uetitum cocta uendentes mulctasset, uillicúmque interuenientem flagellasset. Qua de causa etiam *coërtionem popinarum Aedil. ademit. At ne stultitiam quidem suam reticuit,

*coërcitionem

ticuit, simulatámq; à se ex industria sub Caio, quòd aliter euasurus, peruenturúsque ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec antè persuasit, quàm intra breue tempus liber editus sit, cui index erat μωρῶν ἀνάστασις. Argumentum autem, stultitiam neminem fingere.

μωρῶν, Id est, stultorũ resurrectio. sunt tamen qui legant ἐπανάστασις. Id est, insolentia, rebellio.

Obliuio, & alia gesta eius. 39

INter cætera in eo mirati sunt homines & obliuionem, & inconsiderantiam: uel, ut Græcè dicam, μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messalina, paulò pòst quàm in triclinio decubuit, cur domina non ueniret, requisiuit. Multos ex ijs, quos capite damnauerat, postero statim die & in concilium, & ad aleæ lusum admoueri iußit: & quasi morarentur, ut somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, nõ cessauit omni oratione filiam & alumnam, & in gremio suo natã, atque educatam prædicare. Asciturus in nomen familiæ Neronem, quasi parum reprehenderetur, quòd adulto iam filio priuignum adoptaret, identidem diuulgauit, neminem unquam per adoptionem familiæ Claudiæ insertum.

Id est, stoliditatem & hebetudinem.

Sermones, & orationes eius. 40

SErmonis uerò, rerúmq; tantã sæpe negligentiã ostendit, ut nec quis, nec inter quos, quóue tempore, ac loco uerba faceret, scire, ac cogitare existimaretur. Cùm de lanijs, aut ulnarijs ageretur, exclamauit in curia: Rogo uos, quis potest sine offula uiuere? Descripsit abundãtiam ueterum tabernarum, unde solitus esset uinũ olim & ipse petere. De Quæstore quodam candidato inter causas suffragationis suæ posuit, quòd pater eius frigidam ægro sibi tempestiuè dedisset. Inducta teste in Senatu, Hæc, inquit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit: sed me patronũ sem-

pe

per existimauit. Hoc ideo dixi, quòd quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putant. Sed & pro tribunali, Hostiensibus quiddam publicè orantibus, cùm excanduisset, nihil habere se uociferatus est, quare eos demereatur, si quem alium, & se liberum esse. Nam illa eius quotidiana, & planè omnium horarum, & momentorum erant, Quid ego tibi Theogonius uideor, & λογιώτατος? multáque talia etiam priuatis deformia, nedum principi, neque infacundo, neque indocto, imò etiam pertinaciter liberalibus studijs dedito. Id est, maximè rationis capax.

Libri, & opuscula per eum edita. 41

H*Istoriam in adolescẽtia hortante Tito Liuio, Sulpitio uerò Flauo etiam adiuuante, scribere aggressus est. Et cùm primùm frequenti auditorio commisisset, ægrè perlegit, refrigeratus sæpè à semetipso. Nam cũ initio recitationis defractis compluribus subsellijs, obesitate cuiusdam, risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnósque reuocaret In principatu quoque & scripsit plurimũ, & aßiduè recitauit per lectorẽ. Initiũ autẽ sumpsit historiæ post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transijt ad inferiora tẽpora, cœpítque à pace ciuili. Cũ sentiret neque liberè, neque uerè sibi de superioribus tradẽdi potestatem relictã, correptus sæpe & à matre, & ab auia: prioris materiæ duo uolumina, posterioris unum & XL. reliquit. Composuit & de uita sua octo uolumina, magis ineptè, quàm ineleganter. Itẽ Ciceronis defensionẽ aduersus Asinij Galli libros satis eruditam. Nouas etiam commentus est literas tres, ac numero ueterum quasi maximè necessarias addidit. De quarum ratione cum priuatus adhuc uolumen edidisset, mox princeps non difficulter obti-*

nuit, ut in usu quoque promiscuo essent. Extat talis scriptura in plerisque libris, ac diurnis titulísque operum.

Studium eius in literis Græcis. 42

NEc minore cura Græca studia secutus est, amorem, præstãtiámq; linguæ occasione omni professus. Cuidam Barbaro Græce, & Latiné disserẽti, cum utroque, inquit, sermone nostro sis * *peritus. Et in commendanda patribus cõscriptis Achaia, gratã sibi prouinciam ait cõmunium studiorum commercio. Ac sæpe in Senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum uerò pro Tribunali* * *Homericis locutus est uersibus. Quoties quidem hostem, uel insidiatorem ultus esset, excubitori Tribuno signum de more poscenti non temere aliud dedit, quàm,*

* paratus.

*heroicis etiam

Ἄνδρα ἐπαμύνασθ᾽ ὅτε τις πρότερος χαλεπαίνῃ.

Id est, virũ vlcisci, quũ prior ille iniuriã intulerit.

Deniq; & Græcas scripsit historias, Tyrrhenicõ xx. Carchedoniacõ VIII. Quarũ causa ueteri Alexãdriæ Musæo additũ ex ipsius nomine, institutúmq; ut quotãnis in altero Tyrrhenicõ libri, altero Carchedoniacon diebus statutis, uelut in auditorio recitarentur toti à singulis per uices.

Pœnitentia de matrimonio Agrippinæ, & adoptione Neronis. 43

SVb exitu uitæ signa quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, déque Neronis adoptione dederat. Siquidẽ cõmemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionẽ, qua pridie quandã adulterij ream condemnauerat: sibi quoque in fatis esse iactauit omnia impudica, sed non impunita matrimonia. Et subinde obuiũ sibi Britannicũ arctius cõplexus, hortatus est, ut cresceret, rationémque à se omniũ factorũ acciperet, Græca insuper uoce prosecutus, ὁ τρώσας ἰάσεται. Cúmq; impubi, teneroque adhuc, quando statura permitteret, togam dare destinasset.

Id est, amor impellit.

adiecit, Vt tandem Pop.Rom.uerum Cæsarem habeat.

Testamentum eius, & mors. 44

N*On multóque pòst testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignauit. Prius igitur quàm ultrà progrederetur, præuentus est ab Agrippina quam præter hæc cõsciam quoq; ñe, nec minus delatores multorum criminum, arguebant. Et ueneno quidem occisum conuenit: ubi autem, & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem: alij domestico conuiuio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidissimo ciborum talium obtulerat. Etiam de subsequentibus diuersa fama est. Multi statim hausto ueneno obmutuisse aiunt, excruciatúmq; doloribus nocte tota, defecisse prope lucem. Nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluente euomuisse omnia, repetitúmque toxico, incertum pultine addito, cum uelut exhaustũ refici cibo oporteret, an immisso per clysterẽ: ut quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subueniretur.*

Mors eius celata, tempus mortis, & funus. 45

M*Ors eius celata est, donec circa successorem omnia ordinarentur. Itaq; & quasi pro ægro adhuc uota suscepta sunt, & inducti per simulationem comœdi, qui uelut *desiderãtem oblectarent. Excessit III. Idus Octobris Asinio Marcello, Acilio Auiola COSS. LXIIII. ætatis, Imperij XIIII. anno. Funeratúsque est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. Quem honorem à Nerone destitutũ, abolitũq;, recepit mox per Vespasianũ.* *desidẽtem

Præsagia de morte eius. 46

P*Ræsagia mortis eius præcipua fuerunt: exortus crinitæ stellæ, quam cometen uocant, tactúmque de cœlo*

monumentũ Drusi patris, & quòd eodem anno ex omniũ magistratuum genere plerique mortem obierant. Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse ultima uitæ suæ tempora uidetur, aliquot quidem argumentis. Nam & cum COSS. *designaret, neminem, ultra mensem, quo obijt, designauit: & in Senatu, cui nouissimè interfuit, multũ ad concordiam liberos suos cohortatus, utriusque ætatẽ suppliciter patribus commendauit. Et in ultima cognitione pro tribunali accessisse se ad finem mortalitatis, quanquàm abominantibus qui audiebant, semel atque iterum pronuntiauit.*

C. SVETONII TRANQVILLI, NERO CLAVDIVS CAESAR.

EX GENTE *Domitia duæ familiæ claruerunt, Caluinorum, & Aenobarborum. Aenobarbi autorem originis, itémque cognominis habent Luciũ Domitium, cui rure quondam reuertenti, iuuenes gemini augustiore forma ex occursu imperasse traduntur, nuntiaret Senatui, ac populo uictoriam, de qua incertum adhuc erat: atque in fidem maiestatis adeò permulsisse malas, ut è nigro rutilum, ærique assimilem capillum redderent. Quod insigne mansit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi autem consulatibus* VII. *triumpho, cẽsuráque duplici, & inter patritios allecti perseuerarunt omnes in eodẽ cognomine. Ac ne prænomina quidẽ ulla, præterquàm Cnei, & Lucij usurparunt: eáque ipsa notabili uarietate, modò continuantes unumquodque*

per

per ternas personas, modò alternantes per singulas. Nam primùm, secundúmque, ac tertium Aenobarborũ Lucios: rursus sequentes tres ex ordine Cneos accepimus: reliquos non nisi uicißim, tum Lucios, tum Cneos. Plures è familia cognosci referre arbitror: quò facilius appareat ita degenerasse à suorum uirtutibus Neronem, ut tamen uitia cuiusque quasi tradita, & ingenita retulerit.

Cn. Domitius Neronis atauus. 2

VT igitur paulò altius repetã, atauus eius Cn. Domitius in Tribunatu Põtificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptassent, ius Sacerdotum subrogandorum à collegijs ad populum transtulit: ac in consulatu Allobrogibus, Aruernisque superatis, elephãto per prouinciam inuectus est: turba militum, quasi inter solennia triumphi, prosequente. In hunc dixit Licinius Crassus orator, non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui esset os ferreum, cor plumbeum. Huius filius Prætor Cæsarem abeuntem consulatu, quem aduersus auspicia legésque geßisse existimabatur, ad disquisitionem Senatus uocauit: mox COS. *Imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentauit: succeßórque ei per factionẽ nominatus, principio ciuilis belli ad Corfinium captus est. Vnde dimissus, Maßilienses obsidione laborantes cùm aduentu suo confirmaßet, repentè destituit. Aciéque demum Pharsalica occubuit, uir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum mortem timore appetitam, ita expauit, ut haustum uenenum pœnitentia euomuerit: medicúmque manumiserit, qui idem sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de mediis, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium nùmero habendos.*

Cn. Domitius Neronis proauus. 3

Reliquit filium omnibus gentis suæ proculdubio præferendum. Is inter conscios Cæsarianæ necis (quanquàm insons) damnatus lege Pedia, cùm ad Caßium, Brutúmque se propinqua sibi cognatione coniunctos contulisset, post utriusque interitum classem olim commissam retinuit: auxit etiam: nec nisi partibus ubique profligatis, M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco tradidit: solúsque omnium ex ijs, qui pari lege damnati erant, restitutus in patriam, amplißimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam Imperij ab ijs, quos Cleopatræ pudebat neque suscipere, nq; recusare fidenter, propter subitam ualetudinem, ausus, transijt ad Augustum: & in diebus paucis obijt, nonnulla & ipse infamia aspersus. Nam Antonius eum desiderio amicæ Seruiliæ Naidis transfugisse iactauit.

Cn. Domitius, auus Neronis. 4

*Ex hoc Domitius nascitur: quem emptorem familiæ, pecuniæq; in testamento Augusti fuisse, mox uulgò notatum est: non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quàm deinde ornamentis triũphalibus *ex Germanico bello. Verùm arrogãs profusus, immitis, CENS. L. Plancũ uia sibi decedere Aedilis coëgit: Præturæ, Cõsulatúsq; honore equites Ro. matronasq; ad agendũ mimum produxit in scenam: uenationésque & in circo, & in omnibus urbis regionibus dedit. Munus etiã gladiatoriũ: sed tãta sæuitia, ut necesse fuerit Augusto clàm frustra monitũ edicto coërcere.*

*aliàs, in

De patre Neronis. 5

Ex Antonia maiore patrẽ Neronis procreauit, omni parte uitæ detestabilem. Siquidem comes ad oriẽtem C. Cæsaris iuuenis, occiso liberto suo, quòd potare quantum

tum

tum iubebatur, recusarat, dimissus è cohorte amicorum nihilo modestius uixit. Sed & in uiæ Appiæ uico repentè puerum citatis iumentis, haud ignarus obtriuit: & Romæ medio foro cuidam equiti Ro. liberius iurganti oculũ eruit: perfidiæ uerò tantæ, ut non modò argentarios pretijs rerum coëmptarum, sed & in Prætura mercede palmarum aurigarios fraudauerit. Notatus ob hæc & sororis ioco, querentibus dominus factionum, repræsentanda præmia in posterum sanxit: Maiestatis quoque & adulteriorum, incestíque cum sorore Lepida sub excessu Tiberij reus, mutatione temporum euasit: deceßitque Pyrgis morbo aquæ intercutis: sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita.

Ortus & infantia Neronis, & præsagia quædam. 6

NEro *natus est ante* IX. *mēses, quàm Tiberius excessit,* XVIII. *Kalend. Ianuarias: iam tum quidem exoriēte sole, penè ut radijs prius, quàm terra contingeretur: de genitura eius statim multa, & formidolosa, multis coniectantibus. Præsagio fuit etiam Domitij patris uox, inter gratulationes amicorum negantis, quicquam ex se, & Agrippina, nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum euidens die lustrico extitit. Nam C. Cæsar, rogante sorore, ut infanti ei, quod uellet, nomen daret, intuens Claudium patruum suum, à quo mox principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare: neque ipse seriò, sed per iocum, & aspernante Agrippina, quòd tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrem amisit: cuius ex parte tertia hæres, ne hanc quidem integram cepit, correptis per cohæredem Caium uniuersis bonis, & subinde matre etiã relegata, penè inops atque egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis*

dagcgis

dagogis, saltatore, atque tonsore. Verùm Claudio Imperiũ adepto, non solùm paternas opes recuperauit: sed & Crispi Paßieni uitrici sui hæreditate ditatus est. Gratia quidem, & potẽtia reuocatæ, restitutæ'q; matris usque eò floruit, ut emanaret in uulgus, missos à Messalina uxore Claudij, qui eum meridiantem quasi Britannici æmulum strangularent. Additum fabulæ est, eosdem dracone è puluino se proferente cõterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuijs: quas tamen aureæ armillæ ex uoluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquandiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit, rursúsque extremis suis rebus frustra requisiuit.

Pueritia eius, & gesta in ea. 7

T*Ener adhuc, nedum matura pueritia, Circẽsibus ludis Troiã constãtißimè, fauorabilitérque lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Anneóq; Senecæ iam tunc Senatori in disciplinã traditus. Ferunt Senecam proxima nocte uisum sibi per quietem, C. Cæsari præcipere: & fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primùm potuit experimentis. Nanq; Britannicũ fratrem, quòd se post adoptionẽ Aenobarbum ex consuetudine salutasset, ut subditiũ apud patrẽ arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam ream testimonio coràm afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tyro, populo congiarum, militi donatiuum proposuit. Indicta decursione prætorianis, scutum manu prætulit, exinde patri gratias in Senatu egit. Apud eundam Consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodijs atque Iliensibus Græcè uerba fecit. Auspicatus est & iurisdictionem Præfecti urbis, * sacro Latina-*

* atq; Latinarum

rum

rum celeberrimis patronis, non translatitias (ut assolet) & breues, sed maximas, plurimásque postulationes certatim ingerentibus: quamuis interdictum à Claudio esset. Nec multò pòst duxit uxorem Octauiam: edidítque pro Claudij salute Circenses, & uenationem.

Imperium Neronis. 8

SEptemdecim natus annos, ut de Claudio palàm factum est, inter horam sextam, septimámque processit ad excubitores: cùm ob totius diei diritatẽ non aliud auspicandi tempus accõmodatius uideretur: próque Palatij gradibus Imperator consalutatus, lectica in castra, & inde raptim appellatis militibus in curiam delatus est. Discessit iam uesperi ex immensis, quibus cumulabatur, honoribus, tantùm patris patriæ nomine recusato, propter ætatem.

Gesta per eum in initio principatus. 9

ORsus hinc à pietatis ostentatione, Claudiũ apparatissimo funere elatũ laudauit, cõsecrauítque. Memoriæ Domitij patris honores maximos habuit. Matri summã omniũ rerũ publicarũ, priuatarúmq; permisit. Primo etiã Imperij die signũ excubanti Tribuno dedit, Optimã matrẽ: ac deinceps eiusdẽ sæpe lectica per publicum simul uectus est. Antium coloniã deduxit, adscriptis ueteranis è prætorio, additísque per domicilij translationem ditissimis primipilariũ, ubi & portum operis sumptuosissimi fecit.

Ciuilia gesta eius. 10

ATque, ut certiorem adhuc indolẽ ostenderet, ex Augusti præscripto imperaturũ se professus: neq; liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibẽdæ ullam occasionem omisit. Grauiora uectigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorũ* Papiæ legis ad quartas redegit, diuisis populo uiritim quadringenis nummis. Senatorum

* Papia lege

natorũ nobilißimo cuique, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum, menstruúmq; gratuitum. Et cùm de supplicio cuiusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur: quàm uellem, inquit, nescire literas. Omnes ordine subinde, ac memoriter salutauit. Agenti Senatui gratias, respondit: Cùm meruero. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem: declamauítque sæpius publicè. Recitauit & carmina, non modò domi, sed in theatro, tanta uniuersorum lætitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit, atque pars carminum aureis literis Ioui Capitolino dicata.

Spectacula per eum edita, & liberalitas in populum. 11

S*Pectaculorũ plurima & uaria genera edidit: iuuenales, circenses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoque consulares, anúsque matronas recepit ad lusum. Circẽsibus loca equiti secreta à cæteris tribuit: commisitq; etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro æternitate Imperij susceptos appellari maximos uoluit, ex utroque ordine, & sexu plerique ludicras partes sustinuerunt. Notißimus eques Ro. elephanto supersedens per catadromum decucurrit. Inducta est Afranij togata, quæ Incendium inscribitur: cõcessumque, ut scenici ardentis domus supellectilem diripere͂t, ac sibi haberent. Sparsa & populo mißilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia. Auium cuiusque generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, uestis, aurum, arge͂tum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam mansuetæ feræ, nouißimè naues, insulæ, agri.*

Spectacula vnde spectauerit, & alia eius gesta. 12

Hos

HOs ludos spectauit è proscenij fastigio. Munere quod in amphitheatro ligneo, in regione Martij cãpi intra anni spatium fabricato dedit, neminem occidit, ne *noxiũ quidem. Exhibuit autem ad ferrũ etiam quadringentos Senatores, sexcẽtósque equites Romanos: & quosdam fortunæ atque existimationis integræ ex ijsdem ordinibus confectorésque ferarum, & uaria arenæ ministeria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innantibus beluis. Item pyrrhicas quasdam è numero epheborum, quibus post editam operam diplomata ciuitatis Romanæ singulis *obtulit. Inter pyrrhicarum argumenta, taurus Pasiphaën ligneo iuuencæ simulachro abditam inijt, ut multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsúmque cruore respersit. Nam perraro præsidere, cæterum accubans primùm paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ more Græco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellauit Neronia. Dedicatísque thermis atque gymnasio, Senatui quoque, & equiti oleum præbuit. Magistros toti certamini præposuit consulares sorte, sede prætorum: deinde in orchestrã Senatúmque descendit, & orationis quidem carminísque Latini coronã, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu concessam sibi recepit. Citharam autem à iudicibus ad se delatam adorauit, ferríque ad Augusti statuam iußit. Gymnico, quod in septis edebat, inter buthysiæ apparatũm, barbam primam posuit, conditam in auream pyxidem, & pretiosißimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & uirgines Vestales: quia olympiæ quoque Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

*al's, noxiorum

*al's, edidit

Magni

Magnificentia in excipiendo Tyridate Armenio 13

NOn immeritò inter spectacula ab eo edita & Tyridatis in urbem introitũ retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus solicitatum, cùm destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum di-
*quàm stulisset, produxit, *quò opportunißimè potuit: dispositis circa fori tẽpla armatis cohortibus, curuli residẽs apud rostra trũphãtis habitu, inter signa militaria, atq; uexilla: & primò per deuexũ pulpitum subeuntẽ admisit ad genua, alleuatumq; dextra exosculatus est: dein precãti, tiara deducta, diadema imposuit, uerba supplicis interpretata prætorio uiro multitudini pronuntiante. Perductũ inde in theatrũ, ac rursus supplicantẽ, iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ Imperator consalutatus, laurea in Capitoliũ lata.

Ianum geminum claudit. 14

IAnum geminũ clausit, tã nullo, quàm residuo bello. Cõsulatus quatuor geßit: primũ bimestrẽ secundũ & nouißimum semestres, tertium quadrimestrem: medios duos continuauit, reliquos inter annua spatia uariauit.

Mos eius in iure dicendo. 15

IN iurisdictione postulatoribus nisi sequenti die, ac per libellos non temere respondit. In cognoscendo, morem eum tenuit, ut continuis actionibus omißis, singulatim quæque per uices ageret. Quoties autem ad consultan-
*secederet dum *sederet, neq; in cõmune quicquam, neque propalam deliberabat: sed & cõscriptas ab unoquoque sententias tacitus ac secretò legẽs, quid ipsi libuisset, perinde atque pluribus idem uideretur, pronuntiabat. In curiã libertinorũ filios diu non admisit: admißisque à prioribus principibus honores denegauit. Candidatos, qui supra numerũ essent, in solatium dilationis ac moræ, legionibus præposuit. Consulatum in senos plerũq; menses dedit. Defunctóque circa Ka

lend

lend. Ianuarias altero è COSS. neminem subſtituit: improbãs exẽplũ uetus Caninij Rebuli uno die Conſulis. Triumphalia ornamenta, etiam quæſtoriæ dignitatis, nonnullis ex equeſtri ordine tribuit: nec utique de cauſa militari. ſed & de quibuſdam rebus orationes ad Senatum miſſas, præterito Quæſtoris officio per COSS. plerunque recitabat.

Afflictio Chriſtianorum. 16

FOrmam ædificiorum urbis nouam excogitauit: & ut ante inſulas ac domos porticus eſſent, de quarum ſolarijs incẽdia arcerentur: eáſque ſumptu ſuo extruxit. Deſtinarat etiã Hoſtia tenus mœnia promouere, atque inde foſſa mare ueteri urbi inducere. Multa ſub eo & animaduerſa ſeuerè, & coërcita, nec minus inſtituta: adhibitus ſumptibus modus: publicæ cœnæ ad ſportulas redactæ: interdictum, ne quid in popinis cocti præter legumina, aut olera ueniret: cùm antea nullũ non obſonij genus proponeretur: afflicti ſupplicijs Chriſtiani, genus hominum ſuperſtitionis nouæ ac maleficæ: uetiti quadrigariorũ luſus, quibus inueterata licentia paßim uagãtibus, fallere ac furari per iocũ ius erat: pantomimorũ factiones cum ipſis ſimul relegatæ. Chriſtiani afflicti.

Cautum in falſarios pro teſtamentis. 17

ADuerſus falſarios tunc primùm repertum, ne tabulæ niſi pertuſæ, ac ter lino per foramina traiecto obſignarentur. Cautum, ut in teſtamentis primæ duæ ceræ, teſtatorum modò nomine inſcripto, uacuæ ſignaturis oſtenderentur: ac ne quis alieni teſtamenti ſcriptor legatum ſibi adſcriberet. Item ut litigatores pro patrocinijs certam, iuſtámque mercedem, pro ſubſellijs nullam omnino darent, præbẽte ærario gratuita: útque rerum actu ab ærario cauſæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & ut omnes appellatiònes à iudicibus ad Senatum fierent.

Imperium sub Nerone non auctum. 18

AVgēdi, propagādiq; Imperij neque uolūtate ulla, neq; spe mot⁹ unquā, etiā ex Britānia deducere exercitū cogitauit: nec nisi uerecūdia, ne obtrectare parētis gloriæ uideretur destitit. Pōti modò regnū cōcedēte Polemone, itē Alpiū, defuncto Cottio in prouinciæ formā redegit.

Expeditiones Alexandriæ & Achaiæ per eum susceptæ. 19

*PEregrinationes duas omnino suscepit, Alexādrinam, & Achaicam: sed Alexandrinā ipso profectionis die *destitit, turbatus simul religione, ac periculo. Nam cùm circuitis tēplis in æde Vestæ resedisset, consurgenti ei primùm lacinia obhæsit: deinde tanta caligo coorta est, ut dispicere non posset. In Achaia Isthmū perfodere aggressus prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est: tubáque signo dato, primus rastello humum effodit, & corbulæ congestam humeris extulit. Parabat & ad Caspias portas expeditionē, cōscripta ex Italicis senum pedum tyronibus noua legione, quam magni Alexandri phalangē appellabat. Hæc partim nulla reprehēsione, partim etiam non mediocri laude digna in unum contuli: ut secernerē à probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.*

*destituit,

Studium eius in cantu & musica. 20

*INter cæteras disciplinas pueritiæ tempore imbutus & musica, statim ut Imperium adeptus est, Terpnum citharœdum uigentem tunc præter alios accersijt: diebúsque continuis post cœnam canenti in multam noctem aßidens paulatim & ipse meditari, exercerique cœpit. Nec eorum quicquam omittere, quæ generis eius artifices, uel conseruandæ uocis causa, uel augendæ factitarent. Sed & plumbeam chartam supinus pectore *sustinere: & clystere, uomitúque purgari: & abstinere pomis, cibísq; officientibus: donec*

*sustinuit:

donec blandiente profectu (quanquàm exiguæ uocis, & fuscæ) prodire in scenā concupiuit: subinde inter familiares Græcum prouerbium iactans, occultæ musicæ nullum esse respectū. Et prodijt Neapoli primùm: ac ne concusso quidem repentè motu terræ theatro, antè cantare destitit, quàm inchoatum absolueret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies: sumpto etiā ad reficiendā uocem breui tēpore, impatiēs secreti à balneis in theatrū transijt, mediáque in orchestra frequēte populo epulatus, si paulùm subbibisset, aliquid * se sufferri tinniturū Græco sermone promisit. Captus autē modulatis Alexādrinorū laudationibus, qui de nouo cōmeatu Neapolim cōfluxerant, plures Alexandria euocauit. Neque eo segnius adolescentes equestris ordinis, & quinque amplius millia è plebe robustißimæ iuuētutis undique elegit, qui diuisi in factiones, plausuū genera condiscerēt, (bombos, & imbrices, & testas uocabant) operámque nauarēt cātanti sibi insignes pinguißima coma, & excellentißimo cultu pueri, nec sine anulo leuis, quorum duces quadragena millia HS. merebant.

* Aliàs, suffercet vel suffertim.

Tragœdias cantat. 21

CVm magni æstimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitantibúsque cunctis cœlestem uocem, respondit quidē, in hortis se copiam uolentibus facturum: sed adiuuante uulgi preces etiam statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est libens: ac sine mora nomen suū in albo profitentium citharœdorum iußit adscribi: sorticuláque in urnam cum cæteris demissa intrauit ordine suo. simúlque Præfecti prætorij citharam sustinentes, pòst Tribuni militum, iuxtáque amicorum intimi. Vtq; constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluuium

Rufum consularē pronuntiauit, & in horā ferè decimam perseuerauit: coronamq́ eam, & reliquā certaminis partē in annum sequentē distulit, ut sæpius canendi occasio esset. Quod cùm tardum uideretur, non cessauit identidē se publicare. Nō dubitauit etiam in priuatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam Prætorū HS. decies offerente. Tragœdias quoque cantauit personatus: heroum, deorúmque, item heroidum, ac dearum personis effictis ad similitudinē oris sui, & fœminæ, prout quāque deligeret. Inter cætera cantauit Canacem parturientē, Orestem matricidam, Oedipodem * excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tyrunculū militem positum ad custodiam aditus, cùm eum * ornari, ac uinciri catenis, sicut argumentum postulabat, uideret, accurrisse ferēdæ opis gratia.

* aliàs, obcæcatum.

* onerari,

Studium eius aurigandi, & citharizandi. 22

EQuorum studio uel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit, plurimúsque illi sermo, quanquàm uetaretur, de Circēsibus erat: & * quondā tractū Prasinum agitatorem inter condiscipulos querens, obiurgante magistro, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cùm inter initia Imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam * minimos Circenses secessu commeabat, primò clàm, deinde propalàm: ut nemini dubium esset, eo die utique affuturum. Neque dissimulabat, uelle se palmarū numerum ampliare: quare spectaculū multiplicatis missilibus in serū protrahebatur, ne dominis quidē iam factionū dignantibus nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius uoluit: positóque in hortis inter seruitia, & sordidam plebem rudimento, uniuersorū se oculis in circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappā, unde magistratus solent. Nec cōtentus harum

* quendam tractū Prasini

* aliàs, minimos

artium experimēta Romæ dedisse, Achaiam (ut diximus) petit hinc maximè motus: Instituerāt ciuitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeò gratè recipiebat, ut legatos, qui pertulissent, non modò primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret. A quibusdam ex his rogatus, ut cantaret super cœnam, exceptúsque effusius: solos scire audire Græcos: solósque se, & studijs suis dignos ait. Nec profectione dilata, ut primùm Caßiopen traiecit, statim ad aram Iouis Caßij cantare auspicatus est.

Certamina exercituum, ac timor in eo genere. 23

Certamina deinceps obijt omnia. Nam & quæ diuersißimorum tēporum sunt, cogi in unum annum quibusdam etiā iteratis iußit. Olympiæ quoque præter cōsuetudinē musicū agona cōmisit. Ac, ne quid circa hæc occupatū auocaret, detinerétue, cū præsentia eius urbicas res egere à liberto Helio admoneretur, rescripsit his uerbis: Quamuis nunc tuū consilium sit, & uotū, me celeriter reuerti: tamē suadere, & optare potius debes, ut Nerone dignus reuertar. Cātante eo, nec necessaria quidē causa excedere theatro licitum erat. Itaq; & enixæ quędā in spectaculis dicuntur: & multi tædio audiēdi laudandíq; clausis oppidorum portis, aut furtim desiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quàm autē trepidè anxiéq; certauerit, quanta aduersariorum æmulatione, quo metu iudicum, uix credi potest. Aduersarios quasi planè conditionis eiusdē, obseruare, captare, infamare secretò nonnūquā, ex occursu maledictis incessere: ac si qui arte præcellerent, corrumpere etiā solebat. Iudices autem prius, quàm inciperet, reuerentißimè alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed euentum in manu esse fortunæ: Illos, ut sapiētes,

13

& doctos uiros fortuita debere excludere: atque ut auderet, hortātibus, æquiore animo recedebat: ac ne sic quidem sine solicitudine taciturnitatē, pudorémque quorundā pro tristitia, ac malignitate arguens, suspectósque sibi dicens.

Obedientia eius in dictis certaminibus. 24

IN *certando uerò ita legi obediebat, ut nunquā excreare ausus, sudorē quoque frōtis brachio detergeret: atq; etiam in quodam tragico actu, cùm elapsum baculum citò resumpsisset, pauidus & metuens, ne ob delictū certamine submoueretur, non aliter confirmatus est, quàm adiurante hypocrita, non animaduersum id inter exultationes, succlamationésque populi. Victorem autē se ipse pronuntiabat. Qua de causa & præconio ubique cōtēdit. Ac ne cuius alterius hieronicarū memoria, aut uestigiū extaret usquam, subuerti, & unco trahi, abijcique in latrinas omniū statuas & imagines imperauit. Aurigauit quoque plurifariam, Olympijs uerò etiā decemiugē: quamuis idipsum ut rege Mithridate carmine quodā suo reprehendisset. Sed excussus curru, ac rursus repositus, cū perdurare non posset, destitit ante decursum: nec eo secius coronatus est. Decedēs deinde, prouinciā uniuersam libertate donauit: simúlque iudices ciuitate Romana, & pecunia grandi. Quæ beneficia è medio stadio Isthmiorum die sua ipse uoce pronuntiauit.*

Hypocrita, pro histrione.

Reditus eius è Græcia, ac eiusdem triumphi. 25

R*Euersus è Græcia Neapolim, quòd in ea primū artē protulerat, albis equis introijt, disiecta parte muri, ut mos hieronicarū est. Simili modo Antiū, inde* * *Albanū, inde Romā. Sed & Romā eo curru, quo August⁹ olim triūphauerat, & in ueste purpurea, distinctáq; stellis aureis chlamyde, coronámq; capite gerēs Olympicā, dextra manu Pythiam, præeūte pōpa cæterorū: cū titulis, ubi, &*

* Albam,

*quos, quo cantionũ, quóue fabularum argumento uicisset: sequentibus currum ouantium ritu plausoribus, Augustanos, militésque se triumphi eius, clamantibus. Dehinc diruto circi maximi arcu, per Velabrũ, forúmque, *palatiũ, & Apollinẽ petijt. Incedenti paßim uictimæ cæsæ, sparso per uias identidẽ croco, ingestæque aues, ac lemnisci, & bellaria. Sacras coronas in cubili circũ lectos posuit. Item statuas suas citharœdico habitu: qua nota etiam nũmum percußit. Ac post hæc tantum abfuit à remittẽdo, laxandóque studio: ut conseruandæ uocis gratia, neque milites unquam, nisi absens, aut alio uerba pronuntiante appellaret: neque quicquam seriò, iocóue egerit, nisi astante phonasco, qui moneret, parceret arterijs, ac sudarium ad os applicaret: multisque uel amicitiam suam obtulerit, uel simultatem indixerit, prout quisque se magis, parciúsue laudasset.*

*Palatinum Apollinem

Phonascus, magister vocis exercendæ.

Rapinæ eius, & alia scelera. 26

P*Etulantiam, libidinẽ, luxuriam, auaritiam, crudelitatem sensim quidem primò, & occultè, uelut iuuenili errore, exercuit: sed ut tunc quoque dubiũ nemini foret, naturæ illa uitia, non ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo, uel galero popinas inibat: circúmque uicos uagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeũtes à cœna uerberare, ac repugnãtes uulnerare, cloacísque demergere assueuerat: tabernulas etiã effringere, & expilare: quintana domi cõstituta, ubi partæ, et ad licitationem diuidendæ prædæ pretiũ assumeretur. Ac sæpe in eiusmodi rixis, oculorũ & uitæ periculũ adijt, à quodã laticlauio, cuius uxorẽ attrectauerat, propè ad necẽ cæsus. Quare nunquã posteà se publico illud horæ sine Tribunis commisit, procul & occultè subsequentibus. Interdiu quoque clàm gestatoria sella delatus in theatrum, seditionibus pan-*

Illud horæ, pro eo tempore.

tomimorum ex parte proscenij superiori, signifer simul ac spectator aderat. Et cum ad manus uentũ esset, lapidibúsque & subselliorum fragminibus decertaretur, multa & ipse iecit in populum, atque etiam Prætoris caput consauciauit.

Comessationes & eius epulæ. 27

P*Aulatim uerò inualescentibus uitijs, iocularia, & latebras omisit, nulláque dißimulandi cura ad maiora palàm erupit. Epulas è medio die ad mediam noctem protrahebat: refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cœnitabátque nonnunquam & in publico, naumachia præclusa, uel Martio campo, uel circo maximo, inter scortorũ totius urbis, Ambubaiarũque ministeria. Quoties Hostiam Tyberi deflueret, aut *Baianũ sinũ præternauigaret, dispositæ per litora, & ripas diuersoriæ tabernæ parabãtur, *insignes ganeæ, & matronarum institorias operas imitãtiũ, atque hinc inde orantiũ, ut appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, quorum uni mellita quadragies HS. constiterunt, alteri pluris aliquãto* ab Syrtio *rosaria.*

*ad Baianũ

& insignes ganeę matronarũ

Matris nefarius concubitus. 28

S*Vper ingenuorum proagogia, & nuptarũ concubinatus, Vestali uirgini Rubriæ uim intulit. Acten libertã, paulùm abfuit, quin iusto matrimonio sibi cõiungeret: submißis cõsularibus uiris, qui regio genere ortam peierarẽt. Puerum Sporum, exectis testibus, etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est: cum dote, & flãmeo per solenni, nuptiarum celeberrimo officio, deductũ ad se pro uxore habuit. Extátque cuiusdã nõ inscitus iocus, bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorẽ. Hunc Sporũ Augustarum ornamẽtis excultum, lecticáque uectũ, & circa cõuentus mercatusq; Græciæ, ac mox Romæ circa sigillaria comitatus est, indẽtidem*

exo

exosculās. Nam matris cōcubitū appetiſſe, & ab obtrecta=toribus eius, ne ferox & impotēs mulier & hoc genere gratiæ præualeret, deterritū nemo dubitauit: utique poſtquam meretricē, quā fama erat Agrippinæ ſimilimā, inter concubinas recepit. Olim etiā quoties lectica cū matre ueheretur, libidinatū inceſtè, ac maculis ueſtis proditū affirmant.

Pudicitia eius paſsim proſtrata. 29

S*Vam quidem pudicitiam uſqueadeo *proſtituit, ut contaminatis penè omnibus membris, nouiſſimè quaſi genus luſus excogitaret: *quatenus feræ pelle cōtectus emitteretur è cauea, uirorúmque ac fœminarum ad ſtipitē deligatorū inguina inuaderet: & cùm affatim deſæuiſſet, conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiam, ſicut ipſi Sporus, ita ipſe denupſit: uoces quoque, & eiulatus uim patientium uirginum imitatus. Ex nonnullis comperi, perſuaſiſſimum habuiſſe eum neminem hominem pudicum, aut ulla corporis parte purum eſſe: uerùm pleroſque diſsimulare uitium, & * calliditate obtegere, ideóque profeſsis apud ſe obſcœnitatem, cætera quoque conceſsiſſe delicta.*

*proſtrauit,

*quo

*callidè

Prodigalitas eius, ac diuitiarum profuſio. 30

D*Iuitiarum, & pecuniæ fructum non alium putabat, quàm profuſionem: ſordidos ac deparcos eſſe, quibus ratio impēſarum conſtaret: prælautos, uerèque magnificos, qui abuterentur, ac perderēt. Laudabat, mirabatúrque auunculum Caium, nullo magis nomine, quàm quòd ingentes à Tiberio relictas opes in breui ſpatio prodegiſſet. Quare nec largiendi, nec abſumendi modum tenuit. In Tyridatem, quod uix credibile uideatur, octingenta nummûm millia diurna erogauit, abeuntíque ſuper HS. millies cōtulit. Menecratē citharœdum, & *Specillum Mirmillonē triūphaliū uirorū patrimonijs, ædibúsque donauit. Cer=*

Deparci, pro impēdiò parci.

*Spectilium

q 5 *copit*

copithecũ Panerotẽ fœneratorem, & urbanis, rusticísque prædijs locupletatum, propè regio extulit funere. Nullam uestem bis induit. Quadragenis in punctum HS. aleam *aureo, lusit. Piscatus est rete *aurato, purpura, coccóque funibus nexis. Nũquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argẽteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum *hamaxicorũ turba, atque cursorum.

hamaxocorũ: sed fortè legẽdũ hamaxocõ, siue amazacum.

Opera publica per eum facta. 31

NOn in alia re dammosior, quàm in ædificando. Domum à palatio Exquilias usque fecit. Quam primò transitoriam, mox incendio absumptam, restitutámque auream nominauit. De cuius spatio atque cultu sufficerit hoc retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo colossus CXX. pedum staret ipsius effigie: tãta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet. Item stagnum maris instar, circunseptum ædificijs ad urbium speciem. Rura insuper aruis atque uinetis & pascuis, syluísque uaria cũm multitudine omnis generis pecudũ ac ferarum. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis, unionũmque conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis uersatilibus: ut flores ex fistulis, & unguenta desuper spargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuò diebus ac noctibus uice mundi circumageretur: balineæ marinis, & Albulis fluentes aquis. Eiusmodi domũ cum absolutã dedicaret, hactenus conprobauit, ut se diceret quasi hominẽ tandẽ habitare cœpisse. Præterea inchoabat piscinã à Miseno ad Auernũ lacum, contectam, porticibus conclusam, quò quicquid totis Baijs calidarum esset, committeretur. Fossam ab Auerno Hostiã usque ut nauibus, nec tamẽ mari iretur, longitudinis DCLX. milliaria, latitudinis, qua cõtrariæ quinqueremes cõmearent. Quorũ operum perficiendorum gratia, quod ubiqu-

Balineæ, pro balneæ.

ubiq; esset custodiæ in Italiã deportari, etiã scelere cõuictos, nõ nisi ad opus dãnari, præceperat. Ad hunc impendiorum furorẽ super fiduciam Imperij, etiam spe quadam repentina immensarum, & reconditarum opum impulsus est: ex indicio equitis Rom. pro cõperto pollicentis, thesauros antiquißimæ gazæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa uastißimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera.

Rapinæ eius, extorsiones, & sacrilegia. 32.

VErũ ut spes fefellit, destitutus, atq; ita iã exhaustus, & egens, ut stipendia quoque militum, & cõmoda ueteranorum protrahi, ac differri necesse esset: calumnijs, rapinísque intendit animũ. Ante omnia instituit, ut è libertorum defunctorũ bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili causa eo nomine essent, quo fuissent illæ familiæ, quas ipse cõtingeret: deinde ut ingratorũ in principem testamenta ad fiscũ pertinerent: ac ne impune esset studiosis uiris, qui scripsissent, uel dictassent ea: tũ ut lege maiestatis facta, dictáque omnia, quibus modò delator non deesset, tenerẽtur. Reuocauit & præmia coronarum, quæ unquam sibi in certaminibus ciuitates detulissent. Et cùm interdixisset usum amethysthini, ac Tyrij coloris: submisissetque qui nũdinarũ die pauculas uncias uẽderet: præclusit cunctos negotiatores. Quinetiam inter canendum animaduersam matronã è spectaculis, uetita purpura cultam, demonstrasse procuratoribus suis creditur: detractámque ilico non ueste modò, sed & bonis exuit. Nulli delegauit officiũ, ut nõ adijceret: Scis quid mihi opus sit: &, hoc agamus, ne quis quicquã habeat. Vltimò templis cõpluribus dona detraxit, simulacráque ex auro, uel argẽto fabricata conflauit: in his penatiũ Deorũ, quæ mox Galba restituit.

Reuocauit, pro instaurauit.

Parr

Parricidium eius in Claudium & Britannicum. 33

PArricidia & cædes à Claudio exorsus est: cuius necis, etsi nō autor, at cōscius fuit: neque dißimulāter, ut qui boletos, in quo cibi genere uenenū is acceperat, quasi Deorum cibum, posthac prouerbio Græco collaudare sit solitus. Certè omnibus rerū, uerborúmque cōtumelijs mortuum insectatus est, modò stultitiæ, modò sæuitiæ arguens. Nam & mórari eū inter homines desijsse producta prima syllaba iocabatur: multáque decreta, & cōstituta, ut insipiētis, atque deliri pro irritis habuit. Denique bustum eius cōsepiri nisi humili, leuíque materia neglexit. Britannicū nō minus æmulatione uocis, quæ illi iucūdior suppetebat, quàm metu, ne quādo apud hominū gratiā paterna memoria præualeret, ueneno aggreßus est. Quod acceptum à quadā Locusta uenenariorū indice, cùm opinione tardius cederet, uētre modò Britannici moto: accersitam mulierē sua manu uerberauit, arguēs pro ueneno remediū dedisse. Excusantíque minus datū, ad occultandā facinoris inuidiā: Sanè, inquit, legē Iuliam timeo: coēgítque se corā in cubiculo quàm posset uelocißimum ac præsentaneum coquere. Deinde in hœdo expertus, postquàm is quinq; horas protraxit: iterū ac sæpius recoctū, porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in triclinium, daríque cœnanti secū Britannico imperauit. Et cùm ille ad primū gustum concidisset: comitiali morbo ex consuetudine correptum apud cōuiuas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translatitio extulit funere. Locustæ pro nauata opera, impunitatem, prædiáque ampla, sed & discipulos dedit.

Parricidium eius in matrem & amitam. 34

MAtrem dicta, factáque sua exquirentē acerbius & corrigentem, hactenus primò grauabatur, út inuidia

*dia identidē oneraret, quaſi ceſſurus Imperio, Rhodúmq; abiturus: mox & honore omni, & poteſtate priuauit: abductáq; militū & Germanorū ſtatione, cōtubernio quoq; ac palatio expulit. Neque in diuexāda quicquam penſi habuit: ſubmißis & qui Romæ morantē litibus, & in ſeceſſu quieſcentē, per cōuicia & iocos, terra, marique præteruehentes inquietarēt. Verùm minis eius, ac uiolentia territus perdere ſtatuit. Et cùm ueneno ter tentaſſet, ſentirétque antidotis præmunitam: lacunaria, quæ noctu ſuper dormientem * luxata machina deciderent, parauit. Hoc cōſilio per conſcios parū celato, ſolutilem nauē, cuius uel naufragio, uel cameræ ruina periret, cōmentus eſt. Atq; ita recōciliatione ſimulata, iucundißimis literis Baias euocauit ad ſolennia quinquatriū ſimul celebrāda: datóque negotio trierarchis, qui liburnicā, qua aduecta erat, uelut fortuito concurſu confringerēt, protraxit conuiuiū. Repetentíq; Baulos in locū corrupti nauigij, machinoſum illud obtulit, hilarè proſecutus: atque in digreſſu papillas quoque exoſculatus, reliquū tēporis cum magna trepidatione uigilauit, opperiens cœptorum exitū. Sed ut diuerſa omnia, nādóque euaſiſſe eam cōperit, inops conſilij, L. Agerinum libertum eius ſaluam & incolumen cū gaudio nuntiantē, * obiecto clàm iuxtà pugione, ut percuſſorem ſibi ſubornatū arripi, conſtringíque iußit, matrémque occidi, quaſi deprehenſum crimē uolūtaria morte uitaſſet. Addūtur his atrociora, nec incertis autoribus, ad uiſendum interfectæ cadauer accurriſſe, cōtrectaſſe mēbra, alia uituperaſſe, alia laudaſſe, ſitíque interim oborta bibiſſe. Neq; tamē ſceleris cōſciētiā, quanquā & militū, & Senatus, populíq; gratulationibus cōfirmaretur, aut ſtatim, aut unquam poſtea ferre potuit: ſæpe cōfeſſus exagitari ſe materna ſpecie, uerberibus*

Inquietare pro moleſtum eſſe.

*aliàs, laxata

* aliàs, abiecto

furiar

furiarũ,ac tædis ardẽtibus. Quin & facto per Magos sacro, euocare manes,& exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ Eleusinijs sacris, quorũ initiatione impij & scelerati uoce præconis submouerentur, interesse non ausus est. Iunxítque parricidio matris amitæ necẽ. Quã cũ ex duritia alui cubantẽ uisitaret: & illa tractans lanuginẽ eius,ut assolet,iam grandis natu, per blãditias fortè dixisset,Simul hanc excepero,mori uolo: cõuersus ad proximos confestim se positurũ uelut irridens ait: præcepítque medicis,ut largius purgarent ægram. Nam necdum defunctæ bona inuasit,suppresso testamento, ne quid abscederet.

Parricidium eius in vxores,ac sibi coniunctisimos. 35

VXores præter Octauiam duas postea duxit, Poppæam Sabinã,quæstorio patre natã, & equiti Romano antè nuptam: Deinde Statiliam Messalinam Tauri bis Consulis,ac triumphalis abneptem. Qua ut potiretur, uirum eius Atticum Vestinum COS. in honore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinem citò aspernatus, corripientibus amicis, sufficere illi debere respõdit uxoria ornamẽta. Eandẽ mox sæpe frustra strangulare meditatus, dimisit ut sterilem: sed improbante diuortiũ populo, nec parcente conuicijs,etiã relegauit. Denique occîdit sub crimine adulteriorum adeò impudenti, falsóque: ut in quæstione pernegantibus cunctis, Anicetum pædagogũ suũ indicem subiecerit,qui dolo stupratã à se fateretur. Poppæam duodecimo die post diuortiũ Octauiæ in matrimoniũ acceptã, dilexit unicè. Et tamen ipsam quoque ictu calcis occîdit: quòd se ex aurigatione serò reuersum, grauida & ægra conuicijs incesserat. Ex hac filiã tulit Claudiam Augustam, amisitq; admodũ infantem. Nullum adeò necesitudinis genus est,quod nõ scelere perculerit. Antoniã filiã Claudij recusanten

Meditatus, pro tentauit.

ſantem poſt Poppææ mortẽ nuptias ſuas, quaſi molitricem nouarum rerum interemit. Similiter interemit cæteros, aut affinitate aliqua ſibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plancũ iuuenem: quẽ cùm ante mortẽ per uim *conſtupraſſet: Eat nunc, inquit, mater mea, & ſucceſſorẽ meum oſculetur: iactans dilectũ ab ea, & ad ſpem Imperij impulſum. Priuignũ Ruffinum Criſpinum Poppæa natum impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus, & Imperia ludere, mergendum mari, dum piſcaretur, ſeruis ipſius demandauit. Thuſcum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione Aegypti balneis in aduentũ ſuum extructis, lauiſſet. Senecam præceptorẽ ad necem compulit: quamuis ſæpe cõmeatum petenti, boniſque cedenti perſanctè iuraſſet, ſuſpectum ſe fruſtra, periturúmque potius, quàm nociturum ei. Burro Præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum miſit. Libertos diuites, & ſenes olim adoptionis, mox dominationis ſuæ fautores, atque rectores, ueneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit.

*aliàs, conſpurcaſſet:

Demandare.

Sæuitia eius in exteros, & cædes illuſtrium virorum. 36

NEc minore ſæuitia foris, & in exteros graſſatus eſt. Stella crinita, quæ ſummis poteſtatibus exitiũ portendere uulgò putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, ut ex Babilo Aſtrologo didicit, ſolere reges talia oſtenta cæde aliqua illuſtri expiare, atque à ſemet in capita procerum depellere: nobiliſſimo cuique exitium deſtinauit. Enimuerò multò magis & quaſi per iuſtam cauſam duabus coniurationibus *promulgatis: quarũ prior, maiórque Piſoniana Romæ, poſterior Viniciana Beneuẽti cõflata, atque detecta eſt. Coniurati è uinculis triplicium catenarũ dixere cauſam: cũ quidã crimẽ ultro faterentur, nõnulli etiã imputarẽt, tanquã aliter illi non poſſẽt niſi morte

Stella crinita quid portẽdat.

*aliàs, proulgatis:

morte succurrere, dedecorato flagitijs omnibus. Damnatorum *liberi urbe pulsi, enectique ueneno, aut fame. Constat quosdam cum pædagogis, & capsarijs uno prandio pariter necatos, alios diurnum uictum prohibitos quærere.*

Cædes multorum passim facta, & alia eius gesta. 37

NVllus posthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoscunq; libuisset, quacunq; de causa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orphito obiectum est, quòd tabernas tres de domo sua circa forum ciuitatibus ad stationem locasset: Caßio Longino Iurisconsulto, ac luminibus orbato, quòd in uetere gentili stemmate C. Caßij percussoris Cæsaris, imagines *restituisset: Peto Thraseæ tristior, & pædagogi uultus. Mori iußis non amplius, quàm horarium spatium dabat. At ne quid moræ interueniret, medicos admonebat, qui cunctantes continuò curarent. Ita enim uocabat, uenas mortis gratia incidere. Creditur etiam Polyphago cuidam Aegyptij generis crudam carnẽ, & quicquid daretur mandere assueto, concupisse uiuos homines laniãdos, absumẽdósque obiicere. Elatus inflatúsque tantis uelut succeßibus, negauit, quẽquã principum scisse, quid sibi liceret. Multásque nec dubias significationes sæpe iecit, ne reliquis quidem se parsurũ Senatoribus: eúmque ordinẽ sublaturum quandoq; è Rep. ac prouincias & exercitus equiti Roman. ac libertis permissurum. Certè neque adueniẽs, neq; proficiscens quenquã osculo impertiuit, ac ne resalutatione quidem. Et in auspicando opere Isthmi, magna frequentia clarè, ut sibi, ac Pop. Rom. bene res uerteret, optauit: dißimulata Senatus mentione.

*retinuisset

Vrbis incendium per eum factum. 38

SEd nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit: dicente quodam in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω

ἐμοῦ θαν. Id est, me mortuo terra igne pesciũm car.

μιχθήτω πυρί: imò inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planéque ita fecit. Nam quasi offensus deformitate ueterum ædificiorum, & angustijs, flexurisque uicorum, incendit urbem tam palàm, ut plerique consulares, *cubicularesq; eius cum stupa, tedáque in prædijs suis deprehensos non attigerint: & quædam horrea circa domum auream, quorum spatium maximè desiderabat, ut bellicis machinis labefactata, atque inflammata sint, quòd saxeo muro constructa erant. Per sex dies, setémque noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum, bustorúmque diuersoria plebe compulsa. Tūc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserūt, hostilibus adhuc spolijs adornatæ, deorúmque ædes ab regibus, ac deinde Punicis, & Gallicis bellis uotæ dedicátæque: & quicquid uisendū, atq; memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendium è turri * Mecœnatica prospectans, lætúsque flammæ (ut aiebat) pulchritudine, ἅλωσιν Ilij decantauit in illo suo scenico habitu. Ac ne non hinc quoque quantum pòsset prædæ, & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum, & ruderū gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit: collationibúsque non receptis modò, uerùm & efflagitatis, prouincias, priuatorúmque census propè exhausit.

ἐμοῦ ζῶντος, id est, me viuente.

*cubicularios

Insulæ, domus magnatum seorsæ.

*Mecœnatiana

Clades & probra in eum. 39

Accesserūt tantis ex principe malis, probrísque quædam & fortuita, pestilētia unius autumni, qua XXX. funerum millia in rationem libitinæ uenerunt. Clades Britannica, qua duo præcipua oppida, magna ciuium sociorúmque cæde direpta sunt: Ignominia ad Orientem legionibus in Armenia sub iugum missis, ægréque Syria retenta. Mirum, & uel præcipuè notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius quàm maledicta, & conuicia hominum tulisse:

r neque

neque in ullos leniorem, quàm qui se dictis, aut carminibus lacessissent, extitisse. Multa Græcè, Latinéque proscripta, aut uulgata sunt, sicut illa:

Proscripta, pro propalá scripta.

Νέρων, ὀρέστης, ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.

Νεόνυμφον Νέρων, ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.

νέρων, id est, Nero, Orestes, Alcmęō matricidę. Nouā nuptam Nero matrem propriam interfecit.

Quis negat Aeneæ magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
Noster erit Pæan, ille Hecatebeletes.
Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupat ista domus.

Sed neque autores requisiuit: & quosdam per indicem delatos ad Senatum, affici grauiore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara uoce corripuerat, quòd Nauplij mala bene cantitaret, sua bona malè disponeret. Et Datus Atellanarum histrio in cantico quodam, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, ita demonstrauerat ut bibentem natantémque faceret, exitū C. Claudij Agrippinæque significans: & in nouissima clausula,

Id est, Bene vale pater, bene vale mater.

Orcus uobis ducit pedes,

Senatum gestu notaret: histrionem & Philosophum Nero nihil amplius quàm urbe Italiáque submouit, uel contēptu omnis infamiæ, uel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia.

Defectio Galliarum in eum. 40

Paulominus, pro penè.

TAlem principem paulominus per XIIII. annos perpessus terrarum orbis, tandem destituit: initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro Prætore obtinebat. Prædictum à mathematicis Neroni olim erat fore ut quādoque destitueretur: unde illa uocis celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει: quo maiore uenia meditaretur citharœdicā artem principi sil-

Id est, Exiguam artē omnis terra nutrit.

gratam, priuato necessariā. Spoponderunt tamen quidam destituto ei ordinationē Orientis, nonnulli nominatim regnum Hierosolymorū, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. Cui spei pronior, Britānia, Armeniáque amissa, ac rursus utraque recepta, defunctum se fatalibus malis existimabat. Vt uerò consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demum obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modò senectam, sed etiam perpetuam, singularémque concepit felicitatem, ut amißis naufragio pretiosißimis rebus, nō dubitauerit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Neapoli de motu Galliarū cognouit die ipso quo matrem occiderat: adeóque lentè ac securè tulit, ut gaudentis etiam * suspicionem præberet, tanquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentißimarum prouinciarū. Statímque in Gymnasium progressus, certantes athletas effusißimo studio spectauit. Cœnæ quoque tempore interpellatus, tumultuosioribus literis, hactenus excāduit, ut malum ijs, qui descissent, minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus, rem silentio obliterauit. *speciem

Reditus eius in vrbem, & contumeliæ in eum dictæ. 41

EDictis tandem Vindicis contumeliosis, & frequētibus permotus, Senatum epistola in ultionē sui, Reíq; publicæ adhortatus est: excusato languore faucium, propter quem non adesset. Nihil autem æquè doluit, quàm ut citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Aenobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se professus est, deposito adoptiuo. Cætera conuicia ut falsa, nō alio argumento refellebat, quàm quòd etiam inscitia tantopere

*laboratæ, perfectæq; à se artis obijceretur: singulos subinde rogitãs, nosséntne quẽquã præstantiorẽ. Sed urgẽtibus alijs super alios nuntijs, Romam prætrepidus redijt. Leuiterque modò in itinere friuolo auspicio mẽte recreata, cùm annotasset insculptum monumento, militem Gallũ ab equite Ro. oppressum, trahi crinibus, ad eam speciẽ exiluit gaudio, cœlúmque adorauit. Ac ne tunc quidẽ aut Senatu, aut populo corã * appellato, quosdã è primoribus uiris domũ euocauit: transactáque raptim consultatione, reliquã diei partẽ per organa hydraulica noui, & ignoti generis circunduxit. Ostendénsque singula, de ratione ac difficultate cuiusque disserens, * iámque etiam prolaturum omnia in theatrum affirmauit, si per Vindicem liceat.*

* aliàs, adorato, seu appellatos

* iam se

Defectio Hispaniarum, & Galbæ contra eum. 42

POstquàm etiam deinde Galbam, & Hispanias desciuisse cognouit, collapsus, animóq; male fracto, diu, & sine uoce, & propè intermortuus iacuit. Vt'q; resipuit, ueste discissa, capite cõuerberato, actũ de se pronuntiauit. Consolantique nutriculæ, & alijs quoque iam principibus similia accidisse memorãti, se uerò præter cæteros inaudita, & incognita pati respondit, qui suum Imperium uiuus amitteret. Nec eò secius quicquam ex consuetudine luxus, atque desidiæ omisit, uel imminuit. Quinimo, cum prosperi quiddam ex prouincijs nuntiatum esset, super abundantissimam cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciuéque modulata, quæ uulgò innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clàm illatus, cuidã scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

Malum eius propositum, Consulum priuatio, & Consulatus assumptio. 43

INitio statim tumultus, multa & immania, uerùm non abhorrentia à sua natura creditur destinasse: successores

res, percussoréſq; ſubmittere exercitus, & prouincias re-gentibus quaſi conſpiratis, idémque & unum ſentientibus, quicquid ubique exulum, quicquid in urbe hominũ Gallicanorum eſſet, contrucidare: illos, ne deſciſcentibus aggregarentur: hos, ut conſcios popularium ſuorum, atque fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere, Senatum uniuerſum ueneno per conuiuia necare, urbem incendere, feris in populũ immiſſis, quò difficilius defenderetur. Sed abſterritus, non tam pœnitentia, quàm perficiendi deſperatione, credénſque expeditionẽ neceſſariam, COSS. ante tempus priuauit honore: atque in utriuſque locum ſolus inijt Cõſulatum, quaſi fatale eſſet non poſſe Gallias debellari, niſi à COS. ac ſuſceptis faſcibus. Cùm poſt epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiarium, affirmauit, ſimul ac primùm prouinciam attigiſſet, inermem ſe in conſpectum exercituum proditurum, nec quicquam aliud, quàm fleturum. Reuocatíſque ad pœnitentiã defectoribus ſequenti die lætum inter lætos cantaturũ epinicia, quæ iam nunc ſibi componi oporteret.

Nec quicquam aliud, pro tantum.

Apparatus expeditionis in Gallos. 44

IN præparanda expeditione primam curam habuit deligendi uehicula, portandis ſcenicis organis, concubináſque, quas ſecum educeret, tondendi ad uirilem modum, & ſecuribus, peltíſque Amazonicis inſtruendi. Mox tribus urbanas ad ſacramentũ citauit: ac nullo idoneo reſpondente, certum dominis ſeruorum numerũ indixit: nec niſi ex tota cuiuſque familia probatiſſimos, ne diſpenſatoribus quidem, aut amanuenſibus exceptis, recepit. Partem etiam cenſus omnes ordines conferre iuſſit: & inſuper inquilinos priuatarum ædium atque inſularum, penſionem annuam repræſentare fiſco. Exegitque ingenti faſtidio, &

acerbitate nummum asperum, argentum pustulatum, aurum obryzum: ut plerique omnem collationem palàm recusarent, consensu flagitantes, à delatoribus potius reuocanda præmia quæcunque cepissent.

Probra in eum scripta. 45

*lucrantiũ EX annonæ quoque caritate *luctantiũ accreuit inuidia. Nam & fortè accidit, ut in publica fame Alexãdrina nauis nuntiaretur puluerẽ luctatoribus aulicis aduexisse. Quare omnium in se odio concitato, nihil contumeliarum defuit, quin subiret. Statuæ eius à uertice currus appositus est cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, * ut traheret tandem. Alterius collo & ascopera deligata, simúlque titulus, Ego quid potui? sed tu culeũm meruisti. Adscriptum & columnis, iam gallos eum cantando excitasse. Iam noctibus iurgia cum seruis plerique simulantes, crebrò Vindicem poscebant.

*& (margin note)

Portentis somniorum territus. 46

TErrebatur adhæc euidentibus portentis somniorũ, & auspiciorum, & omnium tum ueteribus, tum nouis: nunquam antea somniare solitus. Occisa demum matre, uidit per quietem nauem sibi regenti extortum gubernaculum: trahíque se ab Octauia uxore in arctissimas tenebras. Et modò pennatarum formicarum multitudine oppleri: modò à simulachris gentium ad Pompeij theatrum dedicatarũ circuiri, arceríque progressu. Asturconem, quo maximè lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De Mausoleo sponte foribus patefactis exaudita uox est, nomine eum cientis. Kalend. Ianuarij exornati Lares in ipso sacrificij apparatu conciderunt. Auspicanti Sporus anulum muneri obtulit: cuius

gemmæ sculptura erat, Proserpinæ raptus. Votorum nuncupatione magna iam ordinum frequētia uix repertæ Capitolij claues. Cùm ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in Senatu, daturos pœnas sceleratos, ac breui dignum exitum facturos, conclamatum est ab uniuersis: Tu facies Auguste. Obseruatum etiam fuerat nouißimam fabulam cantasse eum publicè Oedipodem exulem, atque in hoc decidisse uersu,

Θανεῖν μ᾽ ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ. Id est, Mori me iubet vxor, mater, pater.

47 Deseritur ab omnibus.

N*Vntiata etiam interim cæterorum exercituum defectione, literas prandēti sibi redditas cōcerpsit, mensam subuertit: duos scyphos gratißimi usus, quos Homericos à cælatura carminum Homeri uocabat, solo illisit: ac sumpto à Locusta ueneno, & in auream pyxidem condito, transijt in hortos Seruilianos. Vbi præmißis libertorum fidißimis Hostiam, ad classem præparandam, Tribunos, Centurionésque Prætorij de fugæ societate tentauit. Sed partim tergiuersantibus, partim apertè detrectantibus, uno uerò etiam proclamante,*

Vsqueadeóne mori miserum est?

uaria agitauit, Parthósne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, próque Rostris quanta posset maxima miseratione ueniam præteritorum precaretur. Ac ni flexisset animos, uel Aegypti præfecturam concedi sibi oraret. Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant, ne prius, quàm in forum perueniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam ferè noctem excitatus, ut comperit stationem militum recesßisse, prosiluit è lecto, misítque circum amicos. Et quia nihil à quoquam renun-

tiabatur, ipse cum paucis hospitia singulorũ adijt. Verùm clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum redijt: unde iam & custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota & pyxide ueneni. Ac statim Spicillum Mirmillonem, uel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisiuit. Et nemine reperto: Ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum: procurrítque quasi præcipitaturus se in Tyberim.

Fuga eius ab vrbe. 48

SEd reuocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desiderauit: & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Numentanam uiam circa quartum milliarium: ut erat nudo pede, atque tunicatus, penulam obsoleti coloris superinduit: adopertóque capite, & ante faciem obtenso sudario, equum inscẽdit, quatuor solis comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statímque tremore terræ, & fulgure aduerso pauefactus, audijt ex proximis castris clamorem militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium: etiam ex obuijs uiatoribus quendam dicentem, Hi Neronem persequuntur: alium sciscitantem, ecquid in urbe noui de Nerone? Equo autem odore abiecti in uia cadaueris consternato, detecta facie agnitus est à quodam Mißitio prætoriano, & salutatus. Vt ad diuerticulum uentum est, dimißis equis inter fruticeta ac uepres, per arundineti semitam ægrè, nec nisi strata sub pedib. ueste, ad aduersum uillæ parietem euasit. Ibi hortante eodem Phaonte, ut interim in specum egestæ arenæ *concederet, negauit se uiuum sub terrã iturum: ac parumper commoratus, dum clandestinus ad uillam introitus pararetur, aquam ex subiecta lacuna potaturus manu hausit: Et hæc est, inquit, Neronis decocta. Deinde di-

*cõderetur,

uulsa

*uulsa sentibus penula traiectos surculos rasit: atq; ita quadrupes per angustias effossæ cauernæ receptus, in proximam cellam decubuit super lectum * modicella culcitra, uetere pallio strato instructum. Faméque, & iterum siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantulum bibit.* *modica

Mors eius, & gesta in ea. 49

TVnc unoquoque hinc inde instante, ut quàm primùm se impendentibus contumelijs eriperet, scrobem coràm fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum: componíque simul, siqua inuenirentur, frusta marmoris, & aquam simul ac ligna conferri curando mox cadaueri, flens ad singula, atque identidem dictitans: Qualis artifex pereo! Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, legítque se hostem à Senatu iudicatum, & quæri, ut puniatur more maiorum. Interrogauítque quale eßet id genus pœnæ. Et cùm comperisset nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus uirgis ad necem cædi: conterritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit: tentatáque utriusque acie, rursus condidit, causatus nondum adesse fatalem horam. Ac modò Sporum hortabatur, ut lamentari, ac plangere inciperet: modò orabat, ut se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuuaret: interdum segnitiem suam his uerbis increpabat: Viuo deformiter ac turpiter: οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἄγε ἔγειρε σεαυτόν. Iamq; equites appropinquabant, quibus præceptum erat, ut uiuum eum attraherent. Quod, ut sensit, trepidanter effatus,

Ἵππων ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει:

ferrum iugulo adegit iuuante Epaphrodito à libellis. Semianimisque adhuc irrumpenti Centurioni, & penula ad

οὐ πρέπει. Nō decet Neronē, non decet. Vigilandum est: age excita te ipsum

Ἵππων μ. Equorum citatorum aures circunsonat strepitus.

uulnus apposita, in auxilium se uenisse simulanti, non aliud respondit, quàm Serò: & Hæc est fides. Atque in ea uoce defecit, extantibus, rigentibúsque oculis usque ad horrorem formidinémque uisentiũ. Nihil prius, ac magis à cõmitibus exegerat, quàm ne potestas cuiquam capitis sui *Permisitq; *fieret: sed ut, quoquo modo, totus cremaretur.* * Promisit *hoc Seius Galbæ libertus, non multò antè uinculis exolutus, in quæ primo tumultu coniectus fuerat.*

Funus eius. 50

F*Vneratus est impẽsa ducentorum milium, stragulis albis auro intextis, quibus usus Kalend. Ianuarij fuerat, Reliquias Aegloge, & Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt,* *collo *quod prospicitur è campo Martio impositum* *colle hortorum. In eo monumento solium Porphyretici marmoris superstanti Lunensi ara circunseptum est lapide Thasio.*

Statura, & cultus corporis eius. 51

S*Tatura fuit penè iusta: corpore maculoso, & fœdo: subflauo capillo: uultu pulchro magis, quàm uenusto: oculis cæsijs, & hebetioribus: ceruice obesa, uentre proiecto, gracillimis cruribus, ualetudine prospera. Nam qui luxuriæ immoderatißimæ esset, ter omnino per* XIIII. *annos languit: atque ita, ut neque uino, neque consuetudine reliqua abstineret. Circa cultum, habitúmque adeò pudendus: ut comam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam ponè uerticem summiserit: ac plerunque synthesin indutus, ligato circum collum sudario prodierit in publicum, sine cinctu, & discalceatus.*

Studium eius artium liberalium. 52

L*Iberales disciplinas omnes ferè puer attigit. Sed à Philosophia eum mater auertit: monens, imperaturo contrariam esse: à cognitione ueterum oratorum Seneca*

præceptor, quò diutius in admiratione sui detineret. Itaq; ad poëticam pronus carmina libenter, ac sine labore composuit: nec (ut quidam putant) aliena pro suis edidit. Venêre in manus meas pugillares libellique cum quibusdam notißimis uersibus ipsius chirographo scriptis: ut facilè appareret, non translatos, aut dictante aliquo exceptos: sed planè quasi à cogitante, atque generante exaratos: ita multa & delata, & inducta, & superscripta inerant.

Studium eius pingendi, ac fingendi. 53

*HAbuit & pingendi, fingēdique maximè non mediocre studiū. Maxima autē popularitate efferebatur, omniū æmulus, qui quoquo modo animum uulgi mouerēt. Exijt post scenicas coronas opinio, proximo lustro descensurum eum ad *Olympia inter athletas. Nā luctabatur aßiduè: nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectauerat, quàm Brabeutarū more in stadio humi aßidens: ac si qua paria longius receßissent, in mediū manibus suis protrahēs. Destinauerat etiā, qui Apollinē cātu, solē aurigādo æquiparare æstimaretur, imitari & Herculis facta. Præparatúmq; leonem aiūt, quē uel claua, uel brachiorū nexibus in amphitheatri arena spectante populo nudus elideret.*

*Olympiam

Votum eius si uinceret. 54

*SVb exitu quidem uitæ palàm uouerat, si sibi incolumis status permansisset, *proditurum se parta uictoria ludis, etiam hydraulam, & choraulam, & utricularium, ac nouißimo die histrionem saltaturum Vergilij Turnum: Et sunt qui tradant Paridem histrionem occisum ab eo, quasi grauem aduersarium.*

* præbiturū

Famæ, & æternitatis cupidus. 55

ERat illi æternitatis, perpetuæq; famæ cupido, sed inconsulta. Ideóque multis rebus ac locis uetere appellatione

latione detracta, nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoque Aprilem Neroneum appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncupare.

Religionum contemptor. 56

*REligionū usquequaque contēptor, præter unius deæ Syriæ. Hanc mox ita spreuit, ut urina cōtaminaret: alia superstitione captus, in qua sola pertinacißimè hæsit. Siquidem *icunculam puellarem, cū quasi remedium insidiarum à plebeio quodam, & ignoto muneri accepisset, detecta confestim coniuratione pro summo numine trinísque in die sacrificijs colere perseuerauit: uolebátque credi monitione eius futura prænoscere. Ante paucos quàm periret menses, attendit & extispicio, nec unquam litauit.*

play

*imaguncu-lam, uel icū-culam

Trinis, pro ter-nis.

Aetas, & post obitum eius gesta. 57

OBijt x x x. & secundo ætatis anno, die quo quondā Octauiam interemerat. Tantúmque gaudiū publicè præbuit, ut plebs pileata tota urbe discurreret. Et tamē non defuerunt, qui per longum tempus uernis æstiuísque floribus tumulum eius ornarēt: ac modò imagines prætextatas in Rostris proferrent: modò edicta quasi uiuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri. Quinetiam Vologeses Parthorum rex, mißis ad Senatum legatis de instauranda societate, hoc etiam magnopere orauit, ut Neronis memoria coleretur. Denique cum post x x. annos adolescente me extitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam fauorabile nomē eius apud Parthos fuit, ut uehementer adiutus, & uix redditus sit.

C. SVE

C. SVETONII TRANQVILLI, SERGIVS GALBA.

De progenie Cæſarum, quæ in Nerone defecit: & prodigiis hoc præcedentibus. 1

ROGENIES *Cæſarum in Nerone defecit: quod futurũ compluribus quidem ſignis, ſed euidẽtiſsimis duobus apparuit. Liuiæ olim poſt Auguſti ſtatim nuptias Veientanum ſuum reuiſenti, præteruolãs aquila gallinam albam ramum lauri roſtro tenentem, ita ut rapuerat, demiſit in gremium: cúmque nutriri alitem, pangíque ramulum placuiſſet, tanta pullorum ſoboles prouenit, ut hodie quoque ea uilla ad Gallinas uocetur: tale uerò lauretum, ut triumphaturi Cæſares inde laureas decerperẽt: fuítque mos triumphantibus, alias confeſtim eodem loco pangere: & obſeruatum eſt ſub cuiuſque obitum, arborem ab ipſo inſtitutam, elanguiſſe. Ergo nouiſsimo Neronis anno, & ſylua omnis exaruit radicitus, & quicquid ibi gallinarum erat, interijt: ac ſubinde tacta de cœlo Cæſarum æde, capita omnibus ſtatuis ſimul deciderũt: Auguſtique ſceptrum è manibus excuſſum eſt.*

Proſapia & vetus origo Galbæ. 2

N*Eroni Galba ſucceſsit, nullo gradu contingens Cæſarum domum: ſed haud dubiè nobiliſsimus, magnáque & uetere proſapia: ut qui ſtatuarum titulis pronepotẽ ſe Q. Catuli Capitolini ſemper adſcripſerit: Imperator uerò etiam ſtemma in atrio propoſuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Paſiphaen*

Minois

Minois uxorem referret.

Progenies & cognomina Galbæ, & vnde dicatur Galba. 3

IMagines, & elogia uniuersi generis exequi longum est, familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitiorũ cognomen Galbæ tulit, cur, aut unde traxerit, ambigitur: Quidam putant quòd oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum illitis demum galbano facibus succenderit: alij quòd in diuturna ualetudine galbeo, id est, remedijs lana inuolutis aßiduè uteretur: nonnulli quòd præpinguis fuerit uisus, quem Galbam Galli uocant: uel contrà, quòd tam exilis, quàm sunt animalia, quæ in æsculis nascuntur, appellantúrque Galbæ. Familiam illustrauit Sergius Galba consularis, temporum suorum eloquentißimus: quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem, x x x. Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli causam extitisse. Eius nepos ob repulsam Consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspirauit cum Caßio & Bruto: propter quod Pedia lege damnatus est. Pedia lex. *Ab hoc sunt Imperatoris Galbæ auus, & pater. Auus clarior studijs, quàm dignitate. Non enim egressus præturæ gradum, multiplicem nec incuriosam historiam edidit. Pater consulatu functus, quãquàm breui corpore atq; etiam gibber modicæq; in dicendo facultatis, causas industriè actitauit. Vxores habuit Mummiã Achaiam neptem Catuli, proneptémque L. Mummij, qui Corinthum excidit: Item Liuiam Ocellinam, ditem admodum, & pulchram. à qua tamen nobilitatis causa appetitus ultro existimatur, & aliquantò enixius, postquàm subinde instanti uitium corporis secretò posita ueste detexit, ne quasi ignaram fallere uideretur. Ex Achaia liberos, Caium & Ser-*

gium

gium procreauit. Quorum maior Caius attritis facultatibus, urbe ceßit: prohibitúsque à Tiberio sortiri anno suo Proconsulatum, uoluntaria morte obijt.

Ortus Galbæ, & præsagia principatus eius. 4

S*Ergius Galba Imperator, M. Valerio Meßala, Cn. Lentulo* C O S S. *natus est,* I X. *Kal. Ianuarij, in uilla colli supposita, prope Terracinam sinistrorsum Fundos petẽtibus: Adoptatus à nouerca sua, Liuij nomẽ & Ocellare cognomen aßumpsit, mutato prænomine. Nam *Lucium mox pro Sergio usque ad tempus Imperij usurpauit. Constat Augustum puero adhuc salutanti se inter æquales, apprehensa * bucculа dixisse,* Κ̀ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραφρίξον. *Sed & Tiberius, cùm comperisset eum imperaturum, uerùm in senecta: Viuat sanè, ait, quando id ad nos nihil pertinet. Auo quoque eius fulgur procuranti, cùm exta de manibus aquila rapuißet, & in frugiferam quercum contulißet, summum, sed serum Imperium portendi familiæ, responsum est. Et ille irridens: Sanè, inquit, cùm mula pepererit. Nihil æquè posteà Galbam tentantem res nouas confirmauit, quàm mulæ partus: cæterísque, ut obscœnum ostentũ, abhorrentibus, solus pro lætißimo accepit, memor sacrificij, dictíque aui. Sumpta uirili toga, somniauit fortunam dicentem, stare se ante fores defeßam: & nisi ocyus reciperetur, cuicunque obuio prædæ futuram. Vtq; euigilauit aperto atrio, simulachrum æneũ Deæ cubitali maius iuxta limen inuenit: Idq; gremio suo Tusculum, ubi æstiuare consueuerat, auexit: & in parte ædium consecratum, menstruis deinceps supplicationibus, & peruigilio anniuersario coluit. Quamquàm ætate nondũ constanti, ueterẽ ciuitatis, exoletúmque morem, ac tantùm in domo sua hærentem obstinatißimè retinuit*

**Liuium*

**subucula*

κ̀ σὺ τεκ. Id est, Et tu fili ad imperium nostrũ nascitor.

retinuit: ut liberti, ſeruíque bis die frequentes adeſſent, ac mane ſaluere, ueſperi ualere ſibi ſinguli dicerent.

Studium in liberalibus diſciplinis, iure, & de vxoribus, ac filiis. 5

Attendit iuri, pro ſtuduit. *INter liberales diſciplinas attendit Iuri: dedit & matrimonio operam. Verùm amiſſa uxore Lepida, duobúsque ex ea filijs, remanſit in cœlibatu, neq; ſolicitari ulla* Cœlibatus & poſt ductã vxorem. *conditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem uiduatæ morte Domitij, quæ maritum quoque adhuc necdũ cœlibem Galbam, adeò omnibus ſolicitauerat modis, ut * inter* *in cõuentu *conuentum matronarum correpta iurgio, atque etiam manu pulſata ſit à matre Lepida. Obſeruauit ante omnes Liuiam Auguſtam: cuius & uiuæ gratia plurimum ualuit, & mortuæ teſtamento penè ditatus eſt. HS. nanque quingenties cum præcipuum inter legatarios habuiſſet, quia uerò notata, non præſcripta erat ſumma, hærede Tiberio legatum ad quinquaginta reuocante, ne hæc quidem accepit.*

Honores per eum geſti, & diſciplina in re militari. 6

HOnoribus ante legitimũ tempus initis, Prætor commiſſione ludorum Floralium, nouum ſpectaculi genus, elephãtos funambulos edidit: exinde prouinciæ Aquitaniæ anno ferè præfuit: mox conſulatum per ſex menſes ordinarium geſſit. Euenítque, ut in eo ipſe L. Domitio patri Neronis, ipſi Syluius Otho pater Othonis ſuccederet, uelut præſagium inſequentis caſus, quo medius inter utriuſque filios extitit Imperator. A Caio Cæſare ludis ſubſtitutus, poſtridie quàm ad legiones uenit, ſolenni fortè ſpectaculo plaudentes inhibuit, data teſſera, ut manus penulis continerent, ſtatim per caſtra iactatum eſt:

Diſce miles militare, Galba eſt, non Getulicus.

Interdixit peti, pro vetuit. *Pari ſeueritate interdixit commeatus peti. Veteranum, ac*

tyronem

tyronem militem opere aßiduo corroborauit: maturéque barbaris, qui iam in Galliam uſque proruperant, coërcitis præſenti quoque Caio talem & ſe, & exercitum approbauit, ut inter innumeras, contractáſque ex omnibus prouincijs copias, neque teſtimonium, neque præmia ampliora ulli perciperent. Ipſe maximè inſignis, quòd campeſtrem decurſionem ſcuto moderatus, etiam ad eſſedum Imperatoris per uiginti paſſuum millia cucurrit. Approbat ſe illi talem, pro præſtat.

Iuſtitia, & æquitas eiuſdem. 7

*CAede Caij nuntiata, multis ad occaſionem ſtimulantibus, quietē prætulit. Per hoc gratißimus Claudio, receptusq; in cohortē amicorum, tantæ dignationis eſt habitus, ut cùm ſubita ei ualetudo, nec adeò grauis incidiſſet, dilatus ſit expeditionis Britannicæ dies. Africam *pro Conſule biēnio obtinuit, extra ſortem electus ad ordinandam prouinciam, & inteſtina diſſenſione, & Barbarorum tumultu inquietā. Ordinauítq; magna ſeueritatis ac iuſtitiæ cura, etiam in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctißima reſiduum cibariorū tritici modium centum denarijs uendidiſſe arguebatur, uetuit, ſimul atque indigere cibo cœpiſſet, à quoquam opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicendo cùm de proprietate iumenti quæreretur: leuibus utrinque argumētis, et teſtibus: ideoq; difficili coniectura ueritatis, ita decreuit, ut ad lacum, ubi adaquari ſolebat, duceretur capite inuoluto: atque ibidem reuelato, eius eſſet, ad quem ſponte ſe à potu recepiſſet.* *aliàs, proconſul

Honores ei collati, & ſigna futuri Imperij eius. 8

OB res, & tunc in Africa, & olim in Germania geſtas, ornamenta triūphalia accepit, & Sacerdotium triplex inter XV. uiros, ſodaléſque Titios, item Auguſtales cooptatus: atque ex eo tēpore propè ad Neronis mediū

s princ

Plurimũ vixit, pro plerunque. ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Quàm vt, pro ante quàm vt.

principatum in secessu plurimum uixit, ne ad gestandum quidem unquam iter ingressus, quàm ut secum uehiculo proximo decies HS. in auro efferret, donec in oppido Fundis moranti Hispania Tarraconensis oblata est. Accidítque, ut cùm prouinciã ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repentè toto capite canesceret. Nec defuerunt qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurúmque iuueni senem: hoc est, ipsum Neroni. Nec multo pòst in Cantabriæ lacum fulmen decidit: repertæque sunt duodecim secures, haud ambiguum summi Imperij signum.

Varietas eius in prouincia. 9

*PEr octo annos uariè, & inæqualiter prouinciam rexit. Primò acer & uehemens, & in coërcẽdis quidem delictis uel immodicus. Nam & nũmulario nõ ex fide uersanti pecunias, manus amputauit, mensæque eius affixit. Et tutorem, quòd pupillum, cui substitutus hæres erat, ueneno necasset, *cruce affecit: implorantíque leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multóque præter cæteras altiorem & dealbatam statui crucem iussit. Paulatim in desidiam segnitiémque conuersus est, ne quid materiæ præberet Neroni: & ut dicere solebat, quòd nemo rationem otij sui reddere cogeretur. Carthagine noua conuentum agens, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniæ auxilia implorante, superuenerunt Vindicis literæ, hortantis, ut humano generi, assertorem ducémque se accõmodaret. Nec diu cunctatus conditionem partim metu, partim spe recepit. Nam & mandata Neronis de nece sua ad procuratores clàm missa deprehenderat. & confirmabatur cùm secundissimis auspicijs, & ominibus, tum uirginis honestæ uaticinationibus*

*cruci affixit:

ticinatione, tanto magis, quòd eadem illa carmina sacerdos Iouis Cluniæ ex penetrali somnio monitus eruerat, ante ducẽtos annos similiter à fatidica puella pronũtiata. Quorum carminum sententia erat, Oriturum quandoque ex Hispania principem, dominúmque rerum.

Initium principatus, & alia eius gesta. 10

I*Gitur cùm quasi manumissioni uacaturus conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorũ, occisorúmque à Nerone quàm plurimis imaginibus, & astanti nobili puero, quẽ exulantem ex proxima Baleari insula, ob id ipsum acciuerat, deplorauit tẽporum statũ, cõsalutatúsque Imperator, legatum se Senatus ac pop. Rom. professus est. Deinde iustitio indicto, è plebe quidem prouinciæ legiones, & auxilia conscripsit, super exercitum ueterem legionis unius, duarúmque alarum, & cohortiũ triũ. At è primoribus prudentia atq; ætate præstãtibus, uelut instar Senatus, ad quos de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis iuuenes, qui manẽte anulorum aureorũ usu, Euocati appellarẽtur, excubiásque circa cubiculũ suum uice militũ agerent. Etiã per prouincias edicta dimisit, autor singulis, uniuersisque conspirãdi: simul & ut qua posset quisque opera, cõmunẽ causam iuuarent. Per idem ferè tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus est anulus opere antiquo, scalptura gemmæ Victoriã cum trophæo exprimente. Ac subinde Alexãdrina nauis * detorsa appulit armis onusta, sine gubernatore, sine nauta, ac uectore ullo: ut nemini dubium esset iustũ, piúmque, & fauentibus dijs bellum suscipi. Cùm repente ex inopinato propè cuncta turbata sunt, alarum altera castris appropinquantem, pœnitentia muta...i sacramẽti destituere conata est, ægréque retẽta in offi-*

* decursu

134

cio: & serui, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat, per angiportum in balnea transeuntem penè interemerunt: nisi cohortantibus inuicem, ne occasionem amitterent, interrogatísque de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset.

Consternatio eius propter mortem Vindicis. 11

ACceßit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maximè cōsternatus, destitutóque similis, non multum abfuit, quin uitæ renuntiaret. Sed superuenientibus ab urbe nuntijs, ut occisum Neronem, cunctósque in uerba sua iurasse cognouit: deposita legati, suscepit Cæsaris appellationem. Itérque ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus: nec prius usum togæ recuperauit, quàm oppreßis, qui nouas res moliebantur, præfecto Prætorij Nymphidio Sabino Romæ, in Germania Fōteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis.

Sæuitia & auaritia eius. 12

PRæcesserat de eo fama sæuitiæ simul, atque auaritiæ: quòd ciuitates Hispaniarū, Galliarúmque, quæ cunctantius sibi accesserāt, grauioribus tributis, quasdā etiam murorum destructione punisset: & præpositos, procuratorésq; supplicio capitis affecisset, cum coniugibus, ac liberis: quódque oblatam à Tarraconensibus è uetere templo Iouis coronam auream librarum xv. conflasset, ac tres uncias, quæ ponderi deerant, iußisset exigi. Ea fama & confirmata & aucta est, ut primùm urbem introijt. Nam cùm claßiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atque insuper aquilam, & signa pertinacius flagitantes, non modò immisso equite disiecit, sed decimauit etiam. Item Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corpor-

Decimauit, id est, decimum quenque interfecit.

institutã, multísque experimentis fidelißimam, dissoluit, ac sine ullo commodo remisit in patriam: quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tẽdebat, proniorem. Illa quoque uerène an falsò per ludibrium iactabantur, apposita lautiore cœna ingemuisse eum. Et ordinario quidem dispensatori breuiarium rationũ offerenti, paropsidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse: Cano autem choraulæ, mirè placenti, denarios quinque donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis.

Aduentus eius ad vrbem. 13

QVare *aduentus eius non perinde gratus fuit: ídque proximo spectaculo apparuit. Siquidem Atellanis notißimum canticũ exorsus,* * *Venit iò simus à uilla: cuncti simul spectatores, consentiente uoce reliquam partem retulerunt, ac sæpius uersu repetito egerunt.* *Venitione

Gesta per eum in initio principatus eius. 14

MAiore *adeò & fauore, & autoritate adeptus est, quàm geßit, Imperium: quanquàm multa documenta egregij principis daret: sed nequaquam tam grata erant, quàm inuisa, quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos unà & intra palatiũ habitantes, nec unquã non adhærentes, pædagogos uulgò uocabant. Hi erant T. Iunius legatus eius in Hispania cupiditatis immensæ: Cornelius Laco ex assessore præfectus prætorij, arrogantia socordiáque intolerabilis: libertus Icellus paulò antè anulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac iã summæ equestris gradus candidatus. His diuerso uitiorum genere grassantibus, adeò se abutendũ permisit & tradidit, ut uix sibi ipsi cõstaret: modò acerbior parciórque: modò remißior, ac negligẽtior, quàm cõueniret principi electo, atque illius ætatis. Quosdã claros ex utroque ordine uiros*

s 3 *suspic*

Inauditos, pro indicta causa.

suspicione minima, inauditos condemnauit. Ciuitatem Romanam rarò dedit. Iura trium liberorū uix uni, atque alteri: ac ne his quidem, nisi ad certū præfinitúmque tempus Iudicibus sextam decuriam adijci precantibus, non modò negauit: sed etiam cōcessum à Claudio beneficium, ne hyeme initióque anni ad iudicandum euocarentur, eripuit.

Gesta & liberalitas eius. 15

Determinare, pro terminare.

EXistimabatur etiam senatoria, & equestria officia biēnij spatio determinaturus, nec daturus nisi inuitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis cōcessis, per quinquaginta equites Ro. ea conditione reuocādas curauit exigēdásq;: ut & si quid scenici, aut xystici donatū olim uendidissent, auferretur emptoribus, quando illi absumpto pretio soluere nequirēt. At contrà, nihil non per comites, atque libertos pretio addici, aut donari gratia passus est, uectigalia, immunitates, pœnas innocentum, impunitatem noxiorum. Quinetiam pop. Rom. deposcente supplicium Haloti & Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissarijs, uel maleficentissimos incolumes præstitit: atque insuper Halotum procuratione amplissima ornauit. Pro * sæuiore Tigillino etiam * seuitiæ populum edicto increpuit.

Inuidia, & rebellio exercitus Germaniæ in eum. 16

PEr hæc propè uniuersis ordinibus offensus, uel præcipua flagrauit inuidia apud milites. Nā cùm in uerba eius absentis iurantibus, donatiuū grandius solito præpositi pronuntiassent: neque rem ratam habuit, & subinde iactauit, se legere militem, non emere consuesse. Atque eo * aliàs, centū quidem nomine omnes, qui ubique erāt, exacerbauit. * Ceterùm prætorianos etiam metu, & indignitate commouit, * aliàs, insuspectos remouens subinde plerosque * ut suspectos, & Nymphidij socios. Sed maximè fremebat superioris Germani[æ] exercitu

citus, fraudari se præmijs nauatæ aduersus Gallos & Vindicem operæ. Ergo primi obsequium *rumpere ausi, Kal. Ianuarij adigi sacramento, nisi in nomen Senatus recusarunt: statímq; legationem ad prætorianos cũ mandatis destinauerunt, displicere Imperatorem in Hispania factum, eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.

*rupere, ac se Kal. Ianuarij ad dici sacramẽto nisi in. Destinare, præmittere.

Adoptatio Pisonis per eum facta. 17

QVod ut nuntiatum est, despectui esse non tam senectam suam, quàm orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem, egregiúmq; iuuenem, ac sibi olim probatissimum, testamentoque semper in bona & nomen adscitum, repente è media salutantium turba apprehendit: filiúmque appellans, perduxit in castra, ac pro concione adoptauit: ne tunc quidem donatiui ulla mentione facta: quò faciliorem occasionem M. Syluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

Conata passiuè.

Præsagia infelicem eius exitum præcedentia. 18

MAgna, & assidua mõstra iam inde à principio exitum ei, qualis euenit, portenderant. Cùm per omne iter dextra, sinistráque oppidatim uictimæ cæderentur, taurus securis ictu consternatus, rupto uinculo, essedum eius inuasit: elatísque pedibus totũ cruore perfudit, ac descendentem spiculator impulsu turbæ lancea propè uulnerauit. Vrbẽ quoque, & deinde palatium ingressum, excepit * terra tremore, & assimilis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquantò maiora, & tristiora. Monile margaritis gemmísque consertum ad ornãdum fortunam suam Thusculanam, ex omni gaza secreuerat. Id repentè quasi augustiore dignius loco Capitolinæ Veneri dedicauit: ac proxima nocte somniauit speciem Fortunæ, querentis fraudatam se dono destinato, minantísque erepturam & ipsam

*terræ tremor,

quæ dediſſet. Cúmque exterritus luce prima ad expiandum ſomnium, præmißis qui rem diuinam appararent, Tuſculum excucurriſſet, nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratúmque iuxtà ſenem in catino uitreo tus tenentem, & in calice fictili merum. Obſeruatũ etiam eſt Kalẽ. Ianuarijs, ſacrificanti coronam de capite excidiſſe: auſpicanti pullos euolaſſe: adoptionis die, neque milites allocuturo caſtrenſem ſellam de more poſitam pro tribunali oblitis miniſtris, & in Senatu curulem peruerſe collocatam.

Cædes eius, atque mors. 19

P*Rius uerò, quàm occideretur, ſacrificantem manè Aruſpex identidem monuit, caueret periculum: non longè percuſſores abeſſe. Haud multò pòſt cognouit teneri caſtra ab Othone: ac pleriſque ut eodẽ quàm primùm pergeret ſuadentibus, poſſe enim autoritate & præſentia præualere, nihil amplius quàm continere ſe ſtatuit: & legionariorũ firmare præſidijs, qui multifariã diuerséque tendebant. Loricam tamen induit linteam, quanquam haud diſsimulans parum aduerſus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falſis, quos conſpirati, ut eum in publicum elicerent, de induſtria diſsiparant, paucis temere affirmantibus, tranſactum negotium, oppreſſos qui tumultuarentur, aduenire frequentes cæteros gratulabundos, & in omne obſequium paratos: his ut occurreret, prodijt tanta fiducia, ut militi cuidam occiſum à ſe Othonem glorianti, quo autore reſponderit, atque in forũ uſque proceßit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat, cùm per publicum dimota paganorum turba equos adegiſſent, uiſo procul eo, parumper reſtiterunt: deinde rurſum incitati, deſertum à ſuis, contrucidarunt.*

Geſta per eum in morte, & de eius funere atq; cadauere. 20

SVnt qui tradāt ad primum tumultū proclamasse eum, Quid agitis cōmilitones? Ego uester sum, & uos mei: donatiuum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse ultro iugulum: & ut hoc agerent ac ferirent, quando ita uideretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque præsentium quenquam opem Imperatori ferre conatum: & omnes, qui accerserentur, spreuisse nuntium, excepta Germanicorum uexillatione. Hi ob recens meritum, quòd se ægros, & inualidos magnopere fouisset, in auxilium aduolauere: sed serius itinere deuio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacum Curtij, ac relictus, ita uti erat donec gregarius miles à frumentatione rediens abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitio arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibúsque donauit: qui hasta suffixum, nō sine ludibrio circū castra portarunt, acclamantes identidem, Galba cupidè fruaris ætate tua. Maximè irritati ad talem iocorum petulantiam, quòd ante paucos dies exierat in uulgus, laudanti cuidam formam suam, ut adhuc floridam & uegetam, respondisse eum:

Ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν. Ab his Patrobij Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco, ubi iussu Galbæ animaduersum in patronum fuerat, abiecit. Serò tandem dispensator Argius, & hoc & cæterum truncum in priuatis eius hortis Aureliæ uiæ sepulturæ dedit.

Id est, Adhuc mihi robur est firmum.

Cæterum, pro reliquum.

Statura corporis & membrorum eius. 21

STatura iusta fuit, capite *caluo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus, pedibúsq; articulari morbo distortissimis: ut neq; calceū perpeti, neq; libellos euoluere, aut tenere omnino ualeret. Excreuerat etiam in dexteriore latere

*præcaluo

ci⁹ caro, propēdebátq; adeò, ut ægrè fascia substrīgeretur.

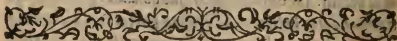
Cibus, potus eius, atque luxuria. 22

CIbi plurimi traditur, quem tempore hyberno etiam ante lucē capere cōsueuerat. Inter cœnam uerò *usq; ad abundantem, ut congestas super manus reliquias circunferri iuberet, spargíque ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior: & eos non nisi præduros, exoletósq;. Ferebant in Hispania C. Icellū è ueteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantē, nō modò arctißimis osculis palā exceptum ab eo: sed ut sine mora uelleretur oratum, atque seductum.

*usq; eo abū danti

Tempus Imperij eius, & ætas. 23

PErijt tertio & septuagesimo ætatis anno, Imperij mēse septimo. Senatus ut primùm licitū fuit, statuā ei decreuerat rostratæ columnæ superstantē in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam submisisse opinatus.

C. SVETONII TRANQVILLI, OTHO SYLVIVS.

De Othonis progenitoribus. 1

MAIORES Othonis sunt orti oppido Ferentino, familia uetere & honorata, atque ex principibus Hetruriæ. Auus M. Syluius Otho, patre equite Ro. matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat, Senator est factus, nec præturæ gradum excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum & magnarum propinquitatum, tam charus, támque nō absimilis facie Tiberio prin-

Honoratus pro honesta.

cipi fuit, ut plerique procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores, proconsulatum Africæ, & extraordinaria Imperia seuerißimè administrauit. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quòd motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos, quasi defectionis aduersus Claudium autores, occiderant, capite punire: & quidem ante principia se coram: quamuis ob id ipsum promotos in ampliorē gradum à Claudio sciret. Quo facto, sicut gloriam auxit, ita gratiam minuit: quam tamen maturè recuperauit, detecta equitis Ro. fraude, quē prodentibus seruis necem Claudio parare compererat. Namq; & Senatus honore rarißimo, statua in palatio posita prosecutus est eum: & Claudius allectum inter patritios collaudans amplißimis uerbis, hæc quoque adiecit: Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem. Ex Albia Terentia splendidißima fœmina duos tulit filios, L. Titianum, & minorem Marcum cognòminem sibi. Tulit & filiam, quam nondum nubilem Druso Germanici filio despondit.

Othonis ortus, & eius adolescentia. 2

OTho Imperator IIII. Kalēd. Maij natus est, Camillo Aruntio, Domitio Aenobarbo COSS. A prima adolescentia prodigus, ac procax, adeò ut sæpe flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur & uagari noctibus solitus: atque inualidū quenque obuiorū uel potulentū corripere: ac distento sago impositum in sublime iactare. Post patris deinde mortem libertinam Aulicam gratiosam, quò efficacius coleret, etiam diligere simulauit, quamuis anum, ac penè decrepitā. Per hanc insinuatus Neroni, facilè summum inter amicos locum tenuit congruentia morum: ut uerò quidam tradunt, & consuetudine mutui stupri: ac tantùm potentia ualuit, ut damnatum repetundis consu

Gratiosa, pro grata.

Congruentia, pro similitudine.

consularem uirum, ingens præmium pactus, prius quàm planè restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in Senatum ad agendas gratias introducere.

Amicitia eius cum Nerone. 3

O*Mnium autem cõsiliorũ, secretorúmque particeps, die, quẽ* Nero *necandæ matri destinauerat, ad auertẽdas suspiciones cœnam utrique exquisitißimæ comitatis dedit.* Item Poppæam Sabinam *tunc adhuc amicã eius abductã marito, demãdatámque interim sibi nuptiarũ specie recepit.* Nec * *corripuisse contentus, adeò dilexit, ut ne riualẽ quidem* Neronem *æquo tulerit animo.* Credit*ur certè non modò missos ad * arcessendam non recepisse, sed ipsum etiã exclusisse quondã pro foribus astantẽ, miscentémque frustrà minas & preces, ac depositum reposcentem.* Quare *diducto matrimonio, sepositus est per causam legationis in* Lusitaniã, *& satis uisum, ne pœna acrior mimũ omnem diuulgaret: qui tamen sic quoque hoc distichò enotuit:*

* corrupisse

*accersendã

Per causam, pro prætextu.

Cur Otho *mentito sit quæritis exul honore?*
Vxoris mœchus cœperat esse suæ.

Prouinciam *administrauit quæstorius per decem annos, moderatione atque abstinentia singulari.*

Spes eius ad Imperium. 4

V*T tandem occasio ultionis data est, conatibus* Galbæ *primus acceßit: eodémq; momẽto & ipse spem* Imperij *cepit: magnam quidem & ex conditione temporum, sed aliquantò maiorẽ ex affirmatione* Seleuci * *mathematici.* Qui *cùm eum olim superstitem* Neroni *fore spopondisset, tũc ultro inopinatus aduenerat, imperaturũ quoque breui repromittens.* Nullo *igitur officij, aut ambitionis in quẽnquam genere omisso, quoties cœna principẽ acciperet, aureos excubãti cohorti uiritim diuidebat: nec eo mi-*

*Magi.

Nec eo minus, pro nihilo secius

nus alium alia uia militum demerebatur. Cuidam etiam de parte finiũ cũ uicino litigãti, adhibitus arbiter, totũ agrũ redemit, emãcipauitque: ut iã uix ullus esset, qui nõ & sentiret, & prædicaret solum successionis Imperij dignum.

Frustratur spe adoptationis à Galba. 5

Sperauerat autem fore, ut adoptaretur à Galba: idq; in dies expectabat. Sed postquã, Pisone prælato, spe decidit, ad uim conuersus est: instigante super animi dolorem etiam magnitudine æris alieni. Neque enim dissimulabat, nisi principem, se stare non posse: nihilque referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertiûm expresserat. Hoc subsidiũ tãti cœpti fuit: ac primò quinq; speculatoribus cõmissa est res, deinde decẽ alijs quos singuli binos produxerant: omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos solicitati reliqui, nec adeò multi, haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.

Stare, pro subsistere.

Assumptio eius ad principatum. 6

Tulerat animus post adoptionem statim castra occupare, cœnantémque in palatio Galbam aggredi: sed obstitit respectus cohortis, quæ tũc excubabat, ne oneraretur inuidia, quòd eiusdem statione & Caius fuerat occisus, & desertus Nero. Medium quoque tempus religio, & Seleucus exemit. Ergo destinata die, præmonitis conscijs, ut se in foro sub æde Saturni ad milliarium aureum opperirentur, manè Galbam salutauit: utq; consueuerat, osculo exceptus etiam sacrificanti interfuit, audiuitque prædicta Aruspicis. Deinde liberto adesse architectos nuntiante, quod signum conuenerat, quasi uenalem domum inspecturus abscessit: proripuítq; se postica parte palatij ad consti-

Tulerat animus, pro libuit.

tutum.

tutum. Alij febrem simulasse aiunt, eámque excusationem proximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus properè muliebri sella in castra contendit: ac deficientibus lecticarijs, cùm descendisset, cursúmq; cœpisset, laxato calceo restitit, donec omissa mora succollatus, & à præsente comitatu Imperator *cõsalutat⁹, inter faustas acclamationes strictósq; gladios ac principia deuenit: obuio quoq; nõ aliter ac si conscius, & particeps foret, adhærente. Ibi mißis, qui Galbã, & Pisonẽ trucidarẽt, ad cõciliandos pollicitationibus militum animos nihil magis pro concione testatus est, quàm id demum se habiturum, quod sibi illi reliquissent.*

Gesta eius in initio principatus. 7

DEinde uergente iam die ingressus Senatũ, positáque breui * ratione, quasi raptus de publico, & suscipere Imperiũ ui coactus, gesturúsq; cõmuni omniũ arbitrio, palatiũ petit. Ac super cæteras gratulantiũ adulantiúmque blanditias, ab infima plebe appellatus Nero, nullum indicium recusantis dedit: imò ut quidam tradiderũt, etiam diplomatibus primísque epistolis suis ad quosdã prouinciarũ Præsides, Neronis cognomen adiecit. Certè & imagines statuásque eius reponi passus est: & procuratores, atque libertos ad eadẽ officia reuocauit. Nec quicquã prius pro potestate subscripsit, quàm quingenties sestertia ad peragendam aureã domũ. Dicitur ea nocte per quietẽ pauefactus gemitus maximos edidisse: repertúsque à cõcursantibus humi ante lectũ iacens, per omnia piaculorũ genera manes Galbæ, à quo deturbari expelliq; se uiderat, propitiare tentasse. Postridie quoque in augurando tempestate orta grauiter prolapsum, identidem obmurmurasse:

Τί γάρ μοι ϰ̀ μακροῖς αὐλοῖς;

* oratione,

Propitiare manes, pro placare.

Id est, Quid mihi cũ longis tibiis? Vide Erasmum Adagiorum Chil. 1. Cent. 5.

Germanici exercitus coniuratio in Othonem 8

SVb idem uerò tempus, * Germaniciani exercitus in Vitellij uerba iurauerant. Quod ut comperit, autor Senatui fuit, mittendæ legationis, quæ doceret, electum iam principẽ: quietem, & concordiã suaderet. Et tamen per internuntios ac literas, cõsortem Imperij generúmque se Vitellio obtulit. Verùm haud dubio bello, iam ducibus, & copijs, quas Vitellius præmiserat, appropinquantibus, animum fidémque prætorianorum erga se penè internecione amplißimi ordinis expertus est: & placuerat per classiarios arma transferri, remittique nauibus. Ea cum in castris sub noctem promerentur, insidias quidam suspicati, tumultum excitauerunt: ac repentè omnes, nullo certo duce, in palatium cucurrerunt, cædem Senatus flagitantes: repulsisq; Tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis & occisis, sicut erant cruenti, ubinam Imperator esset requirentes, * perruperunt in triclinium usque, nec nisi uiso destiterunt. Expeditionem autem impigrè, atque etiam præpropere inchoauit: nulla ne religionum quidem cura, sed & motis necdum conditis ancilibus, quòd antiquitus infaustum haberetur, & die, quo cultores Deûm matris lamentari & plangere incipiunt: præterea aduersißimis auspicijs. Nam & uictimas Diti patri cæsas litauit: quum tali sacrificio contraria exta potiora sint. Et primo egressu inundationibus Tyberis retardatus, ad xx. etiam lapidem ruina ædificiorum præclusam uiam offendit.

* Germanic

* prorupe-runt

Congreßio Othonis cum Vitellianis ducibus. 9

SImili temeritate, quamuis dubium nemini esset, quin trahi bellum oporteret, quando & fame, & angustijs locorum urgeretur hostis, quàm primùm tamen decertare statuit: siue impatiens lõgioris solicitudinis, sperànsq; ante Vitellii aduentum profligari plurimum posse, siue impar militum

*militum ardori, pugnã depoſcentium. Nec illi pugnæ aſfuit, ſubſtititque Bryxelli. Et tribus quidem, uerùm mediocribus prælijs apud Alpes, circáque Placentiam, & ad Caſtoris, quod loco nomen eſt, uicit, nouiſsimo, maximóque apud Bebriacum fraude ſuperatus eſt: cùm ſpe colloquij facta quaſi ad cõditionẽ pacis militibus eductis, ex improuiſo, atq; in ipſa *conſalutatione dimicandum fuiſſet, ac ſtatim moriendi impetum cepit: ut multi, nec fruſtra, opinantur, magis pudore, nec tanto rerum, hominúmque periculo dominationẽ ſibi aſſerere perſeueraret, quàm deſperatione ulla, aut diffidẽtia copiarum: quippe reſiduis, integriſq; etiam nunc, quas ſecũ ad ſecundos caſus detinuerat, & ſuperuenientibus alijs è Dalmatia, Pannoniáque, & Mœſia, ne uictis quidem adeò afflictis, ut non in ultionem ignominiæ quiduis diſcriminis ultrò, & uel ſolæ ſubirent.*

*conſultatione

Deteſtatio eius bellorum ciuilium. 10

INterfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiæ decimæ legionis Tribunus Auguſticlauius. Is mox referre crebrò ſolebat, Othonem etiam priuatum uſqueadeò deteſtatum ciuilia bella, ut memorante quodam inter epulas de Caſsij, Brutique exitu, cohorruerit: nec concurſurum cum Galba fuiſſe, niſi confideret ſine bello rem tranſigi poſſe. Tunc ad deſpiciendã uitam exemplo manipularis militis concitatũ, qui cum cladẽ exercitus nũtiaret, nec cuiquã fidem faceret, ac nunc mendacij, nunc timoris quaſi fugiſſet ex acie argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit: hoc uiſo proclamaſſe eum agebat, non amplius ſe in periculum tales, tamq; benemeritos coniecturũ. Fratrẽ igitur, fratríſq; filiũ, & ſingulos amicorũ cohortatus, ut ſibi quiſq; pro facultate conſuleret, ab amplexu & oſculo ſuo dimiſit omnes: ſecretóque captato, binos codicillos exarauit ad ſo-

rorem consolatorios. Sed & ad Messalinam Neronis, quam matrimonio destinauerat, commendans reliquias suas & memoriam. Quicquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo, aut noxæ apud uictorem forent, concremauit. Diuisit & pecunias domesticis ex copia præsenti.

Mors eius, atque funus. 11

*ATq; ita paratus, intẽtúsq; iam morti, tumultu inter moras exorto, ut eos qui discedere & abire *cœptabant, corripi quasi desertores, detineríque sensit: Adijciamus, inquit, uitæ & hanc noctẽ. His ipsis, totidémq; uerbis, uetuitq; uim cuiquã fieri: & in serum usq; patẽte cubiculo, si quis adire uellet, potestatem sui præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, & explorata utriusque acie, cùm alterum puluino subdidisset, foribus adapertis arctißimo somno quicuit. Et circa lucem demum expergefactus, uno se traiecit ictu infra læuam *pupillam. Irrumpentibúsq; ad primum gemitum, modò celans, modò detegens plagam, exanimatus est: & celeriter apud Veliternam (ita præceperat) funeratus trigesimo & octauo ætatis anno, & nonagesimo & quinto Imperij die.*

*captabant,

*papillam.

Statura & cultus corporis eius 12

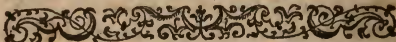
TAnto Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competijt. Fuisse enim traditur & modicæ staturæ, & malè pedatus, caluúsq;, mũditiarum uerò penè muliebrium. Vulso corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato & annexo, ut nemo dignosceret. Quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum: idq; instituisse à prima lanugine, ne barbatus unquã esset. Sacra etiam Isidis sæpe in lintea, religiosáque ueste propalàm celebrasse. Per quæ factum putem, ut mors eius minimè congruens uitæ, maiori miraculo fuerit. Multi

Instituisse, pro incipere.

t præsent

præsentium militum cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exosculati, fortißimum uirum, unicum Imperatorem prædicantes, ibidem statim nec procul à rogo uim suæ uitæ attulerunt. Multi & absentium accepto nuntio præ dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. Denique magna pars hominum, incolumem grauißimè detestata, mortuum laudibus tulit: ut uulgò iactatum sit, etiam Galbam ab eo non tam dominandi, quàm Reipublicæ ac libertatis restituendæ causa interemptum.

Internecio, siue internectio.

C. SVETONII TRANQVILLI, AVLVS VITELLIVS.

Stirps & origo Vitelliorum. 1

VITELLIORVM *originem alij aliam, & quidem diuersißimam tradunt: partim ueterem, & nobilem: partim uerò nouam & obscuram, atque etiã sordidam. Quod ego per adulatores, obtrectatoresq; Imperatoris Vitellij euenisse opinarer: nisi aliquando de familiæ cõditione uariatum esset. Extátque elogij ad Qu. Vitellium diui Augusti Quæstorẽ libellus, quo continetur, Vitellios Fauno Aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperasse. Horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romã, atque inter patritios allectã: indicia stirpis diu mansisse, uiam Vitelliam ab Ianiculo ad mare usque: item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus Equiculos tutandam olim depoposcissent: tempore deinde Samnitici belli præsidio in Apuliam misso, quosdam ex*

tellijs subsedisse Nuceriæ: eorúmq; progeniem longo pòst interuallo repetisse urbem, atque ordinem Senatorium.

Pater, matérque Vitellij, eiusq; pueritia. 2

Contrà, plures autorem generis libertinum prodiderunt. Caßius Seuerus, nec minus alij, eundem & sutorem ueteramentarium: cuius filius sectionibus, & consuturis uberius cõpendium nactus, ex muliere uulgari Antiochi cuiusdam furnariam exercẽtis filia equitem Rom. genuerit. Sed quod discrepat, sit in medio. Cæterũ P. Vitellius domo Nuceria, siue ille stirpis antiquæ, siue pudendis parentibus atque auis, eques certè Romanus, & rerũ Augusti procurator, quatuor filios amplißimæ dignitatis cognomines, ac tantum prænominibus distinctos reliquit, Aulum, Quintũ, Publium & Lucium. Aulus in consulatu obijt, quem cum Domitio Neronis Cæsaris patre inierat, prælautus alioqui, famosúsque cœnarum magnificentia. Quintus caruit ordine, cum autore Tiberio secerni minus idoneos Senatores, remouerique placuisset. Publius Germanici comes Cn. Pisonẽ inimicum, & interfectorem eius accusauit, cõdẽnauitq;: ac post prӕturæ honorẽ inter Seiani conscios arreptus, & in custodiã fratri datus, scalpro librario uenas sibi incidit: nec tam mortis pœnitẽtia, quàm suorum obtestatione obligari, curaríque se passus, in eadem custodia morbo perijt. Lucius ex Consulatu Syriæ præpositus, Arthabanum Parthorum regem summis artibus, non modò ad colloquium suum, sed etiam ad uenerãda legionum signa pellexit. Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios Consulatus, Censurámque geßit. Curã quoque Imperij sustinuit, absente eo, expeditione Britãnica: uir innocens, & industrius, sed amore libertinæ perinnis, cuius etiam saliuis melle commistis, nec clàm qui-

dem, aut rarò, sed quotidie ac palàm arterias, & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulando ingenij, primus C. Cæsarem adorari ut Deum instituit: cùm reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite uelato, circumuerténsque se, deinde procumbens. Claudium uxoribus, libertísque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messalina petijt, ut sibi pedes præberet excalceandos: detractúmque socculum dextrum, inter togam, tunicásque gestauit aßiduè, nonnunquã osculabundus. Narcißi quoq;, & Pallantis imagines aureas inter lares coluit. Huius & illa uox est, Sæpe facias: cùm seculares ludos edenti Claudio gratularetur.

Adolescentia eiusdem. 3

Altero, pro postridie.

*DEceßit paralysi altero die quàm correptus est, duobus filijs superstitibus, quos ex Sextilia probatißima, nec ignobili fœmina editos Consules uidit: & quidem eodem ambos, totóque anno, cùm maiori minor in sex menses succeßisset. Defunctum Senatus publico funere honorauit: item statua pro Rostris, cũ hac inscriptione, PIETATIS immobilis erga principem. Aulus Vitellius L. filius IMP. natus est octauo Kal. Octob. uel, ut quidam, septimo Idus Sept. Druso Cæsare, Norbano Flacco COSS. Genituram eius prædictam à mathematicis, ita parentes exhorruerunt, ut pater magnopere semper contenderit, ne qua ei prouincia uiuo se committeretur: mater & missum ad legiones, & appellatum Imperatorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiam, primámque adolescentiam Capreis egit inter Tiberiana scorta, & ipse perpetuo *Spintriæ cognomine notatus: existimatúsq; corporis gratia initium, & causa incrementorum patri fuisse.*

* aliàs, Spintheriæ

Probris contaminatur. 5

SEquenti quoque ætate omnibus probris cõtaminatus, præcipuũ in aula locũ tenuit: Caio per aurigãdi, Claudio per aleæ ſtudiũ familiaris. Sed aliquantò Neroni acceptior, cum propter eadẽ hæc, tum peculiari merito: quòd præſidens certamini Neroneo, cupientẽ inter citharœdos cõtendere, nec quãuis flagitantibus cũctis promittere audentẽ, ideóq; egreſſum theatro reuocauerat: quaſi perſeuerantis pópuli legatione ſuſcepta exorandum præbuerit.

Honores per eum adminiſtrati. 5

*TRium itaque principũ indulgẽtia, non ſolùm honoribus, uerùm & ſacerdotijs ampliſſimis auctus, procõſulatúm Africæ poſt hæc, curam quoque operũ publicorum adminiſtrauit: & uoluntate diſpari, & exiſtimatione. In prouincia ſingularem innocentiã præſtitit biennio continuato, cũ ſuccedenti fratri legatus * ſubſtitutus eſſet. At in urbano officio dona, atque ornamenta templorum ſurripuiſſe, & commutaſſe quædam ferebatur: próque auro & argento, ſtannum & aurichalcum ſuppoſuiſſe.* * ſubſtitiſſet

Vxores & filij eiuſdem. 6

VXorẽ habuit Petroniã cõſularis uiri filiã, & ex ea filiũ Petroniũ captũ altero oculo. Hũc hæredẽ à matre ſub cõditione inſtitutũ, ſi de poteſtate patris exiſſet manu emiſit: breuíque, ut creditũ eſt, interemit, inſimulatũ inſuper parricidij, & quaſi paratum ad ſcelus uenenum ex cõſcientia hauſiſſet. Duxit mox Galeriam Fundanam prætorio patre. Ac de hac quoq; liberos utriuſque ſexus tulit: ſed marem, titubantia oris, propè mutum, & elinguem.* * Petronianum

Germania eidem decreta, paupertas ipſius, & comitas eius erga ſingulos. 7

A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionẽ miſſus eſt. Adiutum putant T. Iunij ſuffragio, tunc

potentißimi, & cui iampridē per cōmunem factionis suæ fauorē cōciliatus esset: nisi quòd Galba præ se tulit, nullos minus metuendos, quàm qui de solo uictu cogitarent: ac posse prouincialibus copijs profundā eius expleri gulam, ut cuiuis euidens sit, contemptu magis, quàm gratia electū. Satis constat exituro uiaticū defuisse, tanta egestate rei familiaris, ut uxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: utq; ex aure matris detractum unionē pignerauerit ad itineris impensas. Creditorum quidem præstolantium, ac detinentiū turbam, & in ijs Sinuessanos, Formianósque, quorū publica uectigalia interuerterat, nō nisi terrore calumniæ amouit: cùm libertino cuidā acerbius debitum reposcenti iniuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus, intēdisset, nec aliter quàm extortis quinquaginta HS. remisisset. Aduenientē malè animatus erga principem exercitus, pronúsque ad res nouas, libēs ac supinis manibus excepit, uelut dono Deûm oblatum III. COS. filium ætate integra, facili ac prodigo animo. Quam ueterem de se persuasionē Vitellius recentibus etiā de se experimentis auxerat, tota uia caligatorum quosque militum obuios exosculās: pérq; stabula ac diuersoria, mulionibus, ac uiatoribus præter modū comis: ut manè singulos iámne ientassent sciscitaretur, seque fecisse ructu quoque ostenderet,

Ablocare, pro alteri locare, siue locationem soluere.

Prodigalitas eius in omnes. 8

CAstra uerò ingressus nihil cuiquam poscēti negauit: atq; etiā ultro ignominiosis notas, reis sordes, dānatis supplicia dempsit. Quare uixdum mense transacto, neque diei, neque temporis habita ratione, ac iam uespere subitò à militibus è cubiculo raptus, ita ut erat, in ueste domestica IMP. est consalutatus: circumlatúsque per ce'

*berrimus uicos, strictum diui Iulij gladium tenens, detractum delubro Martis, atque in prima gratulatione porrectum sibi à quodam: nec antè in prætorium redijt, quàm flagrante triclinio ex *conceptu camini: tum quidem consternatis, & quasi omine aduerso anxijs omnibus, inquit: Bono animo estote, nobis alluxit: nullo sermone alio apud milites usus. Consentiente deinde etiã iam superioris prouinciæ exercitu, qui * prius à Galba ad Senatum defecerat, cognomen Germanici delatum ab uniuersis cupidè recepit: Augusti distulit, Cæsaris in perpetuum recusauit.*

*incensu

Caminus, pro furnario.

*prior

Principatum inuadit. 9

AC subinde cæde Galbæ annuntiata, cõpositis Germanicis rebus partitus est copias, quas aduersus Othonem præmitteret, quásque ipse perduceret. Præmisso agmini lætum euenit auspiciũ. Siquidem à parte dextra repentè aquila aduolauit: lustratísque signis, ingressos uiam sensim antecessit. At contrà ipso mouente, statuæ equestres cum plurifariam ei ponerẽtur, fractis repentè cruribus pariter corruerunt: & laurea, quam religiosißimè circundederat, in profluentem excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite astitit. Quibus ostentis, par respondit exitus: nam confirmatũ per legatos suos Imperiũ, per se retinere non potuit.

Gesta eius post mortẽ Othonis, & reditus eius in vrbem. 10

DE Bebriacẽsi uictoria, & Othonis exitu, cùm adhuc in Gallia esset, audijt: nihilq; cũctatus, quicquid prætorianarum cohortium fuit, ut peßimi exempli, uno exauctorauit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Centũ autem atque uiginti, quorũ libellos Othoni datos inuenerat, exposcentiũ præmia, ob editã in cæde Galbæ operã, conquiri, & supplicio affici imperauit: egregiè prorsus, atque magni-

ficè, & ut summi principis spem ostẽderet, nisi cætera magis ex natura, & priore uita sua, quàm ex Imperij maiestate gessisset. Nanque itinere inchoato, per medias ciuitates ritu triũphantiũ uectus est: pérque flumina delicatissimis nauigijs, & uariarum coronarũ genere redimitis inter
*militiæ *profusissimos obsoniorum apparatus, nulla familiæ, aut *militis disciplina, rapinas, ac petulantiam omniũ in iocũ uertens, qui non contenti epulo ubique publicè præbito, quoscunque libuisset, in libertatẽ asserebant, uerbera, & plagas, sæpe uulnera, nonnunquam necem repræsentantes aduersantibus. Vtq; campos, in quibus pugnatum est, adijt, abhorrentes quosdam cadauerũ tabem, detestabili uoce cõfirmare ausus est, Optimè olere occisum hostem, & melius ciuem. Nec eo secius ad leniendam grauitatẽ odoris plurimũ meri propalàm hausit, passímque diuisit pari uanitate, atq; insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptũ intuens, dignum eo Mausoleo ait: pugionémque, quo se is occiderat, in Agrippinensem Coloniam misit, Marti dedicãdum. In Apennini quidem iugis etiam peruigilium egit.*

Gesta per eum in initio principatus. 11

V*Rbem denique ad classicum introijt paludatus, ferróque succinctus, inter signa atque uexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis, omni diuino humanóque iure neglecto, Alliẽsi die pontificatum maximum cepit: comitia in decẽ annos ordinauit, séq; perpetuũ Consulẽ. Et ne cui dubiũ foret, quòd exemplar regendæ Reipublicæ eligeret, medio Martiò campo adhibita publicorum sacerdotũ frequentia, inferias Neroni dedit: ac solenni conuiuio citharœdum placentem palam admonuit, ut & aliquid de Domitio diceret: inchoantíque Neroniana cantica, primus exultans etiam plausit.*

Progressus eius in initio principatus. 12

Talibus principijs magnam imperij partem, non nisi consilio, & arbitrio uilißimi cuiusque histrionum, & aurigarum administrauit: & maximè Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratum, mox tædio profugum, cùm Puteolis poscam uendentem deprehendisset, coniecit in compedes, statímque coluit, & rursus in delicijs habuit: iterum deinde ob nimiam contumaciam, & ferocitatem grauatus: circunforaneo lanistæ uendidit, dilatúmque ad finem muneris repentè surripuit, & prouinciâ demum accepta manumisit: ac primo Imperij die aureis donauit anulis super cœnam, cùm manè rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset seuerißimè talem equestris ordinis maculam.

Comessationes, & epulæ eiusdem. 13

Sed uel præcipuè luxuriæ, sæuitiæq; deditus, epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat: in ientacula, & prandia, & cœnas, comessationésque: facilè omnibus sufficiens, uomitandi consuetudine. Indicebat autem aliud alij eadē die: nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nūmûm constiterunt. Famosißima super cæteras fuit cœna ei data aduentitia à fratre: in qua duo millia lectißimorum piscium, septem auium apposita traduntur. Hanc quoque exuperauit ipse dedicatione patinæ, quā ob immēsam magnitudinem clypeū Mineruæ, ἀιγίδα πολιούχου dictitabat. In hac scarorū iocinora, phasianorū, & pauonum cerebella, linguas phœnicopterûm, murænarum lactes à Carpathio usque, fretóque Hispaniæ, per nauarchos, ac triremes petitarum commiscuit. Vt autem homo non profundæ modò, sed intempestiuæ quoque, ac sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidē unquam, aut itinere Vomitare.

ullo temperauit, quin inter altaria ibidem statim uiscus & farra penè rapta è foco manderet, circáque uiarum popinas fumantia obsonia, uel pridiana, atque semesa.

Sæuitia eius, ac crudelitas. 14

PRonus uerò ad cuiusq; & quacunque de causa, necem, atque supplicium: nobiles uiros, condiscipulos, & æquales suos omnibus blanditijs tantum non ad societatem Imperij allicefactos, uario genere fraudis occidit: etiam unũ ueneno manu sua porrecto in aquæ in frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum fœneratorum & stipulatorum publicanorúmque, qui unquam se aut Romæ debitum, aut in uia portorium flagitassent, uix ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditum, statímque reuocatũ cunctis clementiam laudantibus, coràm interfici iussit, uelle se dicens pascere oculos: alterius pœnæ duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. Sed & equitem Romanum proclamantem, cùm raperetur ad pœnam, Hæres meus es, exhibere testamẽti tabulas coëgit: útque legit cohæredẽ sibi libertũ eius adscriptum, iugulari cũ liberto imperauit. Quosdã & de plebe ob id ipsum, quòd Venetæ factioni clarè maledixerãt, interemit: contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, quàm uernaculis, & mathematicis, ut quisque deferretur, inauditum capite puniebat. Exacerbatus, quòd post edictũ suum, quo iubebat intra Kal. Octobris urbe, Italiáque mathematici excederẽt, statim libellus est propositus, & Chaldæos dicere, bonum *factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarũ diem usquam esset. Suspectus & in mortem matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset: Vaticinante Catta muliere, cui uelut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter, ac diutissim

Allicefactos, pro allectos.

Inauditum, indicta causa.

*fatum est,

imperaturum si superstes parenti extitisset. Et alij tradũt: ipsam tædio præsentium, & imminentium metu, uenenum à filio impetrasse, haud sanè difficulter.

Apparatus exercitus in Vespasianum. 15

*OCtauo Imperij mẽse desciuerũt ab eo exercitus Mœsiarũ, atque Pannoniæ: item ex trãsmarinis, Iudaicus, & Syriacus: ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani uerba iurarunt. Ad retinendum ergo cæterorum hominum studium, ac fauorẽ, nihil nõ publicè, priuatímq; nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoque ea conditione in urbe egit, ut uoluntarijs non modò missionem post uictoriam: sed etiam ueteranorum, iustæq; militiæ commoda polliceretur. Vrgenti deinde terra, maríque hosti, hinc fratrem cum classe, ac tyronibus, & gladiatorum manu opposuit: hinc & Bebriacenses copias, & duces. * Atque ubique aut superatus, aut proditus, salutẽ sibi, & millies HS. à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statímque pro gradibus palatij apud frequẽtes milites cedere se Imperio, quod inuitus recepisset, professus, cũctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descẽdit ad rostra: multísque cum lacrymis eadem uerba, uerũ è libello testatus est. Rursus interpellante milite, ac populo, & ne deficeret hortante, omnémque operam suam certatim pollicẽte, animũ resumpsit. Sabinúmq; & reliquos Flauianos nihil iam * metuẽs, ui subita in Capitolium compulit: succensoque tẽplo Iouis Opt. Max. oppressit. Cùm & prælium, & incẽdium è Tiberiana prospiceret domo inter epulas, non multò pòst pœnitens facti, & in alios culpam conferens, uocata cõcione iurauit, coëgitque iurare cæteros, nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionem, Consuli primùm, deinde*

*Atqui

* aliàs, metuentes,

deinde illo recuſante, magiſtratibus, ac mox Senatoribus ſingulis porrigens: nullo recipiente, quaſi in æde Concordiæ poſiturus, abſceßit. Sed quibuſdã acclamãtibus, ipſum eſſe Concordiam, rediit: nec ſolùm retinere ſe ferrum affirmauit, uerùm etiam Concordiæ recipere cognomen.

Concordia per eum tentata cum Veſpaſiano. 16

*Suaſit * Senatui, ut legatos cum uirginibus Veſtalibus mitterent, pacem, aut certè tempus ad conſultandum petituros. Poſtridie reſponſa opperienti, nũtiatum eſt per exploratorem, hoſtẽ appropinquare. Continuò igitur abſtruſus geſtatoria ſella, duobus ſolis comitibus; piſtore, & coquo, Auentinum, & paternam domum clàm petiit: ut inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore, & incerto, tanquam pax impetrata eſſet, referri ſe in palatiũ paſſus eſt: ubi cùm deſerta omnia reperiſſet, dilãbentibus etiã qui ſimul erant, zona ſe aureorum plena circundedit: confugítque in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectóque & culcitra obiectis.*

*Senatoribus,

Mors eiuſdem ignominioſiſsima. 17

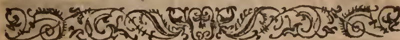
*IRruperant autem iam agminis anteceſſores: ac nemine obuio rimabantur, ut fit, ſingula. Ab iis extractus è latebra, ſciſcitantes quiſnam eſſet (nam ignorabatur) * & ubi eſſe Vitellium ſciret, mendacio eluſit: deinde agnitus rogare non deſtitit, quaſi quædam de ſalute Veſpaſiani dicturus, ut cuſtodiretur interim uel in carcere: donec religatis poſt terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, ueſte diſciſſa ſeminudus in forum tractus eſt, inter magna rerũ, uerborúmque ludibria, per totum uiæ ſacræ ſpatiũ, reducta coma à capite, ceu noxii ſolent, atque etiam mento mucrone gladii ſubiecto, ut uiſendam præberet faciem, néue ſubmitteret, quibuſdam ſtercore & cœno inceſſentibus.*

*ecubi

*alijs incendiarium, & patinarium uociferantibus, parte uulgi etiam corporis uitia exprobrante (erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerũque ex uinolentia, uenter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cùm auriganti Caio ministratorem exhiberet) tandem apud Gemonias minutißimis ictibus excarnificatus, atque *confectus est, & inde unco tractus in Tyberim.* *confectus

Interpretatio ostenti. 18

PEriјt cũ fratre, & filio, anno uitæ v i i. *& quinquagesimo: nec fefellit cõiecturã eorũ, qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus, non aliud portendi prædixerãt, quàm uenturum in alicuius Gallicani hominis potestatem. Siquidem ab Antonio Primo aduersarum partium duce oppressus est: cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat. Id ualet, gallinacei rostrum.*

C. SVETONII TRANQVILLI D. VESPASIANVS AVGVSTVS.

De gente Flauia, & Vespasiani progenitoribus. I

EBELLIONE *trium principũ, & cæde, incertũ diu, & quasi uagum Imperium suscepit, firmauitq́; tandẽ gens Flauia: obscura illa quidẽ, ac sine ullis maiorum imaginibus: sed tamen Reip. nequaquam pœnitenda, constet licet Domitianum cupiditatis ac sæuitiæ meritò pœnas luisse, Titus Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Põpeianarũ partium cẽturio,*

incert

incertum sponte, an euocatus profugit ex Pharsalica acie, domúmque se cõtulit. Vbi deinde uenia, & missione impetrata, coactiones argẽtarias factitauit. Huius filius cognomine Sabinus expers militiæ (etsi quidã eum primipilaré: nonnulli cùm adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam ualetudinis, tradunt) * publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebántq; imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. Postcà fœnus apud Heluetios exercuit, ibíque diem obijt, superstitibus uxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis: quorum maior Sabinus ad præfecturã urbis, minor Vespasianus ad principatum usque processit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasium Pollionem, ter Tribunum militum, præfectúmque castrorum, fratrémque Senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiã nunc ad sextum milliariũ à Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ: ubi Vespasiorum complura monimenta extant, magnum indicium splendoris familiæ, & uetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam Petronij patrem è regione transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent: subsedisse autem in oppido Reatino, uxore ibidem ducta. Ipse ne uestigium quidem de hoc, quamuis satis curiosè inquirerem, inueni.

* publicanũ

Id est, Bene publicũ exercenti.

Ortus Vespasiani, & educatio eius. 2

VEspasianus natus est in * Samnijs ultra Reaten, uico modico, cui nomen est Phalacrine, x v. Kalend. Decem. Vesperi, Q. Sulpitio Camerino, C. * Poppæo Sabino COSS. quinquennio antè quàm Augustus excederet: educatus sub paterna auia Tertulla, in prædijs Cosanis. Quare princeps quoque & locum incunabulo-

*aliàs, Sabinis

*aliàs, Pompeio

*rum aßiduè frequentauit: manente uilla, qualis fuerat olim: ne quid scilicet oculorum consuetudini deperiret. Et auiæ memoriam tantopere dilexit, ut solennibus, ac festis diebus * poculo quoque eius argenteo potare perseuerauerit.* *pocillo *Sumpta toga uirili, latum clauum, quanquam fratre adepto, diu auersatus est: nec ut tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit. Ea demum extudit, magis conuicio, quàm precibus uel autoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militum in Thracia meruit. Quæstor Cretam, & Cyrenas prouinciã sorte cepit: ædilitatis, ac mox præturæ candidatus, etiam non sine repulsa, sextóque loco uix adeptus est. Ac prima statim petitione, & in primis Prætor infensus Senatui, Caium ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios, pro uictoria eius Germanica deposcit, pœnæq; coniuratorum addendum censuit, ut insepulti proijcerentur. Egit & gratias ei apud amplißimum ordinem, quòd se honore cœnæ dignatus esset.*

Vxor eius & filij. 3

Inter hæc Flauiam Domicillam duxit uxorem, Statilij Capellæ equitis Rom. Sabracensis ex Africa delegatam olim, Latinæque conditionis, sed mox ingenuam & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam: patre asserente Flauio Liberali Ferentini genito, nec quicquam amplius quàm quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum, & Domitianum, & Domicillam. Vxori, ac filiæ superstes fuit: atque adhuc utranque priuatus amisit. Post uxoris excessum, Cenidem Antoniæ libertam, & à manu, dilectam quondam sibi reuocauit in contubernium: habuitque etiam Imperator penè iustæ uxoris loco.

Expeditio eius Germanica, & Iudaica. 4

Claudio

Claudio principe Narcißi gratia legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas ualidißimas gentes, superq́; xx. oppida, & insulam Vecten Britanniæ proximam in deditionem redegit: partim Auli Plautij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, & in spatio breui duplex sacerdotium accepit. Prætereà consulatum, quem geßit per duos nouißimos anni menses: medium tempus ad proconsulatum usque in otio, seceßúque egit: Agrippinam timens potentem adhuc apud filium, & defuncti quoque Narcißi amicos perosam. Exin sortitus Africam integerrimè, nec sine magna dignatione administrauit: nisi quòd Adrumeti seditione quadam rapa in eum iacta sunt. Redijt certè nihilo opulentior, ut qui propè labefactata iam fide, omnia prædia fratri obligarit: necessarióque ad mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis causa descenderit, propter quod uulgò Mulio uocabatur. Conuictis quoque dicitur ducenta HS. expreßisse iuueni, cui latum clauum aduersus patris uoluntatem impetrarat, eóque nomine grauiter increpitus. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, grauißimam contraxit offensam: probibitúsque non contubernio modò, sed etiam publica salutatione, seceßit in paruam, ac deuiam ciuitatem, quoad latenti, etiámque extrema metuenti, prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto uetus, & constans opinio: esse in fatis, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Romano, quantum euentu posteà prædictum patuit, Iudæi ad se trahentes, rebellarunt: cæsóque præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppeti-

Dignatio, pro dignitas.

Expreßit, pro extorsit.

Quantum, pro sicut.

*ferentem, rapta aquila fugauerunt. Ad hunc motum comprimendum cùm exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tamen tutò tanta res committeretur, opus esset, ipse potißimùm delectus est: & ut industriæ expertæ, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atque inter legatos maiore filio assumpto, ut primùm prouinciam attigit, proximas *quoq; ciuitates conuertit in se: correcta statim castrorum disciplina: uno quoq; & altero prælio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictũ genu, scuto sagittas aliquot exceperit.* *quasque

Præsagia, & signa Imperium eius præcedentia. 5

P*ost Neronem, Galbámque, Othone, atque Vitellio de principatu certantibus, in spem Imperij uenit, iampridem sibi per hæc ostenta conceptam: In suburbano Flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus, singulos repentè ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusque fati. Primum exilem, & cito arefactum: ideóque puella nata non perannauit. Secundum præualidum ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium uerò instar arboris: quare patrem Sabinum ferunt aruspicio insuper confirmatum renũtiasse matri, nepotem ei Cæsarem genitum: nec illam quicquam aliud, quàm cachinnasse, mirantem, quòd adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus. Mox cum Aedilem cum C. Cæsar succensens, propter curam uerrendis uijs non adhibitam, luto iußisset oppleri: congesto per milites in prætextæ sinũ, non defuerunt, qui interpretarentur, quandoque proculcatã, desertámque Rempu. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius, ac uelut in gremium deuentu-m. Prandente eo quondam, canis extrarius triclinio ma-*

u num

num humanam intulit, mensæque subiecit. Cœnante rursus, bos arator decusso iugo, triclinium irrupit: ac fugatis ministris, quasi repente defessus, procidit ad ipsos accumbentis pedes, ceruicémque submisit. Arbor quoq; cupressus in agro auito sine ulla ui tempestatis euulsa radicitus, atque prostrata, insequenti die uiridior, ac firmior, resurrexit. At in Achaia somniauit, initiũ sibi, suisque felicitatis futurum, simul ac dens Neroni exemptus esset: euenítque, ut sequenti die progressus in atrium, medicus dentẽ ei ostenderet, recenter quidem exemptum. Apud Iudæã Carmeli Dei oraculum consulentem, ita confirmauere sortes: ut quicquid cogitaret, uoluerétque animo quantumlibet magnũ, id esse prouenturum, pollicerentur. Et unus ex nobilibus captiuis Iosephus, cum coniiceretur in uincula, constantißime asseuerauit fore, ut ab eodem breui solueretur, uerùm iam Imperatore. Nuntiabantur & ex urbe præsagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut thẽsam Iouis Opt. Max. è sacrario in domum Vespasiani, & in circum deduceret. Ac non multò pòst, comitia secundi Consulatus ineunte Galba, statua diui Iulij ad Orientem sponte conuersa: aciéq; Bebriacensi prius, quàm committeretur, duas aquilas in conspectu omnium conflixisse: uictáque altera, superuenisse tertiam à Solis ortu, ac uictricem abegisse.

Assumptio eius ad Imperium. 6

NEc tamen quicquã antè tentauit, promptißimis, atq; etiam instantibus suis, quàm solicitatus quorundam & ignotorum, & absentiũ fortuito fauore. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionib. millia missa auxilio Othoni, postquam iter ingreßis nuntiatum est, uictum eum, ac uim uitæ suæ attulisse: nihilo secius Aquileiam usque perseuerauerunt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasio

nem, ac licentiam, omni rapinarum genere grassati, cùm timerent, ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi, * creandíque Imperatoris. Neque enim deteriores esse, aut Hispaniẽsi exercitu, qui Galbam, aut Prætoriano, qui Othonem, aut Germaniciano, qui Vitellium Imperatorem fecissent. Propositis itaque nominibus legatorum consularium, quot ubique tũc erãt, cum cæteros alij aliũ alia de causa improbarẽt: et quidam è legione tertia, quæ sub exitu Neronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensere cũcti, noménque eius uexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officiũ muneris parumper. Cæterùm diuulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Aegypti primus in uerba Vespasiani legiones adegit Kal. Iulij: qui principatus dies in posterum obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus, V. Idus Iulij apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt: iactatum exemplar epistolæ, ueræ siue falsæ defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione ultionem mandantis, & ut Reip. subueniret, optantis: simul rumor dißipatus, destinasse Vitellium uictorem permutare hyberna legionum, & Germanicas transferre in Orientem ad securiorem, molliorémque militiã: præterea ex præsidibus prouinciarum Licinius Mutianus, & è regibus Vologesus Parthus: ille deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscurè gerebat, Syriacum promisit exercitũ: hic XL. millia sagittariorum.

* aliàs, curandi

Veræ siue falsæ, pro seu veræ seu falsæ.

Miracula quædam per eum facta in initio principatus eius. 7

SVscepto igitur ciuili bello, ac ducibus, copijsq; in Italiam præmissis: interim Alexandriam trãsijt, ut claustra

stra Aegypti obtineret. Hic cum de firmitate Imperij capturus auspicium, ædem Serapidis, submotis omnibus, solus intrasset; ac propitiato multum Deo, tandem se conuertisset, uerbenas coronásq;, & pannificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est: quem neque admissum à quoquam, & iampridem propter neruorum ualetudinẽ uix ingredi, longéque abesse constabat. Ac statim aduenere literæ, fusas apud Cremonam Vitellij copias, ipsum in urbe interemptum nuntiantes. Autoritas, & quasi maiestas quædam, ut scilicet inopinato, & adhuc nouo principi deerat: hæc quoq; accessit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedẽtem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem ualetudinis, demonstratam à Serapide per quietem: restituturum oculos, si inspuisset: confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cùm uix fides esset rem ullo modo successuram, ideóque ne experiri quidem auderet: extremò hortantibus amicis, palàm pro concione utrunque tentauit, nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia, instinctu uaticinantium, effossa sunt sacrato loco uasa operis antiqui, atque in ijs assimilis Vespasiano imago.

Restitutio collapsæ Reipub. 8

Talis, tantáque cum fama in urbẽ reuersus, acto de Iudæis triũpho, Cõsulatus octo ueteri addidit. Suscepit & Censuram: ac & per totum Imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam, nutãtémq; Rempublicam stabilire primò, deinde & ornare. Milites, pars uictoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore, ad omnem licentiam, audaciámq; processerant. Sed & prouinciæ, ciuitatésque liberæ, necnon & regna quædam tumultuosiùs inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exaut-

rauit plurimos, & coërcuit. Participibus autem uictoriæ adeò nihil extra ordinem indulsit: ut etiam legitima præmia non nisi serò persoluerit. Ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescentulum fragrantē unguento, cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, uoce etiam grauißima increpuit, Maluissem allium oboluisses: literásque reuocauit. Claßiarios uerò, qui ab Hostia, & Puteolis Romam pedibus per uicos commeãt, petentes constitui aliquid sibi calcearij nomine: quasi parum esset, sine responso abegisse, iußit post hæc excalceatos cursitare: & ex eo ita cursitãt. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate adempta, item * Thraciam, Ciliciam, & Comagenen ditionis regiæ usque ad id tempus in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter aßiduos Barbarorũ incursus legiones addidit: consularémque rectorem imposuit, pro equite Romano. Deformis urbs ueteribus incẽdijs, ac ruinis erat: uacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent, cuicunque permisit. Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit: ærearúmque tabularũ tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit, undiq; inuestigatis exemplaribus. Instrumentum Imperij pulcherrimum, ac uetustißimum confecit: quo continebantur penè ab exordio urbis Senatusconsulta, plebiscita de societate & fœdere, ac priuilegio cuicunque conceßis.

* Alciatus legit, Thracē Ciliciam.

Instrumentum pro regesto.

Opera publica per eum facta. 9

FEcit & noua opera, templum Pacis foro proximum: diuique Claudij in Celio monte, cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè funditus destructũ. Item amphitheatrum urbe media, ut destinasse compererat. Augu-

gustum. Amplißimos ordines, & exhaustos cæde uaria, & contaminatos ueteri negligentia purgauit: suppleuitque recenso Senatu, & equite: submotis indignißimis, & honestißimo quoque Italicorum, ac prouincialium allecto. Atque uti notum esset, utrunque ordinem nõ tam libertate inter se, quàm dignitate differre, de iurgio quodam Senatoris, equitísque Rom. ita pronuntiauit: Non oportere maledici Senatoribus, remaledici ciuile, fásque esse.

Recesso, pro recenso.

Litigia per eum compendiosißimè decisa. 10

LItiũ series ubiq; maiorẽ in modũ excreuerãt, manẽtibus antiquis, intercapedine iurisdictionis, accedẽtibus nouis, ex cõditione, tumultúq; tẽporũ. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerẽtur: quíq; iudicia cẽtumuiralia, quibus peragẽdis uix suffectura litigatorũ ætas uidebatur extra ordinẽ dijudicarẽt, redigerẽtq; ad breuißimũ nũerũ.

Decretum in fœneratores. 11

LIbido, atque luxuria coërcente nullo inualuerat. Autor Senatui fuit decernendi, ut quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Néue filiorum familiâs fœneratoribus exigendi crediti ius unquam esset: hoc est, ne post patrum quidem mortem. Cæteris in rebus statim ab initio principatus usque ad exitum ciuilis, & clemens.

Mediocritas originis non dißimulata. 12

MEdiocritatem pristinam neque dißimulauit unquã, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conãtes quosdam originem Flauij generis ad cõditores Reatinos, comitémque Herculis, cuius monimentũ extat uia Salaria, referre, irrisit ultro. Adeóque nihil ornamentorũ extrinsecus cupidè appetiuit, ut triumphi die fatigatus tarditate, & tædio pompæ, nõ reticuerit: meritò se plecti, qui triumphum, quasi aut debitum maioribus suis, aut sperasset unquam

nunquam sibi, tam ineptè senex concupiſſet. Ac ne tribunitiam quidem poteſtatem, & patris patriæ appellationem niſi ſerò recepit. Nam conſuetudinem ſalutantes ſcrutandi, manente adhuc bello ciuili omiſerat.

Patientia erga criminantes. 13

AMicorum libertatem, cauſidicorum figuras, ac Philoſophorum contumaciam leniſſimè tulit. Licinium Mutianum notæ impudicitiæ, ſed meritorum fiducia minus ſui reuerentem, nunquam niſi clàm, & haſtenus retaxare ſuſtinuit: ut apud communem aliquem amicum querens, adderet clauſulæ, Ego tamen uir ſum. Saluium Liberalem in defenſione diuitis rei, auſum dicere, quid ad Cæſarem, ſi Hipparchus HS. millies habet? & ipſe laudauit. Demetrium Cynicum in itinere obuium ſibi poſt dominationem, ac neque aſſurgere, neq; ſalutare ſe dignantē, oblatrantem, etiam neſcio quid, ſatis habuit, canem appellare.

Obliuio inimicitiarum contra eum. 14

OFfenſarũ, inimicitiarúmque minimè memor, executórue, Vitellij hoſtis ſui filiam ſplendidiſſimè maritauit, dotauítque etiam, & inſtruxit. Trepidum cum interdicta aula ſub Nerone, quærentémque quidnam ageret, aut quò abiret, quidam ex officio admiſſionis ſimul expellens, abire Morboniam iuſſerat. In hunc poſtea deprecantem haud ultra uerba excanduit, & quidem totidem ferè atq; eadem. Nam ut ſuſpicione aliqua, uel metu ad perniciem cuiuſquam compelleretur, tantũ abfuit, ut monētibus amicis cauendum eſſe Metium Pompoſianum, quòd uulgò crederetur geneſim habere Imperatoriam, inſuper COS. fecerit, ſpondens quandoque beneficij memorem futurum.

Clementia eius in reos accuſatos. 15

NOñ temerè quis punitus inſons reperitur: niſi abſente eo, & ignaro, aut certè inuito, atq; decepto.

fice, & ut summi principis spem ostẽderet, nisi cætera magis ex natura, & priore uita sua, quàm ex Imperij maiestate gessisset. Nanque itinere inchoato, per medias ciuitates ritu triũphantiũ uectus est: pérque flumina delicatissimis nauigijs, & uariarum coronarũ genere redimitis inter *militiæ *profusissimos obsoniorum apparatus, nulla familiæ, aut* *mi*liti s disciplina, rapinas, ac petulantiam omniũ in iocũ uertens, qui non contenti epulo ubique publicè præbito, quoscunque libuisset, in libertatẽ asserebant, uerbera, & plagas, sæpe uulnera, nonnunquam necem repræsentantes aduersantibus. Vtq; campos, in quibus pugnatum est, adijt, abhorrentes quosdam cadauerũ tabem, detestabili uoce cõfirmare ausus est, Optimè olere occisum hostem, & melius ciuem. Nec eo secius ad leniendam grauitatẽ odoris plurimũ meri propalàm hausit, passímque diuisit pari uanitate, atq; insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptũ intuens, dignum eo Mausoleo ait: pugionémque, quo se is occiderat, in Agrippinensem Coloniam misit, Marti dedicãdum. In Apennini quidem iugis etiam peruigilium egit.*

Gesta per eum in initio principatus. 11

VRbem denique ad classicum introijt paludatus, ferróque succinctus, inter signa atque uexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis, omni diuino humanóque iure neglecto, Alliẽsi die pontificatum maximum cepit: comitia in decẽ annos ordinauit, séq; perpetuũ Consulẽ. Et ne cui dubiũ foret, quòd exemplar regendæ Reipublicæ eligeret, medio Martiò campo adhibita publicorum sacerdotũ frequentia, inferias Neroni dedit: ac solenni conuiuio citharœdum placentem palam admonuit, ut & aliquid de Domitio diceret: inchoantique Neroniana cantica, primus exultans etiam plausit.

Progressus eius in initio principatus. 12

TAlibus principijs magnam imperij partem, non nisi consilio, & arbitrio uilißimi cuiusque histrionum, & aurigarum administrauit: & maximè Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratum, mox tædio profugum, cùm Puteolis poscam uendentem deprehendisset, coniecit in compedes, statímque coluit, & rursus in delicijs habuit: iterum deinde ob nimiam contumaciam, & ferocitatem grauatus: circunforaneo lanistæ uendidit, dilatúmque ad finem muneris repentè surripuit, & prouincia demum accepta manumisit: ac primo Imperij die aureis donauit anulis super cœnam, cùm manè rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset seuerißimè talem equestris ordinis maculam.

Comessationes, & epulæ eiusdem. 13

SEd uel præcipuè luxuriæ, sæuitiæq; deditus, epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat: in ientacula, & prandia, & cœnas, comessationésque: facilè omnibus sufficiens, uomitandi consuetudine. Indicebat autem aliud alij eadē die: nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nūmûm constiterunt. Famosißima super cæteras fuit cœna ei data aduentitia à fratre: in qua duo millia lectißimorum piscium, septem auium apposita traduntur. Hanc quoque exuperauit ipse dedicatione patinæ, quā ob immēsam magnitudinem clypeū Mineruæ, αἰγίδα πολιούχου dictitabat. In hac scarorū iocinora, phasianorū, & pauonum cerebella, linguas phœnicopterûm, murænarum lactes à Carpathio usque, fretóque Hispaniæ, per nauarchos, ac triremes petitarum commiscuit. Vt autem homo non profundæ modò, sed intempestiuæ quoque, sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidē unquam, aut itinere Vomitare.

ullo temperauit, quin inter altaria ibidem statim uiscus & farra pene rapta e foco manderet, circáque uiarum popinas fumantia obsonia, uel pridiana, atque semesa.

Sæuitia eius, ac crudelitas. 14

PRonus uerò ad cuiusq; & quacunque de causa, necem, atque supplicium: nobiles uiros, condiscipulos, & æquales suos omnibus blanditijs tantum non ad societatem Imperij allicefactos, uario genere fraudis occidit: etiam unum ueneno manu sua porrecto in aquæ in frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum fœneratorum & stipulatorum publicanorúmque, qui unquam se aut Romæ debitum, aut in uia portorium flagitassent, uix ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditum, statímque reuocatum cunctis clementiam laudantibus, coràm interfici iussit, uelle se dicens pascere oculos: alterius pœnæ duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. Sed & equitem Romanum proclamantem, cùm raperetur ad pœnam, Heres meus es, exhibere testamenti tabulas coëgit: útque legit cohæredem sibi libertum eius adscriptum, iugulari cum liberto imperauit. Quosdam & de plebe ob id ipsum, quòd Venetæ factioni clare maledixerant, interemit: contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, quàm uernaculis, & mathematicis, ut quisque deferretur, inauditum capite puniebat. Exacerbatus, quòd post edictum suum, quo iubebat intra Kal. Octobris urbe, Italiáque mathematici excederent, statim libellus est propositus, & Chaldæos dicere, bonum *factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarum diem usquam esset. Suspectus & in mortem matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset: Vaticinante Catta muliere, cui uelut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter, ac diutissim

Allicefactos, pro allectos.

Inauditum, indicta causa.

*fatum est,

imperaturum, si superstes parenti extitisset. Et *alij tradũt: ipsam tædio præsentium, & imminentium metu, uenenum à filio impetrasse, haud sanè difficulter.*

Apparatus exercitus in Vespasianum. 15

OCtauo Imperij mẽse desciuerũt ab eo exercitus Mœsiarũ, atque Pannoniæ: item ex trãsmarinis, Iudaicus, & Syriacus: ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani uerba iurarunt. Ad retinendum ergo cæterorum hominum studium, ac fauorẽ, nihil nõ publicè, priuatímq; nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoque ea conditione in urbe egit, ut uoluntarijs non modò missionem post uictoriam: sed etiam ueteranorum, iustæq; militiæ commoda polliceretur. Vrgenti deinde terra, marique hosti, hinc fratrem cum classe, ac tyronibus, & gladiatorum manu opposuit: hinc & Bebriacenses copias, & duces. * Atque ubique aut superatus, aut proditus, salutẽ sibi, & *Atqui millies HS. à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statímque pro gradibus palatij apud frequẽtes milites cedere se Imperio, quod inuitus recepisset, professus, cũctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descẽdit ad rostra: multísque cum lacrymis eadem uerba, uerũ è libello testatus est. Rursus interpellante milite, ac populo, & ne deficeret hortante, omnémque operam suam certatim pollicẽte, animũ resumpsit. Sabinúmq; & reliquos Flauianos nihil iam * metuẽs, ui subita in Ca- *aliàs, metuentes, pitolium compulit: succensoque tẽplo Iouis Opt. Max. oppressit. Cùm & prælium, & incẽdium è Tiberiana prospiceret domo inter epulas, non multò pòst pœnitens facti, & in alios culpam conferens, uocata cõcione iurauit, coëgitque iurare cæteros, nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionem, Consuli primùm,

deinde

deinde illo recusante, magistratibus, ac mox Senatoribus singulis porrigens: nullo recipiente, quasi in æde Concordiæ positurus, abscessit. Sed quibusdã acclamãtibus, ipsum esse Concordiam, rediit: nec solùm retinere se ferrum affirmauit, uerùm etiam Concordiæ recipere cognomen.

Concordia per eum tentata cum Vespasiano. 16

*Senatoribus, SVasit * Senatui, ut legatos cum uirginibus Vestalibus mitterent, pacem, aut certè tempus ad consultandum petituros. Postridie responsa opperienti, nũtiatum est per exploratorem, hostẽ appropinquare. Continuò igitur abstrusus gestatoria sella, duobus solis comitibus; pistore, & coquo, Auentinum, & paternam domum clàm petijt: ut inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore, & incerto, tanquam pax impetrata esset, referri se in palatiũ passus est: ubi cùm deserta omnia reperisset, dilàbentibus etiã qui simul erant, zona se aureorum plena circundedit: confugítque in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectóque & culcitra obiectis.

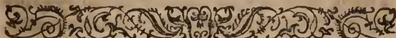
Mors eiusdem ignominiosissima. 17

IRruperant autem iam agminis antecessores: ac nemine obuio rimabantur, ut fit, singula. Ab ijs extractus è *ecubi latebra, sciscitantes quisnam esset (nam ignorabatur) * & ubi esse Vitellium sciret, mendacio elusit: deinde agnitus rogare non destitit, quasi quædam de salute Vespasiàni dicturus, ut custodiretur interim uel in carcere: donec religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, ueste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerũ, uerborúmque ludibria, per totum uiæ sacræ spatiũ, reducta coma à capite, ceu noxij solent, atque etiam mento mucrone gladij subiecto, ut uisendam præberet faciem, néue submitteret, quibusdam stercore & cœno incessentibus.

alijs incendiarium, & patinarium uociferantibus, parte uulgi etiam corporis uitia exprobrante (erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerũque ex uinolentia, uenter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cùm auriganti Caio ministratorem exhiberet) tandem apud Gemonias minutißimis ictibus excarnificatus, atque confectus est, & inde unco tractus in Tyberim.* *confectus

Interpretatio ostenti. 18

PEriijt cũ fratre, & filio, anno uitæ VII. *& quinquagesimo: nec fefellit cõiecturã eorũ, qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus, non aliud portendi prædixerãt, quàm uenturum in alicuius Gallicani hominis potestatem. Siquidem ab Antonio Primo aduersarum partium duce oppressus est: cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat. Id ualet, gallinacei rostrum.*

C. SVETONII TRANQVILLI D. VESPASIANVS AVGVSTVS.

De gente Flauia, & Vespasiani progenitoribus. 1

REBELLIONE *trium principũ, & cæde, incertũ diu, & quasi uagum Imperium suscepit, firmauitq; tandẽ gens Flauia: obscura illa quidẽ, ac sine ullis maiorum imaginibus: sed tamen Reip. nequaquam pœnitenda, constet licet Domitianum cupiditatis ac sæuitiæ meritò pœnas luisse, Titus Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Põpeianarũ partium cẽturio,*

incert

incertum sponte, an euocatus profugit ex Pharsalica acie, domúmque se cōtulit. Vbi deinde uenia, & missione impetrata, coactiones argētarias factitauit. Huius filius cognomine Sabinus expers militiæ (etsi quidā eum primipilarē: nonnulli cùm adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam ualetudinis, tradunt) * publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebántq; imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. Postcà fœnus apud Heluetios exercuit, ibíque diem obijt, superstitibus uxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis: quorum maior Sabinus ad præfecturā urbis, minor Vespasianus ad principatum usque processit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasium Pollionem, ter Tribunum militum, præfectúmque castrorum, fratrémque Senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiā nunc ad sextum milliariū à Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ: ubi Vespasiorum complura monimenta extant, magnum indicium splendoris familiæ, & uetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam Petronij patrem è regione transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent: subsedisse autem in oppido Reatino, uxore ibidem ducta. Ipse ne uestigium quidem de hoc, quamuis satis curiosè inquirerem, inueni.

* publicanū

Id est, Bene publicū exercenti.

Ortus Vespasiani, & educatio eius. 2

VEspasianus natus est in * Samnijs ultra Reaten, uico modico, cui nomen est Phalacrine, XV. Kalend. Decem. Vesperi, Q. Sulpitio Camerino, C. * Poppæo Sabino COSS. quinquennio antè quàm Augustus excederet: educatus sub paterna auia Tertulla, in prædijs Cosanis. Quare princeps quoque & locum incunabulo-

*aliàs, Sabinis

*aliàs, Pompeio

rum aßiduè frequentauit: manente uilla, qualis fuerat olim: ne quid scilicet oculorum consuetudini deperiret. Et auiæ memoriam tantopere dilexit, ut solennibus, ac festis diebus * poculo quoque eius argenteo potare perseuerauerit. Sumpta toga uirili, latum clauum, quanquam fratre adepto, diu auersatus est: nec ut tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit. Ea demum extudit, magis conuicio, quàm precibus uel autoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militum in Thracia meruit. Quæstor Cretam, & Cyrenas prouinciā sorte cepit: ædilitatis, ac mox præturæ candidatus, etiam non sine repulsa, sextóque loco uix adeptus est. Ac prima statim petitione, & in primis Prætor infensus Senatui, Caium ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios, pro uictoria eius Germanica deposcit, pœnæq; coniuratorum addendum censuit, ut insepulti proijcerentur. Egit & gratias ei apud amplißimum ordinem, quòd se honore cœnæ dignatus esset.

* pocillo

Vxor eius & filij. 3

INter hæc Flauiam Domicillam duxit uxorem, Statilij Capellæ equitis Rom. Sabracensis ex Africa delegatam olim, Latinæque conditionis, sed mox ingenuam & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam: patre asserente Flauio Liberali Ferentini genito, nec quicquam amplius quàm quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum, & Domitianum, & Domicillam. Vxori, ac filiæ superstes fuit: atque adhuc utranque priuatus amisit. Post uxoris excessum, Cenidem Antoniæ libertam, & à manu, dilectam quondam sibi reuocauit in contubernium: habuitque etiam Imperator penè iustæ uxoris loco.

Expeditio eius Germanica, & Iudaica. 4

Claudio

*ferentem, rapta aquila fugauerunt. Ad hunc motum comprimendum cùm exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tamen tutò tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimùm delectus est: & ut industriæ expertæ, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atque inter legatos maiore filio assumpto, ut primùm prouinciam attigit, proximas *quoq; ciuitates con* *quasque *uertit in se: correcta statim castrorum disciplina: uno quoq; & altero prælio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictũ genu, scuto sagittas aliquot exceperit.*

Præsagia, & signa Imperium eius præcedentia. 5

P*Ost Neronem, Galbámque, Othone, atque Vitellio de principatu certantibus, in spem Imperij uenit, iampridem sibi per hæc ostenta conceptam: In suburbano Flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus, singulos repentè ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusque fati. Primum exilem, & cito arefactum: ideóque puella nata non perannauit. Secundum præualidum, ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium uerò instar arboris: quare patrem Sabinum ferunt aruspicio insuper confirmatum renũtiasse matri, nepotem ei Cæsarem genitum: nec illam quicquam aliud, quàm cachinnasse, mirantem, quòd adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus. Mox cum Aedilem cum C. Cæsar succensens, propter curam uerrendis uijs non adhibitam, luto iußisset oppleri: congesto per milites in prætextæ sinũ, non defuerunt, qui interpretarentur, quandoque proculcatã, desertámque Rempu. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius, ac uelut in gremium deuentum. Prandente eo quondam, canis extrarius triclinio ma-*

u num

num humanam intulit, mensæque subiecit. Cœnante rursus, bos arator decusso iugo, triclinium irrupit: ac fugatis ministris, quasi repente defessus, procidit ad ipsos accumbentis pedes, ceruicémque submisit. Arbor quoq; cupressus in agro auito sine ulla ui tempestatis euulsa radicitus, atque prostrata, insequenti die uiridior, ac firmior, resurrexit. At in Achaia somniauit, initiũ sibi, suisque felicitatis futurum, simul ac dens Neroni exemptus esset: euenítque, ut sequenti die progressus in atrium, medicus dentẽ ei ostenderet, recenter quidem exemptum. Apud Iudæã Carmeli Dei oraculum consulentem, ita confirmauere sortes: ut quicquid cogitaret, uoluerétque animo quantumlibet magnũ, id esse prouenturum, pollicerentur. Et unus ex nobilibus captiuis Iosephus, cum coniiceretur in uincula, constantißime asseuerauit fore, ut ab eodem breui solueretur, uerùm iam Imperatore. Nuntiabantur & ex urbe præsagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut thẽsam Iouis Opt. Max. è sacrario in domum Vespasiani, & in circum deduceret. Ac non multò pòst, comitia secundi Consulatus ineunte Galba, statua diui Iulij ad Orientem sponte conuersa: aciéq; Bebriacensi prius, quàm committeretur, duas aquilas in conspectu omnium conflixisse: uictáque altera, superuenisse tertiam à Solis ortu, ac uictricem abegisse.

Assumptio eius ad Imperium. 6

NEc tamen quicquã antè tentauit, promptißimis, atq; etiam instantibus suis, quàm solicitatus quorundam & ignotorum, & absentiũ fortuito fauore. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionib. millia missa auxilio Othoni, postquam iter ingreßis nuntiatum est, uictum eum, ac uim uitæ suæ attulisse: nihilo secius Aquileiam usque perseuerauerunt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasio

nem, ac licentiam, omni rapinarum genere grassati, cùm timerent, ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi,* creandíque Imperatoris. Neque enim deteriores esse, aut Hispaniēsi exercitu, qui Galbam, aut Prætoriano, qui Othonem, aut Germaniciano, qui Vitellium Imperatorem fecissent. Propositis itaque nominibus legatorum consularium, quot ubique tūc erāt, cum cæteros alij aliū alia de causa improbarēt: et quidam è legione tertia, quæ sub exitu Neronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensere cūcti, noménque eius uexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officiū muneris parumper. Cæterùm diuulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Aegypti primus in uerba Vespasiani legiones adegit Kal. Julij: qui principatus dies in posterum obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus, V. Idus Iulij apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt: iactatum exemplar epistolæ, ueræ siue falsæ defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione ultionem mandantis, & ut Reip. subueniret, optantis: simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium uictorem permutare hyberna legionum, & Germanicas transferre in Orientem ad securiorem, molliorémque militiā: præterea ex præsidibus prouinciarum Licinius Mutianus, & è regibus Vologesus Parthus: ille deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscurè gerebat, Syriacum promisit exercitū: hic XL. millia sagittariorum.

* aliàs, curandi

Veræ siue falsæ, pro seu veræ seu falsæ.

Miracula quædam per eum facta in initio principatus eius. 7

SVscepto igitur ciuili bello, ac ducibus, copijsq; in Italiam præmissis: interim Alexandriam trāsijt, ut claustra

stra Aegypti obtineret. Hic cum de firmitate Imperij capturus auspicium, ædem Serapidis, submotis omnibus, solus intrasset; ac propitiato multum Deo, tandem se conuertisset, uerbenas coronásq;, & pannificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est: quem neque admissum à quoquam, & iampridem propter neruorum ualetudinē uix ingredi, longéque abesse constabat. Ac statim aduenere literæ, fusas apud Cremonam Vitellij copias, ipsum in urbe interemptum nuntiantes. Autoritas, & quasi maiestas quædam, ut scilicet inopinato, & adhuc nouo principi deerat: hæc quoq; accessit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedētem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem ualetudinis, demonstratam à Serapide per quietem: restituturum oculos, si inspuisset: confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cùm uix fides esset rem ullo modo successuram, ideóque ne experiri quidem auderet: extremò hortantibus amicis, palàm pro concione utrunque tentauit, nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia, instinctu uaticinantium, effossa sunt sacrato loco uasa operis antiqui, atque in ijs assimilis Vespasiano imago.

Restitutio collapsæ Reipub. 8

T*Alis, tantáque cum fama in urbē reuersus, acto de Iudæis triūpho, Cōsulatus octo ueteri addidit. Suscepit & Censuram: ac & per totum Imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam, nutātémq; Rempublicam stabilire primò, deinde & ornare. Milites, pars uictoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore, ad omnem licentiam, audaciámq; processerant. Sed & prouinciæ, ciuitatésque liberæ, necnon & regna quædam tumultuosiùs inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exauc-*

rauit

rauit plurimos, & coërcuit. Participibus autem uictoriæ adeò nihil extra ordinem indulsit: ut etiam legitima præmia non nisi serò persoluerit. Ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescentulum fragrantē unguento cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, uoce etiam grauißima increpuit, Maluissem allium oboluisses: literásque reuocauit. Claßiarios uerò, qui ab Hostia, & Puteolis Romam pedibus per uicos commeāt, petentes constitui aliquid sibi calcearij nomine: quasi parum esset, sine responso abegisse, iußit post hæc excalceatos cursitare: & ex eo ita cursitāt. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate adempta, item * Thraciam, Ciliciam, & Comagenen ditionis regiæ usque ad id tempus in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter aßiduos Barbarorū incursus legiones addidit: consularémque rectorem imposuit, pro equite Romano. Deformis urbs ueteribus incēdijs, ac ruinis erat: uacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent, cuicunque permisit. Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit: ærearúmque tabularū tria milia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit, undiq; inuestigatis exemplaribus. Instrumentum Imperij pulcherrimum, ac uetustißimum confecit: quo continebantur penè ab exordio urbis Senatusconsulta, plebiscita de societate & fœdere, ac priuilegio cuicunque conceßis.

* Alciatus legit, Thracheā Ciliciam.

Instrumentum pro regesto.

Opera publica per eum facta. 9

FEcit & noua opera, templum Pacis foro proximum: diuique Claudij in Celio monte, cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè fundιtus destructū. Item amphitheatrum urbe media, ut destinasse compererat Au-

gustum. Amplissimos ordines, & exhaustos cæde uaria, & contaminatos ueteri negligentia purgauit: suppleuitque recenso Senatu, & equite: submotis indignissimis, & honestissimo quoque Italicorum, ac prouincialium allecto. Atque uti notum esset, utrunque ordinem nõ tam libertate inter se, quàm dignitate differre, de iurgio quodam Senatoris, equitisque Rom. ita pronuntiauit: Non oportere maledici Senatoribus, remaledici ciuile, fásque esse.

Recesso, pro recensito.

Litigia per eum compendiosissimè decisa. 10

LItiũ series ubiq; maiorẽ in modũ excreuerãt, manẽtibus antiquis, intercapedine iurisdictionis, accedẽtibus nouis, ex cõditione, tumultuq; tẽporũ. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerẽtur: quiq; iudicia cẽtumuiralia, quibus peragẽdis uix suffectura litigatorũ ætas uidebatur extra ordinẽ dijudicarẽt, redigerẽtq; ad breuissimũ nũerũ.

Decretum in fœneratores. 11

LIbido, atque luxuria coërcente nullo inualuerat. Auctor Senatui fuit decernendi, ut quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Néue filiorum familiâs fœneratoribus exigendi crediti ius unquam esset: hoc est, ne post patrum quidem mortem. Cæteris in rebus statim ab initio principatus usque ad exitum ciuilis, & clemens.

Mediocritas originis non dissimulata. 12

MEdiocritatem pristinam neque dissimulauit unquã, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conãtes quosdam originem Flauij generis ad cõditores Reatinos, comitémque Herculis, cuius monimentũ extat uia Salaria, referre, irrisit ultro. Adeóque nihil ornamentorũ extrinsecus cupidè appetiuit, ut triumphi die fatigatus tarditate, & tædio pompæ, nõ reticuerit: meritò se plecti, qui triumphum, quasi aut debitum maioribus suis, aut sperat... unquam

unquam sibi, tam ineptè senex concupisset. Ac ne tribunitiam quidem potestatem, & patris patriæ appellationem nisi serò recepit. Nam consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello ciuili omiserat.

Patientia erga criminantes. 13

AMicorum libertatem, causidicorum figuras, ac Philosophorum contumaciam lenißimè tulit. Licinium Mutianum notæ impudicitiæ, sed meritorum fiducia minus sui reuerentem, nunquam nisi clàm, & hactenus retaxare sustinuit: ut apud communem aliquem amicum querens, adderet clausulæ, Ego tamen uir sum. Saluium Liberalem in defensione diuitis rei, ausum dicere, quid ad Cæsarem, si Hipparchus HS. millies habet? & ipse laudauit. Demetrium Cynicum in itinere obuium sibi post dominationem, ac neque assurgere, neq; salutare se dignantẽ, oblatrantem, etiam nescio quid, satis habuit, canem appellare.

Obliuio inimicitiarum contra eum. 14

OFfensarũ, inimicitiarúmque minimè memor, executórue, Vitellij hostis sui filiam splendidißimè maritauit, dotauítque etiam, & instruxit. Trepidum cum interdicta aula sub Nerone, quærentémque quidnam ageret, aut quò abiret, quidam ex officio admißionis simul expellens, abire Morboniam iusserat. In hunc postea deprecantem haud ultra uerba excanduit, & quidem totidem ferè atq; eadem. Nam ut suspicione aliqua, uel metu ad perniciem cuiusquam compelleretur, tantũ abfuit, ut monẽtibus amicis cauendum esse Metium Pomposianum, quòd uulgò crederetur genesim habere Imperatoriam, insuper COS. fecerit, spondens quandoque beneficij memorem futurum.

Clementia eius in reos accusatos. 15

NOñ temerè quis punitus insons reperitur: nisi absente eo, & ignaro, aut certè inuito, atq; decepto.

Heluidio Priſco, qui reuerſum ex Syria ſolus, priuato nomine Veſpaſianum ſalutauerat, & in prætura omnibus edictis ſine honore ac mentione ulla tranſmiſerat, non antè ſuccenſuit, quàm altercationibus inſolentiſsimus penè in ordinem redactus. Hunc quoque, quamuis relegatum primò, deinde & interfici iuſſum, magni æſtimauit ſeruare quoquo modo, miſsis qui percuſſores reuocarent: & ſeruaſſet, niſi iam periſſe falsò nuntiatum eſſet. Cæterùm neque cæde cuiuſquã unquam lætatus, iuſtis ſupplicijs illacrymauit etiam, & ingemuit.

Auaritia eius & cupiditas. 16

Sola eſt, in qua meritò culpetur, pecuniæ cupiditas: Non enim contentus omiſſa ſub Galba uectigalia reuocaſſe, noua, & grauia addidiſſe: & auxiſſe tributa prouincijs, nonnullis & duplicaſſe: negotiationes quoque uel priuato pudendas propalàm exercuit, coëmendo quædam tantùm, ut pluris poſtea diſtraheret. Nec candidatis quidem honores, reiſue tam innoxijs, quàm nocentibus abſolutiones uenditare cunctatus eſt. Creditur etiam procuratorum rapaciſsimum quenque ad ampliora officia ex induſtria ſolitus promouere, quò locupletiores mox condemnaret: quibus quidem uulgò pro ſpongijs dicebatur uti, quòd quaſi & ſiccos madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam natura cupidiſsimum tradunt, ídque exprobratum ei à ſene bubulco: Qui negata ſibi gratuita libertate *quàm *qua Imperium adeptum ſuppliciter orabat, proclamauerit, Vulpem pilum mutare, non mores. Sunt contrà qui opinẽtur ad manubias, & rapinas neceſsitate compulſum, ſumma ærarij fiſcique inopia: de qua teſtificatus ſit initio ſtatim principatus: profeſſus quadringenties millies opus eſſe, ut reſpublica ſtare poſſet. Quod & uериſimilius uidetur*

tur, quando & malè partis optimè usus est.

Liberalitas & magnificentia eiusdem. 17

IN omne hominum genus liberalissimus, expleuit censum Senatorium: consulares inopes quingenis sestertijs annuis sustentauit: plurimas per totum orbem ciuitates terræmotu, aut incendio afflictas, restituit in melius.

Cultus in omnes, & præcipuè doctos. 18

*INgenia, & artes uel maximè fouit: primus è fisco Latinis, Græcisque rhetoribus annua centena constituit. Præstantes poëtas, necnon & artifices coëmit: item colossi refectorem insigni congiario, magnáque mercede donauit: mechanico quoque grandes columnas exigua impensa perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro commento non mediocre obtulit, operam remisit, præfatus sineret se plebeculam *pascere.*

Mechanic⁹ machinarū artifex

*pascere pane

Ludi per eum editi, & conuiuia. 19

*LVdis, per quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur, uetera quoque acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quadringenta, * Pterino, Diodoróque citharœdis ducena, nonnullis centena: quibus minimum, quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur assiduè: ac sæpius *rectè, ac dapsilè, ut macellarios adiuuaret. Sicut Saturnalibus dabat uiris apophoreta, ita & Kalend. Martij fœminis: & tamen ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cibiotatem eum uocare perseuerauerunt cognomine unius è regibus suis turpissimarum sordium. Sed & in funere Fauo Archimimus personam eius ferens, imitánsque (ut est mos) facta ac dicta *uiui, interrogatis palàm procuratoribus, quanti funus & pompa constaret: ut audijt sestertia centies, exclamauit, centum sibi*

*Tarpeio

*recta

*uiri,

153

sestertia darent, ac se uel in Tyberim proiicerent.

Statura corporis, & membrorum, & valerudo eiusdem. 20

STatura fuit quadrata, cōpactis firmisq; mēbris, uultu ueluti nitentis. Vnde quidam urbanorū non infacetè: Siquidem petenti, ut & in se aliquid diceret: Dicam, inquit, cùm uentrem exonerare desieris. Valetudine prosperrima usus est: quãuis ad tuẽdã eã nihil amplius quàm fauces, cæteráque mẽbra sibimet ad numerũ in sphæristerio defricaret, inediámque unius diei per singulos menses interponeret.

Vitæ ordo in principatu eius. 21

ORdinem uitæ ferè hunc tenuit: In principatu maturius semper, ac de nocte uigilabat: deinde perlectis epistolis, officiorúmque omnium breuiarijs, amicos admittebat: ac dum salutabatur, & calceabat ipse sese, & amiciebat. Post decisa quæcunque obuenissent negotia, gestationi, & inde quieti uacabat: accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Cænidis plurimas constituerat: ac secretò in balneũ, tricliniúmque transibat. Nec ullo tempore facilior, aut indulgentior traditur: eáque momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

Breuiaria, pro Commentarijs.

Ludi post cœnam, & quædam faceta eius dicta. 22

*ET super cœnam autem, & semper aliàs * comissinius, multa ioco trãsigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ: & sic scurrilis, ac sordidæ, ut ne prætextatis quidem uerbis abstineret. Et tamen nonnulla eius facetissima extant, in quibus & hoc: Menstrium Florum Consularem admonitus ab eo plaustra potius, quàm plostra dicenda, die postero Flaurum salutauit. Expugnatus autem à quadam, quasi amore sui deperiret, cum producta pro concubitu sestertia quadraginta donasset: admonente*

*cũ amicis: aliàs, comessationes,

dispe-

dispensatore, quemadmodum summam rationibus uellet referri. Vespasiano, inquit, adamato.

Versus Græci per eum editi. 23

V*tebatur & uersibus Græcis tempestiuè satis,* * *& de quodam proceræ staturæ, improbiúsque nato:* *ut

Μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος. μακρὰ βι. Id est, Longũ incedẽs quassans ingentem hastam.

Et maximè de Cerylo liberto, qui diues admodum ob subterfugiendum quandoque ius fisci, ingenuum se & Lachetem mutato nomine cœperat efferre, ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ κήρυλος. *Et maximè tamen dicacitatẽ in deformibus lucris affectabat: ut inuidiam aliqua cauillatione dilueret, trãsferretque ad sales. Quendam è charis ministris dispensationem cuidam, quasi fratri, petentem cum distulisset, ipsum candidatum ad se uocauit: exactáque pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinauit. Interpellanti mox ministro: Alium tibi, ait, quære fratrem: hic, quem tuum putas, meus est. Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas desilisse, ut adeunti litigatori spatiũ morámque præberet: interrogauit, quanti calceasset, pactúsque est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quòd etiam urinæ uectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admouit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante, atqui, inquit, è lotio est. Nuntiantibus legatis, decretam ei publicè non mediocris summæ statuam colosseam: iussit* * *ut continuò ponerent, cauam manum ostentans, & paratam basim dicens. Ac ne in metu quidem, ac periculo mortis extremo abstinuit iocis. Nam cum inter prodigia cætera Mausoleum Cæsarum derepentè patuisset, & stella in cœlo crinita apparuisset: alterum ad Iuniam Caluinam è gente*

ὦ λάχης. Id est o Laches, Laches vbi obieris, rursum eris Cerylus.

Pensio, pro solutione.

*uel

gente Augusti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoque morbi accessione, ut (inquit) puto, deus fio.

Accesio morbi, pro παροξυσμός.

Infirmitas, & mors eiusdem. 24

Consulatu suo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus urbe repetita: Cutylias, ac Reatina rura, ubi æstiuare quotannis solebat, petijt. Hîc, cũ super urgentem ualetudinẽ creberrimo frigidæ aquæ usu & intestina uitiasset: nec eo minus muneribus imperatorijs ex consuetudine fungeretur, ut etiam legationes audiret cubans, aluo repente usque ad defectionem soluta, Imperatorem ait stantem mori oportere. Dúmque consurgit, ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est VIII. Kal. Iulij, annum gerens ætatis sexagesimum ac nonum, superque mensem, ac diem septimum.

Præsagium de filio successuro. 25

Conuenit inter omnes, tam certum eum de sua, suorúmque genitura semper fuisse: ut post aßiduas in se coniurationes ausus sit affirmare Senatui, aut filios sibi successuros, aut neminem. Dicitur etiam uidisse quondam per quietem stateram in media parte uestibuli palatinæ domus positam examine æquo: cum in altera lance Claudius, & Nero starent: in altera ipse ac filij. Nec res fefellit: quando totidem annis, parique temporis spatio utrique imperauerunt.

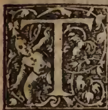
*

C. SVE

C. SVETONII TRANQVILLI,

D. TITVS.

De amore omnium erga Titum. 1

ITVS cognomine paterno, amor, ac deliciæ generis humani, tantum illi ad promerendam omnium uoluntatem uel ingenij, uel artis, uel * fortunæ superfuit: & quod difficilimum est, in Imperio, quando priuatus, atque etiam sub patre principe, ne odio quidem, nedum uituperatione publica caruit. *aliàs, naturæ

Ortus & educatio Titi. 2

NAtus est III. Kal. Ian. insigni anno Caiana nece, prope Septizoniũ, sordidis ædibus: cubiculo uerò peruaruo, & obscuro, nam manet adhuc, & ostẽditur. Educatus in aula cũ Britannico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdẽ magistros institutus. Quo quidẽ tẽpore aiunt, Metoposcopũ, à Narcisso Claudij liberto adhibitũ, ut Britannicũ inspiceret, constantißime affirmasse: illũ quidẽ nullo modo, cæterùm Titum, qui tunc propè astabat, utiq; imperaturũ. Erant autem adeò familiares, ut de potióne, qua Britannicus hausta perijt, Titus quoque iuxtà cubans gustasse credatur, grauique morbo * afflictatus diu. Quorũ omniũ mox memor, statuam ei auream in palatio posuit, & alteram ex ebore equestrem, quæ Circensi pompa hodie quoque præfertur, dedicauit, prosecutúsque est. *aliàs, afflictus

Virtus eius, & scientia. 3

IN puero statim corporis, animiq; dotes exsplenduerũt: magis ac magis deinceps per ætatis gradus: forma egregia Explendescere, pro eminere.

gia, & cui non minus autoritatis ineſſet, quàm gratiæ: præcipuum robur, quanquam neque procera ſtatura, & uẽtre paulò proiectiore, memoria ſingularis, docilitas ad omnes ferè tum belli, tum pacis artes. Armorum & equitandi peritiſſimus, Latinæ, Græcæq; linguæ, uel in orando, uel in fingendis poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem uſque: ſed ne muſicæ quidem rudis, ut qui cantaret & pſalleret iucundè ſcientérque. E pluribus comperi, notis quoque excipere uelociſſimè ſolitũ, cum amanuenſibus ſuis per ludum, iocúmque certantem imitari chirographa quæcunque uidiſſet: ac profiteri, ſæpe ſe maximũ falſarium eſſe potuiſſe.

Vxores eius honores, atque victoriæ. 4

TRibunus militum & in Germania & in Britannia meruit ſumma induſtria, nec minore modeſtia, & fama: ſicut apparet ex imaginum eius multitudine, ac titulis per utranque prouinciam. Poſt ſtipendia, foro operam dedit, honeſtam magis, quàm aſſiduam: Eodémque tẽpore Arricidiã Tertullo patre equite Rom. ſed præfecto quondam prætoriarum cohortium, duxit uxorem: & in defunctæ locum Martiam * *Furnillam ſplendidi generis: cum qua ſublata filia, diuortium fecit. Ex quæſturæ deinde honore legioni præpoſitus, Taricheam, & Gamalam urbes ualidiſſimas Iudææ in poteſtatẽ redegit: equo quadam acie ſub feminibus amiſſo, alteróque inſcenſo, cuius rector contra ſe dimicans occubuerat.*

*aliàs, Fulu*iam*

Hieroſolyma expugnata. 5

GAlba mox tenẽte Rempub. miſſus ad gratulandum, quaqua iret, conuertit homines: quaſi adoptionis gratia arceſſeretur. Sed ubi turbari rurſus cuncta ſenſit, rediјt ex itinere: aditóque Paphiæ Veneris oraculo, dum

 de na

de nauigatione consulit, etiam de Imperij spe confirmatus est. Cuius breui compos, & ad perdomandam Iudaeam relictus, nouißima Hierosolymorum oppugnatione * VII. propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitque eam natali filiae suae, tanto militum gaudio, ac fauore, ut in gratulatione Imperatorem eum consalutauerint, & subinde decedentem prouincia detinuerint, suppliciter, necnon & minaciter efflagitantes, ut remaneret, aut secum omnes pariter abduceret. Vnde nata suspicio est, quasi desciscere à patre, Orientísque regnũ sibi uendicare tentasset. Quam suspitionem auxit, postquàm Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim boue * Apide diadema gestauit de more siquidem, ritúque priscae religionis: sed non decrant, qui secus interpretarentur. Quare festinans in Italiam, cùm Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appulisset, Romam inde contendit expeditißimus: inopinantique patri, uelut arguens rumorum de se temeritatem, Veni, inquit, pater ueni.

*XII.

*Api

Administratio Imperij. 6

NEque ex eo destitit participem, atque etiam tutorem Imperij agere. Triumphauit cum patre, Cẽsuramq; geßit unà. Eidem collega & in tribunitia potestate, & in septem consulatibus fuit. Receptáque ad se propè omnium officiorum cura, cum patris nomine & epistolas ipse dictaret, & edicta conscriberet, orationésque in Senatu recitaret, etiam Quaestoris uice, praefecturam quoque praetorij suscepit, nunquam ad id tempus, nisi ab equite Rom. administratam. Egitque aliquanto inciuilius, & uiolentius. Siquidem suspectißimũ quenque sibi, submißis qui per theatra, & castra, quasi consensu ad poenam deposcerent, haud cunctanter oppreßit. In his Aulum Cecinnam consular

sularem uirum, uocatum ad cœnam, ac uixdum triclinio egressum, confodi iussit: Sanè urgente discrimine, cùm etiam chirographum eius præparatæ apud milites coniurationis deprehendisset. Quibus rebus sicut in posterum securitati satis cauit, ita ad præsens plurimum contraxit inuidiæ: ut non temere quis, tam aduerso rumore, magisque inuitis omnibus transierit ad principatum.

Mutatio in melius. 7

P*Ræter sæuitiam, suspecta in eo etiam luxuria erat: quòd ad mediam noctem comessationes cum profusissimo quoque familiarium extẽderet. Nec minus libido, propter exoletorum, & spadonum greges, proptérque insignem reginæ Berenices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quòd constabat in concionibus patrijs nũdinari, præmiaríque solitum. Deinde propalàm alium Neronem & opinabantur & prædicabant. At illi ea fama prò bono cessit, conuersáque est in maximas laudes: neque ullo uitio reperto, & cõtrà uirtutibus summis. Conuiuia instituit iucunda magis, quàm profusa. Amicos elegit, quibus etiam post eum principes, ut & sibi & Reip. necessarijs acquieuerũt: præcipuéque sumptã sibi Berenicen, statim ab urbe dimisit inuitus inuitã. Quosdam è gratissimis delicatorum, quanquam tam artifices saltationis, ut mox scenam tenuerint, non modò fouere prolixius, sed spectare in publico omni cœtu supersedit. Nulli ciuium quicquam ademit: abstinuit alieno, ut si quis unquam: ac ne concessas quidem, ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermisque iuxtà celeriter extructis, munus edidit apparatissimum, largissimúmque. Dedit & naualе prælium in ueteri naumachia: ibidem & gladiatores*

Vt si quis vnquam, pro vt qui maximè.

atque uno die quinque millia omne genus ferarum.

Natura beneuolentissimus. 8

*NAtura autem beneuolentissimus, cùm ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus, aliter rata non haberēt, quàm si eadem iisdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia uno confirmauit edicto: nec à se peti passus est. In cæteris uerò desiderijs animum hominum obstinatissimè tenuit: ne quem sine spe dimitteret. Quin & admonentibus domesticis, quasi plura polliceretur, quàm præstare posset: Non oportere, ait, quenquam à sermone principis tristem discedere. Atque etiam recordatus quondam super cœnam, quòd nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam, meritóque laudatam uocem edidit: Amici, diem perdidi. Populum in primis uniuersum tanta per omnes occasiones comitate tractauit: ut proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectantium arbitrium editurum se professus sit. Et planè ita fecit. Nam neque negauit quicquam petentibus: & ut quæ uellent, peterent, ultrò adhortatus est. Quin & studium armaturæ Thracum præ se ferens, sæpe cum populo & uoce, & gestu, ut fautor, cauillatus est: uerùm maiestate salua, nec minus æquitate. Nec quid popularitatis prætermitteret, nonnunquam in thermis suis, admissa plebe, lauit. Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt: ut conflagratio Vesuui montis, in Campania: & incendium Romæ, per triduum, totidémque noctes: item pestilentia quanta non temerè aliâs. In his tot aduersis, ac talibus, non modò principis sollicitudinem, sed & parentis affectum * unicum præstitit: nunc consolando, per edicta: nunc opitulando, quatenus suppeteret facultas. Curatores restituendæ Campaniæ è Consu-*

*unicè

157

larium numero forte duxit. Bona oppressorum in Vesuuo, quorum hæredes non extabant, restitutioni afflictarũ ciuitatum attribuit. Vrbis incendio nihil, nisi sibi publicè perijsse testatus, cuncta pretoriorum suorum ornamenta operibus, ac tēplis destinauit: præposuítque complures ex equestri ordine, quò quæque maturius peragerentur. Medendæ ualetudini, leniēdísque morbis, nullā, diuinam, humanámque opē non adhibuit, inquisito omnium sacrificiorum remediorúmque genere. Inter aduersa temporũ, & delatores, mandatorésque erant ex licentia ueteri. Hos aßiduè in foro flagellis ac fustibus cæsos, ac nouißimè traductos per amphitheatri arenam, partim subijci in seruos, ac uenire imperauit: partim in asperrimas *insularum auehi. Vtq; etiā similia quandoque ausuros perpetuò coërceret, uetuit: inter cætera, de eadem re pluribus legibus agi, quæríue de cuiusquam defunctorum statu, ultra certos annos.

*insulas

Clementia eius, & mansuetudo. 9

POntificatum maximum ideò se professus accipere, ut puras seruaret manus, fidem præstitit: nec autor posthac cuiusquam necis, nec conscius, quamuis interdum ulciscendi causa non deesset, sed periturum se potius, quàm *perditurum adiurans. Duos patricij generis conuictos in affectatione Imperij, nihil amplius, quàm ut desisterent monuit, dicens principatum fato dari: si quid præterea desiderarent, promittens se tributurum: & confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxiæ filium saluum nuntiarent. Cæterùm ipsos non solum familiari cœnæ adhibuit, sed & insequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamēta pugnantium inspiciēda porrexit. Dicitur etiam cognita utriusq; genitura, imminere ...

*puniturum

periculum affirmasse, uenturũ quandoque & ab alio: sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed penè ex professo solicitantẽ exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neq; seponere, ac ne in minore quidẽ honore habere sustinuit: sed ut à primo Imperij die, consortem, successoremq; testari perseuerauit: nõnunquã secretò lacrymis, & precibus orans, ut tandem mutuo erga se animo uellet esse.

Gesta per eum in sua morte. 10

*INter hæc morte præuentus est, maiore hominum damno, quàm suo. Spectaculis absolutis, in quorum fine, populo coram ubertim fleuerat, Sabinos petit aliquantò tristior: quòd sacrificanti hostia aufugerat, quódque tempestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionẽ febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis * plagulis cœlum: multúmque conquestus, eripi sibi uitam immerenti. Neque enim extare ullum suũ factum pœnitendũ, excepto duntaxat uno: id quale fuerit, neq; ipse tunc prodidit, neq; cuiquã facilè succurrit. Quidam opinantur consuetudinem recordatũ, quam cũ fratris uxore habuerit. Sed nullã habuisse persanctè Domitia iurabat: haud negatura, si qua omnino fuisset: imò etiã gloriatura, quod illi prõptissimum erat in omnibus probris.*

Tempestas in bonam partẽ.

* aliàs, paululis.

Locus & tempus mortis eiusdem. 11

EXcessit in eadem, quã pater, uilla, Idibus Septembris, post bienniũ, ac mẽses duos, diesq; x x. quã successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod ut palã factũ est, nõ secus atq; in domestico luctu mœrentibus publicè cunctis, Senatus prius, quàm edicto cõuocaretur, ad curiã cucurrit: obseratísque adhuc foribus, deinde apertis, t[illegible]tuo gratias egit, laudésque, quantas congessit ne [illegible]uidem unquam, atque præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI FLAVIVS DOMITIANVS.

Domitiani ortus & adolescentia. 1

OMITIANVS *natus est* IX. Kalen. Nouembris, *patre* COS. *designato, inituróque mense insequẽti honorem, regione urbis sexta, ad* Malum Punicum, *domo, quam posteà in templum gentis* Flauiæ *conuertit.* Pubertatis, *ac primæ adolescentiæ tempus, tanta inopia, tantáque infamia gessisse fertur, ut nullũ uas argenteum in usu haberet:* Satísque *constat* Clodium Pollionem *prætorium uirum, in quem est poëma* Neronis, *quod inscribitur* Luscio, *chirographũ eius conseruasse, & nonnunquam protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerunt, qui affirmarent corruptum* Domitianum *& à* Nerua *successore: mox sub* Bello Vitelliano *confugit in* Capitolium, *cum patruo* Sabino, *ac parte præsentium copiarum: sed irrumpentibus aduersarijs, & ardente tẽplo, apud æditũ clã pernoctauit: ac manè* Isiaci *celatus habitu, intérque sacrificulos uanæ superstitionis, cũ se trans* Tiberim *ad condiscipuli sui matrẽ comite uno cõtulisset, ita latuit, ut scrutantibus qui uestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit.* Post *uictoriã demũ progressus, &* Cæsar *consalutatus honorẽ præturæ urbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus: quam iurisdictionem ad collegã proximũ transtulit.* Cæterùm *omnem uim dominationis tam licenter exercuit, ut iam tum, qualis futurus esset, ostenderet.*

Ne exequar singula, contrectatis multarũ uxoribus, Domitiam Longinam Aelio Lamiæ nuptam etiam in matrimonium abduxit: atque uno die super xx. urbana officia, atque peregrina distribuit: mirari se Vespasiano dictitãte, quòd successorem non & sibi mitteret.

Gesta per eum ante principatum. 2

EXpeditionem quoque in Galliã, Germaniásque, neque necessariã, & dissuadentibus paternis amicis inchoauit: tantum ut fratri se & operibus, & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quò magis ætatis, & conditionis admoneretur, habitabat cum patre unà, sellámq; eius ac fratris, quoties prodirent, lectica sequebatur: ac triumphum utriusque Iudaicum, equo albo comitatus est. In sex consulatibus, non nisi unum ordinariũ gessit: eúmque cedente, & suffragante fratre. Simulauit & ipse mirè modestiam: in primísque poëticæ studium, tam insuetum antea sibi, quàm posteà spretum, & abiectũ: recitauítque etiam publicè. Nec tamen eo secius, cùm Vologesus Parthorum rex auxilia aduersus Alanos, ducémq; alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit, ut ipse potissimùm mitteretur. Et quia discussa res est, alios Oriẽtis reges, ut idem postularent, donis ac pollicitationibus sollicitare tentauit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplum donatiuum militi donaret, nunquam iactare dubitauit, relictum se principem Imperij, sed fraudem testamẽto adhibitã. Neque cessauit ex eo insidias struere fratri clàm, palámque: quoad correptum graui ualetudine prius, quàm planè efflaret animã, pro mortuo deseri iussit: defunctúmque nullo, præter quàm cõsecrationis, honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus, & edictis.

Gesta per eum in initio principatus. 3

INter initia principatus, quotidie secretum sibi horariū sumere solebat: nec quicquam amplius, quàm muscas captare, ac stylo praeacuto configere: ut cuidam interroganti, essétne quis intus cum Caesare, non absurdè responsum sit à Vibio Crispo: ne musca quidem. Deinde uxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo Consulatu filium tulerat, alteróque anno cōsalutauerat ut Augustam, eandē Paridis histrionis amore deperditam, repudiauit: intráque breue tempus impatiens dißidij, quasi efflagitante populo, reduxit. Circa administrationē Imperij aliquandiu se uariū praestitit: mistura quoq; inaequabili uitiorū atq; uirtutū, donec uirtutes quoq; in uitia deflexit: quantū cōiectare licet, super ingenij naturam, inopia rapax, metu saeuus.

Spectacula per eum edita, ac eius liberalitas. 4

SPectacula magnifica aßiduè, & sumptuosa edidit, non in amphitheatro modò, uerùm & in circo: ubi praeter solennes bigarum, quadrigarúmq; cursus, praelium duplex etiam equestre, ac pedestre cōmisit: atque in amphitheatro nauale quoq;. Nam uenationes, gladiatoréísque & noctibus ad lychnuchos: nec uirorum modò pugnas, sed & foeminarum. Praetereà quaestorijs muneribus, quae olim omissa reuocauerat, ita semper interfuit, ut populo potestatem faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quae nouißima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes eius stabat puerulus coccinatus, portentuoso paruóque capite, cum quo plurimum fabulabatur, nonnunquam seriò. Auditus est certè, dum ex eo quaerit, ecquid

* & ecquid sciret, * & quid sibi uisum esset, ordinatione proximà

* circunstructo Aegypto praeficere Metium Rufum. Edidit nauales pugnas penè iustarū claßium, effosso & * circunducto iuxta

* in thermis Tyberim lacu: atq; * inter maximos imbres prospecti

Fecit & ludos seculares: computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat. In his Circensium die, quò facilius centum missus peragerētur, singulos à septenis spatijs ad quina corripuit. Instituit & quinquennale certamen, Capitolino Ioui triplex, musicum, equestre, gymnicum, & aliquanto plurium, quàm nūc est, coronatorū. Certabatur etiam & prosa oratione Græcè, Latinéque: ac præter citharœdos chorocitharistæ quoque, & psallocitharistæ. In stadio uerò cursu etiam uirginis certamini præsedit crepidatus, purpureáque amictus toga, Germanicā capite gestās coronam auream cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæq;: aßidentibus Diali sacerdote, & collegio Flauialium pari habitu: nisi quòd illorum coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Mineruæ, cui collegium instituerat: ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, redderéntque eximias uenationes, & scenicos ludos, supérque oratorū ac poëtarum certamina. Congiarium populo nummorum trecentorum ter dedit: atque inter spectacula muneris largißimum epulum. Septimontiali sacrorum quidē die, Senatui, equitíque panarijs, plebeijs, sportellis cū obsonio distributis, initiū uescēdi primus fecit: diéque proximo omne genus rerum mißilia sparsit: & quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris, ac senatorij ordinis pronūtiauit.

Opera publica per eum facta. 5

PLurima, & amplißima opera incendio absumpta restituit: in queis erat & Capitolium, quod rursus arserat: sed omnia sub titulo tantùm suo, ac sine ulla pristini auctoris memoria. Nouam autem excitauit ædem in Capitolio custodi Ioui, & forum quod nunc Neruæ uocatur. Item

*methodiũ Flauiæ templum gentis, & stadium, & *odeum, & naumachiam: è cuius posteà lapide maximus circus, deustis utrinque lateribus extructus est.

Expeditiones per eum susceptæ. 6

EXpeditiones partim sponte suscepit, partim necessariò. Sponte in Cattos, necessariò unam in Sarmatas, legione cum legato simul cæsa. In Dacos duas, primam Oppio Sabino consulari oppresso, secundam Cornelio Fusco præfecto cohortium prætoriarum, cui belli summam commiserat. De Cattis, Dacísque post uaria prælia, duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modò Capitolino Ioui retulit. Bellum ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniæ præside confecit absens felicitate mira: cùm ipsa dimicationis hora resolutus repentè Rhenus, transituras ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset. De qua uictoria prius præsagijs, quàm nuntijs comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum est, die, statuam eius Romæ insignis aquila circumplexa pennis, clangores lætissimos edidit: paulóque pòst occisum Antonium adeò uulgatum est, ut caput eius quoque apportatum uidisse se plerique contenderent.

Quædam instituta & ordinata per eum. 7

Nouare, pro mutare.

MVlta etiam in communi rerum usu nouauit. Sportulas publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati, purpureíque pãni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artem iure concesso. Castrari mares uetuit. Spadonum, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est. Ad summam quondam ubertatem uini, frumenti uerò inopiam, existimans nimio uinearum studio negligi aru-

edixit ne quis in Italia nouellaret: útque in prouincijs uineta ſucciderentur, relicta (ubi plurimùm) dimidia parte: nec exequi rem perſeuerauit. Quædam ex maximis officijs inter libertinos, militésque Ro. cōmunicauit. Geminari legionum caſtra prohibuit: nec plus, quàm mille nummos à quoquam ad ſigna deponi: quòd L. Antonius apud duarum legionum hyberna, res nouas moliens, fiduciam cepiſſe etiam ex depoſitorum ſumma uidebatur. Addidit & quartum ſtipendium militi, aureos ternos.

Diligentia eius & induſtria in iure dicendo. 8

*IVs diligenter, & induſtriè dixit. Plerunque & in foro pro tribunali extra ordinem ambitioſas Centumuirorum ſententias reſcidit. Recuperatores, ne ſe ſemper perſuaſorijs aſſertionibus accommodarent, identidem admonuit. Nummarios iudices cū ſuo quenque conſilio notauit, Autor & Tribunis plebis fuit, Aedilem ſordidum repetundarum accuſandi, iudicésque in eum à Senatu petendi. Magiſtratibus quoque urbicis, prouinciarúmq; præſidibus coërcendis, tantum curæ adhibuit, ut neque modeſtiores unquam, neque iuſtiores extiterint: è quibus pleroſque poſt illum reos omnium criminū uidimus. Suſcepta morū correctione, licentiam theatralem promiſcuè in equite ſpectandi inhibuit. Scripta famoſa, uulgóque edita, quibus primores uiri, ac fœminæ notabātur, aboleuit non ſine autorum ignominia. Quæſtorium uirum, quòd geſticulandi ſaltandíque ſtudio teneretur, mouit Senatu. Probroſis fœminis lecticæ uſum ademit: iúsque capiendi legata, hæreditatésque. Equitem Roman. ob reductam in matrimonium uxorem, cui * demiſſæ adulterij crimen intenderat, eraſit iudicum albo. Quoſdam ex utroque ordine lege Scatinia cōdemnauit. Inceſta Veſtalium uirginum, à patre ſuo quoque, &* *dimiſſæ

x 5 *fratre*

fratre neglecta, uariè ac seuerè coërcuit: priora capitali supplicio, posteriora more ueteri. Nam cùm Ocellatis *sororibus, item* Varonillæ *liberum mortis permisisset arbitrium, corruptorésque earum relegasset: mox* Corneliam *uirginem maximam, absolutam olim, debinc longo interuallo repetitā, atque conuictam, defodi imperauit. Stupratorésque uirgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio uiro: cui dubia etiamnū causa, & incertis quæstionibus, atque tormentis de semet professo, exilium indulsit: ac ne qua religio* Deûm *impunè contaminaretur, monimentum, quod libertus eius è lapidibus templo* Capitolini Iouis *destinatis filio construxerat, diruit per milites: ossáque & reliquias, quæ inerant, mari mersit.*

Clementia eius, & largitas in initio principatus. 9

INter *initia usqueadeo ab omni cæde abhorrebat, ut absente adhuc patre, recordatus* Vergilij *uersum,*

Impia quàm cæsis gens est epulata iuuencis:

edicere destinauerit, ne boues immolarentur. Cupiditatis *quoque, atq; auaritiæ uix suspicionem ullam, aut priuatus unquam, aut princeps aliquandiu dedit: imò è diuerso magnæ sæpe non abstinentiæ modò sed etiā liberalitatis experimenta.* Omnes *circa se largissimè prosecutus, nihil prius, aut acrius monuit, quàm ne quid sordidè facerent.* Relictas *sibi hæreditates ab ijs, quibus liberi erant, non recepit.* Legatum *etiam ex testamēto* Ruscij Cepionis: *qui cauerat, ut quotannis ingredientibus curiam* Senatoribus, *certam summam uiritim præstaret hæres suus, irritum fecit.* Reos, *qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, uniuersos *discrimine liberauit: nec repeti, nisi intra annum, eáq; conditione permisit, ut accusatori qui causam non teneret, exiliū pœna esset.* Scribas quæstorios

*crimine

Teneret, pro vinceret.

gotiantes ex conſuetudine, ſed contra Clodiam legem, uenia in præteritum donauit. Subciſiua, quæ diuiſis per ueteranos agris captim ſuperfuerunt, ueteribus poſſeſſoribus, ut uſucapta conceßit. Fiſcales calũnias, magna calumniantiũ pœna repreßit: ferebatúrque uox eius: Princeps qui delatores non caſtigat, irritat.

Sæuitia, & crudelitas eius in plurimos. 10

*SEd neque in clementiæ, neq; in abſtinentiæ tenore permanſit: & tamen aliquantò celerius ad ſæuitiam deſciuit, quàm ad cupiditatem. Diſcipulum Paridis pantomimi * puberem adhuc, etiam tum maximè ægrum, quòd arte formáque non abſimilis magiſtro uidebatur, occidit. Item Hermogenem Tarſenſem, propter quaſdã in hiſtoria figuras: librarijs etiam, qui eam deſcripſerant, crucifixis. Patremfamiliâs, quòd Thracem Mirmiloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è ſpectaculis in arenam, canibus obiecit, cum hoc titulo: Impiè locutus parmularius. Cõplures Senatores, in his aliquot Cõſulares, interemit: ex quibus Ciuicam Cerealem in ipſo Aſiæ proconſulatu, Saluidienum Orfitum, Acilium Glabrionem exilio quaſi molitores nouarũ rerum. Cæteros leuißima quenque de cauſa: Aelium Lamiam, ob ſuſpicioſos quidem, uerùm & ueteres, & innoxios iocos: quòd poſt abductam uxorem laudãti uocem ſuam, Heu taceo dixerat: quódque Tito hortanti ſe ad alterum matrimonium reſponderat, μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; Saluiũ Cocceanũ, quòd Othonis Imperatoris patrui ſui diẽ natalẽ celebrauerat: Metiũ Pompoſianum, quòd habere Imperatoriam geneſim uulgò ferebatur: & quòd depictum orbem terræ in membranas, concionéſque regũ, ac ducum ex Tito Liuio circunferret: … ſeruis nomina Magonis & Annibalis indidiſſet.*

* pauperem

Molitores, à molendo.

Sallu

Salluſtium Lucullum Britanniæ legatum, quòd lanceas nouæ formæ appellari Luculleas paſſus eſſet. Iunium Ruſticum, quòd Peti Traſeæ, & Eluidij Priſci laudes edidiſſet, appellarétque eos ſanctiſsimos uiros: cuius criminis occaſione, Philoſophos omnes urbe, Italiáq; ſubmouit. Occidit & Eluidiũ filiũ, quòd quaſi ſcenico exodio ſub perſona Paridis & Oenones diuortium ſuum cum uxore tractaſſet. Flauium Sabinum alterũ è patruelibus, quòd eum comitiorum conſularium die deſtinatum, perperam præco non Conſulem, ad populum, ſed Imperatorem pronuntiaſſet. Verùm aliquanto poſt ciuilis belli uictoriam ſæuior, pleroſque partis aduerſæ, dudum etiam latentes conſcios, inueſtigato nouo quæſtionis genere diſtorſit: immiſſo per obſcœna igne. Nõnullis & manus amputauit. Satíſque conſtat duos ſolos è notioribus uenia donatos, Tribunum laticlauium, & Centurionẽ: qui ſe, quò facilius expertes culpæ oſtenderẽt, impudicos probauerãt: & ob id neque apud ducem, nec apud milites ullius momenti eſſe potuiſſe.

Item eiuſdem ſæuitia, & crudelitas. 11

ERat autem nõ ſolùm magnæ, ſed & callidæ, inopinatæq; ſæuitiæ. Autorem ſummarũ pridie quàm cruci figeret in cubiculum uocauit: aſsidere in thoro iuxtà coëgit, ſecurum hilarémque dimiſit, partibus etiam de cœna dignatus eſt. Aretinũ Clementem conſularem uirum, è familiaribus, & emiſſarijs ſuis capitis cõdemnaturus, in eadem, uel etiam in maiore gratia habuit, quoad nouiſsimè ſimul geſtanti conſpecto delatore eius: Vis, inquit, hunc nequiſsimum ſeruum cras audiamus? Et quò contemptius abuteretur patientia hominum, nunquam triſtiorẽ ſententiam, ſine præfatione clementiæ, pronuntiauit: ut non aliud iam certius atrocis exitus ſignum eſſet, quàm prin-

nitas. Quosdam maiestatis reos in curiam induxerat: & cùm prædixisset experturum se illa die, quàm charus Senatui esset, facilè perfecerat, ut etiam more maiorum puniẽdi condẽnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam inuidiam intercessit, his uerbis: (neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere.) Permittite Patres Cõscripti, à pietate uestra impetrari, quod scio me difficulter impetraturum, ut damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis uestris: & intelligent me omnes, Senatui interfuisse.

Rapinæ, & extorsiones eius. 12

E*Xhaustus operũ, ac munerũ impensis, stipendióque, quod adiecerat: tentauit quidem, ad releuandos castrenses sumptus, militum numerum diminuere. Sed cùm obnoxium se Barbaris per hoc animaduerteret: neque secius eo in explicãdis oneribus omnibus hæreret: nihil pensi habuit, quin prædaretur omnimodo bona uiuorum, & mortuorum usquequaque: quolibet & accusatore, & crimine corripiebantur. Satis erat obyci qualecunque factũ, dictúmque aduersum maiestatem principis. Confiscabãtur alienissimæ hæreditates: uel existente uno qui diceret, audisse se ex defuncto, cùm uiueret, hæredem sibi Cæsarem esse. Præter cæteros Iudaicus fiscus acerbissimè * actus est: ad quẽ deferebãtur, qui uelut professi, Iudaicam intra urbem uiuerent uitam, uel dissimulata origine imposita genti tributa non pependisset. Interfuisse me adolescentulum memini, cùm à procuratore, frequentissimóque consilio inspiceretur nonagenarius senex, an circunsectus esset. Ab iuuenta minimè ciuilis, animi confidens etiam, & tum uerbis, tum rebus immodicus. Cenidi patris con*[illegible] *ex Histria reuersæ, osculúmque, ut assueuerat, offerenti,*

* *exactus est*

offerenti, manum præbuit. Generum fratris indignè ferēs, albatos & ipsum ministros habere, proclamauit: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Idest, Bonum non est, multorū dominatio.

Elatio eius, & vana gloria. 13

PRincipatum verò adeptus, neque in Senatu iactare dubitauit, & patri se, & fratri Imperium dedisse: illos sibi reddidisse. Neque in reducenda post diuortium uxore edicere, uocatam eam in puluinar suum: acclamari etiam in amphitheatro epulari die libenter audit: Domino, & Dominæ feliciter. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, ut Palfurium Suram restitueret, pulsum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum: nullo responso dignatus, tacere tantummodo iußit, uoce præconis. Pari arrogantia, cùm procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus, & Deus noster sic fieri iubet. Vnde insti tutum posthac, ut ne scripto quidem, ac sermone cuiusquā appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas, & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos arcúsque cum quadrigis, & insignibus triumphorum per regiones urbis, tantos, ac tot extruxit, ut cuidam Græcè inscriptum arcui sit, Aream, & Caluitium. Consulatus XVII. cepit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit: omnes autem penè titulo tenus geßit: nec quenquam ultra Kalendas Maij: plures ad Idus usque Ianuarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis, Germanicum, Domitianúmque transnominauit: quòd altero suscepisset Imperium, altero natus esset.

Coniuratio contra eum facta, & suspicio mortis, quam habebat. 14

PEr hæc terribilis cunctis, & inuisus, tandem oppressus est amicorum libertorumq; intimorum conspiratione, simul & uxoris. Annum, diémque ultimum uitæ iampridem suspectum habebat, horam etiam, necnon & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoque super cœnam quandam fungis abstinentem palàm irriserat, ut ignarum sortis suæ, quòd non ferrum potius timeret. Quare pauidus semper, atque anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur: ut edicti de excidendis uineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quàm quòd sparsi libelli cum his uersibus erant:

Κἦν μέ φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυωμένῳ.

Id est, Etsi me excideris ad radicem, tamen adhuc fructum afferam, donec exhauriar à Cæsare sacrificãte.

Eadem formidine oblatum à Senatu nouum, & excogitatum honorem, quanquam omnium talium appetentissimus, recusauit: quo decretum erat, ut quoties gereret consulatum, equites Ro. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus, præcederent eum, inter lictores, apparitorésque. Tempore quoq; suspecti periculi appropinquante, solicitior in dies, porticuum, in quibus spatiari consueuerat, parietes Phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret: prouideret. Et nec nisi secretò, atque solus plerasq; custodias, receptis quidem in manu catenis audiebat. Vtq; domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo, audendam esse patroni necem: Epaphroditum à libellis, capitali pœna condemnauit: quòd post destitutionem, Nero in adipiscenda nu eius adiutus existimabatur.

Patruelis

Patruelis per eum occisus,& prodigia mortis eius. 15

*DEnique Flauium Clementem patruelem suum contemptißimæ inertiæ, cuius filios etiamnum paruulos successores palàm destinauerat: & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianum: repentè ex tenuißima suspicione tantum non ipso eius consulatu interemit. Quo maximè facto maturauit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta, nũtiatáque sunt: ut exclamauerit, Feriat iam quem uolet. Tactum de cœlo Capitolium, templúmque Flauiæ gentis: item domus Palatina, & cubiculum ipsius: atque etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus ui procellæ in monimentum proximum decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat, tunc rursus repentè corruit. Prænestina Fortuna, toto Imperij spatio annum nouum commendanti, lætam eandémque semper sortem dare assueta, extremo tristißimam reddidit: nec sine sanguinis * mentione. Mineruam, quam superstitiosè colebat, somniauit excedere sacrario: negantem ultrà se tueri eum poße, quòd exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus est, quàm responso, casúque Ascletarionis mathematici. Hunc delatum, nec inficiantem iactasse se, quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus: & affirmantem fore, ut breui laceraretur à canibus, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatẽ artis, sepeliri quoque accuratißimè imperauit. Quod cùm fieret, euenit, ut repentina tempestate deiecto funere semiustum cadauer discerperent canes: idque ei cœnanti à mimo Latino, qui præteriens fortè animaduerterat, inter cæteras dici fabulas referretur.*

Tantùm non, pro propemodùm.

emißione.

Signa mortis eius.

PRidie quàm periret, cum oblatos tuberes seruari iussisset in crastinũ: adiecit, Si modò uti licuerit. Et conuersus ad proximos, affirmauit fore, ut sequenti die, Luna se in Aquario cruentaret: factúmque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctẽ ita est exterritus, ut ex strato prosiliret. Dehinc manè aruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audijt condemnauitque. Ac dum exulceratam in fronte uerrucã uehementius scalpit, profluente sanguine, Vtinam, inquit, hactenus. Tunc horas requirenti, pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His uelut transacto iam periculo lætum, festinantémque ad corporis curam, Parthenius cubiculo præpositus conuertit: nuntians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaque summotis omnibus, in cubiculum se recepit, atque ibi occisus est.

De insidiis & cæde eiusdem. 17

DE insidiarũ cædisq; genere, hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus cõspiratis, quando & quomodo, id est, lauantémne, an cœnantem aggrederentur: Stephanus Domicillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operámque obtulit. Ac sinisteriore brachio uelut ægro, lanis, fasciisque per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto, ad ipsam horam, dolum interiecit: professusque conspirationis indiciũ, & ob hoc admissus, legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium, ac repugnantem adorti Clodianus Cornicularius, & Maximus Parthenij libertus, & Saturius Decurio cubiculariorũ, & quidã è gladiatorio ludo, uulneribus septem contrucidauerunt. Puer, qui curæ Larium cubiculi ..tunc aßistens, interfuit cædi, hoc amplius nar=

rabat, se iussum à Domitiano ad primum statim uulnus pugionem puluino subditũ porrigere, ac ministros uocare: neque ad caput quicquam excepto capulo, & præterea omnia clausa reperisse: atq; illum interim correpto, deductóque ad terram Stephano, colluctatum diu, modò ferrũ extorquere, modò quanquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est XIIII. Kal. Octobr. anno ætatis XLV. Imperij XV. Cadauer eius populari sandapila per uespillones exportatũ. Phyllis nutrix in suburbano suo Latina uia funerauit. sed reliquias templo Flauiæ gẽtis clàm intulit, cineribúsq; Iuliæ filiæ Titi, quã & ipsa educauerat, cõmiscuit.

Funerare, pro sepelire.

Statura & pulchritudo eius. 18

STatura fuit procera, uultu modesto, ruborísque pleno grandibus oculis, uerùm acie hebetiore: præterea pulcher ac decens, maximè in iuuenta, & quidẽ toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: posteà caluitio quoque deformis, & obesitate uentris, & crurum *gracilitate: quæ tamen ei ualetudine longa remacruerant. Commendari se uerecundia oris adeò sentiebat, ut apud Senatum sic quondam iactauerit, Vsque adhuc certè animum meum probastis, & uultum. Caluitio ita offendebatur, ut in contumeliam suam traheret, si cui alij ioco, uel iurgio obiectaretur: quamuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit, etiam illum simul, séque consolans inseruerit: οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε; Eadem remanent mecum capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentem. Sciás nec gratius quicquam decore, nec breuius.

*grauitate:

Vsque adhuc, pro hucusque.

Id est, Non uides, quàm ego pulcher, & magnus sim?

Peritia eius in sagittando, & laborum impatientia. 19

LAboris impatiens, per urbem pedibus nõ temere ambulauit: in expeditione, & agmine, equo ra.

ca aßiduè uectus est. Armorũ nullo, sagittarum uel præcipuo studio tenebatur. Centenas uarij generis feras sæpe in Albano secessu conficientem spectauere plerique: atque etiam ex industria ita quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua * effingeret. Nonnunquã in pueri procul stantis, præbentisque pro scopulo dispãsam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per interualla digitorum innocuè euaderent. *efficeret

Facundia eius, & studium. 20

Liberalia studia in initio Imperij neglexit, quanquàm bibliothecas incendio absumptas impensißimè reparare curasset, exemplaribus undique petitis: mißisq; Alexandriam, qui describerent, emendarentque. Nunquã tamen aut historiæ, carminibúsue cognoscendis operam ullam, aut stylo uel necessario dedit. Præter commentarios, & acta Tiberij Cæsaris nihil lectitabat: epistolas, orationésque, & edicta alieno formabat ingenio, sermonis tamen nec inelegãtis. Dictorum interdum etiam notabilium, uellem, inquit, tam formosus esse, quàm Metius sibi uidetur. Et cuiusdam caput uarietate capilli subrutilum, & incanum, perfusam niuem mulso dixit. Notabile, in bonam partem.

Vsus aleæ, & conuiuia, & alia gesta per eum. 21

Conditionem principum miserrimã aiebat: quibus de coniuratione comperta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiã profestis diebus, matutinisque horis: ac lauabat de die, prandebátq; ad satietatẽ: ut non temere super cœnam præter Martianum malũ, & modicam in ampulla potiunculã sumeret. Conuiuabatur frequenter, ac largè, sed penè raptim: certè non [illegible] solis occasum, nec ut posteà comessaretur. Nam ad [illegible]i nihil aliud, quàm secreto solus deambulabat

Libido,& luxuria eiusdem. 22

Clinopalen, id est, lecti exercitium.

Libidinis nimiæ, aßiduitatē cōcubitus uelut exercitationis genus, clinopalen uocabat. Erátq; fama, quasi concubinas ipse diuelleret, natarétque inter uulgatißimas meretrices. Fratris filiam adhuc uirginem oblatam in matrimoniū sibi, cùm deuinctus Domitiæ nuptijs pertinacissimè recusasset, non multò pòst alij collocatam ultro corrupit: & quidem uiuo etiam tum Tito, mox patre ac uiro orbatam, ardentißimè palámque dilexit: ut etiam causa mortis extiterit, coactæ conceptum à se abigere.

Molestia militum,& lætitia Senatus in morte eius. 23

*Occisum eum, populus indifferenter, miles grauißimè tulit, statimq; eū diuū appellare conatus: paratus & ulcisci, nisi duces defuissent: quod quidē paulò pòst fecit, expostulatis ad pœnam pertinacißimè cædis autoribus. Contrà, Senatus adeò lætatus est, ut repleta certatim curia nō tēperaret, quin mortuū contumeliosißimo, atque acerbißimo acclamationū genere laceraret: scalas etiā inferri, clypeósque, & imagines eius corā detrahi, & ibidem solo * affligi iuberet: nouißimè eradendos ubique titulos, abolendāq; omnē memoriā decerneret. Ante paucos quàm occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔσται πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentū sic interpretaretur:*

*effringi

Id est, erunt omnia bene.

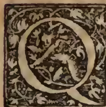
Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere: dixit, Erit.

*Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse gibbam sibi ponè ceruicem auream enatam: pro certóque habuisse beatiorem post se, * lætiorémque portendi Reipublicæ statū. Sicut sanè breui euenit abstinentia, & moderatione insequentium principum.*

*latiorem

FINIS.

IO. BAPTISTA EGNATIVS IACOBO MINVTIO SAL.

VI principibus, illustrioribúsque uiris ingenij sui monimenta nũcupant, Minuti clarißime, alij id agũt, ut aut ueteri, summæq; in eos obseruantiæ sese id tribuisse dicant: alij ut eorum præsidio tuti, inuidiam minus graue ac noxiam sentiant: alij ut fructũ alieni de se iudicij ea indicatura percipiant. Nec desunt, qui posteritatis laude rapti, ac immortalitatis spe quadam inflammati, ea sibi nomina deligant nuncupatione, quæ diutißime & uiuere, & florere posse sibi persuaserint. Id quod à pictoribus, artificibúsque plerisque obseruatũ animaduertas: qui Deorum, principúmque effingendis imaginibus eò libẽtius studeant, quò minus obnoxia illa existimẽt aut hominũ, aut tẽporis iniuriæ fore. Sunt etiã qui hoc ueluti sacro literarũ munere promereri gratiã, beneuolentiámque eorũ cupiant: siquidẽ haud inter postremas laudes referri debet, si quis principibus perplaceat uiris. Sed & multi facilè sese, operámque suam his ostentant, quorum & autoritate ornari, & opibus augeri se sperent. Ego uti ex prioribus quasdam fortasse sequar: sic certè duas, quarum altera publica, communísque tibi cum gente Gallica, altera planè tua ac propria sit, secutum in primis esse me non negem. Et communis quidem illa, quòd cùm singulari ac diuina potius Grolierij beneficentia Mediolani agens alterum abhinc annum ornatus, auctúsque sim: nõ possum iam ...i, tuísque omnibus etiã atque etiam nõ perpetuò

uelle debere. Illius enim cõſuetudine & opera, facilè quãta gentis ueſtræ morum ſimplicitas, quæ publica, domeſticáque diſciplina, quæ in omnes charitas, quãta in Deũ pietas ueſtra foret, eſt perſpectum mihi planè ac cognitum. Quid enim uobis ipſis magis rectũ, apertúmq; eſſe poteſt? Quid minus inſidioſum ac fallax? Arctoæ (inquiunt) gentes hoc omnes habent. Ego uerò cùm fallaciſſimas ex his multas legam, non cœlo, ſed naturæ plane hoc ueſtræ, optimæq; diſciplinæ id tribuam. Iam quid animorũ uoluntatúmque ueſtrarũ fraternã in omnibus conſenſionẽ prædicem? quam non conuiuiorum frequẽtia tantùm, ſed officiorum cõmunicatione ac ſumma charitatis mutuæ teſtificatione tuemini. Hæc uerò uobis adeò natura inſita, uſu parta, conſuetudine aucta fuiſſe uidentur, ut tot mihi germani fratres, non de facie ſolùm, ſed de morũ in primis ſimilitudine atq; æqualitate uideamini. Quare nõ immerito admirati Pœnorũ legati etiam in hoſte Rom. ſcilicet Pop. id plurimũ eſſe dicuntur, quòd conuiuio accepti à pluribus ciuitatis principibus, eodem ubique cœnaſſent argẽto, teſtati nullos hominũ benignius Rom. Pop. uiuere. Nã quid de ueſtra in regẽ obſeruantia, in Deũ pietate dicam? Quæ enim unquam gens aut externos principes non admiſit, aut admiſſos non interdũ expulit? ſæpe etiam per ſummũ ſcelus non occidit? Frãcis id propriũ ac peculiare, nullos unquam externos pati: ſuos autem uſqueadeo amare, ac colere, ut pro eius dignitate ac maieſtate tuenda non opes tantùm, ſed uitam profundere poſſint. Illa uerò, quæ Deo ac religioni debetur, tanta taliſque eſt, ut ſileri melius putem: cùm ueſtigia haud ſanè leuiter impreſſa, tot & tanta extent, ut nulla unquam delere illam obliuio, nulla obſcurare temporum iniquitas ualeat. Cæterùm excu-

dam ac eximia in te uirtus, secūdúsque ac constans hominū de te rumor, & Ioannis in primis Francisci Asulani adolescentis, cum summæ spei, tum uerò laudū tuarum studiosissimi prædicatio effecit, ut & ego te pridem literis consulendum duxerim: & nūc Cæsares tibi meos, reliquāq; ad hosce non uulgarē (nisi fallor) industriam cupidissimè nuncupem. Quorum lectio tantò tibi gratior ac iucundior esse debebit, quāto is, qui ea tibi inscripsit, te plus amat ac colit, quàm multos alios. Huc accedit, quòd singularem eruditionem tuam, ac multiplicem literarum cognitionē magni facit: quòd Minutiæ familiæ nobilitatem (quippe quæ à Romanis illis deducta Minutijs pro constanti habeatur) obseruat, quod denique se tibi quàm coniunctissimum ac charissimum esse cupit. Sunt quidē in te corporis & animi (uti audio) egregiæ dotes: quibus Christianissimo regi gratus, admirabilisque sis. Nulla certè aut maior aut honestior, quā ut literas, literatósq; homines, quod facis, foueas, illæ scilicet iure reposcunt abs te, quod tanta tua cum laude uberrimè tribuêre. Nam unū te esse ac præcipuū, in quem Galliæ tuæ Trāsalpinæ olim intuerētur, quē Cisalpina tota prædicet, cuius singularē prudentiā atque humanitatem etiam hostis commendet: totum hoc literarum beneficium est. Quid, quòd Cæsarum hæc à nobis instituta, tribúsq; libris concinnata series, multa interim habeat, quæ dilicatum etiam lectorem & capere, & detinere ualeant? Nam Byzantinæ urbis originē, Turcas ad hæc usq; tēpora principes, res ab his belli gestas, Mahometis ortum Romanæ urbis captiuitatē, & Asiæ Imperia supra quingentesimum ac millesimum annū repetita continet: quæ omnia primus ego (quod sine aliorum iniuria dictum uelim) præstiti: ac uti tabella depicta spectari commodè possent, cu-

Sallustium Lucullum Britanniæ legatum, quòd lanceas nouæ formæ appellari Luculleas passus esset. Iunium Rusticum, quòd Peti Trasea, & Eluidij Prisci laudes edidisset, appellarétque eos sanctißimos uiros: cuius criminis occasione, Philosophos omnes urbe, Italiáq; submouit. Occidit & Eluidiū filiū, quòd quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones diuortium suum cum uxore tractasset. Flauium Sabinum alterū è patruelibus, quòd eum comitiorum consularium die destinatum, perperam præco non Consulem, ad populum, sed Imperatorem pronuntiasset. Verùm aliquanto post ciuilis belli uictoriam sæuior, plerosque partis aduersæ, dudum etiam latentes conscios, inuestigato nouo quæstionis genere distorsit: immisso per obscœna igne. Nōnullis & manus amputauit. Satísque constat duos solos è notioribus uenia donatos, Tribunum laticlauium, & Centurionē: qui se, quò facilius expertes culpæ ostenderēt, impudicos probauerāt: & ob id neque apud ducem, nec apud milites ullius momenti esse potuisse.

Item eiusdem sæuitia, & crudelitas. 11

E*Rat autem nō solùm magnæ, sed & callidæ, inopinatæq; sæuitiæ. Autorem summarū pridie quàm cruci figeret in cubiculum uocauit: aßidere in thoro iuxtà coēgit, securum hilarémque dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est. Aretinū Clementem consularem uirum, è familiaribus, & emissarijs suis capitis cōdemnaturus, in eadem, uel etiam in maiore gratia habuit, quoad nouißimè simul gestanti conspecto delatore eius: Vis, inquit, hunc nequißimum seruum cras audiamus? Et quò contemptius abuteretur patientia hominum, nunquam tristiorē sententiam, sine præfatione clementiæ, pronuntiauit: ut non aliud iam certius atrocis exitus signum esset, quàm prin-*

nitas. Quosdam maiestatis reos in curiam induxerat: & cùm prædixisset experturum se illa die, quàm charus Senatui esset, facilè perfecerat, ut etiam more maiorum puniēdi condēnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam inuidiam intercesit, his uerbis: (neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere.) Permittite Patres Cōscripti, à pietate uestra impetrari, quod scio me difficulter impetraturum, ut damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis uestris: & intelligent me omnes, Senatui interfuisse.

Rapinæ, & extorsiones eius. 12

E*Xhaustus operū, ac munerū impensis, stipendióque, quod adiecerat: tentauit quidem, ad releuandos castrenses sumptus, militum numerum diminuere. Sed cùm obnoxium se Barbaris per hoc animaduerteret: neque secius eo in explicādis oneribus omnibus hæreret: nihil pensi habuit, quin prædaretur omnimodo bona uiuorum, & mortuorum usquequaque: quolibet & accusatore, & crimine corripiebantur. Satis erat obyci qualecunque factū, dictúmque aduersum maiestatem principis. Confiscabātur alienißimæ hæreditates: uel existente uno qui diceret, audisse se ex defuncto, cùm uiueret, hæredem sibi Cæsarem esse. Præter cæteros Iudaicus fiscus acerbißimè * actus est: ad quē deferebātur, qui uelut professi, Iudaicam intra urbem uiuerent uitam, uel dißimulata origine imposita genti tributa non pependisset. Interfuisse me adolescentulum memini, cùm à procuratore, frequentißimóque consilio inspiceretur nonagenarius senex, an circunsectus esset. Ab iuuenta minimè ciuilis, animi confidens etiam, & tum uerbis, tum rebus immodicus. Cenidi patris con-*
...x Histria reuersæ, osculúmque, ut assueuerat, offerenti, * exactus est

offerenti, manum præbuit. Generum fratris indignè ferēs, albatos & ipsum ministros habere, proclamauit: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Idest, Bonum non est, multorū dominatio.

Elatio eius, & vana gloria. 13

PRincipatum uerò adeptus, neque in Senatu iactare dubitauit, & patri se, & fratri Imperium dedisse: illos sibi reddidisse. Neque in reducenda post diuortium uxore edicere, uocatam eam in puluinar suum: acclamari etiam in amphitheatro epulari die libenter audit: Domino, & Dominæ feliciter. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, ut Palfurium Suram restitueret, pulsum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum: nullo responso dignatus, tacere tantummodo iußit, uoce præconis. Pari arrogantia, cùm procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus, & Deus noster sic fieri iubet. Vnde institutum posthac, ut ne scripto quidem, ac sermone cuiusquā appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas, & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos arcúsque cum quadrigis, & insignibus triumphorum per regiones urbis, tantos, ac tot extruxit, ut cuidam Græcè inscriptum arcui sit, Aream, & Caluitium. Consulatus XVII. cepit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit: omnes autem penè titulo tenus geßit: nec quenquam ultra Kalendas Maij: plures ad Idus usque Ianuarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis, Germanicum, Domitianúmque transnominauit: quòd altero suscepisset Imperium, altero natus esset.

Coniuratio contra eum facta, & suspicio mortis, quam habebat. 14

PEr hæc terribilis cunctis, & inuisus, tandem oppressus est amicorum libertorumq; intimorum conspiratione, simul & uxoris. Annum, diémque ultimum uitæ iampridem suspectum habebat, horam etiam, necnon & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoque super cœnam quandam fungis abstinentem palàm irriserat, ut ignarum sortis suæ, quòd non ferrum potius timeret. Quare pauidus semper, atque anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur: ut edicti de excidendis uineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quàm quòd sparsi libelli cum his uersibus erant:

Κἂν μέ φάγης ὅπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ.

Id est, Etsi me excideris ad radicem, tamen adhuc fructum afferam, donec exhauriar à Cæsare sacrificâte.

Eadem formidine oblatum à Senatu nouum, & excogitatum honorem, quanquam omnium talium appetentissimus, recusauit: quo decretum erat, ut quoties gereret consulatum, equites Ro. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus, præcederent eum, inter lictores, apparitorésque. Tempore quoq; suspecti periculi appropinquante, solicitior in dies, porticuum, in quibus spatiari consueuerat, parietes Phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret: prouideret. Et nec nisi secretò, atque solus plerasq; custodias, receptis quidem in manu catenis audiebat. Vtq; domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo, audendam esse patroni necem: Epaphroditum à libellis, capitali pœna condemnauit: quòd post destitutionem, Nero in adipiscenda nu eius adiutus existimabatur.

Patruelis

Patruelis per eum occisus, & prodigia mortis eius. 15

*DEnique Flauium Clementem patruelem suum contemptissimæ inertiæ, cuius filios etiamnum paruulos successores palàm destinauerat: & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianum: repentè ex tenuissima suspicione tantum non ipso eius consulatu interemit. Quo maximè facto maturauit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta, nũtiatáque sunt: ut exclamauerit, Feriat iam quem uolet. Tactum de cœlo Capitolium, templúmque Flauiæ gentis: item domus Palatina, & cubiculum ipsius: atque etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus ui procellæ in monimentum proximum decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat, tunc rursus repentè corruit. Prænestina Fortuna, toto Imperij spatio annum nouum commendanti, lætam eandémque semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit: nec sine sanguinis *mentione. Mineruam, quam superstitiosè colebat, somniauit excedere sacrario: negantem ultrà se tueri eum posse, quòd exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus est, quàm responso, casúque Ascletarionis mathematici. Hunc delatum, nec inficiantem iactasse se, quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus: & affirmantem fore, ut breui laceraretur à canibus, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatẽ artis, sepeliri quoque accuratissimè imperauit. Quod cùm fieret, euenit, ut repentina tempestate deiecto funere semiustum cadauer discerperent canes: ídque ei cœnanti à mimo Latino, qui præteriens fortè animaduerterat, inter cæteras dici fabulas referretur.*

Tantùm non, pro propemodùm.

emissione.

Signa mortis eius.

PRidie quàm periret, cum oblatos tuberes seruari iussisset in crastinũ: adiecit, Si modò uti licuerit. Et conuersus ad proximos, affirmauit fore, ut sequenti die, Luna se in Aquario cruentaret: factúmque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctẽ ita est exterritus, ut ex strato prosiliret. Dehinc manè aruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audijt condemnauitque. Ac dum exulceratam in fronte uerrucã uehementius scalpit, profluente sanguine, Vtinam, inquit, hactenus. Tunc horas requirenti, pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His uelut transacto iam periculo lætum, festinantémque ad corporis curam, Parthenius cubiculo præpositus conuertit: nuntians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaque summotis omnibus, in cubiculum se recepit, atque ibi occisus est.

De insidiis & cæde eiusdem. 17

DE insidiarũ cædisq; genere, hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus cõspiratis, quando & quomodo, id est, lauantémne, an cœnantem aggrederentur: Stephanus Domicillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operámque obtulit. Ac sinisteriore brachio uelut ægro, lanis, fasciísque per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto, ad ipsam horam, dolum interiecit: professúsque conspirationis indiciũ, & ob hoc admissus, legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium, ac repugnantem adorti Clodianus Cornicularius, & Maximus Parthenij libertus, & Saturius Decurio cubiculariorũ, & quidã è gladiatorio ludo, uulneribus septem contrucidauerunt. Puer, qui curæ Larium cubiculi ...dine aßistens, interfuit cædi, hoc amplius nar=

y rabat

rabat, se iussum à Domitiano ad primum statim uulnus pugionem puluino subditũ porrigere, ac ministros uocare: neque ad caput quicquam excepto capulo, & prætereà omnia clausa reperisse: atq; illum interim correpto, deductóque ad terram Stephano, colluctatum diu, modò ferrũ extorquere, modò quanquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est XIIII. Kal. Octobr. anno ætatis XLV. Imperij XV. Cadauer eius populari sandapila per uespillones exportatũ. Phyllis nutrix in suburbano suo Latina uia funerauit, sed reliquias templo Flauiæ gẽtis clàm intulit, cineribúsq; Iuliæ filiæ Titi, quã & ipsa educauerat, cõmiscuit.

Funerare, pro sepelire.

Statura & pulchritudo eius. 18

STatura fuit procera, uultu modesto, ruborísque pleno grandibus oculis, uerùm acie hebetiore: prætereà pulcher ac decens, maximè in iuuenta, & quidẽ toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: posteà caluitio quoque deformis, & obesitate uentris, & crurum *gracilitate: quæ tamen ei ualetudine longa remacruerant. Commendari se uerecundia oris adeò sentiebat, ut apud Senatum sic quondam iactauerit, Vsque adhuc certè animum meum probastis, & uultum. Caluitio ita offendebatur, ut in contumeliam suam traheret, si cui alij ioco, uel iurgio obiectaretur: quamuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit, etiam illum simul, séque consolans inseruerit: οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε; Eadem remanent mecum capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentem. Sciás nec gratius quicquam decore, nec breuius.

*grauitate:

Vsque adhuc, pro hucusque.

Id est, Non vides, quàm ego pulcher, & magnus sim?

Peritia eius in sagittando, & laborum impatientia. 19

LAboris impatiens, per urbem pedibus nõ temerè ambulauit: in expeditione, & agmine, equo ra-

*ca aßiduè uectus est. Armorũ nullo, sagittarum uel præcipuo studio tenebatur. Centenas uarij generis feras sæpe in Albano secessu conficientem spectauere plerique: atque etiam ex industria ita quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quaſi cornua * effingeret. Nonnunquã in pueri procul stantis, præbentisque pro scopulo dispãsam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per interualla digitorum innocuè euaderent.* *efficeret

Facundia eius, & studium. 20

L*Iberalia studia in initio Imperij neglexit, quanquàm bibliothecas incendio absumptas impensißimè reparare curasset, exemplaribus undique petitis: mißisq; Alexandriam, qui describerent, emendarentque. Nunquã tamen aut historiæ, carminibúsue cognoscendis operam ullam, aut stylo uel necessario dedit. Præter commentarios, & acta Tiberij Cæsaris nihil lectitabat: epistolas, orationésque, & edicta alieno formabat ingenio, sermonis tamen nec inelegãtis. Dictorum interdum etiam notabilium, uellem, inquit, tam formosus esse, quàm Metius sibi uidetur. Et cuiusdam caput uarietate capilli subrutilum, & incanum, perfusam niuem mulso dixit.* Notabile, In bonam partem.

Vsus aleæ, & conuiuia, & alia gesta per eum. 21

C*Onditionem principum miserrimã aiebat: quibus de coniuratione comperta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiã profestis diebus, matutinisque horis: ac lauabat de die, prandebátq; ad satietatẽ: ut non temere super cœnam præter Martianum malũ, & modicam in ampulla potiunculã sumeret. Conuiuabatur frequenter, ac largè, sed penè raptim: certè non [illegible] solis occasum, nec ut posteà comessaretur. Nam ad [illegible]i nihil aliud, quàm secreto solus deambulabat*

Libido, & luxuria eiusdem. 22

Clinopalen, id est, lecti exercitium.

Libidinis nimiæ, aßiduitatē cōcubitus uelut exercitationis genus, clinopalen uocabat. Erátq; fama, quasi concubinas ipse diuelleret, natarétque inter uulgatißimas meretrices. Fratris filiam adhuc uirginem oblatam in matrimoniū sibi, cùm deuinctus Domitiæ nuptijs pertinacißimè recusaßet, non multò pòst alij collocatam ultro corrupit: & quidem uiuo etiam tum Tito, mox patre ac uiro orbatam, ardentißimè palámque dilexit: ut etiam causa mortis extiterit, coactæ conceptum à se abigere.

Molestia militum, & lætitia Senatus in morte eius. 23

*Occisum eum, populus indifferenter, miles grauißimè tulit, statimq; eū diuū appellare conatus: paratus & ulcisci, nisi duces defuißent: quod quidē paulò pòst fecit, expostulatis ad pœnam pertinacißimè cædis autoribus. Contrà, Senatus adeò lætatus est, ut repleta certatim curia nō tēperaret, quin mortuū contumeliosißimo, atque acerbißimo acclamationū genere laceraret: scalas etiā inferri, clypeósque, & imagines eius corā detrahi, & ibidem solo * affligi iuberet: nouißimè eradendos ubique titulos, abolendāq; omnē memoriā decerneret. Ante paucos quàm occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔσται πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentū sic interpretaretur:*

*effringi

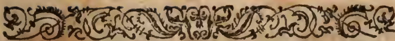
Id est, erunt omnia bene.

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere: dixit, Erit.

*Ipsum etiam Domitianum ferunt somniaße gibbam sibi ponè ceruicem auream enatam: pro certóque habuiße beatiorem post se, * lætiorémque portendi Reipublicæ statū. Sicut sanè breui euenit abstinentia, & moderatione insequentium principum.*

*lætiorem

FINIS.

IO. BAPTISTA EGNATIVS IACOBO MINVTIO SAL.

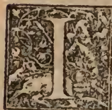
VI principibus, illustrioribúsque uiris ingenij sui monimenta nũcupant, Minuti clarißime, alij id agũt, ut aut ueteri, summæq; in eos obseruantiæ sese id tribuisse dicant: alij ut eorum præsidio tuti, inuidiam minus grauẽ ac noxiam sentiant: alij ut fructũ alieni de se iudicij ea indicatura percipiant. Nec desunt, qui posteritatis laude rapti, ac immortalitatis spe quadam inflammati, ea sibi nomina deligant nuncupatione, quæ diutißimè & uiuere, & florere posse sibi persuaserint. Id quod à pictoribus, artificibúsque plerisque obseruatũ animaduertas: qui Deorum, principúmque effingendis imaginibus eò libẽtius studeant, quò minus obnoxia illa existimẽt aut hominũ, aut tẽporis iniuriæ fore. Sunt etiã qui hoc ueluti sacro literarũ munere promereri gratiã, beneuolentiámque eorũ cupiant: siquidẽ haud inter postremas laudes referri debet, si quis principibus perplaceat uiris. Sed & multi facilè sese, operámque suam his ostentant, quorum & autoritate ornari, & opibus augeri se sperent. Ego uti ex prioribus quasdam fortasse sequar: sic certè duas, quarum altera publica, communísque tibi cum gente Gallica, altera planè tua ac propria sit, secutum in primis esse me non negem. Et communis quidem illa, quòd cùm singulari ac diuina potius Grolierij beneficentia Mediolani agens alterum abhinc annum ornatus, auctúsque sim: nõ possum iam ...i, tuísque omnibus etiã atque etiam nõ perpetuò

uelle debere. Illius enim cõsuetudine & opera, facilè quãta gentis uestræ morum simplicitas, quæ publica, domesticáque disciplina, quæ in omnes charitas, quãta in Deũ pietas uestra foret, est perspectum mihi planè ac cognitum. Quid enim uobis ipsis magis rectũ, apertúmq; esse potest? Quid minus insidiosum ac fallax? Arctoæ (inquiunt) gentes hoc omnes habent. Ego uerò cùm fallacißimas ex his multas legam, non cœlo, sed naturæ plane hoc uestræ, optimæq; disciplinæ id tribuam. Iam quid animorũ uoluntatúmque uestrarũ fraternã in omnibus consensionẽ prædicem? quam non conuiuiorum frequẽtia tantùm, sed officiorum cõmunicatione ac summa charitatis mutuæ testificatione tuemini. Hæc uerò uobis adeò natura insita, usu parta, consuetudine aucta fuisse uidentur, ut tot mihi germani fratres, non de facie solùm, sed de morũ in primis similitudine atq; æqualitate uideamini. Quare nõ immerito admirati Pœnorũ legati etiam in hoste Rom. scilicet Pop. id plurimũ esse dicuntur, quòd conuiuio accepti à pluribus ciuitatis principibus, eodem ubique cœnassent argẽto, testati nullos hominũ benignius Rom. Pop. uiuere. Nã quid de uestra in regẽ obseruantia, in Deũ pietate dicam? Quæ enim unquam gens aut externos principes non admisit, aut admissos non interdũ expulit? sæpe etiam per summũ scelus non occidit? Frãcis id propriũ ac peculiare, nullos unquam externos pati: suos autem usqueadeo amare, ac colere, ut pro eius dignitate ac maiestate tuenda non opes tantùm, sed uitam profundere poßint. Illa uerò, quæ Deo ac religioni debetur, tanta talísque est, ut sileri melius putem: cùm uestigia haud sanè leuiter impressa, tot & tanta extent, ut nulla unquam delere illam obliuio, nulla obscurare temporum iniquitas ualeat. Cæterùm excei-

dam ac eximia in te uirtus, fecũdúsque ac constans hominũ de te rumor, & Ioannis in primis Francisci Asulani adolescentis, cum summæ spei, tum uerò laudũ tuarum studiosissimi prædicatio effecit, ut & ego te pridem literis consulendum duxerim: & nũc Cæsares tibi meos, reliquáq; ad hosce non uulgarẽ (nisi fallor) industriam cupidissimè nuncupem. Quorum lectio tantò tibi gratior ac iucundior esse debebit, quãto is, qui ea tibi inscripsit, te plus amat ac colit, quàm multos alios. Huc accedit, quòd singularem eruditionem tuam, ac multiplicem literarum cognitionẽ magni facit: quòd Minutiæ familiæ nobilitatem (quippe quæ à Romanis illis deducta Minutijs pro constanti habeatur) obseruat, quod denique se tibi quàm coniunctissimum ac charissimum esse cupit. Sunt quidẽ in te corporis & animi (uti audio) egregiæ dotes: quibus Christianissimo regi gratus, admirabilisque sis. Nulla certè aut maior aut honestior, quã ut literas, literatósq; homines, quod facis, foueas, illæ scilicet iure reposcunt abs te, quod tanta tua cum laude uberrimè tribuêre. Nam unũ te esse ac præcipuũ, in quem Galliæ tuæ Trãsalpinæ olim intuerẽtur, quẽ Cisalpina tota prædicet, cuius singularẽ prudentiã atque humanitatem etiam hostis commendet: totum hoc literarum beneficium est. Quid, quòd Cæsarum hæc à nobis instituta, tribúsq; libris concinnata series, multa interim habeat, quæ dilicatum etiam lectorem & capere, & detinere ualeant? Nam Byzantinæ urbis originẽ, Turcas ad hæc usq; tẽpora principes, res ab his belli gestas, Mahometis ortum Romanæ urbis captiuitatẽ, & Asiæ Imperia supra quingentesimum ac millesimum annũ repetita continet: quæ omnia primus ego (quod sine aliorum iniuria dictum uelim) præstiti: ac uti tabella depicta spectari commodè possent, cu-

raui. tametsi quid libris commune cum pictura? pascit illa tantum oculos, hi animum, mentémque instruunt. Illa mutam, inanem, ac plerunque falsam descriptionem continet: libri uiuentem præceptionem, atque exactam spondent. tabulas etiam imperiti pingant, literarum monimenta non nisi doctissimi conficiant. Tantò denique literæ pingēdi artem præstant, quantò docti indoctis, uiui mortuis antecellunt. Tu igitur cùm ab ineunte ætate ornamenti plurimum & laudis ex hisce tibi uendicaris, illis ipsis tantundem redes: tantò etiã cumulatius, quòd neq; melius, nec honestius beneficium ullum collocari potest, quàm quod in bonos & doctos uiros confertur: quorum mihi uestigia non solùm sequēda, sed etiam atq; etiam adoranda proposui. Bene uale.

EIVSDEM IN LIBRVM PRIMVM PRAEFATIO.

IMPERATORVM *uitas à Dictatore Cæsare, qui primus patriæ libertatem oppreßit, ad Constantinum Palæologum, sub quo Turcarum seruitio Constantinopolis ceßit: hinc à Carolo Francorum Rege ad Maximilianum Cæsarem breui alioqui stylo perscripsimus: rem ut perdifficilem mihi, atque arduam, sic iucundam qui legent omnibus, & (ut opinor) haud inutilem. Nam præterquàm quòd multa hinc haurias, unde tibi, patriæque tuæ plurimũ prosis: ipsa certè Romani Imperij maiestas, admirabiles eorum, qui imperarũt, euentus, tot regnorum repetiti casus, tot principum mutationes relatæ, non fastidium solum operosæ lectionis adimunt: sed admirabundos sensim legentes partim ducunt, partim etiam trahunt: Vti neminem arbitrer uel mediocriter in*

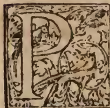
literis, qui non hæc & libenter agnoscat, & summa cum uoluptate non perlegat: & alioqui ad rei nouitatem accedit, quòd consultò non pauca sunt à nobis addita, quæ rerũ seriem non modò non interrũpant, uerum etiam exornent: quòd in fabula dextræ, sinistræq; tibiæ inter unum, alterúmue actum adhibitæ etiam præstent: nec in campis herbarum uiror minus iucundus, quem uiolæ, hyacinthiq; purpurei distinguant. Omnium certè rerum uarietas expetitur: & falsum illud est, sacchàro semper conditiora fieri fercula. Quòd si quis erit, qui pleniorem, uberiorémque historiam à me exigat: ille saltem hoc mihi non neget, multa esse, quæ breuitate commendatiora sint sua. Nec tamen desunt interim principes, quos copiosius attigi: quorum scilicet & Imperij diuturnitas, & rerũ magnitudo id exposcere uidebatur. Illud uerò testatum apud omnes esse uelim, nihil à me gratiæ, nihil odio datum: ipsa ueritas nec interim nuda, ut multi hactenus, tantum à me spectata. Anni præsertim Imperij, ortus eorum, & patria, illustriáque eorum gesta domi, forísque non omissa: series uerò principum tanta fide à me deducta, ut nihil desyderare amplius quis habeat. Nam & Flauius Blõdus hisce libris, quos ab inclinatione Romani Imperij conscripsit, multos uno uelut agmine ut sibi incognitos, omisit: & qui post illum historiam totius orbis amplexi sunt, nihil omnino ad uiri illius diligentiam addidere. Ego uerò & præter Zonaræ Græcam historiã, & Nicetæ Choniatæ, Christodulíque commẽtarios, Gemistíque libros, etiam schedia quædam non indignum, quæ excuterẽ, duxi: ut rem semel cœptam Dijs bene fauentibus absoluerem: quò certa omnia, explorata posteris traderem, utrum autem id assecuti simus, præsens ætas fortasse malignius, sequẽs certè simplicius ac candidius æstimabit.

IO. BAPTISTAE EGNATII VENETI, ROMANORVM PRINCIPVM LIBER PRIMVS.

*

C. IVLIVS CAESAR DICTATOR.

RIMVS *hic perpetuam Dictaturam inuasit. Debellata enim intra decennium Gallia, tentata tunc primùm Britãnia, & Germanis in syluas, ac paludes suas compulsis, in Italiam descendit: eaq; solita celeritate recepta, Hispaniísque pacatis, Pompeium Magnum Pharsalico prælio fudit: cúmque de omnibus hostibus triũphasset, tandem amicißimorum coniuratione oppressus, perijt ætatis anno* VI. *ac quinquagesimo, Dictaturæ uerò initæ anno* III. *Vir pacis bellique artibus, & in primis clementia longè clarißimus, si libertatis assertor, quàm inuasor esse maluisset.*

OCTAVIVS CAESAR AVGVSTVS.

T*Ribus ac uiginti uulneribus interfecto Cæsare, felicißimus omnium ad hanc diem succeßit Octauius ex Accia Cæsaris nepte. Vindicatis enim patris interfectoribus, uictórque ciuilibus bellis omnibus, nouißimè Antonio ad Actium nauali pugna superato, quo cum duodecim annos Remp. tenuerat, triumphator orbis totius, pacisque restitutor æternæ, per quatuor ac* XL. *annos Imperium rexit: urbémque Romam optimis institutis, ac legibus, magnificentißimisque operibus sic excoluit, ut merito parens patriæ primus, atque Augustus diceretur. Obiit*

Nolæ septuagesimosexto ætatis anno, cum LVI. *imperasset. Ad cuius Imperij felicitatem illud accessit, quòd seruator noster* CHRISTUS, *lux gentium & orbis, sub eo nasci uoluit: ut quem summis animi, corporisque dotibus principem clarissimum terris dederat, eodem etiam generis humani parens optimus & maximus nasceretur. Huius felicitas cæteris optata principibus.*

TIBERIUS NERO.

Tristissimus omnium mortaliũ optimo principi successit Tiberius, Liuiæ uxoris magis impulsu quàm Augusti iudicio: quippe cuius neque mores, neque ingenium unquam probasset, pertinaciam & infinitam eius sæuitiam pertæsus: principatum ab initio dissimulato ingenio, & matris reuerentia, non incommodè gessit: mox Capreensi secessu luxuriæ, ac cædibus uacans, cùm prouinciæ undique uastarentur, Caligulæ nepotis astu & fraude perijt octauo ac septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo Imperij. Huius Imperij anno duodeuigesimo CHRISTUM *seruatorem nostrum Iudæi cruci affixerunt: ex quo ad supremam gentis internecionem nunquam seditione, fame, ferro, peste laborari ab his desitum.*

C. CAESAR CALIGULA.

Præfuit hic Reipu. annos quatuor, magis in Germanici patris gratiam populo ac militibus cõmendatus, quàm ingenio suo: primus enim à Cæsarum stemmate penitus degenerauit, ut non immeritò fax humani generis dictus sit: certè uox eius nefaria excepta, unam ceruicem populo Romano optantis, quò facilius uno ictu abscindi posset. Cassij Chereæ & aliorũ coniuratione ferro occubuit annum agens XXVIII. *de quo sit dictum, nec meliorem ab initio principem, nec peiorem posteà fuisse.*

CLAVDIVS CAESAR.

NEsciās in hoc principe quid primùm accuſes: adeò uecordia cũ ſæuitia, ac luxuria certabãt: qui fato potius, ac fortunæ ludibrio ad Imperiũ, cùm latitaret extrema pertimeſcens, interfecto Caligula uenerit: quòd nõ minore ſocordia quàm crudelitate per annos XIIII. uexarit. Quãta fuerit eius ſtultitia, hinc aduertas. Meſſalina uxor portentoſæ libidinis fœmina C. Silio nupſerat: qua uix interfecta, Agrippinã Germanici fratris filiã, nouo exẽplo nouercã liberis duobus ſuperinduxit: & Britannico filio priuignũ Nerõẽ antepoſuit: cuius inſidijs, & Agrippinæ ueneno in boleto dato perijt ſenex, ætatis anno LXIIII.

DOMITIVS NERO.

FAx altera totius orbis iure à nobis dicatur: qui ex Domitio, atque Agrippina natus Imperij Romani maieſtatẽ paterna, maternáque cæde polluit, libidinis adeò effrænatæ, ut matris concubitũ appetiſſe credatur. ipſe certè ſumpto flãmeo nuptiali ſponſalia celebrauit: ſæuitiæ tantæ, ut præter urbis incendiũ, & uxoris Octauiæ cædẽ, primus Chriſtianum ſanguinẽ, Petro & Paulo interfectis, hauſerit. Et ne quid ſcelerũ deeſſet, publicè cantauit, in ſcenáque operam exhibuit. Tandem deficiente Galba hoſtis à Senatu iudicatus, nec fortiter perire potuit, adiutus alterius adigendo ferro manu. perijt ætatis anno XXXII. Imperij XIIII. Quinquennio ſub initia omnium princeps optimus exiſtimatus, etiam Traiani teſtimonio, procul diſtare cæteros principes à Neronis quinquennio prædicantis.

SERGIVS GALBA.

NObiliſſima Sulpitiorum familia natus, ac per omnes dignitatis gradus ad Proconſulatum Hiſpaniæ euectus, iam grãdis natu Imperiũ ſeptimeſtre maiore hominũ

ab initio fauore quàm læto successu tenuit. Auaritia & sæuitia in eo principe iuxtà infames: ex quo inuisus cunctis, cùm Pisonem in conflatæ inuidiæ remedium adoptasset, annos LXX. *natus in medio foro à* M. *Othone iugulatur.*

M. SYLVIVS OTHO.

MAlè partum principatum adeptus, & aduersa per omnẽ ætatẽ fama, laudabili fine clausit. Dum enim IIII. *uix mense exacto, Bebriacensibus campis bellum ciuile contra Vitellij duces execraretur, papillam pugione sibi transfixit: adeò militibus charus ut multi ad eius exemplum, ante mortui pedes semet interfecerint. Vixit annos* XXXVII.

VITELLIVS.

PVdet tot dedecorum, sed ad institutã seriem pertinet & hũc ipsum referre. Qui patre L. Vitellio, & matre longè optima natus, militari factione, dũ legatus Germaniæ superiori præest, Imperium inuasit, fœdo ingenio, uentrique, ac gulæ natus, & quod usu in his uenit, sæuitia par. Ceterũ Vespasiano principe declarato, cœno, fimóq; iactatus, ac furca sub mentum posita diu per urbem tractus in scalis Gemonijs omnium ludibrio diu iacuit. Vita illi annorum LVII. *Imperium uix octimestre.*

VESPASIANVS.

FEssam, atque labentem Remp. triũ principũ tyrannide potius, quàm Imperio, Flauiæ gentis autor Vespasianus primus restituit. Nã per X. *annos, quibus Imperium rexit, singulari studio, ac prouidentia rem administrauit, & ne Cæsarianum desideraretur nomẽ, effecit. Hierosolymis expugnatis, cum filio triumphauit. Auaritiam ne culpes in eo, & temporum calamitas, & laudabilis eius usus facit: adeò inimicitiarum omnium princeps oblitus, ut*

Vitellij hostis, filiam locupletissime dotatã, splendidissimo iungeret uiro: & insolescentẽ Mutianũ, Imperijq́; participem agentem adhibitis familiaribus satis habuerit admonere, se quoque hominem esse, mors eius quantam animi tranquillitatem secum afferret, ostendit, dum alleuatus inter assidentium manus, stantem ait Imperatorem mori decere. Perijt anno ætatis undeseptuagesimo.

D. TITVS VESPASIANVS.

AMorẽ, ac delicias humani generis Titũ infesta mortalibus numina intra bienniũ sustulere. Huius præcipuã clementiã, ac liberalitatẽ, uirtutésque alias eximias per totũ eius principatũ magis cõmendauit & uitæ anteactæ licentia, & sub initia luxuriæ, & auaritiæ suspicio, ut Neronis tyrannidem plerique augurarentur. Sed mutatus adepto Imperio in melius, declarauit eiusdem esse ingenij & pessima, & optima interdum ferre. Hic Hierosolyma expugnauit, sagittandi peritissimus, & literis impense doctus: uox eius quandoque memorabilis audita: recordatus enim super cœnã, quòd nemini eo die officium contulisset: Amici, inquit, diem perdidi. Huius Imperio Vesuuius conflagrauit: incendium Romæ totum triduum, & lues fuit. Perijt ætatis anno XLI. in summo omnium mœrore.

DOMITIANVS.

ECquis Titi non doleret interitum? tali præsertim successore, qui per omnia patri fratríque dissimilis sæpe etiam uiuentibus aut contumax, aut obtrectator, Neroni ac Caligulæ propior uixit? dissimulatámque malè sæuitiam per omnes ordines effudit? Quare nihil illi pater, fratérque, aut Cattorum, Germanorúmque clades, aut bibliothecarum incensarum restitutio profuit, quin cæde illustrium uirorum inuisus omnibus factus, suorum tandem

conspiratione post uitæ annum XLV. *Imperij* XV. *confossus occubuerit, omniáque eius acta rescissa sint.*

COCCEIVS NERVA.

Meliore Reipub. fato, quod aurea gibba, Domitiano post ceruicem in somnis enata, portendit, Cocceius Nerua suscepit Imperium, Parthenio id deferente: clarissimis ortus haud dubiè natalibus, ut Dion autor est, & iam senex: qui cùm alias leges, tum ne mares castrarentur, edicto uetuit: summæ ciuitatis & clementiæ etiam in eos, qui in illum coniurauerant. Vt optimè uerò semper de omnibus meritus esse uideatur, Traiani præsertim adoptione factũ est, quẽ absentẽ, dum senectã suam contemni uidet, Cæsarem appellauit, Homerico etiã uersu ad Imperium adhortatus,

Τίσειαν δ'αναοὶ ἐμὰ δ'άκρυα σοῖσι βέλεσι. *Imperauit anno uno, mensibus* IIII. *Vixit annos* LXVIII.

VLPIVS TRAIANVS.

Optimus omnium princeps externorum primus Traianus, adoptione Neruæ Imperium meruit, domi sanctus, foris adeò clarus, ut præter Daciam prouinciam factam, uicto etiam eorum rege Decebalo, Parthos superarit, superatis regem dederit, Transtigritanas prouincias Imperio adiecerit, Armeniam, atque Arabiam peruastarit: ut nihil omnino habuerit, in quo culpari meritò possit. Amicitiarum cultor, simplicium ingeniorum, atq; eruditissimorũ admirator, iuris humani, diuiniq; cõsultissimus, ipse à literis & Musis haud adhorrens. Huius cineres & ossa in urbem relata, cochlide columna supposita cum eius imagine, quæ superstaret foro à se extructo. Quãta fuerit in eo bonitas, acclamationes principibus exhiberi solitæ declarant, cùm Augusti felicitatem, bonitatem Traiani his adprecarentur. Vixit annis LXIIII. *Imperauit* XX.

AELIVS

AELIVS ADRIANVS.

HIc Italicæ stirpis Aelio Adriano, Traiani consobrino Adriæ orto genitus, Plotina, ut creditur, fauente Imperator est factus, ingenio sublimi, uario, literarum omnium peritißimus, sed matheseos in primis: idem architectus, musicus, statuarius, multarũ deniq; artium magis non expers, quàm callens. Doctorum hominum nunc irrisor, & æmulus, nunc fautor, & beneficus. Disciplinæ militaris scientißimus, in qua multa etiam correxit, principibus, qui secuti posteà sunt, ea maximè probantibus: peregrinationis adeò studiosus, ut omnes fermè prouincias pedibus etiã peragrans obierit. Miserabili tandem fato cõsumptus est, ut in seipsum sæuire potuerit, si per domesticos licuisset. Imperauit annos XX. uixit LXII. inuisum eũ fecere uiri illustres, non pauci sub eius exitum exilio, aut morte mulctati.

ANTONINVS PIVS.

HVic è transalpina Gallia paternum genus Nemausense. Pij cognomenti causæ diuersæ traduntur. Illud mihi maximè probabile, ut à morum probitate, affectúq; in Adrianum, & seruatos eos, quos Adrianus interfici iusserat, id traxerit. Numæ Põpilio maximè similis. Nam per annos treis ac uiginti, nullum sub eo bellum fuit. Amor ac timor gentium in eo certarunt, bellum mouere timentibus his aduersus principẽ, quem ut numẽ aliquod uenerarẽtur: nec ille gloriæ ita cupidus, ut per aliorum damna, cædésque eam appeteret. Nam & à coniuratis uim omnem abstinuit, & in cõscios quæri uetuit, ne plures inuenti odiũ augerẽt: apud Lorios duodecim millib. passuum ab urbe septuagenarius, cũ M. Antoninum Philosophũ adoptasset, obijt febre.

M. ANTONINVS PHILOSOPHVS.

QVàm læta, felíxq; succeßio optimis, pijs philos[illegible] bis

Imperatoribus referendis, utinam qui sequentur, tales merito dici possent. Nam hic ea ingenij bonitate, his uirtutibus excelluit, ut exemplum desit: & ea temporum calamitas affuit, ut solus ærumnis publicis obstiterit. Nisi enim hic præfuisset, maiestas Romani nominis facilè tunc concidisset. Marcomannis, Quadis, Septentrione omni hinc sæuiĕte, inde Persis Orientĕ uastantibus, lue interim, inundationibus fluminum, locustarum ui omnia populantibus: sed uicti primùm Veri principis auspicio Persæ. Marcomannicŭ mox bellŭ, Christianorŭ etiam ope, qui tunc militabant, ex sententia per ipsius principis præsentiam confectum. Ad quod gerendŭ principalis supellex hastæ subiecta, cùm pecunia in stipendium deesset: felicißimus certè princeps nisi hæredem Commodum reliquisset post annum Imperij duodeuigesimum, ætatis quinquagesimumnonum.

COMMODVS.

ADolescens mortuo in Germania patre, Imperator omnium uotis est dictus. Et quis filium Antonini reiecisset? Ille uerò etiam patri non satis probatus, statim Caligulæ, ac Neronis similimus euasit: libidine, auaritia, & crudelitate illis anteferendus. Nam in scena sæpe aurigæ habitu prodijt. Ludis gladiatorijs & Dalmaticatus præsedit, & in amphitheatro gladiator dimicauit. Athletarum etiă more publicè se exercuit. Quæ omnia actis inserenda publicis curauit. Tandĕ Læto autore, & concubina Martia, post tertiumdecimum Imperij annum strangulatur.

AELIVS PERTINAX.

SVccesserat haud dubiè flagitiosißimo principi princeps optimus, si non illum militaris auaritia, fatis in peius omnia trahentibus, intra octogesimumquintum Imperij [illegible] m de medio sustulisset. Alba Pompeia in Liguri-

bus huic patria, genus humile, ac sordidũ. Virtus atque innocentia summa, militiæ clarus, & in ea ad summas dignitates euectus, unde & pilæ dictus est ludus. Hic cùm summam de se expectationem omnibus daret, Læti insidijs, qui Imperium illi astruxerat, & militari factione. Iuliano, qui successit, non inscio, LXXI. ætatis anno perijt.

DIDIVS IVLIANVS MEDIOLANENSIS.

Imperium, quod per scelus necis Imperatoriæ conscius primus etiam licitatus esse dicitur, intra septimum mensem cum uita simul amisit: neque enim militi gratus, ob non integrum donatiuum datum, & populo etiam inuisus ob perfidiam in principem optimum. Quare inter utriusque odia destitutus, Septimij Seueri iussu, qui Imperatorem se appellauerat, damnatorum more necatur. Vocésque in illum graues à populo sæpe iactatæ.

SEPTIMIVS SEVERVS.

Africa illa olim Imperij Romani æmula, hunc genuit Imperatorem magis necessarium, quàm utilem. Vnde etiam iactatum uulgò, aut nunquam nasci debuisse, aut nunquam mori. Nam & Imperium fortiter administrauit: & sublatis in Oriente Pescennio Nigro, in Gallijs Clodio Albino, quẽ & Cæsarẽ dixerat, Orientẽ omnem Parthis, Arabibus, Adiabenis deuictis, Romanæ maiestati restituit. Arcus adhuc Romæ uictoriæ monimentum titulis magnificentißimis uisitur. Britannos tumultuantes compescuit, uallo per XXXII. passuum millia à mari ad mare ducto, ubi etiam duodeuigesimo Imperij anno septuagenario maior ex articulari morbo decessit. Bellicis artibus clarus: pacis, nisi sæuitia, ac perfidia eas inquinasset, nõ contẽnendus. Cæterũ literarum nõ ignarus, matheseos peritus: à Latinis non abhorrens, nisi Punicũ quid redderet ædi-

bus illustrium uirorum adeò infamis, ut Punicas clades in toga cæsorum ciuium Romanorum sanguine rependerit.

ANTONINVS CARACALLA.

VEstis huic, quam talarẽ è Gallijs aduectam, Romano Pop. donarat, cognomẽ addidit. Seuero patri adhuc uiuenti contumax, nec minus in fratrẽ Getam impius, quẽ patre mortuo statim occiderit: militi tamẽ gratus, cùm ob ingens donatiuum hīs datum, tum quòd in castris gregarij penè militis uices ageret. Alexandri Magni admirator, quem collo in læuum humerum detorto reddere cuperet. Hic orbe peragrato, Alexandrinorũ dicacitatem ultus ingenti eorũ cæde, Persas dolo magis, quã uirtute fudit, sexto demum Imperij anno militũ dolo Carris, dum uentris oneri leuando intenderet, interficitur XX. ætatis anno.

OPILIVS MACRINVS.

OBscurißimis parẽtibus ortus Maurusij generis, malis artibus, ac pudẽdis ad præfecturã euectus, à iuris tamen scientia non alienus: sed uenali fide, ac uita semper sordida, post interfectum Antoninum, Imperium cum Diadumeno filio formosißimo Macrinus inuasit: quòd cũ per annum & menses duos obtinuisset, uictus ab Heliogabalo, cum filio, quinquagenario maior fugiens obtruncatur. Data est dictio consulenti super Imperio talis:

Ω γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
Σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

VARIVS HELIOGABALVS.

ASsyrium (quis credat?) principem nescio maiorine fortunæ ludibrio, an Romanæ maiestatis suggillatione orbis hũc per duos & amplius annos tulit, & eũ incestũ (quidam uerum erat Caracallæ filiũ ex Scenide consobrina natum. Qui ex oriẽte Romã profectus, interfecto

(ut dixi) Macrino, tralato etiam inde Heliogabali numine ad urbem, in summa omnium expectatione uenit: sed illi mox omnia in ludibrium, aut odium conuersa sunt. Nullus enim principum ad hanc diem maiore libidinis flagrauit infamia, uti se in muliebrem sexum execari curarit. Nullus maiore luxu opes prodegit Imperij: nullus denique contaminatius, aut impurius uixit: omnium religionum contemptor, præter patrij numinis Heliogabali. Hunc tamen in cloacam proiectum, mox in Tyberim cum matre Scenide tractum per milites pop. Rom. ita ultus est, uti nomen eius ex publicis monimentis eraderet. Vixit ann. XVI.

ALEXANDER SEVERVS.

MEliore orbis fato ex Mãmea cõsobrinus Heliogabalo Alexander iampridem ab impura illa belua adoptatus in Imperiũ successit, optimis principibus æquãdus innocẽtia, in uiros bonos beneuolẽtia, & (quæ præcipua dos principũ) singulari in omnes clementia, ut ἀναίμακτον eius dicatur Imperium. Hic expeditione Persica ex animi sententia confecta, dum ad Septentrionem uertit arma, Germanis tumultuãtibus factione militari tertiodecimo Imperij, uitæ anno undetrigesimo, Maximini perfidia cũ matre in tentorio necatur. Primus post Adrianũ principẽ, qui ueræ pietatis lumẽ acceperit. Nã CHRISTVM in larario suo semper habuit. Quin illa ex sacris literis sententia frequens ei in ore esse: Quod tibi nolis, id in alterũ facere caueas. Locum etiã Christianis adiudicauit, quibus popinarij litem intendebant, rescribens Deum multò melius quoquo modo coli, quàm popinarijs aßignari.

DE PARTHORVM, ET Persarum Imperio.

NOn alienum ab instituta serie fuerit, quando [illegible]

Persarum arma in Oriente, post Parthica toties erũt referenda, si breui Imperiũ utriusque populi, tum ad nostrã ætatem in eo terrarũ tractu regnorum seriẽ perstringam. Primus igitur Parthis Arsaces libertatem asseruit ad eam diem cum cæteris Orientis populis, regibus Macedonum obtemperantibus: à quo ad Arthabanum regem perpetua Arsacidarum gloria per quadringentos, & amplius annos floruit, dißidẽtibus inter se Syriæ regibus. Parthis uerò per hæc tempora uaria admodum fortuna cum Romanis contendentibus, Artaxerces Persa, uir obscuris admodum parentibus ortus, genti suæ ueterẽ Imperij gloriam restituit. Triplicique prælio Arthabano cum tota Arsacidarũ familia cæso, Persas Oriẽti iterum posuit. Quorum Imperium ad Chosroẽn usque regem, & Heraclium Imperatorem per quadringentos annos mansit, grauibus prælijs, alternante fortuna, cum Romanis interim gestis. Qua tempestate Saraceni ex Arabia profecti, Mahomete duce, noui delirij autore, Persas primùm, mox Romanos uarijs & ingentibus cladibus afflixere: floruítq; Saracenicũ nomen, Persico sublato, adeò ut non contenti Asiæ Imperio, maximam Europæ partẽ sibi subiecerint: ipsam etiam terram Italiam (quod horreat meminisse animus) mari, terráque fœdè per ducentos & amplius annos populati. Mox præualẽtibus Turcarũ rebus, diuisum in Oriẽte Imperiũ est: Saracenis Aegyptum, & Asiam ad Orientẽ sibi uendicãtibus, Turcis propiores Europæ prouincias per nostrorũ principũ segnitiem occupantibus: repressáq; interim gentis in Christianum nomẽ infestißimæ rabies Gallorum armis, Europæ principum communi expeditione, autoribus tamen Francis in eos sumpta, & Hierosolyma nobis restituta. Cæterum nostrorum discordia rebus in Asia libenti-

Arsaces rex Parthorum.

Arthabanus rex.

Artaxerxes rex Persarum.

Chosroës rex Persarum.
Heraclius Imperator.

Mahometes.

Turcæ.

bus, & modò Tartaris, modò Saracenis de Imperio contendentibus, Asiæ pars, quæ à Tauro ad Euphratem protenditur, Saracenorum Imperio, reliqua ad Hellespontum Turcis cessit. Interim centesimum abhinc & amplius annum, Tãberlanes inter Scythas humili loco natus ex gregario milite ordinis primo, mox exercituum ductor, Parthis Imperium astruens, uictis omnibus finitimis gẽtibus, Syriam cum tota Aegypto populatus est. Inde in minori Asia Paizeti Turcarum principi congressus, eum captum cum tota gente ad internecionem cæsa, in uinculis habuit: uictórque domũ reuersus, urbe etiam Marchanti populosissima à se condita, & uictarum gentium spolijs ornata, Imperium moriens duobus filijs reliquit. Quorum dissidio res tanta indole parta, retro facile abijt. Stetit tamen regnum trans Euphratem filijs incolume ad Vsuncassanum usque: qui cum Mahomete etiam conflixit. Variatum demũ in his terris, re Aegyptiaca interim florente, donec auditum est ætate nostra Psophis nomen unius ex Vsuncassani hæredibus (uti credi nolunt) fortuna seruati: qui magno hominum fauore ad Imperiũ ascitus, ueluti hæreditarium odium cum Turcis exercet.

Tamberlanes.

Paizetes Turca uictus & captus

Vsuncassanus.

Psophus.

IVLIVS MAXIMINVS.

REdijt nunc stylus ad institutam seriem. Nã Alexandro interfecto, successit Maximinus cũ filio eiusdẽ nominis, Thrax gente, & seuitia insignis: aduersus quem, cum Senatus Pupienũ & Balbinũ Imperatores declarasset, immanitatẽ hominis, ac barbariẽ pertæsus: ille statim in Italiam cũ Germanico, ac Pannonico exercitu descendit. Aquileiáque incassum obsessa, à militibus fame laborãtibus cum filio necatur. Memorabilis militũ uox fuit cum utrunque interficerent, Ex pessimo gene... ne catu... qui-

dem habendum. Imperarunt ambo annos treis: pater sexagenario maior, filius uigesimum annum agens obijt.

BALBINVS ET PVPIENVS.

IMperatores hi primùm ex S.C. duo aduersus Maximinum creati. Balbinus nobilitate generis præstans: Pupienus, qui & Maximus, militari disciplina clarus: à quo & Maximini uicti. Cæterùm cùm parum inter se concordi animo Remp. regerent, à militibus uterque interficitur, Gordiano puero summæ rerum imposito.

GORDIANVS.

OPtimum, ac nobilissimum principem terris Dij dederant, si diu rebus illum præesse uoluissent. Nobilitatem eius auus, paterque Imperatores, & Scipionũ stemma genti insertum, bonitatem Romani populi, ac militum, & orbis totius in adolescentem amor attestatur. Sed cùm bellum ingens aduersus insolescentes Persas conflasset, iámque Misithei soceri diligentia feliciter confecisset, Philippi præfecti dolo, qui socer primò, mox princeps, interficitur: haud tamen inulta mors optimi principis fuit: omnes qui in illum coniurauerant, crudelibus supplicijs affecti, & Philippi non diu Imperium tenuere. Vixit annos XXII. imperauit sex.

PHILIPPI.

DVobus principibus audita Gordiani morte, à Senatu creatis, Marco primùm, mox eo breui absumpto, Seuero Hostiliano, qui & ipse non diu superuixit, Philippus imperium occupat: nec ei gentis humilitas obstare potuit, quo minus imperaret. Nam per omnes militiæ gradus ob uirtutem euectus, tandem præfectus à Gordiano in Misithei locum factus, optimo adolescenti insidias comparauit: eóque per dolum cæso, Imperator ab

exercitu dictus Romam cùm uenisset, filium Philippum Imperij participem declarauit. Ipse post quintum Imperij annum Veronæ medio capite supra ordines dentium præciso, filius duodenarius Romæ necatur: quem adeò tristis ingenij ferunt, ut nunquam riserit, & semel ridentem patrem auersatus sit. Sub his seculares ludi magnificentissimi millesimo ab urbe condita anno dati. Sunt qui à Christiana pietate non abhorruisse Philippum tradant, quorum testimonio hominis perfidia fidem abroget.

DECIVS.

INuitum, ac penè reluctantem Philippi socordia hunc Imperio præfecit, haud dubiè tamen nobilissimus parentibus Bubaliæ inferioris Pannoniæ urbe natum. Nam Philippus nuntiata Marini ducis, & Mœsici exercitus rebellione, cum Decium ad comprimendos eos motus mitteret, recusauit primò Decius: mox etiam admonuit, non esse ex Philippi re, ut ipse eò contenderet. Cæterùm fatis rem ita trahentibus, ut primùm prouinciam attigit, Imperator omniū consensu dicitur: & interfectis (ut dixi) Philippis, cùm aduersus Gotthos cum filio audacius, quàm consultius pugnaret, cæsus cum toto exercitu ab his est, corpúsque paludis uoragine absorptum nusquam inuentum. Hic charissimus Senatui fuit. Et qui à nobis etiam inter optimos principes adnumerari posset, si iniuriam à Christiana pietate abstinuisset: in quam plus nimio Philippi etiam odio sæuijt, Fabiano, ac Cornelio pontificibus Romanis martyrio affectis. Vixit tamen annos L. Imperauerūt uterque bienniū.

GALLVS PATER, ET
Volusianus filius.

HI post Decium Imperium adepti, infelicissimè illud per annos duos, & menses octo rexere. Nam cùm

Scythis tributo annuo drachmarum centum transegere, primi qui Romani maiestatem Imperij tam fœda pactione suggillarint: & Armeniam amisere, expulso à Parthis Tyridate eorum rege. Tam sæua deinde lues orbem inuasit, quæ ex Aethiopia ortum habuit, ut per annos quindecim terras penè omnes exhauserit. Tandem Aemiliano Imperatore facto, uicti prælio, à militibus occiduntur: pater ætatis anno XLVII.

AEMILIANVS.

TRimestrem & hunc Imperatorem Mauritania nobis dedit, uirum (quod fatendum est) militiæ peritum, sed ignobilem: qui uictis ad internecionem penè Gotthis, astu etiam adhibito, cum omnẽ prædam militi promisisset, Imperator ab exercitu dicitur. Mox Valeriano ab Alpino exercitu Imperatore nobilißimo, ac Censorio uiro creato, qui Aemiliano fauerent, ne ciuili bello Remp. conflictarent, Aemilianum necant, solóq; ducis capite res peracta est, anno ætatis eius XL.

LICINIVS VALERIANVS.

NVllum principem maiore unquam fauore orbis accepit: nullus eo calamitosior ad hanc diem Imperio præfuit: uel quòd à Sapore Persarum rege uictus acie, siue dolo suorum, siue eius imprudentia id acciderit: nam utrunque traditur, miserabili captiuitate apud eos consenuit: uel quòd Gallienum filium post se reliquit, qui Caligulæ, ac Vitellijs simillimus orbem terrarum penè perdidit: externis hostibus adeò nobis insultantibus, ut fœminæ Imperium in Gallieni contemptum occuparint. Triginta certè tyranni nescio Remp. magis afflixerint, an aduersus hostes nostros necessarij tutati sint: qui per ea tempora in ruinam rem Imperij labentẽ per Gallieni luxum sustine-

rent. Vixit Valerianus septuagenario maior. imperauit annos xv. Vir ante Imperium summis honoribus functus, & in his cum summa laude, ac uirtutis opinione uersatus.

GALLIENVS.

AD Valeriani calamitatē accessit Gallieni filij Imperium: qui nequissimus omnium mortalium adeò per luxum, ac socordiam Imperium afflixit, ut per totum terrarum orbē grauissima externa bella senserimus, neque uerò minus à xxx. tyrannis uexatæ fuere res. Is Gallienus, cùm aduersus Aureolum cōparato exercitu Mediolanum usque contendisset, Aureoli commento iam penè uicti, certè intra Mediolanum obsessi, interficitur quinquagenarius. Imperauit annis xv. cum patre septem, solus octo. Affuit huic principi (quod mireris) animi quandoque uigor, & ad se ulciscendum audacia: nec minus in eo liberalitatis effulsit, cùm nihil unquam petenti denegaret.

CLAVDIVS.

OStenderūt & hūc terris numina uerius, quàm concessere. Quippe cuius principatu restitui ad integrum res potuerit, nisi intra biennium fato occubuisset. Is enim Gotthorum arma latè uagātia primus compescuit: na ualibúsque ac terrestribus bellis eorū opes attriuit, ut per omnes prouincias nulla, nisi Gotthica mancipia essent. Alemannorum ad Benacum lacum infinita millia profligauit. Illud memorabile, quòd Græciæ uastitatē, quàm Gotthorum arma intulerant, Athenis captis, cùm librorum ingentem uim coaceruassent, de his comburēdis Barbari iam consilium ceperant: tum unus ex his, Abstineamus, inquit, hanc iniuriam ab his codicibus, quibus Graij homines, dum studiosius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt. Illud etiam in Claudio memorabile quòd ac- pt.

Imperio, cum in Senatu uariarent ſententiæ utri prius bello occurreret, tyrannorum, an Gotthorum: Gotthos cenſuit prius aggrediendos: quòd hi Reipubl. hoſtes, tyranni principis eſſent. Præfuit biennio non integro.

QVINTILLVS.

HIc cùm dies ſeptem ac decem Imperiũ autore Senatu tenuiſſet, Aureliani Imperatoris nũtio exterritus, ſanguine è uenis emiſſo obijt.

AVRELIANVS.

HVnc inter principes neceſſarios magis, quàm bonos multi reponunt. Nam quantum illi gloriæ triumphi hoſtiles, & militaris peritia uendicat, tantum ſæuitia domi etiam in ſororis filium exercita laudis detrahit. Princeps tamẽ dignus, qui Claudij etiam prærogatiua Rempu. ea temporum calamitate ſuſciperet. Barbaros enim in terra Italia uagantes, triplici prælio afflixit. Monetariorum bellum non ſine ingenti cæde ſedauit. Zenobiam inſoleſcentem duplici prælio uictam, & per obſidionis moras tãdem fractam in triumphum duxit. Aureolum, & tyrannorum non paucos aut interfecit, aut ſibi conciliauit, Tetrico uno ex his etiam Lucaniæ correctore inſtituto. Imperauit annis v. Domeſticorum fraude inter Byzantium & Heracleam oppreſſus.

TACITVS.

INterregnum per ſeptem menſes Aureliano interfecto fuit: cum miles ad Senatum, Senatus ad militem prærogatiuam Imperatoris deferret eligendi: tandem patres militari conſenſu uicti Tacitum Auguſtum dixere: ex quo tantum publicè gaudium fuit, ut literas Senatus ad municipi[illegible] Italiæ ſuper ea re dederit. Quàm uerò ampliſſimi ra[illegible]is iudici[illegible]n à militari tumultu diſtet, Taciti declaratio

ratio ostendit: cùm in curia testati sunt neminem aut iustius, quàm grauem uirum, aut prudentius, quàm doctum imperare posse. Verùm hic tantus uir sexto quàm imperare cœperat mense, militari scelere perijt.

FLORIANVS.

HIc Taciti frater, quasi hæreditarium Imperiũ esset, intra L X. *Imperij diem, tanquam ad fortunæ ludibrium solutis sibi uenis, ad Probi imperantis nuntiũ obijt.*

PROBVS.

NOn fefellit omen nominis, cùm hoc illi cognomẽ esse potuerit: ut si nõ illi fuisset Probi nomẽ, cognomento hoc appellari potuerit. huic nec Taciti frater obstitit, quò minus orbis totius consensu Imperator diceretur: nec generis humilitas, cum patrem Dalmatici sanguinis, & eum agrestem habuerit. Vir pacis, bellíque artibus longè clarissimus. huic per sex annos, quibus imperauit, uicti Sarmatæ debentur. Tyranni per hunc omnes sublati: pax uniuerso terrarum orbi restituta, celebris uox eius excepta inuidiam peperit apud milites: neque enim necessarios amplius dicebat fore milites, ubi hostes deessent: quos nusquam uirtute sua futuros mox sibi promittebat.

CARVS.

NArbo Martius hunc genuit Imperatorem bonũ, sed, ad posteros etiam commendatiorẽ multò futurum, nisi Carinum flagitiosissimũ principẽ reliquisset. Hic bello Persico capta Seleucia, & Ctesiphonte, dum ad Tigrim fluuium castrametatur, fulmine ictus perijt: Numeriano filio ab Apro socero mox interfecto, adolescente tum probitatis, tum eruditionis egregiæ, maximè autem ad poëticen nato: & Carino Romæ per Diocletianum principem cæso. Hi tres uix triennium expleuerunt.

DIOCLETIANVS, ET Maximianus Auguſt.

SVbeat forſitan admiratio multos hac noſtra principum relatione, quòd paucißimos Quiritij ſanguinis, omnes ferè externos, & pudendæ quoſdã etiam originis, non tamẽ pœnitendos recenſeã. Sic hactenus Deciũ Pannoniæ, Aurelianum Daciæ, Claudium Dardani, Probum Dalmatæ, Carum etiam Galliæ ſibi uendicant. Qui quòd eadem Dalmatia alterum etiam nobis imputet, omnibus æquandum principibus, ſi à piorum ſanguine abſtinuiſſet, Diocletianũ? Is enim Salonis ortus, libertini etiam ſanguinis, cum molem Imperij grauiorem animaduerteret, quàm ut unus eſſe uniuerſæ par poſſet, Maximianum Auguſtum creat: ambóque duo ſibi Cæſares, Galeriũ, Armentariũ cognomine, & Conſtantium Conſtantini Magni patrem dicunt. Diocletianus igitur quando per parteis rem tutius confici poſſe ratus eſt, Maximianum Gallijs præficit: eóque cõfecto bello, in Africã aduerſus quinquagenarios trãſire iubet: utrobique ſedati tumultus. Africanus certè aliquãtò difficilius, quòd quinquagenarij, & ſupra eum annorum numerum ueteranus miles ad obſequium tam facilè redigi non poterat. Interim Aegyptum Diocletianus inuadit. Achilleum incubatorem Imperij Alexandriæ per menſes aliquot obſeſſum, & in poteſtatẽ redactum, feris lacerandum obijcit: potentißimus quiſq; cædibus, ac proſcriptione petiti. Interim aduerſus Narſeum Perſarum regem Galerius infeliciter primò, mox reparatis copijs, ira etiã animos illi faciente, quòd ad Diocletiani carpentum poſt cladẽ acceptam per mille paſſus pedes currere coactus eſt, egregiè uicit Narſeo fugato, & cæſis magna ex parte Perſis, pellicibuſque cum gaza omni regia captis. Hac uictoria

ctoria Galerij uirtute, & audacia parta: qui exploratis prius hostium castris, noctu cum xx. millibus equitũ Persas aggressus, dedecus acceptum hosti rependit. Diuersa etiam parte Constantius ab Alemannis improuiso insultu primum uictus, & eodem die mox uictor, LX. eorum millia cecidit: ea clade Germaniæ attritæ, Galliæ liberatæ. Sicque pacato orbe post annorum Imperium XX. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani Imperium eodem die deposuere. Rem miram, & ad hanc ætatem incognitã, ut sponte nec prægrauante saltem senecta, uel rerum mole, uterque in ordinem se redegerit. Diocletianus certè constantius in proposito mansit. Nam per decem annos quot priuatus Salonis superfuit, hortorum amœnitati uacans, iterum ad Imperium solicitatus, à priuata uita abduci non potuit, testatus nullos sibi unquam soles lætiores affulsisse. Obijt autem duodeoctoginta natus annos, uel alienatione mẽtis, uel ueneno hausto, ueritus Liciniũ, ac Cõstãtiũ, qui illũ tanquã Maxẽtij fautorẽ grauiter increpuerãt. Sed & Maximianus dum Constantio genero insidias parat Imperium affectans, Maßiliæ captus Constantij iussu necatur.

CONSTANTIVS CHLORVS, ET
Galerius Maximinus Augusti.

SVcceßere Diocletiano Iouio, & Maximiano Herculio cognominibus: duo ab his antea dicti Cæsares, Constantius uidelicet Chlorus, quasi uirentem à colore dicas, & Galerius Maximinus. Sunt qui ex ueteribus monimẽtis, Maximianum magis probent: sed quocunque cognomine hic fuerit, diuerso, quod constat, ingenio uixere. Constantius benignus, ac facilis, atque ad promerendam Gallorum gratiam, quibus præerat, propensior, nec à uexa pi[illegible] te abhorrens. Galerius trux, ac propè immu[illegible]s: ut [illegible]

unde uenerat, oleret, nostrique sanguinis appetentißimus. Sed cùm undecim annos Cõstantius Gallias, & Hispanias in summo otio tenuisset, (nã Africam, Italiámque sub Imperij initia sponte dimiserat, ratus id grauioris esse oneris, quàm ut ab uno sustineri posset) Eboraci deceßit, moderati principis fama, & Constantino filio successore felix.

Galerius Imperiũ adeptus, molem & ipse secũ rei reputans, duos sibi asciscit Cæsares, Seuerum & Maximianum iuniorẽ: illum Italiæ, hunc Africæ & Orienti præficit: ipse Illyricum sibi medius asciscit. Verùm non multò pòst genitalibus putrescẽtibus, uitæ tædio uim sibi gladio intulit.

SEVERVS ET MAXIMIANVS IMP.

SEuerum haud multò pòst Maxentij factio Romæ intra tabernas opprimit, & Maxentium Herculij tyrannici uirũ spiritus sibi præficit: aduersus quem dum Maximianus festinat, militũ suorum defectionem ueritus, retro in Illyricum contendit: ubi ulcere inguinibus innato, cùm deessent remedia, nec medici ob hominis immanitatem opẽ ferre auderẽt, uermibus undique erumpentibus obijt, Christiani sanguinis usque ad insaniã pridẽ effusi incassum pœnitens. Vir belli, pacísque artibus insignis, nisi crudelitate nimia in nos, tantas uirtutes fœdasset. Solus annos duos cum Cæsaribus, & Licinio Imperij consorte XVI. præfuit.

LICINIVS ET CONSTANTINVS.

LIcinio Dacia natale solum fuit. Militaris disciplinæ ad ueterem normam seuerißimus exactor. Rusticis & agrarijs hominibus (ex eo enim genere fluxerat) æquus: auaritiæ & Veneris studio infamis, moribus planè barbaris: & literis adeò infestus, ut uirus, ac pestem publicam eas appellaret: sed cur eas non odisset, quarum adeò e pe. erat, ut ne decretis quidem subscribere posset?

Illud

Illud in eo non reprehendas, quòd ſpadonũ, aulicorúmque inſolentiam mirè compeſcuit, tineas, ſoricésque palatinos appellans. Hunc *Conſtantinus nouas res molientẽ, primùm in* Pannoniæ *campis fudit: mox reparantem uires incredibili celeritate ex* Europa *in* Aſiam *expulit: maléque reconciliata iterum gratia per Conſtantini ſororem* Conſtantiam, *quæ illi uxor erat, cum rebelles animos homo uecors retineret, etiam contra ſacramenti fidem* Theſſalonicæ *interfici iuſſus eſt.* Imperauit *ann.* XIIII. *ſexagenario maior,* Chriſtianis *infeſtißimus.* Vnde *illi diſcordiarum ſemina aduerſus Conſtantinum acriora.*

M. FLAVIVS CONSTANTINVS
Conſtantij Auguſt.

F*Elicioribus auſpicijs, ac meliore partium noſtrarum euentu, rerum tandem Conſtantinus potitur ex* Helena *Conſtantij uxore ſuſceptus: & cæteris fratribus ob egregiam indolem, cùm illi ſegnitiem præ ſe ferrent, patris etiam teſtamẽto prælatus.* Hic *ſub Galerico rudimenta militiæ felicißimè auſpicatus, parta ex Sarmatis egregia uictoria, ueritúſque ex ea laude gliſcentem inuidiam, ad patrem transfugit: eóque mortuo, Gallias, Hiſpaniásque, &* Cottias *Alpes obtinuit: Conſtantio patre id multò antè ſomnio præſagiente egregium* Imperatorem *fore, qui* Dei *militibus opem primus ferret.* Iam *primũ igitur ueteranis militibus agros aßignatos, ut ad filios ſuos tranſirent, primus inſtituit.* Tertio Imperij *anno accerſitus in* Italiã *ab ijs, qui* Maxentij *tyrannidem ferre non poterant, bienñio totam* Italiam *urbémque* Romã *priſtinæ maieſtati aſſeruit,* Maxentio Tyberinis *gurgitibus abſorpto.* Inde *abnegato idolorũ cultu,* Chriſtianam *puritatem i[illegible] amplexus eſt, ut præter egregia dona diuorum noſtrorum templis i[illegible]*

CHRISTVM ab omnibus colendum praeceperit; templáque illi, & alijs numinibus erexerit. nec alia magis causa acrius in Licinium exarsit, quàm quòd ille aduersaretur nobis. Bella contra Barbaros multa felicißimè confecit: unde primus Romanor. principũ Magni cognomentum tulit. A bellis ad pacis studia conuersus, optimum principem primis annis egit. Leges sanctißimas tulit; literis & ipse impense semper studuit, & eas fouit. Religionis adeò obseruans, ut Nicenam synodum CCC. & XXII. patrum multis dißidentibus indixerit: Byzantium instaurauit, Imperatoriámque urbem & nouã Romam appellari uoluit. moriens & Constantinopoli sepultus, treis liberos, & Dalmatium fratris filium successores reliquit. XXX. & amplius annos imperans, tredecim uerò ex his solus. De eo sic memoriae proditum, decem primos annos ut praestãtißimus diceretur, XII. sequẽtibus latro, decem nouißimis pupillus ob immodicas largitiones. De eius baptismate uti uariãt autores, sic constanti fide, quae de Imperij donatione circũferuntur, uti minus similia ueri non probant. Sed alij hoc uiderint.

CONSTANTINVS, CONSTANS, ET Constantius Constantini filij Augusti.

HI tres Imperiũ, quod per manus à patre acceperunt, ita partiti sunt, ut Constantinus maximus natu Gallias, Hispanias, Britãniámque insulam obtineret: Constanti Italia cum Illyrico, & Graecia cederet: Byzantium & Oriens Constantij esset, qui Dalmatiũ socium Imperij haberet: quem haud multò pòst dolo exceptũ militari factione oppreßit, cùm annos treis imperasset. Nec durauit diu fratrum concordia: siquidem in nefarium bellum rapti fratres: nam Constantinus Gallico exercitu fretus, Constanti fratri [illegible] :quod dum cupidius, quàm cautius ge-

rit, ad Aquileiam exceptus insidijs nondum triennio finito, uulneribus confectus perijt. Inde Constans uictor, cùm non sine labore prouincias trāsalpinas in potestatem redegisset, egit primùm optimum principem: mox aduersa ualetudine, siue rerum felicitate mutatus, ingratus omnibus esse cœpit. Donec & ipse Magnentij dolo dormiens intra tentorium, ad Helenam oppidum oppressus est, cùm imperasset annos XIII. uixisset paulò plus XX.

Constantius cædem fratris ulturus, ingenti exercitu aduersus Magnentium comparato, ingenti illum prælio & memorabili, ad Murtium fudit: quo Romani uires Imperij penè concidere, LIII. millibus utrinque desideratis. Mox cùm Magnentius bellum reparasset, & ad Lugdunum iterum uictus esset, gladio sibi latus aperuit: sed & Decentius frater, qui Cæsar ab eo dictus fuerat, laquei morte præpostera uitam finijt. Nam Britannioni antea Constantius ueniam petenti facilè dederat. Is Britannion adeò expers literarum est habitus, ut ne prima quidem elementa calleret. Cæterùm Constantius Gallum à se antea dictum Cæsarem ferocientem, & insolescentem super Cæsaris nomen interfecit: & contra Persas infeliciter conflixit militum suorum stultitia. Quibus ad sua abeuntibus, que Massagetæ uastabant, dum Romam inuisit, Iulianum Galli fratrem, tres & uiginti annos ætatis agentem, Cæsarem à se factum, in Gallias aduersus Alemannos eas uastantes misit: ipse in Persas iterum contendens, dum ægrè ferret Iulianum à militibus Augustum esse dictum, apud Mopsucrenem iuxta Tauri montis radices æstuantißima febre deceßit. Vixit annos XL. Imperauit XXIIII.

IVLIANVS.

Constantio extincto, Iuliano facilè ci[illegible]ta ceßere Puer

hic ingenio ſublimi, callido, & literarum ardentiſsimo, Gallias ſub primum acceſſum præter omnium ſpem, Alemannorum incurſu uaſtatas aſſeruit, regémque eorũ cepit: inde Auguſtus à militibus ſalutatus Pariſijs, mortuo (ut dixi) Conſtantio, aduerſus quẽ bellum ciuile parabat, Perſis adepto Imperio, bellum indixit: ubi dum inconſultius agit, Perſæ uiri dolo in deſerta cum exercitu ductus, conto traiectus perijt. Sunt qui ſagitta è cœlo miſſa uulneratũ dicant. Vnde in nefariam uocem erumpens, Vicisti Galilæe (ſic enim CHRISTVM appellabat) occubuerit. Chriſtianos impio quodam odio adeò inſectatus, ut ſtudia, & militiã hiſce interdixerit: pleroſq; præmijs, & illecebris, quaſi machinis à uera pietate auerterit. Quinetiam Imperator (ita Deo uiſum) aduerſus nos libros edidit: ille uerò ſi ingenium, indolémque egregiã ad ueram pietatẽ, quam puer imbiberat, cõuertiſſet, inter egregios principes adnumerari potuit; deceſsit annos agens alterum & trigeſimũ. Solus annum unum, menſes treis imperauit.

IOVINIANVS.

HVic Varronianus pater, Pannonia patria, ſtaturæ proceræ, ingenij amœni, nec à literis abhorrentis: qui à militibus primò Imperator ſalutatus, deceptis ſimilitudine nominis, quaſi Iulianus reuixiſſet, cũ Perſis pacem magis neceſſariã, quàm honeſtã, Tranſtigrítanis prouincijs quinque amiſsis, inijt. Acceſsit nouæ ignominiæ dedecus grauius: uetitus Imperator Rom. Arſaci ſocio opem ferre. Perijt octauo Imperij menſe Dadaſtanis oppido, dum cubiculum ingreditur noui tectorij, prunis etiã ardẽtibus, ſiue, ut alij, ſtomachi cruditate, XXXIII. ætatis anno.

VALENTINIANVS, ET
Valens Auguſti

DEdit & hos Pānonia principes Gratiano patre ortos: primùm Valentinianus ab exercitu Niceæ, inde Valens ab eo Augustus, Imperijq́; cōsors dictus: qui Procopium temere Imperium inuadentem, Constantinopoli oppressere. Inde Gotthi, & barbaræ nationes à Valentiniano Thracia exturbatæ, Septētrióque omnis cum Saxonibus ad officium eiusdē opera redacti. Parthi è Syria per legatos eiecti. Inquieta Germania Theodosij maioris auspicijs pacata. Ipse dum Quadorum legationē latrocinia excusantem audit, subito morbo uenis arefactis, ut sanguis mitti nunquam potuerit, obijt Gratiano filio prius Augusti appellatione donato, Imperij accepti anno undecimo mense octauo, die XX. uitæ LV. Valens post fratris interitum, Arrianæ factionis fautor, dum aduersus Scythas & Gotthos prælium ferocius, quàm cautius ciet, uictus ab his acie, uitam, Imperiúmque amisit, igne intra tugurium, in quod confugerat, iniecto. Digni Imperio fratres, & inter bonos referendi, nisi Valens Arriano delirio uirtutes egregias inquinasset.

GRATIANVS, ET VALENTINIANVS.

HAud sanè improbandū principem numina terris dederant, si quātum literis & militaris disciplinæ uacabat, ac uenationibus, tantū curæ ad Rempub. cognoscendam impendisset. Nam pietate in suos egregius, Valentinianum adhuc puerum Augustum dixit, patre, patruóque extinctis. Mox Theodosium Hispanum consortem Imperij asciuit. Verùm dum spicula tantùm, & arcus meditatur, dum Alanum militem Romano præfert, Maximi ducis insidijs circumuentus perijt, cùm imperasset cum patre annos octo, cum patruo treis, cum Theodosio, IIII. Valentinianus à Maximo emissus, Theodo[illegible] duct

restitutus in Imperium, Maximo tyranno interfecto, mox Eugenij & ipse post Maximum tyranni dolis uictus, laqueo seipsum necauit.

THEODOSIVS.

HIc Honorio patre, & matre Thermãtia, haud dubiè inter optimos principes adnumeretur: quippe qui rẽpub. Gotthicis armis penè oppressam accitus ex Hispania (quæ illi patria) à Gratiano restituerit, Maximum tyrannum & Andragatium præfectũ eius subito incursu uictos occiderit, Valentiniano Imperiũ asseruerit: mox Eugenium tyrannum in Valentiniani ultionem sustulerit, non sine numinis manifesto indicio: cum multò minoribus enim copijs illi congressus, militante illi æthere, & cõiuratis in eius auxilium uentis, ut poëta eleganter cecinit, uictoriam insignem adeptus est. Fuit autem hic princeps moribus & corpore Traiano principi similis: summa in eo clementia, incredibilis in suos pietas, rei militaris disciplina sagax, nec à literis alienus, simpliciũ ingeniorũ admirator: pietatis nostræ adeò obseruator, ut summa ciuilitate ab Ambrosio antistite castigatum se, adytisq; prohibitũ tulerit. Obijt Mediolani ætatis anno quinquagesimo, Imperij XI.

ARCADIVS, ET HONORIVS.

HOsce pueros Theodosius uiuens, Imperij consortes fecerat: & moriens, quando ætas rerum moli nõ responderet, treis imperij tutores testamento sanxerat: Arcadio Rufinum, Honorio Stiliconem commendans, Africæ uerò Gildonem præesse uoluit. Prior Rufinus, dum Gothica solicitat arma, ut Imperium metu ab Arcadio extorqueret, perfidiæ pœnas dedit: pariq; pœna Caianus Rufini sceleris popularis afficitur: inde mox Arcadius cũ Byzanti. regnasset annos ferè XIII. obijt, Theodosio filio

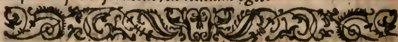
relicto. Maior rerum moles Honorium Romæ agentem excepit: qui rebellãtem Gildonem cum Mascezelis fratris ductu superasset: eundẽ quoq; Mascezelẽ rebellem expertus, Bonifacij ductu uicit. At Stiliconis perfidia eò perniciosior, quò occultior fuit. Nam magno nostro dedecore cùm Gotthi Italiam uastassent, urbémque Romã cepissent, astu Stiliconis rem adiuuante, tandem re ab Honorio cognita, Stilico cum filio sublatus est, qui genere Vuandalus, & militaris disciplinæ scientißimus, Honorij etiam socer, si quam operam in perdendo ad Fesulas Radagaso cum ducentis Gotthorum millibus præstiterat, in asserẽdo Imperio præstitisset: nec Romam Alaricus Gotthorum rex unquam cepisset, nec orbem totum cladibus aßiduis inuoluisset. Deceßit autem Romæ, cùm annos duos & XXX. imperasset.

ROMAE CAPTIVITAS.

NOn potui non uehementer mirari tantam uel temporum iniuriam, uel scriptorum inertiam, tum ueterum, tum recentium fuisse: ut cùm Romam orbis reginam captam ab Alarico Gotthorum rege, anno post eam conditam M.CLXIII. certatim omnes memoriæ prodant: seriem tamen rei, aut indagãdam non censuerint, aut indagatam tanquam rem planè ignobilẽ, nec scitu dignã obliuione inuoluerint. Prò Deûm, hominúmq; fidẽ, urbs orbis totius regina, quæq; eo auspicio condita credatur, ut caput orbis semper esset, & quæ toties de barbaris gentibus, orbéque triumpharat, capitur Gotthico astu, & interim rei series, ordoq́; nescitur? Ego uerò id minimè patiar, c omnis antiquitatis illustrandæ studiosus, hanc quoque rem tam memorabilem non negligam. Astr utem barbarice capta traditur in hunc fermè modum. q n Procoj us so-

lum ex omnibus, quos legi, tradat: ut mirer ab interprete uel rem totam dißimulatam; uel cùm in mutilum Græcum codicem incidiſſet, non animaduerſam. Ille igitur in hanc ſententiam: Obſederat Romam Alaricus iam bienniū: nec Honorius, qui Rauennæ deſidebat, aut ferre ſuppetias poterat, aut audebat. Nam cùm nihil minus, quàm de urbis ſalute ſolicitus eſſet, Stilicone interfecto, ducem exercitui minimè præfecerat, qui rem aduerſus Gotthos adminiſtraret. Vnde Gotthis obſidendæ urbis cogitatio, Romano milite aut dilapſo, aut ſegniter rem agente. Verùm eam fruſtra obſeſſam, cùm expugnare ui non poſſent, ad dolum hoſtis barbarus uertitur. Profectionem in patriam ſimulat, trecentóſque iuuenes, corporis & animi ui præſtantes deligit, quos Romanis principibus dono det: instructos prius, ut omni obſequio dominos ſuos promereri ſtudeant, & ad certam diem circa meridiem, cùm Romani principes ſomno uel otio uacarent, ad Aſinariam portam aduolent: interfectíſque improuiſo inſultu cuſtodibus, portam ſibi preſtò futuro aperiant. Intereà Gotthi cùm reditum, alia atque alia deeſſe ſibi ſimulantes, differrent, trecenti illi iuuenes occaſione egregiè uſi; portam ſtato die ſuis aperiunt: & intromiſſus Gotthus maiore ignominia, quàm damno urbem omnem populatur. Sunt qui Probæ illuſtris fœminæ, & opulentiſſimæ opera patefactam Gotthis portam exiſtiment, cùm plebem Romanam paſſim fame, & morbis pecudum more cadentem miſeraretur. Duo ſunt cognitu non indigna: Vnum, edictum ab Alarico fuiſſe, ut quicunque in templa diuorum confugerent, præcipuè Petri & Pauli, his nulla uis inferretur, quod eſt ſumma fide ſeruatum. Alterum, quód cùm nuntiatum Honorio eſſet Rauennæ Romam perditam, credidit ille de pugnaci

Gallo, cui nomen erat Romæ, significatum esse: admiratúmque uehementer tam subitò periisse eum, qui cum paulò antè festiuißimè luserat. Adeò socordis ingenij princeps, nec quicquam omnino paternæ, auitæque uirtutis referens, quod & Arcadio fratri uitio datum est. Nam Eudoxiæ uxori addictus, cùm alia improbè fecit, tum Chrysostomum antistitem sanctitatis & eruditionis egregiæ, uxori plus æquo inseruiens, in exilium egit.

IO. BAPTISTAE EGNATII ROMANORVM

Principum Lib. II.

EQVITVR *abhinc ætas, in qua mihi orbis totius clades, regnorum tristes exitus, Imperia funditus excisa, mutationes rerum frequentißimæ referendæ sunt: ut intelligat mortalitas nihil esse inconstantius ijs, quæ tantopere ut æterna miramur. Adeò enim uitæ fortunæque ista bona, in quibus opinione uulgi sita summa felicitas est, fragilia, caducáq; sunt, ut nihil his esse posſit cladibus, ruinísque magis obnoxiũ: quod cùm uetera illa Asiæ Imperia, tum uerò nominis Romani maiestas facilè declarat: quæ felicibus auspicijs orta, lætißimis rerum successibus aucta, uiris clarißimis instructa: quorũ uirtute, ac consilijs, ad amplißimum fastigiũ sit euecta legib. institutis Deûm pietate illustrata, cõdiderit tamẽ, & funditus euersa sit: ut quemadmodum illa de toto terrarum orbe triumphos retulerat, sic nulla ferè hodie in terris gens agat, aut antea fuerit tam immanis, tam barbara, quæ non [illegible] tauitas [illegible] iurias, aut suas illi rependerit. Huc acceßit [illegible] òd eorum de-*

inde, qui sequentur, principum partim ignauia, partim auaritia, res adeò nostræ pessum iere, ut ad rem Romanam sistendam, alienæ, atque externæ uirtutis eguerimus: adeò mascula illa Romuli proles, & Italica uirtus simul cum Imperij lapsu consenuerat: nec Romani posteà põtifices ambitione plus quàm immodica, pronã iam per se in casum rem Italicam nõ funditus afflixere: dum studijs suis nunc Francos, nũc Germanos, atq; alios quosuis potius quàm Italicos principes patiuntur. Illi uerò quãtum Romanæ, atq; Italicæ maiestati semper detulerint, uel illud argumẽto esse potuit, cum se Cæsares, aut Augustos pro Henricis, & Federicis dici malint: cúmq; se nunc Reges, nunc Romanorum Imperatores appellari gaudeant. Cæterùm nec querelæ locus hîc est, & ipsa nostra hæc commentatio etiam nuda satis allatura doloris, ac molestiæ legentibus est. Quare Theodosium ipsum iuniorem aggrediamur.

THEODOSIVS IVNIOR.

Qvinquaginta quot uixit annos, totidẽ Imperio etiã præfuit. Nam puerum admodum moriens Arcadius eum reliquerat sub tutela Isdigerdis Persarum regis: quod & bene cessit. Barbarus enim rex & tutelam summa fide gessit, & pacem cum Romanis, quoad uixit, habuit. Is uerò Honorio defuncto, Valentinianum ex Constantio & Placidia natum, data Eudocia filia in uxorem, Romam peropportunè misit: cùm turbatæ res essent tyrannorum libidine, qui rem Romanam inuaserant. Sub hoc tertia synodus contra Nestorium celebrata, Pulcheriæ sororis prudentia: tempe quoad illa est usus Imperator, bene res gesta. Hic uxorem Eudociã Leonis Atheniensis Philosophi uxorem duxit: quæ præter egregiã formam, singularémque pudicitiam, etiam literis excelluit, absoluto eo libro, cui titu-

lum Græci ὑμηρόκειντρα faciunt. Hoc principe Venetiæ felicißimis auſpicijs medijs in aquis habitare cœpere, cùm Honorius adhuc uiueret.

VALENTINIANVS TERTIVS.

Aſſeri fortaſſe in priſtinũ ſtatum ſub hoc principe res Romana potuit, ſi eius incœptis aut fortuna fauiſſet, aut imprudẽtia poſteà ſua rem non afflixiſſet. Nam recepta ſub aduẽtum ſuum Italia, cum Genſerico ſtatim Vuandalorum rege pacem ſanxit, parte Africæ, ut uideri uoluit, contento: & aduerſus Attilam Etij ductu, rem feliciter geßit. Inde Maximi arte, uiri per ea tempora potẽtißimi, Etium interimi iußit. Vnde in ultionem ipſe poſteà Romæ ab eius commilitonibus confoſſus perijt. Hoc principe Occidentis Imperium, Francis Gallias, Anglis & Scotis Britanniam occupantibus, Vuandalis Africã, & ipſam urbem populantibus, Hunnis Europã uexantibus, & Italiam collapſum funditus eſt. Perijt Imperij & ætatis anno XXX.

De Etio pauca dicenda hic ſunt. Hic è Doroſtana Mœſiæ cum diſciplina militari excelleret, Conſtantio defuncto, ab Honorio principe illi ſufficitur: cuius ductu Attila in campis Catalaunicis uictus eſt, & Burgundiones repreßi. Hunc poſteà Valentinianus cum interfeciſſet, interrogarétque ciuem quempiam Romanum, an iure occiſum crederet: Iure, an iniuria occideris Imperator Etium, neſcio: illud ſcio, quòd ſiniſtra tua dextram tibi abſcideris. nec falſus omnino uates. Nam eius morte Hunni rerum potiti, & Imperium euerſum eſt.

BREVIS ENVMERATIO EORVM, qui poſt Valentinianum Romæ rerum potiti ſunt.

Poſt Valentinianum Romæ Auitus ſenatorij uir ordi-

nis

nis præfuit, Auito inde Maiorianus quadriẽnio. Hunc Seuerianus, Seuerianum Anthemius, Anthemium Liberius subsecutus: cui Glycerius, & Glycerio nepos statim successit: quo per uim pulso, Augustulus malè ominati nominis rerum potitur: sub quo Romani maiestas Imperij conuulsa per Odoacrem Herulum serò admodum ad Francos rediit.

FL. VALERIVS MARTIANVS.

N*Vnc Imperatores Constantinopolitanos, quãdo illi tantum per illa tempora uiguere, ad Constantinum usque Palæologum continua serie perstringemus, initio à Martiano sumpto: qui licet humili loco natus, militiæ tamen clarus, Pulcheriæ Theodosij sororis studio rebus præficitur, moderatus princeps, & rebus gerendis idoneus, si per senectam diutius uiuere potuisset: nam pacem, quoad eius fieri potuit, coluit: illud sæpe usurpans, dum in pace esse possumus, arma non induamus. Is Tatianum, Iuliúmque fratres, qui olim aquilæ superuolantis eius caput auspicium retexerant, uiaticóque ducentorum aureorum inopem, & ægrotantem adiuuerant: statim ut princeps est dictus, alterum Illyrico, alterum Constantinopoli præfecit. Hoc principe Chalcedonensis quarta synodus celebrata aduersus Dioscorum, & Eutychen Leonis Pontificis Romani iussu. Imperauit annos sex.*

L E O.

P*Rimus hic Græcanici uir sanguinis Imperiũ tenuit, Asparis patricij factione adiutus. Cuius etiam filiũ Cæsarem cum inuitus creasset, postea cum Ardaburio fratre, ut insidiarum in se autores interfecit: Leonémque ex Ariadna filia, & Zenone filium successorem sibi esse uoluit. Is aduersus Gensericum Vuandalorum regem Basiliscum ducem misit: qui, si Zonaram sequare, uictus nauali*

prælio

prælio à Vuandalis, aufugit, siue illud ignauia, siue proditio fuerit. Byzantium huius Imperio magna ex parte conflagrauit, præterquàm quòd Italia in perpetuo motu fuit. Imperauit autem annos XVII.

LEO IVNIOR.

HIc puer ab auo relictus, cùm annum præfuisset, Zenoni patri manibus suis diadema imposuit, patrémque pro se deinceps imperare iußit.

ZENO ISAVRICVS.

QVàm uariè rebus Romanis illuserit fortunæ uis, hic Zeno facilè cũ plerisq;, qui explicãdi mihi principes erunt, prodet. Vir obscurißimi sanguinis, & cùm facie deformis, tum moribus planè tyrannicis, ut Isaurum agnoscas. Hic Theodoricum Ostrogotthorum regem cùm unicè diligeret, in Italiã aduersus Odoacrem misit, Consulem prius à se factum. Pulsus uerò à Basilisco factione uxoris, cùm in Isauriam conceßisset, non multò pòst reuersus, & Basiliscum expulit, quem & inedia mori coëgit, & annos XIII. Tyrannum uerius quàm principem egit. Sunt qui uiuum adhuc inclusum ab uxore sepulchro tradant, frustráque resipiscentem, & opem quiritãtem obijsse. Hoc principe incendium adeò graue fuit, ut præter maximam urbis partem conflagratam, centum & uiginti librorum millia combusta sint: inter quæ & Homeri poëma intestino draconis CXX. pedum aureis literis descriptum.

FL. VALERIVS ANASTASIVS Dicoros.

DIcorum hunc cognomento Græci appellarũt, à discoloribus uidelicet oculorum pupillis, quarum dextra nigricans, sinistra cærulea fuerit: inter bonos principes utique mihi referendus, tametsi ab hu[illegible] loco ad im-

periū euectus Ariadnæ Zenonis uxoris opera, nisi posteà mutatus, Eutychianæ hæresi adhæsisset. Vnde illi aduersus orthodoxos graue dißidium conflatum. Bulgarorum arma tunc primùm audita, & Saraceni Alamundaro duce Syriæ graues incumbebant. Hinc tyrannorum aliquot seditione fatigatus, post octogesimum & octauum uitæ annum, Imperij uigesimumseptimum, fulmine afflatus perijt, ulciscente grauiter numine pietatē toties ab impuro principe uiolatam.

IVSTINVS.

Qvis credat Thracem hominem armentarium, & sues agentem, sine tribu, ignotis, obscurísque parentibus ortum, & rebus præfuisse, & rem tum feliciter, tum optimè administrasse? Rexit tamen ille summa cum laude, & pietatis studiosißimus ueræ. Ioannem Romanum pontificem ad se legatum uenientem, à Theodorico Gotthorum rege pro Arrianis, quos expulerat Iustinus restituendis uenerabundus excepit: & principatum dolo partum (quippe qui acceptam ab Amantio eunucho pecuniam, ut militi pro Theocritiano præficiendo distribueret, in se suffragia uerterit) magna uirtute postea administrauit: nono Imperij anno Iustinianum ex sorore nepotem, cùm adhuc uiueret, sibi successorem institués: quo facto, non multò post obijt.

IVSTINIANVS.

Nepos Iustino ex sorore, cùm annum quartum & quadragesimum ageret, imperare cœpit: quod per annos undequadraginta administrans, ueterem Romani Imperij gloriam mirum in modum ampliauit. Primùm enim Persas [illegible]lisarij opera intra suos fines continuit: inde eodem du[illegible] Romam à Gotthorum seruitute asseruit: Africam

Africam Imperio pulsis Vuandalis restituit: Narsete duce Gotthicum tandem nomen deleuit. Bis triumphatum ex instituto ueterum Romanorum de Persis, & Vuandalis à Belisario: leges infinitis uoluminibus antea dispersas in quinquaginta Digestorum libros contraxit. Institutionum libros quatuor edidit. Codicem inuulgauit. Maximus certè princeps, nisi auaritiæ, & delirij Eutychiani reus fuisset. Serici usus è Persis ad Græcos hoc tempore transijt iampridem desitus.

IVSTINVS IVNIOR.

HIc æmulus Iustini, & ut filius à Iustiniano in regia semper habitus facili admodũ ingenio, atq; ad promerendã ex liberalitate hominum gratiam nato fuit. Cum Persis pacem fecit, tributo, quòd Romani annum his expenderent sublato, Langobardi Germanica gens à Narsete indignato contra Sophiam in Italiam hoc principe irrupere: quam ab Alboino rege ad Desyderium per CC. & III. annos in principatus diuisam tenuere. Obijt graui pedum dolore anno XI. Imperij.

TIBERIVS.

TIberius adoptatus à Iustino rem per septenniũ foris satis feliciter gessit: domi summa cum pietatis & liberalitatis opinione, quòd si quemadmodum Persas grauibus afflixit prælijs, sic aduersus Langobardos felix fuisset, nihil illo principe fortunatius. Obijt Mauricio genero successore declarato.

MAVRICIVS.

CAppadocem hominem uirtus, & rei militaris scientia, partáq; eius ductu de Persis insignis uictoria, Imperio facilè imposuit; quod sub initia Persis uictis, Scythis afflictis, Langobardis repreßis, & Hunnis è patrio

solo

solo in solitudines pulsis, feliciter administrauit. Mox auaritiæ studens, cum frustra Phocæ insidias, somnio etiam admonitus præcauisset, dum miles stipendio fraudatus seditiosius agit, ab eodem Phoca Imperio & uita priuatur: cùm imperasset annos XX. uixisset tres & sexaginta: eius etiam omnis prosapia sublata est. Turcaicum nomen tunc primùm Asiæ auditum.

PHOCAS.

ADeò præcipites in malum homines agimur, ut Phocas nec Mauricij auaritia admonitus, adepto Imperio per Mauricij cædem ab hoc uitio temperarit. Quin longè studiosius colligendæ undique pecuniæ incubuit, & omnia ex Persicæ seruitutis instituto egit. Vnum in hoc homine laudes, quòd Romanum pontificem principem omnium iure declararit. Cætera adeò socors & ignauus, & frequentibus adulterijs infamis: ut cum Romanum Imperium undique Barbari uastarent, staretq; solùm eius nominis umbra, conspiratum sit in illum ab Heracleona, & Heraclio, & Prisco: qui captum inertißimum hominem prius interfecere, quàm ferre suppetias eius milites potuerint, omni stirpe principis impurißimi sublata.

HERACLIVS.

LAbenti iampridem Imperio, & prægrauãtibus Persarũ armis, Syria cum ipsis Hierosolymis expugnata, Heraclius accepto diademate à Sergio Pontifice primùm omniũ Persicum bellũ parat: ad quos legatis antea mißis pro inducijs impetrandis contemptim ab his habitus, adeò excanduit, ut differre amplius rem non potuerit. Respõderunt enim impij hostes, non prius se Romanis pacem daturos, quàm CHRISTVM abnegasset Imperator. Quare ingentibus c[illegible]pijs in Chosroën ductis, uictis eius sæpe ducibus

ducibus, & cum omnibus copijs cæsis: mox profligatò Chosroë, Persidéque omni in ultionē nostrā igni, ferróque uastata, lignum salutiferæ crucis recepit. Celebris adhuc est Christianis dies festus argumentum uictoriæ insignis, pacis uidelicet partæ, & Tigridis fluuij inter utrumq; Imperium termini. Triumphatúmque egregiè cruce prælata. Imperauit Heraclius annos XXXI. nouo morbi genere perijt, uirili membro semper ita distento, ut quoties meieret, lotium uultum aspergeret, nisi obiecta tabula id prohibuisset. Creditum est, hæreseos Monothelitarū, in quam inciderat, & nequitiæ supplicium luisse. Hoc tēpore Saraceni Mahomete duce caput extulere. Quare breuiter de eius ortu, & successu interim quædam perstringamus.

MAHOMETIS ORTVS.

Ex Arabia constanti ueterum scriptorū fide hoc malum orbi prodijt. Inde enim humili loco natus, dum locandis, conducēdisque camelis uictum quærit, adolescens ingenij uafri, uiduæ dominæ nuptijs & opibus mox auctus, Sergium monachum nostratem familiarem habuit: cuius adiutus opera, cùm Christianos & Iudæos accusaret: hos ut impios, qui summum prophetam excruciassent, nos ut simpliciores, qui de CHRISTO ridicula prodamus, paulatim latronum manum coëgit, & diuinitate quadam inde sibi astructa, faciléque lenißimo hominum generi persuasa, consilium armis addidit. Inde rerum successu prosperiore elatus, Syriam uastat, & Damascum regionis caput expugnat. Tum uerò in Persas arma conuersa, quibus congressus, & primò uictus, reparandis copijs intentus, Scænitas sibi Arabas adiungit, gentem per ea tempora Romanæ militiæ assuetam: & quæ ob negata ab Heraclio stipēdia, rebelles animos induxerat. Sícque pau-

latim firmato Imperio, & diuinitatis cuiusdam opinione persuasa, quam armis tuendam contra aduersantes praecepit, quadragesimo uitae anno, ueneno (ut aiunt) à domesticis dato perijt. In quo homine nescio magísne ingenij calliditatem admirer, an gentis eius stultitiam, an potius Christianorum principum socordiam: qui nec nascentem comprimere flammam (factu tunc facile) uoluere, nec magnis posteà rerum successibus auctam potuere. Vnde labes illa iam ad hoc aeui non Asiam solùm, & Africam, sed magnam Europae partem infecerit, ut iam de Christiana pietate tuenda in discrimen uentum sit.

CONSTANTINVS HERACLII.

Hic annum unum cùm imperasset, rectae ac uerae pietatis cultor, Martinae nouercae insidijs, quae Heracleone Imperium astrueret, ueneno tollitur. Illa uerò cùm Imperium malè partum cum filio uix biennio tenuisset, à Senatu cum decenni filio expellitur, amputata prius matri lingua, filio naribus.

CONSTANS.

Constans ex Gregoria & Constantino proximè relato proles rerũ potitur, adnitente Senatu qui Martinae scelus execrabatur. Hic auitae impietatis haeres, Martinum Romanum pontificem sibi aduersantem, comprehendi iussum, in exilio mori coëgit. Caetera hominem non improbares, si impietatem & auaritiam demeres. Saracenis classe congressus, uictus aufugit: quibus paulò pòst dissidio laborantibus, biennij inducijs impetratis Italiam petijt, ut eam à Langobardico iugo liberaret. Sed quum Romam uenisset, uictus à Langobardis acie, quicquid antiqui operis ... norúmue fuit, intra quintum diem inde sustulit: ut plu... ornamentorum paucissimis diebus urbi

detraxerit, quàm Barbari per tot annos. Inde in Siciliam traijciens, cùm sextum ibi annum ageret, & auarè, & crudeliter tributum exigeret, dolo suorum interficitur, postquàm annos VII. ac XX. imperasset.

CONSTANTINVS POGONATVS.

Meliore orbis fato Constantinus Imperium excepit: qui maximus natu relictus à patre Byzãtij, ut Imperium administraret, audita eius morte, in Siciliam uenit: ultúsque Mizizium tyrannum, & cædis paternæ conscios, bellum aduersus Saracenos VII. annos, terra, marique feliciter gessit. Fatigati enim bello maritimo Arabes, quod ex Cyzico à se capto, Byzantio singulis æstatibus inferebant, maximè ignis miraculo territi, qui sub aqua arderet (Callinici inuentum) tẽpestate etiam graui oppressi, ferè omnes periere. Nec terra felicius res eorum administrata. Victi enim una acie, XXX. suorum millia amisere. Quare pax honestissima secuta, pollicitúsque Mauias eorum dux, Ioãni legato Imperatoris ad id misso tributũ annuũ, auri pondo III. millia, seruorũ etiam honestorum, & equorũ totidem. Sexta hoc principe ueræ pietatis celebrata synodus Constantinopoli: pax ubiq; etiam floruit, præterquàm quòd Bulgari trans Danubium repentinè bellum ostentarunt: quòd cum infeliciter gereretur, inhonesta pace Mysia his ad inhabitandum data est: tributo etiam annuo promisso. Imperauit annos XVII. Iustiniano filio hærede cùm fratribus minoribus nares amputasset. Pogonatus appellatus, quòd imberbis in Siciliam profectus, barbatus redisset: πώγωνα enim Græci barbam appellant.

IVSTINIANVS.

Vltimus Heraclianæ stirpis Iustinianus imperio præfuit, praui uir ingenij, & uarij, a que à fide recta

abhor

abhorrentis. Siquidem synodum aduersus sextam à patre celebratam indixit, bonis omnibus aduersantibus, & in primis Romano pontifice, quem comprehendi mandauit. Bellum aduersus Arabas, & Bulgaros contra fœdera motum, utrunque calamitosißimum geßit. Qua re & crudelitate etiam in suos inuisior factus, Leōtij patricij, & Callinici patriarchæ dolo deturbatur Imperio, atque Chersonam relegatur, nare prius abscissa. Vnde mox fugiens, & ad Trebellium Bulgarorum regem fuga lapsus, eius opera restituitur: Tiberio, qui Leontio successerat fugato, & Callinico patriarcha luminibus priuato. Illud sæuitiæ hominis argumentum traditur, quòd quoties truncas nares emungeret, toties unum ex ijs, qui Leontio fauerant, ad supplicium rapi iubebat. Sexto demum & decimo anno à Philippico pulsus, quem reclamante Constantino Pontifice, acrius insectabatur (uenerat autem ad illum Romanus antistes accersitus, & ab Imperatore honorificentißimè exceptus) uitam & Imperium pariter amisit sexto anno post exilium, cùm x. antè præfuisset.

LEONTIVS.

LXXXVII. annos ab Heraclio ad Iustinianū in una gente imperatum, quod nescio an ulli priorum contigerit, cum Leontius Iustiniano relegato, Imperium sibi uendicauit: qui classe aduersus Arabas Africā occupantes ingenti parata, cum infecta re rediret, Imperio expellitur, postquàm treis tātum annos rerum potitus esset. Hunc ergo Tiberius captum (sic enim quàm Absimarus dici uoluit) adepto Imperio, naribus truncatum custodiri iußit.

ABSIMARVS, QVI ET TIBERIVS.

HVnc cla[illegible] in Creta Imperatorem dixit, qui Heraclium fr[illegible]em statim aduersus Arabas omnia uastā-

tes cùm misisset, eius forti operà hactenus repreßit, ut à nostris abstinerent. Inde Philippicū nobilitatis præcipuæ Chersonam relegauit, quòd aquila caput obumbrasse uidebatur dormienti. Cæterū septimo pòst anno cum Leontio captus, à Iustiniano interficitur.

PHILIPPICVS BARDANES.

NVnquam maior principum impietas, maiórue, quod grauius doleas, socordia. Quippe hic adeptus Imperium, sextæ synodi decreta altera synodo infirmare contendit: gratificaturus monacho, qui Imperaturum illum prædixerat, hoc prædictionis præmiū petenti: quare cum eloquentiæ multum huic inesset, sapientiæ parum, opésque Imperij iampridē congestas dißiparet, passus etiam Bulgaros Thraciam populari, priuatus oculis in ordinem redigitur, anno uno, & mensibus VI. uix expletis.

ARTEMIVS, QVI ET ANASTASIVS.

HIc adeptus Imperium, cùm optimè quæ ad pietatem rectam attinent, instituisset ex Pontificum assensu, classem ingētem aduersus Arabas in Alexandriam emisit. Verùm claßiarijs quibusdam contumacius agentibus, qui illum oderant, domum reuersi, Theodosium ignobilem alioqui uirum Imperio præficiunt: captáque Constantinopoli, monasterio Anastasium includunt, cum annum unum, menses tres imperasset.

THEODOSIVS ATRAMYTENVS.

OBscuro licet loco natus, non pœnitendum Imperatorē egisset, si diutius illi per Leonē & Cononem Orientis præfectos imperare licuisset. Verū cum Leonem exercitus Imperatorē dixisset, pertæsus belli ciuilis Theodosius ceßit Imperio, monasticámque uit[illegible]mplexus, satis diu ac felix in ea uixit, cùm annos duos im[illegible]rasset.

LEON ISAVRVS, SIVE CONON.

OBscuritatem generis (quippe qui apud Isauros natus exercuerat sedētariam) cùm alijs sceleribus, tū uerò impietate in Deum, ac eius imagines facilè Leon æquauit, unde illi cognomen εἰκονομάχȣ, & θεομάχου Græcis, quarum perdendi tantus hominem ardor inuaserat, ut Iudæis duobus gratificaretur, qui illum tantò antè imperaturum prædixerant: ut & Constantinopolitanum pontificem, Germanum nomine, aduersantem, sede extruserit, & Romanum antistitem obsistētem comprehēdi iusserit. Saraceni certè ducibus Masgalda, & Solymano Constantinopolim triennali obsidione, terra, marique fatigarunt. Verùm peste, faméque confecti, à Bulgaris etiā sæpe uicti, classe magna ex parte igne sub aquis ardenti consumpta, paucißimis ex tanto naufragio seruatis, manifestam in se numinis iram sensere: nec minori interim clade in urbe sæuitum, trecenta & amplius ciuium millia peste, faméque consumpta. Ridicula planè quidam de cœlesti igne, & nauium numero prodidere. Inde Siciliam Sergij præfecti opera rebellantem, ad officium retraxit. Circa finem Imperij, quod quartum & uigesimum durauit annum, graui terræ motu Bithynia, Thraciáque concussa, murique Byzantij magna ex parte collapsi, quo Theodosij maioris, & Arcadij filij statuæ ad terram deiectæ. Et quæ res flectere impij principis animum ab impietate debuerat, tanquā in manifesta Deūm ira, ille uerò ad priuatum quæstum retulit, tributo ad restituendos muros imposito, ut in singula numismata quatuor & uiginti obolos ærario principis inferrent: quod posteà in multas ætates abijt. Hoc principe Romani pontifices ad Francos priùm respexêre.

CONSTANTINVS COPRONYMOS.

IMpio patri scelestissima successit proles Constantinus cognomẽto Copronymi, quòd infans baptismi lauacro admotus, medijs sacris alimoniæ excremento aquã polluerat. Is non solùm patris impietatem in abolendis diuorum imaginibus reddidit, uerum etiã grauiore scelere reliquias eorum aut contempsit, aut combussit: quam in numina impietatẽ immanitas hominis inuisiorẽ fecerit, dum nobilissimum quenque tollendum è medio curat. Antistites certè Constantinopolitanos unum & alterũ ignominiose prius habitos, & grauiter adhæc excruciatos, capite plectit. Hic Bulgaricũ uariãte fortuna bellũ terra, marique gessit. Artabasdum primæ nobilitatis hominem Imperatorem ab orthodoxis creatum, post biennium à se captum, oculorum usu cum liberis priuat. Grauissimam hyemem, uti Pontus, Bosphorúsque ipse Thracius perglaciauerit, expertus, post infinita flagitia exquisitissimo cruciatu consumptus obijt Imperij anno XXIIII. duobus mensibus minus.

LEO.

NOn Imperij solùm, sed paterni sceleris hæres aduersante matre Bulgarici sanguinis pientissima successit Leo, qui ad impietatem sacrilegium etiam addiderit. Nam coronam à Mauricio principe Deo dicatam, nefario capiti imponens, captus gemmarum & auri splendore, breui pœnas luit: caput enim impiùm carbunculi apostemate statim intumuit: tandem ardentissima febri subsecuta, impium spiritum nefarius exhalauit, Imperij anno uno.

CONSTANTINVS LEONIS F. & Irene mater.

REdditus tandẽ his principibus ue[illegible]i religioni suus nitor, reddita uetus pietas Irenes matris opera[illegible]

Attici sanguinis, forma insignis, sed probitatis opinione insignior Leoni nupserat. Quare conuentu CCC *&* L. *Patrum Niceæ indicto, quæ septima synodus habetur, templis, diuisque suæ restitutæ sunt imagines. Nec multò pòst tamen Constantinus iam adultus matrem haud amplius passus, Imperio deijcit, eiectam in ordinem redigit. Nicephorum Imperatory & ipsum stemmatis, in quem suffragia multorum tacitè inclinabant, oculorum & linguæ usu priuat. Et ne quid sceleris deesset, Maria uxore monasterio obtrusa, Theodoram concubinam inducit matris consilio, ut filium inuisum omnibus faceret: unde mox rerum sola potita, filium in potestatem redactum excæcat, eadem die qua sexto antè anno Nicephorum ille eodem supplicio affecerat, ipsáque non multò pòst à Nicephoro pulsa, in Lesbum insulam relegatur. Huius Imperio, quod fuit cum filio annorum* X. *lamina inuenta est super cadauer his uerbis: Christus nascetur ex uirgine, in eum credo: Constantini & Irenes Imperio ô sol iterum me uidebis. Sed & Carolus à Leone Romano pontifice Imperij corona donatur uirtutis, & pietatis ergo.*

NICEPHORVS.

Piget planè, ac pariter me pudet, tot portentis uerius quàm principibus referẽdis immorari: nisi quòd præterquam quòd rei series ita exigit, nonnihil & huiusmodi homines uitæ prosunt, dum eorũ exitu & deterrẽtur peßimi, & optimus quisq; ad uirtutem, honestumq́; accenditur Nemo enim maiore hominũ opinione ad Imperium uenit. dum singulos aut muliebris impotentiæ, aut flagitiosißimi, principis tædet: nemo auarius, aut crudelius administrauit, quorum scelerum mox pœnas meritas luit. A Bulgaris enim paulò antè à se uictis, improuiso noctis assultu

oppressus, ipse cum toto exercitu ad internecionem cæditur. Stauracius filius saucius humerum, uix Adrianopolim euasit. Hic Venetam rem sociali classe aduersus Gallos iuuit. Populoniam dolo magis, quàm ui captam diripit.

STAVRACIVS.

ADrianopoli in quam euaserat, post patris interitum Imperator ab amicis salutatus: non multò pòst à Michaële Curoplate Rangabe cognomento, qui Procopiã sororẽ eius in uxorẽ duxerat, Imperio deturbatur, & monasterio includitur, postquã cum patre annos IX. imperasset.

MICHAEL CVROPLATES,
Rangabe cognomento.

MElior pacis artibus, & pietate maior duobus à me proximè relatis successerat Michaël, si quàm in toga bonus, tam bellicis rebus administrandis uiguisset, à quibus tantum abhorruit, ut ad unam aduersam cùm Bulgaris pugnam, à quibus castris etiam exutus est, ita conciderit, ut accepto nuntio de Leonis Imperio, monasterio sese abdiderit, habenas regni facilè concedens post annum alterũ Imperij. Hic cum Carolo Francorum rege fœdus ita inijt, ut Veneti suis legibus, ac iure uiuerent: immunitate his seruata, quam ad eam diem in terra Italica retinuerant.

LEO ARMENIVS.

PArdi Patritij filius magno omnium gaudio, maiore spe rei Romanæ præficitur: nec conceptam de se hominum animis spem frustratus esset, nisi egregias uirtutes crudelitate in suos, & impietate in Deum mox fœdasset. Quippe qui parta de Bulgaris insigni uictoria, cùm ab armis quies esset, ad cædem multorum conuersus, diuorum imagines deleri penitus iubet: nec præsagijs, aut somnijs maternis cladem imminentem euadere potuit. Nam

à Michaële Traulo, quem in custodia detinebat, noctu per insidias, dum sacris operatur, cæsus obijt post annos Imperij VII. & menses quinque.

MICHAEL BALBVS.

AMorium Phrygiæ superioris oppidulum dedit hunc principem, non humili solùm, sed sordido etiam loco natum: ad quæ impietas quoque accesserat ex hæresi Iudæorum, atque Thinganorum hausta: Linguæ prætereà uitio balbutientem, nude Græci τραῦλον appellauere. Hic post interfectum Leonem, à quo ad tantam fortunam euectus erat, Thomam, qui Tyrannidem inuaserat, uario primùm rerum euentu tandem oppreßit: defectionisque socios cum ipso Thoma sustulit. Sarraceni hoc principe ex Africa profecti, Cretam insulam occupant, totamq; ferè in ditionem redigunt, Græcosq; duplici prælio uincunt. Ipse princeps cùm annos VIII. menses IX. imperasset, Theodophilo filio per manus Imperium tradidit. Vetus oraculum innotuit, tum rem Romanam in lapsum præcipitem ruituram, cùm Balbus & auarißimus princeps imperaret, qualis hic uir fuit.

THEOPHILVS.

MAior iustitiæ cultus in Theophilo filio: quippe qui facilimum sese statis diebus adeuntibus exhiberet, & ad seueritatem interdum propensior acrius delicta puniret: sed par impietas, ut qui diuorum imagines ex paterna æmulatione auersatus, non paucos, qui eas colerent, ad mortem usque cædi iusserit. Saracenis Asiæ prouincias uastantibus bis congressus, bis uictus est, castrisque exutus. Quinetiam Amorium, nude illi genus, ab ijs obsessum, & proditione captum diripitur. Cúmque annos duodecim rebus præfuisset, dysenteriæ morbo perijt.

MICHAEL THEOPHILI, ET
Theodora eius mater.

FEcit Irenes Cōstantini matris administratio, ut fœminei nō pœniteret Imperij. Quare Theophilo uita functo, Michaële filio adhuc infante, & sub tutela matris, ac principum uirorum relicto, Bulgari Scythicum genus pietatem nostram populariter sunt amplexi, cùm Theodora genitrix rebus adhuc præesset. Verùm impotentiam muliebrem quis æquo animo ferat, ubi præsertim impietatem afferat? Nam & illa diuorum imagines execrata est. Cæterùm impietatis pœnas mox dedit à filio monasterio inclusa: qui auo similior quàm patri, per summam ignauiam, ac prodigalitatem rem afflixit, à Saracenis etiam castris exutus, nec minore insania Circensibus ludis oblectatus est: quibus dum plus ingenio indulget, Basiliū Macedonē Barda interfecto, consortem Imperij adsciuit, à quo mox occisus est Imperij anno XIIII. quorū treis cum matre egerat.

BASILIUS MACEDO.

QVis crederet & hūc captiuū inter uenales Cōstantinopolim adductum, Romanæ rei præfuisse, qui nec patriā, nec parentes saltē ciere posset? præfuit tamē & eo rerū successu, ut ad eius nepotes Imperij maiestas trāsierit. Primū igitur adepto Imperio profusißimas Michaëlis largitiones reuocauit, ut dimidium eorū, quæ accepissent, ærario inferrēt, & treis liberos Imperij hæredes instituit. inde in Saracenos, qui Cretā occuparāt, profectus, ab his nauali prælio superatur: quos tamen alieno ductu pòst uicit. Hoc imperante, Saraceni ex Africa soluentes, cum Italiā magna ex parte uastaßēt, Dalmatiā quoq; populati sunt, Rhagusio etiam capto, quos tamen Nicephori Phocæ ductu, inde pòst eiecit. Bario in ditionē suā redacto, tam[illegible] etsi Veneti una atq; altera expeditione rē Christianā iuui[illegible] [illegible]ete

annos xx. imperasset, à ceruo in uenatione cornu ictus, mox perijt. Vir frugi, & quem principem nō contemnas.

LEO BASILII PHILOSOPHVS.

Constantino filio maximo natu (uiuēte adhuc patre) uita functo, Leo cognomento Philosophus frater successit: qui Bulgaros desciscentes, Turcarum auxilio primò uicit. Verū ab his per inanes inducias delusus, magna clade afficitur. inde in Saracenos classe cōparata, Nicetæ ductu egregiam uictoriā peperit: literarū omnium, & astrologiæ in primis eruditus, & qui filium Constantinū imperaturum diuinaret. Tandem post annos v. & xx. menses treis alui doloribus fatigatus, Alexādro fratri Imperium per manus tradidit, cui filium commendauit.

ALEXANDER.

Nec Basilio patri, nec Leoni fratri similis Alexander successit, uir luxu & ignauia perditus, annū et mēsem rerum potitus. Qui cùm nec ipse rectè administraret Imperium, & ignobilissimum quenque, ac turpissimū rebus præficeret, erumpente naribus sanguine extinctus est.

CONSTANTINVS.

Septennem hunc pater Leo sub tutela matris, & nobilium quorundā reliquit: quorū diligentia Andronicus Ducas tyrannidis inuasor oppressus est. Inde Bulgaris Thraciā uastātibus bellū indictū: quod feliciter sanè Phocæ ductu successerat, nisi casu quodā consternati milites iā uictores in fugā cōuersi fuissent. Eadē quoq; fortuna alterius in Bulgaros expeditionis fuit ducum discordia, & ambitione: ut & Cōstantinopolis à Bulgaro hoste sit obsessa, & Romanus Lecapenus Zoē Cōstantini matre prius eiecta, Imperij socius adscitus à Cōstātino necessariò fit, qui Helenā eius filiā in uxorē etiā duxit. Cæterū Romano in

exil

exiliũ pulso, Christophoróq; eius filio cũ tota Lecapenorũ gẽte extincto, ipse rem Imperij per annos undequadraginta satis prudenter administrauit, Beneuento de Langobardis expugnato, & tyrãnis quibusdã oppreßis, Turcarúmq; principibus aliquot Christiana pietate imbutis. Hic à literis, optimisq; disciplinis nõ abhorrẽs, quas penè extinctas ab interitu uindicauit, librũ Romano filio reliquit, in quo summã totius Imperij, sociorum omnium fœdera, hostium uires, rationes, consilia explicuit, quem nos in bibliotheca nostra tanquam thesaurũ seruamus, in quo multa de Venetis etiam nostris Imperator ipse disserit.

ROMANVS LECAPENVS.

NOn iusiurandũ sanctißimũ, quod præstiterat, nõ gener Constantinus obstitit, quò minus Imperium & sibi, & Christophoro filio Romanus uindicaret, Constãtinúmq; penè in ordinẽ redigeret. Is uerò cũ Bulgaricũ bellũ cõtra Simeonẽ eorũ ducẽ infeliciter geßisset, & sextum ac uigesimũ annũ præfuisset, tandem à Stephano filio captus, insulæ includitur: mox & eius filij à Cõstantino comprehensi, alter in Procõnessum, in Lesbũ alter relegatur.

ROMANVS LEONIS IVNIOR.

VIr omniũ ignauißimus, luxúq; ac otio perditus, post Constantinum patrem Imperium suscepit Romanus nomine: quod tamen alieno arbitrio rexit, ingenio alioqui non malo, sed interdũ solerti, ubi animum adiecisset: foris aduersus Saracenos, qui Cretam occupabant, Nicephori ductu, & aduersus Turcas Asiam uastantes eiusdẽ Nicephori & Leonis fratris Imperio felix. Domi in matrẽ, ac sorores impius, ut regia eiectæ, quæstum meretricium sint amplexæ: ipse ludis ac crapulæ intentus, post tertiumdecimum Imperij annum obijt ueneno etiam pc... iatus.

NICEPHORVS PHOCAS.

NObilißimus haud dubiè Romano succeßit Nicephorus cognomento Phocas, Phocæ Nicephori nepos, qui in Sicilia cõtra Saracenos res egregias gesserat. Simul ac igitur adeptus Imperiũ est, classem in Saracenos occupantes Siciliam instruit: ipse in eosdem Asiã uastantes exercitũ duxit: in Sicilia res infeliciter per duces acta ipse Ciliciam & magnam Asiæ partẽ lætis auspicijs recepit: mox Antiochiam noctu aggressus pulsis Saracenis, Imperio subdidit. Sed quàm bellica re fortunatus, tam domi infelix, dum auaritiæ, socordiæq; sese emancipat. Ex quo in odiũ ciuiũ incurrens facilè à Ioanne Zimisce adiuuante Theophania Nicephori uxore, noctu intra cubile interficitur, cùm rerum potitus esset annos sex, menses totidem.

IOANNES ZIMISCES.

CLarus hic iam antea militari laude Imperiũ assecutus, Basiliũ & Constantinũ fratres, Romani iunioris filios, Imperij consortes adsciscit: in Rhoxolanos Bulgariam sibi uendicãtes felicißimè rem gerit: Phocam Nicephorum rebellantẽ capit: indéq; Bulgariam omnẽ Imperio adiecit, eiectis inde Rhoxolanis, Sphẽdoslauóq; eorum rege ad deditionem coacto: mox Constantinopolim reuersus, cùm triumphantis specie inuectus urbi esset, potionatus post Imperij annum sextum, & menses sex deceßit.

BASILIVS ET CONSTANtinus fratres.

NVlli diuturnius rerũ potiti, quippe qui annos LIII. præfuerint, & ne sine ciuili bello rem transigerent, Bardæ Scleri ambitio fecit, quem inuasorem Imperij tandem acie uictũ [illegible] Persas fugere cõpulére: nec multò pòst Phocas Barda cognomento ab exilio reuocatus, indignatúsque

túsque post rem præclarè aduersus Sclerũ se duce nauatã ab Imperatoribus contemni, desciuit: quẽ & ipsum cæsum in acie superarunt. inde in Bulgaros itum, quos prælijs aliquot uictos ad deditionem tandem totius gentis Basilius compulit, usus ad compescendam eorũ perfidiam grauiore in uictos pœna. Nam XV. millibus eorum captis oculos effodit, uno tantũ incolumi, qui eis ad Samuẽlem eorũ ducem præiret. Quare dolore animi Samuël affectus, nõ multò pòst obijt. Bulgaria igitur omni subacta, & Imperij terminis undique ampliatis, post LXX. & alterum uitæ annum decedens, Constantinum fratrem successorem reliquit.

CONSTANTINVS.

HIc cum fratre particeps dignitatis potius, quàm potentiæ, post fratrem per summam ignauiam & luxuriam ita se gessit, uti obscurissimis & barbaris hominibus rem totam traderet. Illud eo principe dignum laude gestum, quòd Diogenes, qui Syrmio & Bulgariæ præerat, Patzinacas Istrum superantes uicit. Decessit tertio Imperij anno septuagenarius, Zoẽ filia Romano Argyropylo in uxorem collocata.

ROMANVS ARGYROPYLVS.

HVnc Zoæ filiæ Constantinus ut omnium nobilissimum, qui Imperij hæres esset, delegerat, optima de eo omnium spe: quam sub initia nequaquam frustratus, est, cùm multa in melius mutarit, summa etiam liberalitate in omnes usus. Verùm cùm Saracenica Asiæ expeditio parum ex sententia illi cessisset, repentè mutatus, totũ se ignauiæ, ac pecuniæ colligendæ tradidit: nec multò pòst Zoẽ uxoris insidijs & Michaëlis Paphlagonis adulteri dolo, intra balneas aquis immersus obijt, cum annos quinque & dimidium regnasset.

MICHAEL PAPHLAGO.

Quis non effrænem in quinquagenaria fœmina libidinem execretur? aut fortunæ ludum in hoc principe non admiretur? mancipium uidelicet barbarum, nec ulla re nisi forma commendatum, mente etiam commotum, labénsque ad singula momenta, spuma insuper oris fœda, septem tamen annos imperauit: nec malum omnino principem egit. Nam & tricennales inducias cum Aegyptio rege percußit, & Aedessam obsidione liberauit: & domi in suos facilis, ac beneficus admodum fuit: Vni Zoæ propter expertam libidinem parum æquus, qui cùm intercutis etiam morbo laborare cœpisset, Michaëlem Calaphatem hæredem Imperij esse uoluit.

MICHAEL CALAPHATES.

Hic adoptatus à Zoë, præter sordes parentum, qui naues apud Paphlagonas pice oblinerēt, unde Calaphates etiam dictus, auarè ac crudeliter rem susceptam administrauit. ingratißimus enim in omnes, patruum autorem tantæ maiestatis primum eiecit: reliquos deinde consanguineos execuit: inde Zoën matrem in insulam relegauit: quod cùm indignißimè omnes ferrent, populi conspiratione restituta Zoë, fugiens cum fratre Constantino à turba capitur: & uterq; oculorum usu, familiari Græcis pœna, priuatur: mēsibus quatuor & totidem dies rerum potitus.

ZOE ET THEODORA.

Flagitia principum, ut mulebre imperium æquius uideretur, effecere. Quare sororibus duabus imperij fasces, ac maiestas asserta. Cæterùm ut uarium, ac mutabile semper est fœmina, facilè Zoæ ardenti adhuc libidine persuasum, ut maritū asciceret. Cumq; aliquod fastidisset Constantinum Monomachum ab exilio reuocatum,

Imper

Imperatorij & ipsum stemmatis uirum sibi adiungit, & Imperatorem pronuntiat mensibus III. uix exactis.

CONSTANTINVS MONOMACHVS.

Hinc prima Imperij labes, hinc reliquæ, quæ consecutæ sunt clades, ortum habuere, principe adeò ignauo, & libidine perdito, ut concubinam egregia alioqui forma uxoris legitimæ loco habuerit, quam efflictim deperiret. Duplex illũ factio sub initia Maniacis uidelicet Georgij, & Leonis Tornicij est aggressa: sed Maniacis motus, qui ex Italia in Epeirum transierat, una pugna secunda & ducis morte facilè compressus. Torniciana defectio eò grauior, quò diuturnior: sed eo post aliquot prælia tandem capto, & oculorum usu priuato, facilè consedit. hoc principe Turcarum arma tunc primùm per Asiam latius euagata: uicti tamen interim Rhozolani, & Patzinacæ Scythicum genus hominum. Zoëq; uxore septuagenaria fato mox functa, & ipse tandem morbo prægrauante decessit post annos Imperij bissenos, & menses octonos.

THEODORA.

Non pudeat & Theodoram Zoës sororẽ, quæ biennio uix imperarit, nostris inserere commentarijs: quandoquidem non muliebriter fœmina rebus præfuerit. Quinimo tanta domi, forísque quies & otium fuit, tãtá rerum omnium ubertas, ut fœminei Imperij neminẽ pœniteret. Verùm ingrauescente cum ætate morbo, illecebris eunuchorum Michaëlem iam senem in curæ pertem cùm aduocasset, ipsa non multò pòst fatis, naturæque concessit.

MICHAEL SENIOR.

Vix annũ unum rerum potitus erat, cùm Isaacij Comneni motus in ordinem illum redegit, uirum genere & opibus clarũ: cætera minus ad imperandũ idoneũ, ætate

etiam prægrauante: qui priuatus non multò pòst obierit.

ISAACIVS COMNENVS.

TAndem uirum fortem, & pace, belloq; illustrē, Constantinopolitana res sortita fuerat, Isaacium scilicet Comnena gente nobili. si ultra biennium sceptri, regnique potitus esset: uerùm ille lateris morbo inter uenandum subitò oppressus, cùm de salute desperasset, cucullam monasticam indutus, regno se abdicat, Constantino Duca de Senatus, populique uoluntate successore declarato. Sunt qui scribant tanta continentia eum fuisse, uti nec uxorem cognoscere uellet post prolem semel ex ea susceptam, cùm tamen ad morbi remedium medici in primis consulerent, ut coitu frequentiore uteretur.

CONSTANTINVS DVCAS.

ET hunc suorum conspiratio sub initia grauis exceperat: quam cùm non sine discrimine compreßisset, ad Reipub. administrationem conuersus, non peßimum principem egit. Veræ pietatis cultor, & qui obseruantißimus, sed auaritiæ studium prægrauabat: unde inuisus suis, hostibus etiam ludibrio fuit, Imperij res undique uexantibus, acceßit ad extrema mala familiaris Constantinopoli clades grauis terræ motus, quo templa, ædésque multæ corruēre: sed morbo inualescente Eudociæ uxorī & filijs sceptrum tradens, anno septimo, & mense sexto Imperij, cùm LX. & amplius uixisset, exceßit.

EVDOCIA ET FILII.

POterant res domesticæ fortasse muliebri prudentia non incōmodè administrari, si à bellis externis quies affuisset: sed imminentibus undique Barbaris uicit eorum sententia, qui uirum idoneum præficiendum rebus esse contendebant. Quare iurisiurandi oblita, quo marito mo-

rientiſeſe obſtrinxerat, non ſuperinducturam ſe Imperij rebus maritum alium, ſiue etiam coacta, Romanum cognomento Diogenem, filijs etiam non improbantibus, poſt menſes VII. Imperij, uirum ſibi adiunxit, qui Remp. prudentia ac fortitudine tueretur.

ROMANVS DIOGENES.

HVic Diogenes pater fuerat haud dubiè domi, militiaéq; clarus: qui poſtea tyrannidis affectatæ reus ſeipſum præcipitauit. Paternæ igitur laudis æmulator filius, cùm uictoriā egregiam retuliſſet ex hoſte barbaro, dignus eſt habitus, quem Eudocia in thori, curæq; partem acciperet: quam tamen non multò pòſt facilè pœnituit, cùm inſolentiæ hominis pertæderet, qui rem ad ſe totā traheret. Prior expeditio in Barbaros Aſiam uaſtantes uario rerum ſucceſſu illi adminiſtrata. Altera funeſtiſſima, Romano milite uel fugato, uel cæſo, ipſo certè Imperatore (quod ad eam diem nunquā contigerat) capto. Ferunt Azan Turcarum principem ad primum nuntium capti Imperatoris Rom. uix credentem conſtitiſſe: mox ad ſe adductum, & cognitū, in ſummo honore à Barbaro habitum, & amplis donatum muneribus, pace inita dimiſſum: ſed Byzantij omnia ad primū cladis acceptæ nūtium mutata erant: ipſa Eudocia relegata: Romano abdicatum Imperiū: & Michaël maximus Conſtantini filius rebus præpoſitus. Ipſe Romanus cùm bellum fruſtra pararet, tandem deditus præter iuriſiurandi religionem oculis immanē in modum prius effoſſis deportatur in inſulam: ubi non multò pòſt decedens, ab Eudocia uxore ſepelitur poſt annos tres, menſes autem octo.

MICHAEL CONSTANTINI
Ducæ filius Parapinaceus.

IGnauiſſimum principem numina nobis (ut arbitror)

iampridem infesta dedere, quem à fame, quæ sub eo inualuit, Parapinaceum appellauere. Cùm igitur Imperij res pari ignauia, ac sæuitia uexarētur, principe sub Psello magistro uersibus tantū factitandis intento, Nicephorus Botaniates cognomento haud dubiè nobilißimus Imperium sibi asseruit: quem in socordis principis inuidiam ciues facilè admisere, Michaële prius cum uxore & filio post sextum Imperij annum, & mensès sex cœnobio incluso.

NICEPHORVS BOTANIATES.

A Phoca Imperatore stemma huic ductum: quare tanquam omnium nobilißimus Michaële facilè reiecto surrogatur: qui Comnenorum fratrum forti primùm, fidelique opera usus, qui Bryennium tyrannidis inuasorem, & Basilacium sustulerant, mox ab illis defectionem meditantibus Imperio deturbatur anno I I I. quàm imperare cœperat: ipse monasticam uitam secutus. Alexius autem Comnenus minor natu, militari turbæ acceptior Imperator salutatur: qui Byzantiū ingressus die dominicæ cœnæ sacratißimo magnæ hebdomadis, hostilem in modum urbem totam diripuit, nullo non iniuriarū genere in ciues edito.

ALEXIVS COMNENVS.

SVccesit iam hinc familia, unde hæreditariū, ac propè iustum in Græcam gentē odium ad nos trāsmissum sit. Nam etsi iampridem sub Photio schisma cœperat, manebat tamē qualiscūque Romani pontificis maiestas, & male sartam gratiā affinitates quædam cum principibus nostris initæ focillabāt. Alexius autē ueluti ex professo hostis Latini nominis præter bellum, quod cum Roberto Viscardo infeliciter geßit, Venetis etiā armis adiutus, Gallorū memorabilem illam expeditionē, quam suspectam semper ab initio duxerat, perturbare conatus est. Cæterū non succe-

dente consilio, his cõditionibus commeatu, & alijs necessarijs rebus adiuturum se Gallos recepit, si quæcũque cepissent ex hoste, sibi restituerẽt: ex ducibus certè nostris plurimum Boamundo Normanno deferre uisus est. Cõuersus inde ad pacis artes, orphanotropheion erexit, & musæum: in altero pueros, puelláſq; parẽtibus orbos alendos, in altero erudiẽdos instituit, sumptúsque his ex regio uectigali datus: ipse uerò morbo fatigatus, post VII. & XXX. Imperij annum, menses quatuor cum dimidio, moriens, Ioanni filio, reluctante in primis matre, Imperium reliquit.

IOANNES.

Ioannes, quem nostrorũ quidam Caloianem appellant, ubi Imperium adeptus est, suos omnes dignitatibus ornat, in Isaacium fratrẽ propensissimus, quem incredibili charitate dilexit: uarijs expeditionibus in Asiam usus, Turcas, Persásque prælijs aliquot uicit, urbésque illis non paucas ademit. Latinorum militum fortẽ, fidelémque operam semper expertus, legatos ad Innocentiũ pontificem, & Lotharium Imperatorem uictoriam de Rogerio gratulaturos misit: tandem memorabili exitu in uenatione sagitta uenenata digitum dextræ saucius, post quintum & uigesimum Imperij annum & menses octo, natu minori Manueli sceptrum reliquit, cùm Isaacium ut minus ad imperandum idoneũ reiecisset: non cõtemnẽdus omnino princeps.

MANVEL.

Nullus infestior in nos fuit: nulli inuisiores successus nostrorũ fuere: ut Corradum Germanum, & Ludouicum Francorum regem, uarijs insidijs fatigarit: quare coacti intempestiuè Bosphorum traijcere, cum in locorum angustijs à Græcis nostri cæderentur, famę quoque laborare cœperunt: sed famem morbus etiam subse...

gypso per summũ scelus farinæ immisto. Quare indignatus Siciliæ rex Rogerius, bellum illi indixit: indictum fortiter geßit: uastata omni ora Græciæ, & Byzantio etiam per suos duces adeò insultatus, ut sagittas argenteas, aureásque hortis regijs immiserint. Venetis etiam nõ minus infestus, contra ius gentium Henricum Dandulum eorum legatum uiolat: negotiatores, quos simulata pace euocarat, uno die comprehendit: ex quo Venetis armis pressus, tandem promissa bonorum restitutione, æquis pensionibus pacem impetrat: prælium cum Turcis funestißimum gessit, in quo penè captus est. Federicum Aenobarbum etiam Italicis auxilijs exercuit: rectæ fidei dogmata perturbare per insaniã adortus, nõ prius abstinuit ab incœpto, quàm omnes aduersantes sibi uidit: demũ cum astrologiæ peritißimus haberetur, spondérétque sibi multos adhuc uitæ & Imperij annos, totiúsque Orientis Imperium agitaret animo, post XXVIII. principatus annos monasticam uitam secutus morbo perijt, Alexio filio paruulo relicto.

ALEXIVS.

PAtri puer Alexius adhuc succeßit, qui fatigatus multorum insidijs, Andronicum maximè infestũ habuit, uirum callidum & impium: qui ex Isaacio Comneno Ioannis fratre natus, nobilißimus haud dubiè habebatur. Is Constãtinopolim ingressus, primùm tutorem egit, inde participem Imperij. Demum præter iurisiurandi fidem dominici etiam corporis & sanguinis haustu sacratiorem, Alexium XV. tantum annos natum, cum treis annos à patris morte rerum potitus esset, miserabiliter excruciatum necari iubet: capitéque abscisso, reliquũ cadauer in mare proiecit.

ANDRONICVS COMNENVS.

CAllidißimus mortalium, ac sæuus, cætera nõ impro-

bandus, si regnandi libidinem demeres: biennium rebus præfuit, omnibus ob insitam sæuitiā inuisus. Quare bello etiam à Gulielmo Siculo appetitus, cùm undique premeretur, tandem ab Isaacio Angelo præter suam, omniúmque opinionem Imperio deijcitur: captúsque, ac per urbem camelo sedens circumuectus, manu abscissa, oculóque effosso, turbæ, uulgique tumultu lacer perijt.

ISAACIVS ANGELVS.

COmnenorum sublata stirpe, ad Isaacium cognomēto Angelum summa rerum præter omnium spem defertur: qui cùm prudenter se gerere sub initia uideretur, classem ad recipiendam Cyprum frustra comparauit. Bellum etiam cum Mysis, qui & Valachi dicūtur, Petro & Asane fratribus defectionis autoribus infeliciter gessit: uarias interim multorum tyrannides oppressit. Federicum Aenobarbum in Syriam properantem magnificè excepit. Ipse uerò, cùm in nostros beneuolo animo esse uideretur, ab Alexio fratre, quem captum à Turcis redemerat Isaacius per summum scelus Imperio, oculísque priuatur.

ALEXIVS FRATRICIDA.

NOn ingratus in fratrem solùm, sed planè impius Alexius uideri possit: qui non solum maiori fratri Imperium per scelus ademerit, uerùm etiam nepotē extorrem pateretur. Sed affuit non multò pòst grauis ultio. Restitutus enim nepos patrem adhuc uiuētem rebus præficit. Ipso autē Alexio fuga dilapso, nepos Alexius Isaacij filius post subitam patris mortem Imperator est dictus, Gallorum, Venetorúmque armis præualentibus.

ALEXIVS IVNIOR. ISAACII FILIVS.

PVer annorū XII. cum Pānonas, Gallósque per matrem, uxorémque attingeret, Venetorū Gall.

ope in Imperium restituitur. Id uerò præter alia in fœdere sanciendo disertè cautum, ut patriarcha Constantinopolitanus Romano pontifici tanquam maiori subesset: & damna Francis, Venetisque à Manuele illata compensaret. Qui mense post restitutionem suam uix exacto, cum satageret rerum, quas promiserat, à Murziphlo quodam ignobili, quem tamen ad summum dignitatis gradum extulerat, fraude puer necatur: sed Murziphlus & ipse non multò post in Peloponneso captus, & Constantinopolim retractus, per summam ignominiam, & cruciatus obijt.

BALDVINVS FLANDRENSIS.

EXcellens Veneti sanguinis uirtus adiuta Gallicis armis, Imperium, quod tot annos factiosissima, & turbulentissima Græcorum natio possederat, Latino nomini facilè asseruit. Capta enim urbe post Murziphli fugam, Balduinus Flandriæ comes, x v. uirûm suffragio Imperator eligitur. Veneti primo suffragio Thomam Maurocenum (quando ità conuenerat, ut ipsi antistitem darēt, si Gallus imperaret) patriarcham designant: qui statim ad Romanū pontificē profectus, eum dignitatis suæ autorē fecit: móxq; reuersus celeberrimo gētiū conuētu, Balduinū Imperij corona donat: qui uix anno circumacto, cum præter Adrianopolim cūcta recepisset, moriens fratrem Henricum successorem habuit. Sunt qui annos v. imperatū prodant.

HENRICVS.

BAlduino fratri successit Henricus: qui pace cum Valachis firmata, & filia ducis eorum in uxorem ducta, domi forisque cum prudenter se gereret, in Thessaliā profectus, Gulielmum filium Bonifacij regem Thessaliæ declarat: mox moriens Iolantam filiam Petro Antisiodorensi nuptam reliquit hæredem, anno Imperij x i.

PETRVS ANTISIODORENSIS.

HIc uxorio iure (quando mascula nulla supererat proles) innixus, ab Honorio pontifice ad Laurentij fanum extra urbem insignia Imperij accepit: inde Venetis nauibus soluens, cum Dyrrhachium in Venetorũ gratiam frustrà tentasset, à Theodoro Lascare, qui se Græcorum Imperatorem gerebat, per aßimulationem pacis præter iurisiurandi religionem & fidem, medio conuiuio obtruncatur: Sunt qui circa nemorosa Thessaliæ loca (Tempe ea uocant) insidijs captum, & in uinculis asseruatum prodant.

ROBERTVS FILIVS.

NVlli dubium esse potest, treis à me principes relatos pietate ac fortitudine eximios fuisse: quibus tamen fortuna haud sanè arriserit: tum quòd rerum diu potiri non est datum, tum quòd in tanta Imperij nouitate obnoxiam, ac planè precariam potestatem agerent. Eadem propè sors Roberto affuit, qui ad paternæ captiuitatis nuntium Byzantium aduolans, cùm sese optimè gereret, Veneti nominis obseruãtißimus, inuidiam unius ex purpuratis suis sensit: qui abductam sibi ab illo sponsam iniquißimè ferens impotens animi cum domesticis in regiã irrupit, dehonestatámque naribus puellã cecîdit. Quam iniuriã ulturus Robertus, dum Romã cõtendit, atq; inde reuertitur, in Achaia morbo decesit, re interim Veneto prætori demandata.

BALDVINVS.

QVasi fato euenisse dicas, ut quemadmodum à Balduino auspicia regni cœperant, sic in Balduino conciderent: patri Roberto sufficitur Balduinus filius. Cui, quòd per ætatem tantæ rerum moli non uidebatur idoneus, Ioannes Brennius socer adiutor datur. Qui præualentibus Græcorum armis, cùm Venetorum auxilio sæpe rem

tutatus esset, tandem oppignerato filio & crucis dominicæ parte, quin etiam templorum donarijs omnium ablatis, cùm ingentem exercitum ad Bosphori fauces obiecisset, per eius absentiam à Michaële Palæologo proditione recipitur Byzantium: ita dum externam uim formidat, domestica opprimitur. Anno igitur LX. ferè quàm imperari à nobis cœptum est, Byzantium amissum est.

LASCARORVM STEMMA.

DEtur & hoc ipsum cùm studiosis omnibus, tum Lascareæ familiæ haud dubiè clarißimæ: ut qui interim ad Adrianopolim rei præfuerint, non ignorentur, quousq; Michaëlis Palæologi uirtute, Græcis iterum uindicatum Imperium est. Imperator Alexius cognomento Angelus, quem fratricidam superius ostendimus, Theodoro Lascari filiam despondit, dotísque nomine Imperij titulos genero tribuit. Huic mascula proles ex uxore nulla, fœmina tantum Irene filia fuit, quam Ioanni Diplobatazio in matrimonium iūxit, Imperiúmque illi per manus tradidit. Cui postea Theodorus filius succeßit, ex quo Ioannes, quem Michaël Palæologus puerum cùm interfecisset, ipse sibi & posteris per summum scelus Imperium uendicauit.

MICHAEL PALAEOLOGVS.

VEhementis spiritus uir, cùm illum fiduciariæ quodam modo tutelæ pertæderet, Imperiumq; sibi, ac suis destinasset, Gulielmum Achaiæ principatu primùm spoliat: inde Byzantio capta, cum Venetis bellum diu gessit: à quibus facilè Imperio deturbari potuit, nisi Genuenses obstitissent. Quare inducijs initis, Lugdunum ad concilium uenit: quod Gregorius pontifex indixerat, faciléque illi cum Romano pontifice conuenit: ex quo tantam inuidiam Græcanicæ gentis contraxit, ut nec morienti iusta

persoluerint, & locum sepulturæ negarint. Hunc annos quadraginta & amplius rebus præfuisse, nisi Annales dubia prodant, certum est.

ANDRONICVS ET MICHAEL FILIVS.

EX tribus maribus natu maximus Andronicus Imperium arripuit: qui Michaëlem matre Vngarica natũ, consortẽ Imperij sibi asciuit: quo mox uita functo præ dolore amissæ filiæ & generi, pater Andronicus Constantinum Despotem iuniorem ad Imperij successionem inuitat: quod Michaëlis filius Andronicus ægrè ferens, in auum insurgit, Genuensiúmq; auxilio fretus, ius omne ad se trahit: sed Veneti seniorem Andronicum cùm restituissent, tandem prægrauantibus Bulgaricis auxilijs & Genuensium, auus coactus Venetos destituit, partésq; Ligusticas à nepote coactus amplectitur, & septuagenario maior tandẽ moritur.

ANDRONICVS IVNIOR.

SEx annos & amplius bellum uariũ & anceps hic cum auo gessit: sæpe tamen reconciliatis animis amicorum interuẽtu, & gratia malè sarta nequaquam coeunte. Tandem cum Byzantium nepos clàm ingressus esset, in auum nihil ultrà molitus, illum secum imperare quoad uixit, passus est. Eo mortuo, cum aduersus hostes Romani nominis res egregias gessisset, multísque uictorijs clarus esset, undequinquagesimo ætatis anno moritur, febre, capitísque dolore intra quatriduum confectus.

IOANNES PALAEOLOGVS, ET Ioannes Cantacuzenus,

MOrtuo Andronico iuniore, cum Cantacuzeni arbitrio, qui magni domestici dignitatem supremã obtinebat, omnia prudenter gererentur, Apocauci fraude uiri obscurissimi, sed solertia & calliditate inter principis ami

cos præcipuæ dignationis, & patriarchæ ambitione in exilium truditur: ille uerò iniuriæ impatiēs, bellum quinquennale aduersus reginam & Ioannem geßit, Turcarum arma Europæ primus inferens. Cæterū rebus in dies peßum euntibus, proditur illi Byzantiū: quod cum occupaßet, nulli ferè molestus Imperij tantum participē egit, filia in uxorem Ioanni tradita: inde in Genuenses socijs Venetis & Arragonijs bellum uaria fortuna gestum, cui Nicolaus Pisanus dux præfuit: nec multò pòst bellum à Palæologo exule Cantacuzeno indictū, Turcarū in primis ope geritur, quibus etiam in Europa locum inhabitandum primus tradidit. Et cùm ex Tenedo soluens improuisus Byzantium ingreßus esset, tandem Cantacuzenus Imperio se abdicans, monasticā uitam sequitur. hic Ioannes Matthæū Cantacuzeni filium consortem Imperij agentem tandem Imperium deponere coëgit: & cùm multa fortiter administrasset bella, moriens filio Manueli Imperium reliquit.

MANVEL.

De hoc nihil aliud memorabile proditum, nisi quòd septem filios mares reliquit, quorum Ioannes natu maximus morienti succeßit.

IOANNES.

Avidus hic concordiæ, pacisq́;, principibus cū sacris, tum profanis Græciæ totius comitatus Italiā petijt: Eugenijq́; autoritatem secutus Florentino concilio interfuit: paceque ac cōcordia perpetua (ut sperabatur) inita, mox domum reuersus nō diu superuixit, Iosippo etiam patriarcha Florentiæ defuncto.

CONSTANTINVS.

Horret animus tantæ cladis recordatione, & luctu ībuc tanquam in nouo malo mens refugit. Vrbem totius

totius Orientis amplißimā, in qua Christiana pietas millesimum ac centesimū supra nonagesimum primum annum floruerat: ubi tot principes Christiani, tanta religio, tot diuorum templa, tot reliquiæ cōditæ erant, paucis diebus quàm oppugnari cœpta sit, ab immanißimis ac nefarijs Turcis captam fuisse: in qua nullæ scelerum facies defuerint: non dignitatis, non sexus, non ætatis habita ratio: stupra cædibus, cædes stupris additæ: ipsa diuorum templa diruta: ipsa ossa Martyrū canibus, suibúsque obiecta. Constantinus Imperator dum ad portam trepidus se recipit, fugientium trepidatione oppressus obijt: cuius caput hostis ad ludibrium pilo affixum totis castris gestauerit: redemptor ipse Christus (prò pudor & dedecus nobis æternum) iterum cruci affixus, luto, limóque uexatus est: eáque omnia repræsentata, quæ in illum Iudæorū gens olim impia patrarat. Elogiū inde additum cruci: Hic est Christianorum Deus. triduū ciuitas uexata, atque ad arbitrium potentißimi uictoris direpta: inde quicquid regij sanguinis mares, fœminæq; illustres superfuere, aut inter epulas prægrauante uino Othomani iussu fœdè iugulantur, aut uictoris libidini (quod grauius morte fuerit) reseruantur. Incidit autem clades hæc in annum salutis millesimum CCCCLIII. quarto Kal. Iunias: qui dies funestißimus, ac reliogißimus esse nobis sēper debeat. Qua in re subeat ea reputatio, à Constantino magno Helenæ filio constructam urbem esse, Romæ semper æmulam, sub Constantino, qui eiusdem nominis matrē haberet, captam, Turcarúmq; iugo ad hāc diē subditam: cum Nicolaus pontifex Romanæ præesset Ecclesiæ, Fridericus Germanus imperaret: nostri interim Veneti cū classem ductu Iacobi Lauretani emisissent ad subitæ oppugnationis nuntiū, hostis Turca cele-

Constantinopolis à Turcis capta.

ritate præuenti, nullam opem lapsis iam rebus afferre potuerunt. Regnatum à Palæologis annos ferè ducentos.

DE BYZANTIO.

FVerit & hoc institutæ rei consequens, ut qui Byzantium primi condiderint, quæue urbis tam celebris incrementa à prima eius origine ad ætatem nostrã fuerint, & quàm uaria fortuna, perstringam: nam si castelli unius originem diligẽtius perscrutari non ineptum ducitur, cui, quæso, ingratũ esse posit, urbis tam uetustæ, tam amplæ, in qua Imperij Romani maiestas qualiscunque tot annos uiguerit, ortũ, casũmque percepisse? Byzantiũ primò in angustißimo Europæ, Asiæq; Euripo posuere Lacedæmonij Pausania duce, Lygos antea dictum: quod uariante deinde fortuna, dum incerti iuris possesio adhuc esset, Atheniensibus, Spartanísque id sibi certatim uendicantibus, tandẽ libertatem sibi asserere: & dum neuter populus, tanquam propriam urbem auxilijs iuuat, liberæ conditionis esse cœpit: per quæ tempora res eorũ admodũ floruit agro fœcundo, feracíque in primis, & mari admodum opportuno, unde uectigalia, uectigalibúsque eorum augendis piscium uis ingens ad eorum litora deferebatur. Quàm commodè posita esset, oraculi Pythij ambages arguit: nam consulentibus Græcis ubi urbem cõderent, data sors exciderat, sedem oppido Cæcorum aduersam quærerent, Chalcedonios haud dubiè innuens, qui priores in ea loca profecti Megaris, peiora legerant. Pisces etenim ex Euxino in Propontidem illati, ubi ad Chalcedonense litus incurrere, territi candicante saxo, quòd à uado ad summa pelluceat, aduersum Byzantij promontorium ex ea causa Chrysoceras appellatum, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captu[illegible] Chalcedonensibus penuria, primum cum

Lygos, quòd à nunc Byzãtiũ. siue Constantinopolis.

Chalcedonij cæci.

Roma

Romanis fœdus aduersum Pseudophilippum à Byzantijs initum est: inde semper forti, fidelíque opera eorum multis uarijs'q; bellis usi sumus, quousque Seuerus Imperator occupatam à Pescennio Nigro, eo occiso funditus euertit, & in uici formam redegit, agro etiam eorum Perinthijs adiudicato. Fuit autem urbis murus Milesio quadrato lapide, adeò indiscreta laterum structura, ut una propè muri compages spectantibus uideri posset. In huius ruinis Constantinus magnus aquilæ præpeti uolatu ex Chalcedone illuc regulares funiculos, ter'q; ac quater inferentis admonitus, urbem ampliore mœniũ circuitu construxit, Romæ operibus & nomine etiã æmulã futurã, quam cùm uarijs signis, ac monimentis undique conquisitis ornasset, ante v. Iduũ Maij Deiparæ Virgini dicauit. Quin & Valẽs mathematicæ prædictionis consultißimus, annos DC.XCVI. potituram rerum prædixit, quæ tamẽ adhuc duret: portus duos habet, quos ductis utrinq; catenis & turribus erectis munitißimos reddidit. Illud est, quod Dion grauis in primis autor memorabile prodiderit, septem turres eò artificio fuisse constructas, ut si quis uni inclamasset, lapidémue immisisset, sonitus ex omnibus redderetur æqualis, ita ut ex singulis propius exaudiretur. Et cũ multa ad ornatum nouæ urbis conquisisset, Cochlidem insuper Porphyretici lapidis ex urbe Roma aduehendã curauit, cui statuã suam & clauum unum Christi redemptoris cruciatu insignẽ superimposuit, quæ Alexio Comneno uiuẽte corruerit: Palladiũ etiã ex Ilio cõportatum. Principes à Constantino cũ diuersa fortuna, tũ rerũ uario successu multi præfuere: magna tamen eorũ pars ambitiosi, crudeles, auari, & obscurißimi, quódq; grauißimum sit, ab orthodoxa fide aut abhorrentes, aut etiã infesti: donec urbs terræmotibus, incen-

Byzantiũ funditus euersum.

dijs, seditionibus intestinis obnoxia, quibus alimẽtum leuitas gẽti insita præberet: adde etiã quòd principũ instabilitate in nefariæ gentis Turcicæ libidinem deciderit: in qua non sine nostro graui dedecore septuagesimũ propè annum dominati fuerint, Mahometes primus, inde Pazaites eius filius, & qui nũc omnibus formidolosus Syriæ, Aegyptóq; imminet, Selinus. Et quoniã Turcarum proximè meminimus, quinã illi fuerint, undéue terrarum profecti, per quos duces eorũ aucta res sit, breuibus explicandũ est mihi. Tum quia res memorabilis admodum sit, tum quòd diuersa quædam, quàm nostri hactenus tradiderunt, & (ni fallor) similiora ueri proditurus sim: cùm alij præter eorum nuda nomina, uix quicquam memoria dignum in multis retulerint.

DE ORIGINE TVRCARVM.

Tvrcæ, partim Caspio mari proximi, qui Asiam, Orientémq; uastarunt, Caucasíq; ueteres incolæ, qua parte ad Arctum uergit, partim inter Scythicas gentes relati, & Hunnici sanguinis, qui posteà Vngari dicti sunt existimati: quod ex Græcis autoribus, & Latinis aliquot colligas: ueteres scriptores (quod sciam) de his nihil præter Melam & Plin. Ille præter nudum Turcarum nomẽ in Scythiæ relatione nihil aliud addidit. Siue igitur ueteres illi à Mela relati, siue recens aliquod genus hominum, eorum certè qui Caspij maris accolæ fuere, tenuißima memorantur primordia, & ut cæterarum gentium planè obscura. nam septingentesimum abhinc annum natali solo relicto, in Persidem atque Asiam minorem primùm impetum fecere: sed nec unus dux illis, nec certum Imperium: uagi, dispalatíque, quòue cuique sors affuit, latrocinantes magis quàm belligerantes prouincias uastarunt. Prima stipendia Basilio Macedone imperante sub Muchumetio

Hunni. Vngari.

Muchumetius

tio

tio Saracenorum principe meruere: quorum præcipuè opera Babylonios, Indósque ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiam, prohibitique ad sua redire, indignati primò secedunt: inde uno alteróque prælio Tangrolipicis Mucaletij ducis eorum auspicijs feliciter aduersus Saracenos gesto, tandem egregiè uincunt, Muchumetiúmque profligatū acie obtruncant: ex quo res Turcica ad Tangrolipicem delata. Is alijs Turcis ad se accersitis Cucumetiū nepotem aduersus Arabas, cum paratißimis copijs misit: qui prælio ab his uictus, cùm à patruo per summum contemptum exceptus esset, eius iracundiam ueritus, ab illo deficit, & Pasara Chorasmiorum urbe munitißima sese includit. Tangrolipix intereà prælio genti funestißimo in Mediæ finibus cum Romanis Asani alterius nepotis ductu conflixit. Quo uicto & cæso, indignatus ille Alcimum fratrem iterum in Romanos misit: qui egregiam uictoriam capto Liparite Græcorum duce, & cæsis etiam Iberis Romanorum socijs retulit: sed cùm Liparitem primùm, mox & dona à principe missa facilè Turca redidisset, nec præstarent Romani quod promiserant, ingentibus copijs accinctus Tangrolipix Asiam omnem ad Euxinū mare aut uastat, aut subigit. Variatum deinde in gente factionibus exortis ad Gallorum usque memorabilem illam expeditionem, qua fracti ab his sæpius, magna etiam Imperij parte mulctati sunt, donec Othomanus ab hoc Selino, qui rerum nunc potitur nonus, ueterem gentis gloriam asserere ausus est. Is obscuro loco & parentibus agrarijs natus, uirtute ac calliditate singulari, conflata per seditionem manu, circunferre Turcica cœpit arma, in suæ gentis homines non minus infestus, quàm in nostros. Paulatimque rerum successu, & imperandi libidine inflammatus, castellum quod Othoma-

Tangrolipix.

num de suo nomine appellari uoluit, cepit: distabat id à Pruzia Trapezuntem uersus itinere dierum sex. agebatur autem annus salutis nostræ millesimus trecentesimus, præeratque in Barionæ sede Bonifacius octauus, circa exitum Michëlis Palæologi & Andronici nepotis initia: quo tempore Germanis Albertus imperabat. Othomanus igitur his auspicijs intra octo & uiginti annos, quibus rerum potitus est, incredibile dictu quantũ rem suam auxerit: magnam certè Bithyniæ partem breui subegit, oppidáque ad Euxinum posita non pauca cepit: qui moriens Orchani filio regnum per manus tradidit. Sub quo dißidio Græcorum Cantacuzeno & Palæologis contendentibus, adeò res Othomanica creuit, ut Prusiam Græcis ademerit: & dum Cantacuzeno magis quàm Palæologis fauet, primus in Europam ab eo accersitus traiecit. Caramanum etiam, perfidia in illum usus, cuius filiam in uxorem duxerat, interfecto eius filio adolescente, non exigua principatus parte exuit. Qui post uigesimum secundum Imperij annum Ammuratem filium hæredem reliquit. Is auitam paternámque felicitatem æmulatus, in Caramanum auum paternum non minus infestus, quàm pater fuit. mox ab Imperatore Palæologo solicitatus in Bulgaros, fratrémque Peloponneßi principem, qui bellum mouerant, XII. Turcarum millibus in Europã transportatis, egregiè Bulgaros, hostésq; Imperatoris ultus est. hinc Europeis opibus illectus, dum ulcisci Imperij hostes simulat, usus Genuensium nauibus, Hellespontum ad Abydum superat, Callipolímque cũ alijs oppidis occupat. Is fuit annus millesimus trecentesimus sexagesimus tertius, nec multò pòst Seruiam, Bulgariámque ingressus, cum Adrianopolim prius occupasset, occurrentes sibi cum paratißimis copijs hostes in-

genti cæde profligat, Lazaro Seruiæ principe in acie cæso, sed mox à seruo in domini uindictam Ammarates occiditur, cum annos uiginti tres Imperium tenuisset, Pazaite & Solimano liberis superstitibus. Pazaites interfecto per insidias fratre, patris mortem ulturus, Marcum Craieuicium Bulgarorum principem prælio superat, & interficit: inde magnam Bulgariæ partem sibi subiecit: nec tanto rerum successu quietus, Boßinam, Croatiam, ulterioresque Illyrici partes uastat. Constantinopolim annos octo obsidet: faciléque obsessam iam tunc expugnasset, nisi Vngarorum, Gallorúmq; aduentũ formidans, quibus ad Nicopolim occurrit, memorabili prælio nostros superasset, cæsis, captísque magna ex parte Gallorum ducibus, in primis Ioanne Burgundiæ duce, & Sigismundo Vngariæ tunc rege tumultuaria pugna fuso: qui facilè in hostis potestatem uenisset, nisi Venetæ classis occursu seruatus è fuga esset: cui tum Thomas Mocenicus, qui posteà Michaëli Steno succeßit, præerat. Inde ad Constantinopolitanam obsidionem spei plenus regrediens, cum eam biennio obsessam tenuisset, trepidißimis Tamberlanis Scythæ nuntijs, qui infinita penè multitudine Turcarum terras inuaserat, excitus, illi ad Stellam montem congreditur, in Galatiæ, Bithyniæque confinio. Cæsa sunt in ea acie Turcarum ducenta millia, uiuus ipse Pazaites in hostis potestatem uenit, qui aureis catenis caucæ uinctus ad mortem usque à Tamberlane circunductus est. Incidit hæc clades Turcis in annum millesimum trecentesimum nonagesimumseptimum salutis nostræ, Bonifacio nono pontifice Romano. Huic duo fuere liberi mares, Orchanes, quem alij Calepinum, & Mahometes, quem nostri Moysen magno, uti uideo, errore dicunt. Orchane intra biennium per insidias à fra-

tre interfecto Mahometes rem Turcarum solus occupat: qui Turcia auito regno Asiæ recepto per Tamberlanis interitũ, Bulgaros & Valachos prædijs & cladibus afflixit, Hadrianopolíque recepta, regiã ibi sedem statuit, ipso post annos septem & decem mortuo, Ammurates filius regnum init, Ioanne XXIII. Barionæ sedem tenente. hic maiorum gloriam non solùm æquauit, uerum etiam longè superauit. Prima illi expeditio in Mysorum principem, qui nunc Seruij dicuntur, fuit: de quibus Scopiam & Nouemontum post longam obsidionem cepit. Duos Reguli filios captos oculis priuat: posteà sororem eorum uxorem sibi adsciscit, restitutóque per has nuptias Nouemonto in Valachos, Vngaros, & Germanos incursiones graues facit: inde in Epeirum deflectẽs Croiam expugnat. Venetorum arma in se solicitat, Thessalonica his per uim adẽpta. Interim una ab Vngaris ingenti pugna uictus: inducijsq; ab his decennalibus impetratis, iterum ab ijsdem Vngaris præter iurisiurandi fidẽ Eugenij pontificis hortatu bello petitur, quos duplici prælio ducum nostrorum discordia & ambitione uicit: in altero ad Varnam Ladislaus rex Poloniæ, & Iulianus Cardinalis obiere: in altero ad Basila uictus Hunniades, cæsique principes Vngari non pauci præter gregarium militẽ, qui ad internecionem occubuit. Nec moratus Peloponnesum fratrum discordia iniuriæ obnoxiam in ditionem redegit. exinde reputans animo regni molestias, & fortunæ inconstantiam animo agitans, in Asiam abijt solitariam uitam secutus: & Mahometi filio cura rerum demandata sub Calibasse tutela, quam non multò pòst repetere suasus (ætas enim filij non satis idonea rei administrandæ adhuc uidebatur) Epeirum ingenti exercitu repetit (defecerat enim ferè uniuersa Scãderbec-

chio autore) & Croia frustra per aliquot menses oppugnata, mœrore animi obijt, cùm annos quatuor & xxx. regnasset. Longum esset, si Mahometis eius filij res gestas explicem: quæ quantæ fuerint, nouum Othomanicæ familiæ Magni cognomentum ab eo quæsitum, & in hæredes iam transmissum arguat. Is enim duo Christianorum Imperia Constantinopolitanum, & Trapezuntium subuertit, regna duodecim nobis ademit, ducẽtas urbes Christianam pietatem secutas cepit: & in his Chalcidem insulam armis, & Scodram deditione Venetis extorsit, bellum maritimum per multos annos cum maioribus nostris gessit. Capham Ponticam urbem expugnauit. Rhodum insulam frustra tentauit, Italiæ capto Hydrunta arma intulit, & dum plusquàm ciuile bellum in maiorem filium meditatur, cum annum unum & xxx. præfuisset, obijt anno salutis nostræ M. CCCC. octogesimoprimo, quinto Non. Maij. Quo mortuo res Turcica ciuilibus armis aliquandiu iactata est. Sed minore fratre uicto & fugato, solus Imperium Pazaites obtinuit, qui Valachiæ castella quędã cum expugnasset, inde in Sultanum Aegyptium copias eduxit, à quo sæpe uicti Turcæ tandẽ pacem, fœdúsq; iniere. Cæterùm cùm otij appetẽtior à natura uideretur, nec tamen per suorum hominum ferociam feriari à re bellica posset, paratis terra marique ingentibus copijs anno M. CCCC. nonagesimosecundo, Cerauniorum montium accolas inuadit: tractúmque illum liberarum semper ad eam diem gentium Turcicæ seruituti subdit: inde septimo pòst anno terribili claßis apparatu Venetis Methonẽ, Naupactúmque, mox inde & Dyrrhachiũ adimit. Quin & in Foroiuliẽsi agro trepidatũ, Turcis fœdè terram eam magno nostrorum damno uastantibus. Nec multò pòst pax secuta. An-

dreæ Gritti patricij clarißimi opera, postquã non diu su-perstes Pazaites fuit regno à Selino filio pulsus, qui rerum nunc potitur, ex quo annos fermè x x x. imperitasset.

IO. BAPTISTAE EGNATII VENETI, ROMANORVM PRINCIPVM LIBER TERTIVS.

ENTVM *iam est mihi ad tertiũ, atque ultimum institutæ cõmentationis librum: quæ mihi ut laboris & operæ minus, ita certè multò plus uoluptatis allatura sit. Nam & à cõtinuis Imperij cladibus tantisper auertitur animus, dum lætiora persequor: & hi mihi principes posthac erunt referendi, quorum res gestæ & domi, forísque felicitas in plerisque tanta est, ut ueterum Romanorũ gloriam non pauci ex his æquent: certè recentiorum memoriam, eorum uidelicet qui supra millesimum annum à me repetiti sunt, adeò obscurent, ut iniquißimè propemodum faciat, si quis hosce illis conferat. Nam ut in plerisque sordes, & generis pudendam originem sileam; quotus eorum, quæso, fuit, qui aut augendæ Reipu. studuerit? aut auaritia nõ flagrarit? aut sæuitia in suos, in externos perfidia infamis nõ uixerit? adde ueræ pietatis in hisce contemptũ, tot hæreses ab illis, aut per summũ scelus excogitatas, aut ad insaniam usque ad pontificum Romanorum exilia & cædem pertinaciter assertas: accesßit odium plus quàm hostile in Latinũ nomen. Quid dicam quoties insultum sit Romanis põtificibus? Quoties eorum uiolata maiestas? Nam schismatis crimẽ eò grauius existimari debet,*

D 3 quò

quò & concordiam nostrorum pontificum sæpius expetiere, & expetitam pari leuitate reiecere: donec paulatim uetere labente disciplina, réque magis ac magis in lapsum prona, tum demum in præceps nostris temporibus acta, Imperium tanta indole partũ, & auctum ad Turcas trãsierit: quo factũ est, ut gens olim in terris ingeniorũ acumine, tot artiũ solertia, tanto rerũ usu celeberrima: addo, legibus, institutis domesticis, eloquẽtiæ studio, & tot urbibus ac colonijs per orbem deductis frequentia & amplitudine optimè de humano genere merita, nunc aris, focísque patrijs expulsa, inops, egénsque alienæ opis, aut erret profuga, aut immanium Barbarorum iugo subiecta seruiat, uti iam in ipsa Græcia quæramus Græciam. Quòd si uerum est, fruges & arbores pro soli, terrarúmq; ingenio mutari, & de cœlo mortales quod hauriant, naturam & mores induere: simile ueri certè uideri poßit, Thraciam illam feritatem, & Bithynicam barbariem (quando hæc loca recentiores Græci tenuere) esse ab his haustã: & alioqui Thraces homines & Phryges, & (quod præcipuè pudeat) Macedonum Cappadocúmque mancipia rerum potiti sunt: ne aliquot Isauricæ gentis ingeram, qui tametsi usu, consuetudinéque Græcam linguã imbiberãt, patrios tamẽ mores, quibus innutriti fuerant, retinerent: unde illis fortasse cuncta perdendi libido, tanquã non propria tuentibus, & Romani nominis, Latiníque contemptus ac odium, quod à principibus suis acceptũ semigræci homines, nec quicquam auitæ indolis ac prudẽtiæ redolẽtes, si linguã, uestitúmque demas, in posteros transmisere. Siquidẽ diuinitus à Platone dictum, quales essent principes, tales ferè esse eorum, qui his obediant, mores. Cæterùm querelæ, ne tum quidẽ gratæ futuræ, cum necessariæ essent, certè ab his n- [illegible]

absint. Quibus id tantum agimus, uti rem obscuram, ac propè obsoletam illustremus: & uarijs monimentis traditam, nec Græcis, Latinísque hominibus satis exploratam breui hoc uolumine complectamur. Sumemus igitur auspicium Dijs fauentibus, à Carolo Francorum rege, cui res egregiæ gestæ Magni cognomentum iure peperêre.

CAROLVS MAGNVS.

IRene Cõstantini matre Byzãtij rerũ potiente, cum Imperij Romani maiestas omnia sibi Barbaris uendicantibus obsolesceret, nec in fœmina, quamuis altæ indolis, inesse præsidij multum uideretur, Leo pontifex scito Romani populi clerique rogatu Carolũ Francorum regẽ, ob egregia in Christianũ nomen, & Romanã sedẽ merita, Romanorũ Imperatorem primus appellat, inunctúmq; cum Pipino filio Augustum cõsecrat, anno ex quo in Italia imperari desitum post Augustuli interitum trecentesimo ac trigesimo, salutis nostræ octingentesimo, regni uerò eius, ex quo Francis præfuerat trigesimotertio: dies tantæ rei Iduũ Decembrium delectus. Subsecutáque mox P. O. R. O. acclamatio, Carolo Augusto magno & pacifico uita & uictoria. Huic Pipinus pater fuit, qui primus Christianißimi cognomentum tulit, ob nauatam Romano pontifici aduersus Langobardos egregiam operam. Carolus autem paternæ uirtutis æmulus, sub regni initia bello defunctus Aquitanico, Italiam, Adriani pontificis adhortationem secutus, ingreditur. Langobardorum regnum capto eorum rege Desiderio, Francico nomini subigit. Saxones sæpius rebellantes tricennali tandem bello uincit: &, quod ab initio semper egerat, uera pietate imbuit. Saracenos Hispaniam ferè omnem uastantes intra Bæticæ angulum compellit: & præsidijs Pompeiopoli, ac Cæsaraugustæ impositis, dum in

Franciam redit, Vasconum insidias passus, non paucos ex suis, & in his fortißimum quenque amittit. Sclauos, Danos, & Baioarios tumultuantes in ditionem suam redigit. Iterum Italiam ingressus, ut Romanæ ecclesiæ patrocinium semel receptum constanter tueretur, Beneuentanorum ducem Aragisum, Langobardorum reliquias adhuc fouentem, ad officium cogit. Hunnicum bellum octauo pòst anno felicißimè conficit: cum eorum regiam, quæ Rhingus appellabatur, expugnasset, & thesauros opulentißimæ omnium gentis asportasset. Inde tertiò in Italiam contendens, põtificis Leonis iniuriam ulturus, simul & eius causam cogniturus, omnia ex sententia componit. Vnde illi post ingentia merita Imperatoria maiestas & posteris quæsita. Quare compositis Italiæ rebus, cum nihil grauius in Langobardos statuisset, quàm ut æquo cum Italis iure uiuerẽt, & partito Imperio cum Irene, in quo disertè cautum, ut Veneti suis uterentur legibus, & bello pacéue neutrius censerentur iuris, in Gallias redit, filióque Ludouico consorte Imperij declarato, tandem moritur Aquisgrani quintò Kalend. Februarij, ætatis anno septuagesimo primo, regni quadragesimoseptimo, post Langobardos debellatos quadragesimotertio, ex quo uerò Augustus à Leone pontifice dictus est XIIII. Fuit in hoc principe, quod incredibile multis uideatur, pacis, bellíque par studium, insignis pietas, beneficentia singularis, humanitas quanta in superiorum principum nullo: in rebus bellicis maiórne uirtus, an felicitas extiterit, nescias: nullus certè ferociores gentes debellauit, nemo collatis signis sæpius dimicauit, nemo bonarum artium studia indulgentius fouit: ipse Parisiense gymnasium, & Papiense uiris undique doctißimis accersitis instituit: templa diuis erexit

ueræ religionis obseruator etiam in minimis fuit. Iniurias *illatas ciuili animo tulit, in hostes raro acerbius sæuijt.* Italicæ *gloriæ ita studuit, & quieti, ut præter* Florentiam *urbem instauratã, classes quoque paratas habuerit, quibus* Maurorum *populationes arceret.* His meritis *ad hæc usque tempora à multis ut cœlitum unus colitur.* Eius *monimenti elogium huiusmodi fuisse traditur,*

CAROLI MAGNI CHRISTIANISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS CORPVS HOC CONDITVM EST SEPVLCHRO.

LVDOVICVS PIVS.

IAm *uti* Carolo *patri res egregiæ domi, forísque gestæ* Magni *cognomentum peperere, sic* Ludouico *facilitas, ac clementia, religionísque summum studium,* Pij *tertio ad hoc æui dedit.* Qui *sub patris mortem* Aquisgranum *ex* Aquitania *cõtẽdens, diuersarum primò gentium legationes audijt, inde* Dacicum *bellum ex sententia conficit: nec multò pòst* Bernardum *ex* Pipino *filio nepotem in* Italia *res nouas molientem capitali pœna afficit: in antistites rerum nouarum autores mitius actum: inclusi cœnobijs uita donantur: & cum* Britones, *reliquósque pacis turbatores compreßisset, à filijs tribus captus, tanquam in* Carolũ *natu minimũ propẽsior esset,* Imperium *eiurare cogitur: sed tumultuãte optimo quoque restitutus pristinæ dignitati, non multò pòst partito* Imperio *deceßit* Maguntiæ, *cum imperaßet annis uigintiseptem, uixisset* LXIIII. Hic Stephanum Romanum *pontificem magna* Gallorum *frequentia exceptum, & cruce magni ponderis donatum à se dimisit.* Quin & Paschali *ius eligendorum præsulum remisit, sanxítque, ut sacri ordinis homines à gemmis, cultióréque uestitu temperarent.* Quid *facturus pientißimus* Im-

perator, si luxum nostri temporis aduerteret?

LOTHARIVS.

Tres superstites liberi Ludouico fuere. Lotharius natu maximus, præter Italiæ regnum Narbonensem Galliam & Imperij decus assequitur. Carolo Gallia omnis citra Mosam data. Ludouicũ Germani regem sortiti: sed non diu mansit fratrum concordia. Violatus (credo) ab his pater tanti sceleris pœnas exposcebat: quippe qui ardentibus animis inter se, dum paternam Imperij diuisionem æquo animo non ferunt, infestis signis concurrere ad Fontanicum Altißiodorensis agri uicum: qua acie tot Gallorum millia utrinque cecidere, ut conuulsæ propè Imperij uires sint: uictus tamen Lotharius, & Ludouicus à Carolo: & cum bellum iterum repararent, iterum fusi pacem petiere. Quæ his propè conditionibus data, ut Imperij titulo, Lotharius cum Italia & Narbonensi Gallia frueretur, Ludouicus Germaniam poßideret, Carolus Frãcis à Mosa ad Oceanum præesset: addita & ea Galliæ pars, quæ Scalden inter & Rhenum iacet: ea nunc Lothoringia est. Ipse cum Ludouicum filium regni consortẽ adsciuisset, & Imperij socium declarasset, XV. pòst anno monasticam uitam secutus est, tædio rerum aduersarum (ut opinantur) affectus.

LVDOVICVS.

Hic Lotharij filius eo uiuente (uti diximus) regni, Imperijq; consors efficitur. Romæq; à Sergio põtifice inũgitur, & coronatur: reuersusq; ex Italia in Germaniã post patris mortẽ cum Carolo Caluo Frãcorũ rege discordibus animis ferè semper uixit propter Austrasiæ regnum, quod Lotharij fratris fuerat, & Caluus id sibi totum uendicarat: sed mox compositis rebus, cùm annum unum & XX. rebus præfuisset, moritur Ludouico filio superstite.

CAROLVS CALVVS.

REdierat Ludouico mortuo summa Imperij ad Carolũ Francorũ regem, minimũ natu Ludouici Pij, qui cum Britonibus & Nortmannis uaria fortuna dimicauit, posteà audita Ludouici morte, in Italiam profectus à Ioanne pontifice corona donatur Imperij. Quare mox in Saracenos mouens, facilè conatus eorum repreßit: inde in Galliam reuersus, breui Italiam repetit: aduersus quem Ludouici Germani filij dum bellum parant, ipse curis confectus, ueneno à Sedechia medico Iudaici sanguinis dato obijt, Ludouico Balbo hærede. Notata in hoc Imperatore ambitio non modica.

LVDOVICVS BALBVS.

LVdouico Calui filio Ioannes pontifex Imperij titulum, præter Italiæ multorum principũ uoluntatem solus asseruit, qui è custodia fugiens, cui Romani illum incluserant, & in Galliam contendens, ratum Balbo Imperium suo assensu fecit: quod tamẽ ualetudinarius princeps biennio uix obtinuit. Obijt anno salutis octingentesimo octogesimo, Carolo Simplice hærede.

CAROLVS CRASSVS.

HVnc Crassum à corporis (ut arbitror) habitudine dixere, qui Ludouici Germanici regis filius à Ioanne obtinuit, mortuo Balbo, imperij coronã, hic Nortmannos, Pannonásq; uarijs prælijs afflixit. Robertũ autẽ Nortmãnorum ducẽ de sacro fonte leuauit, data illi in uxorẽ filia. Sed mox cum inutilis Imperio, nec in eo satis præsidij uideretur, ad Nortmannos Gallia exturbandos ob subitam uim morbi, abrogato illi Imperio post decennium deceßit: laudatur in hoc principe religionis studium, & in literatos homines beneuolẽtia, quos ad scribẽdum adhortari soleret.

ARNVLPHVS.

VT nihil certi affirmare de Arnulphi origine habeã, facit scriptorũ inconstantia: mihi tamen similius uero uideatur, ex Carolo Magno Ludouici Balbi prognatum: nec enim uideo, quî fieri potuerit, ut obscurißimus homo (quod quidã asserũt) Imperio præfuerit, Gallis præsertim suos reges tanta ueneratione colentibus, & ignobiles auersantibus. Huius igitur uirtus effecerat, ut quando Carolus Simplex parum idoneus haberetur, iste imperaret: qui aduersus Nortmannos res egregias primò geßit: mox in rapinas, templorúmq; spoliationes cõuersus, iusta numinum ira plectitur. Nam & prior illum felicitas deseruit, & breui pediculari morbo cõfectus obijt: illud accesit grauius, quòd Imperij maiestas in eo defecerit, quæ per annos centum tanta indole à Carolo magno quæsita, nescias maiore Gallorum dedecore & infamia, an Italiæ damno, ad Germanos tralata sit. Terra certè Italia sub Gallorum principatu adeò floruit, ut uetera Romanorũ principum tempora non sanè desiderares: sed & anni sexaginta usque ad Othonem primum Saxonum regem, quibus nullum non calamitatis genus sensit illa olim gentium alumna & parens Italia, fecere, ut Gallicum nomen desiderabilius foret. Cæterùm de his aliâs.

OTHO PRIMVS.

SExagesimus ferè agebatur annus ab Arnulphi morte, Berengarijs interim Langobardici sanguinis Italiã uexantibus, & Vgone, Rodulpho, & Lothario Galliæ principibus rẽ sibi interdũ asserẽtibus. Cæterũ cũ Berengarius tertius cum Adalberto filio tyrãnum uerius, quàm principem ageret, accersitur à Romanis Otho. Cuius tunc nomen ac pietas celebris erat, Boleslao Boëmo capto, &

Vngaris prælijs aliquot afflictis. Ille igitur Saxonia egressus cum L. millibus armatorũ Italia per patētem Forijulij portam ingreditur faciléque Berengariũ & eius filiũ ad obsequium retrahit, quos data uenia magna etiam Galliæ Cisalpinæ parte donat. Inde abiens Ludouicũ Frāciæ regem factione suorũ carceri inclusum eripit: nec quiescere diutius datũ Berengario & Adalberto res nouas molientibus: quos facilè uictos & captos, alterũ in Austriā, alterũ Byzantium relegat. Inde Romā profectus, à Ioanne pontifice, primus Germanorum principũ corona donatur Imperij: quem tertiò Italiā repetēs, cùm grauißimorum criminum reus ageretur, sæpe tamen anteà, ut resipisceret, admonitum, coacta synodo officio deijcit, Leone suffecto. Hunc cum Ioannis pontificis necessarij, illo sub Othonis profectionem redeunte, urbe eiecissent, statim ulturus insignem iniuriam ex Vmbria Otho aduolat, ac Romanis COSS. in Germaniam relegatis cum præfecto, Leonē restituit, Saracenísque ac Græcis, qui illis adhæserant, Calabria, Apuliáque fugatis, in Germaniam reuersus Viennæ obijt. Vir pacis, belliq; artibus insignis, pietatis autē assertor præcipuus, rebus præfuit annos XXX. & amplius.

OTHO SECVNDVS.

Hunc ex Adelaida Lotharij uxore susceptum pater successorem sibi instituit, & inungendũ à Romano pōtifice curauit. Cuius etiam opera Saracenos, Græcósque Calabria expulit. Hic mortuo patre Henricũ Bauariæ ducem nouis rebus studentē armis domuit, & aduersus Lotharium Francorũ regem, qui sibi Lothoringiā asserebat, Galliā ingressus fœdis populationibus uastat. Cæterũ dum reuertitur, in Axonæ fluuij trāsitu graui incōmodo à Frā[illegible]is affectus est, pl[illegible]risq; militũ fluminis impetu, alijs ferro

cuectis

enectis: & dum in Italiam festinat ad famam Graecorum principum, qui Saraceno etiã milite instructi, Italiam sibi uendicabant, his congressus ad Basantellum uincitur: ipse scapha conscensa ad mare delatus, Romámque ex Sicilia profectus, Beneuentanos in primis ultus est, quos uti desertores oderat. Beneuento autem incensa, Bartholomaei reliquias inde asportatas Romae componit, ubi non multò pòst fato uita decessit decimoseptimo Imperij anno.

OTHO TERTIVS.

NOn poenitet adhuc Germanorũ principum, quippe quorum uirtute Christiana pietas, & res Italica respirarit. Cui restituendae auitae, paternae'q; uirtutis aemulus Otho tertius incubuit: qui à principibus Germanis Imperator Romae dictus, Brunonem Saxonem pontificem creat, Gregorium quintum appellatum, inde Saxoniam inuisens, Romam ingentibus mox copijs accinctus, minarum, iraeq; plenus aduolat. ferebat uidelicet iniquo animo Gregorium ab his expulsum. Capta igitur Roma, & Crescentio autore discordiae à multitudine caeso, Ioanne adulterino pontifice luminibus priuato, Gregorius restituitur: qui statim sanctionẽ eam tulit, quae per quingentos annos adhuc durat: Imperatorum nullus haereditariã dignitatem uẽdicato: principes sex, sacri ordinis tres, profani totidem eũ deligũto: hi si discordes fuerint, Boëmiae regẽ cooptanto. Nec multò pòst Otho undeuigesimo Imperij anno naturae concessit. Fuit hic Veneto principi Vrseolo familiaris, in cuius gratiam cum Venetias inuisisset, uoti reus pallium aureum, quod annuum Veneti pendebant, remisit.

HENRICVS PRIMVS.

IN Othonis locum ex Gregorij formula Henricus Bauarici sanguinis Imperium adipiscitur uir pietate insi-

gnis, nec armis ulli priorum principum minor: par sanctimonia, ac innocentia Cynegundæ coniugis, qua cum Henricus cœlibem perpetuò uitam duxit: unde etiam mortui diuorum numero adscripti miraculis illustres fuere. Henricus igitur post Germaniæ res compositas, Italiam ingreßus, Capua Saracenos expulit. Græcorum ducem Troia à se munita spoliat: quibus gestis octauo Imperij anno in humanis esse desijt.

CORRADVS SVEVVS.

Post trium annorum interregnum legitimo tandem suffragio Corradus Francus eligitur, uirtute, ac militari disciplina ad tantum fastigium euectus: qui comparato exercitu, Mediolanũ diu obsedit: & cùm supremũ exitium urbi minaretur, deterritus oraculo omnem grauiorem iniuriam abstinuit. Romámque profectus coronam Imperij à pontifice accepit. in Sclauos inde ac Pannonas feliciter pugnatum, qui rebellantem Italiam socialibus armis adiuuerant: neq; non Rodulphum Burgundiæ regem suis conciliat. Leopoldum etiã pacis & otij turbatorem, bello petitum compescit. Mouendi belli causa, quòd sub initia Imperij legem seuerißimã tulerat, si quis pacem turbaßet. Corrado autem post annum XV. uita functo, Hẽricus succeßit.

HENRICVS II.

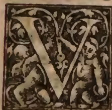
Gener hic Corradi Imperium accipit, & ante omnia Odelricum Boëmiæ bello fatigatũ tributum annuum sibi pẽdere cogit. Inde Petrum regem ab Vngaris eiectum restituit. Cæterùm pertæsus eorum, quæ Romæ circa pontifices per summum scelus agerentur, Romam contendens, abdicatis adulterinis pontificibus aliquot, Bambergensem præsulem pontificiæ sedi præfecit, quem Clemẽtem secundũ dixere: & ut caueret in posterum summorum pon-

tificum

chio autore) & Croia frustra per aliquot menses oppugnata, mœrore animi obijt, cùm annos quatuor & x x x. regnasset. Longum esset, si Mahometis eius filij res gestas explicem: quæ quantæ fuerint, nouum Othomanicæ familiæ Magni cognomentum ab eo quæsitum, & in hæredes iam transmissum arguat. Is enim duo Christianorum Imperia Constantinopolitanum, & Trapezuntium subuertit, regna duodecim nobis ademit, ducẽtas urbes Christianam pietatem secutas cepit: & in his Chalcidem iusulam armis, & Scodram deditione Venetis extorsit, bellum maritimum per multos annos cum maioribus nostris gessit. Capham Ponticam urbem expugnauit. Rhodum insulam frustra tentauit, Italiæ capto Hydrunta arma intulit, & dum plusquàm ciuile bellum in maiorem filium meditatur, cum annum unum & x x x. præfuisset, obijt anno salutis nostræ M. C C C C. octogesimoprimo, quinto Non. Maij. Quo mortuo res Turcica ciuilibus armis aliquandiu iactata est. Sed minore fratre uicto & fugato, solus Imperium Pazaites obtinuit, qui Valachiæ castella quædã cum expugnasset, inde in Sultanum Aegyptium copias eduxit, à quo sæpe uicti Turcæ tandẽ pacem, fœdúsq; iniere. Cæterùm cùm otij appetẽtior à natura uideretur, nec tamen per suorum hominum ferociam feriari à re bellica posset, paratis terra marique ingentibus copijs anno M. C C C C. nonagesimosecundo, Cerauniorum montium accolas inuadit: tractúmque illum liberarum semper ad eam diem gentium Turcicæ seruituti subdit: inde septimo pòst anno terribili claßis apparatu Venetis Methonẽ, Naupactúmque mox inde & Dyrrhachiũ adimit. Quin & in Foroiuliẽsi agro trepidatũ, Turcis fœdè terram eam magno nostrorum damno uastantibus. Nec multò pòst pax secuta An=

dreæ Gritti patricij clarißimi opera, postquã non diu superstes Pazaites fuit regno à Selino filio pulsus, qui rerum nunc potitur, ex quo annos fermè xxx. imperitasset.

IO. BAPTISTAE EGNATII VENETI, ROMANORVM PRINCIPVM LIBER TERTIVS.

ENTVM iam est mihi ad tertiũ, atque ultimum institutæ cõmentationis librum: quæ mihi ut laboris & operæ minus, ita certè multò plus uoluptatis allatura sit. Nam & à cõtinuis Imperij cladibus tantisper auertitur animus, dum lætiora persequor: & hi mihi principes posthac erunt referendi, quorum res gestæ & domi, forísque felicitas in plerisque tanta est, ut ueterum Romanorũ gloriam non pauci ex his æquent: certè recentiorum memoriam, eorum uidelicet qui supra millesimum annum à me repetiti sunt, adeò obscurent, ut iniquißimè propemodum faciat, si quis hosce illis conferat. Nam ut in plerisque sordes, & generis pudendam originem sileam; quotus eorum, quæso, fuit, qui aut augendæ Reipu. studuerit? aut auaritia nõ flagrarit? aut sæuitia in suos, in externos perfidia infamis nõ uixerit? adde ueræ pietatis in hisce contemptũ, tot hæreses ab illis, aut per summũ scelus excogitatas, aut ad insaniam usque ad pontificum Romanorum exilia & cædem pertinaciter assertas: accesit odium plus quàm hostile in Latinũ nomen. Quid dicam quoties insultum sit Romanis põtificibus? Quoties eorum uiolata maiestas? Nam schismatis crimẽ eò grauius existimari debet,

quò & concordiam nostrorum pontificum sæpius expetiere, & expetitam pari leuitate reiecère: donec paulatim uetere labente disciplina, rêque magis ac magis in lapsum prona, tum demum in præceps nostris temporibus acta, Imperium tanta indole partũ, & auctum ad Turcas trãsierit: quo factũ est, ut gens olim in terris ingeniorũ acumine, tot artiũ solertia, tanto rerũ usu celeberrima: addo, legibus, institutis domesticis, eloquẽtiæ studio, & tot urbibus ac colonijs per orbem deductis frequentia & amplitudine optimè de humano genere merita, nunc aris, focísque patrijs expulsa, inops, egénsque alienæ opis, aut erret profuga, aut immanium Barbarorum iugo subiecta seruiat, uti iam in ipsa Græcia quæramus Græciam. Quòd si uerum est, fruges & arbores pro soli, terrarúmq; ingenio mutari, & de cœlo mortales quod hauriant, naturam & mores induere: simile ueri certè uideri poßit, Thraciam illam feritatem, & Bithynicam barbariem (quando hæc loca recentiores Græci tenuere) esse ab his haustã: & alioqui Thraces homines & Phryges, & (quod præcipuè pudeat) Macedonum Cappadocúmque mancipia rerum potiti sunt: ne aliquot Isauricæ gentis ingeram, qui tametsi usu, consuetudinéque Græcam linguã imbiberãt, patrios tamẽ mores, quibus innutriti fuerant, retinerent: unde illis fortasse cuncta perdendi libido, tanquã non propria tuentibus, & Romani nominis, Latinique contemptus ac odium, quod à principibus suis acceptũ semigræci homines, nec quicquam auitæ indolis ac prudẽtiæ redolẽtes, si linguã, uestitúmque demas, in posteros transmisere. Siquidẽ diuinitus à Platone dictum, quales essent principes, tales ferè esse eorum, qui his obediant, mores. Cæterùm querelæ, ne tum quidẽ gratæ futuræ, cum necessariæ essent, certè ab his nostris libris

absint. Quibus id tantum agimus, uti rem obscuram, ac propè obsoletam illustremus: & uarijs monimentis traditam, nec Græcis, Latinísque hominibus satis exploratam breui hoc uolumine complectamur. Sumemus igitur auspicium Dijs fauentibus, à Carolo Francorum rege, cui res egregiæ gestæ Magni cognomentum iure peperêre.

CAROLVS MAGNVS.

Irene Cõstantini matre Byzãtij rerũ potiente, cum Imperij Romani maiestas omnia sibi Barbaris uendicantibus obsolesceret, nec in fœmina, quamuis altæ indolis, inesse præsidij multum uideretur, Leo pontifex scito Romani populi clerique rogatu Carolũ Francorum regẽ, ob egregia in Christianũ nomen, & Romanã sedẽ merita, Romanorũ Imperatorem primus appellat, inunctúmq; cum Pipino filio Augustum cõsecrat, anno ex quo in Italia imperari desitum post Augustuli interitum trecentesimo ac trigesimo, salutis nostræ octingentesimo, regni uerò eius, ex quo Francis præfuerat trigesimotertio: dies tantæ rei Iduũ Decembrium delectus. Subsecutáque mox P. O. R. O. acclamatio, Carolo Augusto magno & pacifico uita & uictoria. Huic Pipinus pater fuit, qui primus Christianißimi cognomentum tulit, ob nauatam Romano pontifici aduersus Langobardos egregiam operam. Carolus autem paternæ uirtutis æmulus, sub regni initia bello defunctus Aquitanico, Italiam, Adriani pontificis adhortationem secutus, ingreditur. Langobardorum regnum capto eorum rege Desiderio, Francico nomini subigit. Saxones sæpius rebellantes tricennali tandem bello uincit: &, quod ab initio semper egerat, uera pietate imbuit. Saracenos Hispaniam ferè omnem uastantes intra Beticæ angulum compellit: & præsidijs Pompeiopoli, ac Cæsaraugustæ impositis, dum in

Franciam redit, Vasconum insidias passus, non paucos ex suis, & in his fortissimum quenque amittit. Sclauos, Danos, & Baioarios tumultuantes in ditionem suam redigit. Iterum Italiam ingressus, ut Romanæ ecclesiæ patrocinium semel receptum constanter tueretur, Beneuentanorum ducem Aragisum, Langobardorum reliquias adhuc fouentem, ad officium cogit. Hunnicum bellum octauo pòst anno felicissime conficit: cum eorum regiam, quæ Rhingus appellabatur, expugnasset, & thesauros opulentissimæ omnium gentis asportasset. Inde tertiò in Italiam contendens, põtificis Leonis iniuriam ulturus, simul & eius causam cogniturus, omnia ex sententia componit. Vnde illi post ingentia merita Imperatoria maiestas & posteris quæsita. Quare compositis Italiæ rebus, cum nihil grauius in Langobardos statuisset, quàm ut æquo cum Italis iure uiuerẽt, & partito Imperio cum Irene, in quo disertè cautum, ut Veneti suis uterentur legibus, & bello pacéue neutrius censerentur iuris, in Gallias redit, filióque Ludouico consorte Imperij declarato, tandem moritur Aquisgrani quinto Kalend. Februarij, ætatis anno septuagesimo primo, regni quadragesimoseptimo, pòst Langobardos debellatos quadragesimotertio, ex quo uerò Augustus à Leone pontifice dictus est XIIII. Fuit in hoc principe, quod incredibile multis uideatur, pacis, bellíque par studium, insignis pietas, beneficentia singularis, humanitas quanta in superiorum principum nullo: in rebus bellicis maiórne uirtus, an felicitas extiterit, nescias: nullus certè ferociores gentes debellauit, nemo collatis signis sæpius dimicauit, nemo bonarum artium studia indulgentius fouit: ipse Parisiense gymnasium, & Papiense uiris undique doctissimis accersitis instituit: templa diuis erexit

uerae religionis obseruator etiam in minimis fuit. Iniurias illatas ciuili animo tulit, in hostes rarò acerbius saeuijt. Italicae gloriae ita studuit, & quieti, ut praeter Florentiam urbem instauratã, classes quoque paratas habuerit, quibus Maurorum populationes arceret. His meritis ad haec usque tempora à multis ut coelitum unus colitur. Eius monimenti elogium huiusmodi fuisse traditur,

CAROLI MAGNI CHRISTIANISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS CORPVS HOC CONDITVM EST SEPVLCHRO.

LVDOVICVS PIVS.

IAm uti Carolo patri res egregiae domi, forísque gestae Magni cognomentum peperere, sic Ludouico facilitas, ac clementia, religioníque summum studium, Pij tertio ad hoc aeui dedit. Qui sub patris mortem Aquisgranum ex Aquitania contẽdens, diuersarum primò gentium legationes audijt, inde Dacicum bellum ex sententia conficit: nec multò pòst Bernardum ex Pipino filio nepotem in Italia res nouas molientem capitali poena afficit: in antistites rerum nouarum autores mitius actum: inclusi coenobijs uita donantur: & cum Britones, reliquósque pacis turbatores compreßisset, à filijs tribus captus, tanquam in Carolũ natu minimũ propẽsior esset, Imperium eiurare cogitur: sed tumultuãte optimo quoque restitutus pristinae dignitati, non multò pòst partito Imperio deceßit Maguntiae, cum imperaßet annis uigintiseptem, uixisset LXIIII. Hic Stephanum Romanum pontificem magna Gallorum frequentia exceptum, & cruce magni ponderis donatum à se dimisit. Quin & Paschali ius eligendorum praesulum remisit, sanxitque, ut sacri ordinis homines à gemmis, cultioréque uestitu temperarent. Quid facturus pientißimus Imperator,

perator, si luxum nostri temporis aduerteret?

LOTHARIVS.

Tres superstites liberi Ludouico fuere. Lotharius natu maximus, præter Italiæ regnum Narbonensem Galliam & Imperij decus assequitur. Carolo Gallia omnis citra Mosam data. Ludouicū Germani regem sortiti: sed non diu mansit fratrum concordia. Violatus (credo) ab his pater tanti sceleris pœnas exposcebat: quippe qui ardentibus animis inter se, dum paternam Imperij diuisionem æquo animo non ferunt, infestis signis concurrere ad Fontanicum Altißiodorensis agri uicum: qua acie tot Gallorum millia utrinque cecidere, ut conuulsæ propè Imperij uires sint: uictus tamen Lotharius, & Ludouicus à Carolo: & cum bellum iterum repararent, iterum fusi pacem petiere. Quæ his propè conditionibus data, ut Imperij titulo, Lotharius cum Italia & Narbonensi Gallia frueretur, Ludouicus Germaniā poßideret, Carolus Frācis à Mosa ad Oceanum præesset: addita & ea Galliæ pars, quæ Scalden inter & Rhenum iacet: ea nunc Lothoringia est. Ipse cum Ludouicum filium regni consortē adsciuisset, & Imperij socium declarasset, xv. post anno monasticam uitam secutus est, tædio rerum aduersarum (ut opinantur) affectus.

LVDOVICVS.

Hic Lotharij filius eo uiuente (uti diximus) regni, Imperijq; consors efficitur. Romæq; à Sergio pōtifice inūgitur, & coronatur: reuersusq; ex Italia in Germaniā post patris mortē cum Carolo Caluo Frācorū rege discordibus animis ferè semper uixit propter Austrasiæ regnum, quod Lotharij fratris fuerat, & Caluus id sibi totum uendicarat: sed mox compositis rebus, cum annum unum & xx. rebus præfuisset, moritur Ludouico filio superstite.

CAROLVS CALVVS.

REdierat Ludouico mortuo summa Imperij ad Carolũ Francorũ regem, minimũ natu Ludouici Pij, qui cum Britonibus & Nortmannis uaria fortuna dimicauit, posteà audita Ludouici morte, in Italiam profectus à Ioanne pontifice corona donatur Imperij. Quare mox in Saracenos mouens, facilè conatus eorum repreßit: inde in Galliam reuersus, breui Italiam repetit: aduersus quem Ludouici Germani filij dum bellum parant, ipse curis confectus, ueneno à Sedechia medico Iudaici sanguinis dato obijt, Ludouico Balbo hærede. Notata in hoc Imperatore ambitio non modica.

LVDOVICVS BALBVS.

LVdouico Calui filio Ioannes pontifex Imperij titulum, præter Italiæ multorum principũ uoluntatem solus asseruit, qui è custodia fugiens, cui Romani illum incluserant, & in Galliam contendens, ratum Balbo Imperium suo assensu fecit: quod tamẽ ualetudinarius princeps biennio uix obtinuit. Obijt anno salutis octingentesimo octogesimo, Carolo Simplice hærede.

CAROLVS CRASSVS.

HVnc Crassum à corporis (ut arbitror) habitudine dixere, qui Ludouici Germanici regis filius à Ioanne obtinuit, mortuo Balbo, imperij coronã, hic Nortmannos, Pannonásq; uarijs prælijs afflixit. Robertũ autẽ Nortmãnorum ducẽ de sacro fonte leuauit, data illi in uxorẽ filia. Sed mox cum inutilis Imperio, nec in eo satis præsidij uideretur, ad Nortmannos Gallia exturbandos ob subitam uim morbi, abrogato illi Imperio post decennium deceßit: laudatur in hoc principe religionis studium, & in literatos homines beneuolẽtia, quos ad scribẽdum adhortari soleret.

ARNVLP

ARNVLPHVS.

VT nihil certi affirmare de Arnulphi origine habeã, facit scriptorũ inconstantia: mihi tamen similius uero uideatur, ex Carolo Magno Ludouici Balbi prognatum: nec enim uideo, quã fieri potuerit, ut obscurißimus homo (quod quidã asserũt) Imperio præfuerit, Gallis præsertim suos reges tanta ueneratione colentibus, & ignobiles auersantibus. Huius igitur uirtus effecerat, ut quando Carolus Simplex parum idoneus haberetur, iste imperaret: qui aduersus Nortmannos res egregias primò geßit: mox in rapinas, templorúmq; spoliationes cõuersus, iusta numinum ira plectitur. Nam & prior illum felicitas deseruit, & breui pediculari morbo cofectus obijt: illud accesit grauius, quòd Imperij maiestas in eo defecerit, quæ per annos centum tanta indole à Carolo magno quæsita; nescias maiore Gallorum dedecore & infamia, an Italiæ damno, ad Germanos tralata sit. Terra certè Italia sub Gallorum principatu adeò floruit, ut uetera Romanorũ principum tempora non sanè desiderares: sed & anni sexaginta usque ad Othonem primum Saxonum regem, quibus nullum non calamitatis genus sensit illa olim gentium alumna & parens Italia, fecere, ut Gallicum nomen desiderabilius foret. Cæterùm de his aliâs.

OTHO PRIMVS.

SExagesimus ferè agebatur annus ab Arnulphi morte, Berengarijs interim Langobardici sanguinis Italiã uexantibus, & Vgone, Rodulpho, & Lothario Gallis principibus rẽ sibi interdũ asserẽtibus. Cæterũ cũ Berengarius tertius cum Adalberto filio tyrãnum uerius, quàm principem ageret, accersitur à Romanis Otho. Cuius tunc nomen ac pietas celebris erat, Boleslao Poëmo, tanto, &

Vngaris prælijs aliquot afflictis. Ille igitur Saxonia egressus cum L. millibus armatorũ Italia per patētem Forijulij portam ingreditur faciléque Berengariũ & eius filiũ ad obsequium retrahit, quos data uenia magna etiam Galliæ Cisalpinæ parte donat. Inde abiens Ludouicũ Frãciæ regem factione suorũ carceri inclusum eripit: nec quiescere diutius datũ Berengario & Adalberto res nouas molientibus: quos facilè uictos & captos, alterũ in Austriã, alterũ Byzantium relegat. Inde Romã profectus, à Ioanne pontifice, primus Germanorum principũ corona donatur Imperij: quem tertiò Italiã repetēs, cùm grauissimorum criminum reus ageretur, sæpe tamen anteà, ut resipisceret, admonitum, coacta synodo officio deijcit, Leone suffecto. Hunc cum Ioannis pontificis necessarij, illo sub Othonis profectionem redeunte, urbe eiecissent, statim ulturus insignem iniuriam ex Vmbria Otho aduolat, ac Romanis COSS. in Germaniam relegatis cum præfecto, Leonē restituit, Saracenísque ac Græcis, qui illis adhæserant, Calabria, Apuliáque fugatis, in Germaniam reuersus Viennæ obijt. Vir pacis, belliq; artibus insignis, pietatis autē assertor præcipuus, rebus præfuit annos XX. & amplius.

OTHO SECVNDVS.

HVnc ex Adelaida Lotharij uxore susceptum pater successorem sibi instituit, & inungendũ à Romano põtifice curauit. Cuius etiam opera Saracenos, Græcósque Calabria expulit. Hic mortuo patre Henricũ Bauariæ ducem nouis rebus studentē armis domuit, & aduersus Lotharium Francorũ regem, qui sibi Lothoringiã asserebat, Galliã ingressus fœdis populationibus uastat. Cæterũ dum reuertitur, in Axonæ fluuij trãsitu graui incõmodo à Frã[illegible] is affectus est, pl[illegible]risq; militũ fluminis impetu, alijs ferro

enectis: & dum in Italiam festinat ad famam Graecorum principum, qui Saraceno etiã milite instructi, Italiam sibi uendicabant, his congressus ad Basantellum uincitur: ipse scapha conscensa ad mare delatus, Romámque ex Sicilia profectus, Beneuentanos in primis ultus est, quos uti desertores oderat. Beneuento autem incensa, Bartholomaei reliquias inde asportatas Romae componit, ubi non multò pòst fato uita decessit decimoseptimo Imperij anno.

OTHO TERTIVS.

Non poenitet adhuc Germanorũ principum, quippe quorum uirtute Christiana pietas, & res Italica respirarit. Cui restituendae auitae, paternae'q; uirtutis aemulus Otho tertius incubuit: qui à principibus Germanis Imperator Romae dictus, Brunonem Saxonem pontificem creat, Gregorium quintum appellatum, inde Saxoniam inuisens, Romam ingentibus mox copijs accinctus, minarum, iraeq; plenus aduolat. ferebat uidelicet iniquo animo Gregorium ab his expulsum. Capta igitur Roma, & Crescentio autore discordiae à multitudine caeso, Ioanne adulterino pontifice luminibus priuato, Gregorius restituitur: qui statim sanctionẽ eam tulit, quae per quingentos annos adhuc durat: Imperatorum nullus haereditariã dignitatem uẽdicato: principes sex, sacri ordinis tres, profani totidem eũ deligũto: hi si discordes fuerint, Boëmiae regẽ cooptanto. Nec multò pòst Otho undeuigesimo Imperij anno naturae concessit. Fuit hic Veneto principi Vrseolo familiaris, in cuius gratiam cum Venetias inuisisset, uoti reus pallium aureum, quod annuum Veneti pendebant, remisit.

HENRICVS PRIMVS.

In Othonis locum ex Gregorij formula Henricus Bauarici sanguinis Imperium adipiscitur uir pietate insi-

gnis, nec armis ulli priorum principum minor: par sanctimonia, ac innocentia Cynegundæ coniugis, qua cum Henricus cœlibem perpetuò uitam duxit: unde etiam mortui diuorum numero adscripti miraculis illustres fuere. Henricus igitur post Germaniæ res compositas, Italiam ingreßus, Capua Saracenos expulit. Græcorum ducem Troia à se munita spoliat: quibus gestis octauo Imperij anno in humanis esse desijt.

CORRADVS SVEVVS.

Post trium annorum interregnum legitimo tandem suffragio Corradus Francus eligitur, uirtute, ac militari disciplina ad tantum fastigium euectus: qui comparato exercitu, Mediolanũ diu obsedit: & cùm supremũ exitium urbi minaretur, deterritus oraculo omnem grauiorem iniuriam abstinuit. Romámque profectus coronam Imperij à pontifice accepit. in Sclauos inde ac Pannonas feliciter pugnatum, qui rebellantem Italiam socialibus armis adiuuerant: neq; non Rodulphum Burgundiæ regem suis conciliat. Leopoldum etiã pacis & otij turbatorem, bello petitum compescit. Mouendi belli causa, quòd sub initia Imperij legem seuerißimã tulerat, si quis pacem turbasset. Corrado autem post annum XV. uita functo, Hẽricus succeßit.

HENRICVS II.

Gener hic Corradi Imperium accipit, & ante omnia Odelricum Boëmiæ bello fatigatũ tributum annuum sibi pẽdere cogit. Inde Petrum regem ab Vngaris eiectum restituit. Cæterùm pertæsus eorum, quæ Romæ circa pontifices per summum scelus agerentur, Romam contendens, abdicatis adulterinis pontificibus aliquot, Bambergensem præsulem pontificiæ sedi præfecit, quem Clemẽtem secundũ dixere: & ut caueret in posterum summorum pon-

tificum

tificum securitati, iureiurando Romanos adigit, neminem creationi eorũ interfuturum sine eius permissu. Capuáque aduersus Saracenos nouo præsidio firmata, in Germaniam abiens, duodeuigesimo Imperij anno Henrico filio superstite ad superos abijt, cum Leonem nonum primò, mox eo defuncto Victorem secundum pontifices suo priuilegio declarasset: unde Victor in beneficij gratiam Henricum adhuc puerum Cæsarem creari passus est.

HENRICVS III.

IS si quàm bello magnus, tam pacis artibus, ac pietate insignis esse curasset, haud dubiè Carolis & Othonibus æquari potuit. nemo bellacior hoc uno fuit: nemo collatis signis ad hanc diem pluries cum hoste conflixit, quippe qui Marcum Marcellum & Cæsarem Dictatorem supergressus bis & sexagies pugnarit. In Saxones tamen & Rodulphum eorum regem arma sæuius intentata, quibus cum congressus semper ferè uictor abijt. Quin nouissimo prælio fugatum etiam Rodulphum interfecit. Mathildem pontificis partes in terra Italia tuentem uicit Henrici filij opera, sed quàm bello clarus, tam insectatione pontificum infamis, à quibus diris etiam pontificijs primus Imperatorum post Arcadium petitus est. Nec causas in præsentia exquirere libet. Certè nunquam laudes Gregorium pontificem ab eo obsessum: adulterinum pontificem unum & alterum superinductũ: dolis & ueneno etiam in illos grassatum: matrem fœminam optimam à filio expulsam, atque in exilio mori coactam: Gallorum memorabilem illam expeditionem sæpe impeditam, sed luit mox pœnas: ab Henrico enim filio captus, & Leodij custoditus, pædore carceris post annum XLVIII. Imperij miserã animam efflauit.

HENRICVS IIII.

Quis

QVis non Henrici prolem agnoscat, impietatem paternam redolentem ex cōtinua pōtificum insectatione? sed cui parceret homo nefarius, qui impias manus in qualemcunque parentē intulerit? accesßit ad impietatē animus dolo magis quàm uirtute, præter Germanorū morem, instructus: quare Paschalem per summā perfidiam pontificem in potestatē redactum, non prius dimisit, quàm ille cūcta rata, quæ uoluit, faceret: à quo coronam quoque Imperij per uim expreßit. Quæ mox uti extorta sibi cùm irrita pōtifex denūtiasset, Henricum in Italiā statim exciuit. Romæ ergo agens (quando pōtifex in Apuliam uitabūdus hominis furorē contenderat) ab Braccharensi antistite iterum corona insigniri uoluit: tertiò quoque Italiam inuadēs, Gelasium pontificem urbe pellit. Cuius aduentū reformidans Henricus (quippe qui Nortmannicis armis instructus aduentare dicebatur) in Germaniam redijt, ubi post annum Imperij XV. obiens, maiorum sepulchro infertur.

LOTHARIVS.

NOn est cur Saxonum principum pietatem, ac constantiam in asserenda pontificia dignitate, præter alias egregias eorum uirtutes non magnopere commendes. nulli certè ex his principibus, qui Germanici sanguinis fuere, plus pontificum maiestati detulēre: nulli religionem constātius fouēre, id quod Lotharius à maioribus acceptum uelut hæreditarium in Innocētio præstitit. Quem in Gallis penè exulem, cùm uenerabundus excepisset: breui, uti pollicitus est, Barionæ sedi restituit, & in Germaniam ad componendos tumultus, qui exorti erant, mox profectus, breui Italiā in pontificis gratiam repetijt: eúmque, pulso ex Italia Rogerio Nortmāno et pseudopontifice, ita confirmauit, ut nihil inde m[illegible]ere pontificis aduersarij sint ausi: sed breue

211

Imperium annorum XI. effecit, ne res felicibus auspicijs cœpta conualescere admodum potuerit. Satis constat hunc cùm principes Imperatorem dicerent, diu reluctatum esse, indignum se professus, qui tantæ rei præficeretur.

CORRADVS SECVNDVS.

Ludouico Francorũ rege contra Saracenos arma parante, Corradus gẽte Sueuus legitime Impator creatur, qui eandem militiã æmulatus pia & ipse arma induit: Sed Bosphorũ Thracium immaturè à Græco Imperatore traijcere coactus, cùm deesset commeatus, & qui à Græcis cõportabatur gypso, infectus esset p summũ scelus, ille Iconij obsidionẽ, in qua diu fuerat, soluere cogitur, decimóque uix milite ex tãta nuper multitudine superstite, ipse in Germaniam retro abijt, & Imperij anno XV. inglorius obijt.

FRIDERICVS PRIMVS AENOBARBVS.

Pessimo iam pridẽ exemplo pontificiæ cũ Imperatoribus cõtentiones inoleuerãt: dum põtifices Imperatoriam maiestatẽ, quã illi suo suffragio ratã facerent, contemptim penè habent, & Romani principes ambitionẽ in sacerdote præposteram æquo animo ferre non possunt. Vnde omnium malorum fons & origo, his inter se decertantibus, quorum ope ac cõcordia res Christiana florere diuitißime potuit. id cùm aliàs experti maiores nostri sunt, tum uerò hoc tempore utinã non extrema cũ nostra pernicie sentiamus. Certè Friderico ingentes animi, corporísque uirtutes affuere, statura procera, robur & agilitas par, disciplinæ militaris & gloriæ appetens: periculorũ cõtẽptor animus, non tamen ut ad ea subeunda prudẽtia deesset: multarũ rerũ peritia, liberalitas egregia, felicitas summa, quibus uirtutibus instructus in Italiã ex more descẽdens, pronũ omnium

Derthonã portas sibi claudere ausam, obsessam capit: inde Romam ad Adrianũ pontificẽ profectus, coronæ insignia accipit: dúmque Cremonã inter redeundũ obsideret, nũtijs Alexandri pontificis opẽ postulantis ita respõdit, uti rem in dubiũ trahere uelle uideretur. Hinc primũ Alexandro timor, inde apertæ inimicitiæ exortæ, indignante Friderico suum arbitrium declinari, Põtifice uerò rem certam in disquisitionem uenire recusante. Quapropter Imperator Octauianum ad se uenientem cõplexus, concilio habito, ut uerum pontificẽ adorat, & Alexandrũ Alexandríq; fautores insectatur: euersáq; prius Derthona, quæ in partibus Alexandri stabat, Mediolanũ inde solo æquat, Galliámque omnem Cisalpinam eãdem sentientem uastat: mox in Germaniã abiens, tertiò Italiam maximis copijs cinctus inuadit, Anconémq; expugnat, & Alexandrum Roma fugere compellit: ex urbe autem pestilentia coactus abscedere, postquàm iterũ suos Germanos inuiserat, Italiam repetit, & Asta urbe capta Alexandriam frustrà obsidet, & cùm Papienses ac Nouocomenses obnoxios sibi in primis haberet, eorũ auxilijs fretus, prælióque Mediolanensibus congressus, multos ex his amisit: ipse fuga elapsus, quinto post die Papiæ est uisus. Cæterùm Alexandro Pontifice Venetias ex diutino errore confugiente, uicto etiã nauali prælio à Venetis Othone filio Friderici (quod uaria monimenta nobis attestantur, etsi scriptorũ uariet fides) tandem pax Venetijs sancita, Imperatorque ac Põtifex ex diutina discordia amicißimi facti: nec multò post Fridericus, dũ rebus Syriacis opẽ maximo apparatu ferret, iámq; Saladinũ & Turcarũ principes in maximum sui nominis terrorem coniecisset, minore etiam Armenia recepta, lauandi causa amnem ingressus [illegible] rit, cùm annos XXXVII. imperasset,

Aenobarbus à colore barbæ rufæ appellatus.

HENRICVS FRIDERICI FILIVS.

Asperum à moribus appellatũ hũc à quibuſdã uideo: qui rex Siciliæ accepta Conſtantia Rogerij Nortmanni filia in uxorem, mox etiã Imperator à pontifice dictus, ut maior illi autoritas accederet acquirẽdi regni, ductis in Tancredum copijs, qui impari matre natus regnum ſibi uẽdicabat: reclamantibus etiã pontificibus Neapolim fruſtra obſidet. Sed & peſtilẽtia, quæ graſſabatur, auertit ab incœpto hominẽ, retróque in Germaniam ad ſuos abire compulit. Tancredo autẽ breui mortuo, potitus Henricus regni, Maguntinum antiſtitem, Philippúmq; fratrẽ in Syriam cum non contemnẽdis copijs miſit. Dedit autẽ id magis pontificum gratiæ, quàm quòd animum haberet Chriſtianæ rei iuuãdæ. Quare cũ Imperij anno octauo Meſſanæ mortuus eſſet, Germanus miles, qui Berytum iam in Syria munierat, & Ioppen obſidione leuarat, tumultuoſe (ut mos eſt gentis) ex Syria in Italiam redijt, nec ullius pontificis adhortatione in officio contineri potuit.

PHLIPPVS.

Hoc primũ tempore in Germania ſeditione laboratũ eſt, alijs Imperij nomẽ ad Othonem Saxoniæ ducẽ, alijs ad Philippum Henrici fratrẽ trahentibus: ſtabant autem pro Philippo ij, qui Germanũ hominẽ Saxoni præferebant, recens inſuper Henrici fratris, & Friderici patris memoria Philippũ adiuuabant: & ne quid ad alendam diſcordiã deeſſet, Othoni Anglus rex, Philippo, Francorum Philippus ex profeſſo fauebãt. præualuit tamẽ Philippus, & fugato ſæpius Othone, rerũ tandem potitur, indignante etiam Innocentio pontifice, qui Othonem Imperij infulis redimiuerat. Philippo autem occiſo à Palatino Comite,

postquàm annos nouem imperasset, Otho successit.

OTHO.

PHilippo mortuo, facilè à Germanis proceribus ad tollēdam discordiam sufficitur Otho, pro quō haud dubiè pontificis fauor stabat: quem & confestim corona donauit, cum Romam petijsset. Ille uerò cum & potificiæ ditionis quædā oppida capere, & Friderici iunioris regnū inuadere uellet, diris pōtificijs petitus, Imperij titulis priuatur. Fridericúsque illi ex professo hostis adnitente etiā Innocentio creatur Imperator. Quo nuntio in Saxoniam profectus, ut res cōponeret, bellum Philippo Francorum regi indicit: nec sine manifesta ui numinis, & Gallorū uirtute memorabili clade affectus Otho, in patriam se inglorius recepit, cum annos tantum III. rerum potitus esset.

FRIDERICVS.

VIguere in hoc principe, quod negari nō poßit, egregiæ corporis, animiq; uirtutes. nanq; auo similimus, militaris laudis appetentißimus fuit. Corpus laborum non minus patiens, quàm strenuum: plurimū audaciæ ad pericula subeunda, non minus tamen consilij inter ipsa discrimina: nullo unquam labore fatigatus, nullis casibus uictus, linguarum peritus, munificentiæ singularis: regij splendoris, & ornatus ambitiosißimus, ut in ea profectione, qua euocatus ad concilium ab Innocentio fuerat, ostendit. Nanque tot & tales secum eduxit, ut togatum agmen exercitui par esset. Sed & urbi Victoriæ à se conditæ ea omnia affuere, quæ nulli unquam principes habuerint, nulla posteà ciuitas simul uiderit. Vestis uaria & pretiosa, animantes feræ, cicuresque diuersi generis: hominū portentosæ form[illegible], & in his Saracenicus miles illi in primis acceptus. Tanta p[illegible]tereà incolarum frequētia, commer-

ciјs etiam multarum gentium aucta, ut nihil ad amplißimæ urbis formam deesset. Cæterùm has ingentes in principe uirtutes calliditas ingenij, ac perfidia, & sæuitia in Guelphum nomen, neque non in pontifices odium obscurarunt: accesit adhæc libido hominis immensa, qui præter gentis morem concubinas multas & scorta aleret: scriptoribus etiam adnitentibus, ne is, qui toties execratione pontificia petitus erat, quique Italiæ adeò infestus imminebat, uti eã propè ad internecionem redegerit, non omni insectatione dignus haberetur. Cum hac igitur uitiorum, uirtutúmque indole Aquisgrani coronatus, quò se adolescens adhuc receperat, primùm Othonem adhuc sibi obsistentem facilè profligat: deinde paratißimis copiјs de Syria uendicanda solicitus, Gregorij etiam pontificis adhortatione Brundusium appulit: indéque soluens cùm Aconē peruenisset, anathemati subiectum se à pontifice accipit: unde irarum plenus abiens, ad Gregorium tamen supplex accesit: impetratáque ab eo uenia, mox illum ludibrio habuit. Quare iterum diris pontificiјs obnoxius, in Italiam descendens Mediolanenses pro pontifice sentientes prælio uincit: & captum Petrum Teupolum Venetum eorũ ducem carceri inclusum crudeliter necat. In Venetos quoque fines incassum arma mota: mox Pisas sese recipiens, Guelphos ac Gibellinos pernicioſißima Italiæ nomina primus inuexit: quibus adeò Gregorium exercuit, ut ille non mult. pòst obierit, prægrauantibus curis. Cœlestino autem intra XII. diem uita functo, successit Innocētius, qui pertæsus hominis calliditatem atque animũ in se hostilem, primùm Imperio abdicat, deinde anathematis spiculũ in illũ distringens, Henricum Thuringiæ Lanthgrauium (ea est dignitas apud Germanos) Imperatori [illegible]icit: mox magnam

Italiæ partem in illum armat. Parmáq; per eius absentiam illi adempta, cùm eam frustra Fridericus obsideret, tandem eruptione uictus à Montelongo legato est. Captáque urbs Victoria, ac direpta: nec interim ea clade à pontificum iniuria temperauit. Cæterùm Panormũ profectus, Manfredi filij nothi dolo necatur, cum annos duos ac xxx. rebus præfuisset. Hic Bononiense gymnasium, quia ciues imperata non statim fecissent, Patauium transtulit: ex Florentia etiam Guelphos populariter eiecit.

RODVLPHVS.

INterregnum à Friderici morte ad Rodulphum Habspurgẽsem per duodeuiginti annos fuit, quo spatio Manfredus Friderici filius, & Corradinus regno Neapolitano pariter & uita à Gallis spoliati sunt. Interim Rhodulphus ex comite (uti nunc uocant) Imperator declaratus Alphonso Castellæ posthabito, qui eam dignitatem ambierat, Othocarum Boëmiæ regem acie uictum occîdit. Pseudofridericum captum, qui se pro Friderico iuniore Suecis ostentabat, Nouesij combußit. Ciuitates Hetruriæ libertate accepta pecunia donauit: quam rem Honorius pontifex uti infamem, sibi tamen, & Italiæ non inutilem magis non probauit, quàm prohibuit. Obijt autem Rodulphus XVIII. Imperij anno, & Spiræ sepelitur: in quo si auaritiam non accuses, cætera non reprehendas. Italia certè tum primùm aliquid sibi polliceri potuit, Luchino Itatici sanguinis uicarij nomine tunc Mediolani præfecto: floruit huius Imperio Albertus cognomento Magnus.

ADOLPHVS ASSIAE.

DOnatus Imperij titulis hic primùm in Columbariẽses mouit: inde in Albertũ Austriæ ducem dũ bellum parat, quum proceres Germaniæ, pertæsi Adolphi sordes

& ambitionem, eo reiecto, Imperatorem declarant, ab eodem apud Vangionas prælio superatur & occiditur, cùm annos octo rerum potitus esset.

ALBERTVS.

Rodulphi superioris filius & Austriæ dux, à patre Othocaro occiso declaratus, principum suffragio & Bonifacij pontificis assensu dicitur Imperator: & Bonifacius eo libentiùs assensit, cùm id obstinatissimè antea negasset, quòd Philippum Francorum regem oderat. Quare ea conditione Alberto ratum Imperium fecit, ut regnum quoq; Francorū sibi uendicaret: ille uerò post Adulphū in Spirensi agro cæsum, cum copias tantæ rei idoneas parat, à Ioanne fratris filio interficitur post decimū Imperij annū.

HENRICVS LVCELBVRGENSIS.

Henricus ex Lucelburgo Romanorū Imperator designatur. Cui Clemens pontifex ea conditione ratum Imperium fecit, ut primo quoq; tempore in Italiam transcēderet: quam prouinciam eò libentius Henricus obeundam suscepit, quòd Guelphici nominis hostis, præualentes eius factionis opes infringere optabat: per Taurinos igitur saltus Italiæ insinuatus, Mediolani factionem Turrianā oppreßit, uicecomiti summa rerum demandata: inde Romam profectus, accepta Imperij corona, & ab Vrsinis breui expulsus, adiuuante etiam Roberto rege Hetruriam repetit, Aretiūque agens post Robertum regno priuatum, dum Florentinis immineret, qui iam de salute desperabant, ueneno in Eucharistia dato perijt anno Imperij quinto.

LVDOVICVS BAVARVS.

Hic Rodulphi Imperatoris ex filia nepos, Fridericū Austriæ ducē aduersariū habuit: quicū per octo annos bellum uaria fortuna geßit. Cæterū F[illegible]derico capto [illegible]

occiso Bauarus *rerum potitur, parique temeritate* Imperatorem *se citra pontificis assensum appellat. Qua iniuria offensus* Ioãnes XXII. *illi sacris interdixit: uerùm homines iuxtà ac numina contemnens,* Italiã *mox petit: atq; in uicecomites ingratißimus, quorum ope adiutus præcipuè uenerat,* Castrutij *filios pari improbitate, qui* Gibellinæ *factionis fautor accerrimus fuerat, paterno principatu exuit:* Romæq; *coronatus à* Stephano Columnio, Petrum Corbariensem *pseudopontificem creat minoritanæ familiæ unum, quem & Nicolaum appellari uoluit: & ne quid ad serẽdas discordias malorũ deesset, tyrãnos in ijs oppidis, quæ pontificij iuris erant, priuata autoritate instituit, pontificem æmulatus, qui & ipse Galliæ Cisalpinæ multos autoritate sua regulos præfecerat:* Imperij *tandẽ anno* XXXIII. *cùm uaria tentasset ad reconciliandam pontificis gratiam, obijt.*

CAROLVS IIII.

PRius *quàm hic* Imperium *adiret,* Germani *principes* Edoardũ *Anglum &* Misnẽsem *principẽ ac* Gunthe*rum* Montisnigri *regulum* Cæsares *declararant. Cæterùm altero post alterũ uita functo, res ad* Carolũ Boëmum *deuenit: qui* Ioanne Henrici Imperatoris *filio natus adolescens adhuc egregiam in terra* Italia *patri operam nauarat: quo ab* Anglis *interfecto ea acie, qua* Philippus Valesius Francorum *rex ab hisce profligatus est,* Imperium *adipiscitur: literis ac linguarũ multarũ cognitione instructus, sed qui* Boëmiæ *suæ, quàm* Germanis *aut* Italis *cõsultum mallet: nã cũ* Pragam (Boëmiæ *id oppidum totius regni metropolis) uarijs operibus excoluisset,* Imperij *maiestatẽ adeò neglexit, ut coronam tantæ maiestatis autoramentũ turp[illegible]ima pactione acceperit ab* Innocẽtio: *qua cautum erat expre[illegible] at ab acceptis insignibus confestim* Italia

abſcederet, additũ & grauius facinus, q. Venceslaũ filium adoleſcentẽ à principibus Germanis Cæſarẽ dici obtinuit exemplo maximè improbando. Imperauit ann. XXXI.

VENCESLAVS.

AVo patriq; abſimilis per ignauiam, ac ſocordiam Imperij res afflixit, afflixiſſetq; diutius, niſi à fratre Sigiſmundo captus, mox etiam procerum conſenſu abrogato illi Imperio, Robertus Bauarus illi ſurrogatus eſſet. Hic Galeacium ex comite Mediolanenſibus primus ducem dedit: quæ dignitas ad nepotes poſteà tranſijt, quoad res Inſubriæ ad Francorum regem redit. Præfuit an. XXII.

ROBERTVS BAVARVS.

CVm Venceslao ſuffectus eſſet Robertus Bauariæ dux, nihil ille antiqui' habuit, quàm ut Florẽtino populo gratificaturus, ad comprimẽdam Galeacij uicecomitis potentiam in Italiam tranſcenderet. Cæterùm ad Benacum Galeacij copijs congreſſus facilè repellitur: unde mox ad Venetos deflexus, magno ab his honore excipitur: indè ſoluens incaſſum Florentinis adnitentibus, ne Italia excederet, in Germaniam retrò abijt, paci religioníque uacaturus: uita functus eſt anno Imperij decimo.

SIGISMVNDVS.

OPtimũ haud dubiè principem ac nobiliſſimum Germania nobis imputet: & qui ſi ad pacis artes, quibus excelluit, parem belli felicitatem addidiſſet, Carolis & Othonibus æquari potuit: nam puer adhuc per Mariam uxorem ad Pannonici regni ſpem euocatus, mox adoleſcens Venceslao fratre, quod parum utilis haberetur, à ſe capto, Boëmiæ regnum hæreditatarium aſſequitur: ſed & Alberto uita functo, omnium uotis Imperator deſignatur. Hic igitur Pãnonia potitus à Ludouici morte, [illegible] Maria [illegible] ſi perſte-

superstes filia fuit, duos ac XXX. *regulos securi percuti iubet, quòd regiæ puellæ aduersati essent. Vnde illi tanta mox gentis inuidia conflata, ut post uxoris mortem captus, necandúsque magis quàm asseruãdus fœminæ, cuius maritum ille interfecerat, sit traditus: ille uerò maiestate oris & blanda oratione dimissus, hinc Boëmiam petit: quam non sine labore uix tandem obtinuit: longo ab his bello, ac difficili petitus, sæpe etiam acie ab his uictus. Nec Italica expeditio una alteráue in nos Taurisino agro peruastato felicior: nam Pippus eius dux, & ipse mox tota Venetia ac Foroiulio Venetis armis expellitur. Hinc quia grauius periculum à Turcis imminebat, qui iam magnæ Europæ parti sese insinuarant, Gallicis etiam Philippi Burgundi copijs accinctus, ab Amurate Turcarum principe graui prælio uictus, castris etiam exuitur, Cæsis magna ex parte ducibus, & Philippo capto, ipse Byzantium fugiens, mox Venetæ classis occursu, cui Thomas Mocenicus præerat, incolumis de fuga uix euasit: quæ clades ignominiosiórne an funestior fuerit, haud satis explicem. Discordia certè nostra uictor hostis Hadrianopolim se recepit: & hæc foris. Quantum autem pace præstiterit, præter generis nobilitatem (quæ haud dubiè clarissima fuit, tot summorum principũ serie) & præter insignem corporis proceritatem, ac Imperatoriam planè indolẽ, affuit illi liberalitas, ac munificentia quanta in nullo antea principum: religionis ac pietatis augendæ studium incredibile: multarum etiam linguarum scientia, & in his linguæ Latinæ studium excelluit: quare doctos homines in primis fouit, & dignitatibus etiam amplis honestauit. Accusauit sæpe Germanos principes, qui Latinas odissent titer A qui[illegible]s reprehensus quãdoque, quòd doctos ho-*

mines

mines foueret, sed humiles genere: Ego, inquit, eos amo, quos natura alios antestare facilè uoluit. Illud autem nulla unquã ætas obliuiscatur, quòd trienniũ magnam Europæ partẽ ipse peragrarit, dũ Principes Christianos ac pontifices adit, quò schisma Christiano nomini calamitosissimũ tolleretur. Nec alterius principis opera magis enituit in uera pietate uindicãda: quare ita effecit, ut reiectis adulterinis tribus, qui Barionæ sedẽ inuaserãt, Oddo Columnius magno omniũ consensu põtifex declararetur. Parẽ operam Eugenio in Basiliensi synodo tollenda præstitit, à quo tamen prius contemptim penè habitus, ac uix post sextum mensem quã Senis fuerat, Imperij corona donatus est. Hic uerò princeps egregius cum sine uirili prole decessisset, Albertum Austriæ ducem filiæ maritum, & utriusque regni hæredem reliquit anno Imperij uigesimoseptimo.

ALBERTVS.

NEmo unquum maiore spe ad Imperiũ uenit, & sanè conceptã animis hominum opinionẽ haud frustratus esset: siquidem toto biennio, quo præfuit, Morauos ac Sarmatas, qui hodie Poloni sunt, intra suos fines quiescere compulit. Ptasconem Boëmum factionis hæreticæ caput, ita attriuit, ut tota Boëmia sibi cederet: in Turcas autem profectus Synderouiam castellum ad Danubij ripam munitissimum obsidentes, dum copias in itinere maiore expectat, oppidani deditionem fecere: ipse Austriam repetens apud locum, cui Longauilla est nomen, dysenteriæ morbo confectus est, Ladislao filio superstite.

FRIDERICVS III.

PAcis atque otij studiosissimus Fridericus extitit: quã tenore perpetuo annos quatuor ac L. (tot enim rerum potitus est) coluit, seu fatum id fuerit, [illegible]

mania, quàm multis retrò actis ætatibus, seu prudentia uerius id principis effecit: ille uerò nihil ab initio antiquius habuit, quàm tuendæ pacis studio, tumultus, qui oriebantur, sedare: quare & seditionem mouentes Austriales facilè compescuit, & bellum à Matthia Pannonum rege illatum composuit. Quinetiam in Flandros mouens, qui Maximilianum Cæsarem asseruerant, recepto filio paucorum pœna contentus, omnem discordiarum fomitem sustulit. Ducta igitur Heleonora Lusitani ci sanguinis, cùm in Italiam transcendisset, ad Nicolaum pontificem profecturus, ab eo nullo non honoris genere excipitur, illi & uxori corona Imperij imposita. Hinc Neapolim diuertit in Alphonsi gratiam, cuius Heleonora pernecessaria erat, nec minore apparatu à Venetis (eius enim urbis inuisendæ incredibili desyderio flagrabat) obuiam illi itum: quos exinde summa semper amoris, ac beneuolentiæ significatione dilexit: eius etiam opera Amedeus Allobrox, qui se pro pontifice gerebat, Basiliensi concilio innixus, in ordinem se redigit. Iterum Paulo pontifice priuati penè more uoti reus Romam petijt: quo dãnatus retro ad suos abiens quiescente Germania, tandē Imperij anno quarto ac quinquagesimo naturæ concessit, Maximiliano filio Cæsare prius declarato.

MAXIMILIANVS.

Supererat mihi Maximilianus Imperator, quem pater octauo antequàm moreretur anno, Cæsarem designan 215 *dum curarat: magnus bello princeps, & pace præclarus: cuius eximia bonitas, liberalitas summa, & Christianæ pietatis cultus præcipuè commendantur: accedūt ad hasce animi dotes, oris probitas, statura quadrata, in qua tamen Imper... iam m... stas eluceat, corpus ualidū ac robustum,*

idemq;

idémque laboris, atq; operis patiẽtißimũ, par uictus frugalitas, & ex eo ualetudo prosperrima. De hoc autem, cùm adhuc uiuat, Tranquillum, Plutarchúmq; ac ueteres alios scriptores æmulatus, nihil est quod addam. Deus faxit, ut quod illũ agitare semper animo Vincẽtius Quirinus asserebat, qui legatum Venetum egit apud illum, summa cum laude, ex sentẽtia conficiat: neque enim iustius ullũ est bellum, quàm quod pro religione sumitur. & ea denique uera æternáque gloria principum nostrorum existimari debet, quam res præclarè in hostes fidei gestæ commendant.

TERTII ROMANORVM PRINCIPVM LIBRI FINIS.

IO. BAPTISTAE EGNATII IN SVETONIVM ANNOTATIONES.

EGNATIVS LECTORI.

NON ab re futurum existimaui, quando hoc totum industriæ dicatum est à me bonis ac literatis uiris, si quos locos aut in melius emendaui, aut dilucidius explicaui, subnecterem, eósque nullo maiore uerborum apparatu, aut copia publicarem: tum quòd nec otij satis erat longè maioribus districto: tum quòd ab ostentatione semper abfui: quæ cùm in omni re odiosa sit, tum in rebus paruis odiosißima esse iure solet. Accedit ad hæc, quòd doceri tantum lectores hoc tempore uolui, quos eò mihi æquiores futuros arbitrabar, quò maturius illos dimisissem, properantes uidelicet & in hæc, ut ex iusto itinere uiatores, otij causa diuertentes.

EX D. CAESARE.

FOrum de manubiis inchoauit, cuius area super HS. millies constitit. *Tametsi Latini scriptores ad hanc diem corruptißimi magna ex parte sint: quædam etiam adeò obscura, ut nec ab eruditioribus intelligi queãt, ea tamen pars, quæ ad numeros spectat, & corruptißima ad nos transijt, & nullis adhuc satis cognita, aut percepta uideri poterat. Attulit autem huic malo opem primus (quod ipse sciam) Leonardus Porcius Vicentinæ nobilitatis, præcipuum decus, libello iam abhinc quinquennium huic uni rei destinato: in quo summa breuitate, & dilucitate priscos numeros, argenti & auri usum apud ueteres, numismata, & eorum preciũ ac nomina attigit. Quæ palma tanto illum illustriorẽ fecit, quanto res obscurißima illustrata eius opera plus negotij habuit. Quotus enim quisque ex ijs, qui humaniores literas profitentur, fuit, qui rem tam perplexam attingeret? Quis cùm ad hanc partẽ uenisset, aut codicum fidem non requireret, aut rem omnem planè non dißimularet? sed nec ipsi autores satis constantes erant: & notæ, rerumq; uocabula sic uel corrupta, uel perplexa, ut desperata semel re, iam neglectui haberetur, patrocinante sibi adinuicẽ multorum inscitia: quæ tacito præiudicio summam causæ difficultatem prætendens, Areopagitarum more in centum annos rem acquirendam pronunciaret, ut huiusmodi cunctatione, nec ipsa se proderet, & differendo inexplicabile negotium relinqueret. Nos igitur, ut ingenuè fateamur, Porcium secuti, mille HS. non millies legendum existimamus: quoniam ea summa fidem omnem excedat: nã si millies HS. legas, erit tanta pecuniæ uis profusa, ut iniri ratio uix poßit: sed & à Plinio dissentiet, qui de ... [illegible] magnificentia loquens, ita scripsit: Pyra-*

Leonardus Porcius.

mides regum miramur opera, cùm solùm tantum foro exstruendo HS. mille ducentis Cæsar Dictator emerit, hoc est xxx. aureorum nostratium. Qua de ratione aliàs inferius

Idem Tranquillus *sic de triumpho Cæsaris scribit:* Ascenditq; Capitolium ad lumina, XL. elephantis

Lychnuchi. dextra atque sinistra lychnos gestantibus. *Nos pro lychnis, lychnuchos substituimus, & ueterum codicum fidem sequuti, & uim uerbi. Primùm enim usitatum hoc Græcis est uerbum, Athenæi autoritate, quod lucernam significet, uel Alexidis comici poëtæ testimonio Midone:*

ὃς πρῶτος εὑρὼν μετὰ λυχνούχου περιπατεῖν
τῆς νυκτὸς, ἦν τις κηδεμὼν τῶν δακτύλων: Hoc est,

Qui nocte lychnuchum ambulans gessit manu,
Profectò digitis plurimum is cauit suis.

Nec Lucretius aliud innuit pulcherrimis illis uersibus:

Si non aurea sunt iuuenum simulachra per ædes,
Lampades igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auróque renidet,
Nec citharis reboant laqueata, auratáque templa.

Hæc uerò nominum forma usitata Græcis: unde ceruchon, septuchon, ophiuchon: Iam & C. Plin. lychnuchos pensiles dixit, quod & Hermolaus noster agnoscit, ueteri etiam lapide suffragante hoc titulo: Panthei cum suis paregeis, & Cupidines duo cum suis lychnucheis. Quod monimentum cùm primus obseruasset Politianus, uir eruditione multa, Tranquilli locum primus (ut opinor) emendauit: quare Crinitus docti & probi uiri officio functus, ueteri possessori fundum uendicauit, non multorum more.

Conuentibúsq; peractis Rauennæ substitit.

Citantur à commẽtarijs in ostentationem ue[illegible] tute-

tates, nec tamen satis erudite adhuc (quod sciam) quid sit peragere conuentus explicant. Nos, *ne non omnia communi demus utilitati, peragere conuentus nihil aliud esse contendimus, quàm iurisdictionem legitimam absoluere per oppida ad id destinata: quæ quando in ea statis temporibus conueniretur à prouincialibus causa iuris sui persequendi, conuentus dicerentur: repræsentant autem hunc morem anno uertẽte religiosi fratres, capitula appellantes: repræsentant etiam maximè omnium Galli parlamentis iam quatuor institutis, quorum præcipuum urbis amplitudine & autoritate Parrhisiense habeatur. Iam & ueterum fuere uxoriæ stipulationes, quæ conuenire in manum per coëmptionem dicerentur, de quibus aliàs.* Peragere conuentus.

Quid illud, quod postea sequitur? Sed ante alias dilexit Marci Bruti matrem, cui & proximo suo Consulatu sexagies HS. margaritam mercatus est. *Quæ summa centũ quinquaginta millia nostrorum aureorum facit, quãdo ille Cleopatræ unio centies HS. æstimatus sit, id est, aureis ducẽtis quinquaginta millibus nostratibus.* Vniones.

Sequitur non longè abhinc locus, ut maioris corruptionis, sic etiam industriæ, cũ hactenus ita sit lectum: Sed maximè dilexit Cleopatram, cum qua & conuiuia in primam lucẽ protraxit, & eadem naue, thalamóque penè Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit. *Vbi pro thalamóque, thalamego legendum esse nulli dubium esse poßit. Est autem thalamegus nauis à Philopatore Aegyptio rege primum fabricata, qua Nilum & Aegypti fossas nauigaret, eo usu, ut intra thalamum in regia sibi esse uideretur, magnitudine semistadij, latitudine cubitorũ triginta & amplius, non lõgis nauibus, nec rotũdis omnino similis, pro[illegible] puppi[illegible] duplici, fundo lato planóq;, quali for* Thalamegus.

Thalamiferæ naues.

Bucentaurus nauis Veneta.

Vittata nauis.

ma fluuiatiles ſunt fere omnes. Strabonis interpres thalamiferas naues haſce appellauit, quibus Aegyptij frequenter uterentur ſolatij cauſa. Viſitur & Venetijs in patria nauis huic Aegyptiæ perſimilis, cui Bucentauro eſt nomẽ, qua princeps & ſenatus uehi ſolent, occurſuri principibus uiris, auguſtiſsima ſpecie. Plinius ſeptimo, uittatæ nauis meminit, quam Græci, & Sophocles in primis (ut opinor) ποικιλοςόλον dixere, quæ & ipſa maiore ornatu ſpectaretur, qua ferunt à Dionyſio Platonem exceptum, honoris gratia.

Nec illud omittendum eſt, in quod fœdiſsimè lapſi ſunt interpretes unius literæ additione: ubi enim aquilifer legendum erat, aquilifero legerunt, ſenſu nullo, pariter & inepto. Tu itaque ita leges: Vt aquilifer moranti Cęſari cuſpide ſit minatus: *eo ſenſu, ut cùm Cæſar inclinatam aciem reſtituere omnino uellet, tanta conſtãtia fugientibus obſtiterit, ut aquilifer detinenti eum Cæſari cuſpide ſit minatus, & alter in manu detinentis ſignum reliquerit.*

Aurum promercale.

Illud eſt quòd cõmentarij aut non obſeruauerũt, aut minus intellexerũt, ubi de auro promercali Trãquillus agit, occupato altero ex his in ui uerbi explicanda, nec ſenſum ſatis attendẽte. Quid igitur eſt, quod Trãquillus dicat tanta auri copia abundaſſe Cæſarẽ, ut ternis millibus nũmûm aurũ promercale per Italiã, prouinciáſque diuenderet? an quaternis millibus legendũ eſt, ut argẽti proportio ad aurũ decupla fuerit? quaterna enim millia nũmûm argenteorum, centũ aureos noſtrates ualent, non tamẽ ſolidos, id eſt, dẽpto lagio, ut uerbũ hoc uſurpem uulgare: an ternis omnino millibus tueare? ut hac ratione tria nũmûm millia ſeptẽ libras, & ſelibrã cõficiãt, id eſt, ſeptuaginta quinque Venetos aureos, ut tantam auri uim ex Gallicis ſpoli's Ron. .nue

putes, ut auri pretium imminueretur, argenti cresceret. Nostra autem ætate auri mirum in modũ creuit pretium, ut propè Plinianam analogiam æquet, qui eam proportionem argenti ad aurum facit, quæ est quindecim ad unũ, cùm iusta uideatur ea quæ est duodecim ad unum.

Veteranis legionibus: *quæq; sequuntur. Hic locus mutilatus uideri potest, uel Appiani lectione: ille nanq; de Cæsare Dictatore loquẽs, Statim, inquit, post triumphum quæcũq; exercitui pollicitus fuerat, ampliore adhuc pecunia exoluit: militi drachmarũ Atticarum quina millia, turmæ ductori bis totidem, tribunis militũ, equitibúsque duplo maius, adhæc singulis ex populo minam unã Atticam. Hæc Appiani uerba dissentire à Tranquillo maximè uidẽtur, non quòd in populi congiario non conueniant: mina enim Attica, id est, argẽtea libra Romana quadringentos nummos HS. ualet, id est, denarios centum: reliqua adeo discrepant, ut quod Appianus quina millia drachmarum militi data à Cæsare dicit, equiti duplo maius, Trãquillus de pedite reticeat, de equite nõ conueniat: nam ex Appiani sententia dena millia drachmarũ data equiti necesse est, quæ Trãquillus ad sena millia reducit. Nec mirũ uideri debeat, quod de magnitudine militaris donatiui referimus, cùm Plutarcho autore Antonius triũuir quina millia drachmarum singulis militibus post aciem Philippensem dederit.* 217

Inoleuit & ille iampridem error Tranquilli codicibus, *nec satis à commentarijs animaduersus, ùt ubi Attilij Electra citatur, Accij legeretur. Fuit autem uetus comœdiarum scriptor hoc nomine satis celebris, quem tamen ut duriusculum Cicero in epistolis ad Atticum incessit. Sed & Licinius scriptorem ferreum appellare solicitus est, quòd tragœdias è Sophocle in Latinum uerteret duri*

Attilius comicus poeta.

rem se præstaret: scripsit autem hic Electram ex Sophocle, unde carmina illa in interfectores cantata Tranquillus scribit. Volcatius Sedigitus Attilium poëtam comicum maximè laudat, qui nescio an hic fuerit.

EX AVGVSTO.

SEnatorũ censum ampliauit, ac pro octingentorum milliũ summa duodecies HS. taxauit. *Ingenui, inquit ille, est hominis fateri, per quem didiceris: & mehercle hunc locũ perobscurũ, nec ulli, quod legerim, cognitum Budæus ex Gallia uir à secretis regis primarius feliciter attigit, cuius eò libẽtius mentionẽ facio, quòd annotationibus suis in Pandectas antea satis celebris, uel tralationibus quibusdã Plutarchi nobilis, nuper editis quinq; de asse & partibus eius libris adeo clarus euasit, ut non possit nõ summopere ab omnibus cõmẽdari: qui duodecies HS. & cẽties & millies differre plurimũ à duodecim, centũ, & mille docuerit, cuius sententiam eò libẽtius sequor, quòd nõ minus doctrinæ præ se fert, quã cãdoris. Erit hic igitur sensus, ut Augustus princeps ab octingentis HS. quæ summa antea census erat Senatorij, ad mille ducẽta reduxerit.*

Budæi laus.

Stephanionem Togatarium. *Vide ne multo melius Togatarum legas, & intelligas actorem, usitata loquendi figura, & Latina.*

Famosi libelli.

Etiã sparsos de se in curia famosos libellos, nec expauit. *Famosi libelli qui, qualésue sint, quáue afficiendi pœna, qui eos factitant, Iurisconsulti libro Digestorum XLVI. illud ex eorũ lectione non prætermiserim. Verba Vlpiani sunt ex eodem libro: Hæc autem sunt ferè, quæ ad infamiam alicuius fiunt, ut puta, si quis ad inuidiam a[illegible] cuius ueste lugubri utatur, aut squallida, aut si barbam [illegible] mittat, uel capillum submittat, aut si carmen [illegible]*

uel proponat, uel cantet aliquid, quod pudorem alicuius lædat. Sed & Pauli uerba ad hanc rem spectantia, quia digna memoratu sunt, subnectam: Eum qui nocentem infamauit, non est bonum & æquum infamari: peccata enim nocentium nota esse, & oportere & expedire. Primus autem Augustus cognitionem hanc sub specie legis eius, quæ de læsa maiestate quærit, exercuit.

Tiberium in foro lege curiata adoptauit. *Parco libenter uiuentium nominibus, libentius autem mortuorũ. Citantur nanque à cõmentarijs paßim autores, qui curiatæ legis meminerint, nec tamen quid illa sit, tandẽ explicatur. Tu ex selectis nostris in Ciceronis epistolis, quæ primus ipse (quod sciã) ediderim, pete: nec enim iniucũda fuerint.*

Verùm adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est, pro æde D. Iulij à Tiberio, & pro rostris veteribus: *sic hactenus omnes. Tu ita castigabis, & pro rostris sub ueteribus. Qui locus erat in foro, quemadmodum & sub nouis. Vtriusq; autẽ loci meminerũt ueteres autores. Plin. lib. 35. Hinc & ille iocus Marci Craßi agentis sub ueteribus. & inferius, Mœniana, inquit, operiebat Serapionis fabula sub ueteribus. Plautus: Sub ueteribus ibi sunt, qui dãt, quique accipiũt fœnore. de loco autem qui sub nouis dicebatur, Marcus Varro, Sub nouis, inquit, dicta pars in foro ædificiorum, quod uocabulis eius peruetustum, ut nouæ uiæ, quæ uia iandudum uetus est. Liuius quoque, Filiam Virginius seducit ad nutricem prope Cloacinam, ad tabernas, quibus nunc nouis est nomen.*

Sub veteribus. Sub nouis.

Legauit populo Romano C C C C M. Tribubus X X X V. HS. Prætorianis militibus singula millia nummorum. *Hic locus, qui Augusti principis legata ... admo...re quemuis uel oscitantẽ poterat, ma-*

ximam esse summam pecuniæ, quæ populo, quæue plebi Romanæ legaretur: nam populo, id est, patribus, equitibus, & honestioribus plebeijs (hoc enim nomine hosce contineri, uel illa usitata loquendi forma Senatum populúmque Romanū *ostendere potest) legatum est ab* Augusto ÇCCCM. HS. *id est, decies cētena millia aureorū nostrorum, quod nos millionū dicimus: plebi autē, id est, infimis planè hominibus, & mendicioribus* XXXV. *id est, octoginta septem & amplius aureorum nostratium. quod & Taciti uerba in primo historiarū planè significant, cùm scribit legata non ultra ciuilem modum, nisi quòd populo & plebi* CGCCM. XXXV. *prætorianarū cohortiū militibus singula nummûm millia: legionarijs autem cohortibus ciuium* Romanorum *trecenos nummos uiritim dedit.* Quin*etiā illud quod sequitur:* Protestus nō plus peruenturum ad hæredes suos, quàm millies & quingēties. *si ad summam nostram deducas, faciunt tricies octies & quinquagies millia aureorum nostrorum:* quamuis XX. proximis annis ex amicorū testamentis percepisset trecēties millies: *id est, triginta et amplius milliona.*

Prius quàm ab Augusto *principe salubri magis quàm ambitioso discedat oratio, facturū me operæ pretiū existimaui, si cursim legionum numerū, & prouinciarum præsidia, reges, socios,* Imperij *amplitudinē ex* Taciti *historiarum libro quarto hic adnecterem, ut diligentioribus etiam satisfiat.* Ille *igitur in hunc sensum:* Italiam *binæ classes infero superóque mari utraq; præsidebāt,* Misenēsis & Rauennas: *sed & rostratæ naues ad* Actiū *captæ, eam partem* Italiæ *tuebātur, quæ in* Galliam Narbonēsem *uergēs* [illegible] *pes maritimas, &* Foroiuliēsem *coloniam spectat: legio*[illegible]*s autem iuxta* Rhenū, *quæ* Gallos, Germa[illegible]*sque* [illegible]

octo:robur ferè Imperij, cùm Hispaniæ tres tantum habe-rent. Africa quoq; , nisi quà Iuba rex Mauros dono ac-ceptos regebat, duas habuit, Aegyptus totidem: quicquid uerò terrarum tractus mari nostro, & Euphrate amne cingebatur, uastóque terrarum sinu ambiebatur, quatuor legionibus parebat, Regibus Hibero & Albano socijs. Hinc rursus Europa quà Thracia, & Illyricum magna ex parte protendebatur ad Danubij ripam, sex legionibus attinebatur: hoc ordine, ut Pannonia duas, duas Mœsi, to-tidem Dalmatæ haberēt, cùm in urbe proprius miles Latio Hetruriáque ferè delectus, duodecim cohortes, tres urba-næ, nouem prætoriæ suis castris attinerentur, ut interim per prouincias idoneas sociæ alæ, & cohortium auxilia non de-essent, uariāte earum numero ex rerum usu: erat igitur tri-plex classis parata, legiones autem numero septem & ui-ginti, præter auxilia ferè sociarum gentiū, ac regū totidem.

EX TIBERIO.

NAm & seruus Agrippæ Clemens nomine. Clemens seruus Agrippæ.
De hoc Clemente sic ferè Tacitus secundo: *Audacia seruitij propè ciuilia arma resumpta, cum Agrippæ Post-humi seruus Clemens nomine in Planasiam uectus Agrip pam inde abducere, atque ad Germanicos exercitus comi-tari statuisset, sed onerariæ nauis mora præuentus, interfe cto statim Agrippa cineres eius furatur, seséque intra He-truriæ secreta abdens, Agrippam esse simulat, cui nec for-ma, nec ætate absimilis erat. Qui rumor per Italiam uul-gatus, cùm ancipitem, anxiúmque Tubarium maximè ha-beret, tandem per Sallustij Crispi clientes duos uinctus ad Tiberium ducitur, à quo interrogatus quomodo Agrippa factus esset: & tu, inquit, quomodo Cæsar? quem Tiberius iussit-nec de autoribus amplius quæsitum.*

Et duplex seditio, in Illyrico & Germania. *Seditionē in Illyrico, autore Tacito, Percennius quidā theatralium operarum dux mouerat acerrimam, cùm milites in singulos dies singulos denarios peterent, cum anteà denos asses accipere cōsueßent: peterent etiam, ut sextusdecimus annus stipēdiorum finē faceret, nec ultra sub uexillis haberetur, néue in alia castra tralato militi, præmiū pecunia solueretur, quando prætoriani qui binos denarios acciperent, post sextumdecimum annum militia defungantur, nec tamen tantum periculorum, aut laboris adirent, & paulò pòst: Tiberium latitantem, & ad singula pauitantem nuntij frequentes perpulere, ut Drusum filium cum primoribus ciuitatis, & cohortibus prætorijs dimitteret, qui profectus, & uariè iactatus, uix tandē militū animos Percennio & Vibuleno autoribus cæsis leniuit: relictis enim castris in hyberna concessere. & mox idem autor addit: Eadem causa Germanicos exercitus eodem ferè tempore turbauit, petebāt & illi mißionem & præmia. Nec prius sedari animi eorum potuere, quàm uicena stipendia meritis mißio sit data, qui sena dena, exautorati. Quinetiam miles in seipsum sæuijt, neq; non in ipsum Germanicum donec ablegata Treuiros Agrippina uxor animos eorum mutauit, sic inferioris exercitus Germaniæ placatus, superioris miles maiore mole, quò grauiora in centuriones, in legatos populi Romani ausi fuerāt: nam Munacium Plancum aggreßi, qui legatus à Tiberio uenerat, non prius dimisere, quàm ille aquilam complexus religione se tueretur: ac ni Calphurnius centurio subsidio affuiſſet, rarò etiam inter hostes exemplo legatus Pop. Rom. in castris, deorum aras suo sanguine maculaßet. Eos tandē Ger[illegible] tracto exercitu, cùm pararet inuadere, co[illegible]tum*

Percennius.

Prius ad Cecinnam mißis admonet, sibi consulant, & resi piscant: quod nisi faciāt, & autores seditionis tollant, uenturum se cum exercitu, & usurum promiscua cæde: quæ literæ occultè signiferis, & aquiliferis lectæ perpulêre legatum, ut statueret tempus cædis: sæuitúmque paßim, quasi ciuili bello in sontes & ignaros, nec satis noscentes, quod cædis initium, aut quæ causa, quiue finis foret, donec castra ingreßus Germanicus oratione habita, cum satis expiatum diceret, eos in hostes duxit, unde piaculum furoris sumerent, & hostes Rom. populi cædendo, & uulnera impijs pectoribus accipiendo. Hæc pluribus ex eo autore addenda curauimus: quo tota hæc pars clarior, illustriórque fieret.

Libonem ne quid in nouitate acerbius fieret. *Is Libo è familia Scriboniorū fuit, unde & Scribonius cognomine dictus, qui per Firmium Catū Senatorē amicitia simulata deceptus, cùm magos super Imperio consuleret. & Chaldæorum promißa, somniorūq; interpretes scrutaretur, dum proauū Pompeium, amitam Scriboniam Augusti uxorem iactat, per eundem Catum post plures testes repertos, qui conscij forent, ad principē defertur, maximè Iunij cuiusdam indicio, qui tentatus fuerat, ut umbras infernas carminibus eliceret. Ipse igitur Libo, cùm Tiberius eum blandè interim appellaret, non uultu, non uerbis commotior, quinetiā conuiuio adhiberet, & prætura ornaret, tandem Senatus iudicio condemnatus, seipsum, cum omnia prius tentasset, apud Tiberium necauit, factúmque s. c. ut mathematici Italia pellerentur. Idem Tacitus secundo.* Libo Scribonius.

Q. Haterio. *Is consularis uir, in Senatu decreti fa-ciendi autor fuit, ne uasa auro solida ministrandis cibis fierent, [illegible] serica uestis uiros fœdaret: qui familia Senatoria [illegible] Tiberij deceßit, eloquentia quoad ui-* Qu. Haterius.

xit, celebrata, cùm tamen exigua scripserit, quippe qui impetu magis, quàm cura ualeret: nam ut in alijs studium ac meditatio plurimum ualet, sic Haterij profluens illud, ac canorum cum ipso obijt.

Religiosas vestes cum instrumẽto omni cõburere. *Qui uestas legendũ admonent, nimis auxie, ne dicam superstitiose, rem satis apertam in disquisitionem uocant.*

Aboleuit & vim, moréſque asylorum, quæ vſquam erant. *Commentarij ex ijs, quæ uidere, legereq; potuerunt, nõ pauca. Nos ex eodem Tacito omnia planiora faciamus. Ille igitur tertio in hunc ferè sensum: Cùm cresceret Græcas per urbes licẽtia asyla constituẽdi, quæ seditiones in dies alerent, placitum est, ut singulæ ciuitates iura, ac legatos mitterent: & cum multi uenissent, qui summo studio certarent, fesso Senatu eorum multitudine res ad consules relata, factúmque S. C. quo modus præscriptus singulis est. Iussiq; ipsis in templis aras facere, neu religionis prætextu turbulentissima natio seditionibus fomẽta præberet.*

Rhascupolis Thrax. Maraboduus Sucuus.

Maraboduum & Rhascupolim. *De Rhascupoli Thrace ex eodem Tacito copiosius hauries, Is autem Maraboduus diu apud Sueuos rerum potitus, magna apud suos gloria, mox Catualdæ iuuenis inter Gotthones nobilis, ui pulsus, ad Cæsaris misericordiam fugit, transmissoq; Danubio magnifica de se in Senatu oratione habita, qua se Pyrrho & Antiocho regibus æquaret, Rauennæ inglorius consenuit, nimia uiuẽdi cupiditate imminuta uetere gloria.*

Asellio Sabino HS. ducenta. *Hæc summa quinque millia aureorum nostratium ualet.*

Atalante tabulã, in qua Meleagro illa ore morigeratur, legatam: vt si offenderetur, pro ea decies HS. acciperet. *Decies HS. non dena sestertia n*

ſed decies centena.

Publicè munificentiam bis omnino exhibuit, propoſito millies HS. *Hæc ſumma quinq; et uiginti cētena millia facit noſtratia, id eſt, duo milliona & dimidium.*

Satis conſtat Cn. Lentulum augurem. *Is eſt Lentulus, qui conſularis uir triumphalia ornamenta de Getis retulit: primò pauper, dein adeò opulentus, opibus innocenter comparatis, & modeſtè habitis, ut quater millies ſeſtertiûm poſſederit.* Cn. Lentulus Augur.

Condemnatā & generoſiſsimā fœminā Lepidā in gratiam Quirini cōſularis prædiuitis, & orbi. *Tacitus tertio: At Romæ Lepida Aemilia familia nobiliſsima, L. Syllæ, & Cn. Pompeij proneptis, defertur ad principē ſuppoſuiſſe partū Quirino cōiugi, quinetiā obiecta adulteria, & uenena, conſultíque Chaldæi de Cæſare. Tandē damnata illa magna Quirini inuidia, prægrauante Tiberio, ſed diſsimulante, aquáque & igni interdictū: bona cùm publicari deberēt, ne publicarentur Scauri gratia factum, qui filiā ex Lepida genuerat. Et paulò pòſt: Celebratū eſt Sulpitij Quirini funus exequijs publicis. Tametſi nihil ille ad Sulpitiā familiā pertineret, qui Lanuuij ortus modicis parētibus & opibus, militia clarus, & uehemens ingenio, conſulatū ſub Auguſto meruerat: mox Cilicum caſtellis expugnatis, triumphi inſignia meritus, C. Cæſaris in Armenia comes, & Tiberij cultor, dū Rhodi ageret, hinc principi charus præpotente ſenecta, ſed apud populum accuſatione Lepidæ & ſordibus inuidioſa.*

Etiam cauſam mortis fuiſſe ei per Cn. Piſonem legatū Syriæ fuiſſe creditur. *Is Piſo Germanico datus e ā Tiberio comes & legatus, qui cum Plancina uxore e ſimultates cū Germanico exercuit, ut reper-*

te

tæ sint reliquiæ solo, ac parietibus erutæ humanorũ corporum, tabulæ etiam plumbeæ, quæ deuotiones ac carmina in Germanicum cõtinerent, donec accusantibus Trione & Veranio, acerrimè autem omnium Vitellio, iudicio Senatus damnatus est, magis assentiente Tiberio, quàm approbante. Piso post dãnationẽ domi inuentus perfosso iugulo, iacente humi gladio, concessa Plancinæ uxori incolumitate ob preces Augustæ, & filio in decem annos relegato.

L. Piso. *Diuersus ab hoc fuit L. Piso, qui curator urbis sub Tiberio principe fuit, biduo, duabúsque noctibus per potationẽ consumptis clarus: cuius (nisi fallor) constantiam & autoritatem in Senatu maximè Tacitus commendat.*

Statuæ quidam Augusti caput depresserat. *Tu emendato dempserat. Idem Tranquillus in Caligula: Diuinam maiestatem asserere sibi cœpit, datóque negotio, ut simulachra numinum religione & arte præclara, inter quæ Olympij Iouis apportarentur è Græcia, quibus capite dempto suum imponeret.*

Seianus. Seianum res nouas molientem. *Is eodem Tacito genitus Vulsinijs est, patre Seio Strabone equite Romano, & à prima iuuenta C. Cæsari Augusti nepoti percharus. Aduersa fama quasi Apicio stuprum corporis uendidisset, mox defuncto C. Cæsare, Tiberio miris artibus insinuatus, adeò principẽ sibi obnoxium fecerat, ut callidißimum & obscurißimum alijs, sibi uni incautũ reddiderit: laboris patiens, audaciæ nimiæ, simulator iuxtà & dißimulator, pro pudore, quem palàm ostentaret, immensa opum libido, nec minus criminando, quàm adulãdo principi, & largitione ac industria interdum acceptus. His artibus f[illegible] circumuento, primò Drusum Tiberij ueneno to[illegible] [illegible] per Lygdum spadonem, uxore etiam Liuia [illegible]*

quæ illi per stuprū cognita fuerat: inde in Agrippinā & eius liberos conuersus, tacitis eam criminationibus inuoluit, ut tandem relegatam Tiberius interfici iusserit cum Nerone filio, donec ille ijsdem petitus artibus cum filijs enectus sit, quorum corpora in Gemonias sint abiecta.

Nam Charidem. *Tu Chariclem emendato, de quo sic Tacitus: Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, magis ad consilium, quàm ad usum medicinæ, quam princeps omnino negligeret, familiaris. Is ueluti negotiū suum curaturus, dum commeatum petit, uenas pertentat. nec fefellit Tiberium, qui offensus, ac eò magis iram dissimulans, instaurari epulas iubet, eásque protraxit, quasi honori proficiscentis amici id daret.* Charicles.

Pars terram matrem. *Perbellè faciunt uerba Plinij ex secundo ad hunc Tranquilli locum, quæ & subnectenda censui: Sequitur terra, cui tantum nomen præcipuæ ueneratiouis indidimus, matrem appellantes: cuius numen ultimum iam nemini imprecamur, rati graue nimis ac noxium: ac si nesciamus irasci nunquam solere, quæ sola natos homines excipiat, exceptos alat, & editos sustineat: nouissimè, cùm cætera nos omnia deseruerunt, una adhuc complexa uisceribus suis tanquam à reliqua natura neglectos retinet, nunquam efficacius pietatem maternam ostentans, quàm cùm sacros nos morte etiam faciat.* 221

EX CALIGVLA.

LEgiones vniuersas excessu Augusti nuntiato. *Satis constat eodem Tacito, cùm imperiū Germanico omnes assererent concionanti, illum quasi scelere suo contaminatum præcipitē tribunali desiluisse, ferrúmque in pectus adegisse, ni proximi sublatam in uulnus dextram tametsi nō defuerint, qui hortarentur ut feri-*

ret: quinetiam Clausidius quidam miles strictum gladium obtulit, addens uteretur eo, qui acutius penetraret. Verùm composita seditione, in Germaniam ducto exercitu, bis acie Germanos uicit. Varianos milites sepulturæ mandat. Arminium præcipuæ apud Germanos famæ propter cæsum Quintilium cum legionibus adeò fatigat, ut liberator ille Germaniæ pulsus, profugúsque tandem propinquorum insidijs petitus occubuerit.

Arminius Germanus.

Germanici laus.

Omnes Germanico corporis, animíque virtutes. *Nihil dici uerius potuit: nam præter summã eruditionem, ingeniúmque ad poëticen etiã factum, summa in eo comitas erga socios fuit: in hostes mansuetudo, quos uicisse, & ad pœnitentiam uersos satis habuit. His accedebat forma corporis egregia, uisu, audituq; iuxta uenerabilis. Dũ fortunæ Imperatoriæ maiestatem retinet, inuidiam tamen & arrogantiam euitaret. Quare non Romanorum solùm ingenti luctu, sed prouinciæ, & circumiacentium populorum & hostium decessit. Tacitus.*

Cordi Cremutij. *Tacitus: Cornelio Cosso, & Asinio Agrippa COSS. Cremutius Cordus postulatur nouo, ac tunc primùm audito crimine, quòd annalibus, quos ediderat, dum Brutum, Caßiúmque laudat, Romanorũ ultimos eos appellasset. Accusatores autem erant Satrius Secundus, & Pinarius, ex intimis Seiani, quæ res exitiabilis reo erat. Cremutius igitur cùm se coram Senatu defendisset, inde egressus uitam abstinentia finijt. censuere patres libros per Aediles cremandos. Sic dum ingenium Cordi puniunt, maiorem illi gloriam astruxere.*

Cremutij Cordi mors.

Cum lege Luciana apparatum circi. *Emendauimus ex codice manu scripto, cùm elegantiæ [illegible] circi prospicere pauci ex proximis mœnianis [illegible]*

gna commentariorum socordia, qui rem non aduerterint.

Datóque negotio, vt simulachra numinũ religione & arte, inter quæ Olympici Iouis apportarentur egregia. *Par error cum superiore: Quis enim non uidere potuit non egregia, sed è Græcia legendum?*

Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fidiculis de Cæsonia. *Et hîc uidere debuerant, se uel non semel legendum, uel semet, id quod codices manu scripti habeant.*

Vicies ac septies millies HS. Tiberij Cęsaris. *Hanc summam ingentem, ac supra fidem esse nemo dubitare potest, qui Tiberij principis tenacitatem, & opes Imperij Romani per tot annos ab eo congestas, & prodigũ Caligulæ ingenium æstimare non uelit. Vicies igitur septięs millies HS. si ad numisma nostrum rediges, sexagies septies millies mille aureos nostrates facit. Græci sex millia septingentas & quinquaginta myriadas aureorum dicerent.*

Nec dicendi finem factũ, quo ad tredecim gladiatores HS. nonagies ignoranti addicerentur. *Hunc locũ dum imprimendũ curarē, non satis aduerteram: nunc licendi finē factũ scribendum admoneo. Quid sit autē liceri, & quo sensu hîc accipi poßit, nemo non (ut opinor) statim aduerterit, nonagies autem HS. est summa pecuniæ nostratis ducenti uigintiquinque mille aurei Veneti.* 222

Caßius Chærea. *Hic ille est, qui centurio Germanici exercitus, seditione, quam mouerant excessu Augusti nuntiato, cùm eum peterent ad mortem milites, uti reliquos centuriones, audacia singulari per medios ferro sibi uiam patefecit, unde & salutem adeptus est, magna centurionum aliorum parte cæsa.* Caßius Chęrea

EX

EX CLAVDIO.

Legatóque non amplius quàm octingentorum HS. prosecutus. *Multi uel apud hunc unũ autorem erant loci, unde admoneri poterãt differentiæ in numeris, nisi planè conniuerent: nam hîc octingenta sestertia modicum legatum Augusti principis apparet: plus autem uicies HS. quod infrà à Tyberio legatum dicat: multo autem plus octogies HS. quod initu noui sacerdotij coactus est impendere, ex quo ad tantam rei familiaris angustiam decidit, ut in uacuũ lege prædiatoria uenalis diu pependerit.*

In delibatorio. *Adeò iam notum esse poterat, quid diribitorium sit, aut unde dictum, ut qui delibatorio legant, parum certè uidisse dici iure poßint: nam & Dioni in histórijs Latinum nomen hac appellatione dixit. Iam uerò* Diribitores. *& diribitores pro diuisoribus pecuniarum Ciceroni notius est, quàm ut explicari latius debeat. Est autem diribi*Diribitoriũ. *torium publicè ædes, in quibus exercitus recenserentur, & stipendia militibus diriberentur, id est, distribuerentur, in quibusdam Italiæ locis etiam usitatæ.*

Constituit pro conditione cuiusque ciuis vaca- Lex Pappia Poppæa. tionem legis Papiæ Poppææ. *Quæ lex esset Papia Poppæa, undéue dicta, mox planius. Illud interim admonere lecturos hæc uolui, corruptam hactenus Tranquilli lectionem uno, alteróue loco simili, nec legem Pompeiã legendum, sed Papiam Poppæam iunctim, in quo non poßum non mirari negligentiam multorum, qui sine testibus in causa dubia & incerta in forum descendant. Fuit igitur Poppæus Sabinus consularis, ac triũphalis uir insigni memoria: auus maternus Sabinæ Poppææ. Vnde illa etiam di*Sabinus Poppæus. *cta Poppæa: nam patrem Olliũ honoribus nondũ functum amicitia Seiani sub Tiberio peruerterat. Hic*

Augusto principe legē seuerißimam de maritandis ordinibus tulerat, qua sexagenary tantum non tenerētur, cui capiti posteà à Claudio abrogatū infrà Tranquillus asserat. Hæc autē iunctim Papia Poppæa dicta uidetur, quòd cum Papius legem contra adulteros tulisset, ac de matrimonijs etiā sanxisset, cuius & Ausonius præter alios meminerit, Sabinus Poppæus eandem retractarit, grauioribúsque pœnis additis, sanxerit frequentanda matrimonia. Vnde & lex posteà, à primo autore Papia dicta, posteà de Sabino Poppæo Papia Poppæa iunctim appellata est, quam senior August. post Iulias rogationes incitandis cœlibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. Hanc uerò legem Tacitus frequenter citat, maximè in tertio. Admoneri etiam poterant saltem infrà legem hanc non de ciuitate, aut aliquo iure alio quàm de maritandis ordinibus agere, cum Tranquillus dicat capiti legis abrogatum à Tiberio, quasi sexagenarij generare non possent. Cæterum instituti nostri non est, acrius aliorum errata castigare, & eorum maximè, qui in Tranquillum scripsere commentaria, quorum alter adeò breuis est, ut etiam intra cōmentarij leges constiterit, alter adeò redundans, ut fabulari sæpe uideri poßit: ita fit, ut aliud agendo malè interdum agat: uerùm ipsi uiderint.

Capiti Papiæ Pompeiæ legis. *Idem error, atque ideo ad superiorem normam redigendus.*

Aulo Plancio etiam ouationem decreuit. *Hic est ille Aulus Plancius, qui cōsularium primus Britanniæ præpositus est, bello egregius: is redacta paulatim in prouinciæ formam proxima insulæ parte, Ostorio Scapulæ Imperium decedens reliquit. Cuius & Tacitus meminit, sed & Tranquillus in Vespasiano, duas ualidißimas gentes, uiginti oppida, & insulam Vectem Britanniæ* Aulus Plācius.

G

proximam in ditionem redegit, partim Auli Plancij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu.

EX NERONE.

NEc antè cantare destitit, quàm inchoatum absolueret nomō. *Hîc desiderari interpretis diligẽtia potest: nam quid nomos esset tam nescijt, quàm facilè dißimulauit: significant autem apud Græcos nomi cùm multa alia, tum uerò in musicis certam quandam legem, ac rationem canendi, ut tamen tibicinum & citharœdorum præcipuè sint, unde & αὐλῳδικοὶ & κιθαρῳδικοὶ dicti:*

Nomos quid.

primus autem Terpander autore Plutarcho citharœdicos nomos instituit suis, atque Homeri uersibus male adiungẽs. Clonas autem post hunc aulodicos inuenit, id est, tibiales, & ea quæ Græci προσῴδια appellant, quem posteà Polymnestus Colophonius imitatus sit, nomísque posteà diuersa imposita sunt nomina, quæ ex Plutarchi libello, ubi musicen persequitur, quæras. Illud etiam scitu dignum, ex Græcorum cõmẽtarijs inuenias primos ab Apolline citharœdicos nomos inuentos, quibus ille & uitam hominibus produceret, & in multis canendi suauitate feritatem tolleret: unde factum, ut Aristoteles est autor, ut modi ac canendi rationes quædam, quibus canentes utimur, nomi iam usitato Græcis uerbo dicantur. Verùm de his aliàs.

Terpander. Clonas. Polymnestus.

Si paulum subbibisset, aliquid se suffertim tinniturum. *Nec scire fas est omnia, & lyncei etiam cæcutiũt: ubi tamẽ offucias facis, in eo reprehendi dignus. Quis enim non stomachetur, quod hoc in loco gannit interpres? Verum ipse uiderit. Ego suffertim lego, aduerbiúmque eadẽ forma statuo, quæ Latinis frequens, uiritim, singillatim: significare autem hoc aduerbium puto, quod plenum & grandius sit, huiusmodi sensu: promittebat N.*

Suff. tim.

subbibisset, fore ut plenius & grãdius tinniret. Suffertum autem ac differtum plenum significare Senecæ uerba & Horatij probant, ut alios omittam. Ille enim sole nubẽ suffertam dicendo, hic cauponibus & nautis differtum Appij forum, ostendunt plenitudinẽ hoc nomine intelligi, sed & Tacitus frequens differtum usurpat pro maximè pleno. Suffertum. Differtum.

Super ingenuorum proagogia. *Non pædagogia aut pæderastiam, quod confinxit interpres, sed proagogia legendum quiuis uel mediocriter Græcas literas edoctus agnoscat. Sunt autem proagogia Græcis, quæ Latinis perductiones, & quod illi προαγαγεῖν, nos pducere dicimus, id est, lenocinari, & lenocinium facere: adeò autẽ & Latini & Græci scatent hoc uerbo, ut consultò exẽplis abstineam, & alioqui admonere tantùm lectorem uolumus.* Proagogia.

In Tyridatem, quod vel vix credibile videatur, octoginta nummûm millia diurna erogauit. *Id est, uicena millia aureorum nostrorum, quemadmodum quod aleam luderet quadragenis in punctum sestertijs, id est, denis millibus in singula puncta significat: quod autem addit abeũti cõtulisse millies H-S. innuit uigintiquinquies centena millia donata, ut non sit mirandum, quod Tacitus de eo prodiderit, quatuordecim annis, quibus in Imperio fuit, bis & uicies millies H-S. donationibus effudisse.*

Armillata & phalerata Mazacum turba. *Si ex his nõnulli qui nostra tempestate aliquid scripsere, modestiam atque ingenuitatem retinere uoluissent, profectò melius Latinæ rei cõsuluissent, nec multa inuertissent: qualis est hic locus, in quo codices omnes Mazacum habent: quod cùm illi non intelligerẽt, amaxicorum, & mille alia h[...]usmodi monstra substituerunt. Ego Mazacum lego, & [...]cia seruos (unde ingens Romæ copia) inter-* Mazacæ.

pretor, qui & Cappadoces appellantur ab Horatio eo uersu, Eget æris Cappadocum rex. Dicti autem Mazacæ (ut arbitror) ab urbe eorum regia Mazaca, quæ in medio totius Cappadociæ posita, cum multis alijs indigeret, tamen propter situs commoditatem, & lignorum, ac lapidum, & herbæ copiam delecta ab his fuerat, in qua reges habitarent, unde & mater urbium ab his dicta, quæ tamẽ postea sub Argæum montem posita, Cæsarea sit appellata, cui magnus Basilius postea præfuit antistes. Erit igitur Trãquilli sensus, quòd Nero frequenti Cappadocum seruorum copia stipatus incederet, quos Mazacas ab urbe eorum primaria etiam appellaret.

Mazaca vrbs.

Cæsarea vrbs.

Siquidem iunculam puellarem. *Perridiculum est, quod de acu, seu acuncula commentarij ganniant. Tu icunculam legas ἀπὸ τῆς εἰκόνος forma diminutiua, pro parua imaguncula. Nam & Plin. iconicos agnoscit duces. quid sit autem εἰκὼν apud rhetores, non est præsentis loci, & res alioqui satis celebris.*

EX GALBA.

Vt secũ vehiculo proximo decies sesteriũm in auro efferret. *Id est, uigintiquinque millia aureorum.*

EX OTHONE.

Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies HS. expresserat. *Nullus (uti opinor) locus expreßius differentiam inter dena HS. & decies sesteriũm aperit. Nam si idem significarent, quo pacto quindecim speculatoribus dena repræsentari poterant? decies igitur HS. cùm quinque & uiginti millium aureorum reddant summam, dena singulis num rata sunt, id est, duceni quinquaginta aurei, sic*

sa ex ea summa, quinque ferè millia sunt.

Nec quicquam prius pro potestate subscripsit, quam quingenties sestertiûm ad peragendã aureã domum. *Id autem facit duodecies centena & quinque millia aureorum nostrorum: quæ summa si cui incredibilis uideatur ad absolutionem domus, æstimet ille secum id magis mirum, quod de Marco Scauro Plinius scriptum reliquit, bis millies sestertiûm uillæ incendio Scauro perijsse.*

EX VITELLIO.

A Carpathio vsque freto. *Quis non uideat nequaquam probari id posse, quod plerisq; à Parthia arrideat: cùm freto Carpathio bene sanè legatur?*

EX VESPASIANO.

ET tamen nec sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexãdrini Cybiotatem eum vocare perseuerarunt, cognomine vnius è regibus suis turpissimarum sordium. *Erat certè officiũ boni interpretis, ut quinam hic tãdem fuisset, aut unde illi cognomen tam sordidum astructum esset, explicaret. Nos Cybium Plinio, Martiali conscisam pelamidem appellari* Cybium. *scimus, unde frequẽs Plinio nominis usurpatio inter præcipua salsamenta, corrupta etiam apud Varronem lectione. Credidit Festus dicta à cuborum similitudine, qui cũ æquè in omnes partes pateant (quadratæ enim ad lusum aptæ sunt) ita etiam piscantes hoc genus piscis, aleam uelu ti ludant. Hic autem quem Cybiotâtem appellatum dicit* Cybiotates rex Alexandriæ. *Tranquillus propter eius illiberalitatem, non unus fuit ex Ptolemæis regibus, sed è Syria ducens originem, qui à filia ..ima natu Ptolomæi Auletæ expulsi à suis in uirum ac ..on, multò pòst ab ipsa expellitur, cum eius ignominiam q; illiberalitatem pati non posset. Strabo: unde*

225

illi ab ordinandis Cybijs, quæ fortè ipsemet familiæ dispensaret, meritò sordidißimum cognomẽtum adhæsit, quo & Vespasianum principem, ut sunt Alexandrini dicaces, propter eius auaritiam asperserunt, quemadmodum & Syriæ Physcon Syriæ rex. *regi Physcon cognomentum fuit à craßiore intestino, quod multa caperet. Illud etiam ex Athenæo addes, Salsamenta Græcis diuûm esse generum, horæa & thunnia, id est, è thynno, salsa caro thinnina uulgò dicta. Horæum uerò quasi tempestiuum esse dictũ, cuius macra pinguibus præferãtur, cùm in thunnijs macris pinguia præponãtur, quæ cybia nuncupentur. horæa autem ex pelamide, id est, lutaria minore fiunt, thunnia ex maioribus. Sit autẽ idem uræum, de quo Plin. cum horæo, mox aliâs.*

EX TITO.

CVm ex instituto Tiberij. *Aurelius Victor in hanc sententiam. Dehinc cùm donata concessáue à prioribus principibus firmare insequentes solerent: simul ut Imperium cepit, talia poßidentibus edicto sponte cauit, uel concesßit.*

EX DOMITIANO.

NAm venatores, gladiatoréſque & noctibus ad lychnos. *Par error cũ eo, qui in Cæsare Dictatore inoleuerat: restituenda igitur lectio, & lychnuchos legendum, ut admonui.*

Edixit, ne quis in Italia nouellaret, vtque in prouinciis vineta ſucciderentur. *Aliam Philostratus asserit edicti causam, præcipuè in Asia, quòd homines uino nimium indulgentes, seditiones excitarent: quare & Domitianus id etiã in tota Asia uetuerat. Verũ Scope[illegible] sophista celeberrimo legationẽ communi Asiæ [illegible]scipiente & restitutæ uites, & donatus est ille*

à Domitiano muneribus, admirante in primis uiri copiam, & ubertatem dicendi. Illud etiam scitu dignum, prouincijs quibusdã à Probo Imperatore concessum, ut uineas alerẽt,

Subsiciua quæ diuisis per ueteranos agris carptim superfuerant. *Quid subsicium seu subcesiuũ sit, notissimum grammaticis est: subsiciuus autem ager, de quo hîc agitur, Boëthio is est, qui secundum proprias determinationes adscriptus in finibus suis tabulario Cæsaris infertur, & qui beneficio concessus, aut assignatus coloniæ fuerit, siue is proximus, siue longius positus: quem colonia in tabulario Cæsaris manu conditoris subscriptum habere debet.* Subsicius. ager. *Item ager similis subcisiuus est, qui non assignatus Reipublicæ, populóque, aut coloniæ, cuius fine circundatur, remanet in eius potestate, qui assignare potuerit, hoc est principis. Vnde inter XIII. controuersiarum genera illa uel præcipua est, quæ de subsiciuis agris oritur.* Ager subcisiuus.

FINIS.

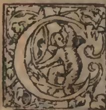
LOCA SVETONII

PER [redacted]

RESTITVTA.

226

[redacted]. CANDIDO LECTORI S. D.

V M hanc editionem iam adornassem, commodùm allatus est Suetonius, Aldinis typis excusus, sed emendatus opera Baptistæ Egnatij, uiri cum primis tum integri, tum eruditi: nam utrunque iuxtà re-[illegible]ndum arbitror in eo qui ueterum lucubrationes emen-[illegible] aut explicandas suscipit. Equidem Aldi mei mortẽ

hòc fero moderatius, quòd in hanc restituendi bonos autores prouinciam is successerit, qui demortui per se clari gloriam obscuret, si tamen hoc est obscurare, uirtute uirtutem uincere. Atq; utinam ut Suetoniũ, Aureliũ Victorem, & Eutropium dedit, itidem & Aelium Spartianum, cæterósque huic adiunctos nobis dedisset, in quibus nos permulta restituimus. Nam omnia quî poteram, nisi codicum antiquorum auxilio adiutus? Tametsi & in Tranquillo nonnulla restituimus quæ Egnatium licet oculatissimum suffugerant. Velut in Cæsare Dictatore Cap. 17.

Eodem modo Noniũ Quæstorem, quòd compellari apud se maiorem potestatem passus esset: *Modo, expunximus ex fide uetustissimi codicis. Siquidem eôdem hîc aduerbium est, ut subaudias coniecit. Sunt hoc genus & alia nonnulla, sed minutiora, quàm ut operæpretium sit sigillatim recensere. Cæterùm quod in Othone Egnatius legendum putat,* Τί γάρ με δεῖ καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν, *ab illo dissentio, quòd hæc ferè uerba Beroaldus ab erudito quodam admonitus ex Dione huc transtulerit. Neque uariant hîc quæ uiderim exemplaria. Tantum in nonnullis pro* αὐλοῖς *uitiatum erat* ἀσύλοις. *Legendum igitur haud dubiè,* Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς: *id est, quid mihi cũ longis tibijs? Qua de re copiosius nobis dictũ est in Adagiorum Chiliadibus. In Caligula pro nec dicendi finem factum, restitueramus ex exemplari peruetusto, nec licendi finem factum: etiamsi pòst comperi locum hunc à Budæo nostro correctum in Asse. Hoc admonere uisum est, quò plus ponderis habeat Budæana castigatio, quanquam ea nullius uetusti Codicis præfetur autoritatem. Porrò quod in Augusto legitur,* Δότε κρότε πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τὶ ποιεῖτε. *Id est, dite*

ſum, & omnes uos cum gaudio quippiam facite. In quo & Egnatius hallucinatus eſt: ego, ni fallor, & unus & primus reſtitui, idq; ex qualibuſcunque ue[redacted]ntiquiſsimi codicis. Legendum igitur ad hunc modum: Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κλυπήσατε. *Id eſt, date plauſum, & uos omnes cum gaudio plaudite. Eſt enim uerſus Trochaicus. Præceſſerat autem in exemplari noſtro & alter huic ſimilis Trochaicus, aut certè hemiſtichion, ſed figuris elementorum adeò deprauatis, ut quid ſcriptū eſſet, non quiuerimus cōijcere, Iam quod eſt in Veſpaſiano,* ὦ λάχης λάχης, Οταν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ἱερήσῃ κήρυλος. *Siquid ſuffragarētur exemplaria, lubēs legerim ad hūc modum,* ὦ λάχης λάχης, Οταν δ' ἀποθάνῃς, αὖθις ἔσῃ κήρυλος. *Id eſt, O Laches, Laches, At ubi mortuus fueris, rurſus eris Cerylus. ut* ὦ λάχης λάχης, *ſit clauſula prioris carminis, cui ſuccedit integer Iābicus trimeter, tametſi hac de re nolim contendere. Cæterùm de nummorum ana logia, ſi quid à Budæo diſſentit Egnatius, Portium ſuum ſecutus, quòd nobis nec otium ſuppetebat, nec ad hunc laborem propriè pertinebat, non fuit ſtudium excutere. Addidimus autem indicem, quo potiſsimum annotauimus, ſi quid nouè, prætérque ſuperiorum autorum conſuetudinem, aut ſi quid etiam Græcanicè dictum eſt, ne nihil ſit lucri, quod lectorem ad emendum inuitet. Nec hoc tamen ſolum accedet, quin & quicquid adiecit Egnatius, hic habes, & prætereà nonnulla, quæ nos ſoli etiam reſtituimus. Bene uale chariſsime lector, & hiſce noſtris laboribus feliciter fruere.*

AN. M. D. XVII.

ANNOTATA

IN SVETONIVM

per [redacted].

Atten

kl. 13

229

230

Degree. ...

231

232

233

Doct. 3

Morbonian

Non

ANNOTATA IN SVETONIVM

per[redacted].

Allen

Dimi

230

232

Sueto. 3 Morbonian

234

praetexta ... uesp. 22
[illegible]

Vident

F I N I S.

